

KAZINCZY FERENCZ ÖSSZES MŰVEI.

HARMADIK OSZTÁLY.

KAZINCZY FERENCZ LEVELEZÉSE.

KAZINCZY FERENCZ
ÖSSZES MŰVEI.

HARMADIK OSZTÁLY.

LEVELEZÉS.

III. KÖTET.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

BUDAPEST, 1892.

KAZINCZY FERENCZ

LEVELEZÉSE.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

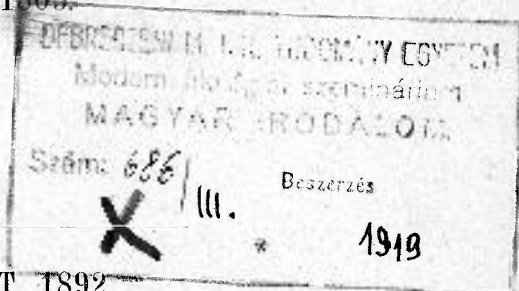
IRODALOMTÖRTÉNETI BIZOTTSÁGA MEGBÍZÁSÁBÓL

KÖZZÉTESZI

DR. VÁCZY JÁNOS.

HARMADIK KÖTET.

1803—1805.

BUDAPEST, 1892.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KIADÁSA.

Budapest, 1892. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

BEVEZETÉS.

A Kazinczy levelezésének III. kötete 292 levelet foglal magában, a melyek közül százötvenegyét maga Kazinczy írt Csehly Józsefhez, Kis Jánoshoz, Csokonai Mihályhoz, Cserey Farkashoz, Nagy Gáborhoz, Kozma Gergelyhez, id. b. Wesselényi Miklóshoz, gr. Ráday Pálhoz, Szentgyörgyi Józsefhez, Virág Benedekhez, stb. Mindössze csupán három évi időközt — az 1803., 1804. és 1805-ik éveket — töltenek be az itt közlött levelek, de azért bizonyos tekintetben forduló ponton tűntetik föl Kazinczyt, úgy is mint író, úgy is mint magánembert. — Nyelvünk újításának szüksége és lehetősége eszmében és formában mind erősebben s tisztábban kialakul nála. S hogy életét mennél inkább czéljának szentelhesse: független állásra törekszik, szakít családjával, megnősül, elköltözik szülőföldjéről, majd Széphalomra telepszik s ezt teszi irodalmunknak akkori középpontjává.

Kortársai, a kiváló tehetségek és dilettánsok egyaránt Kazinczytól várják a magyar szellemi élet föllevenítését, nyelvünk haladását s e haladás útjának kijelölését. Irodalmi tekintélyét, a melyet a *Bácsmegyeivel*, a Gessner idylljeinek fordításával s az *Orpheussal* szerzett, fogsága után azonnal visszanyerte; s azok, a kik nemzetünk műveltsége iránt érdeklődtek, őt tekintették e műveltség iránymutatójának s hallani akarták véleményét most sokkal inkább, mint fogsága előtt. Ezért ragaszkodtak hozzá s ügyekeztek megnyerni barátságát.

Csokonai például nyíltan bevallja, hogy «ceskély rubrikából áll» boldogságának «egy édes részét teszi» az, hogy Kazinczynak, a kit «a világ előtt mint gyöngéded és ceskély izlésének *legfőbb*

mesterét tisztelni becsületének tartja», szíves barátságával újonnan dicsékedhetik. «Ösztön az ön nékem annak megérdemelhetésére — írja Csokonai, — ösztön arra a kevélységre, melylyel a kevélyeket fogadni bátorodom.» Anakreonról, Hafizról s a perzsa költészetéről szóló értekezését azért is kívánja mennél alaposabban kidolgozni, hogy méltó legyen Kazinczyhoz, a kinek művét ajánlani óhajtja.

Virág Benedek Kazinczyval szeretne első sorban egyetérteni az orthographia kérdéseiben. A szebb lelkek, úgy hiszi, velük tartanának. Atyai szeretettel ragaszkodik hozzá, óvni akarja az élet minden bajától s a megfeszített munkától, a mely egészségét veszélyeztetéi. «Sokra vagy te még — úgy mond — szükséges. Jussanak eszedbe azok a jó ifjak, kik tégedet jó híredről, nevedről ismervén, gyakran kérdeztenek tőlem, és a kik nagy részént láttak és örömmel tiszteltek.» Kazinczynak mondja el, mivel kívánná íróinkat foglalkoztatni, mire óhajtáná íróinkat buzdítani: hogy az ország nevezetességeit, például a nagyváradi léhvizeket, meg kellene ismertetni a magyar közönséggel, a magyar szokásokat össze kellene gyűjteni, hogy e «nagy nemzethez illendő dolgokról» egy szép költeményt kellene írni, stb. «Itt az üdö, hogy felnyissuk már szemünket!» «Ez arra is szolgálna — így végzi Virág e buzdításait, — hogy a haza jobban ismertessék, *szeretessék* a mieinktől. Gondolkodjál s beszéljess más urakkal.»

Kis János, a kinek ítéletét Kazinczy legtöbbre tartja, s a ki viszont Kazinczy ízlését nézi legfőbb tekintélynek, hozzá küldi először a Berzsenyi költeményeit, a «Romlásnak indult» kezdetű híres ódát s még más kettőt 1803-ban, hogy Kazinczy javalása nyujtson ösztönt a nagytehetségű ifjú Berzsenyinek, a ki söngyéni magányában nemzetünk elkorcsosulását siratta, Nagy Lajos és Mátyás letűnt fényes napjain merengett s a Mária Terézia korabeli viléz magyarok hősi tetteit magasztalta. Berzsenyi előtt a Kazinczy koszorúja lebegett törekvéseinek legfőbb ideáljául, a mit Kis János meg is írt Kazinczynak, a kitől a küldött költeményekre nézve igazságos kritikát várt, ezzel toldván meg kérelnét: «nagy jót téssz vele s reménylém, a literatúrával is, ha hibáit kimélléssel s szépségeit dicsérettel fogod felfedezni.» — Kazinczy elragadtatással olvasta a Berzsenyi műveit. Betegen vette barátja levelét, de — mint mondja — föl-éledt s betegségét nem érezte többé. «Ime — kiált föl, — midőn azon kesergék, hogy az a szent tűz, mely már csak kevesek szívében tápláltatik, közelít elalvása felé, egy dicső lángot látok fellobbanni

véletlenül. Háládatosan borúlok a szent anyának, a Természetnek lábaihoz s tisztelettel imádom bölcsességét, hogy a történetek fonalán oly szorosán fűzte a segédet a veszély mellé. . . . Csendes gyönyörűséggel nézem messzinnen azt a gyönyörű hajnalat, melyet egünkön az a szép Phosphorus terjeszt s kérem az élet fonalát nyújtó lányokat, hogy az enyémet el ne messék, míg megláthatom déli ragyogását.» (588. sz. levél.)

Nemcsak a Berzsenyi költeményeit, de a magáéit is Kazinczy ítéletére bízta Kis János. Őt kéri föl szerkesztőtül s kiadóúl. Természetes, hogy Kazinczy a legnagyobb készséggel vállalkozik erre a munkára, nem, mert Kis János legmeghittebb barátja, hanem mivel azt hiszi, hogy annak művei irodalmunk legelső termékei, a melyek a maradéknak is hirdetni fogják barátja költői dicsőségét. Kis János nem osztzik ugyan Kazinczynak ebbeli nézetében, de az a rendkívüli készség, a melylyel Kazinczy a kiadásra vállalkozik, mélyen meghatja. «Egyetlen egy Apollóm — írja neki Kis János, — Múzsám, Maecenásom és mindenem egyedül Te voltál és Te vagy, és ha valaha valami munkámban élni fogok, akarom, hogy éljen ezen történetnek emlékezete is.»

Kisfaludy Sándorral és Nagy József kanonokkal szintén Kis János ismerteti meg Kazinczyt; ő írja meg, mint vélekednek azok barátjáról, eddigi munkáiról s jövődjö törekvéseiről. Kétség kívül a Kisfaludy véleménye legjobban érdekelte Kazinczyt. Azt mondotta — írja Kis János Kazinczynak, — hogy «ha az ő (t. i. Kisfaludy) tiszteletében valamennyire gyönyörködöl, bizonyossá tehet, hogy egy könyvíró eránt is soha oly szíves tiszteletet és szeretetet nem érzett, mint Te erántad; mert *a Te írásaidból látta legelőszer, hogy a magyar nyelven másképen is lehet írni, mint a biblia és a régi imádságos könyvek vagynak írva*». (626. sz.)

A magyar írók majdnem kivétel nélkül óhajtották Kazinczyt soraikban látni. Kis János pótolhatatlan veszteségnek mondá, hogy Kazinczy minden gondolatát le nem írhatja s nyilvánossá nem teheti. Nagy József pedig ezt írta a nemes dömölki papnak: «Bárcsak az az édes magyar, a ki anyanyelvemet annyira megkedveltette velem, a ki annyi ideig hallgatott és örökös kár, hogy csak egy pillanatig is hallgatott, az, mondám, szólamlana meg: Kazinczyt értem». (678. szám.)

Révai is örömmel hallja, hogy Kazinczy Sylvester grammatikáját kiadni szándékozik. Szívesen megteszi rá észrevételeit s a reví-

siót készséggel magára vállalja. Kozma Gergely Kazinczy dicséretéből merít ösztönt további munkásságához és azt tekinti törekvése legfőbb rugójául, hogy Kazinczy javulását megnyerhesse. Benkő Ferencz nem szégyenli bevallani, hogy sirt örömeiben, midőn Kazinczy levelét megpillantotta. Szentgyörgyi József, a debreczeni areopag egyik legkiválóbb tagja, a Kazinczy iránti nagyrabecsülését azzal fejezi ki, hogy kis leánya tiszteletét tolmácsolván, idézi a nyolczadik zsoltárt: «Látod, nálunk — írja — dicsérnek Téged még a escesszopók is, szájakban viselik nevedet ők is». Wesselényi Miklós, midőn Themistokles fordítását olvassa, képtelen leírni azt a szellemi élvezetet, a melyben Kazinczy részesítette. «Az alatt járnai nem tudó magyar írótl felemeli ez a fényes plánéták közé, felebb és nagyobb dicsőséggel, mint a Blanchartot tűnő golyóbissa». Ezt írta Kazinczynak Wesselényi és ötszáz forintot küldött neki, hogy fordításainak kiadását megindíthassa. Cserey Farkas, a Wesselényi sógora, szintén készséggel ajánkozott Kazinczy törekvéseit gyámolítani. Gr. Dessewffy József halhatatlanságot jósol Kazinczynak, a kit boldog embernek mond, mert sokat szenvedett, de a sok szenvedést örömek követték. Hogy Ossziánnak egy töredékét Dessewffynek ajánlja Kazinczy, abban Dessewffy öndicsőségét látja: mert úgy mond: «a dicsőségnek bélyegét sütöd te annak homlokára, a kit írásaidba felfogadsz».

Prónay Sándor olvasván Kis János feleletét a magyar nyelv felvirágoztatásának és kiművelésének lehetősége iránt pályázatra kitűzött kérdésre, ezt írta Kazinczynak: «E munka dicséretére egyebet nem mondhatok, hanem hogy száz aranyban mertem volna fogadni, mondtam is sokaknak, hogy az írója senki más, hanem Te, kedves barátom; *nem tudván a hazában mást, a kinek a magyar nyelv tökéletes tudása mellett a külső nyelvek annyi ismeretsége, oly finom ízlése, és annyi, praejudiciumok nélkül való disinteressentiája legyen, mint a milyen ebből az írásból kilátszik.* Úgy tetszett, mintha ama beszédjeidet hallanám, a midőn két esztendővel ezelőtt hozzád szerencsém volt». (815. sz.) Mikor Prónaynak ezt a véleményét Kis János hírül adja Kazinczynak, azzal toldja meg, hogy ha másé lenne a pályanyertes munka, mint Kazinczyé: Prónay «aggratulálni fog nemzetének, hogy Kazinczyn kívül még más is találta, a ki ilyesmit tud írni». Kazinczy tehát nemcsak a maga véleményét fejezte ki akkor, midőn azt jósolta a pályaműről, hogy az íróinknak codex lesz, hanem mind azokét, a kik a munkának bírálói voltak.

Az ifjabb írók közül Döbrentei Gábor, Buczy Emil, Ragályi

Tamás ismerték el Kazinczyt vezérökül. Az első azt írta neki, hogy hajnalán úgy, mint estéin előtte jár a Kazinczy neve csillagúl, s küldvén neki a soproni magyar társaságnak egyik zsengejét, e szavakkal ajánlotta azt elfogadásra: «Oh, fogadja magasra ment társunk ezeket szívesen érdeme nem hervadó koszorúja mellől, mely felé a mi virágaink most bimbóznak». Buczy boldognak mondá magát, midőn Kazinczy levelét először vette s megigérte, hogy az erdélyi írók orthographiáját a Kazinczy útmutatásai szerint fogja megállapítani Kenderessi Mihálylyal, Sombory Lászlóval s másokkal.

De senki sincs írónk között, a ki oly komoly, férfias lelkesüléssel csatlakoznék Kazinczy törekvéseihez, mint Csehy József, a gárdista-írók e szellemi utódja, a ki katona létére a magyar színjáték megalapítása mellett küzd, Csokonainak szerelmi, Berzsenyinek hazafias ódáin hevül, a műszók megmagyarosításán fárad, a matematikai és hadtudományt műveli s e tudományok szótárát írja, hogy azt a jövőendő lexikon írója segítségül használhassa.

Csehy jobbára távol él hazájától, de minden gondolata, érzése s egész élete a legszorosabban össze van forrva nemzetünk sorsával. Fájlalja, hogy az irodalmi termékek csak későre juthatnak hozzá s így attól fél, hogy nyelvünk gyarapítói közt a hátulsók közt kell maradnia. De azt hiszi, hogy «befolyása idővel szélesebbre terjedhet» s akkor «bőven megtérítheti, a mivel hazájának adósa marad». Ausztriában, Olaszországban és Galiciában egyaránt figyelemmel kíséri a magyar nemzet fejlődését s fájdalommal hallja, hogy nyelvünk még mindig nem nyerte vissza régi jogait, hogy a magyar színészeknek nincs állandó otthonuk, hogy a tehetős magyarok a «hazard-játékokat nyilván és szabadon üzik». «Bár ne tartanak — sóhajt föl — oly nagyra magokat a magyarok ezzel a feslettséggel, a midőn henye emberek és ravasz czinkosok az ország szabadságával visszaélvén, sok vigyázatlan ifjakat vagyonaiktól megfosztanak s erkölcstelenségre késztenek; *bár büszkeséget abban helyeztetnének, hogy megadnák a nyomtatásnak azt a szabadságát, melylyel Angliában bír.* Dicsőségesebb szabadság volna hirdetni, a mit mindennek tudni jó és hasznos, sem mint vak koczkán vagyonukat szerencsételtetni.» (764. sz.) De midőn pár hónap mulva öt esztendei távolléte után visszatér hazánkba, kénytelen megvallani örömét, hogy «még a mi Istenünk lelke lebeg országunkon; a magyar erkölcsök, a nemzeti nyelv és viselet böcsülése élnek.» «Láttam — írja Kazinczynak — a külföldön is dült várakat s rongált bástyákat, de azok csak

ruinák voltak, ezek monumentumok. Öt esztendők után és sok száz mérföldet bejárván állíthatom, hogy nincs szebb, nincs boldogabb haza, mint a miénk.» (783. sz.)

Ennél a fiatal huszártisztnél nincs lelkesebb híve Kazinczynak. Mikor a zajos Inn partján sétál: gondolatai a börtönben sínylődő Kazinczyval foglalkoznak, noha csak munkáiból ismeri őt. Mikor a galíciai hadgyakorlatok kifárasztják: enyhületet abban a gondolatban talál, hogy Kazinczy végre boldognak érzi magát hitvese karjai közt. S valóban classicus nyelven magasztalja Kazinczyt, s levelei a magyar epistolographiának első rendű termékei. Mindjárt első levelében bevallja, hogy őt Kazinczy példája ösztönözte az írásra úgy, mint «már többeket». Nem is idegenkedik semmi munkától, a mely hasznára lehet nemzetének, akár az édesgető múzsza kívánja szolgálatát, akár a «velős tudományoknak nyelvünkön való előadása tartassék foganatosabbnak». «Kedves barátom, — így jósol Kazinczynak halhatatlanságot Tacitus gondolatának paraphrasisával — kinek neve fenlészzen, ha megszámlálandja az emlékezet azokat, a kik a sokaság dissipatiójából kifejtekezvén, magókra vállalák, hogy hazájok javáról gondoskodjanak, kik századjoknak önnön erejéből lelket adván megérdemelték, hogy a késő világ festeni akarván a mult időt, beírje vele, az ő neveiket ehmondván . . . kit egy kised, de büszke nemzet megismért és tisztel, igazgasd hívedet.»

Ime a jelen század első éveinek írói és irodalompartolói Kazinczy körül, részint eddigi munkáiért, részint a jövőben kifejtendő törekvései reményében tartván őt egyhangúlag vezérnek. Maga Kazinczy csak a jövőben élt. Fogsága előtti munkáit majdnem kivétel nélkül incorrectnek s izellenek tartotta s azzal a hideg vérrel nézte, a melylyel «a férfi kort elért ember nézi gyermekkori firkálgatásait». De a jövőn aztán teljes bizalommal s a Gondviselésbe helyezett oly szilárd hittal csüggött, mint a kik prófétai ihletettséggel előre látják életük és küzdelmük sikerét.

Fordított munkáinak öt kötetét lázas sietséggel készíti sajtó alá. Műgonddal dolgozik s azt akarja, hogy művei mind a stíle, mind a külső kiállításra nézve példányúl szolgáljanak íróinknak. Marmontel regéinek fordításával a francia elegantiát, Lessing drámáinak átültetésével pedig a német nyelv erejét óhajtja a magyarba áthozni. Rochefoucauld gnómáit már nyomdába küldi a francia eredetivel és Schulz német fordításával. Ez utóbbit azért esatolja a magyar fordításhoz, hogy kimutassa, mennyire sikerült a német íróval versenyez-

nie. «Meg akartam mutatni — írja Prónay Sándornak, — hogy ámbár nyelvünk a metaphisikai oldalról tekintve, felette messze maradt az európaiak mellől, mégis alkalmas Rochefoucauldnek szépségeit, könnyűségét, eleganciáját felfogni.» (817. sz.)

Nemcsak a képzelt maecenásoknak mondja el terveit, hanem barátainak is, a kiknek még kéziratban megküldi fordításait, hogy itéletüket hallja. Így például Schediusnak, Kis Jánosnak, Szentgyörgynek és másoknak. Az elsőnek azért, mert Schedius «a maga ízlését a külföldiek legszebb műveik körül képzelte», s a ki — mint Kazinczy véli — «érzi, hogy a mesterségek dolgában csak úgy fogunk elébb haladhatni, ha azon, még eddig szerencsétlen igyekezet helyett, hogy szép originalokat készítsünk, a nálunknál szerencsésb nemzetek remekjeit tévszűk magunkéivá». «Teljesedve lesznek legszebb álmaim — folytatja tovább — ha az Úr Professor Uram, b. Prónay Sándor és a mi Kisünk a magyarul szóló Emiliát és Minnát, Clavigót és a Testvéreket, Alcibiádot és Alciónist s a Yorik és Eliza leveleit olvasván, édesen érzendik magokat ellepve, hogy magyar szókkal Lessinget és Goethét, Marmontelt és Frenaiszt fogják szólani hallani». A puristák kárhoztatásával nem törődik, ő nem tér el újtjáról. Megmutatta, hogy tud ő azok ízlése szerint is írni, azért fordította le a Molière két vígjátékát. (583. sz.)

Mi volt Schedius észrevétele: nem tudjuk, mert válasza ismeretlen. De a Kis Jánosé, szerencsére, megmaradt számunkra. Ő egyelértett Kazinczyval az új szók és soloecismusok kérdésében, jóknak tartotta Kazinczy új szólamait is, mert «gazdagítják nyelvünket a nélkül, hogy erőszakot tennének rajta»; azonban attól félt, hogy az új szók és soloecismusok «az újtástól e részben is irtózó magyarok előtt nem találnak kedvet». «Előbb kellett volna születtetned — írja Kis János — s úgy bővebb is, szebb is volna nyelvünk. Most már a nagyobb része előtt, még kritikusaink nagyobb része előtt is, botránkozás kövei lesznek soloecismusaid és új szavaid. Még nekem is igen merésznek látszik egyik-másik közülök». (640. sz.) Aztán példákat hoz elő, a melyek ugyan kissé gondolkodóba ejtik Kazinczyt, mert Szentgyörgyi is kifogásolja sok új szavát és szólamát: de azért, úgy mond, tisztában levén szándéka nemessége és célja helyessége iránt, mer a maga útján haladni, nem gondolván jó barátainak intéseivel. «Én épen nem vágyok — feleli Kis Jánosnak — arra a dicséretre, a mi bizonyos értelenben és bizonyos határig kötelessége minden írónak, hogy *úgy szóljon, a mint a szokás kívánja*. Én egyéb dicséretre vágyok, arra,

a mit Goethe és Klopstock nyert a német nyelv újításai által». Azonban mégis bevallja hogy a Kis János és Szentgyörgyi intései következtében a «szükségtelen külön járást», a hol észrevelte, kitörle a kéziratról s még sok ízben újra javítja. Röviden így foglalja össze a nyelvújításra vonatkozó elveit: «Minden cruditast (Härte) elkerülni, az újításokat nem halmozva, hanem félenken béhozni, hogy az írás egészen tarka ne legyen — s az újítás kedvellenségeit két úton pótolni ki: 1. hogy az olvasó érezze, hogy arra *szükség* volt; 2. hogy az újítás édes legyen, legalább ne *kedvetlen*». Felhossa Klopstockot, a kinek, midőn a Messias kéziratát átadta Basedownak, Basedow azt mondá: Man wird Sie nicht verstehen! Man lerne mich verstehen — felelé Klopstock. Felhossa Gusztáv, svéd király példáját, a ki «látván a svéd nyelv szük voltát, hogy némely ideát ki nem lehet rajta ejteni, maga csinált egynehány szót és szólást, s sanctionálta, s a svéd írók élnek vele». Hivatkozik a francia akadémiára, mely szintén ily módon bővítette a nyelvet s «csinált szót és szólást». «Itt — úgy mond — a hol azt sem király nem csinál, sem akadémia, csináljon az az író, a ki bízik magához, mint a németek». (643. sz.)

Szentgyörgyi egyformán szívén viseli Kazinczy maradandó nevének dicsőségét s anyanyelvünk tisztaságát s épen azért a mai helyesebb felfogáshoz közelebb járva, azt feleli Kazinczynak a Klopstockra való hivatkozásaira, hogy azt csak oly joggal lehet kivánni, ha «az ő ősi nyelvek jussa ellene nem mond». Nem fél ugyan, hogy Kazinczy is oly merész szavakkal tarkítsa műveit, mint Dugonics és Barczafalvi Szabó Dávid: de «kivált az idegen szóktól meg nem tompított hallású pallérozott füleknek mégis kedvetlen érzést szereznek mind azok, melyek nyelvünk philológiáján kívül, vagy épen ellenire lesznek». Ő sokban egyetért Kazinczyval s az orthologusok közül talán senki sem volt annyira engedékeny, mint Szentgyörgyi, a ki azt mondá az «új szós könyvekről: ha fele jó, meg kell a könyvet becsülni és a jó szókat haszonra kell fordítani». Az idegen nyelvekből átvett szavakat nem ellenezte, de már a szokásban levő szók régi és elfogadott értelmét megváltoztatni s annak új árnyalatot adni nem tartá helyesnek. Kazinczy épen a Szentgyörgyitől például idézett szón (iktatni) mutatja meg, hogy a szó értelmének új árnyalata sokszor csak azok előtt új, a kik irodalmunk múltját nem ismerik, de fölakadnak minden szokatlanságon és inkább a gondolatot s érzést áldozzák föl, csak új hang ne üsse meg fülöket. Védelmébe veszi Dugonicsot is, Barczafalvi Szabót is, mert mind a ketten csináltak

oly új szavakat, a melyekre szükség van, a melyek alkalmasok, kellemesen hangzók s jellemzetesek. Hibájokat azzal menti, hogy «semmi az, ha egyszer-kétszer elbotlottuk is.» (656., 659. sz.)

Kazinczy szilárdul meg van győződve az iránt, hogy minél jobban ismerjük az idegen nyelveket s irodalmakat: annál inkább óhajtjuk a magyar nyelvet a «nyugoti nyelv geniusa szerint modellezni». Abban az állapotban, a melyben nyelvünk van, nem maradhat tovább. Ő nem retten vissza az erőszaktól. Az elmaradt nemzetnek követnie kell a műveltebb nemzetek példáját — ezt követeli az emberi természet. «Az aesthetikus írónak — úgy mond — nem azt kell kérdeni: *szólanak-e így és szólott-e már így más?* (ez a kérdés csak a kiholt nyelvekre való); hanem ezt: *lehet-e nekem így szólani, hogy szólásom elegans, energicus, új zengésű szólás legyen.?*» «Én neologus vagyok — írja Cserey Farkasnak — és azt tartom, hogy úgy kell. Az én felem Báróczyt, Bessenyeit, Virág Benedeket, Kis Jánost, Himfyt mutat a maga írói közt: azok (t. i. az orthologusok) a tordai Leoninust s Mátyási Józsefet mutatják». Grammaticus non erubescit soloecismum, si sciens facit — ezt mondja a debreczeni írónak s hivatkozik a festőkre, a kik közül az, a ki «úgy találná el az ember képét, a mint az a tükörben látszik, Handwerkernek nevezetnék: a Künstler nevét az kapja el, a ki az ember fejéből oly fejet festhet, melyen minden szem örömmel múlat».

De különben is más az írói nyelv, más a nép nyelve, s azzal, ha ez utóbbira hivatkozunk, még nem igazoljuk esetleges hibáinkat. Lám Baróti Szabó, midőn az igekötőknek a hozzájuk tartozó igéktől való messze vetése miatt megtámadták, hiába vitatta, hogy Erdélyben, a székelyek között, az igazi magyarság hazájában, így szólanak. Azt felelték rá, hogy «úgy *nem szépen*, hogy úgy *hibásan*, hogy úgy *rosszul* szólanak». Kazinczy remek művek fordításával törekszik az írói nyelvet kiképezni. S mivel a fordításnak az eredeti mű minden szépségével birnia kell: ez ideált másképp el nem érhető, mint hogy sok helyen új «szólással» éljen. Neki a Marmontel fordítása került legtöbb fáradságába, mert «nincs semmi nehezebb, mint a francziák atticismusát, azt a kedvességet és elegantíát, mely, mint a virágok illatja, megmagyarázhatatlan módra érezteti magát és nem szenved az analyzálást és hideg vérrel való foszegetést, magyar szókkal kitenni». (741. 743. 750. sz.) De a Rochefoucauld gnómái szintén sokszor megzavarták éjjelei álmát, nappaljai nyugalmát. Ha mindenben nem sikerült is eltalálnia a francziák atticismusát: arra

törkedett, hogy legalább a német fordítás mellett hátra ne maradjon. Úgy látszik, a kész fordítással jobban meg volt elégedve, mint előre gondolta. A francia dictionának szinte utánozhatatlan választékosága s könnyed bája jobban sikerültek neki, mint hitte. Ezért szerette volna, ha Kis János a fordításhoz irandó bevezetésben arról értekezik, hogy a magyar nyelv «mennyire anschmiegolhatja magát a francia dictió képzelhetetlen elegantiájához».

Jóllehet a debreczeni írók, a kiken, mint írja, a Sylvester grammatikájához készített előszóban «iszonyú szabdalásokat ejtett», Kazinczy törekvéseit kedvezőtlenül fogadták: nem a levelekben hirdetett elvek élesztették ki a köztük már régebb idő óta mutatkozó ellenségeskedést, hanem a Csokonai haláláról tett hírlapi jelentés, a melyet igazságtalannak s Csokonaira nézve teljesen elhibázottnak vélték. A Kazinczy és Csokonai közli viszony még legújabban is lévén levén felfogva: szükségesnek tartom e tárgyról néhány szóval itt is megemlékezni, hogy fölhmentsük Kazinczyt ama vád alól, mintha ő Csokonait még életében lenézte volna akár költői iránya, akár magán élete miatt.

Annyi bizonyos, hogy Kazinczy és Csokonai között nem volt bizalmas barátság, még pedig azért, mert a Kazinczy-család idegenkedett tőle, úgy tekintvén őt, mint afféle kóbor lantost, a ki egyik helyről a másikra vándorol, belevegyül a vig társaságokba s ott talán nem egyszer meg is feledkezik magáról. Mikor Kazinczy Bécsből hazatér: anyja azzal a szóval adja át neki Csokonai levelét, hogy az «valami haszontalan ember» levele. E szavak fájdalmas panaszra indítják Kazinczyt s védehnébe veszi Csokonait anyja előtt. «Azt az embert — írja Kazinczy anyjának — Csóka János uram (debreczeni pap) nem tartja alább való embernek magánál, a világ pedig különbnek tartja. Csokonainak vannak igen szép oldalai, melyért őtet nem én, de a legnagyobbak is distinguálják. Én ő velem szoros kötelékben nem vagyok. De nekem nem válik gyalázatomra az ő barátsága, melynek ő most egy szép jelét adja, és a mely engemet haládatosságra kötelez, ha némely ember nevet is rajta». Eddig mindig óvakodott Csokonait magához hívni, mert félt, hogy anyja érzetelni fogja vele, hogy «ő testvére egy falusi nótáriusnak». Tovább azonban már nem vihethi óvakodását, kénytelen Csokonait magához hívni, hogy vele együtt — úgy vélem — a Dayka művei kiadásán dolgozzék. (611. sz.)

Ez a pár adat kissé más világitásban mutatja a Kazinczy és Csokonai közli viszonyt, mint a hogy eddig felfogták. A tévedés

onnan credt, mivel az «arkádiai pör» előzményeiből vontak következtetést Kazinczynak a még életben levő Csokonai iránti barátságára is. Valóban ama levelek, a melyeket Kazinczy a Csokonai nekrológjának védelme s munkái kiadásának ügyében írt részint debreczeni, részint erdélyi s dunántúli barátaihoz, azt mutatják, hogy Kazinczy a Csokonai költői irányának ellensége volt s a lyricus költő babérait féltette az epicus költőnek, mint hitte, rettenetes aberrációjától. A művészi ízlés és a két író fejlődésének különböző útjai más irányt jelöltek ki a Kazinczy s mást a Csokonai számára, s irodalomtörténésirőnk Kazinczynak e költői iránytól való idegenkedését átvitték Csokonaira, mint emberre is, holott a főtebbi adatok e következtetés ellen merően tiltakoznak.

Nem fessegetjük, mennyiben festett hű képet Kazinczy Csokonairól a róla közzétett nekrológban: annyi bizonyos, hogy művei kiadását a mai irodalmi közvélemény szempontjából tévesen akarta megkezdni. Át akarta dolgozni némely darabjait; azokat pedig, a melyek az ő ízlése szerint méltatlanok voltak a költőhöz, egyszerűen mellőzni kívánta, mit sem törődve barátai meggyőződéssel, a kik úgy akarták Csokonait a magyar közönségnek bemutatni, a milyen volt: erőnyeivel s gyarláságaival egyaránt. Kazinczy úgy hitte, hogy a debreczeni íróknak sem elég ízlésök, sem elég tanulmányuk nincs a kiadáshoz, mert erre «annak van legtöbb jusa, a ki legalkalmasabb erre a munkára. Az, hogy tanult, tudós embercsek legyünk. az erre nem elég. Arra az kívántatik, hogy a kiadó studiumának hasonlatossága által rokon lélek légyen vele». (751. sz.)

Azonban Kazinczynak ebbeli törekvése hajótörést szenvedett. Életrajzát sem írhatta meg, pedig erre is sürgették. Egyfelől a Kazinczy s a debreczeni írók közt mind élesebbé vált felfogás, másfelől Kazinczy abbéli ügyekezete, hogy mindenek előtt saját fordításait tegye közzé: megakasztották terve kivitelében. E mellett azonban előbb inkább Daykát akarta egy gondos életrajzzal a nemzetnek bemutatni, felszólítván Csokonait mind a művek bírálatára, mind némely bevégzetlen darabok kisimitására. Hitte, hogy a kiadás anyagi haszna megtéríti költségeit s még fáradságára is marad valami. Mikor anyjának elmondja, hogy Csokonait néhány napra kénytelen vendégül fogadni: ezt a bátorságát azzal indokolja, hogy oly munkát végeznek együtt, melyért neki «pénzt adnak». Lám Kis István a debreczeni augusztusi vásárban háromezer forintot árult s Kis János *Zaidjából* négyszáz példány kelt el egy hónap alatt. «Itt literaturánk arany századja — kiált

Kis János
DM-21

fel Kazinczy — ha ez így tart. De míg az író hasznot nem lát az írásból, addig ne reményljük annak elérkezését». (614. sz.)

Nemcsak Kis János számított tehát arra, hogy az írói munkás-ság némi jövedelmet hajtson számára, hanem Kazinczy is. De míg amaz őszintén bevallotta, hogy olyasmit kell írnia, a mit a könyvá-rusok kívárnak: emez tolla méltóságát a közönség ízlésének fölládozni összeegyezhetetlennek tartotta írói felfogásával s becsvágyával. Kazin-czy művelni akarta a nemzet ízlését s számításba vette a vezér öntudatos munkásságának mind fontosságát, mind a közre teendő hatását. Hiúsága tiltakozott az ellen, hogy szolgálja legyen a közönség-nek. Ő uralkodni akart azon s becsvágya folyvást erősebb táplálékot nyert a fiatalabb írók méltánylatából. Nem is tagadta, hogy benne sok hiúság van, de azt tartá, hogy «az oly vétek vagy erőtlenség, a melyből sok virtus csirázik». Örökké akart élni a nagy és jó embe-rek emlékezetében s a dicsőség vágya új irány jelölésére ösztönöz.

Pedig anyagi állapota szöges ellentétben állott írói tekintélyével s becsvágyával. A hetedfél esztendeig tartó fogság sokat fölemésztett a család vagyonából s testvérei közül kettő-három — úgy látszik — számításba akarta ezt venni az apai örökség megosztásánál. Anyja folyvást aggódott, hogy az írókkal való szoros összeköttetése megint bajba keveri; szeretete volna, ha Kazinczy hivatalt vállalt volna, ez azonban példákra hivatkozott, hogy főleg udvari hivatalban «csak az boldogul, a ki csalárdul tud koezkázni».

Egyszersmind meggyőzni ügyekezett anyját, miért tölti ő min-den idejét könyvek közt. «Én az írásban — úgy mond — mulatsá-gomat lelem, és az az út, a melyen sok jó és valóban tiszteletet érdemlő emberek szeretetét megnyertem és megnyerem». Ábrándos tervei, a művészi szépnék kutatása még a mindennapi életben is, ösz-szeütközésbe hozták testvéreivel, a kik, úgy látszik, sokkal gyakorlatibb érzékűek voltak. Némi világias passzióit megszólták, a nők iránti lobbanékony, de hamar kialvó tüzet s állhatatlanságát sokszor szemére vetették, sőt a tatai kerülőért, midőn orrát s karját annyira összezúzta, szintén keményen meglecckéztették; szóval a viszontlátás örömeit pár esztendő mulva nagyon fölzavarta a testvérek közti egyenlenség.

A mennyire Kazinczy levelei bepillantást engednek a család éle-tébe 1804 körül: úgy látszik, Kazinczy József és Zsuzsánna Péchy Sándorné voltak legellenesegesebb viszonyban Ferenczcel. Emez hírbe hozta őt egy szobaleánnyal, amaz pedig mindenkép azon

törekedett, hogy Ferencz ne maradjon Regmeczen, hol kisebb földbirtokuk volt, hanem menjen Semlyénbe, a hol a föld munkálását úgyszólván alig győzték s kénytelenek voltak a «parasztoknak adni». Kazinczy váltig szabadkozott, hogy ő semmivel sem óhajt többet kapni, mint testvérei, hogy ő kevésbé megelégszik, de szeretne állandó lakást építeni. Elhallgatja szívesen, hogy őt Regmeczről «kirudalták» s azt mondja mindenkinek, hogy önkényesen hagyta ott azt a földet, a hol semmi nyugodalmat nem talált. Más felől gróf Török Zsófiát vevén nőül, el akarta fojtani az ellene támadt mindig hangosabb gyanút; zaklatásai azonban ezzel koránsem értek véget.

Családi boldogságának örömei nem lehettek zavartalanok. A Szentgyörgyihez és Kis Jánoshoz írt levelei tele vannak panaszszal s keserőséggel. «Édes barátom — írja ez utóbbinak — Ulysses haza jutván hosszas vándorságából, sokaknak kedvek ellen esett haza jötte. Ez az én sorsom is. Irtódom papirosra tenni, a mik értek és érnek. Én sem telhetetlen, sem háládatlan nem vagyok. De az a juh sem vagyok, melyet kényekre nyírjenek. Szentgyörgyi, a kinek nem levélben, hanem élőszóval adtam elibe bántásaimat, és a ki írott bizonyosságait látta kezemben azon példa nélkül való vadságnak, melynek négy esztendő óta ki vagyok téve, sirt sebeimre.» S bár pörbe keveredett családjával: később volt mindent veszteni, mint «valamit olyat cselekedni, a mely miatt a jó emberek előtt pirúlnia» kellett volna. «Eleitől fogva volt elrontva a dolog — panasolja Péchy Imrének — Józsi, hogy maga uralkodhasson s magát tele szívhassa, minden gonoszságokat elkövetett. Lehet-e nékem azt rossz neven venni, hogy nem letszett az a propositio, hogy ott gazdálkodjak, a hol nem lakom?» Semlyénben sem volt maradása. Már 1805 július 20-án azt írja Nagy Gábornak, hogy az ő «házi környúlállásai iszonyúak». «Iszonyúak estek oda fel. Elköltözöm innen minden bútoremmel. Már csaknem minden össze van pakkolva». Széphalmot választá 1806 közepén lakhelyül s birtokul, részint, hogy távol legyen Semlyéntől, részint, hogy Kázmérhoz, felesége családjának birtokához, közelebb essék. (766. 784. 787. 789. 804. 820. sz.)

A lélek szenvedései elgyötörték testét is. Megint sárgaságba esett éppen akkor, midőn felesége először üdvöndözteté meg egy kis leánykával. E családi öröm kiragadta bánatából, újra visszanyerte rugékonyságát, életkedvét s írói tevékenysége egyre fokozódott. A Gondviselés szeretetét látta esapásaiban s közelebb érezte magát az isteni kézhez. Sokkal tartozott neki — úgy mond — a sors, de

gazdag kárpótlást is nyújtott szenvedéseieért. Kis Jánosnak az ő házasságára irt dicsőítő költeménye s annak kiadása volt most lelkének legfőbb tápláléka. Ennek képzelt szépségeit nem győzte eléggé magasztalni s művészi gyönyöre beleolvadt hazafias aggodalmaiba, midőn, hogy Bérzsenyit idézzük:

Egy nagy csapással mindeneket levert
A harc s dicsőség kénye, Napóleon,
S mint Jupiter mindent lerontó
Mennyköve, egy riadással elszórt.

A monarchia alapjai megingottak s Bécsben Napoleon parancsolt. Kazinczy e nagy idők minden változását figyelemmel kíséri, hogy a legújabb híreket azonnal megírja Wesselényinek s Csereynek. Írói heve kitűnő tárczaíróvá avatja, úgy, hogy e később kifejlődött műfajnak első nyomait Kazinczynak ezekben a leveleiben kereshetjük legtöbb sikerrel. Minden újabb fordulatról tudomást szerrez s könnyedén veti azokat papírra, mintha teljesen közömbös dolgot kellene elbeszélnie. De midőn Ferencz császár és király kénytelen Olmützbe menekülni az ellenség elől: mély aggodalommal mondja el Kazinczy, milyen «irtóztató csapás ez a mi monarchiánkon». — «Hazánktól ugyan — írja — az Isten elfordítja az ellenségnek idejövételét, mert mi szüksége volna neki idejönni, Bécsben benn lévén? de hazánk a monarchiával elválaszthatatlanul lévén összekötyve: a jó, mint a rossz közös közöttök.» (836. sz.)

Hazafi aggodalmai családi örömei enyhítik újra, s az a tudat, hogy pár hónapos kis leánya már a képek nézésében leli kedvét, gyönyört áraszt lelkére, a melynél az ideális világ élvezeteit talán senki sem fogta fel tisztlábban, mélyebben s tartósabban. Magánéletének minden csapása s írói dicsőségének egész fénye ebből a közös forrásból eredt.

Dr. Váczy János.

Kazinczy — Csehy Józsefnek.

Császári Huszár Regimentbeli Hadnagy Csehy József Úrhoz.

Regmetz, Januar 4d. 1803.

Az, a' kit Virág szeret, nem lehet idegen az én szivemnek: a' ki pedig így ír, azt én szeretni fognám, ha Virágtól nem szeretettnek is. Idvez' légy nékem, nagy tetteknek indult fiatal Férjfi! Jövendőlő lélekkel látom dicsőségedet, mely hazai egünkre új fényt vonand. A' Virág neve tégedet sokra kötelez. Állj munkának és igazoljad szeretetét, reményeit; igazoljad dalát, mely által nevedet a' halhatatlanságnak szentelé. Barátságod nekem édes jutalom; 's rajta leszek, hogy érdemelhessem birtokát, minekutánna keresésében oly nyájasan megelőztél. Azok az Istenségek, a' mellyeknek Virág áldozik, mondanak áldást kötésünkre 's öszve font karral vezérljenek oda, a' hol az érdem ragyog.

Ennyi ajándéka mellett a' Természeinek, ennyi ízlettel, illy édes zengésű ajakkal Te nem tölthet'd hallgatásban életedet. Fájaltam, hogy katonai pályának eredtél. Az nem a' Tudományok oskolája. De az Apolló' hűgai elfelejlik néha komolyságokat 's merő kaczer-ságból véletek kezdenek-el enyelgeni, deli Ifjak; 's a' mit magok sem hittek eleve, fogva maradnak karjaitokon. Ihász, Orczy, Barcsay, Czirjék, Himfy-Kisfaludy példák reá. Az ő neveik örökké fognak élni a' Dicsőség' Templomában. Példa reá *Gradványi* is, a' ki pajkos nyirettyűjével a' Szatthmár' piross eszimas lyánkáit mulatgatá. 'S mostan a' Stiria' sivatag sziklái közt egy ifjú Társad tart vélek titkos négy szemközt léteket, mellyek felől azt hiszem, hogy nem Jesznek sikeretlenek; Lattermann Rgtbeli Főhadnagy *Lakos* Úr Grätzban. Néked valamely Szarmatziai Szép' alakjában mosolyog a' csin-

talán Erato, 's új Beotziád víg csudálkozással fogja hallani Magyar Zengzetidet, ha végre karjai közt reá ismersz az Ingerkedőre.

Ott tiszteli Hazánknak felségét Ürményiben a' szánakozást-érdemlő Lengyel; ott szedte Fesslerünk a' maga első gyümölcseit. Szorúlj mellyenre 's szeress!

[Kazinczytól készült másolata a Szemeretár I. kötetében.]

565.

Csehy József — Kazinczynek.

Barátságos köszöntés éjszokról.

A' ki szíves ajánlásaimat kinyitlt karokkal elfogadá, vajha érezhesse, mennyire szeretettelik. Nagy lelkű barátom, vedd által a' tisztelet adója után, mellyet tudós fáradozásaid és igaz szived érdemelték hazafi társaidtól, a' határozatlan barátság minden jussait. — Ne számláld próbáltatásom idejét ezen esztendő kezdetétől, ne tekintsd barátságom mostani kinyilatkoztatását, mint hajlandóságomnak zsengejét: ifjú koromnak serdülésétől, a' miolta megindultam azon czél után, mellyre példád már többeket ébresztett fel, mély gyökereket vert ez. Azonban legyen addig is kezesem, kinek neve paizsul szolgált szerencsésen tett lépésemben, a' hazafi szíveknek egyik bálványok, Virág. —

Az első oktatásokat nyelvünkben bold. Vályinktól nyertem, ő hozta Csalóközi együgyű szóejtésemet a' nyelv országos reguláira. Az ő útmutatásait, és saját olvasásomat haszonra térítvén, még azon korban a' fenn álló magyar Theátrum számára fordítottam vagy három játék-darabokat, mellyek meg is jelentek a' színen. Ez volt első műve csekély tehetségemnek, egyszersmind olly foglalatosság, melly többeket fárasztott nagy buzgósággal a' tanuló nevendékek közt, kiknek e' tekintelben is Ihászi és Lakos czimereik voltak. — Az alatt Mérey Sándor gondolattyaiból egy kisedő magyar Társaság formálta magát, melynek, ha (iskolásan szólván) objective nem vala is látszattya: de subjective hasznos volt, minek utánna nagyobb előmenetelt tehetett kiki e' huzamos munkásság, és közös belátás' segedelmével, mint sem magára bízva. Hogy sokakat el-halgassak, kik őt esztendőök alatt benne megfordultak, Mihalkovics Jász Berényi, Kovács Imre Nagy-Váradi, Csepcsányi Kassai Professorok sorsossaink valának.

Ugyan ezen esztendőekben a' jus criminale theoreticus részét magyarrá fordítottam, továbbat önnön ismereteim, és principiumim szerint a' magyar Jus historiájáról írtam egy értekezést, melly mind a' kettő tiszta kézírásban több papirosaimmal, és a' Társaság munkácskaival együtt László bátyám kezéinél vannak, a' ki Váczon misés pap, és Professor a' Seminariumban. Illy gyakorlás által arra a' készsége tettem szert, hogy a' Jus 4-dik esztendejében a' statisticus cursust a' deák praectiók után nyomon magyarul irhatnám.

Tanulásaimnak végét érvén, egy részt az a' kívánság, hogy a' világot láthassam, más részt egy füstbe mentt intézet, erre a' pályára vezettek, melly talán maga az ő fáradságos volta miatt nem hagyott arra érkeznem, hogy egyszer is megbántam volna választásomat. Most is, hogy a' békesség által a' tekintetek meg-változtak, annyi jeles férfiak' példája, kik ezen az úton is hasznára tudtak lenni Hazájoknak, marasztó intés gyanánt volt számomra. — Több üres időt nem olly könnyen tudna egy élet módgya is szolgáltatni.

Hogy ezt az időt nem töltém a' múltt esztendőben haszttalanul, bizonyosságom az a' esomó, mellyet a' Lovász mesterség felől öszve írogattam, és napló könyvem, mellyet most szedek rendbe. — Disztelen ugyan illy soká magamról szóllanom; de ezt se egyéb okon cselekvém, hanem hogy felfedezzem némű némű képpen, quid ferre recusent, quid valeant humeri. — Verses munkákban való próba tételeim soha sem állhatták meg a' dologhoz értő Virágnak kemény ítéletét. — A' mióta szándékom a' háború mezejére fordúlt a' Mathesis nyerte el tanuló asztalomon az első helyet. Ez, a' melly Euklides lincajira vonta a' bombik' járását, és a' várak bástyáit, reménylem, hogy bevezethet a' Tactica' mélyébe.

De nem tudnék idegen lenni semmi egyéb munkától, mellyből hazám közelebb való hasznát várná, akár az édesgető Múza, melly az idegenkedő szíveket elkészíteni képes, kívánnya szolgáltat, akár a' velős tudományoknak nyelvünkön való előadása tartassék fogatosabbnak. — Egy iránt sekszik e' kettő szivemen: hogy egyedül mi vagyunk, kik előtt Thalia temploma még be van zárva, mind az, hogy ugyan nekünk a' tudomány még is idegen nyelven szóll; de a' helyett hogy el-csüggesztene, ösztönöm léssen ez a' nagy hiányosság is.

Kedves barátom, kinek neve fenn léssen, ha megszámlálandgya az emlékezet azokat, a' kik a' sokaság dissipatiojából kifejtekezvén, magokra vállalák, hogy Hazájok' javáról gondoskodgyanak, kik szárad-

gyoknak önnön erejeből lelket adván, meg-érdemelték, hogy a' késő világ festeni akarván a' multt idôt, be érje vele, az ő neveiket elmondván. — Becses férfiú, kit egy kisdéd, de büszke Nemzet meg ismért és tisztel, igazgasd hívedet és szeresd

Przemysl, Januarius 26-dikán 1803.

Csehý Ment Józsefet.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 192. szám.]

566.

Virág Benedek — Kazinczynak.

Pest, Januar 29d. 1803.

Januariusi harmadik leveledet ma vettem; de sem erre, sem a' más kettőre illendő, s elegendőképpen nem válaszolhatok hamarjában. Rész szerént írásaidból vett örömöm nyugtalanított, rész szerént egy más tárgy húzza magára figyelmetességemet. Légy boldog, TE, Ég' fija! a' ki olly igen édes soraidban adod előmbé barátságos érzéseidet.

Október vége felé nyújtottam bé könyörgő levelemet a' F. K. Helyt. Tanátsnak *pro augmento pensionis*. Tegnap egy jó akaró Úr Budáról tudtonra adta, hogy tsak ugyan 50 fíot resolváltak nekem is, mint más némellyeknek, a' kik eddig vagy hallgatásban éltenek; vagy annak füleltek szavaira, a' ki javasollya: *rem facias, rem*. Ugyan ez a' jó Úr arra intett, hogy írnék Bétsbe Rososnak; mert *«talán még ott nagyobbítani fogják.»* — Én tehát most írok mind Rososnak, mind Somogyinak, mint ismeretlen: Erről azt beszéllé tegnap egy valaki, hogy engem szeret, hogy ódáimat memoriter recitállya néha-néha. Az bizonyos, hogy sokat tehet.

Kohl ismeretes előtted. Ezen metszését talán még nem láttad. Két vagy három holnap előtt nyertem áltól, a' ki készítette: mondá, hogy meg volna tiltva Bétsben, mert ott osztogatta Katakéta korában. Te se mutogasd mindennek!

Az én filozofiám most *igen igen* imebben áll: *noscere homines!* megismerni az embereket. — Kohlnak, úgy tetszik nekem, szép munkája ez! Te még szebbre is méltó vagy.

Láttam Stundernél a' villám-vágtta képet. Én tegnap ültem nála; Februarius közepe felé kész lészen, a' mihez fogott. Már megírtam volt, hogy az első festést is megkaptam. De mind ezekről másszor bővebben.

A' tőlem küldött Nyalábot keresd Spáh Úrnál. — Mikor választasz már egy állandó helyet magadnak?

Kérlek, a' mélyen speculatióskodó emberek körül vigyázva fogloldgyál. Hoc tibi dictum tolle memor. Vale.

Megmondom Eggenbergernek, hogy *Bozókyt* is számodra.

Küldgy, kérlek, paraszt dalokat, és tótokat is. Három vagy négy esztendő előtt Csalóközbe írtam egy paphoz, ilyenek iránt; de semmi foganattal: El ne felejtse.

Végre: ezután nem egy könnyen anticipálhatsz; de én se ám.

Ila Ötséd bé nem jöhet (mert már sokáig várakozom; tudod pedig, hogy a' Vén leánynak is nehezen esik sokáig várakozni), ird meg nékie, hogy jó alkalmatossággal küldgye bé *Kis* Könyváros-hoz, a' ki kezembe fogja adni. —

Vale iterum. Néked, és még — Kedvesednek is, — kedvet kíván
V. m. k.

[Fredelje a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

567.

Virág Benedek — Kazinczynak.

Pest, 1803. Febr. 9d.

Eddig már kezedben vagyon levelem (ddo. úgy tetszik 30. Jan.) és az én ítéletem szerint a' szép demon; vigyázva vigyázz reá. Nem jut eszembe, ha vallyon megírtam-e Döme hollétét: Ő Plébános R. Komárom, és Vír között, a' helység neve Izsa, általmentem rajta magam is vagy kétszer. Októberben nálam vala, és tetszett néki, hogy Horáziushoz férjfiasan nyúltam, — Ő utánna szóllok. — Én őtet a' Világ Nagyjai*-ból ismértem meg. Gyerkényi által küldött egy Metasztaziust. — Most már akarom tudni, mit tészen: «Kazinczy Ferencz Úrfihoz. — 1777. Könyvedet, és leveled' vettem. Mitsoda Könyv volt az?» — Ez a' Versczet, kevés jobbítással, és az «Többször is írni fogok. többször is írni ha fogsz» egészen újra öntetésével, méltán megmaradhatott volna az új kiadásban. Baróti, nem hinnéd, melly igen löfejű legyen, az az makats, megátalkodott. Tapasztaltam ezt két esztendő előtt Vírten. Félni láttatik, nehogy valaki haerentem capiti coronam detrahát; azt sem szeretem benne, hogy igen *super-*

* «Világ nagyjai. Veszedelem! -- Ez a' titulusa a' Döme által fordított munkának. 1793.» — *Kazinczy F.* jegyzése.

stiliós Lojola. A' Magyarság' Virágjairól új esztendő előtt beszéltem velem Gyerkényi; a' többi között azt mondá, hogy megintette Szabót, ne írná ki Kempis Tamását Pázmánnak, és nem tudom, mitsoda régi *cuprosus* auctorokat. — Biztattuk mind tovább, hogy fogna Eneis fordításához. Elég. — Egy bétsi levélből értettük nem régen, hogy Sándorfi — nem tudom minémű újságíró — magát, és Budai Esaiást tartya legjobb Magyar Írónak. Jól van. Hát igaz-e, hogy Debreczenben egy tudós társaság légyen, 's a' görög és deák Classicusokat magyar nyelven kiadni akarja: mi ezt is hallottuk, és pedig örömmel.

Hát még? Budán Hartleben, Pesten Eggenberger, Leyer Könyv-árasok magyarul fordítatnak: nem emlittém Kiliánt, a' ki már előbb kiadatta a' Leonínust. Ez, a' magyar literaturának nem árt: de bezzeg ellenére van az, a' mit Schedius mondott G. Széchenyi Ő Exc.-jánál: «hogy a' magyar Nyelv *incapax culturae*:» a' Gróf sokat disputált ellene, — a' religiója is — hogy ezt kellessék előhoznom — alkalmatlanná teszi őtet a' magyar hazafiúságra. — Nem régen mondotta Orczy László, hogy az Imperialis koronatiokor több fő méltóságú Luther *Herrschereket* megpróbált légyen, ha ugyan van-e benne annyi ész, 's tudomány, a' mint itten hirdetni szokták némellyek, 's tsak egyre találtam, úgy mond, a' kivel méltán beszélhettem. — Sch[ediust] nem gyalázom, távol legyjen tőlem ez az embertelen alatontság — de nem szeretem, hogy, a' mit némelly ifjaktól hallok, többnyire német auctorokat viszen *praedlectióira*. — Annál többel tartozunk Dugonicsnak! ha ezt nem adta volna a' Gondviselés Universitásunknak, oda lett volna a' magyar ifjúság; pedig tsak ugyan vannak jó eszű ifjaink, és olyanok, a' kikben még meg nem kortsosodott a' vér. Ha ezek magyar nyelven hallhatnák a' tudományokat, a' szép mesterségeket, boldog Isten! melly sokra mennének tsak egy esztendő alatt is! Segítsük őket, a' mint lehet!

Olvasd meg itt, édes Kazinczým, Sajnovics-t (Dissert. Idioma Ungarorum etc. etc.) főképp' az utolsó levélen. (Edit. Tirn. 1770. pag. 131.) — Erről az emberről léssen talán még alkalmatosságom szólni, és hamvaira áldást mondani, ki abban a' meszsze Országban nem azzal ditsökszik, hogy *transitum Veneris* — látta, hanem hogy a' *Hetumogernek* nyomait feltalálta. De olvasd, kérlek, sorait, a' mondott lapon: «Eos praesertim opinionem suam mutatueros auguror» etc. etc. — 'S nem borzadsz-e vissza? — 'S nem érted-e, mi boldogtalan üdőszakaszcáról szöll, és melly aluszékony magyarok éltenek

akkor? — Bessenyei György, úgy tetszik 1770. vagy — adta ki Lukánus első könyvét: — Olvasd Bartsaihoz intézett első sorait; és találd ki gondolatomat. — Ő már akkor Bétsben lévén! — sokat láthatott, hallhatott, — osztán irhatott, — irt is! — A' nyelv, 's literatura' állapotját illető dolgokat öszve szedni, méltó volna. Erről már sokszor gondolkodtam, vissza menvén az 1000-dikre, és meg' le az 1803-ra. —

Most jut eszembe: A' téatromról vagyon ugyan már egy két szó a' Museumban is. p. o. hogy az a' nyelvnek, Erkölsnek oskolája; de ez nem elég arra, hogy a' régi fanyarságban, 's bal ítéletben megrögzöttekkel szelid észre, 's jobb vélekedésre hozhassa, és végre arra, hogy kiki megismérje annak hasznát, 's méltóságát. Most sokan azt mondogatják, hogy a' Magyar nem komédiázni való. Igaz, ha úgy értik, a' mint láttatnak érteni, hogy nem bolondnak való: Meg kellene tehát magyarázni, mi a' komédia in sano sensu, és minek kell annak lenni. Ezt a' tárgyat tsendes, felemelkedett elmével, tiszta, 's könnyen folyó magyarsággal, és szívre ható kifejezésekkel, --- helyvel közzel --- szükség volna írni. A' nyavalyás szem irtózik a' viláogságtól: lassan lassan reá szokik. Igen sokan nem tudják, mire való a' teátrum. Némellyek akarják tsak risu diducere rectum; mások látni, 's tán pityeregni a' lacrimosa poemákra. A' magyar teátroni darabokat a' magyar természethez kell alkalmaztatni. A' dévaj darabok is mutassanak nagyságot, 's nemességet. Az Endrődi által gyűjtött némelly darabokra, noha nevetségesek a' szerző vélekedése szerint t. i., nem lehet nevetni elpirulás nélkül. Egynéhány pimaszra nem kell vigyázni. — Mit mondasz erre? «*Semminél több valami,* az az elegyes tárgyú és formájú egynéhány darab versek. Szerzette Mátyási József 1794. 's a' t.» Következik az ajánló levél: «*Nemes Magyar Haza! Ditsőséges és Kedves Nemzetem!*» Olvasd tovább: «Ha nem éppen,» 's a' t. Ádám első atyánknál kezdi a' *semminél több valamit*. Olvasd a' többit. Ohó! — Melly nagy erő vagyon a' doctrina boni gustus-ban! Merő komédia, de boszszontó. Inkább megnevettetne az, a' ki, «*ha iszik, nem örvend, hanem szenteskedik.*» — Kérlek, édes barátom, készíts erről egynéhány scénákat, 's küld el! —

Tavaly Budán, Pesten egy *Nüszöl* nevű játszotta *Medét*; jelen valék: elgondolhatod, hány előtt ismértes ez a' darab. A' nép tudatlansága megelégedett azzal, hogy a' teátrumba mehetett ihogni vihogni. Nüszöl tragédiázott, ez pedig komédiázott. A' mithologiai

dolgokat szükséges megismértetni a' sokasággal. Jó volna, ha valakire ott bízhatnád ezt a' tárgyat: vagy Patakon: a' Verskoholást, a' mellyre, izetlensége miatt az Íróknak már ráuntak az emberek, félre lehetne tenni egy darab ideig. Nimirum sapere est abjectis utile nugis.

A' Képtelen Házasságban én semmi *scurritást* nem látok: ohajtom, hogy mennél előbb napvilágot lásson: úgy a' *Rigó* is; mind a' kettő megérdemli azt a': *Plaudite!* Ez tsak az én ítéletem; mert talán más gustusa van valakinek, a' ki akár Bétsben, akár Pesten, akár Kassán etc. lakik a' *gatyá szalasztó úttzában!* — Alcibiades, 's a' Négy palaczk azt sügja nekem: «Virág! öleld meg Kazinczyt! öleld meg! öleld meg!» — Yóricknak — (vagy a' mit én jobban szeretnék, mint magyarosbat — Jóricknak) Leveléi, nem Bácsmegyei-é ugyan, de még is kedvemre valók; — ne kezdgyünk mi ypsilonnal semmi szót. — Lá! nem írod: Frenz (Kazinczy) mint Szilágyi Henriássában!! — E' között: — a' *Világ* és. e' *Világ* különbséget kell tennünk. — Más, *pirítgatni*, és *pirongatni*. — *Megint*, és *megént* közt is: amaz admonet; ez iterum. — Emilia, úgy tetszik, nem nekünk való. Minnát sem olvastam örömet. — E' két darabot még egyszer előveendem. — Clavigót nem ismérem. — Kilentz az óra! Egygyet dohányszom lenyugtóm clótt!

Juhász, kivel tegnapelőtt találkoztam öszve, szívesen vette a' köszöntést, 's örült. Mondá, hogy Tansics még ott volna. V[ersegi]ről sem tud bizonyost mondani, egytől, úgy mond, hallottam Budán létét, de olyantól a' ki baráttya neki. A' múlt nyáron beszéltem annyával, a' ki most Makkal lakik. Juhász állapottya elég bajos: mert noha a' Prépost (Harsányi) megígérte neki, hogy segíteni fogja, 's hogy ezt tehesse, végezni fog a' Felsőbb hatalommal; mind ekkoráig hallgat, 's Juhász minden pensio, minden segedelem nélkül (a' pesti ispotályt ideig óráig provideálván) vagyon. — A' Prépostnak, mondá ő, lábai dagadoznak, betegeskedik. Ezt egy mástól hallotta.

Tiszteld nevemben Takáts Károlyt. Már, úgy tetszik, megirtam volt, hogy Verseim Varga Professzornál hevernek: — A' poétai Munkáimat, és Horácz poetikáját szépen egybe lehet köttetni (de a' Minerva titulust ki kell hagyni; a' ki nagy *lármaival* kezdette a' *periodikus* írást, hallgat. Én soha nem többé. Kátót is majd Léliussal.) Révaival még nem szállhattam: Grammatikája Trattnernél vagyon. — Igaz! Most olvasom Hunyadi László. Szom. Ját. öt felvon. Sopron, 1792. Irta Lakos János. Cschy nekem igen, igen régen nem írt: ...

A': Tőlem, barátom-ban, az utolsó sor ez: Oh, légy szerentsés! útagon. Vagy ha alkalmasod jut eszedbe, az legyen. Vale, kedves Barátom, sietve. 12. Febr. délután 1803. V. mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

568.

Virág Benedek — Kazinczynak.

Pest 17d. Febr. 1803.

Kedves barátom! Ne sűrgesd Miklóst; tsak arra emlékeztessd, hogy nála van a' nyaláb, hogy azt a' jövő sokadalomra hozza, vagy küldgye el. Én úgy gondolom, hogy őneki is nehezen esik. Az útazás sem bátorságos. Én eleget mulatom magamat Alcibiáddal, a' Négy palaczkkal, a' többivel. Nem tudom, mitsoda Jegyzéseket tehetnék azokra. -- --

«az az idegen, a' ki érte lefizette a' váltáságot, pénzt ad neki, a' mivel Athenébe utazhassék,» talán jobb: utazhasson. Azután: «unszolá Thelézt, hogy egygyezzen meg,» én jobbnak tartom: egygyezzen meg. — «megjelene álmában»: nálom, megjelenék; eltűnik, 's a' t. Most nagy Grammatikus Világ kezd lenni; vigyázva kell írunk.

Révainak talán megemlíthetem a' *Magyar Könyvekről szőlő Recenziókat*: de aligha elfogadandgya. Emlékezem egy levelére, melyet hozzám küldött volt 7--8 esztendő előtt. Igen kényesen bánok vele, mert *genus irritabile* ő is. Az ifjú Gr. Festetitsnél a' Gruberizálttal halhatatlan Költeményeket előhozván egy valaki, im ezt mondá: «Jól van! egy Úr megkért, hogy szerezzem meg neki: hol kaphatni?» nevettek a' Vendégek. — O, quantum est in rebus inane! kiált Persius.

A' «de senectute» Cap. XX vége felé: «Sunt pueritiae certa studia» 's a' t. Erre a' Jegyzésekben akarom említeni Horáztius sorait: «Reddere qui voces iam scit puer.» — Olvasd addig is:

A' *Gyermek*, ki beszélni tud már, 's lépni erősen.

Kisded társai közt szökik, ugrál, játszik; azonban

Könnyen felfortyan, 's meg meg lelohasztja haragját.

Változik óránként. A' serdültt és Nevelője kezéből

Elszabadultt *Ifjú* paripákra, kutyákra, mezőre

Vágy; mint gyenge viasz hajló a' rozsaszra; ha inted,

Durva, makats, morog; orránál meszszebbre ki nem néz,

Tékozló, döllyfős, heves, a' mit öelve fogadt el.
 Egygyet fordulván mellyétől vissza vet, útál.
 A' már meglett *Férjfi* bötsös tisztségre törekszik,
 Ó neki gazdagság a' legfőbb tárgya, 's barátság;
 Úgy vigyáz, hogy bajba magát ne keverje bolondúl.
 A' koros *Öszt* sok gond környékezi: mert vagy örökké
 Gyűjt, és, a' Nyomorúlt! megvonván félti magától
 A' miket öszvekapart; vagy, hogy bátortalan és rest;
 Mindent napról napra halaszt, kétségben esőleg
 Él, irtózza jövődjét, panaszoikodik és mord.
 Azt az üdőt, mellyben gyermek vala, hánnya, ditséri.
 A' *fiatalságnak haragos feddője, 's birája.*

Olvasd, mondom, és, ha lehet, örülly: mert úgy tetszik ki
 leveledből, mintha nem jó volna kedved: — pedig Te írtad: Husi, husi,
 daleho vidzitze! — Küldgy ezután is efféléket, sokat, sokat! Nem
 adnám Gyöngyösi leoninus verseiért, nem biz' én! — Meg' akarám
 írni, mikre veendem ezeket elő, de — nem — nem mondom ki
 előrc. Vale, édes Kazinczym. Képeimet ebben a' kétes útban, üdőben
 el ne botsásd magadtól. Szeretném, ha látnád, a' mit négy vagy
 öt esztendő előtt festett Stunder. Ez az ember talán már kitanúl.

Még is valamit. Én most egy 1580, és 1647. Esztendőben
 kiadott magyar Könyvet olvasgatok: 's azt veszem észre, hogy a'
 régi magyarok vagy igen ritkán, vagy nem is éltenek légyen imczek-
 kel: *írodott, mondódott, mondódhatván, folytatódnak, 's a' t.* az
 efféléktől kell őrizkednünk. Az utóbbiban találtam: *élesedgyék, bün-
 tetődgyék* vagy kétszer: amabban, — nem jut eszembe ha találtam-e
 valamit illyest. — Passivus-sal in genere, ritkán élnek a' köz embe-
 rek. — Kérlek, vigyázva figyelmezz reájok. — A' *peregrinitás* sok
 nem jót hozott be' Nyelvünkbe. Én ugyan, akár mint kiabállyon
 baróti Szabó Dávid, és a' Debreczeni Grammatika a' passivumokról,
 süket akarok lenni.

Ér-Semlyénben van-e iskola? Jó volna kikémlelni, mellyik gye-
 rekben — de tsak magyar nevű gyerekekben, van jele a' nagy ész-
 nek, vagy a' Rajzolatra, muzsikára kész indulat: Festőre, Muzsikus
 Compositorra nagy szükségünk vagyon.

Az illetén nagy reménységű magyar ifjúnak gondgyát kellene
 viselni: 's ötet reá taníttani, hogy Göttingából, Lipsziából, 's a' t,
 nem tsak azokat a' sok lucifer arabs, türkish, persisch figurákat,

ringyrongyokott [!] hozná ki, hanem mást valamit, a' mi a' Nemzetnek ditsőségesb. etc. etc.

Örömmel jelentem neked, édes barátom! E' napokban akadtam egy ifjúra (Juhász Ferentz, Logikus, Kecskeméti fi), a' ki tavaly Budán cum eminentia elvégezvén tanulását, itt az Universitásban tanul. Alig van 15. esztendőben. deák, magyar kis Ovidius, kis Horázius, kis Virgilius. Hozzám járogat a' legszebb reménységű ifjú. Megtudom tőle, ha 8 berben-e, vagy Decemberben született. Örülly öröömönek, és ély boldogúl! V. mk.

Hát mikor énekelhettyük: «Collis o Heliconii
Cultor Uraniae genus, qui rapis teneram.»

Amen.

[Eredelije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

569.

Csokonai Mihály — Kazinczynak.

Tekintetes Úr!

Kevés rubrikából álló boldogságimnak egy édes részét teszi az, hogy a' Tekintetes Úrnak, a' kit a' Világ előtt mint gyengéded és tsekély izlésemnek legfőbb Mesterét tisztelni betsületemnek tartom, szívességét újonnan érezhetem. Ösztön az én nékem annak megérdemelhetésére; ösztön arra a' kevélységre, mellyel a' kevélyeket fogadni bátorkodom.

Dayka Verseit a' Tekintetes Úr velem is közölni méltóztatott: vajha bizodalmanak megfelelhetnék! A' mi engemet illet, mindent megtészek, a' mi tőlem kitelhetik, 's öröömönek tartom, ha Dayka' Árnycának 's az ő Nemes Tisztelőjének és barátjának legkissebben is kedves dolgot tsinálhatok. — Hogy pedig vagy kevesebbet ne tégyek, mint a' mennyit várnának, 's negligentiával ne vádoltatódjam; vagy többet bátorkodván kelletinél, vakmerőnek és durtság Aristarchusnak ne mondassam: provinciám határinak környülrását kikérni, 's magamnak arról való gondolatimat közleni kívántam. Erre a' tzelra szolgálnak az itt következő

Jegyzések és Említések

a' *DAYKA Verseire.*

I. Versezet. A' virtus betse. Ez az első Szerzemény remek, 's méltó a' maga nemes Tárgyához, méltó egy Kazinczy' Barátjához.

De, ha már a' *H* betűnek ellehellését kiállhatjuk is: eltűrhetjük é a' *muta cum liquidinak* aneppssé való tételét? még pedig olyan promiscue, ahogy még a' Görögöt nagyon himező Római Versíró sem merete tenni? A' *tr, pr, cr* st. csak elgördül a' Deáknál is; de, hogy mind a' 4 *l, m, n, r* *Liquidákat* akármi *Mutákkal* összeolvassza, arra reá nem velemedett, a' görög szózatokon kívül: noha a' Consonansok egybehalmozását szinte a' német dőtzőgésig kedvelte. Hát Mi, napkeleti Ivadék, kik a' sok *str, cl, pl, spr*, 's több efféle deákos concursusokat nyelvünkben el nem szenvedhetjük: hogy tesszük rövidde a' két Consonánst, ha mindjárt még annál *liquidább* volna is? Én ugyan, a' ki egy vagyok a' Görög és Deák Metrumoknak legnagyobb kedvellőji, 's a' mennyire gyengeségemtől telik, imitatori közül, mindég sajnállottam azoknak dolgokat, a' kik nyelvünket akarták a' Deák (és csupán a' Deák) Prosodiára, 's nem ezt a' magunk Nyelvének belső Karakterére csavarni! Abból, a' mit felyebb említék, még többnek látszik a' rövid *esdeklem, fejthetetlen* 's a' t. mintsem Deák Imitationak.

De ezt az egy kérdést most teszem meg előre az egész Munkára: Vallás lesz é Daykánknak minde tőle kedvellett hibáit úgy hagyni, a' mint maga tette? — Az apró hibákat, melyek a' Quantitas, vagy a' Cadentia observálásában estek, kár volna bántani. Legyünk Tucca és Varius! —

IV. *Versezet. A' rettenetes éjtszaka.* Ez ám a' poetai *Nachtstück!* setét itt a' Poesis, mint a' Brillusé. 's rémitő, mint ha Arabiában vette volna származását. *Muzsikája* olyan (hogy magának a' szerzőnek szavaival éljek), *mint az Ég' rettentő menköve, felleghangon dalol, 's rázkodtat ereje.* Kár, hogy azokba a' lágy *fünffüsigckbe* van öntve, melyekben én — én legalább — soha sem tudok látni 's érezni annyit, a' mennyit Milton, hogy még egész Epopoeát is, — kivált olyan Belzebubost — lehessen rajta írni. — *Picturája* felséges: a' világosság benne kiálló, és ragyog. az árnyékozat mély és erőss: a' *chiaroscuro* jól vegyül mind a' kettővel; és a' Poemának olyan jól eső Interestét tsinal végén a' szelidebb *Contrasto.*

Minő pittoresco már ez: *az öldöklő villámok' fényinél a' halvány ortza rettegést mutat!* Irtoztató jelenést akar láttatni, *egy rettegő ember' orcáját;* rá vonja az umbrát 's *halvánnyá* teszi: de az éj' sűrű homályában helyhezveti Festését, hol a' halvány orcát nem lehetne látni, azért is *Luzra* van szüksége. Egy, felhők közül

félig kibúvó 's azonnal eltűnő Hold is láttathatá velünk a' halvány rettegőt: de borzasztó, vagy a' mi több, rettenetes a' Festés: a' Festő is rettenetes *Luxot* vesz elő, *az öldöklő menköveknek a' Világát.* 'S a' t.

Ezt azért szabdaltam így fel, hogy például szolgáljon arra, melly édesdeden analisáltam én a' Dayka' gondolatait, érzésit, képzeletit, 's melly nagy volt sokszor az én gyönyörűségem, mikor vagy várakozásim bétöltek benne, vagy véletlenül leptek meg a' Váratlannal, és mikor mindenütt feltaláltam a' mesteri Talentomot.

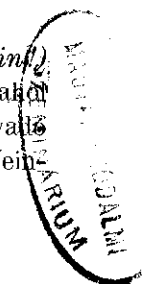
Külömben én, ki a' theologiai Mysticusoktól fogva a' *Perpetua Nótákban* mysticuskodókig minden afféle embereket vagy szánok, vagy utálok, örömet valamely fontos dolgot keresnek ebben a' IV-ik Poemában, 's ezt az egész Dalt nem festői, hanem példázó 's ábrázoló Darabnak itélném, a' mellyben a' Poéta, hogy ama' sz. Lyricussal szóljak: *hegedűi szóban szép mesét jelentett.*

V. *Versezet. A tavasz.* Kár, hogy ennek a' nyájas és gyönyörű Darabnak, a' Festésen kívül semmi Interestése nints! Így csak egy Festői Darab, még pedig a' mellyben semmi közel-álló, nagy, kitetsző, figyelmetességvonó Kép nintsen: az egész Tableau kellemetes ugyan, de apró, tömött Grouppekből álló, 's annál fogva szélyel szilálja az attentiót.

Mennyivel különböző ettől a' VII-ik Versezethen levő kis Tableau, hol a' Fő Kép egy szép Leánynyal maga egy érzékeny Poéta, maga az Író, körülvéve tiszta csermelyekkel, színes hantokkal, virágokkal, játszó napsúgárokkal, ligeti Zephirekkel, szőlőkkel, fákkal! 's a' t. és a' csupa Festésnek, mellyben olly gyengéded, olly magához vonzó a' Kolorit, melly édes Interestét ad az a' rövid, de meglepő kis Apodosis!

Egyébaránt a' kéz alatt levő V-dik Versezethnek a' Muzsikája igéző; kivevén, hogy ollyan előre buktatva látszik megindulni: *Nyájasbb artzúlattal arany* 's a' t. döttzen a' Caesura! — — — A' Pentameterekben Daykát magok sugallották a' Cháriszok; csakhogy üti a' fülemet ez az egy *pázsitos hantot öblit.* — Hátha még utánna a' helyre nem jött fülnék újabb csapást ad ez a' Hemistichium: *Felveszi téiben éhányt?*

VII. *Versezet. Szerelmesemhez. Bortövetske! (Weinstöcklein!)* Ez a' szó a' mi Daykánkra *Vendéghangú Honnjába* ragadt rá, ahán a' mostoha Természet üveg tömlőlzbe zárta Lyaeusnak kedvált Vesszejét, melly a' mi boldog Hegyeinkben (Lótséül: Borkert, Wein-

garten) szabadon terem, és *szőlőnek*, szőlőtőnek, szőlőtőkének, szőlővesszőnek 'stb. nevezetik. — Meg is bosszúzták a' Kárisok és a' Múzsák ezt a' vendéghangú ejtést; mert olyan egy tsűf Cadentiát böktettek általa, a' mellyre a' Teosi Ὀνοπότρης bédugta a' fülét. — Vessük ki belőle; — ebből a' boldogabb éghez is méltó kis Daraból azt a' Hercyniai Barbarisuust!

VIII. Versezet. A' vak szerelem. Fryne: Corinna: kellemetes Kontraszt! --- Hát a' Választás? melly a' szerzőnek nemes és sanft Bélyegét árulja el. Találtam é?

De kettőt ebben a' Poemában máskép szeretnék.

Az első ez: Frynének ragyogó és hathatós szépséget ad: de a' legritább teremtésben is, a' ki legalább egészséges, sőt leges-legalább nem Belpoklos, — ki tűrhetné el a' *hónál fejrőbb Ajakokat*? Én azt tartom, a Kézírás hibáz: Daykának jobb Izlésének kellett lenni. — Úgy van: mert a' második Kontraszti hasonlításnak az elején a' Charisokat *piross kis ajakokra* ülteti a' Fryne személyében. -- Burmanni Dictaturával is merném tehát itten a' M. S. Codexet magam elméjéből corrigálni, 's még Klotz ellen is ezt a' Variantest vitatni. Fryné az ógi hónál fejrőbb a' *akkal* igéz. P. O. alak = oreza; hinc alakos = álorezás, alakoskodni, gyöngy alak! etc; a' *j*, az *l* betűvel hamar felváltódhatik, etc. De ezt tsak tréfából. -- Utánna úgyis a' Salamon Szerelmesének (egy szőlőpásztornének) nyárpirította bőre jön fel. — A 2-ik Kontrasztban már az ábrázat colorítja fordul elő, mint a' 3-ikban a' szemek' karaktere, 's a' 4-ikben a' természet alkotása: míg osztán a' két Rivalisszáknak magok viseletje, 's erköltsi bélyegjek, igen nemesen vonják magok után a' Választást.

A' második, a' minn változást tenni szeretnék, ez: *Corinna kis szabású* (még ez tsak elmegyen, mert a' Grátziák többször választották magoknak akármiben is a' kis takarost, mint a' nagy esetlent.) *'S nints természetbe Kellem:* ez az, a' mi szenvedhetetlen! A' ki a' kis szabásút választja magának, az csak azt jelenti ki, hogy ő nem válogatós, és választásbéli czélja nemesebb érzésen fundálódik: de a' ki kellemetlent választ, az a' maga Gusztusát hozza mások előtt kétségbe. Rút lehet valaki, vagy valami: de, ha benne Grátzia nints, távozzon a' nézőszínről; nem érdemi az egy *homme du Gout*nak, — egy Poétának! — szerelnét, 's mi több? bágyadását.

Egy koros ***né annyi Kellemekkel megérdemli a' szeretetet mellynél tsak a' szerelem nagyobb; mikor egy 16 esztendő, és ana-

tomia 's pictura szerént termett, 's egyszersmind nagyvilágban neveltetett Dáma csak Stutzeri tömjénekre érdemes.

IX. *Versezet. A hív leányka.* Ebben a' *Váratlan*, — a' jószívű Leánykának szelíd bánatja, olvadásba hozza az emberséges szívet. Kár, hogy egy kis Darabosságot okoz a' fülnek a 3-ik, 4-ik és 5-ik versetske!

XIII. *Versezet. Mezei Dal; Segraisból.* Tudományunknak, 's Izlésünknek e' szegény Hazában legnagyobb gántsza az, hogy Könyvek' dolgában látunk szűköt. Sokért nem adtam volna, ha Dayka' Fordítását a' *Segrais'* Originaljával egybevettem volna. — Szerentsébb versbeli fordítását valamely Pásztori Darabnak nyelvünkön ugyan nem gondolok. »Tale tuum carmen nobis, divine Poeta! Quale sopor fessis in gramine, quale per aestum Dulcis aquae saliente sitim restinguere fonte!« — Én ezt nem tenném *Mezei Dalnak*, mert ez valóságos *Pastoral*. Tetszik nékem Hubernek, a' Gesszner frantzia Fordítójának megjegyzése; tetszik, hogy ennek pásztori darabjaiból külön rendbe tevé a' *Poesies Champêtres*. — Még valamit!

Sok bajunk van nekünk metrízáló embereknek a' *fülemülével*, melly a' Poeziszben a' madarak közt az, a' mi a' virágok közt a' *Rózsa*, a' mi a' Tavasz, a' Hold, a' Hajnal, a' tsörgő Patak, a' szép ortzák, szemek, és maga az ezerképű Ámor. De 4 rövid syllaba, az Istenért! Mit tudjunk hát tsinálni? Egyik öszvehúzta a' szót, 's így lett a' *Fülmüle*: ez jó is volt; de a' fül vesztett abban a' melódiás Cadentziában, hogy füle-müle vagy file-mile. Másik meghagyta a' görög *Philomelát*: de ennek is a' mondott hibája vagyon, noha egyébaránt nagyon sonorus szózat. Harmadik felvette a' *Csalogányt*, melly, kivált a' Földi Ternészeti Historiája után, megtevődött *Fülemüle-fajnak*, a' mi németül a' Baumnachtigall: ez már engedelmesebb szó, cseng is, hajlik is, de más madarat jelent, mint amaz Óseinek királynéja volna. — Én azt tartanám, hogy, ha már ennyi bajunk, 's erőlködéseink után a' fülemüle nevet versbe jöhetővé, hangossá, zengővé, cadentiássá, és meghatározottá kívánjuk tenni, vessük ki belőle a' két e betüt, hadd maradjon *filmil*, vagy *fülmül*. Így akár mint flectáljuk ezt a' szót, mind a' pluralisban mind a' singularisban, mind a' suffixumokkal 'stb. kiállja a' prosodiát; a' hangjáték is meglesz benne; nyelvünkben is két szép poétai szavunk lesz már a' *Csalogánnyal* együtt. Így bezzeg ama' gyönyörűségnek nyelve sem fog ki rajtunk az ő kedves fülemüléjének a' nevével!

Persául ugyan is ez a' napkeletieknél annyira kedvellett madár, *Báliból*: mennyivel lágyabb pedig ennél a' Fűlmül, 's még inkább a' Filmil? — Hanem én Otrokocsizni nem akarok: fülem diktálta ezt a' Jegyzésemet.

XV. Versezet. Vigasztaló. XVI. Versezet. Búcsúvétel. Én is, ha ezt a' két Dalt írhattam volna, Scaligerrel kitsinynek tartottam volna az Arragoniai Király' szerentséjét! Vajha ezt a' nagy Interesszét, a' mit a' XVI-ban a' *Ferentz* névre való allusionnak eltalálásából vesznek, a' XV-ikből is olly praecise vehetném! Vajha tudhatnám, ki az a' nemes barát, kit Dayka illy részvétellel vigasztal? 'S ki az a' korán kimúlt szép, a' ki olly igen méltó erre a' nemes Threnodiára? — Külömben, ha profanus vagyok e' szent titokba való bépillantásra: feláldozom Ujságvánásom'.

XVII. Versezet. Az új esztendő első napján. Mi az oka, hogy 100 Versíróink közül csak 10 nyerhet poétai nevet és koszorút: 's a' 10 Poetákból 9 szomorút számlálhatunk az 1 vígra?? — Nem nehezebb-e a' *vígban* excellálni, mint a' szomoruban? Könnyebb-e Tragoediát írni, mint Comoediát? Több é a' hibás *Extremum* a' Comicus munkában, mint akár a' fennjáró, akár a' keserves tárgyakban?

XVIII. Versezet. A' szép szemek. XIX. Versezet. Pope Newtonra. Sem a' Guarini' Madrigálja, sem a' Pope' Epigrammája nem talált még eddig nyelvünkön szerentsős fordításra. Itt az utolsóban a' *fiat Newton et facta est lux*, szükölködik Epigrammai élesség (vagy pointe) nélkül, mihelytt circumscribálódik: az elsőben pedig a' soroknak cantabilitása, mihelytt 7 szillabáú, Jámbusokra ki nem megy; áriáját jól esmerem.

XX. Versezet. Vitéz Imréhez. Közönséges dolog volt eleitől fogva a' kedvezőbb clima alatt lakó, 's annál fogva nagyobb pallérozásra juthatott Nemzeteknél, hogy a' más Nemzetek' barbarusabb voltát, azoknak Tartományának természetével egybekötötték. Miket nem olvasni a' Görögöknél a' Cimmeriusokról, Traxokról, Pontus-mellyékiekről, 'stb.? a' Rómaiaknál az Áferekről, Heniochusokról, Rhénus-vidékiekről, Britannusokról 'stb.? 's magokról már a' Görögökről? Az Olaszoknál (értem az Újakat) az Oltramontano név, a' Francziáknál minden, a' mi a' St. Honoré és St. Germain Hóstadokon kívül van, 'stb.? culturátlanságot jelent. — Szegény Daykánk is a' Karpatus' vidékét festi elébb, hogy egy illy zordon scenát készítsen a' Magyaratlanságnak. Szép találmány, 's lelkünket előre fel-

lázasztja a' politikai irtózásra! Ez a' mit a' Német Aestheticusok mondanak, hogy: Simliche Darstellung!

És mit tsinál még szegény? Hogy jobban interesszálion benünket, a' maga jó és tisztelt Karakterét is belé keveri a' boldogtalan Scénába. — Ő fázik, — ő németül danol. 'S de melly szépen és ravaszon vonja ki magát ismét a' hideg Theatromból? — Fel-fogadja, hogy soha többé moraliter nem fog fázni; szánja elkortosulását, 's tele telik nemzeti Enthusiasmassal, 's olyan panegyricust tsinál 3 versben nyelvünk felől, a' millyennek párja nints. — Hogy pedig az Exordiumára, a' physica fázásra, visszatérjen, 's annál fogva szerzeményének aethetica unitást adjon: óhajtja az Abaúji szelidebb és kiesebb vidékeket, sóhajt barátiért.

De à propos, *Abaúj!* Ki mérézli a' Magyar szót Diphthongussal ejteni? Még a' diphthongusos Nemzeteknél sem olvad össze a' két szóból került két vocalis, minémű itt az *a* és az *u* e szóban: *Aba-uj-vár-megye*. — Ez ismét a' *nuta cum liquidához* megy; sőt vakmerőbb hiba! — Nem jobb volna-é hát így tenni: *Hernád' zöld partjait*, vagy *halmait*. Ez Abaujt is kijelentené, Kassát is praecise; és a' mi több, azt az egész Paradicsomot, melyet a' Hernád folyója öntöz. — Az ilyenekben szeretném a' jobbitást; mert úgy a' gyarló Fők, a' Cyclicusok, a' servum pecusok, 'stb. mindég hamarabb követik a' nagy Elméknek hibáit, a' licentiákat regulákká tsinálják, és ha egy szép és kellemetes Muzsának látják: hogy egy két szeplő még illik, ők is profanálni merik tarjagos ortzáikkal az Izlésnek szent hejeit. Egy valóságos Grátziának szépen esik az originalis selypeskedés: de futhatnám, mikor egy társaságban az esetlen majmok affektált petyegéssel bosszantják a' füleket.

Én már könyv nélkül tudom ana harmoniás hat sort: *Holott akár gyengébb . . . rázkódtat ereje*. Ez már non plus ultra! és itt Dayka meghaladta önnön magát.

XXI. Versezet. Győzedelem jövendölés. Ezt a' heroica odát már esmérni van szerentsénk. — Az Apja' homlokára, vagyis tulajdon felséges eredetére való esküvése Minervának: és a' repülése után való sebes consequentia: *frappant!*

XXII. Versezet. II. Leopoldhoz. Bárdosi úrnak deák verse után. Aprólékos hibákkal tele. Az Egész tűrhető; közép a' festő és az oratori Karakter között. Vajjon Bárdosy Úr (ez lesz tán az a' Hazafi, a' ki Berzevitzy Gergely Úrnak »Tractatusát de commercio« Censor fővel még megbővítette?) a' végre vetette-é az *Almodom-at?*

— pedig a' száraz Descriptionnak ez az egy utolsó Hexameter ad *bökkenőt!* Igaz, hogy Leopold Toscanában az volt, a' mi *Carolus Parvus* Itáliában: Magyarországon is az volt, a' mi ez a két Fejedelem volt mi nálunk. Mit nem tesz egy Ember! *Manfredini* nem jött fel véle az Oltraintánókhoz. . . .

XXIII. Verszet. I. Ferencz királyunkhoz. LEOPOLD! Ismét Diphthongus, két helyen is. Ezt nem állhattam; talán azért, hogy alföldi szám vagyok.

CESING: ezt az allusiót szeretném tudni.

A' jámbor *Otahitát* nem örömet hallom az Európai bigottság és gonoszságra felhozva: a' Húronnal nem jöhet össze egy aurea aetasban élő nép, inellyet Európa így akar boldogítani, mint a' mesterségszerető Jupiter a Saturnus kora-bélieket. — Inkább tett volna az író newseeländert, vagy iroquoist stb. A' phÿsica festéssel is, melly a' moralist vagy politicait szinezi, nem jól jön össze Otahite-nak boldog Climája, melly, jóllehet a' Torrida Zona alatt esik, mégis sem Lakosait meg nem feketíti és apathizálja, sem a' rekkenő hévségeket nem érezi. Örökös tavasz van annak Cócusos erdejiben — *amoenae quos et aquae subeunt et aurae.*

XXIV. Verszet. Abelard és Heloiz levelei. Most már az Abelard és Heloiz leveleinek két Fordításokról következik szövlanom, melly a' Tekéntetes Úrnak hozzám küldött becses Levelében is fő tárgy levén, az enyémben is az tartozik lenni. Nem tudom, a' két fordításban mi legyen a' tzelja a' Tekéntetes Úrnak. Kasszálni akarja é az alábbvalót? vagy mind a' kettőt világra akarja bocsátani? Ez utolsót óhajtanám, 's pedig úgy, hogy a' két Fordítás a' nyomtatásban által ellenben esne egymással. Igaz ugyan, hogy a' foglalatra és Fordításra nézve egyik tsak olyan mint a' másik: az is igaz, hogy mindenik durva, erőltetett, és sok helyen nehezen érthető; 's valóban mindeniknek nagy szüksége volna a' reszelőre; de még is én más oldalról sokkal szerentsébbnek látom a' kettős stropháit Daykának, mint az Alexandrinusait; a' nép is (erre ugyan nem mindenbe hajtok, de azt sem tartom, hogy mindég tsalatkozna,) tudom hogy jobb kedvvel fogja olvasni az első fordítását. Valóban könnyen folynak az ő 12 Syllabáú Versei, numerosusabbak is, jobban is egyezik mindenütt a' folyamatjok a' gondolatok periodusaival, és az érzések megszagatásaival. Az Alexandrinusokról továbbat bővebben mondok olyanokat is, a' mik ide tartoznak. Most a' jövődöbéli correctióról vagyis inkább reszelgetéséről akarok szöllani. Ebben nékem valami

jót tsinálnom lehetetlen, ha csak *Colardeaunak* originaljait kezemhez nem vehetem. Colardeaura jut eszembe Fő Hadnagy Fazekas Barátomnak azon beszéde, mellyet egyszer holmi hadi anekdoták között hozott elő, hogy t. i. az Abelard és Heloiz szerelmekről írott Poemák mind ki vagynak adva Francziául egy Collectióban, a' könyv szinte egy Bibliányi nagyságú, benne vannak mind a' Külföldieknek is, mind az Angliusoknak 's Olaszoknak Francziára fordított darabjai, mellyek erre a' matériára írótak. Valyon nem az a' gyűjtemény lehet ez, a' mit én ugyan magam nem láthattam, de nevérol jegyzésimben ismerek, és a' melly e' titulus alatt jött ki: *Collection d'Heroides et piéces fugitives en vers de Mrs Dorat, Pozay, Blin de Sain, More, Colardeau, de la Harpe et Autres. Liège 1769. VI. Vol. in 12-o.* Szeretném még a' Dayka fordításai mellé egybevetésnek okáért meg nyerni a' *Czirjék Mihályét* is, melly az ő tölle Bétsben ki adott *Érzékeny levelek* között találtatik. Stílusa 's egyéb tulajdonsági tsák homályosan lebegnek emlékezetemben, minthogy rég az ideje, hogy olvastam. Ami a' Pope két kis takaros Levelét illeti, azt a' Dayka manuscriptumába hijába kerestem. Lefordította azt mind a' kettőt *Cseppán István Úr*, a' Festicsek Fiscalisa, Somogyban, 's kiis nyomtatódott az Orpheusban: de le van é az is fordítva Dayka által?

Most az Alexandrinusokról. —

Ha igaz az, hogy a' Cadentiás (és így a német módú) Verseken is szintúgy megkivántalik, mint a' régi Görög és Római formájú Vers nemekben az, hogy a' Poemának belső természetével Aesthetica megegyezése legyen a' Versificatio külsőjének; úgy kár volt Daykának a' maga első fordításában választott strophát a Colardeau' írása' módjához nem annyira alkalmas Alexandrinusokkal feltserélni. Az Abelard és Heloiz nevében íratott Levél, mind a kettő *Heroide*. — A' Heroidáknak egy különös Characterek van a' Költés Világában, melly három Poemának természetéből van költsönözve. Az őszinte Levlecek, az érzékeny Elegiák és az indúlatos Monológok' tulajdonsági olvadnak egybe ebben az Ovidius édes találmányjában. — Most már: a' Dayka Alexandrinus versci négy sorból állanak; a' két első 13 syllabáú, vagy $6\frac{1}{2}$ lábú asszonyi sor, a' két utolsó pedig 6 lábú férfiuú vers: mind ezek, mind amazok egymás után nyomba következnek, 's úgy formálnak egy 4 sorból álló Strophát. Az ilyen Strophákban há az érzések és gondolatok, 's átaljában a' periodusoknak részei a' Versificatio' izzeivel öszve nem esnek: dara-

bossá, nehezen menővé lesz a Munka, és mind az Epistolica, mind az Elegiaca Poézisnek a természetével ellenkezni fog: ha pedig a mondottakat nagy szorgalommal kifaragja a Poéta, igen rhythmicussá teszi a Munkáját, a monotoniát sem kerülheti el; meggyengíti és lealacsonyítja a Heroidának azt a nemesebb Characterét, melyet ez a Monolog természetéből költsönöz.

Egyébaránt sem szeretem, megvallom, a Dayka Alexandrinusait. Ugyanis, olyan rabúl követi a Német Prosodiát, mint Rajnisék és Szabóék a Rómait. - Azért hogy a német ember a *d* és *t*, a *b* és *p*, a *g* és *k* etc. betűket öszvevarja; nem következik, hogy a tisztán és meghatározott tónusra és tempóra beszélő Asiáta Magyar is tsak kordéba bánjon a maga betűivel. Mi már ez? *festetted*, *cadentia szivemet*; *kedvesed*, *cadentia szivemet*; *nevet*, *cadentia kedvesed*; *tenned*, *cadentia szerelmemet*; *Cupido' íveit*, *cadentia nehéz szemhéjjaid*; *élteted*, *cadentia veled*; *babonádat*, *cadentia imádod*; *világokat*, *cadentia szavad és hozott*, *cadentia ligetet?* 's a' t.

Másodszor: az asszonyi rhythmusai ugyan jól mennek; de a himcket sem a német nyelv természetéhez nem alkalmaztatja, sem a Magyaréhoz. A Németéhez nem: mert a hosszú syllabát is rövidbe számlálja, a melyet a Német a maga longa vocalissaival nem teslekszik, noha a positiót ancepsnek tartja. A Magyar nyelv' mivoltához sem szabja prosodiáját: mert a positió és accentus nélkül való syllabát is meghúzza, mint a boldogult Ráday merete még a Hexameterekben is.

Én a Német Prosodiát így ütöttem a magyar rámára, — *Asszonyi cadentia az*, mely vagy Spondeus, vagy Trocheus verssorokban áll (a syllabának a hosszúságát vagy a positió tsinálván, vagy az accentus, vagy mind a kettő együtt) p. o. lát^oott, tát^oott, l^oanczöld, s^oántzöld, ny^oújtja, sü^ojtja, h^oállom, já^ovállom 's a' t. Az ilyen *Hím Cadentia* pedig az, mely egy syllabában egyez a másik szóval, már az egyező syllaba akár hosszú légyen, akár rövid, p. o. ^oárt, hat^oárt, z^oárt; p^or, gy^oakor, s^or 's a' t. Az ilyen Cadentia előtt szükségesképpen rövidnek kell lenni a syllabának; a mely rövid penultima maga is bejöhet a cadentziának a him rhythmusába; mint katonát, koronát, akarom, takarom. — Ezt a két syllabára, vagy is egy egész jámbus és *pyrrichius* lábba való kiterjesztését a him Cadentziákra azért nem vették fel a Németek, mert nyelvek

reá nem alkalmas; a' Magyar pedig kénytelen felvenni, minthogy nints annyi monosyllabicus szózatja, mint a' Német Nyelvnek, melyet ebben a' tekintetben csak a' Chinai múl felyül.

Látszik ebből a' rövid előadásból, hogy én az asszonyi és him cadentziát a' természetibb különbségben veszem fel, — a' Quantitásban. — Amaz Spondeus, vagy Trocheus láb: ez pedig Jambus, vagy Pyrrichius. Ez utolsóban mind egy osztán, akár belé jőjön a' Cadentziába mind a' két syllaba, akár csak az utolsó syllaba egyezzen; a' melly 3 féleképpen eshetik meg: 1. a monosyllabica szózat a' másik monosyllabica szóval ejt Cadentziát, p. o. bont, pont: fa, ma; ezt legszebbnek tartom, 2. A' Kadentziázó igék közül, az egyik egy, a' másik több syllabás, p. o. doromb, gomb; kar, hamar. Ezis szép. 3. Mind a' két Cadentziás szó polysyllaba; p. o. homlokát, megbocsát; rengeti, Sopronyi, 's a' 1. Már ezt csak elvéve tűrhetni; mert ha folytába így ír az ember, a' Halottas könyvek, és a' nép' kezében forgó apró Romántzok nem igen lesznek Versificatióinknál alábbvalók, 's jobb lesz, ha csak Prosába irunk, kivált ha még Dayka-ként pesekkel sem segítünk a' fül' unalmának.

Példával világosabb lesz Prosodiám' módja. Ide teszek egy Trochaicus és egy Jambicus Strophát, nem görög, hanem német metrumra és formára szabva.

Trochaicus. Nékem inkább öly bokréta 8.
 Kösse félkenti képemet 7.
 Mellyet nyér a' vig poéta 8.
 Múlátván a' szép nemét 7.
 Ezt a' vídámabb Múzsáknak 8.
 A' mosolygó Gráziáknak 8.
 Fűzzék öszvé rózsaszínű újjai . 11.
 Elésszék fél borba férdett csókjai . 11.

Jambicus. Nem látod é? Nem é? miként zsiböngnek 11.
 Az Amorok, miként rajnódra döngnek 11.
 Kőkény szemed körül? 6.
 Ki kis nyilat mérgébe' rám eresztí . . 11.

Ki ^üell^üöb^übant^ü szöv^üet^ünek^üét ger^üjesz^üti . 11.

Ki ^üvesz^ütem^üenn ^üör^üül 6.

Ez a' scándálás' módja természet szerint hogy nem olly tökéletes, mint a' görög és Római; de van olyan, ha külömb nem, mint a' Német, Anglus és Olasz Versi sciolti, reinlose Jamben, Trocheen etc.: legalább nyerünk vele annyi hármóniát, a' mennyinek egy tökéletes Prosában meg kellett lenni; elkerüljük a' sok rövid és hosszú syllabáknak egymás után való túlulásából származni szokott puhaságot, vagy göröngyösséget.

Ezen *Recensióm* mellett is, megmaradok elébbi ítéletemben, hogy *Diplomatica* hűségéből hadd jöjjenek ki az Alexandrinussai Dayka Gábornak. — Én mihelyest válaszát vehetem a' Tekintetes Úrnak: azonnal a' magunk közt tejendő egyezésnek pontjai szerint mindent elkövetek Dayka' maradványin, valamit jónak, és rám nézve lehetségesnek találandunk.

Addig is, eleitől fogva való tökéletes tiszteletem mellett, állandóul maradok

a' Tekintetes Úrnak

Debretzenben Febr. 20d.

1803.

alázatos kész szolgája

Csokonay Vitéz Mihály mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 178. sz.]

570.

Csokonai Mihály — Kazinczynak. ¹⁾

Tekintetes Úr!

A' Lakostól fordított Arabs Poéma fejedelmi. Hafiznak az életét gyűjtögetem most, ki a' tenerumban legelső Napkeleti Poéta: de nem tudom, hol kaphatnék a' *Revitzky Specimen Poëseos Persicaet*? A' mi Bibliothecánkban nem találhatik. — Nints é a' Tekintetes Úrnak *Gleimja*, és a' *Degen*' vagy *Schneider*' kiadásából való Anakreonja? Nints é új Editióú *Eschenburgja*, a' *Beyspiel-Sammlungjával* együtt? Szükségem volna még egy német Batteuxra, akár a' *Ramler*', akár a' *Schlegel*' fordításából volna, — és egy *Sulzer*' *Lexiconjára*. Mind ezekből semmit sem találni nálunk. A' mi belőlük

¹⁾ Kelet nélkül, de vagy az előbbivel egyszerre, vagy egy-két nappal utána.

a' Tekintetes Úrnak megvagyon, kérem, méltóztassa nekem az első lehető móddal megküldeni; hogy az *Anakreon' és Hafiz' Életéről 's az Anacreoni és persa Poézisről való Értekezésemet* annál tökéletesebbé tehessem. Az Anacreoni Daljaim' elejébe akarom azt tenni mind azért, hogy a' Könyvetske vastagabbodván, formásabb legyen, mind azért, hogy azon Értekezés által Interesszéje nevedjen: 's jobban megérdemelje azt, hogy homlokán a' Tekintetes Úr Nevét is viselje.

Küldöm a' Daykáról való Levelemet, mellyhez ragasztottam két Dalotskát.

Szokott tiszteletemmel maradok a' Tekintetes Úrnak
alázatos szolgája
Csokonai Mihály mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 173. sz.]

571.

Kazinczy — Csokonai Mihálynak.

21. Február 1803.

Igen sietve.

A' tegnapi újság hirdeti az Úr Anacreonját. Gratulálok szivesen nevedő az az újabb dicsőségének. Bár igen csinosan nyomtattatnék. Nincs időm, hogy a' Lakos Mennyegzői dalát megküldjem, mert siet az ember: de meg fogom első póstával.

Könyinak az Ábelét véghetetlenül óhajtanám megkapni, 's kénrem az Urat, hogy ejtse módját, hogy vehessen.

Dörnert már megigérte az Úr is, Nagy Gábor Úr is. Talá megkapom a' Dayka verseire tett jegyzéseket is. — Ajánlom magamat nagybecsű barátságába. *)

A borítékon:

À Monsieur
Monsieur de Csokonay.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 250. sz.]

*) »Dömét küldje hozzám; mert vissza kell küldenem.

Debreczen Február 22. d. 1803.« — Nagy G. izenete.

572.

Kazinczy — Kininger Vincze Györgynek.

Herrn Kupferstecher und Mahler Kininger

Wien

(Dayka eránt)

Leopoldstadt Nr. 1.

Ér-Semlyén, in Ungarn, d. 22. Febr. 1803.

Der Tod hat mir einen Freund entrissen, dessen Verlust meinem Herzen ewig schmerzhaft bleiben wird. Mir blieb nicht einmal der Trost, ihn im Bilde wieder zu erblicken. Es war ein junger Mann von kaum 30 Jahren, blond, mit einer schönen Adlersnase, mahlerisch gezogenen hohen Augenbraunen und dem schönstgeschnittenen Munde, an welchem gutmüthige Schalkheit je geschertzet hat. Sein Kinn war nicht der [!] strotzende griechische Kinn, er war milder geformt. Sein Wuchs war nicht hoch, nicht stark, er nicht fleischig. — Ich nehme meine Zuflucht allgemein geschätzter Künstler, zu Sie [!] Die Schönheit Ihres Gemählde wird mich vergessen lehren, dass Er das nicht ganz ist. Mahlen Sie mir ihn en Profil, in Tusch, in der beigeschlossenen Grösse. — Er trug keinen Zopf, aber seine Haare bedeckten seine eckigte Stirne nicht.

Die Kleidung — ein Ungr. Peltz etc.

[Kazinczytól készült másolata a Szemeretár I. kötetében.]

573.

Kazinczy — Bartsch Ádámnak.

An des Herrn k. k. Raths und Custos an der Hofbibliothek
Adam v. Bartsch Hochwohlgeboren

Wien

Bürgerspital, Nr. 1166.

Ich gehe mit dem Gedanken um, Hochverehrter Herr Conseiller, Gessners Ungarisch übersetzte Schriften mit 20 Kupfern und 40 Vignetten nach Gessner — und wo Gessner solche nicht gearbeitet hat, nach Monsiau drucken zu lassen. Ich suche einen Künstler, der sich in Gessner's Geist hinein arbeiten wollte, den grossen Mann in allen seinen Eigenthümlichkeiten darstellte, und von ihm dort nur ab-

wieche, wo der Künstler nicht Handwerker genug gewesen, oder um mit Lessing zu sprechen, wo sein Arm nur nicht immer Mahler war.

Nicht genug bekannt mit den Künstlern Wiens um selbst eine Wahl unter ihnen zu treffen und besetzt von dem Eifer etwas zu liefern, was das nie geweckte Gefühl meiner Nation für die Werke der Kunst anfachen könnte, wende ich mich Hochverehrter! an Sie. Nennen Sie mir einige, die ich zur Theilnahme an diesem schönen Plan einladen sollte. — Abel, Daphnis und der erste Schiffer würden in meiner Ausgabe den ersten, — die Idyllen, Evander und Erast den zweiten Band ausmachen. — Dann würde der Copierer zum ersten Bande bloss Monsiaus Kupfer radiren müssen; denn Gessner arbeitete für Abel und Daphnis gar keine; die aber, welche vor den zwei Büchern des ersten Schiffers stehn, haben Schiefheiten und Härten, u. müssten entweder ausgelassen oder neu gezeichnet werden. — Zum zweiten Band würde ich 9 Kupfer der Idyllen, und das, welches vor Evander steht, aus seiner Quart Ausgabe wählen; und sein Erast, schon in sich unbedeutend, und wegen dem modernen Costüme, welches seine Figuren in dem Kupfer haben müssten, zu die [!] übrigen wenig passend, würde von gar keinem Kupfer begleitet werden.

Vielleicht entschlossen Sie sich Verehrungswürdiger H. Conseiller, die schönen Kupfer zu seinen unsterblichen Idyllen zu radiren. Diese ewigen Denkmale deutscher Kunst verdienen dies Opfer Ihres Patriotismus. Freylich ist das aber ein Gedanke, an dessen Erfüllung ich um so weniger träumen darf, weil mein Publicum den Werth von Künstlerarbeiten zu schätzen noch nicht gelernt hat.

Ich erbitte mir Ihre belehrende Zuschrift, zu welchem Ende ich meine Adresse, von einem Zeitungsblatte abgenommen, beischliesse, weil mein Ungarischer Name und die ungrisch klingenden Namen der Ortschaften eine Verirrung im Abschreiben möglich machen, und verharre mit Verehrung

Euer Hochwohlgeboren

Ér-Semlyén, d. 23. Febr. 1803.

unterthänigster

K.

[Kazinczytól készült másolata a Szemeretár I. kötetében.]

574.

Csokonai Mihály — Kazineczynak.

Debreczen 23. Febr. 1803.

Tekintetes Úr!

A' tegnapi alkalmatosságot elszalasztottam a' miatt, hogy az *Ábel' Halálára* sokáig váraoztam. Reménységem volt, hogy azt is, a' többit is, kiküldhetem F. Sz. Biró Fráter Pál Úr' alkalmatosságán, kinek Háza a' miénkkel szemközt vagyon. Ímé azon Uraság is indul; lovai, mikor ezeket írom, már befogva állanak: és az *Ábelt* ki nem kaphatom. Ráklábon és teketóriával megy nálunk minden.

Bizonyossá teszem a' Tekintetes Urat, hogy az egész Pakétot jövő kedden venni fogja tőlem. Jelesben, az *Ábelt* ha a' Bibliothécából nem kaphatni, a' Deákságnál, kinél az efféle Könyveket leg-hamarább találni fel, öszvekerestetem.

Méltó tisztelettel maradok

a' Tekintetes Urnak

alázatos szolgája
Csokonai M. mk. *)

[Eredetiye a Múzeum könyvtárában; a rendezetlenek közt.]

575.

Kazineczy — Nagy Gábornak.

Febr. 27. 1803.

Megengedjen az Úr, hogy befirkált papirosat¹⁾ kap. Nincs 3 árkusnál több Concept papiros a' háznál, a' Jungfer papirost pedig — *noha nálam nem arra szolgál, a' mire az Urnál* — szánom levelekre fordítani.

Íme küldöm az akkor nap érkezett Plenipontentiát és levelet, a' melly nap az én levelem ment-el a' Kapitányhoz is, a' Doctorhoz is. Ennek ugyan nem veheti az Ur hasznát, de servit ad complementum rerum gestarum. Ha nékiek irt az Ur, reménylem itt lessz a' másik Plenipotencia. Az Anyám óhajtja tudni, ha irt e az Úr.

*) Kazineczy ezt jegyezte a levél szélére: »Csokonai Mihály, a' Poeta.«

1) Kazineczy levelének utolsó, negyedik lapja mindenféle számokkal tele van írva: innen a célzás.

A' kis gömbölyű rámbába, reményilem, vágatott az Ur üveget, még pedig a' jobb üvegből, a' mit Spiegelglasnak hívnak. Kérem, küldje ki most.

Pfannschmiednak 4 f. megy fegygy levélkével, Kassai Csizmadának 5 f. — várom értek a' papirost és Csizmát. Akár mennyi az ilyen Jungferpapir, ha két rizma is, megveszem, mert ilyenre akarom holmimet írni, hogy egy formába köthessenek.

Csokonai Urnak köszönje meg az Ur a' Könyvit és Dömét. — Jaj, be szörnyű ez a' Metastasius.

Ila az Ur az én Titusomat ki küldeni akarná, igen szeretném.

Közlöm ezen Menyegzői dalt az Urral és Csokonaival. Maga ez a' dal a' Dr. Szgyörgyi Úré. Emlékezet van benne a' levélben, és így el ne vesszen.

Igen szép kegyelem ő Felségétől, hogy a' jövődöbéli Palatinus nevelésére Görög Urat felvévén, a' Nemzetnek kívánságát teljesíti: de kár, hogy megszűnt a' Hirmondó. Mi lesz a' Vmegyék Mappájából?

Én Kállóba nem megyek. Bágyadt vagyok.

Az Isten adjon az Urnak szép levelkéket. Jungferpap.

Comáromy Györgynek ki van adva a' halálos sententia világosan, azt beszéllé itt a' Bárczayné Asszonyom férje. De ő csak persistál. Igaza van az Urnak.

Ajánlom magam barátságába.

Dr. Szentgyörgyi választ fog adni.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: 332. Oct. Hung.]

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Szeretett, nagy érdemű barátom.

Élek tehát azon szerencsével, a' mellyre felszabadítottál, 's ugyan azon tónusból írom leveletemet, a' mellyel! Kisünknek 's Némethünknek szoktam: 's bizonyossá tészlek az eránt, hogy érdemidet tökéletes mértékjek szerint érzem, 's az ő barátságok' emlékezet nélkül is, igazán szeretlek, becsülök. Nincs annak szíve, érzeni, édes barátom, a' ki véled csak kevés pillantatokig lévén, nem látja, hogy Te felkent papja vagy a' Grátziáknak. 'S ismeretséged nekem annál ked-

veszbb, minthogy Ér-Semlyénnek tájékán nem ismerek senkit, a' kit ők, nem hogy papjoknak szenteltek, de csak fel is avattak volna. Elcsömörölvén pedantjaink' társaságában, kedves lessz nékem néha a' te karjaid közzé vetnem magamat, 's nagynak 's szeretetre méltónak gondolni személyemet, minthogy engem nagy és szeretetre méltó ember szeret.

Spáhnédát látni nékem titkos gyönyörűség. Részszerint szerencsém, hogy azt a' szép és derék asszonyt ritkán láthatom. Eggy meg nem romlott gyermeke a' Természetnek!

Nagy Gábor Úrnak küldöm a' Lakos János által fordított Menyegzői Dalt. Debreczenben azt nevétni fognák, mert nem éppen tiszta minden selypítéstől. 'S ezek a' fertelmes hentések', szappanosok' 's sulyomkofák' nyelvén beszéllő puritanusok nem is gyanítják, hogy nekik minden selypítéstől ment verseik 's prózájuk nem ér-fel ezzel a' selypítéssel.

Én miolta ismét élek, még nem nyomtattattam semmit. Ez idén fogok. 'S engedd, hadd fecsegjek erről valamit, 's hadd melegítsem-el valamivel szívedet.

2387 nap mulva jöven vissza tömlőczömből, megtekintetem egykori nyomtatásaimat. Az Orpheusom' némelly lapjain kívül semminet nem olvashatom; izetlenség és incorrectio minden. — Illő, helyre hoznom hibámat.

Kész nagy részént, nagy részént munkában vagyok a' mi itt következik:

1) Gesznernek Minden Munkáji. —

Nyolczadnapja, hogy a' Cuprumok eránt Bécsbe irtam Consil. Bartschnak, a' ki Custos az Udvari Bibliothecában, és maga excellenter ráddál.

2) Kazinczynak (fordított) Egyveleg Munkáji
7 darabban.

1. és 2. darab Contes Moraux de Marmontel.

3. darab Göthének darabjai.

4. Lessingnek Emiliája és Minnája.

5. Moliernek Mariage forcé és Médecin malgré luije, 's Herdernek Paranythionjai 's Lesszingnek Meséji.

6. Metastasióból a' Titus kegyelmessége — Themistocles — Régulus.

7. Hamlet.

Moliernek legelevenebb, és leg *gefeyertebb* darabja, melly oly ked-
vességet nyert a' Világ előtt, hogy még Moszkva nyelvre is
fordítatott, még pedig egy Herczeg asszony által.

RIGÓ SÁMSON
avagy
A' BOT-CSINÁLTA DOKTOR.

Ott, a' hol illik nevetni,
Legeszesebbnek azt vehetni,
A' kit látsz, hogy legbohóbb.

Molière.

Orvos Doctor
SZENTGYÖRGYI JÓZSEF
és
NAGY SÁMUEL
Úragnak.

Motto:

— — — Licet anlestari? — —

Ez a' bohó mottó éppen a' Játék' bohóságához illik. Lásd Horáczt
az ismeretes *Egressum magna etc.* kezdetű Satyrájában.

Ezt pedig, édes barátom, nem minapi Vizitem olta destináltam
neked. Még Januariusban vette Virág Benedek barátom Pesten egy
csomó irásomat, 's ott már a' te neved áll. — Jele, hogy téged az
én szívem rég olta szeret.

Nagy Sámuel talán nem kedvetlen társad itt. Ha köztetek
kedvetlenség van, kitörlöm az ő nevét, és másuvá teszem.

A' Titus kegyelmessége vagy Somogyi Staats-Rath, vagy Almásy Pál
ő Excellenziajának lessz inscribálva. Ez praesese volt Budai
Verhörjeinknek, Somogyi Úr a' pennát vitte. Tisztelt két ember,
's a' darab Budai dolgomat példázza.

Themistocles

a' nagy Ūrményinek,
ezzel az inscriptióval:

GALLICIAI GUBERNÁTOR
 'S EGYKORI MAGYAR PERSONALIS
 ÜRMÉNYI JÓZSEF ÚRNAK
 Ő EXCELLENTZIÁJÁNAK
 ELÉBB BIHAR, NYITRA 'S BÁCS, MOST
 SZÉKES-FEJÉRVÁRM. FŐISPÁNJÁNAK,
 A' SZ. ISTVÁN VITÉZRENDJE COMMANDÖRJÉNEK,
 A KALOCSAI NAGY ÉRSEK
 JOANNES DE ILMÜR
 ERDEMES MARADÉKÁNAK.

* *

Honoresque ita gessit, ut ornamentum non accipere, sed dare ipsi dignitati vide-
 retur.

Justin.

Hamlet. B. Prónay Ő Excellnak.

Ezeket, édes barátom, tartsd magadnál, és ne írj felőle, ne szőlj
 felőle senkinek.

Újjaim elfáradtak. Élj szerencsésen.

Er-Semlyén, 27. Febr. 1803.

tisztelőd, barátod
 Kazinczy.

Minap panaszlott mellyem' baja megszűnt. Most látom, mi volt
 a' bajom — oda gyűlt volt a' flegma. Miolta minden alkalmatlanság,
 annyival inkább vér nélkül (mellyet soha nem hánytam) menni kezd
 kifelé, semmi nehézséget nem érzek.

Úgy teszek, mint a' lányok; ők festegetéseiket, 's azokat az
 erszényköket, szagló párnácskákat, a' mellyeken magoknak-tetszve
 dolgoztak, barátjaik közt osztogatják-el. Ezeket a' darabokat én is
 elosztogatom azok közt, a' kiket szívem szeret. De nem dedicálok,
 mert a' dedicatiót nem örömcst olvassa az idegen, és osztán az a'
 pedanteria kiment a' módiból: hanem rövideden teszem neveiket a'
 darabok elikbe.

1. A' Marmontel meséjinek első könyve előtt ezek a' szók fog-
 nak állani:

BÁRÓCZINAK.

PÉLDÁNYOMNAK.

MESTEREMNEK.

A' pályaaág képébe.

NB. Báróczi 1775-ben fordította Marmontelt; szépen, de nem úgy, hogy újra ne lehessen valamit merni e' pályában. Az ő példája ingerlett engem írásra. Édesen emlékezem az ő általa fakasztgatott sirásaimra! —

2. Clavigót Himfynek, — azaz Kisfaludynak, — következő mottóval az Odysseából:

HIMFY—KISFALUDYNAK.

οο γαρ οἶω

οο σε θεῶν ἀεχθη γενεσθαι τε τραφεμεν τε

A' Testvéreket így (ez is Göthe munkája):

KIS JÁNOS és NÉMETH LÁSZLÓ

barátimnak.

* *

— — — animae, quales neque candidiores
Terra tulit, neque quis me sit devinctior alter!

A' Molier kénytelen házasságát

Aesthetikai Prof. és Philos. Doctor

SCHÉDIUS LAJOS ÚRNAK,

a' Götting.Tudós-Társaság tagjának.

Docti rationem artis, indocti voluptatem.

Quintilian.

Félek tudniillik, hogy ezen Plautusi pajkoskodással írt darabért sacrilitással vádol Debreczen, hol az *ambitiose tristis* urak szégyenlenek nevetni.

[Megjelent a »Kazinczy lev.« III. kötetében.]

577.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Kedves Drága Barátom!

Repesett szívem örömben, olvasván a' meghitt barátságunk nyájas hangján írt kedves leveledet: vajha a' benne reám ruházott dicséreteket épenn olly' nyugodt lélekkel és megpirulás nélkül ¹⁾ fogadhatnám el! Hízelkedik ugyan talám nem épen nemtelen kevély-

¹⁾ Szentgyörgyi a hosszú *ō ū* hangokat *ō ū*-vel jelöli.

ségemnek amaz esmeretes: Laudari a laudato Viro! de fogyatkozásimnak érzése meg ment a' fel fuvalkodástól; és ha tsak ugyan azt a' sem nem várt, sem nem érdemlett meg tiszteltetést el fogadni kéntelenítettém: hidd el, egyenes lélekkel állítom, egyedül tsak anynyiba veszem, mint betses barátságodnak nyakamba vetett kedves zálogát, mellyet ugyan lerázni nem merek, de mindenkor egy kis meg pirúlással tekintek. Doktor Nagy Sámuel Úr Ötsém is, barátom is: általán fogva, kedves Barátom! senkit sem tudok a' nap alatt, kinek meg bántó magam viselete miatt, általlanéek szemibe nézni; a' meg bántók eránt pedig minden szempillantásban kész nálam az engedelem.

Minap adott szavadon marasztván, küldök aesthetikus törvényt-széked elibe készülő munkátskámból vagy száz paragraphust: szoros itéletedet, kivált a világos, folyó és könnyű előadásra, a' Magyar-ságnak tiszta voltára és propriétására nézve, bizodalmasan ki kérvén; az nékem vezetóm, intóm és biztatóm fog lenni igyekezetemnek tökéletességre vitelében.

A' dallt még nem vettem: mivel elébb Nagy Gábor Úr szándékozik el olvasni.

Jó lelkű kis Hűgommal negyed napja emlékeztünk felőled tisztelettel és szeretettel, és ezen kedves beszélgetést. hónap, vagy hónap után meg fogjuk újítani. Óhajtom, hogy az én nem kevésbé nemes szívű kis feleségemnek is, gyakori társalkodás által szerentséje lehessen közelebbi esmeretségedbe jutni, kinck nevel most is tisztelvén, ezerszer öllek és vagyok tisztelő hív barátod

Debretzenben, Februárius 28-án 1803.

Szent-Györgyi József mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

578.

Kazinczy — Csokonai Mihálynak.

Csokonay Vitéz Mihály Úrnak

Kazinczy Ferencz

a' legszívesebb, legháládatosabb barátságot!

Ér-Semjén 2d. Mart. 1803.

Az Úr levele és levelkéje hosszas választ kíván ugyan, de feleletem rövid lessz, mert indúlok Váradra. Megjelenvén a' Debreczeni

exámenen, szóval fogom megvinni a' választ. Addig végye az Úr a' legszívesbb köszönetemet a' Daykám' versei eránt tett kérés teljesítéséért. Az Aesthetikai jegyzések között egynehánynak hasznát veszem a' könyv hátulján az Úrnak szavaival és személyében: de nekem teginkább a' csorbák kifenésére vagyon szükségem. Azon igyekezzen az Úr addig, míg látásához szerencsém lesz. Kivált gyönyörű dalaiban ne szenvedjen meg semmi mocskot, semmi filetbántó rozshangzást. — Abelard aligha tilalmat nem kap; és így azon nem aggódok annyira. Noha azt is ráspoly alá kell fogni. — Ki szenvedné meg p. o. az első lapon ezt:

Hol *menttségét* a' szív,
az az *szabad voltát*.

Félek hogy az Úr a' diphthongusok eránt sanyarúan ítél. Sőt *Abaújnak* nem mondja azt senki. A' második A az Ű előtt elsuhan; és azt azon vidékeken a' durva paraszt ajak is Abújnak és soha nem Abaújnak mondja. — Themistoclesen dolgozván jut eszembe, hogy egy Olasz megdorgált, hogy a' magyar szóláshoz szokott ajak a' *k*-t igen keményen ejtette. E' nevet nem így kell syllabizálni és kimondani: The-misz-tok-les; (Földi épen Tem-nek mondta 's írta volna, mint a' Cháront Káronnak), hanem The-mí-szto-cles. Még pedig úgy, hogy a' *sztó* rövid legyen, nem hosszú. —

Sulzernek Lexiconát ajándékban küldöm az Úrnak. Rá nagy szükségét gyanítom. Kedves könyve volt Verseginek; és méltán. Csak hogy az aesthesist inkább a' nagy példányokból kell meríteni, mint didacticus könyvekből. — Batteux-met Szabó Lászlónak adtam (a' ki Kufsteinban October 10. 1795. holt meg, sub Nro 9.) — Az én Dégeni Anacreonomat Földinétől kérje az Úr, Eschenburgom pedig, ha egy Szirmay kisasszonynál nincs, Nagy Gábor kedves barátunknál van. — Gleimomat Aszód bírja használatlanul.

Úgy hiszem, hogy nem lesz kedvetlen az Úr előtt, hogy a' Sulzer homloklevelére két sort írtam. Az a' könyvnek becsét nevelheti. A' harmadik tomus végében vasrozsdával írtam ezt: Chodowiecky 342. Kufsteinban és egyéb helyein szenvedésünknek nem bírván tintával és tollal.

Valóban a' Lakos dala igen szép. Annak is kellene a' ráspoly. 'S azt én neki magának is megírtam. Anacreonnak nem Sandrátból kell kivenni a' képét. Imhol egy valóban szép fej. Ezt a' könyvet mindenki láthatja, a' ki könyves képpel banni tud. A' K[u]fstein[i]

Várban egy katona tiszt belécseppentette a' levesét. Az ilyennek nem könyv való a' kezébe, hanem kapa.

Éljen az Úr szerencsésen, és engemet higgyen szívesen tisztelő barátjának.

K. F.

[Megjelent a «Kazinczy lev.» III. kötetében.]

579.

Kazinczy — Puky Ferencznek.

Nógrád Vármegyei Subst. Vice-Ispán Bizáki Puky Ferencz Úrhoz Dolyánba.

Ér-Semlyén, 3d. Mart. 1803.

Az Urnak kedves Uram Bátyámnak pastorális, sőt apostoli levelét *csudáló* tisztelettel vettem. (Lásd az in folio gyűjteményben.)¹ Rég óta van már kezeim közt; de még el nem tölttem vele. Sok óráimat foglalja el az azon való elmélkedés, és gyönyörködve töltöm ezeket az óráimat. — A' helyett hogy azoknak titkaira válaszoljak, hadd engedjek meleg ömledezést szívemnek.

Eggy hamar elvesztett áldott lelkű Atya engemet nagy religiositással nevelt. Kevés esztendővel azután a' Világ Bölcséivel jutottam ismeretségre. Ilyen vala Bulyovszki László és a' társai Zemplényben. Nékik Isten — Örökké valóság — Moralitás — 's azok a' szent könyvek, mellyek hozzánk a' Régiségről jöttek által, csak nevetkőzésre való textusok voltak asszonykájik asztalainál. Eliszonyodván erkölceiknek botránkoztató voltoktól, eliszonyodtam dogmáijuktól is. Ekkor jutottam az én mind ekkoráig híven-szeretett Gróf Török Lajosom ismeretségébe. Január. 16d. 1784. nyomta rám atyai csókját. Bizonyosságim a' jó ügy' tutelarís Istenségei, hogy nékem a' Török circulusai kedvesebbek voltak, még az ifjú kor esztendeiben is, mint a' legpillogóbb Bálpalota; 's az ő szeretete kedvesebb, mint az asszonyi állat' szeretete. Azonban magának is Gróf Töröknek, Óváry Lászlónak is — de leginkább Professor Szentgyörgyi Istvánnak Sárospatakon, tanácsaik szerint, nem tartottam ragadománynak, megkérdeni az *észt* — (ezt az Isten által mellénk rendelt hűséges vezetőt — mellyet csak a' R. tart gyanus vezetőnek) — ha, a' mit eddig bátor vizsgálat nélkül és *jó részben* csak a' mások eránt való bizakodás

¹ Eddigélé ismeretlen.

szerint vettem igaznak, igaz é valójában? Dictamini conscientiae, etiamsi erronea sit, obsequendum est. Ezt tanította Sz. Györgyi, és azt, hogy a' mi subjective nem igaz, éppen nem igaz *nekem*, ha objective igaz is. — Az elme, ha egyszer megindul, megy, és meg nem áll, a' hol *kell*. Így az az ág, melyet a' kertész erőszakosan igyekszik másfelé vonni mint a' merre a' természeti erő hajlja, ha elszakasztja a' tartóztató köteléket, oscillál, oscillál, és még is oscillál, 's végtére megállapodik. Ez vala az én esetem is. — Istent nem tagadtam soha, ha a' teremtetést és teremthetést meg nem foghattam is; és valamint lelkem az ő lételetét soha meg nem tagadta, úgy nem tagadta-meg soha az ő szeretetét szívem, és az ő-tőle való függés' szent és kedves terhét. De fa' lelket nem hittem többé halhatatlannak. A' természet, mondtam magamban, soha nem áll-el a' maga oeconomiajától. Lenni -- virítani -- hervadni -- elhalni! imhol az a' törvény, a' melyet magának minden teremtményeire nézve kiszabott. Lettem -- virítok -- hervadni fogok, — 's eljő az idő, hogy megszűnök lenni! — Mi a' lélek? azt senki nem tudta még; hogy az activus erő, jele, hogy nem test — ha nem test, oszlohatatlan etc. etc. Igen! mondtam; de ha holtom után csak a' szerint leszek, a' melly szerint születésem előtt *voltam*, úgy az annyi, mintha *nem lennék*; mert oda lesz identitásom, nem lévén reminiscenciám. — Ekkor ragadt meg az isteni gondviselés 's a' hőhérszínig vitt. — J'admire comme on est religieux, quand on a peur! Azt mondja Marmontel egy szép regéjében. — Vigyáztam, hogy a' halál és a' carnificina' instrumentumai, mellyek szemem előtt voltak, és a' mellynek láncza lábamon és kezemen csörgött, az Igaznak keresésébe ne egyveledjenek. 'S nem is egyveledtek! — (Jut eszembe, hogy 1789-ben forró nyavalyában fekvén, egykor az a' fantaziám jött, hogy az Isten' ítélőszéke előtt állok, és ő azt a' kérdést teszi nekem, hogy miért csaptam-el arról az útról, mellyet nekem az ő nevében mutattak... 's én *meg nem rettenve kérdeztem tőle, ha vétettem e, az ő általa mellém rendelt Kalauzt követvén?* — 's *irgalmat* nyertem, sőt *javallást*.) — Itt vontam szoros számadásra magamat religióbeli állatásaimért. Itt jutottam-el arra a' pontra, mellyből — úgy vélem, úgy hiszem azt! — soha többé senemi ki nem mozdít. Nem ismerem az Istent és lelkemet: de szeretem, és ezt függésben lenni érzem ő tőle. Ebből áll Religióm.

A' többek közt meggyőztem arról magamat, hogy a' *morális világban színt olly böcs és változhatatlan rend vagyon, mint a' physicaiban*; mely egy azzal, a' mit az emberi nem' Idvezítője

mond, hogy a' *ti mennyei atyátoknak akarata nélkül egy hajszál sem eshetik le fejeteokről.* — Érzettem, hogy *eszköz* vagyok az *isteni kézben*; érzettem, hogy az isteni végezés engem a' maga mi előttünk ismeretlen czéljainak érlelésére *választott*, 's ime eltűnt előttem a' halál' rettegése! ime enyhült fájdalommal tekintettem vissza síránkozó anyámra 's csak nem hidegen és sajnálkozás nélkül feldőjtögetett plánjaimra! Lelkem vigasztalást lelt abban a' képzeletben, sőt édességet, hogy magamat *közelebb érzém az isteni kézben*; 's az a' tántoríthatatlan hit támogatott, hogy (a' mint Lesszing mondja egy Comediájában) az Isteni Gondviselés a' jó embernek pártjára kél és szenvedéseiért neki megadja a' bért, még pedig néha előre. Ezekkel az érzésekkel bátran vártam a' halált. Sokat tett a' Plutarch herósainak emlékezete is; és a' Seneca tanításai, a' ki bár Ascéta, Stóai tanításai emelik a' Szívet és erősítik. — *Ambitiosa morte inclarescere!* az soha nem volt vágyásom. Azonban magában a' halálban is leltem volna enyhülést; birván lelki ismeretemnek boldogító érzését, hogy én

Azt írja Uram Bátyám, hogy az *akkori raboskodók többnyire az Istenről, lélekről, jövőendő életéről* etc. etc. hallani sem akartak.

Nem mentek senkít. De légyünk igazságosok. A' szó azokról lessz, a' kik pallos által vesztenek el. — *Martinovic*séről nem szólok, ő egy megromlott, sőt éppen gaz lelkű ember volt azok szerint, a' kik őtet szabadságában közelebbről ismerték. — *Sigrai*-t számba sem kell venni; ő egy *semmi* volt. — *Iaczkovic*s annak mutatta magát halálában, a' mi életében vala. *Vad tüzzel* fedezgette rettegését; 's ez a' fedezgetés a' legvilágosabb vallástétel és felfedés. — De *Szentmarjay* és *Szolarcsek* tiszteletet mutattak a' Religio szentsége eránt. *Haynóczi* declarálta, hogy ő Papjának (Pesti Luther. Pred. Molnár János úrnak, a' *titkos Polizeybe való avatkozás miatt*) csak személyét útálta, de hivatalát tisztelte. Őz pedig imádkozva és lelkét a' Mindenhatóhoz emelve indult meg a' szekeren. Hallották társaim közül igen sokan az ablakról szavait és épültek rajta.

Egyéb eránt miként vádolhatom én azt, a' ki most van a' vizsgálódó lelkiismeretnek abban az időszakában, a' melyben egykor én magam is valék ezen levelemnek 2-dig lapján tett gyónásom szerint? miként vádoljam azt a' *kétkedést* és *nem-hitelt*, a' melyben magam is voltam, és a' mely az én mostani hitbeli erősségemet szülte? Nem hiszen semmit igazán, a' ki nem kételkedett. S az Isten hatalmas Ábrahánnak kövekből is teremteni fiaikat; hatalmas

a' Saulusokat Paulusokká téríteni. Övé a' kegyelem, nem csak a' teljesítésére a' Jónak, hanem csak meggondolására is. Ne ítéljünk tehát, hogy ne ítéltecsünk. Szeressük az Igazat, de ne gyűlöljük, ne bántsuk, a' kitől a' látás megtagadtatott. Annak is eljő az órája, ha az akarandja, a' kinek elég *akarni*.

Consil. Majthényi forog elmémben az Uram Bátyám levelének vétele óta. Ő általa ismertem Uram Bátyámat *e' részről*, nála látván 1793-ban valamely interessans munkáját. — Jelentse nála tiszteletemet 's mondja meg, hogy rabságomnak hat első holnapjaiban ő vala az maga, a' kit ismerőseim között láthaték. — 1795-ben 31. Jan. azon kis ajtó előtt ment-el szürke bárány prémű kávészin posztó bundácskában, a' mellyen nekünk, kik a' Franciscanusok volt Klastromjokba valánk rekesztve, a kemence-fűtő fát hánytak-bé. Örvendtettem látásán. Még most is látom fekete bajuszát.

[A levél vége hiányzik.]

[Kazinczytól készült másolata a Szemeretár I. kötetében.]

580.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

3. Mart. 1803.

Indúlok Váradra. A' karikába való üveget és papirost vettem, 's köszönöm az Úr újabb barátságát szívesen. De Titus és a' Pray, Swieten, Cornides levele — nem említek többet — ott marada. Ha az Úr reá ér most, méltóztassék kiküldeni, mert Titust tisztáznam. A' Döme Metastaziója megcsalta reménységemet. De tisztábbra hozta ideáimat a' fordítás theoriája dolgában. — A csizmát ha az examenre bémegyek, magam kiváltom. Ezt a' Pakétet adja az Úr által Csokonay Úrnak: a' Sulzer Lexiconja ajándékba megy: de a' Rost Cuprumait vissza várom az examenkor és felette fognám sajnálni, ha valami bohó csudálója vagy elszakasztaná vagy elmoeskolná. Ajánlom magamat becses barátságába. K. F.

Megtanulván tulajdon káromon, melly veszedelmes dolog kiadni a' ritka könyvet az embernek a' maga kezéből, megengedjen az Úr, ha a' Filozofust nem küldöm. Csak assicuráljon az eránt elébb B.

Úr, hogy a' könyv *csak elolvasódik*, leszek szolgálatjára vele igen szívesen.

Kivül: 1

à Monsieur de Nagy.

[Eredetije a Muzem könyvtárában: 332. Oct. Hung.]

581.

Kozma Gergely — Kazinczynak.

Szent Gericze, Kos Hava 10-dikén 803.

Tekintetes Úr!

Pirulva olvastam a' Tekintetes Úrnak Vizöntő Hava' 13-dikán vett betses Levelében legelső csekély munkátskám iránt igen kedvezve hozott ítéletét; minthogy igen jól érzem én azt, hogy már meg is kezdvén haladni életemnek azon esztlendejét, melyben létekkor egy *Szander* és egy *Ányos* az élő Halandók' nézőszínjéről, az Halhatatlanság' dicső fonadékjaival meg-koszorúzva léptenek-le halottas honnyaikba — milyen próbálatlan 's mely hátra vagyok még a' pályában azon pontól, melyben az iránt meggyőződve lehessen: hogy életem nem volt egészen haszontalan; hanem a' józan világosodás 's egyenes gondolkozás terjedhetésére ha csak valamit is tettem, és a' Nemzeti Literatura' gyarapodó alkotmányának roppant kövei közé, bár csak néhány fővenyszemet, vagy téglamor'salékot is nyújthattam akkor, midőn a' Nemzetnek Őrzőangyalai, a' Nagy Lelkek néhány más'sás kövekkél, mint annyi szirtokkal nevelték emelkedését. Mindazon által az Úrnak, semmi tehetségemet sokkal meg-haladó dicsérete, szolgáljon nékem ezutánra nézve gyengülhetetlen rugóul a' munkásságra, 's a' Tekintetes Úr' jóváhagyásának meg-érdemlésére!

Köszönöm az Úrnak ki-nyílt egyenes szívvel írott Barátságos Jegyzéseit, mellyeket az úgy nevezett Szerecsen Rabokra, vagy is Jamajkai Rabszolgákra írni 's velem közleni méltóztatott. Sajnálom, hogy ezeket azon Darabnak sajtó alá lett menetele előtt nem láthattam: ohajtom egyszersmind, hogy bárcsak a' második ki-adást meg-érhelné, hogy akkor ezen Jegyzéseket használhatnám!

Valameddig a' Szerecsen Rabok Nyomatványa kezemben nem kerül, és a' nyomtatásbeli hibáktól megjobbitva a' Tekintetes Úrnak

¹ A levél zárlatán ép fekete pecsét; a levél tiszta felén pedig Nagy G. e jegyzése: «Vettem és válaszoltam Mart. 8-kán 803.»

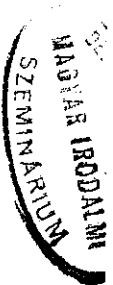
égyet nem küldhetek, addig a' Jegyzésekben megnevezett apróbb Hibáknak mentségéről szólni, vagy röllok írni nem merek, ne hogy az utolsó tévelygés az elsőnél nagyobb légyen, hanem nevezetesen a' *Cziher*nek magyarázatját kívánván tőlem a' Tekintetes Úr, írhatom felőle, hogy nállunk közönségesen élnek az Erdélyiek véle, és azon értelemben vészik, a' melyben a' Németek a' *Gebüsch*-et és deakül a' mellyben vesszük a' *Dumetum*-ot. Hogy pedig ezt egyedül ne láttassam állatni, imé közlöm két különösen tisztelt Barátainnak ezen szó iránt tett tudakozódásomra vett feleletét. Az első, Szitás keresztúri Gymnasiumbeli Rector Professor Szabó Sámuel Úr, így ír. «A *Ciher* nem *Cziher*. mert a' c. c. a' Magyarban is lehet, szintűgy mint az Olaszban, egy tör'sökös Székely szó Udvarhelyszéken is, és jelent egy darab bokros helységet.» — A' második nyugalomra szállott Huszár Al-Hladnagy Zalányi István Úr Szolnok Vármegyéből, így felelt: «Volt szerencsém haza jövetelem után Helységünkbeli két Szolga Bíró Urakkal találkozni, úgy mint Tek. Ujfalvi és Pataki Urakkal; megtudakoztam minden képpen, de valamint *Ciher*-nek, úgy bokros helynek is értik.» — E' felett Baróti Szabó Dávid Úr is Kisdud Szótárjának 1792-dikbeli megbővített Ki-adásában a' 253-ik apon a' *Tziher* nevezetet ezekkel magyarázza: Erdőtske vége, apró tsere, tsalit.

— *él magára*; nem hibás szóllás formája, itt minden jól érti, még a' kösség is — annyi, mint: *vivit per se, lebt auf sich selbst*.

Mások *alatt* jajgatnak — ez ezt teszi: Dort unten jammert man; a' többiről más úttal leszen szerencsém gondolataimat közleni.

Ezen késén érkező Levelem régen meg tette volna a' Tekintetes Úr előtt alázatos tiszteletét, 's kész lett volna szives idvezlete-met el-vinni, de minthogy az Úrtól reám bizott megszerzendő két könyvetske iránt bizonyos hirt mind eddig nem vihetett, a' nélkül el-indulni szégyenlette. Most azért jelenthetem az Úrnak, hogy a' kívánt könyvek kezemnél lévén, tsak az alkalmatosságot lcsém 's legottan útnak indítom az itteni nevezet szerént: *A kéntelenségből való orvos Úramot* a' N. Gr. Teleki Ádámtól fordított *Czid* Úr társaságában.

A' Tekintetes Úrnak egy különös Jó Ismerője, Fő-Strá'sa Mester Mltgos L. Báró Sz. *Kereszti Sámuel* Úr Ó Nagysága — kinek, mint különös kegyességű Jóltevőnnek, itthon lett mulatása alatt gyakran voltam 's vagyok tisztelője — igen érzékeny szível 's meg különbözettel forró indulattal értvén tőlem a' Tekintetes Úrnak otthoni

lakását — ezennel általam *barátsági szíves indulattal üdvözteti a' Tekintetes Urat!*

Nem külömben Királyi Táblai Rendes Bíró Mélt. *Aranka György Úr* is a' Tekintetes Úrnak különös Tisztelője, általom *legszívesebb barátsági köszöntését 's tiszteletét küldvén, ki-nyílt szível örvend az Úrnak Honnyában lett megtelepedésén!*

Utóljára midőn az Úr' Kedvesseinek a' legörvendetesebb tavaszi napokat ohajtanám a' Tek. Úrnak társaságában, válasszát várva állandóul vagyok

a' Tekintetes Úrnak

alázatos Szolgája
Kozma Gergely mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 173. sz.]

582.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Ér-Semlyén, 12. Mart. 1803.

Az ide zárt levél (Fried Sámuel Úr írja Kassáról) mutatja, hogy én a' Debreczeni Vásárkor ezer ftot kapok tőle, és hogy ez az én pénzem néki már kezében van, 's csak azért nem küldi elebb, mert nem tudja, hogy kellessék leküldeni Spáh Úrhoz. Azonban nekem még ebben a' holnapban 150 ftra van szükségem, mert Miklós Öcsém jó, és szőlőt műveltet. Én még soha sem hazudtoltam meg a' magamnak praescribált terminust, sőt még meg is előztem utólszor is, 's Jóltevőnnek, a' ki felesgáll, nem csinállok sem bajt, sem bosszúságot. Kérem ismét az Urat erántunk való barátságára, csinálja az Úr, hogy 150 ftot kapjak Sz. György napig; akkor a' pénz bizonyosan letevődik.

A' Kállai Restauratio láróján fel nem akadok. Szatthmárynak a' legtökéletesebb satisfactiója van Competitora ellen, 300 vokssal lévén néki több, mint annak. — De Bay Istvánt véghetelenül sajnálom. Kiki tudja, hogy ő egy igen alkalmas subjectum, van mind tudománya, mind szive, mind születése. S imhol elesett; és *hogy* esett el? Úgy hogy a' Váradon lévők közzül minden *vádolja* — és nem találkozott egy is, a' ki *sajnállaná*. Mert Balás Fiscalis és a' kik Váradról Kállóban megjelentek, úgy adják elő a' dolgot, hogy senki

ne szánhassa. — Ajánlom magamat az Úrnak becses barátságába 's maradok

hív és háladatos barátja
's tisztelője

Kazinczy Fer.

Spáh Úrhoz egy pakétom érkezett Pestről. Ki ne küldje; mert 19. ott leszek az examen miatt.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: 960. Q. H.]

583.

Kazinczy — Schedius Lajosnak.

Nagy tiszteletű 's bizodalomú Uram,
Professor Úr!

Meghagytam, hogy egy csomó irásom, melyet még az esztendő' első napjaiban indítottam Pest felé, az Úrnak Professor Uramnak is megadattassék. Óhajtanám, minek előtte a' benne lévő fordítások sajtó alá kerüljenek, annak a' férjfinak érteni felölök ítéletét, a' ki a' maga ízlését a' Külföldiek' legszebb műveik körül képzezte, és a' ki — úgy hiszem azt — érzi, hogy a' Mesterségek' dolgában csak úgy fogunk elébb haladhatni, ha azon — még eddig ugyan szerencsétlen — igyekezet helyett, hogy szép Originálokat készítsünk, a' nálunknál szerencsésbb Nemzetek' remekjeit tészük magunkéivá. Nékem ez az igyekezetem; 's én ugyan inkább óhajtom azt a' másod' karbeli dicsőséget, hogy egy kényes ízlető 's szerencsés-kezü *Bartolozzinak* nézettessek, mint hogy Hazám bennem egy Dürreert találjon. — Teljesedve lesznek legszebb álmaim, ha az Úr Professor Uram, Báró Prónay Sándor és a' mi Kisünk, a' magyarul szóló Emiliát és Minnát, Clavigót és a' Testvéreket, Alcibiádot és Alcidonist, 's a' Yorick és Eliza leveleit olvasván, édesen érzendik magokat ellepve, hogy magyar szókkal Lesszinget és Góthét, Marmon-telt és Frenaist fogják szölli hallani. Kárhoztassanak a' Puristák, a' kik soloecismusaimon azért akadnak-fel, mert nem értik, a' hogy' nékik tetszik, én azzal keveset gondolok; adjanak nékem leczkét, hogy fordítani *szabad kézzel* kell: én nem térek-el utamról. Szabad kézzel én is fordítottam. Az ő kedvéért — egyedül az ő kedvéért — van úgy fordítva a' Molière' két bohó játéka; így lessz a' Metastasio' Titusa, Themistoclese és Régulusa. is. De a' Lesszing

és Göthe 's a' Marmontel fordítójának illő a' Hamlet tanácsát követni, hogy Auctora' szavaihoz semmit ne adjon a' magáéból.

Vége személyes tiszteletem' jeléül az Úr Prof. Úram, hogy Nevét a' *Kéntelen házasság* elibe tevéem: noha az ott csak az Aestheticai Professort illeti, a' mint a' Quintilián szavai mutatják. Egy *nevetni szégyellő* Publicum előtt jelenvén-meg. Annak keresem ez által védelmét, a' kinek mind leczkői, mind tisztelt erkölcesei igazolhatják cselekedetemet, melyre azok, a' kik a' Gráziáknak nem áldoztak, kevély szánakozással fognak tekinteni.

Liedemann Úr által vészi a' kézírásokat 's megküldi nékem Debreczenbe, Spáh Gábor Úr kezéhez.

Maradok hív tisztelettel

Az Úrnak Professor Uramnak

Ér-Semlyén, Biharban, Mart. 15d. 1803.

alázatos szolgája:
Kazinczy Fer. mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 249. sz.]

584.

Csokonai Mihály — Kazinczynek.

Tekintetes Úr!

Sajnálom, hogy nem tudtam előre a' Tekintetes Úrnak Váradra való menetelét. Két Ódának beszínelését kértem volna ki a' Tekintetes Úrtól Rhédey Lajos Úr Ó Nagyságához. Az egyik a' Somssich Lázár Úr Deák Ódája, hasonló Alcaicusokban általam fordítva; melly fordítást a' maholnap megszűnendő Hírmondónak az Írói bízták rám olly czéllal, hogy mivel Rhédey Úr Ó Nagysága Márton Társoknak a' Lexiconára egynehány száz forintot adott, ezzel az Ódával Újságleveleik mellett kedveskedjenek. A' Pozsonyban tavaly kijött Óda, reményilem, deák nyelven megfordult a' Tekintetes Úr előtt: van az a' 10000 forintos ajándék felől a' hadi iskola számára. A' másik Ódám Originalis, éppen ezen Tárgyról; de Gróf Festetics Ó Nagyságára. Én a' Grófnak mind a' kettőt megküldöm, mihelyt elébb a' Tekintetes Úrral közölhetem. A' Camerarius Úrral pedig nem lévén személyes esmeretségem, kéntelen vagyok a' Tekintetes Úrnak alkalmatlankodni.¹

¹ A levélhez mellékelve van egy óda, czíme: «Gr. Szécheny Exchoz. Midőn a Nemzeti Könyvházzal meg tisztelni méltóztatott.»

Most ismét egyik csomó Munkámon dolgozgom. Szombaton, azaz 19d. Mart. megyen egy emberséges Esmerősöm Vácra, 's addig el akarnám a' véle való dolgot végezni, hogy tőle elküldhessem. — Ezen az okon alázatosan engedelmet kérek, ha Daykával a' Tekintetes Úr' bėjövetelére kész nem lehetek. A' József' napjával beállandó szelídebb napok, elasticusabb kertli Levegők, a' szoba' tömlőtztétől elgyengültl érző inainat, a' purizálás által elgyomrozott tüdőmet, 's a' téli lassú betegségtől vénülni kezdett Testalkotványomat érzékenyebbé, szabadabban lélegzővé, ifjabbá 's poétaibba fogják tenni. Akkor három szerentsés napnál nem kell több; 's eleget teszek a' Tekintetes Úr' kívánságának és tulajdon fogadásomnak.

A' Sulzer kedvesebb ajándék nálam mindennél, a' mit csak adni szoktak az emberek. Az alatta lévő Datum olly betses monumentummá teszi azt nálam, mint a' milyen a' 6-a Aug. 1792. küldött Kleist.

Egyébről akkor, ha személyes tiszteletemhez szerenesém lesz, a' mellyel változhatatlanul maradtam a' Tekintetes Úrnak

Debreczenben. 15. Mart. 1803.

kötelesse

Csokonai M. mk.

NB. Az említett Catalogus Bibliothecae Nationalist a' Gróf csak ingyen osztattja ki: mostanába küldötte meg nekem Kulesár Úr által 100 Rf. Présenttel.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 187. sz.]

585.

Kis János — Kazinczynak.

N. Dömölk, Mártz. 27d. 1803.

Nagy Érdemű Barátom!

Szégyenelvén hosszas hallgatásomat 's nem látván még most is azt az alkalmas időt és órát közel, mellyben a' mint régtől fogva óhajtom, szívemet előtted hosszabb levélben kiönthetném: azonban is míg többet írhatok, közlöm veled egy ifjú Földes Úrnak 's hallgatónnak, Ber'senyi Dánielnek egy pár versét, még pedig minden változtatás nélkül, kivéven a' tudatlan Copistának gyermekí írásbéli hibáit. Ez a' szép reménységű költő nagy tisztelőd; mind eddig senki sem tudta, hogy ő verseket írt, jöllehet már szép számmal készített. Itéletedet kéri általam, 's nagy jót téssz vele 's reménylem a' litterá-

túrával is, ha hibáit kiméléssel 's szépségeit ditséréssel fogod fedezni.

Dayka verseit óhajtvá várom 's gyönyörködni fogok olvasásokban. Kisfaludy Sándorral, a' Himfy szerelmei írójával neve napján esmérkedtem meg. Szép kis barátságos társaságunk volt egy jó Grófnál. Téged is buzgón emlegettünk.

Kis.

[Fredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

586.

Németh László — Kazinczynak.

Győr Martz. 29-dik. 1803.

Kedves Kazinczym!

Ideje, hogy egyszer a' sok agság, vesződség és a' házi tartóztató örömök közül karjaid közé repüljek. Az őszszel irtam utólján Kedves Kazinczynak! Miért? Mert nem szeretek néked másképpen, hanem ha gondoktól ürülve lehet írni. Pedig értsd meg: Szándékom volt, a' mint utolszor irtam is, mivel a' borok jól termettek, ezen eszten-dőn egy kis bor kereskedésbe avatkozni, a' mellyért irtam is hozzád: de a' drágaság annyira kiürítette erszényemet, hogy a' mit borra akartam adni, másra kelt el. Azonban Deczembernek elején megholt a' napam aszszony, a' kinek eltakarítására az oskolai munkáimnak közepéből egy hétnél többet ki kelle szakasztanom. Viszsa térvén, annyira meg sokasodtak kezem alatt a' magános olvasásaim, hogy Journálaimmal több holnapokra hátrább maradtam; Schedius Professor Úr is sürgette a' néki ígért munkátskákat; ezekből ki nem tisztulhatván, Examenem ideje jelent meg 's azt végezvén, Sopronyba kellett a' feleségem successiotskájának elintézésére utaznom. A' hol az idő miát három egész hetet kelle eltöltenem. Rajtsal sokszor emlegettünk szivesebb beszélgetéseink közben! Második hete most, hogy itthon vagyok és most már nem tűrhetem tovább, szóllanom kell sziveddel. Ó Barátom, melly sok áldott örömöknek: de melly számtalan keserveknek böltseje a' tsetsemőnek böltseje! Az egész őszön által remegtünk fiatskánknak életéért. Gyenge volt, beteges volt, az orra minden pillantatban béhegedett, nem győztük fetskendni 's fel áztatni, ajakai sebesek és dagadtak, maga nyomorúlt és sovány volt, az orvosunk tsak aszaltak hívta, egy orvos sem adott remény-séget tsüggedező lelkeinknek meg maradása felől. Az új esztendőnek

kezdetével 16 hétig tartott szenvedései után megelégedett, 's az olta naponként elevenedik, erőstül, 's szemlátomást nevededik. Előbb a' miátt volt szomorúság, 's a' vesződség; most a' gyönyörűség és öröm tölti el szívemet 's időmet. Ó Barátom, minő kár, hogy az atyai örömeket nem érzed! Még oda jártam Sopronyban másodszer, meg érkezett a' Nectár is, mellyet hat bouteilliákban küldöttél. Ezer köszönet érte, Kedvesem; úgy tartom azt, mint valamelly valóságos Isteni italt, és tsak válogatott barátiinnak adok emlékezetes napokon egy Poharatkskával - a' többi ne talán betegeskedő feleségemnek és gyermekemnek orvoslására marad. Ezen le írt idő szakasz alatt tsak nem tsupán Oskolai Tanító és gazda voltam, a' publicumnak egy néhány levélnél a' Német országi Correspondenseimhez, és a' Zeitschriftben nem sokára megjelenendő leírásánál Győr vármegyének egyebet nem írtam. Ha erről, valamint a' többi részéről is ezen Journálnak, mellyek alá a' nevem tétetik, barátságos ítéleledet meg írod, igen fogom szeretni. — A' gazdálkodásomnak fő Gyümöltse az lett, hogy Győrött 3200, Sopronyban pedig 7200 forintokon eggy egy házat vettem: az elsőt, mivel nehéz lakást kapni, az utolsót, mivel a' feleségem testvérjei a' napam aszszony házáért igen keveset akartak adni, 's ez által adósságot is vettem nyakamra. — Ám legyen. — Döme Károlynak Metastaziussát most olvasom. Ó melly könnyen peng lantja; 's melly igen szívre hat mondása. Izsákjának olvasásában sokszor elállott a' szavam, sokszor repesett örömeben lelkem a' mindenek Úrához. A' magyarsága szép és tiszta, az etselje eleven, szóllása érzékeny és szíves. — Kisünk régen nem írtt, nem tudom, miként van, betegesen kezdette pályáját N. Dömölkön, meg éledett: de nints e újabb baja!? — A' múlt héten írtam néki; ha előbb felel, mint néked írna, mindjárt tudóséllak róla is.

Öllek, Kedvesem, tisztel feleségem, ajánlom gyermekemet; Szeresd, a' ki holtig szeret

Némethedet mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

587.

Csehy József — Kazinczynak.

Kedves barátom!

Az a' szivesség, mellyel magamat, 's mindeneket, a' mik tőlem származnak, meg külömböztetsz, önnön magammal fellebb emel. Gondosan kikerested, a' mi gyenge tehetségű leveleimnek érdemül szolgálhat, oly becsületet adál nékik, a' mellyre nem tartottak számot. De melly nagy a' köszönetem, ha a bizodalom, mellyet ez úttal önnön magam iránt bennem gerjesztessz, erőd ad, hogy elébb haladhassak. Érzem, melly igen hátra vagyok, minél többet olvasom soraidat, annál elevenebben érzem. Mi adgya nékik azt a' titkos erőt, hogy együgyű eszközökkel, mesterség nélkül, nagy indulatokat tudnak támasztani? Már az enyegő öröm, a' barátság, és hazai szeretet' érzéseiben andalodtam el, midőn egy becses férfi emlékezete keserű bánattal tölte bé. Zajos gondolataim, mint azon kösziklák folyó vize, sok ideig le nem tudtak csillapodni.

Komor szemekkel tekintvén Lakosnak szerelmesseire, koránt sem tudtak meg-engesztelni játékaik. Sokára jutottam ahoz, hogy érezném kellemetességeit e' nyájos dálnak. — Örvendek Lakosnak, szép munkájáért, néked pedig, hogy közléd, szivemből köszönöm. Stellát és az Idylleket már ösmerem az 1-ső kiadás után. Ábel halálát magyarul csak Kónyitól olvastam. Clavigót, a' Testvéreket, és Marmontel szerencsétlenségeit bár minél előbb olvashatnám!

Mathisson' leveleit ajánlásodra minden-felől kerestem; de még eddig nem tehettem szert reájok. Ösmerem ezt a' tiszta képzelődésű Helvetát költeményeiből, és böcsülöm.

Értem bátyám leveléből, hogy Döme Károly Melastasiót fordította, ha csak felényig találta is el, még is nagy nyereség. Jász Berényből a' Diaetai pasquillusokat kaptam meg. A' megvesztegetésnek és árulásnak soha sem találhatnak elég ostort a' népek. Azért akármí silányok, még is mulatságomra voltak.

Éppen most tevém félre La Caillet a' Mathematicusok Tacitussát 's Dugonicsnak csúcsos szeletein mentem keresztül. Csak ugyan való, hogy nagy az érdeme Dugonicsnak, hogy a' Mathesisnek oly alkalmas nyelvet teremtett, hiszem hogy nagyobb része az ő technicus szavainak, és szóllásainak maradandó. Ha ezt gondolóra vesszük: engedelmesebb itélettel leszünk a' munka materialis érdeme felől.

Ő a' régicket követte, sok hijával van, methodussa igen szakadozott, össze illetgetés nélkül 's nem vezet egészre: De melly könnyű volna akárkinek, a' ki az ő nyelvével bir, la Caillet, Legendret, la Croixt stb. fordítani.

Generalisomat e' napokban várom vissza. A' Bécsi Comissiók elvégezték dolgaikat. Végezéseik felől keveset tudunk még eddig.

Élj egészségben, kedves barátom, és szeress.

Przemysl Mártius 30-dika 803.

Csehÿ.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irad. Lev. 4r. 192. sz.]

588.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Er-Semlyén Ápril. 6d. 1803.

Szeretett nagy Férjfi!

Betegen vettem leveledet, de feléledtem, 's bajomat nem érzem többé. Ime midőn azon kesergek, hogy az a' szent tűz, melly már csak kevesek' szivében tápláltatik, közelit elalvása felé, egy dicsó lángot látok fellobbanni véletlenül. Háládatosan borúlok a' szent anyának, a' *Természetnek* lábaihoz, 's tisztelettel imádom bölcsességét, hogy a' történetek' fonalán olly szorosán fűzte a' segédet a' veszély mellé. Tégedet pedig, becsülhetetlen barát, örvendő köszönettel szoritlak mellyemre. Örvendj, édesem! és nem csak Literatúránknak örvendj, hanem örvendj Magadnak is. Mert ha a' Te Berzsenyid csak titokban frogatta is, és Néked vezérlésed nélkül, verseit: de ötet a' *Természet*en kívül bizonyosan leginkább és legközelebb a' Te példád szállította a' Múzsák' tiszteletére. Nem azért mondom ezt, mivel ő hozzá Te élsz legközelebb; hanem azért, mert, ámbár betű szerint igaznak hiszem, hogy megküldött verseiben semmit nem adtál a' magadéból: de azoknak némely soraiba — és ez nékiek főbb dicsérete! — egészen Tégedet hallak zengeni. — — Adja Apolló, hogy ez a' szeretetre méltó Ifjú az légyen Néked, a' mi Mathissonnak lett Salis 's Bürgernek Schlegel. Én csendes gyönyörűséggel nézem messzinnen azt a' gyönyörű hajnallatot, mellyet egünkön az a' szép Phosphorus terjeszt, 's kérem az élet' fonalát nyújtó lányokat, hogy az enyémet el ne messék, míg megláthatom déli ragyogását!

Első dolgom megolvasások után az volt, hogy Alkaikusait leírjam, és a' mai posta viszi az én Virágomnak, ki nem kevésbbé

érdemli mind szeretetemet, mind becsülésemet, mint az, kinél jobban senkit nem szeretek, 's becsülök — *Kis*. — Képzelem az ő örömét. Mert én nem tudom, mit csudáljak inkább a' mi új barátunkban, a' szép, noha néhol hibás magyarságot e, vagy a' poétai bátor és harsogó ömlődözést? ezt a' jól elkészült nagy lelket 's tanulását e, vagy azt, a' mi nélkül mind ezt semminek venném, az ő szent hazafiságát? — Kérd, hogy az Ódák' útjáról el ne térjen. Az ötlet egykor fő polczig vezet; 's Literatúránk itt kíván leginkább munkás kezeket, mert Virágon kívül még nincs egy poétánk is, a' ki a' Horátz' lantjának méltóságát érzette volna. — Óhajtanám, hogy a' két Stolbergek' verseit, 's a' Balde dcák Ódáját Herdernek 'Terpsichoréjával, ismerje, és kezei közzül ki ne tegye; de esküdjön-meg, magát a' Lant' Múzsájának szolgálatjába avatván, hogy énekeit soha sem vesztegeti hasztalan magasztalásra 's innepek' fényesítésére. — Mondjad néki, hogy ötlet szeretem.

Végy időt, minél lehet hamarább, és ird-meg, hogy' letted Himfyt, 's szólj a' legapróságosabb detail' festéseiig. Nem untatsz-el engem azokkal, ha órála szólassz. A' ki úgy énekel, nem lehet nem egyike a' szeretetre legméltóbb embereknek; 's egy bizonyos nemű lelkek szerették egymást, minekelőtte tudták vala, hogy *vannak*. — Írj hitveséről is, és ha szerelmek nem fogy e? Ezt psychologus végből óhajtanám tudni. — Én, a' ki fordított darabjaimat most egygyütt akarom kiadni, és a' ki minden darabom elébe egy *jó ember*' nevét szándékozom feltenni, Clavigómat néki inscribálom, így:

HIMFY-KISFALUDYNAK

Ου γαρ οιω

Ου σε θεων ακητι γενοθα: τε τραφεμεν τε

A' Göthe' Geschwisterjei -- mellynél érdeklőbb darabot én ugyan nem ismerek, ezt az inscriptiót kapják:

A' TESTVÉREK.

DRÁMA.

KIS JÁNOS és NÉMETH LÁSZLÓ

barátainnak.

— — — animae, quales neque candidiores

Terra tulit, neque quis me sit devinctior alter.

Dr Szent Györgyi egy excellens természeti historiát írt magyarul. Nem, mert barátom munkája, de, mert valóban excellens, nem tudom csudálni eléggé. Beszédje képzelhetetlenül bőv, és a' mi ott nagy tökéletesség, folyó és igen érthető; távol minden erőszaktól. De nem tanácslanám, hogy a' szép tudományok körül próbáljon valamit. Annyira ellensége a' Neologismusnak, soloecismusnak, hogy még Kist és engem is vádol ezért. Mi pedig tudjuk, hogy azt cselekednünk szabad, sőt kell.

Virágnak Kininger által festett szép képét most küldöm metszeni poncirt munkában. Az övé után a' Tiédet óhajtanám megkapni; úgy a' Himfyét. A' Gratziák körülttünk megfűzték a' magok virágláncaikat s szövetségünk megszakadhatatlan. Mondjad Himfynek, hogy nyugtalan vagyok érteni, hogy szeret. — Élji szerencsésen.

Leveled soha Regmeczre ne menjen többé.

[Eredetje Kis Gyula birtokában.]

589.

Virág Benedek — Kazinczyna.

Pest, 6d. April, 1803.

A' legédesebb örömök között olvasgatom leveledet, de dato 27. Mart. a. c., mert TE is a' legédesebb érzésekben írtad azt. A' Collegiumba való járásod nekem igen tetszik; járj, járj oda gyakran, édes barátom, és azokat a' Nevendékeket buzdítgasd arra a' szent kötelességre, mellytől minden igaz magyarnak fennléte függ. Melly sokra mehetnek Azok! melly szerentsések lehetnek, ha a' dologhoz szoknak! Tartsák szemek előtt a' példakot, és igyekezzenek rajtok nemesen győződelmeskedni is! Itt az ideje, hogy ez a' vitéz Nemzet felemelje fejét. — Bozókit láttad eddig. — Én már kettőt-háromt elszoktattam attól a' banya, banyább, legbanyább *publice* sopánkodásoktól. — A' theologusoknak, az isten igéje hirdetőjinek *irtóztató* buzgóságaik is leijesztgették eddig a' sziveket. — vale! — A' deák *classicusok* megbetsülhetetlenek. A' *Corn. Nepost* némelylek a' gyermekekre hagyták, és tsak a' szavakra, phrasisekre figyelmeztették. bohók! Miért nem a' nagy lelkűségre, a' hazafiúságra, vagy . . . etc. — Szeretném, ha Debreczenben kijőnének M. T. C. Philippicae mind a' XIV. Ezekről a' *régi iskolákban* nem tevének szót. A

Sylvester-ért már előre sok hálát ad Neked Virág és a' Kiningeri, Flóri Rajzolatokat, 's a' Réztáblát örökre Neked, *Kazinczynak adgya*; kér, hogy fogadd el ezt a' kis ajándékot; még többre is kész ő. — (az) Oroszházit alkalmasint látni fogod a' Sz. györgyi vásárkor Debreczenben: — *Geszneredet, Clavigódat* én még nem láthattam: tehát etc. etc. -- Ismered, úgy vélem, Somsits Lázárt; én voltam nála Bétsben is. — itt az óda.¹ — Grammatikádat (Kövesdi Pál az auctora) Kis István által küldöm vissza. -- Versegi nints még annyánál, a' ki él Budán. Vale. Tuus Virág mk.

Egy szót barátságosan. — különböztesd meg a' passivumokat a' reciproc. verbunoktól! — *Nyújtódjának, tanítódnak, íródnak, mondódnak.* etc. etc. ne legyenek soha a' *te* írásaidban!

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

590.

Kazinczy — Sinay Miklósnak.

Fő Tiszteletű Sinay Miklós Úrnak.

Ér-Senlyén 13d. Apr. 1803.

Imhő van, nagy tudományú 's érdemű férjfi! nyomtatott darabjaim közzül a' mit bírok. Csekélységek; mellyeket most tíz esztendővel megjelenésük után, alkalmasint azzal a' hidegséggel nézek, a' mellyel a' férfi kort elért ember nézi gyermekkori firkálgatásait. De az a' bölcs, a' ki tudja, hogy gyermekkori próbák nélkül a' kéz nem juthat bátor írásra, ezen csekélységeimet nem fogja figyelmére egészen érdemetleneknek nézni; 's örömet helyt ad nékik könyveinek gazdag gyűjteményében, hogy ott fenn maradván a' gondosabb Maradéknak, segíthessék Literaturánk gyarapodásának nyomozgatását. Vedd őket tiszteletem' jelenségéül 's nézzd-el ajándékom' csekély voltát.

Minden nyomtatott írásim közt az egy Orpheus az, a' mit egy kis vigasztalással nézek. Sok rossz van benne, kivált, hogy az alnokság módot talált pénzzel vesztegetni-meg typothetámat, hogy inkább hotni verszetek menjenek bé, mint philosophiai tárgyú elmékedések. Mindazonáltal elmondhatni talán reá, hogy et heic dii sunt.

¹ A levél mellől hiányzik.

Wielandnak Diogenesét az a' Villám tette méltóvá a' figyelemre, melly másfél esztendeig tartott szabados árultatása után, véletlenül beléje lövellett.

[A levél itt megszakad; befejezése hiányzik.]

[Kazinczytól készült másolata a Szemcerctár I. kötetében.]

591.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Kintsem Kedves Barátom!

Betses leveledet a' mellette valókkal egygyütt örömmel és köszönettel vettem: kedves Némethemnek (kinek előre is megengedtem) korhelységét szemire nem vetvén, e' héten írok. Levelét ide zárva, vissza küldöm.¹

Betses ajándékokat most az egyszer nem dítserem, és czzel boszszúllom meg mentegetésedet, mellyet ha egészen helybe hagynék is, csméröm én igyekezeted nagy érdemét, és magamról tudom, mit tesz jól írni tsak akarni is; a' tónust pedig mint találtuk el, majd a' meg kérlelhetetlen közönséges Critica fogja meg határozni.

Ugyan ezért igen óhajtottam volna, ha igen jó szived enthusiamussal tellyes reménységedet tsekély igyekezetem felől még ki nem jelentette volna másoknak: mivel igen tartok, hogy egygy olly' széles ki terjedésű és a' Magyaroknál még alkalmasint műveletlen ugarom az első aratás nem leszsz ment a' tövisektől és bogátskóróktól.

Pereljünk egy keveset? Minden fel hordott példáid, Kedvesem reám nézve principii petitiót foglalnak magokbann, a' mennyiben azon szókat az én vélekedésem szerint az euphoniára nézve így kell írni: halgatni, vald, üsd, 's a' t'.

Ízlésemet a' mellé tett epithetonnal nagy szorongattatásba hoztad: nem tudja el gondolni, nehézkesnek (viselősnek) tartsa é magát, vagy nehézkesnek? nehezetskének, vagy finnyásnak. A' viselőségnek némi némű jelcít, ha mind gyenge mozgásiból is születendő gyermekinek gyanítja: és igen vigyáz magára, hogy ha Minerva nem leszsz is, leg alább időtlen, vagy tsuda fajzat ne legyen szüleménye. Ha pedig válogatósnak tartatik, nem itélem rosszsz jelnek, a' mennyibe a' jó ízlésű szakáts, a' ki talalando eledelnek is jobban meg tudja

¹ E levél mellől hiányzik.

savát borsát hagyni. Ha végre csak a német distichonokon való nem kapásával érdemlette ezen titulust: jelentem, hogy az innepölta is próbálgattam magamat azoknak scansiójában gyakorolni: de utóbb is csak úgy jártam velek, mint a mi híres Göttingai Hallerünk volt Pesti Professor *Trnka* nevével, hogy vele nem boldogulván, igen igen szépen kérte, hogy még ha csak egy vocalist is tehessen közibe.

A' kedves kis Húgom meggyógyítására való ösztönözésedet nagy magamnak való tetszéssel, mint ditséretet, úgy fogadtam el, mivel, a' mint böltsen tudod:

Qui monet, ut facias, quod iam facis, ille monendo

Laudat, et hortatu comprobat acta suo, sem akkor, sem azóltá nem méltóztatott rosszszúl lenni.

A' feleségem tisztel, Kedvesem; gyermekeim tsókolják kezedet, én is a' Tekintetes Nagy Aszszonyét; és czerszer ölelvén, vagyok tisztelő híved,

Debretzenben, Ápr. 15-én 1803.

Szent-Györgyi. mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

592.

Kazinczy — Péchy Imrének.

Nagytiszteletű s bizodalomú Uram Ord. V. Ispán Úr,

Drága nagy jó Uram s Bátyám!

Félvén, hogy adursariumot kapok másodizben is, és hogy késedelmem vétek gyanánt vétetik, minekutána az Úrtól Uram Bátyámtól azt a sem nem kért, sem nem várt kegyes biztatást vettem, hogy a pénzt a debreczeni vásárig bizonyosan meg kapom, jónak láttam eminnen amonnan összeszedett pénzből a letenni parancsolt summát letenni, és a Mélt. Causar. Regg. Director Úrnak a quietantiát által küldeni.

Az 1068 frt 50¹/₂ kr. reám *a die, quo Buda ad locum destinationis suae pertigit usque 31. Octob. 1800.* lévén vetve, — s hoc pso titulo az anyám érttem már 1797-ben novemb. 17-dikén Kassán 336 frt 42¹/₂ krt fizetvén, próbát tevék, ha az 1068 f. 50¹/₂ kr. summájába acceptálnák e ezen 336 f. 42 krt, s minthogy ez a 336 f. 42¹/₂ kr. Kassán tevődött le a sóháznál, ott jelentem meg a summa hátra lévő részével. Producáltatván nékiek a hozzám írt directoralis

levél, és az ezen sóház quietantiája a sokszor említett 336 f. 42 krról, nemcsak semmi nehézséget nem tettek az eránt, hogy általam nem 1068 f. 50¹/₂ kr., hanem csak 732 f. 8¹/₄ tétessék le most; s azt tőlem fel is vették, róla quietantiát adtak és a 336 f. 42 kr. felől való előbbi quietantiamat megtartották, hogy az, a most letett 732 f. 8¹/₄ kr. ő általok küldettethessék fel. Azonban a kassai só controlór nékem egy írott invitatiot adott, hogy a Mélt. Causar. Regg. Director Úr levelére mit feleljek, melyet ime in originali idezárok.¹

A 336 f. 42 krról szóló quietantia de Ao 1797 Dienes öcsémnél volt, és mikor első levelemet írtam az Úrnak Uram Bátyámnak, még nem tudtam, hogy ez a summa most az 1068 f. 50¹/₂ krba acceptáltathatik, és így csak 732 f. 8. krra van szükségem.

Megszabadulván e szerint 336 f. 42 krnak terhétől és most csak 732 f. 8 krt fizetvén a rész szerint Bátyám Kövér Imre uramtól, rész szerint másunnan felvett és a debreczeni vásárig letenni ígért pénzből: ma általmentem Álmosdra, hogy az Urat, Uram Bátyámat, a megelőző kegyességgel ígért pénz eránt megkérjem és hogy Bátyám Kövér Imre Urat s másokat kifizethessem, felvehessem.

Nem lévén szerencsém házánál találni Uram Bátyámat, nem tudok egyebet tenni, hanem creditoraimat a rész szerint tulajdon erszényemben lévő pénzből, rész szerint pedig az érsemjéni árenda pénzből, melyet az anyám mindég intacte tart és most oly parancsolattal kezemben hagyott, hogy felvén 1-a May a negyedik ángáriát is, a tavalyi mód szerint vessen fel és kinek kinek a magok emberei által adassam meg.

E szerint alázatosan kérem az Urat Uram Bátyámat, méltóztassék ne már 1000, hanem a szerencsés változás után csak 700 rftot nékem kölesön adni, hogy ebből (le lévén téve a kamara által reám vetett summa) az, e miatt tett adósságom kipótoltathassék. Én érzem egész mértékben az Úrnak Uram Bátyámnak kegyességét és azért tartozó háladatosságom tisztét, s fogadom, hogy mihelyt lefizethetem, bizonyosan lefizetem; egyedül azt kérvén az Úrtól Uram Bátyámtól grátziaképen, hogy ezt a 700 frtból álló summát ne egyszerre, hanem részenként is felvenni méltóztassék. Házunk állapotjáról, vagy inkább házmnkbeli állapotomról, jó okokra nézve nem lehet szólanom; csak azt mondom, hogy nekem az én jó anyám ellen

¹ A levél mellől hiányzik.

most sincs panaszom, valamint anyaisága erántam szenvedésen ideje alatt magát nagyon meg dicsőítette. Van Kólyon szőlőm, van az anyám ajándékából is s vásárlottból is 16 ellős tehenem, 300 juhom, sertésem, s három darab nem hámos lovam; csak egy kis várakozást s bizonyosan kibúvok e terhem alól is.

Édes Uram Bátyám! Miotta ismét élek, az anyám személyén kívül Uram Bátyám az első, sőt az az *egy*, a kitől jótétet veszek, s nem fogom elfelejteni soha, hogy azt nekem, *nem kérve* nyújtotta.

Vasárnap estve megjelenek a pénzért, mert reá szükségem lesz s az árenda angáriáját nem hagyhatom csonkán, ha az nem perceptoralis cassa pénze is. Ha az Úr Uram Bátyám nem mulathatna Álmosdon, méltóztassék azt a gráziát cselekedni, hagyja ott egy lepecsételt levélben, megparancsolván hogy azt senkinek másnak ne adják, hanem magamnak nékem. A róla szóló albát iderckesztem¹ s magamat tapasztalt kegyességeibe s atyafiságába ajánlván, maradok

Az Úrnak Uram Bátyámnak
Ér-Semjón, 22. Apr. 1803.

alázatos szolgája
Kazinczy Fer.

A kassai sóház quietantiáját de dato 31. márcz. 1803. a rész szerént pénzben, tudniillik 732 f. 8 kr. — rész szerént 336 flos 42 kros előbbi quietantiában letett 1068 f. 50 kr summa felől, már megküldöttem Melt. Causar. Regg. Director úrnak, azért nem producalhatom itt.

[Megjelent a *Figyelő* 1876. I. évf. 44—45. l.]

593.

Virág Benedek — Kazinczynak.

Pesten, 1803. April.

Viszzaküldöm a' Grammatikát, *una cum titulo*. Ezt már ismértem volt, Ráth Híradását megtartom.

A' minapi Versezetben imez első gondolat helyett: »Változik óránként« — a' mi a' poétai sornál hoszszabbatska — olvasd: »Mindég változik. A' serdtült etc.«

Ha nem tudnád. Geszner Sírja a' Limát partyán vagyon; szép, de nem pompás monumentum, ezen írással:

¹ Hiányzik.

Dem
Andenken
Salomon Gessners
Von seinen
Mitbürgern
Billig verehret die Nachwelt
Den Dichter, den die Musen
Sich geweihet haben die Welt
Unschuld und Tugend zu lehren. Tod Abels. I. Ges.

Nagyon örültem, hallván, hogy Bessenyei a' Római Históriát magyarázza. Nem kétlem, olvasta: *Considérations sur les causes de la Grandeur des Romains et de leur décadence* — à Amsterd. 1765. — Engem ennek a' tisztelt Hazafinak Könyvei ébresztettek fel. A' haza Istene áldgya meg! — Az ő *Galant Leveleit* Varga Nagy Váradi Prof. vitte el tőlem erga restitutionem — már régen, etc. etc.

A' Leoninus Gyöngyösi Munkájit nem Bétsben, hanem itt nyomják: Szent Györgyig elvégzik. Vale, tisztelt Kazinczy

Tuus V. m. k.

Én soha sem voltam G. Festeticsnél akármilyen szolgálatban: Anno 1797. lemondván betegségem miatt a' Professorságról, Martiusban jöttem ide. Rajtam semmi sem történt; egyéb az, a' mit egy órámban olvashat; de nem érthet más, sine notis. — Nekem használtak. — *Noscere homines*, igen, még egyszer mondom, igen nagy része a' Filozofiának. Ebben, a' mennyire lehet, gyakorlom magamat. — Találkoztak olyanok itt, a' kik tőlem, — mint egy akár nem tudom kitől, komplementumokat vártak, akartak, — mert sokan szeretik a' sokaságot, — sokan tekintetet úgy szereznek, 's nagyoknak láttatnak — de én odi profanum vulgus. — megeleégscem kevéssel meo pauper in aere. Ezt nem magyarázod balra: én az embereket igen szeretem; — 's a' t.

1. Ime (az) Oroszházi —

2. Ezt talán még nem láttad: én is tsak minap. — NB. Tsak extractus. A. 1774. 20. Junii datum Ex. C. Intimatum, ut non tantum in Civitatibus, sed in Oppidis etiam ex pagis Linguae Germanicae institutis promoveatur. Tum ideo a) quod sit iudicium facilitans commercium. b) artium studium. c) promotiones Nobilium ad officia publica; — tum quod 1. lingua hungarica exiguae sit extensionis in regno, 2. quod in officiis Cameralibus, salinariis, tricesi-

malibus sit absolute necessaria. 3. in negotiis cum statu militari suscipiendis, et in promotionibus militaribus summo usui sit. Eapropter in susceptione Clericorum praecipua ratio habeatur; in Seminariis Praefecti adducantur ad promovendam hanc linguam, ut si non adulti Majorum suorum praepudiciis imbuti, saltem juniores adhibita congrua ratione, zelo, diligentia alliciantur, et Hungara Gens successive asvescat, intentioque hoc sensim ad effectum deducatur:» — Tedd ezután — 11409.

Ex Cons. ddo. 18. May 784. —

«Usus in cunctis negotiis etc. etc. —

Olvasd denique Sajnovichnak §-át. Vale iterum.

3. Elküldöm Szabónak hozzám irtt Odáját. —

Tartsd fenn, kérlek, bibliothecádban az ilyen *MM. SS.* — Érezd osztán Te is Gyerkényi lángjait. — «Ha valahogy elhalált volna poétai tüzed aludni (Nekem mondgya Dávid), jere Virtre; fogadom, az új Nősök egészen lángba fognak hozni.» — — Kedves invitatio, főképp' ha szép a' Nő. Ugyan, Kaz. lepd meg Szabót és Gyerkényit Virten.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

594.

Kis János — Kazineczynak.

Sopronból Máj. 3-dikán 1803.

Nagy Érdemű Barátom!

Utolsó gyönyörű leveled, melyet a' Hazafiság' szent lángjaival írtál, más feleletet érdemelne, de most arra több okokra nézve elégtelen vagyok. Himfy Kisfalndyt már régen akarom másodszor látni mert az egyszeri látásom után nem írhatnék annyit, a' mennyit akarnék. Minthogy pedig ezen látogatásom még tovább és nem tudhatom meddig halad, előre kivántam ezt az egy pár rendet bortsátani, ne hogy hosszas hallgatásomat hidegségnek tartsd.

Most Sopronban vagyok, 's ezennel megyek a' M. Társaság gyűlésébe, hogy a' mennyire lehet, ez által is buzdítsam ifjú társaimat, a' kik között egy kettő minden esetben szeretetre méltó. Utóbb ezekről is írok. Éljen boldogul.

U. i. Azt a' két esztendő körül volt leányomat, kinek halála a' fellyebb írt elégiára ¹ alkalmatosságot adott, Husvét napján temettük el.

K.

[Erodetije a Sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

595.

Csehy József — Kazinczynak.

Édes barátom!

E holnap 4-dikén vett leveledre későbbben válaszolok, mint akaratom volt. Generalisomnak Bécsből való szerencsés visszaérkezése akasztott meg, a' mellett dolgaim is megsűrűdtek; minthogy az eddig való két Regementyihez a' harmadikat, János Fő Herczeg Dragonyossait is Brigadájába kapta.

Ugyan egy édes szempillantat hozta leveledet Virágéval. — Nagy örömmel fogadom el kínalásodat a' kép iránt. Kérlek, ne késs, ha ugyan nékem szántad; az a' gyenge árnyék naponként fel fogja újítani színét előttem a' sokaktól ugyan, de nálom senkitől jobban nem szeretett Virágnak. Melly nagyon gyönyörködtet az a' szándékod is, hogy képét rézre kívánod metszteni, és munkáját illő ékességgel kiadni. Érzem egész mértékében fáradságodnak becsét.

Az a' dicső bajnok pedig, a' hathatós Berzsényi, a' kit újon látok felhálni a' törésre lelke elragadtatásában, méltó a' kit Virág szemléljen oldala mellett. Melly hangos és tömött kifejezés, melly felmagasztaló gondolatok! Azt a' magyart, a' ki ily szózatot hallott, nem fogja eltéríteni nyelve' forró szeretetétől az idegen akármi babonájára. Hol leli fel azt a' mértéket, és harmoniát, azt az erőltetés nélkül való felséget? — A' prosodiai hibákat illendő lesz meg-jobbítani ugyan; holmi Duna mellyéki ejtés nem fog szakadást csinálni a' nyelvben.

Illy alkalmatossággal eszembe jut Kiáltosy vagy Schreyer Ádám Pestí József Városi tudós Plébános, kinek gyönyörű poezissai méltóvá teszik, hogy Ányos mellett neveztessek. Nem tudom, isméred e? Virág, mivel négy sorú versei, talán kevesebbet tart rólok. de örök kár lesz értek, ha magok hamvába találnak elveszni. — Ő nehezen fogja egyéb, ha meg hitt baráttjával közleni.

Augustusban 30 ezerből való tábor sereglük Lemberg alá.

¹ A levélhez van csatolva Kisnek 'Sófm' halálára című ismert költeménye.

A' fegyver-gyakorlásokat már is nyomják kelletinél is jobban. Ha több lesz é belőle játéknál, nem tudom. Legyen, a' mi lesz! Van kardom éles, lovam jó kantáros, nyíl ki nyíl, dárda ki dárda!

Most engedd meg, édes Barátom, hogy félbe szakasszam leveletemet, egy tencs planum van előttem az új cavalleria exercitiümről, mellyeket le kell másolnom.

Élj és szeress

Pzremysl. Május 14-dik 1803.

Csehÿ.

[Ercdetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 192. sz.]

596.

Virág Benedek — Kazinczynak.

Ma, az az 16. Majusban, reggel vettem leveledet, és ime reá a' válasz, és a' tiszteitt Dayka' Kézirásai béköttetve általam a' Szépség' Baráttjának számára! Elfelejtethetlen kár az Ő kora halála!

En tavaly Budán lefestettem magamat: távól létemben a' Festő íróttolat teve kezembe: nem szeretem. Az a' gondolatom, hogy a' helyett egy kinyiltt könyv legyen. — 's ez a' sor, p. o. «Jer magyar, dalt zengj,» 's a' t. vagy más. E' napokban elmegyek a' Festőhöz, és számodra is, Kedves Kazinczym! — NB. Petrinus collare, és ruha látszik a' képen, és fel öltve magyar mente.

Most az üdö rövidsége miatt még tsak ezt írhatom: 1. A' *Zeitschrift* kiadója Pesten, engem simogat is, pofoz is. És, jóllehet lát-hatott, sőt bizonyosan látott is jó ízlésű Magyar poésist legalább tiz tizenöt esztendőttől fogva, még is ezt meri írni pag. 234. «Wenn die Fortschritte, welche der gute Geschmack auf dem Felde der Ungri-schen Poesie gewinnt, auch langsamer sind, als man wünschen sollte, so sind sie doch gewiss unverkennbar.» Ezek az idegen vérűek igen reánk, 's ellenünk szoktak már.

2. Egynehány deák darabjaimat is öszve irogatom; — hiszem — ezek is az enyémeek. — Olvasd e' kis ódát addig is.

3. Még Professzorságomban lefordítgattam *Liliust* de Amititia; tavaly Pybernek emlitettem; és most írja, hogy «ha felkötötted a' kolompot, harangozz.» — Hallom, hogy Szabó újra kiadgya Verseit. Aprilis végén Rájnisnál vala Kultsár, és hallá tőle: Már oda vagyunk! nints kedve.

4. Csehy, miolta katonáskodik, a' Lovász Mesterségről írtt egy Könyvet; még tsak Kéz irás. A' Pocsist érti igen jól; de roszz, tudatlan Mestere volt. Képzem, mint fog örülni az ő lelke, ha Te megleped. Ide írom *8-beri* leveléből sorait: «Faites mention de moi au K. — peut-être qu'il sera charmé d'apprendre qu'il existe un solitaire inconnu sur les rives du Boug, — un habitant du Nord qui le chérit.

Vale, 's hollétedről tudósíts.

V. mk.

Igaz! Nem tehetnél e' szert Sylvester' Grammatikájára? Ott Debreczenben: a' mint mondgyák tsak 6 árkusból áll. Igen szeretném látni. Itt könnyen ki lehetne nyomatni. Szerezd meg, kérelek, vagy írasd le böttiről, böttöre. Úgy legyen veled éjjel nappal a' Kis Teofila' szép árnyéka!

A' Debreczeni részen egy valaki — (Kálnoki-e, vagy, ki nem jut eszembe) hitt engemet Prefectusnak [?] ¹ NB. ezt csak köztünk 's a' t.

Quae mihi donasti divina poemata Fabae,
 (Dignum Te et per Te, Tertina, vivere opus!)
 Praeteriti in mentem revocarunt temporis annos,
 Et quondam Mysis otia chara meis.
 Ut legi! ut sensi mutari pectus et omnes
 Nescio quam varie subsiluisse fibras!
 Ille suo cineri jam ferme immortalis ignis
 Emicat impatiens, impatiensque furit.
 Certe ego, qui patrii captus dulcedine plectri
 Neglexi Latium, nunc prope depereo.
 Et cuperem, audirent Vatem me Tibridis undae,
 Saxaque tarpejum devenerata Jovem;
 Quaeque palatinis habitavit collibus olim
 Non pigra vocales reddere Nympha sonos.
 Stulte! quid arcadibus solis data Sacra lacesis?
 Quid meritis ardes altius ire tuis?
 Extera, dic, valeant dare pondus idonea fumo
 Plerumque; in patrio te decet esse solo.
 Hic quoque, si nescis, romanae est gratia linguae,
 Cui, Latium tollas, Hunnia mater erit.

¹ Kazinczy Gábor így olvasta egy, e levélről vett másolatában.

Nec minor auditor Tiberino noscitur Ister,
 Budaque regali conspicienda jugo.
 Scilicet immemores Patriae veterumque virorum,
 Aeternum factis qui meruere decus.
 Degeneri adfectu rapimur, non nostraque veri
 Duntaxat tituli credimus esse Bona.
 Occidimus, nisi nos Majorum gloria tangat,
 Gloria vel rigidas apta movere petras.
 Caesarie in nodum torta venerabilis aetas!
 Sanguinis et vitae prodiga saepe tuae!
 Tu, majestatique thronoque fidelis et audax
 Densum per sceleris rumpere sola globum;
 Sic virtute dolis disjectis libera! grande
 Nec moriturum ullo tempore nomen habes:
 Nos equidem, tua posteritas, ablusimus a te,
 Sed desperati non sumus; erigere!
 Non omnes etiam molles fecere tuorum
 Effusa in foedam tempora luxuriam.
 Firma stat illa tui melior pars sanguinis, ultrix,
 Indignum! abjecti nominis illa tui:
 Quae Martem sociare suum cum Pallade docta
 Omen Fortunae prosperioris habet.
 Fallor, an Indigetes circum me plaudere nostros
 Audio? Non mendax scilicet ista cano.
 Hoc satis est. Tu nobiscum bone Tertina, gaude:
 Sic tibi se facilem praestet Apollo. Vale.

Pesten, 1803-dikban.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

597.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Pest, 20. May. 1803.

Nagybecsi barátom, 11 órakor indúlok Bécsbe. — Az executionalist eddig megkapta Asszonyám tőlem. Öt napja lessz, hogy elindítottam. — A' szólóket nem attingálta benne, 's mind maga a' Consil., mind Tóthpápay Úr, mind Ragályi József, mind Uza azt mondják, hogy minthogy H.-nak csak az adódott által, a' mi az

Executionalisban megneveztetett, valami az Executionalisban ki nincs nevezve, az mind nem az övé, és így a' Violentia világos, és a szó-lóbe mi reponáltathatunk. — Beszéltem Tóthpápay Úrral az elindítandó per eránt is. Azt mondja, a' mit az Úrnak irt. De az el nem rettent még, 's a' próbát szabad megtenni. Mind Tóthpápay, mind Szabó Sáray Úr betegesek. Dr. Szombatinak semmi baja; hijában beszéllék Debreczenben, hogy megütötte a' guta. Szokolai köszönti az Urat.

Itt nincs más hir, hanem az, hogy Vécsey Mikl. Szathm. Vgyei Fő Ispán, — Fáy Ágoston Beregi Administrator.

Tegnap néztem meg a' Széchényi Bthecája Mstumait, melly Collectio igen szép. Sokat nyert a' gróf, hogy a' Könyvgyártóknak *Btheca Indexet* ajándékoz. Ezek halommal küldik az Opera desideratákat belé. — Kovachich köszönti az Urat. Isnét dolgozik egy Jus Tavernicalén.

Ha a' Jénai Doctor úgy ír, a' hogy kell, írjon az Úr utánam Bécsbe Vitéz Agens Úrhoz. Én Júniusban Debr.-ben meglátom az Urat. Éljen az Úr szerencsösen 's tartson meg barátságos emlékezetében.

K. F.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában. Q. H. 960.]

598.

Kazinczy — Kozma Gergelynek.

Tatán, Komárom mellett,

Májusnak 25d. 1803.

Tisztelendő Úr, nagy érdemű kedves barátom!

Eggy meg győzhetetlen passzióm — az Anglus ízlésű kertek' látása — Bécsi utamból ide vont, és azt az örömet, a' mellyel itt reményem felett éltem, vélem igen drágán megfizettette. A' postalovak még a' városban elragadtak, és kiérvén a' mezőre, kiterítettek. Szerencsémre a' helynek mind jó felcsere, mind patikája, mind jó Fogadója van, 's képem és balkarom rettenetesen meg van ugyan rontva, de sem nem tört, sem ki nem ficzomodott. Azonban ez az irtóztató kép és az a' czomb vastagságra dagadott, feketévé vált kar azzal rettegtetnek, hogy itt sokáig meg kell ülnöm a' Contumatiát,

melly mindenkor alkalmatlan volna ugyan, most pedig, midőn lopott időmet inkább Bécsben 's Füreden tölteném, igen kínos.

Ezt a' helyet Gróf Eszterházy Ferencz, a' Szisztovói és Nápolyi Követ 's Szent István Nagy Keresztese, birja, 's magából Tatából 150 ezret von esztendőnként. Gyönyörű hely! és az Urat obtestáлом a' Gratziaák Istenségére, hogy hazafijait, kik Bécs felé mennek, rá kényszeritse, hogy Komáromból vagy Neszmélyből ide kitérjenek és Magyar Országnak egy igen szép helyét meglátni el ne mulassák. — Ha a' kert nagyobb volna, vagy inkább ha a' kertnek *ültetett* partiáji oly nagy *stilusban* volnának, mint a' vizi partiáji és ha ezt a' kertet úgy mint van, felkaphatnám 's Gróf Lodróninak Salzburg mellett lévő kertje helyébe tehetném (mellyet három oldalról romántisch kősziklás Tyrólisi formájú hegyek vesznek körül, egy oldalról a' Bavariai szép sík nyílik-meg előtte, honnan az arany szín egen lemenő nap elenyészését lehet látni), azt mondhatnám, hogy ez a' legszebb angl. kert, a' mit valaha láttam. De a' Tatai kert feld-particije csak *dulces latebrae* (Horat.) és az a' Nápolyi követnek *igen kicsiny* — a' Wasserpartie a' Nápolyi királynak *sem kicsiny*. Ezen készületlen jegyzésemet azok számára irtam ide, a' kiket az Űr ide útasítani fog.

Pesten 13 nap múlattam. — B. Wesselényi szomszédom volt a' Fejér farkas nevű fogadóban, 's fortepiánója' hangjaival, melly az éjjel és hajnal órájiban, midőn minden csendes, hozzám megszeliđítelve hatott, sokat gyönyörködte. Voltam szobájában, 's Erdélyi barátimról lévén szó, az Űr nevét is említettem. Wesselényi az Urat nem ismeri, de nála volt 3 franczia nadrágos fiatal Űr 's azoknak egyike [a' Mathematicus Zsebes] jól ismeri az Urat. Így nyújtja a' legszebb kötelet az Ország minden szegletiiig a' literatura szeretete.

Kilián megkínált a' Leoninus Gyöngyösi versceinek explárjával. — Azok az én ízlésemnek irtóztatók, mert leoninusok. A' kinck azok tetszhetnek, annak veszett az íze. Ezt én bátran mondom mindennek, csak Gyöngyösinek nem, mert más nem vehelné megbántás gyanánt, Gyöngyösi pedig nem vehetné nem annak. — Vissza menőben megveszem. Tagadhatatlan dolog, hogy Gyöngyösi Űr figyelmet érdemel, hogy illy nyűgös béklyóban olly könnyűséggel dolgozhatott. De hexametereket cadentziákkal írni úgy ellenkezik a' jó ízléssel, mint ha valaki a' Parisi Apollónak 's Parisi Venusnak, melly valaha Vaticanus Apollo és Medicisi Venus volt, piros ajkat, fekete szemöldököt etc. etc. festene.

Kis Istv. Pesti könyváros úr a' Debreczeni vásárban nekem egy ő hozzá Erdélyből küldött manuscriptumot ada által az Anonymus auctor kívánságára, hogy a' munkát tekinteném, 's a' hol kell, tisztogatnám-meg. Az utolsót *én írott kívánságra* sem tenném; az elsőt megcsелеkedtem örömmel. Soha gondatlanabb 's bátran kimondom, tanúlatlanabb Író deák kezére még nem került semmi munka. Légyen az orthografia olyan, a' milyet az Auctor választ. ha hibás is, *tantum sibi constat!* Az interpunctio törvényeit éppen nem ismérte. — Mind ezeket én igen nagy gonddal kijegyzettem, úgy hogy Kis István Úr kéntelen volt a' manuscriptumot egészen leiratni. Kimutattam azt is, hogy hány lineának kell egygy lapra jönni, hol és miként kell kezdődni minden sornak ect. ect. A' textusban alig engedtem három vagy négy helynél többen magamnak változtatást. Ilyen volt a' *csupán csak*, melly magyarul jól van ugyan mondva, de a' melly paraszt magyarság. Ezt *egyedülre* változtattam. — Szeretném, ha az Anonymus Írot Kis István, ígérete szerint tudósítaná, míg a' nyomtatáshoz fognak, azokról, a' mellyeket néki feljegyzettem. Reménylen senki sem vádol érte, hogy ezt a' két sort tűzre itéltem:

Meg vallo*m érdemedet,*

Mellyet *méltán érdemlesz.*

Ha az Úr tudja, ki írta azon *Amor' Martyrja' szerelmeit*, jelentse néki szíves tiszteletemet, köszönje meg barátságát, bizodalnát 's ajánljon szeretetébe. Szeretném megváltoztatni a' titulust is. *Amor' Martyrja szerelmei* — ez izellen. Két genitivus van benne, és az Amor és szerelmei, ha nem egyet jelentenek is itt, de másutt egyet, szoroson egyet tesznek. Könnyű lessz ezeknek az énekecskének más czímet találni. Ne in ipso limine lectorem offendat.

Az én régi tiszteletre méltó barátomat, Aranka Urat tisztelem a' leghűbb tisztelettel 's barátsággal. Köszönöm szíves emlékezetét Fő Strázsa-Mester Báró Szentkereszti Úrnak is. Kedves volt az anyámnak, a' kinek jelentettem az izenetet, hallani valaha ismét valamit egygy régi ismerősünkről 's barátunkról. Bár az én szép álmodom, hogy Erdélyt láthassam, ez idén tellyesedést érhetne. Melly öröömöm volna ott Arankát, Kozmát, Boért, Seelmanni, Benkót, Gyöngyösit látni, mint most Pesten Révait, Kulcsárt, 's kivált az én VIRÁGomat, 's egynehány nagy reményű Ifjakat láttam. Éljen szerencsésen az Úr és szeressen!

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 173. sz.]

599.

Kazinczy — Spáh Gábornénak.

Győrből egy levelem fog indulni a' mi
tisztelt barátnénkhoz.

Komárom 30. May. 1803.

Szeretetre méltó, 's igen szeretett barátném,

Minek előtte innen elindulnék, hadd dicsekedjem fel azon szerencsémrel, hogy tegnap Czika Sándor Úrral és az Asszonnyal 's Tóth Ferencz Úrral és az Ifjú-Asszony hasonlóképpen szép testvérel öszve ismerkedni szerencsém vala. De hadd panaszoljam-el elébb szerencsétlenségemet, mert ha azt nem bocsátom előre, csonka lesz és érthetetlen az egész beszéd. Nehezen boldogulván Pesten, innen forspont lovakkal, és a' Birák azokért csak nem amyiit vévén mint a' mibe a' Posta lovak kerültek, már Dorogon két Posta lovat fogattam szekereembe. Neszmélyben felvirradván, Tatára tértem-ki, meglátni azt a' kertet, mellynek hírét rég ólta hallám. 'S a' mint ott reggeli 10 órakor ismét szekerre ültem, a' Posta lovak szekereimet elragadták 's vágatva vittek végig a' Városon. A' Város végén felfordítottak, és szerencsémre kikapván a' két első kereket, vele és a' Postakocsissal jól elmentek 's a' kocsit velem együtt ott hagyták. Az orrom betört, elborította a' vér 's érzettem, hogy a' balkaromnak is nagy baja van. De legelső gondom a' két szemem volt, ha nem maradtam e vakon az egyikre. Látván, hogy mind a' kettő épen maradt, felszedtem magamat a' földről minden jajgatás, sőt minden püsszenés nélkül 's meg indultam a' Város felé. A' vér nem csepegett, hanem ömölve omlott az orromból, 's midőn hozzá értem az orromhoz, hallottam az orr nyergében a' megtört porczogók porczogását. Eggy paraszt menyecske látván esetemet, és hogy vérezve mögyek, elimbe jött 's karon fogva vezetett a' fogadó felé. Szerencsére a' Chirurgust az útszán leltem, a' hogy betegjeihez ment, 's vittem magammal. A' fogadóban a' sárgás kaputrokomat le vonták rólam, de az ingemnek már elvágták az újját. Sem nem tört, sem nem hasadt semmi csont, sem nem szizamodott, 's mind az ő újjamat könnyen mozgathattam. Eggy hetet töltvén ott, tudni illik 21-dik Május ólta az innepet nyomban meg előző szombatig, az orrom beforrt szerencsésen, karom pedig olly állapotban van, hogy szom-

baton már ide jöhöttem. Itt Dr. Nagy Sámuel és Setti Urak Pezzl nevű Chirurgussal a' karomat a' legnagyobb szorgalommal meg nézeték, és úgy lelték, hogy, hála Istennek, semmi baja sem lesz. Csak Contuziót kapott irtóztató nagyot a' kar. E' szerint nem félhetek, hogy karom hasznavehetetlen lesz, vagy őszve sugorodik.

Tegnap, azaz Pünkösöd első napján Dr. Nagy Sámuel barátomnál ebédeltem. Öltözetem ez a' Slafrok bal kar nélkül, mert az a' dagadt karra fel nem menne, és osztán a' Kozsuchom balkarja a' Slafrokba vonva, 's a' bal karom a' nyakamból sityeg kéz kendőben. Így voltam az Ifjasszonyék házánál 's üresen kapván, meghagytam a' leányoknak, hogy mondják meg, hogy ott voltam 's mint hogy karom miatt másod ízben meg nem jelenhetek, kérem az Ifjasszony Sándor testvérét, hogy látogatna meg a' szarvasnál. Sándor Úr eljött. Akkor kértem, hogy hozza-el Professor Tóth Ferencz Urat is az Asszonnyal együtt. 'S ez a' kérésem teljescdést is ért, mert Professor Tóth Úr belém szeretvén Tisz. Farkas Uramnál, mint én szerettem Prof. Úrba, noha nem tudtam, hogy Sógora a' *mi szép barátnénknak*, magától indult látogatás képpen hozzám. Édes barátném, én meg vagyok igézve. Valami az Ifjasszonyhoz tartozik, az nékem — akarja nem akarja — mind barátom lesz.

Nem mondhatom ki, édes szép és jó barátném, mely örömömre volt nékem az Ifjasszony szeretetre méltó véreit itt látnom. Ő közöttök látván magamat, úgy tetszett, hogy a' magaméi közt vagyok, 's boldognak érzettem magamat, mint mikor az Ifjasszony körül voltam.

Dr. Nagy Sámuel Úr tegnap mondá csak, hogy Tatán lakik Dr. Szentgyörgyi Úrnak a' testvére. Véghetetlen sajnálom, hogy azt Tatán nem tudtam. Ismeretségét vettem volna ott.

Tisztelje az Ifjasszony, kérem alázatosan, ezt a' kedves barátunkat nevemben. Tudom, esetemen részt vesz. De legyenek gond nélkül. Jól van minden a' nagy szerencsétlenség után 's ma Győrbe, holnap után Bécsbe leszek, hol egész gonddal gyógyítatom magamat Maradok tisztelettel és barátsággal

alázatos szolgája:

K. F.

[Eredetije Beöthy Zsolt birtokában.]

600.

Németh László — Kazineczynak.

Győr, Maj. 31-dik. 1803.

Lelkem Barátom!

Mitsoda ellenséges fatum az, a' melly meg nem akarja engedni, hogy én Kazineczymat meg ölelhessem. Alig voltál, a' mint T. Fábri Úr mondja, Győrtől egy órányira, hogy megérkeztem, sőt alig ha az uton öszve nem akadtunk; de a' kotsid bé volt tsinalva. — Ez megesezt, de most már kénszerítek a' szent barátsággra, melly bennünket öszve köt, hogy vissza jövet, ha tsak nagy rövidségedre nem esik, felém jöjj 's legalább is egy vagy két napot nálunk tölts. Most is nem lett volna e helyesebb barátid öleben tölteni beteges napjaidat és itt gyógyílatni magadot, mint sem Bétsbe a' Tsászári városnak zürzavarjába keverned magadot. Ám legyen, — Sopronyban szálj kedves Sógoromhoz, Fábriusz Andrásához, Némethednek házába; úgy tetszik, minden másnak irigylem szállásodat, elég közel leszel Rajts-hoz is, és majd a' városnak közepén. — Onnét pedig — bér kell és ismét kérlek, vedd útodot nem-egyenest Keszthelyre, hanem Némethedhez, annyival is inkább, mivel a' nyárra táplált reménységem, hogy egyszer véletlen megláthatlak Regmeczen vagy Érsemjénben, dugába dől, mivel Asbóth András Sógor Úr, a' Hunyady Gróf Jóságainak Inspector, a' nevezett Uraságtól el vált és tartózkodásának helyét megváltoztatja. A' kerülés nem több fél napi járó földnél, 's innét azután, a' hová a' Sopronyi Kotsisok 15—20 fért lehoznak, Keszthelyig tsaknem postán mehetsz. Reménytem, sőt hiszem, hogy látlak. — Ma megy épen ilyen foglatatú levelem Sopronyba is Fabritziusz Sógor Uramhoz, hogy ha ez elszalasztana, az talám meg fog lelni. Vajha! — Öllek és kérlek és ismét kérlek, híved

Némethed. mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

601.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Bécs, 2. Jun. 1803.

Nagy érdemű barátom,

Tegnap előtt délben értem Bécsbe, 's első kimenetelem Agens Vitéz Úrhoz volt. Még akkor nem kaptam ott az Úr' levelét. De a' midőn tegnap reggel ismét oda mentem, már ott vala a' levél. Köszönöm az Úr barátságos tudósításait a' legszívesebb köszönettel. Azok nekem most felette kedvesek, minthogy itt az Úr tájékaról semmit sem hallhatok.

Eddig fogja talán az Úr tudni, melly szerencsétlenül jártam. 20. Maji elhagyván Pestet, a' falusi bírának és részeg Notariusoknak gazságait, kik dupla forspontpénzért sem akartak adni lovakat, megúntam 's két posta lovakon tettem útamat. A' Neszmélyi Postilion reggeli 5 órakor fogott bé, 's én Almásról kitértem Tatára, azt a' depraedicált kertet megttekinteni. A' legszebb módra csalattam-meg. Tudatlan magasztalás gyanánt vévén a' mások itéletét erről a' ketről, azt véltem, hogy az olyan forma lessz, mint az Oroszvári. Azonban most magam is úgy beszéllek, mint a' Panegyristák beszéltek. Sőt én többet mondok, mert én azt jobban értem, mint ők. A' kert *ültetett Partiaja nem nagy* egy Nápolyi Követhcz: de a' *vizi Partiak* még a' Nápolyi, 's Angliai 's Russziai Fejedelmekhez *sem kicsinyek*. Szébbet lehetetlen képzelni. Kár, hogy az ültetett Partiakban nincs seholy tér hely, a' hol a' szem gyönyörködve megnyughasson; az mind *Dulces latebrae*, hogy a' Horác szavaival éljek. Ha valaha Almásra jut az Úr, el ne mulassa meglátni Tatát.

De hadd folytassam beszédemet. — Felülvén a' Kocsis a' szerkre, megerészti a' gyeplőt, 's a' két ló velem vágatva megyen ki a' Fogadó kapuján; a' Város végéig repülve jutottam, ott már gondolkodtam, hogy ki kellene ugranom, de a' Kocsis biztatott, hogy a' ló kiszaladja magát, az neki szokása, nem esik semmi baj, 's én azt mondam, a' mit Caesar, Caesarem vehis, και την τυχην αὐτου, 's veszteg maradék. 'S egyszer billen a' szekér, 's én tört orral és arczúlattal 's törtnek gondolt balkarral emelkedtem fel a' földről, 's nézek majd a' jobb, majd a' bal szememmel, ha látok e, fogaim ki nem ütődtek e? Látván, hogy szemem és fogam épen maradt (a' 2 ló a' kocsisal együtt nyargalva ment 's szerencsémre elvitte

a' két első kereket, különben öszvetört volna), felköltem 's nem csepegő, hanem bugyogó orral mentem vissza a' fogadóba, 's a' Felcser az útszán kapván vittem, hogy lásson karomhoz. Orrom eltört porczogóját magam raktam helyre, 's nem engedtem, hogy a' Felcser hozzá nyúljon, félvén, hogy elrontja. Azonban irtam a' jobb karommal Dr. Nagy Sámuel Urnak, hogy jőjjön 's tekintsen-meg. Karom sem el nem tört, sem ki nem ficzomodott, sem a' esont meg nem hasadt: de Dr. Nagy Sámuel és Pezzl felcser Komáromban azt mondták, hogy olly esetet és contusiót nem lehet képzelni. Tatán egy egész hétig feküdtem, 's 62 ft. el repült reám és a' Kocsimra. 28-ban Komáromba mentem, 29-ben Nagy S. barátunknál ettem és viziteket tettem, 30-ban elindúltam 's 31-ben ide értem. Itt felfejtettem a' kaputrok balkarját 's bé pantlikázva 's be kötve járok fel 's alá; de érzem, hogy az nem tanácsos. Ha lehetne, repülnék haza: de az még nem lehet, mert hálámat bé kell nyújtani. Azonban sebes, azaz varas orral és nyakon függő karral oda nem mehetek.

Nagy S. és a' kis Luise köszöntik az Urat. Valóságos barátsággal vannak az Úr eránt. Tudakozták mind ketten háládatos tisztelettel Berzeviczy Pál Urat is, 's sajnálva értették betegségét. — —

Itt már láttam a' Gróf Brunsvik Kisasszony férje Galleriáját. De nem csak nem gyönyörködve, hanem éppen bosszankodva. Boldog Isten, mit nem csudál a' Bécsi nép, ha ezt is csudálja. II. Leopold Császár egy szőr darabba van béleplezve, talán hogy a' figura rossz proportióját befedje. A' Nápolyi Király ruhája egy rossz fr. kék szőr matéria etc. etc. A' Statuák olly rosszul vannak a' metszéseken öszveragatva, hogy a' szem bosszankodva fordúl-le rólok. Én abban a' Galleriában több örömet vártam.

A' Bibliopólák itt tudatlanok. Schauenburg húz és goromba. Stolbergnek verseit, mellyek 1 f. 54 xron árúlnak, ma 3 fton vettem-meg. Csak Binz az emberem. Tőle 37 fnt. ára Magyar Országot illető könyveket vásárlottam. Egyikben Carolus Bélnek 2 sor írása van. — Gibbont és Jenischt megveszem, ha erszényem engedendi. De Desodoardót és a' másikat kérdezni sem fogom. Az okát érti az Úr.

Örvendek, hogy az Úr is megnyugtató tónussal fog szállhatni a' szőlők felől Asszonyámnak, mert féltem, hogy Asszonyám neheztelni fog, hogy olly nehezen várt kívánságától elesett. A' Doctor dolga rendes. Nem értem. Éljen az Úr szerencsésen és szeressen, mint szives tisztelőjét és barátját.

Ma reggel láttam lovagolni az egész világ által szeretett Károly herceget. Sajnálom, hogy nem köszönt valakinek, mikor meg találám pillantani, 's így homloka haját nem láthatám. A' mi a' kalap alatt volt, az az az egész physiognomia, igen kedves. Melly szép azt érzeni, hogy *szerettetünk* és hogy *nagyok* vagyunk!

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: 960. Q. H.]

602.

Benkő Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Úr,

Különös Drága — jó Úram!

Öröm könyvtseppeket hullatnak szemcím, midőn az Úr reménten és nem várt kedves Levelének Alírását olvastam: nem a Bankók örvendeztettek meg; Nem; mert azokra Contot nem is tettem volt; hanem annak ohajtott élete és érdemlett szabadsága, a' ki azokat küldötte. Igazságot irok az Úrnak, midőn egy felől is semmit se halhatnék, ártatlanabb matériát nem találhattam a' tudakozódásra, mint sem azokat az hlván Exemplárokat; azért írtam Tekintetes Vice Ispány Péchy Imre Úrnak, mint egykori Göttingai Pur-sek társom, és bizott-jó Embereimnek, hogy (sak tudhassak valamit; de választ nem nyervén, mentül bizonytalanabbá lettem az iránt, a' mit tzeloztam, annál nagyobb örömmel dobbantott meg, mint a' reménten villám, az, hogy még Kazintzi Ferentz él, és Szabad Ér-Semjénben, 's meg kettőztetett örömmel éneklí az Isteni Gondviselésről Dalyajit.

Én is adóssa maradtam volt az Úrnak; mert hozzám is küldött volt Múltóságos Tabulae Regiae Assessor Aranka György Úr Dyogeneseket és Lessingeket, mellyeket sokaknak kérésekre kevésse bátor voltam le szállítani, hogy mind el kelhessenek, a' legelső alkalmatossággal azért, a' kitől által vettem, annak számba adom, áldván az Egeket, hogy vagyon kinek számadollyunk! Vajha Ér-Semjén is, mint Regmetz, ditsekedhetnék a' szép Magyar további Fordításokkal!

Én, a' ki hanyatlani kezdettem, és a' szemeim is el kezdenek hadni, még élek és topogok rheumatismusos lábaimmal, Szathmár Vármegyéből, Máté-Szalkáról származom, Néhai Gércsi István Leánya Hitvesemmel és egy Ferentz Fijatskámmal, a' kiket nem különben az Úr tapasztalt szeretetébe ajánlok velemmel együtt, a' lévén igen

bizodalmas kérése a' Feleségemnek, hogy ha mód vagyon benne, hogy tudhatna valamit édes Néhai Attya Géresi István Mátészalkai Attyafijairól, a' kik, 'a mint Nagy Bányárul, egy-jó Barátom írta. Debreczentől talám 2 órára laknak. Gratziaúl venné Feleségem, Géresi Griseld, és ezen Jótétét és szeretetét szivesen meg is köszönné az Úrnak.

Leg első Levelem is alkalmatlanságot foglal magába; de az Úr is olyan-jó lészén, hogy fog velünk parantsolni, hátha még Erdélyben tisztelhetnök, itten is találna igaz Tisztelőjire, Barátira, még Atyafiakra is, a' kit tudok, Méltóságos Ingenieur Major Péchy Mihály Úr igen Drága-jó Urammal a' minapában emlegettük az Urat, és úgy emlékezett, mint Atyafi.

Az Úr Isten adgyon az Úrnak maga Anyai Honnyába a' sok szélveszek után állandóul tsendes és nyugodalmas Révpartot, és abban áldott és békességes Életet; éngemet pedig méltóztassék szeretetében meg tartani, ha tsak a' küszöbön kívül is, mert a' míg élhetek, mint hív tisztelője, vagyok

Az Úrnak

N. Enyed, 30. Juny

1803.

köteles szolgája

Benkő Ferentz m. p.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 187. sz. 4.]

603.

Kazinczy -- Engel Jánosnak.

Grosswardein, den 8-ten Jul. 1803.

Hochverehrter!

So eben habe ich Ihren Pack an Prof. Tertina seinem Schwager, Doctor Lonovics, übergeben, da er etwas entfernt wohnt u. ich ins Bad eile; u. so sind Ihre mir gegebenen Aufträge, theurer Herr Consistorialrath, erledigt. -- Ich denke wie auf einen schönen Traum, der mir plötzlich verschwand, auf meine in Wien verlebten Tage, zu deren schätzbarsten Erwerb gewiss das Glück gehört Ihre längst ersehnte Bekanntschaft gemacht zu haben. Seyen Sie meiner innigen Verehrung versichert, u. nehmen Sie meinen wärmsten Dank für alle die Gütigkeiten an, deren Sie u. Ihre verehrungswürdige Gattin mich gewürdigt. -- Mein Arm ist besser; er macht mir

manche Dienste schon; aber ich bin noch nicht im Stande ihn grade auszustrecken. Und dies ist eben, was mich in das hiesige warme Bad treibt. -- Ich würde mich glücklich schätzen, wenn ich in irgend einem Geschäfte Ihnen zu Diensten seyn könnte, u. bitte mit mir in jedem Fall befehlen zu wollen.

Mit der innigsten Hochachtung verharre ich Mein Herr Consistorialrath

Ihr

unterthänigster
Kazinczy Fer. mpr.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: 339. Q. Germ.]

604.

Kazinczy -- Schedius Lajosnak.

In den Bädern von Gross-Wardein, d. 13. Jul. 1803.

Hochverehrter,

Ich habe meine Übersetzung des Molierschen Lustspiels: *marriage forcée* verworfen. -- Ich würde mir Vorwürfe machen, dieses höchst unbedeutende Stück einer Übersetzung gewürdigt zu haben, wenn ich dort, wo ich dran arbeitete, etwas besser hätte wählen können u. wenn mich dazu nicht ein etwas veranlasst hätte, das mich in meinen Augen wohl, nicht aber auch in den Augen des Publicums entschuldigen kann. Auch mögen die Puristen mit meinem *botsinálta* Doktor genug haben. -- Ihr Name, verehrungswürdigster Mann! der diesem *kéntelen házasság* vorgesetzt stand, steht also nun vor einem Ihrer würdigern Werk; -- den *Paramythien* Herders, die ich dieser Tage umgearbeitet habe. -- Jahre sind dahin, dass ich diese lieblichen Gemälde nicht deutsch, nicht ungr. wieder las, u. sie waren jetzt für mich wie ganz neu da. In welchen Regionen des höhern Schönen schwebte nicht mein Geist! welche lohnende Arbeit war das mir nicht! -- Ich lebe hier in einem der anmuthigsten Thale, die die Natur je schuf, in einer heiligen Einsamkeit, u. 50 Schritte vor meiner Klause hebt sich ein düstrer von der Kunst noch nicht profanirter Eichenwald, wohin ich, da endlich Geist u. Hand müde werden, aus Herders ätherischer Region herabsteige, u. wo ich das Andenken meiner vor einem Jahre hier menschlich schönst genossenen Frühlings-Tage feyre. -- Auch meine

letzte Wienerreise genieße ich hier wieder, und dann würde sich mir Ihr Name entgegendrängen, wenn er mir nicht auch schon in meiner Stube bey Herders Paramythien gegenwärtig gewesen wäre. — Aranka's Namen steht jetzt vor Lessings Fabeln mit dem Namen seines Freundes, des Kozma Gergely Socinianisch-Predigers zu Szent-Gerice.

Eine Zeichnerin, Stickerin etc. theilt Ihre kleine Arbeiten unter Menschen, die ihrem Herzen theuer sind, aus, u. freut sich, [sich] ihnen dadurch näher anzuknüpfen. So auch ich. Süß ist mir der Gedanke, mancher gute Mensch, der uns nachkommt, der uns lieben wird, wird mich um das Glück von Schedius gekannt, geliebt zu seyn, beneiden. — Noch jetzt thut es meinem Herzen wohl, den Wielandschen Diogen meinem Professor Szentgyörgyi zugeeignet zu haben. Der grosse Mann, über allen Dünkel u. kindische Eitelkeit erhaben, war aufrichtig genug zu bekennen u. mir zuzurufen: ἡδίστον ἀκούσμα ὁ ἐπαίνοσ; und fand sich durch das Opfer meines Herzens *geschmeichelt*. — Soll nicht ein nie gesehener Kisfaludy sich freuen, wenn ihm eine Zeile vor den Briefen Yoricks sagen wird: *du bist geliebt?* —

Ich schrieb H. Weber dieser Tage. Er wollte etwas zum Druck haben. Ich habe ihm geschrieben, dass ich durch meine Arbeiten mich für mein der Kammer gezahltes Geld entschädigen möchte. Von jedem Band forderte ich den Preiss von 200 exempl., das exempl. zu 1 f. 30 kr. = 300 f. doch würde ich ihm auch eine Titelvignette u. ein Titelblatt, von einer guten Hand gearbeitet, geben. — Ich wünschte, dass H. Weber, den ich sehr schätze, sehr liebe, seine Rechnung dabey finden könnte. Vielleicht erscheinen 2 Bände davon auf dem Pester Markt im Merz, die 2 folgenden im Jun. u. der 5-te u. 6-te im Aug. —

Der schätzbarste Erwerb meiner Wienerreise war wohl. *bessere Menschen wiedergesehen u. kennen gelernt zu haben*. Von so manchen ungesehenen habe ich Nachricht eingeholt. Und da ich an Sie denke, so mache ich mir Vorwürfe, wegen Géczy, den Sie u. Koppi einst so sehr liebten, nichts erfragt zu haben. Ich will hoffen, dass er den Hoffnungen, die er erweckt hatte, entsprechen habe. — Wohl ist's aber eine traurige Erfahrung bei dem edlesten der Thiere, hogy a' szép csikóból ritkán, vagy bizony nem mindég válik igen szép paripa. —

Die Nape des Ortes lässt ihre Quelle meinem Arm gedeihen;

er ist weit besser als er war; doch besorge ich sehr, dass er sich nie mehr wird ganz austrecken lassen.

Leben Sie recht wohl, verehrungswürdigster Freund, u. halten Sie die Ergüsse meines Herzens, das warm wallt, zu gute. Melden Sie meine Verehrung Ihren Gnädigen Frauen Schwiegermutter u. Gemahlin; ich bitte mich in Ihrem mir sehr schätzbaren Angedenken zu behalten. Ihren schönen Kleinen klagen Sie, dass mir meine schöne Lilla [!] zu Debreczin verloren gegangen sey. — Leben Sie noch einmahl wohl.

Ich bin mit der innigsten Hochachtung Ihr

Sie verehrender liebender:

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 249. sz.]

605.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Pásztón, Heves Várm. Jul. 23d. 1803.

Édes barátom,

Májusban 3-dikán hozzám irt leveledet Júniusnak 29-dikén vettem, midőn Bécsi útamból Semlyénbe értem. Azolta mindaddig a' Váradi hév vizek közt mulattam, míg ezelőtt ötöd nappal ide nem kelle utaznom, megtekinteni egykevessé az Anyámnak itt-lévő birtokát. Légyen ez mentsége hosszas hallgatásomnak.

Tudod, hogy az volt plánomban, hogy Bécsből vissza jövén Sopronyt, Kőszegét, Szombathelyt, Körmöndöt, Kámot és Nemes Dömölköt meglássam. Ezen szerencsémétől megfosztott a' Tatán Maj. 21-dikén történt feldőlésem. Orrom³ porczogója ketté tört, balkarom szörnyű ütést kapott; e' miatt sietnem kellett a' feredőbe, és meg akarván kémélni sérült karomat a' rázástól, szekeremet hajóra raktattam, 's úgy jöttem-le Pestre. E' szerint nem láhattam sem Kist, sem Himfyt, sem Némethet. Bár mint hizelkedjem a' te szereteteddel — mivel hizelkedjem pedig, ha azzal nem? — arról bizonyossá teszlek, hogy e' veszteséget Ti, barátim, nem érzitek úgy koránt is, mint én!

Sophied' halálát kesergő Elegiád gyönyörű. Melly irt csepeg az a' szenvedő szívbe! Hadd ismerje valaha nemzetem a' Költés' felséges célját, hadd érezze mennyei erejét. Szép az, édes barátom!

igen szép! — De óhajtánám, hogy egy Strofában két hasonló hangzású Reim-ot meg ne szenvedj.

Bécsben fél kőncz velint hagytam Krause könyv-kötőnél más egyéb könyveimmal, hogy azt kösse-be piros maroquinba minél lehet pompásbban, illy titulussal:

KIS JÁNOS'

VERSEI.

Az kezedhez mégyen, 's kérni foglak, mihellyt megkapom, hogy *Muzarionodat*, a' *Szerettim'* *édes*, stb.. 's *Őszi elegiádat* 's legkedvesbb énekeidet ird tulajdon kezdeddel belé.

Elirtóztam, midőn Májusban, a' Virág Benedek szobájában, Kultsár Úr minden szó nélkül szemem elibe tartja az Engel Úr' indorsatáját a' »*crassioris voluptatis imago*. . . .«-sel, 's szembe kap, hogy reá mit mondok. — Ah, mondám; hiszen az én barátom, ha rajta fekete taláris nem volna is, már mint ember átallana ocsmány képeket festeni; hogy lehet ez? — Megszóllítottam Engel Urat. Megmondotta, hogy az a' Musarion 3dik éneke 's az Incele és Yoriko' levele volt a' *Nézellőből* lefordítva. Mentségére sok holmit hozott-elő, 's tudakozta, ha látta e az első sorban ezt:

De positivo jussu Censurae Aulicae ?

Erre egy érdeemes ember ezt kérdé: Ki opiniojára jubeálta ezt az Aulica Censura? Nem azért e, a' kinek Censuráján megfordúlt? — Kéntelen valék elnémúlni. — Láttam a' Csokonai Anacreoni verseit; mellyek közzül egy darabot (a' másik kitörlött darab *undok*) — ezen sor miatt törlött-ki Engel Úr:

»*És csókolódva tréfálsz!*«

Az illy dolgok irtóztató dolgok. — E[ngel] azt mondja, hogy kéntelen vele. — Nem az! nem *kéntelen* senki, ha nem **akar kéntelen lenni**; 's miért nem kéntelen más Censor?

Györött csak Fábry Urat láttam, a' ki téged szeret, és Ráth Urat. Elsiettem az utolsótól — —

Bécsben régi ismerőseim közzül leginkább örvendettem láthatni *Báróczyt*, — a' ki egyike a' legjobb embereknek. Gyönyörűséggel töltöttem társaságában fél napot a' Schönbrunni kertekben Urnapját követő vasárnap, mellyen a' külvárosokban tartatnak a' búcsúk. Oda toldult Bécsnek szép serege. — De én Bécsét nagyobb örömmel

hagytam oda Június 15dikén, mint a' hogy 13 esztendei ott nem létel után meglátlam volna, mert én *ruris amator* vagyok.

Elj szerencsésen, barátom. Emlékezz-meg rólam, ha Müzsád ismét szent dalokat sugalland, 's szeress!

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

606.

Kazinczy — Schedius Lajosnak.

Pászthó, im Hevescher Comitate, 2 Stunden v. Bágyon,
d. 23. Jul. 1803.

Hochverehrter,

Bei meiner Durchreise in Debreczin theilte ich einen Abdruck der Viczayschen Kupferplatte auch H. Doctor Szentgyörgyi mit; und erzählte ihm zum Lobe meines Freundes unter andern auch, dass im Senate der Stadt Kaschau durch einen Mann, den Viczay eben vom Tode gerettet, die Motion gemacht wurde, diesem würdigen Manne einen Beweis der öffentl. Dankbarkeit, auf die er so gerechte Ansprüche hat, zu geben. Man sprach von 100 fl , von 1000 f und es ward beschlossen, ihn durch einen geschickten Mahler mahlen zu lassen, und das Bild in dem Saale des Senats aufzustellen.

Szent-Györgyi, dem die Natur keines der edleren Gefühle versagt hat, ward über diese Erzählung entzückt; u. ich, der ich ihn kenne, weiss, dass er diese Freude empfunden hätte, wäre er auch selbst kein Arzt gewesen.

Diese schöne Freude des guten Mannes beschäftigte mich lange auf meinem Wagen, als ich von Debreczin hieher fuhr; und ich fasste den Vorsatz, Sie zu bitten, dass wenn sie etwa die Erscheinung des Blattes in Ihrer Zeitschrift anzeigen werden, zur Ehre meines Freundes u. des Kaschauer Rathes den eben erzählten Zug anführen wollen.

Ich höre, Wielands Grazien seyen bey Belnay ungr. erschienen. Ich bin begierig sie zu sehn; u. warte mit *Freuden u. Zittern* auf den Augenblick, der mir sie bringen wird.

Dürfte ich Sie um die Gefälligkeit bitten, beym H. Kilian oder Eggenberger

Goeckings Lieder zweyer Liebenden,

die bey Degen bis jetzt erschienen sind, zu bestellen; ich werde sie bald erhalten, wenn sie für mich bey H. Rückl in Pest abgelegt werden.

Und nun eine meiner reinsten Freuden! — Lila ist wieder bey mir. — Drey Tage irrte sie in den Wäldern von Debreczin herum. Der Hunger, — *magistra artium venter* — machte sie zahm. Demüthig kroch sie zurück gegen die Stadt, schmiegte sich an die Gattin des Salzbeamten, die vor dem Hause sass, u. deutete ihr ihre Noth an. Mein Name an ihrem Collier machte die gute Menschen aufmerksam, man liess das Publicum durch das Trommeln von ihrem Daseyn berichten, und eine theure Hand überraschte mich durch sie. — Der Hund ist mir wegen sich selbst theuer; theuer durch den Beifall, den Sie in Ihrem Hause erhielt, durch die *bonhommié* des verehrt. Báróczy, und dass ich ihn wiederhabe.

Ich kam her in Geschäften meiner Mutter, für die ich eine Waldung ausstecken lasse; — in 8 Tagen hoffe ich zurückreisen zu können. Vielleicht sehe ich diesmahl Acsa; — zu Bágyon fand ich gestern alles leer.

Erhalten Sie in Ihrem gütigen Andenken

Ihren

Verehrer

Kazinczy Fer. mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Iród. Lev. 4r. 249. sz.]

607.

Kis János — Kazinczynak.

N. Dömölk, Jul. 23-dikán 1803.

Nagy Érdemü Barátom!

Utolsó az az Apr. 16-dikán datált leveledre irtam 's küldöttem már azt a' mit: de a' feleletnek nagyobb részével még adós vagyok. Most hát először is Himfyről írom-meg, a' mit tudok, vagy inkább a' mit egy Barátom, a' ki ötöt nálamnál jobban esméri, kérésemre róla irt.

Kisfaludy Sándor, a Himfy-Szerelmei Auctora, mintegy 31—32 esztendő, közép természetű, de inkább nagy mint kicsiny, inkább szőke mint barna; valamennyire hosszú és ösztövére ábrázatú; a' feje elől kopasz, haját à la Titus viseli. A' társalkodásban mesterség és praetensio nélkül való, nyájas, eleven. Egy ideig Bétsben Gárdista, azután közel három esztendőig a' frantzia háborúban Katonatiszt volt, Olasz országban elfogattatván, Frantzia országba vitetett, a' hol Carignejben Fréjushoz nem messze kilentz hónapokat töltött. — A' Frantzia és Olasz Nyelveket már az előtt tudta. — Izlését, a' mint maga mondja, tsaknem minden régi és új klasszikus költők olvasása által pallérozta. A' Görögöket német fordításban olvasta, 's Homérusz festéseit igen megszerette. A' deákok között Virgilius, a' Németek között Schiller és Wieland legkedvesebb poetái. — Már ez előtt 14 esztendővel kezdett mostani Feleségéről, a' ki akkor még gyenge leány volt, verseket irogatni. De mindezeket, mind egyéb ifjú verseit elégette. — Aesthetikát soha sem olvasott. Himfy' Szerelmeit többnyire katona korában, még pedig nagyrészent a' nyeregben irogatta. — A' felesége, Szegedi Rozália már egynéhány esztendőktől fogva beteges, ugyan azért is halovány és sovány képű, inkább szőke mint barna, helyes közép-termetű, kék szemű. Meglátszik rajta, hogy valaha igen szépnek kellett lennie. Örömet olvas, és sok Frantzia verseket tud könyv nélkül. Olaszúl is ért. Boldog házasságban élnek-e? Úgy gondolom. De gyermekek még nem volt.

Azt a' szeretet' Oszlopát, mellyet Barátságod nékem is emelni akar, igen háládatos szívvvel veszem. Lefestetem, mihelyt lehet, képeimet is, a' mire magamra nézve tellyességgel semmit sem vágyom: de egy olly Érdemes Baráttól való megtiszteltetés eránt érzéketlen lenni több volna a' hamis szemérmertességnél is.

Én, minekutánna már egynéhány apró Románkákat 's erkölcsi meséket Webernek illy titulus alatt: »*Emberi indulatok tüköre*, etc. *Lafontaine szerént*« által adtam, minekutánna Kiss István *Zaid* nevű fordított Novellámat általvette — most ismét egy *Flora* izimű *Holmit* akarok kiadni, mellyben Románok, versek s. a. t. lesznek. — Tudom én jól, hogy mind ezek tsak ephemerák; de az illyes tsemegékkal kell erősebb és jobb eledelre szoktatni. — Ha Florának kelete lessz, talán több részei is fognak következni. Az én gondolatom szerént igen jó volna, ha a' környülállások miatt lehetne egy illyenforma Journált kiadni. De erről másszor. Minthogy nyomtatandó munkáimról szöllok, eszembe jut egy most kijött munkám is, mellyet

az Alsó iskolák' számára készittem, *Közemberek' Olvasó könyve*, mellyről azt irhatom, hogy a Censor' egyéb toldásai és tsorbitásai között a' titulusát így változtatta: *protestansbelli* Közemberek' Olvasó könyve. 's a' t. Él j szerentsésen!

[Eredeti je a pannonhalmi sz. Benedek-rend könyvtárában.]

608.

Kozma Gergely — Kazinczynak.

Sz. Geritzén Jul. 31-dik, 1803.

Tekintetes Ur, méltóztatott igen kedves Uram Barátom!

Plinius Vezuvhoz közelit, hogy a' Természet' rettentő Szépségeinek közelébbi bámulója lehetvén, Buvári vágyódásainak elég tétetődjék: a' Tekintetes Ur győzhetetlen passziojának enyhítésére, az Anglus izlés után a' Mesterségtől alkotott Remek Kertnek szemlélésére siet: amaz vizsgálódása közben életével áldozik, tapasztalt gyönyörűségeit el nem beszélheti, a' látott természeti Tsudáknak leírását Unokájára bizni kénytelen; a' Tekintetes Ur pedig vágyódásának kielégítése után, ép ábrázatjának 's egyik karjának irtóztatóvá lett változása által fizet: hálá legyen ugyantsak a' Kellem' Istenségeinek, hogy clete épségben, karja 's tagjai törés és tsonkulás nélkül maradtanak, és hogy a' látott Mesterség' Remekjének kiességét röviden leírva a' Tekintetes Úrnak Leveléből szerentsém lehetett, 's még majd valamellyik ki adandó Munkájában bővebben lefestve, szerentsém lehet olvasni, 's másokkalis barátságosan közleni.

Háládással tartozom a' Barátság és a' Literatura' Istenségeinek! hogy még Tatárais vezérlettek magok Követőik közül ha tsak egyet is Erdélyből olyat, a' ki irántam viseltetett hajlandóságát 's ismeretségét a' Tekintetes Ur előtt felfedezni el nem mulatta.

Az Amor' Martyrja' Szerelmeit ki írta legyen, még nem tudom, de meg tudakolván, a' Tek. Úrnak irott kívánságát bétellyesíteni el nem mulatom.

Ha Erdélyiekül a' Tekintetes Úrnak személlyes tisztelői lehetnénk, a' Tekintetes Ur maga is tellyesen meg fogna azoknak számával elégedni, a' kik a' Tekintetes Ur' iránt viseltető Szereteteknek 's tiszteleteknek kinyilatkoztatására vetélkedve fogának sietni.

Esett é a' Tekintetes Úrnak értésére, hogy Erdélyben, egy Magyar Journált írni szándékozó Társaság, a' következő Tagok-

bol, u. m. G. Bánffi Dénesből, G. Teleki Ferentz-, G. Bethlen Inréh-, Báró Jósika János-, B. Bánffi Josef, G. Teleki Pál, M. Cserei Farkas, az Ifjabb-ból álván öszve, Instantiát adott be a' F. K. Fő Komnány Széknek, hogy engedtessék meg Irásaikat Postán küldeni, mely Kérés az Udvar eleibe a' Gubernium ajánlása mellett felis hatott, még a' Választ nem láttuk.

Küldöm már valahára *Czidet*, és a' *Kéntelenségből való Orvost*. Nem külömben 20 Pédányait egy Halotti Munkátskámnak azon alázatos Kérelmem mellett, hogy eggyet magának tartván, ha méltónak találandja, közülök eggyet eggyet T. T. *Dugonits András, Batsányi János, Virágh Benedek, Fejér György, Döme Károly, Németh László, Kiss János, Mindszenti Sámuel, G. Festetics György, G. Ráday Pál, Mátyási József, Takáts Josef, Révai Miklós, Csokonai Mihály, Horváth Ádám, D. Kováts Mihály, D. Nagy Sámuel, P. Schedius Lajos, a' Himfy' Szerelmei* Írója Uraknak, és a' *G. Szétséni Ferentz* Ur Bibliothecájának, alkalmatossága adódván, egyszer, másszor el-méltatni ne terheltessék. Magam megismerem ugyan kérésem' mérészségét, de a' Tekintetes Urnak méltóztatott Bizodalma bátorított megtételére.

Küldök még 6 Pédány Versezetet (mellyet 'Sombori László Ur a' R. Sz. B. G. Teleki Sámuel Bibliothecájának magasztalására írt) a' Mlgos Aranka György Ur nevében és tiszteletével, azokatis azoknak, a' kiket szeret, elajándékozni méltóztatassék. Vagyok

a' Tekintetes Urnak

alázatos Szolgája

Kozma Gergely m. p.

[Eredetije a m. tud Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 187. sz. 4r.]

609.

Virág Benedek — Kazinczynak.

Augustus elején, Pesten. 1803.

Már valahára kinyomta Tratner Telegdit! Sok, igen sok dolga vagyon most ennek az embernek. Patzkó, 's Landerer többnyire alusznak. Ha felébrednek is, tsak Kalendáriumot, Lelki kintset, Szentek dudáját, 's dinom-dánom verseket látnak magok előtt. Kár, hogy Pesten valódi Magyar ember nem nyomtattat! A' könyvkötők is szinte úgy el vannak foglalva. De nem ez okból küldöm Telegdit köttetlen,

ígéretem ellen; hanem hogy siettem Kisnek általadni a' ti Sokadalmatokra. Ezt a' *tristem et impexam antiquitatem*, az első kiadást értem, -- hogy Tacitus szavaival éllyek — csak e' mostani nyomtatás vetköztette ki, de nem egészen, az Ó komorságból, és borzaszástból. Még egy nyalábot adok belőle. Észreveszed, mint bánt legyen, főképp, a' Verbumokkal, mellyek ellen a' 18-dik, és már 19-dik században Írók irtóztató hibákat, 's bűnöket követtek el. Ezek között lenni ismérem, és valloim Virágot is, a' te barátodat, szerelmes Hazámfia, Kazinczy! E' dologban is eszembe jut: «Viszsa Magyar! ha Magyarának akarsz tartatni: — Dütsöültt Eldődeidnek nyomdokait kövesd.»

A' Képről tett rendelésedet helybehagyom. Símaít nem volna-e jó arra bírni, hogy azt a' Grammatikát praenumeratióra ereszsze, hasonló nyomtatásban, bőttükkel, szóról szóra; gothus betüket most is lehet kapni, öntetni. Kár lészen, ha a' *tempus edax rerum* Silvesternek e' munkáját, efféle egygyetlen egy munkáját elragja. Sokféle veszedelem megfoszthattya tőle literaturánkat. Mit gondolsz? — Én azonban számot tartok ígéretedre.

E' két darab,¹ ha arra való, hogy örvendeztesse szívedet; ohajtom, örvendeztesse. Csehynknek nyoltz nap előtt küldöttem el Zaidot! Egyszer olvastam által. Talán talántán ebből vagyon, hogy benne aliquid vidcor desiderare. Zaid szépségének árnyéka lebegjen néha-néha körülöd; de ne láthasd kegyetlen kezét! Ne lássa az a' kit tisztelsz!

A' N. Váradi hévzikeket jó volna valakinek leírni, és egy rézre-metszett képpel kiadni. Fáj a' lelkem, valahányszor azokat a' sehonnai képeket látom árúltatni. Int az üdő, hogy felnyissuk már szemünket. Ez arra is szolgálna, hogy a' Haza jobban ismértessék, *szeretnessék* a' mieinktől. Gondolkodgyál, 's beszéljess más Urakkal. Ne vedd rosszsz néven, hogy csak *tégedet* terhellek effélékkel. -- A' debretzeni Collegiumban taníttatik-e a' rajzolás mestersége, erre nagy szükségünk vagyon.

A' Várasban, és egyebütt, mindenütt csak magyar *Inscriptiókat* kellene tenni. De nem kellene ám azokat Erdélyből hozatni.

A' XVIII-dik Századot leírni *historice!* Most száz esztendeje! Most olvasgatom Szenci Molnár Albert imádságos könyvét. -- «Irtam Haydelbergában, 20. Decemb. Anno 1620.» — És, Szenci

¹ Csak az egyik van a levél mellett, a mely így kezdődik: «Már elég hóval 's iszonyú jegekkel vert atyánk» stb. Horatius fordítása.

Csere Pétert. Ebben vagyok, Theodori Bèzæ Epigramma in Cyclopicam Ubiquitariorum insolentiam.

«Anglus, Belga, Scotus, rapidi pius incola Rheni,
Sarmata cum Gallo, fortis et Helvetius» etc. etc.

Ungarice:

«Ánglusok és Belgák, és Francia, Scotia népe
'S az Rhenus mellett minden igaz Nemetek,» etc. etc.

Vertebam et opponebam Oppenheimi, die 25 Maji 1616. *Albertus Molnár.*

[A levél többi része hiányzik.]

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

610.

Édes Gergely — Kazinczynak.

Tekintetes Uram!

Noha állapotunk, karakterünk 's több aff. különböző legyenis, de ugyancsak atyafiak vagyunk Fébusban; mert merem mondani, hogy azon Patriotismusi Lélek hordozza jobb kezemet, a' mellyel a' Ttes Úr a' legfőbb mértékben elevenítették. Sokat írni tollal nem akarok; mert a' kit én úgy szeretek, mint az Urat, azzal csak szájjal, nem tollal kívánhatom gondolatimat közleni és óh Egek! a' nem lehet... Mivel adjamki hátt magamat az Úrnak? Ennyiből áll az, hogy kezemnél lévő Munkácskámból, a' mellyek már kijöttek, küldök egy Exemplárt ide pakolva. Nem tudom, hol és mint megy kezeihez? de csak ugyan küldök *Iramatokat*, *Danákat* és *Anakreont*, a' mellyet fájlalok, hogy minteggy szelességből kiadtam; mivel most kaptam a' Born kiadását. Azomba 3 Danját Anakreonnak a' Censor kihúzta, a' magaméiból többet, mindenikből pedig igazán dézmát vett, sokat pedig Jézuitai vakmerő lélekkel elisrontott. De már a' mind semmi. Most jöttek a' *Keserveim* és *Nyájjaskodásim*, de azokból még csak 10 árkus van nálam; ha még a' 3. árkus is, a' melly még a' sajtó alatt van, kijön; abból Debrecenbe fogok az Úr számára küldeni. Nem állhatom meg, hogy a' többiről is ne tudósítsam. A' *Hevesdi* nevű munkám egy valódi Magyar-Román Heroicumokbann és elegyes Pásztori versekben. E' lesz ítéletem szerint a' legszebb Darabom. Minteggy 25 vagy 26 árkus papírosonn fekszik,

ennél sűrűbb irással mint most írok. A' Censuráról lejött a' regény, de a' kinyomtatását azért halasztottam el; hogy már festékekkel nem győzőm, és ha a' kijöttek subsidiumúl nem lesznek és szerencsétlen íróvá lettem; többé magamat magam: további feláldozására kötelességnek nem ösmérem. Ilyen az *Erdő-könyv* nevű munkám, a' melly többnyire különböző versekben 18 árkusokon hever és philosophica gondolatokat foglal magába. Ilyen lesz a' Magyar Grammatikám és többek: mert igazáun sajnálnom kell magamat, hogy annyi felé határozottan hivatal terhe alá kötelezett erőmet. Legyen bizony-sága ennek az, hogy én Hesiodus' hasonló versekbe való szorításátis elkezdtem és az *Erga kaj Hémera*j nevű Darabját csaknem lefordítám. Teocritusbólis sokat, de ezeket most elhánynom azért; mert a' tulajdon gondolataimat ezen idegenekért nem adhatom, annyival inkább, hogy a' Fordításra nem termett sebes vérem, annak igái nekem elhordozhatatlanok. Imé a' XVII. Idilliomából.

Hajdon Spártában a' sárga hajú Menelausnál
Tíz és két fő szűz, Lacedémon' dízei, . . . stb.¹

Bár csak én annyi időt nyerhetnék valaha magannak, vagyis inkább módot abban, hogy kibocsátandó munkáimat adhatnám az Úr bölcs krízise alá, míg napfényre nem adnám. Eggy szó, eggy útnutatás sokszor nagy tévelygéstől menti és szabadítjameg az embert. — Most pedig — vegye a' Ties Úr tölem kedvező kézzel e' csekély ajándékot, míg többel tisztelhetném. A' ki maradok Csórott 24. Aug. 1803.

A' Tekintetes Úrnak

kész köteles szolgálja
Édes Gergely Ref. Predikátor mk.

P. S. Ide tettem még Teokritusnak XVII-dik Idilliomátis meg egy Palémon (most Hevesdi) nevű munkám elibe készített, de meg-másoltt Versezetemetis.²

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Iród. Lev. 4r. 175. sz.]

¹ Édes idézi az egész fordítást.

² Mind a kettőt mellékeli.

611.

Kazinczy — anyjának.

Ér-Semiyén, August. 27d. 1803.

Édes Asszonyám!

A' gyermeki hűségnek, tiszteletnek 's háladatosságnak minden érzésiben felelek az Acsádról, ezelőtt 17 nappal írt levélre. Méltóztassék Asszonyám nyugodt elmével fogni válaszom olvasásához. Nem féltém én attól magamat, hogy a' legnagyobb fájdalomban is tiszteletlenül szóljak. De hogy kedvetlen dolgok felől kell szólanom, az nem az én hibám.

Asszonyám engem int, hogy *ezt a' magamat is mást is elrontó bosszús természetet hagyjam-el.* — Édes Asszonyám, én nagyon érzek ugyan minden bántást, mert a' hosszas és sok féle szenvedés igen élessé tett; osztán azért is, mert annak felette nehéz a' bántás, a' ki mást soha nem bánt. De én bennem bosszú, 's tartós harag nem lakhatik; 's bosszúságból, az az azért, hogy azzal másnak kedvetlenséget okozzak, soha semmit nem cselekszem. Azt Asszonyám is tudja, tudja más is minden, valaki ismér. Ki akarom magamat fejteni minden kötelekből, hogy nyugtom légyen mástól, másnak is nyugta éntőlem.

A' második czikkelye az Acsádi levélnek a' *charakterem állhatatlansága* volt; hogy a' mi ma tetszik, már holnap nem tetszik. — Theréz, Polyxén, Rozgonyi Erzsi, Fried, Viczay, Bárczay Feri 's a Kázméri ház nékem most is kedvesek, mint mindég, és ha most kevesebbet szólok felőlök, az csak onnan jó, mert messze esvén tőlök, megszakadt a' fonal. Ha Fried és Viczay Debreczenben volnának mint Spáh és Szentgyörgyi, 's Teréz és Polyxén mint Báró Vayné és Sárosyné, úgy ők nekem most is azok volnának a' kik voltak. Azonban én ő mellettek is fogtam volna új barátokat szerezni, mint ők szerettek én mellettem. — Némelly barátom *félénksége*, midőn haza szabadúttam, nékem nagyon fájt. Úgy tetszik, hogy ezt a' *félénkséget* némellyike már szégyenli. Osztán a' hiba az enyém is lehet, az övék is. Asszonyám és az Őcsém felakadtak azon, hogy az eddig csudált talentumú Nagy Gábor munkáját én Regmeczen nem szeretni kezdettem. Krajnik Bátyám önnön magától azt mondta reá, hogy azt különben feltette volna Rátkay. Most Asszonyám is csudálkozik, hogy az az ember mint megváltozhatott. Ezt lehet mondani

a' Semjéni Papra is. Én ezeket kéntelenségből és sajnáiva hozom elő, nem tiszteletlenségből. — Egyéberánt megvallom, által nem látom, hogy ez a' czikkely miként jutott az Acsádi levélbe. Úgy gyanítom, hogy Asszonyám vele Terkára czélozott, a' ki pénzes leány, 's eljönne hozzám, és a' ki nekem egyszer kellett volna. Édes Asszonyám, én gondolkoztam egyszer egy Szepesi Asszonyról is, és azt Asszonyám jóvá hagyta: 's gondolom, még sem vádol állhatatlansággal, mert akkor akartam, most nem akarom. Pedig pénze annak is van. Én ismerem magamat 's elég okom van sem egyikét sem másikat el venni nem akarni, ha még szegényebb lések is. Adjak hálát Istennek, hogy *nem vitt a' kísértetbe*, az az, azt nem cselekedte, hogy az egyik vagy a' másik enyém lett legyen.

Erre a' cikkelyre jött-elő talán *Bónis Feri* is, a' kitől Asszonyám tartóztatott. — Hogy ő és én szoros barátok nem lehetünk, azt én is láttam. De Semjénbe jutván, 's Váradot nem óhajtván, hol még akkor Tiszánét nem ismertem, kéntelen voltam a' Semjén szomszédjában keresni embert, a' kit néha láthassak; mert én magam nem tudok lenni mindég. Feri vad fiú, de ő tetszik *ritkán*. Így tetszett Batának és Szirmay Jánosnak, kik mind ketten ismeretesek arról, hogy van fejek; mert ő minden vadsága mellett *originális* ember. Azonban ha a' szép tulkot örömet nézzük is, tovább állunk, ha túrkolni kezd. — Én mind vele, sőt még Bernáth Geduval és Ravazdival is, megferek, és ha velek össze találok jutni, rajtam ugyan senki észre nem veszi, hogy rosszul állunk; mert az *paraszt-ság*. — És édes Asszonyám, miért ne leljek én mulatságot *néha* Bónis Feriben, holott Regmeczen laktomban egy magát marhává inni szokott falusi Pap társaságában is multságomat találtam.

Továbbá arról dorgál Asszonyám, *hogy visszás természetű vagyok 's sorban volt bajom mindenik testvéremmel*. — Ez ugyan József Öcsémnek mentségére nem válhat. — Kláival bajom nem volt. Ő nekem soha nem ír, sem én nem néki, hanemha valami Asszonyám előtt tudva levő ok adja magát elő, 's esztendő alatt csak az Einödi útamban láttam. Az pedig utóbb volt, mint a' Januáriusi Semjéni históriák. — Miklóssal volt e? meg kell magát kérdezni; mert én arról nem tehetek, hogy valaki — nem tudom kiesoda — rosszul érti a' dolgot 's úgy mondja-el Asszonyámnak. — Dienes a' Susi leánya dolgában írt levelemért neheztelt-meg. Eltűröm, mert Asszonyámnak tettem egy nagy szolgálatot. Ezen kívül velem nincs és nem volt baja. — Laczi azt hitte, hogy idegen asztalnál

ötet nevettem, 's természetes volt felhevülése. Én is felhevülnék, ha azt hinném, hogy ő szentől szembe nevet engem annyi ember előtt. Ő nem felejtheti azt és a' Susi leánya dolgában irt levelet, 's neheztel. Én nem neheztelek 's szégyelném ha Máli szebben tudna érzeni Loyzi eránt, mint én ő eránta. Osztán Domokos Lajos Úr szóllott Asszonyámnak, én pedig magamat véltlennek ismerem. Megférek én mindennel; azt az Asszonyám egész udvara tudja; 's eltűrök mindent, a' mi nem sok.

Nekem nincs titkom, nincs titkolni való levelem. De látván, hogy az én örömeim nem örömei Asszonyámnak és másnak. mit mutogatnám én a' Virág és Kis leveleit? — Elmetszik Regmeczen egy férjfi barátomhoz irt leveletem, minthogy nem ment tetszésem szerint. 's vagy Asszonyám, vagy az Őcsém megleli, 's azt hiszik, hogy az *Édesem!* megszólítás leányhoz van intézve; 's a' mentegetőzés, a' kételkedés, a' superinspectiók felette kedvetlen dolgok meglett embernek. — Elérkezik a' Consiliárius Majláth levele. Jól tette az Őcsém hogy felbontotta. Az ő sok jó tételei just szerzetek néki arra, hogy azt felbontsa. Osztán félő is volt, hogy itt olyan dolog forog fenn, melly az egész házunkat illeti. De bár csak osztán meg elégedett volna azzal, hogy megolvastván tudja, hogy *meg nem fognak megínt*; 's bizta volna reám, hogy csináljak a' mit tudok: 's várta volna, hogy kérjek, 's akkor mondta volna, hogy *nem!* — Bár csak, tudván hogy nekem Regmeczet látni kín, küldötte volna le a' levelet.

Asszonyám fedd, hogy az Őcsémet bántom, mert nem ül mindég könyvekbe, 's azt írja Asszonyám, hogy Asszonyámnak az ő gazdaságára szüksége van. — Eleget kérdem magamtól, hol mondhattam én azt? 's látja Isten, hogy nem emlékezem reá. Ha mondtam, sajnálom szívesen reá nézve, magamra nézve szégyenlem. Mert hisz én pengetem mindég azt, hogy a' más örömeit respectálni kell, és hogy a' praeceptoroskodásnak csak az a' sikere, hogy az ember gyűlölteti magát. — Talán a' könyvek által tanácsolt és még Feri által is praktizált 's József Őcsém által tagadott hernyók lehányásának hasznos volta adott ezen vádra okot, mint a' Szepesiné szép gyöngye. — Így meglehet, hogy az Őcsémet megbántottam; különben nem tudom hogy megbántottam volna.

Az orrom és karom bétörésére azt mondtam, hogy az meg eshetett volna akkor is, midőn Emődre és Pásztóra mentem. — Én tisztán állok Isten előtt, hogy valamint az igaz, hogy mind

Emődre, mind Pestre, mind Pásztóra igen örömet mentem, és hogy Kassára csak azért mentem, mert Consil. Fáy után negyed napig kellett volna várakoznom Miskolczon a' fogadóban — Pestre csak azért, mert Báró Vayné bizonyossá tett, hogy Consil. Fáy ott lesz, a' mint hogy ott is volt — 's Pásztóról feljebb nem a' magam mulatságából, hanem azért, mert Péchy Imre Bátyám úgy kívánta, úgy rendelte; úgy igaz az is, hogy én az Emődre, Pestre, Pásztóra való utat nem úgy hoztam-elő mint valamely érdemet; mert hiszen úgy sem teszek egyebet. Csak azt akartam vele mondani, hogy ámbár az orr és kar bétörése nékem fáj leginkább, de azzal magamat nem vádolhatom, mert az előre nem látható szerencsétlenség, és úgy retteghetnék mindenkor *idegen lovakra* ülni. — Én két esztendő olta vágytam látni Bécsset, és örülök hogy láthattam. Az én forma emberek azt nem csudálják; sem azt nem, hogy a' Tatai ritkaság miatt egy órányit kerültem. Sőt az ilyen emberek azt nem fognák megfoghatni, ha oda el nem mentem volna. Azt József Őcsém is megnézné. Klobusiczky Pál ha élne 's ott járna, oda bizony el nem menne, 's az erszénye bizonyosan nyerne vele; de én nem vagyok Klobusiczky Pál; 's ámbár nekem az ő erszényére nagy szükségem van, néki nincs az én firkálásomra 's könyvemre 's képeimre, a' világnak kell Klobusiczky Pál is, Kazinczy Ferencz is, 's illő hogy egyik hagyja békével menni a' másikat a' maga útján.

Asszonyám elindulván most Regmeczre, azt mondta terhelés-képen, hogy én nem vagyok hivatalban 's Plánumokat csináltam, az az Revolutionális Plánumokat. — Édes Asszonyám, én eltűröm szívesen Asszonyámnak az indulatbeli felhevüléseit. Asszonyám nékem annyi jót tett, hogy ez a' kis meg nem érdemlett keserítés csak egy kis csepp méreg egy nagy édes tengerbe. De félek, hogy a' mit Asszonyám itt kimondott, az Asszonyámat titkon sokat fogja magánosságában gyötreni, 's ez a' gondolat tisztémné teszi azt, hogy én a' vádat eloszlassam.

Én az én kedves szolgálatomat egyedül azért vesztettem-el, azt tudja Asszonyám is 's bizonyosság a' kezemben lévő parancsolat, hogy változott a' systema 's a' Pápista oskolákat az Udvar nem akarta Protestáns Tisztviselők által igazgattatni. — Igérték új hivaltalt, de azt nem kaptam. Budára és Bécsbe menni nem óhajtottam soha. Tudtam, hogy abból sem öröm nincs, sem haszon. Ime Zmeskal 17. esztendeje, hogy Concipista; pedig olly jó fej és olly szorgalmas, hogy már 17. esztendővel ez előtt Praesidialis Concipista volt.

Erszényem megkeserülte volna a' Bécsi 's Budai lakást. Ott az boldogúl, a' ki csalárdul tud koczkázni. Pármiczky azt jól tud, 's mégis Concipista. — Példa arra, a' mit mondok, Berzeviczy Gergely is.

Hogy én Planumot nem csináltam, mutatja a' sententiám. Galgóczi azt mondá 's az Asszonyámnak fájt, de Ibrányi Farkas egyebet mond. — Édes Asszonyám, ennyire viszi Asszonyámat is az elkeseredés. Illó, hogy nyugalomról gondoskodjunk. Én külön menvén, meg nem szűnök Asszonyámnak gyermeke lenni, mint Miklós meg nem szűnt; de meg fog kevesedni az alkalmatosság, mellyekben Asszonyámnak kedvetlenségére lehetek.

Bár mi kedvetlen a' megszóllítás, megfeddés, én azt Asszonyámtól mindég egész gyermeki tisztelettel fogom felvenni. Ha érzem, hogy érdemlem, bánni fogom, hogy okot adtam reá, ha azt érzem, hogy nem érdemlem, úgy fogom nézni, mint az Asszonyám anyai sok gondok által lett elélesedését, és természetes hevét, mellyet mind Asszonyám mind mi mindnyájan, leginkább pedig *én magam* jó részben vettünk a' mi e' részben szerencsétlen, de külömben minden tekintetben tiszteletet érdemlő jó nagy atyánktól. — De ha a' feddést örömet eltűröm is, nehezen esik, hogy nincs csendességem, és hogy azt látom, hogy Asszonyám bennem meg nem nyughatik, hogy Asszonyám velem békétlen. — Édes Asszonyám, én az irásban mulatságomat lelem, és az az út, a' mellyen sok jó és valóban tiszteletet érdemlő emberek' szeretetét megnyertem és megnyerem. A' szkárosi Bónis Ferencz neveti a' csergedező patakot, de a' szkárosi Bónis Ferencznek nincs szava az ilyenekhez, ha külömben jó ember is. Az említett jó emberek szeretete szintűgy megérdemli a' tevést mint a' szántók megnezése és a' pénzcinalás, kivált mikor a' firkálásból pénz is jó bé. De ha meg nem érdemli is, ha érte pénz nem jó is bé, már én azt abba nem hagyhatom, mint a' megvakúlt Bernát József nem a' maga firkálgatásait. Nekem nagyon fájt, édes Asszonyám, azt látni, hogy Asszonyám, mihelyt Bécsből jöven, a' szekérről leszállék, mindjárt azzal a' szóval ad kezembe egy levelet, hogy az valami *haszontalan ember* levele. Pedig azt az embert Csóka János Uram nem tartja alábbvaló embernek magánál. a' világ pedig külömbnek tartja. Ne vegye Asszonyám tiszteletlenségnek, vakmerőségnek, ha én azt állítom, hogy bírok annyi ésszel, hogy az embereimet megválaszthatom. Csokonainak vannak igen szép oldalai, mellyért öt nem én, de a' legnagyobbak is distingválják. Én ő vele szoros kötelességben nem vagyok. De nekem nem válik gyalázatomra az ő barát-

sága, mellynek ő most egy szép jelét adja, és a' melly engemet háladatosságra kötelez, ha némely ember nevet is talán rajta. Én tudván az Asszonyám idegenségét ő eránta (melly csak onnan eshetik, mivel ő testvére egy falusi notáriusnak), ötet ide soha nem hoztam: sőt négy embert kértem levelem által, hogy ide ne jöjjön, félvén, hogy Asszonyám velek éreztetni fogja, hogy nem úgy nézi őket, mint én. De most kéntelen vagyok Csokonait vagy harmad napra ide hívni, dolgozni. Azért nékem pénzt adnak.

Annak¹ a' most említett bennem való meg nem nyugvásnak nagy oka lessz az, hogy Asszonyám igen akarná, hogy én *Terkát* vegyem-el. — A melly nap Munkácsról megindultam, akkor nap megmondtam én az Öcsémnek mindjárt, hogy azt én cselekedni soha nem fogom. Nekem azt elég *nem akarni*; a' gyermeki relátio nem engedi hogy róla bővebben szóljak. Én ismerem magamat és az én finnyás orronat. Szerencsétlen lennék, oly szerencsétlen mint Kazinczy Péter Bátyánk, István Molnár, Márjási Boldizsár, és minden a' ki úgy házasodik, hanemha az Isten az ő lelkeket és orrokat megverte tompasággal, a' mit én magamról nem mondhatok. Méltán szerencsétlen, a' ki látja a' veszedelmét, még is néki megyen.

28. Aug. 1803.

Édes Asszonyám! én véghetetlenül örvendek azon, hogy készebb voltam 26 hólnapig túrni a' nyomorúságot, meg nem érdemlett vastagságokat, 's minden szó nélkül való lökdösést, még pedig a' cselédeknek tudtokra, láttokra, mint hogy magamat az Asszonyám sok kegyességeiért, az Öcsémnek megbecsülhetetlen sok jótéteményeiért, háladatlannak mutassam és a' világnak felfedezzem, mik esnek; véghetetlenül örvendek azon, hogy ámbár már őszve volt pakolva a' legszükségesebb portékám és meg volt írva a' bucsúzó levelem, magamon erőt vettem, és históriát nem csináltam. De ha nem nézek egyebet, hanem a' magam javát, kéntelen vagyok kimondani, hogy kár volt nekem mindjárt akkor külön nem menni, mikor ezelőtt két esztendővel a' Regmeczi kapuban megmondtam, hogy vagy a' Pósa Regmeczi házához megyek, vagy a' Péter Bátyánk Lasztócziájába.

¹ Az itt következő kikezdést Kazinczy később kitérülte.

A' szerencsétlen Miklós — (megbocsásson, hogy kéntelen vagyok előhozni) — holmi ollyast tett, a' mi által Asszonyám megbántottatott; — iszonyú lett a' tűz, 's Asszonyám még is meg lett engesztelve, 's Miklós. ha szenvedett és szenved is, fellelte a' nyugadalmat, melyet itt *két koszorú hagyma* is felzavarhat. Hogy ne reményeljem hát én azt, — én, a' ki Asszonyámat soha megbántani nem akartam, én a' ki az Öcsémet és Menyemet, valamint minden egyéb testvérimet is, az elsőtől az utolsóig szerethetni óhajtom, — hogy ne reményltem én azt, hogy Asszonyám lett volna annyi kegyességgel én erántam is, mint a' szerencsétlen Miklós eránt volt? — Ha akkor félre mentem volna, eddig elaludt volna a' tűz, eddig el-kezdettem volna élni, a' nyomorúság megtanított volna magamat megvonni, pénzemet megkímélni. Hiszen látni való dolog az, hogy én könyvre azért költök annyit; hogy én azért gyönyörködöm azolta, mióta haza kerültem, kutyákban, hogy legyen nékem is valamiben örömöm, 's azért kívánczozom-el a' háztól, hogy felejtsem a' bajt, a' nyűgöt és az Öcsém' kéméletlenségeit. — Midőn Munkácsra vittek, jól említem, hogy József Öcsém azt mondta, hogy a' *fiatal embert* nyomorúság által kell megtanítani; de a' következés azt mutatta-meg, hogy Miklós igazabban calculált, mint az, a' ki ötel, *fiatal embert* öregek emberként akarta tanítani. A' nagyon megvont húr nem szül jót, 's azt nyerjük vele, hogy megbánjuk, a' mit csináltunk. — Én nem indulatból, nem az Öcsém ellen való bosszúságból, nem tiszteletlenséggel mégyek félre, hanem azért, mert tökéletesen meg vagyok győződve, hogy csak most sem lehetek itt nyugodalmat, idővel pedig még inkább nem. Így nem csak azt nyerem, hogy nem bántódhatom, hanem azt is, hogy szívesen öszve gyalulódunk, és nem lévén új bántás, a' régít felejtjük, 's egymást újra megszeretjük. — Asszonyámat talán az rettentí, hogy mit mond reá a' világ. — Édes Asszonyám, én elesvén minden reménységemen kívül Regmecztől, szégyenletemben hogy velem illyes történhetett, és az Asszonyám eránt való tiszteletből, mindennek azt hirdetem, hogy engemet onnan nem rúdaltak-ki, hanem hogy önnként jöttem-el. Ha ez az Asszonyám eránt bizonyított tisztelet és háladatosság érdemel valamit, azt a' grátziát kérem Asszonyántól, hogy Asszonyám is viszont méltóztassék mindennek azt mondani, hogy én a' háztól Asszonyámnak akaratjával mentem-el. Attól függ minden, hogy az ember mint ejti a' dolgot. Mert miért nem mond tehát arra semmit a' világ, hogy Gencsy Lajos egy faluban, de külön háznál lakik az anyjától? és hogy éppen szom-

szédjában és még sem egy háznál lakik? Én, tudja azt a' mindent tudó Isten, hogy a' Semjéni Papot kivéven, a' ki Asszonyámnak és az Öcsémnek szíves barátja volt és a' kit éppen c' miatt választottam közbejárómnak, senkinek nem szóllottam titkos szenvedéscim 's a' házból kimenni való szándékom felől; nem sem testvércimnek, sem idegennek, sem férfinak, sem asszonyinak, sem öregnek, sem ifjúnak; és így Asszonyámon áll, hogy a' lépést akart lépésnek declarálja a' világ előtt. — Imhol van szólóm, marhám, juhom, sertésem és mindenem, a' mit Asszonyám nekem haza szabadulásom olta adott; vegye vissza Asszonyám mind, vagy egy részben; csak adja nekem azt, a' mit Asszonyámtól az Öcsémnek írt levélben kértem, és a' mit az Öcsém nekem az Asszonyám nevében, az Asszonyám jelenlétében, az Asszonyám hallattára és hallgatására Regmeczen Juniusnak 28-kán tavaly ide is adott; adjon mellé annyi földet és rétet, hogy el-élhessek 's marháimat télben kitarthassam; mert a' közös dolog, látom én, hogy új meg új históriákat szülne. Asszonyám azt mondta, hogy azért kellett vissza venni, a' mit fogságom előtt birtam, mert Regmeczen kevés maradt. Semjénben annyi van, hogy munkálni meg nem győzzük 's kénytelenek vagyunk a' Parasztoknak adni. Akkor nem eszem itt sem magam, sem eselédem, sem marhám; essék ez, a' mit most kérek, ennek helyébe. Mindegy, akár földben kapom, akár az asztalról, akár a' szűrűről. Én azt acceptálom jövődöbéli successióm rátájában; hogy ha több lessz, mint nekem jut (a' mitől nem tartok), a' sokat visszaadom; mert úgy áldjon-meg engem az Isten, hogy én a' testvéreimnél többet kapni nem óhajtok.

Asszonyám azt mondja, hogy az Isten teremtet nyúlát, de nem bokrot. Bokrot kap a' nyúl, édes Asszonyám, csak külön határt ne kívánjon mindenik. Én meg férek kevésben is. De szeretnék — és azt óhajtom sok esziendők olta, — azon iparkodni, hogy lassanként magamnak állandó hajlékot építsek. Nekem sem kastély, sem anglus kert nincs fantasiámban; 's kérni rá egy sindelyszeget sem fogok. Valamint az igaz, hogy Asszonyám vesztegetve hintette rám a' maga anyjai kegyességeit, úgy igaz az, hogy szemérmesebb kérő nálamnál nincsen. Én nem említem, rabságom idején kívül, mit és mikor kértem.

Meg mondtam feljebb, hogy a' Semjéni Papon kívül senkinek sem szóllottam; 's ide tartozik a' Vice-Ispán is; 's néki annyival inkább nem szóllottam, mivel tudom, hogy néha köztünk esnek holmi meghasonlások. — A' mint most Pásztón járjuk az erdőt, mezőt

's udvarhelyet, azt mondja, hogy csak azt sajnálja, hogy az atyja külön lakást és gazdaságot nem adott neki, mert az az első kezdete a' gazdaságnak. — Egy hangot sem feleltem reá; de én is azt tartom, és eleitől fogva azt tartottam. Miért csináljunk mi abból titkot, hogy az olly számos tagokból álló háznép, mint az Asszonyámé, és a' kik olly éles természetűek, mint mi mindnyájan vagyunk, csendesen együtt nem lehetnek? Az ollyan háznál lehet az csak, mint az Ibrányi ház, 's annak is vége van. Édes Asszonyám, az Isten szent nevére kérem Asszonyámat, ne végye tiszteletlenségnek, mert bizony nem az, — hanem annak az igyekezetnek, hogy Asszonyámat ellentálatlanul meggyőződtessem arról, hogy igaz a' mit állítok; én az Asszonyám házánál úgy nem lelek többé nyugtot, mint Asszonyám nem állhatta volna-ki soha, hogy Nagy Atyám Urammal 's Nagy Asszonyámmal együtt lakjon; pedig Asszonyámnak nem volt semmi testvére, 's minden szó nélkül nem lökdösték elébb tovább, 's senki sem mondta, hogy most nem peslérezni kell; senki sem, hogy egy krajczárt sem ad.

[Eredeti fogalmazványa a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 173. sz.]

612.

Kazinczy — Spáh Gábornénak.

Szeretetre méltó kedves barátném,

Tizenöt dinnyével kedveskedem. Több nem vala a' háznál. A' szemnek elég szépek, de kételkedem rajta, hogy a' görögök jók lesznek e az inynek; mert ez idén a' szépje éretlenül maradt. Méltóztassék az Ifjú-Asszony kérem alázatosan, benne részeltetni a' mi kedves barátunkat, Doctor Szentgyörgyi Urat és Asszonyt, 's ajánljon barátságos emlékezetkbe. A' nagy asszonyt és az Urat, az Ifjú-Asszonymnak kedves férjét szívesen tisztélem 's magamat ajánlom tapasztalt becses szeretetibe. Maradok állandóul

Ér Semlyén 29. Aug. 1803.

alázatos szolgálja:

Kazinczy Ferencz.

Kivül: 1

à Madame Madame Susie de Spah, née de Czika

à Debrecin.

[Eredetije Beöthy Zsolt birtokában.]

1 A levél zárlatán piros pecsét.

613.

Kazinczy — Édes Gergelynek.

Ér-Semlyén, 1803. Szept. 1-jén.

Tisztelendő Úr!

Tegnap késő este adják kezembe az Úr levelét és ajándékát. Köszönöm az Úrnak emlékezését, 's barátságát igen szívesen. A' nyomtatott verseket még aprilisban meg vettem Kis István pesti könyv-árústól a' Debreczeni vásárban és minekutánna azt a' nyomtatványt Lembergbe küldöttem Csehy József barátomnak (a' kit Virág halhatatlanná tett, még maga is halhatatlanná teendi magát), most a' magam számomra ismét vettem tőle egy más nyomtatványt az augusztusi Debreczeni vásárban. — Azokról sok jegyzéseket tettem 's recenseálni készültem a' Schedius prof. Úr német nyelven írt. Magyarországot illető periodicus írásában 's talán fogom a' Decsy Úr ujság leveleiben 's örvendek, hogy azoknak egy részét előbb az Úrnak magának mondhatom. Első jegyzésem mindjárt az, hogy a' titulusnak így kellett volna lenni: Édes Gergely versei (.) Első etc. kötet. — Az az *íromat* és *danla* — irtóztató nevezetek. Iromat nem fejezi ki, a' mit neki kifejezni kellene; a' — Danla pedig azon felül, hogy véghetetlenül alacsony danolást jelent, holott itt a' legmagasabb ropületű énekekre alkalmaztatott, rosszul, az az izetlenül e' szép szó helyett: *Dal*. — A' második megjegyzésem az, hogy ha az Úr a' felét a' kinyomtatott daraboknak megégette volna (hová minden irgalom nélkül tartozik minden cadentias distichon és óda: veszszen az örökre a' maga (Gyöngyösi Jánosának!) — úgy az Úr most minden fogyatkozás és köd nélkül nézhetné a' maga lényét; úgy az Úrnak szíves örömmel nyujtaná minden ízléssel bíró olvasó a' megérdemlett borostyánt. — Az Úr igen szerencsésen fordít; noha sok helytt a' Horátz szavainak egészen más értelmet adott. Azokat én a' legszívesebb örömmel olvasgatom. Szabad legyen az Úrnak valamit súgnom fülébe. 's szabad legyen arra kőrnem, hogy ezt a' fülbesúgásomat hallja minden estve, mikor lefekvend és minden reggel, mikor fel fog serkenni. Imhol az:

Limae labor et mora!

Annyi talentum mellett, mint a' mennyit az Úrnak a' természet adott, és annyi könnyűség mellett, mint a' mennyit az Úr maga szerzett magának, ha a' limae labor et mora nem fogja offendálni,

's ha egy újabb kiadásban verseinek két harmadát elégeti, az Urat legszerencsésbb poétái közzé fogja számlálni a' mi köz anyánk, Sáros-Patak.

Svetonnak e szavait: Orthographiam non custodis! az Úrra lehet alkalmaztatni. Azt hittem, míg nem láttam levelét, hogy a' könyv hibái a' typhothéta hibái lesznek. — De a' tegnap vett levélben szintúgy hemzsegek a' hibák. *Dicsekedsz* (a' radix dicsekedik — a' dicsekszelnek, dicsekszik) nem jó; *dicsekedelnek* kellett volna lenni. — *Szájam* miért nem *számat*? *jány* azaz *lyány*. — Citeréja, Galatéja; mit keres ott a' j? — ne *mond*; rosz! — így kell in imperativo: *mondd*, *bocsásd*: talán *bocsássd*, mint *nézzd*, *vessd*, *lássd*. — «Hajh, ne kerüld Cupidot, kit még egy lyányka *sem* csalt meg!» Gondos író, sőt csak szólló is, nem téveszti össze a' *se*-t és *sem*-t; az egyik prohibitivum, a' másik negativum. Illyen a' *ba* motus ad locum, és *ban* quies in loco is. — Az *Úr is*-t (talán mint a' deák a' que-t; nem a' görög, sem ezt *χα*, sem ezt *τε*) öszve ragasztja az előtte álló szóval. Ezt az *sem* cselekszi, a' ki Syncope jelt tesz közzéjek (-) *Nagy bába*, Diána! és *Csecs* oly nemtelen szók, a' melyekkel élni még a' durva theocritusi nyelvben *sem* szabad. A' *csecsen* segít a' monosyllabon *melly* (quod sinum aequae ac pectus denotat.) — A' francia az asszonyok emlőjét még csak sinusnak (*sein* olvassd *sejn*-nek) *sem* mondja, hanem *gorge*, olvassd *gorzs*-nak, mely nyakat tesz. A' mit a' könyveket nem olvasó szabolcsi pimasz szép csecsü lyánnak nevezne, azt a' Parisi modestus — legalább szavaiban modestus — ifjú szép nyakú lyánynak mond, etc.

En Theocritnak ezt az Idylljét igen jól említem. A' kedves Szentgyörgyivel fordítgattam egykor görögből. Szép költemény, noha Theocritusi parasztság tonusában. Az *Úr* jól tenné, ha még gyalúgatna a' fordításon, mert némely sora nem bír édességgel.

De mondja meg az *Úr*, mint állhatta meg az *Úr*, hogy Horáznak képzelhetetlen szépségű epistoláját le nem fordította? a' *Vilice sylvarum et mihi me redd* . . . és *Quinque dies tibi pollicitus*, etc. — Készüljön az *Úr*, kérem egész bizodalommal, neki és fordítsa le azokat.

Az *Εργα και ήμερα*: nem fogja a' nem tanult olvasó előtt szerencsését csinálni, és félek, hogy a' tanult előtt azért nem fogja, a' miért a' Csokonai által lefordított Virgil Georgicáit kellett magának Csokonainak meg égetni. Némely munka nem szenved fordítást. Az tudnilik, a' hol az érdem nem a' dologban, hanem a' felette

gondosan válogatott szókban és csinos beszédben áll. Én Vossnak német Homérját és Virgiljét nem olvashatom; pedig hívebb, szerencsésb fordítást nem képzelhetni.

Az Úr epigrammáit gyönyörködve olvasgatom. Néhol a' költött nevek nem szerencsések. — Óhajtom, hogy az Úr verseinek nyomtatványai elkeljenek minél előbb, akkor azt, a' mi a' kiegészítésben mint az arany a' paszománt hamvai közt, meg marad, csinosan kell kiadni, 's drágább áron eladattatni.

Ajánlom magamat az Úrnak további kedves emlékezetébe. A' mely kedves volt nekem az Úr levele, oly hántó volt a' kezdete, hogy «ámbar állapotunk, character — bohóságok! atyafiak vagyunk nem csak a Cristusban, nem csak Appollóban, hanem — mindenképpen!» Éljen az Úr szerencsésen.

Ér-Semlyénnek postája vagyon, 's ez az Ér-Semlyén, a' hol én rossz anyai jószágomban lakom (az atyaiban hagyván József öcsémet, a' ki tavaly Consil. Ragályi Józsefnek Mária nevű leányát elvevé), Debreczenhez öt órányira fekszik. Ha az Úr ezen szókat teszi levelére: per Debrecin à Ér-Semlyén, a' levél bizonyosan kezembe jut. Éljen az Úr szerencsésen.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz.

Kár, hogy az Úr csak azon résznek Dialectusát látszik becsülni.

[Megjelent a *Figyelő*, 1879. évf. 6. k. 57—60. l.]

614.

Kazinczy — Kozma Gergelynek.

Tisztelendő Úr,

Különös kedvességű barátom,

Sáska Úr a' Színjászó kezembe adta Debreczenben az Úrnak becses levelét és ajándékait. Megbocsássa az Úr, hogy eddig haladt köszönetem kéresemnek teljesítéséért. Májusnak 4-dike oltá midőn Bécsbe indúltam volt, csak nyolcz napot töltöttem házammal, 's nem lehet képzelni nagyobb rendetlenséget, mint a' melybe ezen hosszas távollét miatt dolgaim jutottak. — A' *Medecin malgré lui*-t még Debreczenben megolvastam. Fiatal ember' munkája, megtetszik a' fordításon a' gyakorlatlan és *bátortalan* kéz. Valóban nem leltem benne talán egy szót is, a' mit tudva való hasznomra fordíthatnék. Azonban igen örvendek, hogy minek előtte az én fordításom Kócsy

Úrnak kezébe ment, és nem sokára az olvasó Közönség kezében mégyen, megolvashattam. — Czidet úgy tartom, mint régolta bírní óhajtott, elveszhető kincsemet. — Az Úr e két munkának megküldésével engem nagyon lekötelezett, 's légyen értte az a' bér az Úró, hogy ezt tudja.

Az Úr munkáját által adtam Csokonay Úrnak Debreczenben 's olvastattam véle az Úr' levelél. Ő nagyra becsüli az Úr' emlékezését 's ajándékát velem együtt szívesen köszöni. Elirtóztunk mindketten titulusától, 's szántuk az Urat, a' ki az Erdélyben még most is szokásban lévő halotti ízetlen irások tételére kénszerítetik. Engem annak megolvására egyedül az fog bírní, hogy barátomnak ismerjem munkáját, 's ki tudja, talán lelek benne valamit, a' mi philologicaí jegyzéseimet szaporíthatja. Báró Prónay Sándor Úrral, a' ki egészen *Arankában* él. Augustusnak harmadikán és negyedikén, sokat beszélgettünk az Erdély és Magyar-Ország Nyelvbeli különöségeiről. Míg az Erdélyiek munkájikat olly irtóztató gondatlan orthographia szerint nyomtattatják, a' Magyar Olvasó nem fogja tudhatni, mi hogy' mondattatik ottan? Közönséges panasz nálunk is, de még igasságosabb panasz az Erdélyieknél, hogy munkájok' kiadásában megszámlíthatatlan typothétai, grammatikai, orthografiai 's interpunctiók ellen elkövetett hibák vagynak. — — — B. Prónay mondja, hogy *Aranka* azt tartja, hogy a' Magyar Nyelvnek *nincsenek* anomaliái, tudniillik: exceptiones sub regulis. És így valahol *ik* a' 3-ik személy' végződése a' radixban, ott a' második személy' végződése mindig *el* és nem *sz*; 's valahol nincs *ik*, ott a' 2-ik személy nem *el*-ben, hanem *sz*-ben mégyen-ki. Ezt én is úgy tartom: 's e' szerint nekem *válsz*, *válás*, *néz* és így *nézzsz* — *nyúlsz* és így *nyúl* (noha itt minden *nyúliknak* írja). De Nógrádban a' foly (fluit) foly*ik*, Biharban a' fül (calefit) fül*ik*; melly szenvedhetetlen anomalia, sőt még több! etc. etc. etc.

Azonban még is nem merném a' *történszt*, azért hogy a' radix *történik* és nem *történ*, *történelnek* mondani. — Légyen bátorságunk elállani a' *hibás* szokástól, de légyen érzékeny fülünk, a' melly megértse, hol szabad a' *szokástól* elállani. — — —

Kis István Budai és Pesti Könyváros a' Debreczeni Augustusi vásárban 3000 flot vett-bé, és az én szeretett Kis Jánosom' *Zaidjából* egy holnap alatt 400 nyomtatványt adott-el. Itt *Literaturánk'* arany századja, ha ez így tart. De míg az Író hasznot nem lát az írásból, addig ne reményljük annak elérkezését.

Kis János (Nemes Dömölki Luther. Predik.) most egy Flóra nevű Journált fog kiadni. Ennél semminek nem örvendek szívesebben. — Bozóky Atalát fordította, 's egy Magyar Recueil de Chansons-t etc. ad-ki. E' végre az én Heliconi Virágimnak második (ki nem nyomtatott) darabját elkérte, hogy abból is kiszedje a' javát. — Valaki Wielandnak Gráciáját fordította. Ki legyen az, és mi lesz a' Wieland' szép Gráciájából? nem tudom. — Az Erdélyi *Ámor' Martyrja szerelmeit* Kis István már sajtó alá adta. Úgy mondá, hogy a' Martyr nevet a' *Censor* — (bizonyosan a' *Praefatora*, ki ki legyen, nem tudom) — *Rabjává* változtatta. — Csak olly rezet ne tennének a' Munka elibe, mint Zaid előtt áll!

Én ma kapom levélben a' Metszőtől Bécsből a'

VIRÁG BENEDEK'

cuprumának első nyomtatványát, mellyet nékem próbául küldé, hogy igazithasson rajta, ha valamit igazítani valónak lelek. A' kép igen szerencsés mássa lessz a' Kininger által festett fejnek, és hasonlít valamiben a' Virágéhoz, noha a' Művészek' regulája szerint idealizálva, szebbítve van; — a' Magyar Mente pedig *Stunder* által festve, igen jól találtatott-el, melly nem legkissebb érdem Némettől. — A' Művészek' nevei a' képen Magyarúl állanak, így: *Kininger Bécsben* és *Stunder Pesten* fest. *Neidl. Bécsben metsz. 1803.* 's a' ki Hazáját úgy szereti, mint Virág meg' én, ezt látván, jó kedvéből egyet káromkodik reá, hogy a' *Barbarus* pénzért Magyarúl szöll. — —

Vége az Úr, szerelmes barátom, az én Viczaynak még talán nem látott képét; és higgye felőle, hogy az az ember érdemes a' kép alatt lévő sorokra.

Mélt. Aranka Urat tisztelem szíves tisztelettel. Ajánlom magamat az Úrnak becses barátságába.

Ér-Semlyén, Septbr. első napján 1803.

Kazinczy Fer.

Mint újságot — szomorú újságot — írhatom, hogy minekutánna a' Fels. Kamarának 1068 fr. 50¹/₂ krt heted fél esztendeig és két hétig reám tett költségeiért lefizettem, most ismét veszem parancsolatját, hogy hibás lévén az a' calculus, a' melly szerint rajtam csak 1068 frt. 50¹/₂ krt kívánt, fizessenek újra 496 f. és 4 krt. Arról kérdős sincs, hogy azt is meg fogom e fizetni? de — *nehéz!*

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Iród. Lev. 4r. 173. sz.]

615.

Kazinczy --- Gr. Ráday Pálnak.

Ér-Semlyén, Debreczen mellett, Szeptbr. 2d. 1803.

Tisztelt, Kedves Grófom!

Vitsch nekem nem ír. Azonban én el nem felejtkeztem sem a' Te parancsolatodról, sem angyali szépségű és angyali jóságú hitvesedéről, kinck szép képc úgy lebeg szüntelen szemeim előtt, mint a' hogy' füleinben zúg egy kedves zengésű Muzsika, mellyet akkor nap, hogy Tőled eljöttem, volt szerencsém hallani. Ime Vitschhez irt levelemnek mása.¹ Óhajtanám, hogy Néked olyat terjeszthetnék tetszésed elibe, a' minek Te önnként nyújthatnál javallást. Elvárom a' Vitsch feleletét, és osztán tudtadra lessz, hogy ő mit itél.

Boldog Ráday! szeretetre méltó Unokája annak az áldott nagy embernek! melly szerencsés sors juta Tenéked! — Csak kevés napja, hogy Tiszánénak vacsorája felett beszéltem-el Váradon, hogy Te miként loptad-ki magadat közzülünk, 's hogy vevéd karjaidba a' kis *Prónay-lyánodat*, 's midőn az ott elaludt, hogy' jövé-ki, hogy' érzetted atyai örömdnek teljességét, 's az a' szép Asszony hogy' kele-fel canapéjáról 's hogy' ölelt-meg tégedet és lyánkátoakat egy pathossal mondott: *Mein lieber Mann*-nal! Az egész asztali gyülekezet felmelegült ennek hallatára; 's Tisza annál inkább gyönyörködött értésén, minthogy ő maga is igen nyájas atya. Beszéltem nekik, hogy Néked és kedves Nettynek elmondtam, hogy ha hozzá jő az ember, őtet többnyire úgy lel, hogy lyánkája jobb czombján ül, fia a' jobbján. [?] — De azt is elbeszéltem, hogy midőn Piliből Ludányba visszajövének, 's Te engemet, azalatt, míg Netty a' beteg Ninához ment, a' kertedbe vittél, 's felizentél Grófnédhoz, hogy jöjjön utánunk, ezt a' dicséretet mondád felőle: *Kazinczy! tiz esztendő óta ez lenne az első kérésem, a' mellyet ő nekem bé nem teljesíte!* — Ráday! melly öröm olly tiszteletreméltó Asszonyt lelmi egy szép Asszonyban, mint a' millyen Netty, és egy szerencséjét becsülni-tudó 's háladatos férjet, mint a' millyennek Tőgcd nekem vala szerencsém lelmi. — Még látom kedves Grófnédát felemelt ruhával járni a' szobák előtt és ott, a' hol mi állunk, hogy a' két beteg cseléd eránt a' többi legyen gonddal.

¹ L. e levél után.

'S hát mind ezek mellé osztán az a' Te kifogyhatatlan jó kedved 's azok a' sok elmés bohóságaid! Be sokat nevette B. Podmaniczky Lászlóné Almáson, és a' Tiszáné vendége Váradon, azt a' gondolatodat, hogy az élet' végén *Da Capo*-nak kellene lenni, mint a' Muzsikai darabokén, és hogy osztán inkább *Variatziókat* óhajtanál játszani, mint egyebet.

Valóban nálad töltött napom elviríthatatlan emlékezetben fog élni előttem örökké. Mondjad a' Te szép Nettydnek, — Te boldog férj! — hogy tisztelőji közt hevesebbet nem lehet, mint

Kazinczytok mp.

Abschrift.

Ezt nem kell mindennel olvastatni.

An den Hr. Ingenieur Vitsch.

Verehrter!

Graf Ráday genehmigte meinen Vorschlag, unter die uralte Esche die an dem Teiche zu Ludány steht, das Denkmal seines Urgrossvaters, des *Paulus Ráday*, und nicht das von seinem Grossvater, dem *grossen Gedeon Ráday dem Ersten*, zu setzen; und das aus folgenden Gründen:

1. weil Paulus Ráday Ludány bewohnt und bebaut hat, und nicht sein Sohn, Graf Gedeon I.
2. Weil diese Esche wahrscheinlich zu Zeiten des Paulus Ráday gepflanzt war.
3. Weil P. R. eine glänzende Rolle im Politisch[en Leben] gespielt hat; nicht so sein Sohn, der *stille Gelehrte*.

Nun *darf* man aber von dieser glänzenden Rolle nicht *laut* sprechen, wiewohl die Zeiten vorüber sind; und *kalt* und *furchtsam* soll man nicht sprechen. -- Auch sind P. R.-s Thaten grösser, als dass sie eines Lobes und der Erfrischung nöthig hätten. Der Stein soll also, anstatt seines Lobes, die Pflicht lehren, die der erhabene Mann ausgeübt hat, und der gefühlvolle Mensch, der zu dem Denkmal tritt, wird von einem heiligen Schauer ergriffen dabey stehn und nachsinnen.

An dem Monumente sollte Paulus Ráday's Brustbild v. Marmor oder Medaille mit seinem Profil, nach Mányoki's Gemälde, die Medaille *mit* — die Büste *ohne seinen Namen* stehn. An die Vorderseite kämen die ungr. Worte, die sie unten hier finden werden; rechts an der Nebenseite hieng die Bürgerkrone von Eichen-

laub (a közepébe ennek egy esztendőtt kellene kiválasztani életéből) — links der Kranz der Musen von Rosen und Weinlaub.

Dem gelehrten Grafen Gedeon I. sollten Sie, meine ich, einen stillen Winkel mit ewig jungen, ewig melodisch säuselnden Pappeln heiligen: — und der prächtigste Platz des Gartens würde die zweyköpfige Terme¹ des Grafen Gedeon II. und seiner verwitweten Gräfin enthalten, denn unstreitig hat diese Gräfin einen sehr wichtigen Antheil an dem Glanz, den der Heilige über den Grafen ausgeschüttet hat.

Die schöne und gute Gräfin, in deren Zirkel ich Sie zuerst sah, befahl uns, etwas für die letzthin verschiedene Mutter, der Baronne Prónay Excell. zu ersinnen. Ich dächte zwey Inschriften; an die Vorderseite, wie es dieses herrliche junge Weib will, nichts als prunk- und schmucklos im reinen Geschmacke des Alterthums:

Der etc. Mutter etc. ihre drey sie innigst beweinernde Töchter
Agnes, Prisca, Honorata.

An die Hinterseite den

Zuruf der Mutter aus der Tiefe des Grabes, an die drey weinende, ganz im Tone der ewig hingeschiedenen Mutterliebe.

Empfangen Sie die Versicherung meiner innigen Hochachtung und Liebe

K. F.

Zuschrift an das Denkmal des Paulus Ráday unter der Esche:

Házunk' szeretete rokon érzés a' Hazáéval; és a' ki atyáit nem tiszteli, kiktől lételet' s mindenét vette, az háládatlan a' nagy Istenek eránt is, kiknek ezek képcik.

«Familienliebe ist ein verschwistertes Gefühl mit der des Vaterlandes; und wer unehrerbietig gegen seine Ahnen ist, von denen er Dasein und Alles erhielt, der ist auch gegen die grossen Götter undankbar, deren Bilder (Stellvertreter) diese sind.»

Die Zuschrift ist nicht *jedem* einleuchtend, und soll es auch nicht seyn; doch ist sie auch nicht räthselhaft, und der Satz ist von einer unbestreitbaren Wahrheit und moralisch.

¹ Kazinczy tollrajzban is mellékeli az itt említett kettős szoborfőt.

Der Ungar, der seine Sprache nicht als Philolog kennt, und der für classische Kundung kein Gefühl hat, wird ersucht in sich zu gehen, und sich aller Sprachhofmeisterey zu enthalten.

[Kazinczy másolata a Szemeretár I. kötetében.]

616.

Németh László — Kazinczynak.

Győr, Szept. 6-dik. 1803.

Sokkal tartozom, Barátom, mert az épen elmúltt feriaimat utazással töltvén el, sokat láttam: de olly halmosok és siettetők a' foglalatosságaim, hogy lehetetlen most azokra botsátkoznom. Tsak egyről szóllok. Én egy Bibliopolának kérésére a' mi kedvelt Telekyneknek utazásait Németre fordítom 's ő ezen munkának réz metszése helyett a' mappákon kívül, mellyeket meg akar tartani, másokat akar szerezni.

Én Kassa vidékének délről való formáját, —

A' Tokai hegyeknek azon meredek részeinek ábrázolását, a hol a' töltések tartják a' földet és — némelly Székelységbéli hegyeknek bővebben leírt tájkait projectáltam néki, rész szerént, mert valójában illy képre igen illendőknek tartom és Szépeknek azokat, rész szerént, mivel a' könyvben bővebben le vagynak írva. Mit mondasz hozzá, és mit projectálnál Te?

Ha tehát kivált a' két elsőnek megszerzéséhez utat és módot mutathatnál, Kassa és Tokaj vidéken lévő esmértséged által mind nekem, mind a' publicumnak számára dolgozó könyv árosomnak kedves dolgot fogsz tselekedni. Hitvesem és kitsinyem, a' ki képednek repesve örvend, ölel igaz szívvél

Némethed. mpr.

NB. Lelkem, a' Tisztelt hazánk fiának emlékezete meg kívánja, hogy mennél tökéltesebben adjuk szép munkáját a' külföldnek kezébe. — Írj meg nekem mindeneket, a' mik annak tökéltetésére szolgálhatnak.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Iród. Lev. 4r. 176. sz.]

617.

Virág Benedek — Kazinczynak.

Sept. 10-dikén, 1803.

Tegnap délelőtt érkezék meg leveled a' képpel egygyütt. Valójában Kininger után Neidl szerencsésen dolgozott. — A' Bellerofon paripájának feje, úgy tetszik nékem, nem *jól látszik*. A' te jegyzőseiddel kell néki élni. A' *jobb pofa*, a' szem, a' mint irád, megjobbítandók. Igazgasd ötet tetszésed szerént. Vajha boldogabb környülállások között eshetett volna ez meg! Sajnálom, hogy még sem menekedhettél ki egészen bajaidból.

Kis kezembe adta az *Idilliumokat*, a' mit tudnod kell.

Versegi ma holnap megjelenik Budán annyánál minden bizonnal.

A' jövő Debreczeni sokadalomra néked megküldöm Révai munkáját (Kis által), Antiquitates Literaturae Hungaricae.

Volumen I. nem rég' jött ki.

Nem ismerted e Mihalóczit? (úgy tetszik e' vala neve egy N. Váradí Professornak, ki egy vagy két esztendő előtt hala meg.) Bizonyos embertől hallottam, hogy özvegyénél igen derék *monumentumok* vannak, mellyek hazánkat illetik; de a' mellyeket az Aszszony kints gyanánt tart; — Te az aszszonyokkal, főképp' a' szebbekkel örömezt társalkodol. a' haza kedvéért tégy Próbát. Erre szépen kérlek, édes Földim!

Ird meg nékem, mikor, melly esztendőben circiter kezdett b. e. Ráday római mértékre írni verseket; t. i. mert valami kis munkámban meg akarom nevezni.

És: Szilvester János melly esztendőben adta ki a' mondott mértékű verseit. *NB.* küldgy azokból egynehányat. Nem 1540-ikben-e? Ez volt-e a' legelső effélékben?

Az

1540—1592. Szilveszter lenne tehát Vilmáni Libetz Mihály és *Ciszó*, isméred e' könyvet, a' régi kiadásban d. Anno 1592, vannak initiumok 's a' t.

1616—1653. Hatot találtam: ha többet tudsz, írd meg.

1760—1780-ig sokan vannak; im ezeket akarom tsak emliteni:

Kalmár György.

Birsi Ferencz.

Molnár János.

Rájnisi József,

Baróti Szabó Dávid.

Révai János Miklós.

Tóth Farkas.

Gyöngyösi János (Erdélyi).

Ráth Mátyás. És, a' mint imént említém, G. Rádayt.

Mit gondolsz erre? — A' miben segíthetsz e' tárgyban, segíts, kérlek. — Ez idén ki nem jöhet ez; mert másban dolgozom. Létszen üdöd.

Némelly Grammatikusokat is előhozok benne; p. o. a' Geleji Katona István, a' ki (tudtomra) kezdett a' nem tudom mitsoda újításhoz, és kit *Gyarmathi* most sokban kövel. 2. *Tsétsi*, a' ki a' magyar orthographiát Páriz Pápaiban megtótosította, p. o. *králj*, *kerstítelja*, *tudje*, *pirje*, *miloserdje*, *ljubé*, *smurnja*, *ralja*, *obrízistje*, *mastojanje*, *bratja* etc. ird most: *barátja*, mint im az végső szóban látod. etc. a' Magyarnak ty, ny, ly, a' ragjai; nem pedig *lj nj, tj*. Most erről nem írhatok többet. — ő ú, és ü ö szép hangok, és szépen öszve illenek, p. o. tüdő, üdő, ütő, sütő, fütő. etc. etc. de erről sem többet. — A' tótos orthographiától te is őrizd meg írásaidat. Hiszen Magyar vagy: Melly sokan meggyalázták már nyelvünket! de bizony gondatlanságból inkább, mint rossz indulatból. *atja*, *adj*, etc. Egek! — A' képet Néked, mert talán még juthat valami néha eszedbe, viszsza küldöttem. Vale kedves Kazinczým!

V. mk.

NB. Csehynék küldgy képet, a' te nagy tisztelődnék.

Nézd meg a' Képet. Nintsen-e hiba a' szájban?

Örömdre írhatom még, hogy az Egri papok — a' kis papok — is élednek.

Egytől vettem levelet e' napokban. Feleltem: «Ti is Egriek felébredtetek; t. i. int az üdő, int a' nemzeti lélek, a' ki már két három izromban megrázta az Egri Várt. Fogadgyátok el intését, és emberkedgyetek!»

Majd egy Aradi levelet is küldök, Kis által.

Ismered-e Édes Gergelyt? A' minap nálam vala. Szép tehetségű ember.

Kátót (de Senectute) most purizálom. Én igen szeretem Cicerot. Nem tudom hol, «Omnium Romanorum sanguis conjunctus est» kiáltya. Elly. Halhatatlanság fia! édes Kazinczym!

A' magyar Pap!!!

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. trad. Lev. 4r. 174. sz.]

618.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Kedves Drága Barátom!

A' nékünk kedvező környül-állások olly akadályokat vetettek elibe a' Méltóságos Aszszonynak, hogy el utazása szerentsésen el maradott: melyet maga nem kevésé bán, mi pedig nem kevésé nem bánunk; van egy tsak ugyan benne, a' mit mind a' Méltóságos Aszszony, mind mi igen sajnálunk, hogy t. i. Te azon szerentsétlen meg tsalattatásban és Haerétikusban lévén, hogy ő Nagysága eddig a' Szamos Nimfaival egygyütt ferdik, felénk sem méltóztatsz jönni, sőt talám környékünknek hátat fordítván, Erdély felé M. B. Wesselényi Ő Nagyságához indúltál. Ehez-képest mindennapi és közelebb mai enlegetődzéseink után, hogy lelkünknek terhét le tegyük: nem kívántuk el múltatni, hogy ezen jó alkalmatossággal (a' mai postával) ne tudósittsunk, és ha levelünk Csalóközi szerentséből otthonn érne, ne kérjünk, hogy Őri személyedet hozzánk be hozni, és a' minap *el vesztett* nyájas délutánt és estvét minél elébb meg nyerni méltóztassál. Nec secus facturus is a' t.

Mint egyebek nálunk szoktak, úgy a' munkátskám nyomtatása is rák lábom nyargal. El múlt nyóltzad napja, hogy be adtam a' könyv nyoutató műhelybe, és még ki nem szedték az első árkusát! Bártsak a' halált concivitáltathatnám Debretzenbe, úgy (külömbenn is velem allianzba lévén: de rám ne vallj) bizonyosann a' marasmus senilis vetné végemet!

Sok viszontagságokkal és kedvetlenségekkel kezdődött esztendőmmek 2-ik fele sokkal tisztábbann és nyájasabb áspetusok között foly az elsőnél; a' tölem el idegenedett öröm kezd hozzám ismét ottan ottan beköszönni, és kellemetes helytartóját, a' vidámságot, rendszerint nálam hagyja. Leg nagyobb oka fel éledésemmek az a' kedvező szerentse, mely a' múlt esztendő véginn végképpen el ragadt hozzá foghatatlan Aszszonybarátomi helyibe a' múlt hónapba

haszonlót ajándékozott; kivel annyival kevesebbé tudok be telni, mint-hogy a' már egyszer el vesztett megbetsülhetetlen jónak érdemít kettős mértékben érzem.

Gyere! örüljünk egygyütt, érezzük az élet boldogságát, felejtjük bajait, áldozunk a' tiszta Barátságunk — minden jót tegyünk! Tisztelet a' feleségem és ölel. kis leányaim tsokolják kezedet, még csak Zsuzsika is, meg tanulván az Apja gyakori emlegetésiből, így emlékezik rólad: »az én kedves Kazinczym!« Látod nálunk »Ditsérnek Téged még a' tsets szópók is, Szájokban viselik nevedet ők is.« VIII. Zsólt. Úgy é kegyes fíjú vagyok? Ölelünk és várunk, s vagyunk Debreczenben Sept. 13. 1803.

híveid,

Én és az enyimck.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

619.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Ér-Semjén 15. 7br. 1803 reggeli 7 órakor.

Édes barátom!

Az Anyám engemet ma indít a' Restauratióra. Ha magamtól függenék, szombaton Debr. felé venném az útamat, és az Urat, mint *megtétetendő Assessor*t, lakadalmi képpen vinném Váradra. De így nem lehet. Hanem az Urat arra kérem egész barátsággal, hogy ejtse módját akárhogy (csak ne postán, mert úgy igen drága), hogy Váradra bójöhessen. Lesz abban most mód, minthogy a' Restauratio sokakat oda hív. Én az Urat *vissza viszem Debreczenbe* a' Rest. után; — Váradon pedig engedje az Úr nékem azt a' szerencsét, hogy az Urat a' Fő Ispánnak praesentálhassam 's assessornak recommendálhassam. Minekelőtte az Úr oda érkezik, már én fogok szállani Ő Excellájával az Úr eránt. — Szálljon az Úr az Őcsém házához, a' hoí én lenni fogok. Az Úr nem csinál semmi praetensiot, az Őcsém nem genirozza magát, 's éljünk kedvünkre egynehány napot. — A' dolgot a' Káptalanban elvégezzük. Az Anyámnak a' mai levélről nem mondtam semmit. Még kedvesebb lesz ab insperato mutatni, hogy a' dolog elvégeztetett szerencsésen. —

Én pénzt adtam ki kölcsön olly reménység fejében, hogy egy

hét alatt megadják 's elakadtam. Ha Bécsbe nem jártam volna, most jobban állanék. — Adieu. Jöjjön az Ur bizonyosan! A' Schiller 2dik darabját és a' Francia Metastasiót ime küldöm.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: 332. Oct. Hung.]

620.

Neidl János — Kazinczynak.

Wien, den 20-ten Septemb. 1803.

Hochedelgebohrner, insonders Hochgeehrtester Herr! Um Euer Hochedelgebohrnen, nicht noch länger aufzuhalten, so überschüeke ich hiemit 3 Abdrücke, obwohl ich noch das ganze einmahl überarbeide, solden Sie noch einige Fehler bemerken, so würden Sie mich (und solde ich auch das ganze verändern müssen), durch eine baldige Nachricht davon, unentlich verbinden, den mein Wunsch ist, Sie wo möglich zu befriedigen, in erwardung dessen habe ich die Ehre achtungsvoll zu seyn

Euer Hochedelgebohrnen

bcreitwilligster Diener

Joh. Neidl mp.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: a rendezetlenek közl.]

621.

Csehy József — Kazinczynak.

Przemysl, Septemb. 21dikén 803.

Kedves barátom!

Hosszas halgatásodat nem tudtam mire vélni, míg nem végre a' napokban leveledet venném. — Júliusban tudósított Virág szerencsétlenségéről, a' minn nem kevésbé döbbentem meg. Illy bizonytalanságok közt hagytam oda Przemyslót, hogy Generalisomat a' táborba követném. — Táborozásunk szerencsésen véget értt. Ferdinand Fő Herczeg minden magyar szívü embernek magára vonta szemeit magyaros viseletével, mellyet soha le nem tett, azonkívül azt a' becsületet is meg adván Nemzetünknek, hogy sokakkal, és örömost szólott nyelvünkön.

Méltó volna a' próba tételre, vallyon ilyen egy Herczeg' vezetése alatt a' magyar Regimentek különvéve egy seregben többet

nem tennéck é, mint eddig száz gyűlölségekkel egymásban meg-hasonlott hadi népeink.

25 lengyel nemes ifjak setét kék Uhlanus öltözetben fogadták a' Herczegeket.

A' Generalisok közzül magyar Uniformisban jelentek meg Kne-zevics és Schusteg Brigadérosok.

Virág képinek nagyon fogok örülni. Stunder öcsettyit ösmerem. Zajdot és Édes Gergely Anakreonnyát megküldötte Virág. Mind a' kettő nyelvünk előmenetelének egy-egy új gradicsesa. Mennyire gyönyörködtem Zajd bő, és ékes magyarságában; noha elmúlt bámulásom, hogy nagy nevű fordítóját általad megismertem.

Mennyire nem halladna Litteraturánk, még ha a' súlyos Cen-súra annyi gátokat nem vetne. Sok akadályokon kell erőt vennünk fáradsággal és ésszel, de többeket az egy eltökélt hathatós-sággal.

Virág' utolsó levelében a' Dugonits' Mathesissát a' tudakosság nevezetélől meg akarta fosztani, 's azt a' Litteraturára illetetni. Ellenkező értelmet nyilatkoztattam ki feleletemben.

Az én magyar könyvestáram igen csekély. Szabó Dávidnak egy munkájával sem bírok; de a' mit most legjobban óhajtok, az Kulesár magyar Historiája Gebhard után. Ha valamit akarsz külden, arra kérlek leginkább, hogy magad munkájából küldgy; mert noha oda haza léttemben nagy részént meg voltak, de most újjon még egyvet sem szereztem meg belőlök.

El nem mulathatom, hogy vélekedésemet Zaidban elő forduló egy két kifejezés iránt ne közöljem.

Igy, jobb szeretném, ha 10 l. *zászlóját plántálni* helyett tette volna: *zászlóját kiszégezni*.

21. l. *Adrianopoly* helyett *Drinápoly*.

51. l. *ülő város* helyett *székes város*.

57. l. *magát által lopta* helyett *által lopódzott*.

116. l. *templom pitvara* helyett *templom tornáczcza*.

Ujságul vidékünkéről azt irhatom, hogy a' General Quartély Mester Staabnak Oberstere azzal az utasítással indult Bukovina' és Erdély' széleire, hogy a' határos Országok' communicatiójit, és a széleken való positiókat járná be.

Ha csak ugyan Európa sorsot vetett az Ozmánok' uradalmára.

Az ő romlások ámbár meg nem térítheti kárunkat; de méltó bosszú leend esett sérelmeinkért.

Élj kedves barátom és szeress.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 192. sz.]

622.

Kazinczy — B. Prónay Sándornak.

Méltóságos Báró, Cs. K. Kamarás Úr,
nagy tiszteletű jó Uram,

A' mi Péchynek áldozatja leve az Ostracismusnak. De úgy esett-el, a' mint állott. Magába rejtven-el szándékát, bevarta, hogy neve a' más Candidatusok' nevei előtt megneveztessek; 's akkor, midőn az ellenkező fél azt hitte, hogy kezdődik a' viadal, azt a' jelentést tette, hogy szolgálni tovább nem kíván. Könnyű képzelni, mint hültek-el mind barátjai, mind ellenségei. Haszontalan volt minden kérés; tántoríthatatlan volt végzésében. Elsőbb Vice Ispán lett Beöthy László 712 -- második a' testvérem, Dienes, 715 vokssal. Fő Notár. 410 vokssal Domokos Lőrincz a' Békési. — Az öcsém és Beöthy nem dolgoztak Péchy ellen sem nyilván, sem titkon, sőt mind ketten barátjai. Rhédey Lajos és az Orezy leánytól született Gróf Haller Pál 's Juricskay László voltak fejei az ellene törekedőknek. — A Péchy' nagyságához az illett, hogy magát ne bocsássa kockára, 's hogy vesse-meg, a' mit mások veszve keresnek. — A' Tisztválasztás' egész menetelét megírtam Dr. Decsinek; az álmatlanság és hosszas írás nem engedik, hogy itt bővebben írjak.

A' Mélt. Bárót én arra kérem, hogy méltóztassék a' mi Péchynek' migniaturban festett képét a' lyányától, Theréztől, elkérni, és azt Udv. Agens Vitéz József Ur kezéhez olly útasítással küldeni, hogy legyen az Agens kezci közt, míg én elkéretem. Le akarom másoltatni 's rézbe metszetem; örvendvén, hogy ez által egy jó ember' képét elsokasíthatom 's öeránta való tiszteletemnek jelét adhatom.

Csókolom kezeit Ő Nagyságának a' Grófnénak, 's magamat ajánlom kegyes emlékezetekbe, alázatos hív tisztelettel maradván

Méltóságos Báró Nagysádnak

Várad, 22. 7br. 1803.

alázatos tisztelője
Kazinczy Fer.

[Eredetije b. Prónay István péczeli levéltárában.]

623.

Stunder János — Kazinczyrak.

Pest, d. 22. September 1803.

Hochzu Ehrender Herr von Kazinczy!
Schätzbarer Freund!

Es thut mir Leid Ihre und Ihrer Freunde höfliche einladund vür jedst nicht annehmen zu können, weil meine hiesige Geschäfte es nicht zulassen; solte ich aber künftigen FrühJahr oder Herbst abkommen können, und ich noch willkommen sein bei ihnen, so binn ich nicht nuhr zu Dinst, sondern es würde mich sehr freun diese Reise machen zu können; theils um Ihren angenehmen umgang geniesen zu können, theils um eine neue gegend von Ungarn zu kennen.

Ich danke vür die sorge vür meine bekwemlichkeit. Ich mus aufrichtig gestehen, das ich etwas darauf halte, da ich nach und nach aufhöre Jung zu sein. Ich möchte nicht gern sagen, alt werde.

Sie sagen nicht, wie es mit Ihrem arm geht, ich schlisse also, dass er gudt sein muss, — wir befinden uns alle zimlich wohl. Meine Frau Empfiehl sich Ihnen, so wie auch ich mich Ihrer Schätzbaren Freundschaft Empfele! und bin mit aller hochachtung
Hochzu Ehrender Lieber Freund!

Dero Unterthänigster Diener
J. Jaques Stunder. *)

Kivül: 1)

de Pesth

À Monsieur

Mons. François de Kazinczy
par Debrecin

a Ér-Semjén.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: a rendezetlenek közt.]

*) A levél szélére Kazinczy ceket jegyzte: »J. Jac. Stunder, Hafniensis, Pictor. Venit in Hungariam Ao. 1793. duxit Leutschoviae uxorem.«

1) A levél zárlatán piros pecsét.

624.

Németh László — Kazineczynak.

Győr, Szept. 30-dik 1803.

Kedvesem,

Tegnap érkezett leveled sok tekintetben újabb örömet. de egyszersmind újabb tüzet is gerjesztett bennem. Azt én tsak abból tanultam meg, hogy az Erdélyi Cancellarius Gr. Teleki Sámuel Úrnak fiá lett légyen a' mi Domonkosunk; én más Gróf Telekitől származottnak hittem. Szeretném, amnyival is inkább, minthogy egy tsinos kötésű Statistikával mindjárt udvarolhatnék néki, hogy ha vele, a' Te említésed mellett itt esmérétségre juthatnék.

A' mitől ő láttatik tartani, a' jó Németség hibázásától, én legkevesebbc tartok az előttem levő fordításra nézve: hanem inkább attól, a' mit te jelentesz és a' mit magam is kívánnék magamtól: Teleki hibáinak megjobbításától és hijánosságainak pótolásától. Azért pedig, mert többnyire oly részeit írja le hazánknak, mellyeken magam nem jártam, vagy ha jártam is, oly ifjú koromban, a' mikor még kevesebbet értettem az utazás módjához, mint Teleki. Erre nézve bár más fordítóra kapott volna a' munka. Most már nagyobb részént készen vagyon: azért Tégedet, a' ki a' Tisza tájékain jártos vagy, kérlek, olvasd meg figyelemesen a' munkát, és a' hol mit megjobbithatsz, jobbitsd meg; a' hol hibát gyanítasz, jegyezd meg, hogy végére járhassak a' dolognak. Te kivüled tsak a' Sógoromat, Ásbóth János Urat. kérem hasonló munkára, kérném még Schedius Professor Urat: de ez úgy is bajjal érckzhetik. A' Ti segedelmetekkel, ha minden hibából ki nem vetkeztethetem is Telekimet, legalább egy hasznos és kellemetes olvasatú munkát adhatok, reménylem, a' Német közönségnek kezébe, mellyet ha elfogadja, a' Cancellarius Úrnak fogok ajánlani. A' mi a' siető munkának szennyeit illeti, azokat, reménylem, alkalmasint le mosogatom: 's a' mi aprólékozó lélekre mutat is alkalmasint, noha mind kész akartva sem, eltörlöm: de a' pótolás az Ország több nevezetes részeinek leírásával csak akkor lehet meg, ha azon tájékokat ez után vigyázó szemekkel magam megtekintem. A' datumaim, mellyek Statisticumok, az utazást segítik, de az utazás leírásában megkívántató Topografiára koránt sem elégségesek. — Én nekem úgy tetszett, mintha igen Romanticus lett volt Kassának megtekintése a' Tokaji utról: de Te, a' ki gyakrabban látod és finom izléssel bírsz, jobban megítélheted.

A' Könyváros, a' ki ezen munkának megkészítésére kért, az után egy voyage pittoreske-t akar Magyar Országról folytatott darabokban kiadni, a' mellyre engemet már megkért, és én Téged kérek, hogy utazásaidat ezen tekintetre nézve írogasd le, a' hol alkalmatosság leend hozzá, rajzold le a' tájéket, ha megérdemli. A' manuscriptum-nak hozzád való küldése talám meg lehet a' jövő Januariusi Debreczeni vásárkor, vagy bársak előbb meg lehetne. Én a' két első hétben megkészítem. — Ki a' könyv árrosod? talám az által legelőbb oda jutna hozzád. — — —

Hogy a' Propylaeekkel megajándékozsz, azzal nagyon lekötelezsz. mert még eddig csak olvasásához sem esett szerentsém, noha azt mindig kívántam: de sajnállonám, ha kedveskedésed erszényednek érezhető nehézségére esne.

Édes hív Barátnak emlékeztetője

Ugy, ha az terhének nem nehezítője.

Köszönöm, Édesem, előre is.

A' képed, melly tanuló szobátskámnak ékessége barátod szívének; a' fiannak pedig szemének gyönyörködtetője. Az én ártatlan Arisztippemnek semmit, a' mi minden siránkozását el mulaszthatná, kedvesebbet nem mutathatok annál. Mintha éreznék szíveink hívségét. Fel kelése után első indulása képedhez van, annak örül, arra repes: le fekte előtt annak mond annyán 's apján kívül utoljára jó éjt-szakát.

A' szépnek érzése igen elevenen mutatja magát benne. Épen karomon volt, hogy leveledet feltörtem, 's a' Viczajdat alig tudtam kezéből baj nélkül kiszabadítani. Meg engedj, hogy annyit fetségek róla: egy kintsem, — 's tudom, hogy megelégedve mulatnál vele, ha látnád. Irtam a' minap, hogy képed és én közöttem nem kitsiny hasonlatosságot találtak: most a' szolgálóm épen a' magaménak esmérte. — Szerentsés vagy, hogy boldog gyönyörűségedet leled a' szép ritka képeknek szemlélésében: a' kit azok nem ébresztenek, abban nints ébredhető. — A' képemmel való szándékod felette szép fántáziákat szült képzelődésemben — a' mult időt terjesztette előmbe. — Kísimmel egybe szoritlak karjaim közé. — Mihelyt módom esik benne, meg készül a' képem. — — Esmértess meg Viczaÿval, kérek: ó néki jeles embernek kell lenni, kit Te úgy betsülsz. — — A' gyönyörűségeknek a' szépében válogatsz! Édesem ne véd tréfára, ne vesd meg intését, kérését Barátodnak, Némethednek — házasodj.

Mi üzhetett Győrből oly sietve, el nem tudom még eddig [képzeln], és annál inkább kívánám tudni, mivel magad figyelme-tessé tettél reá. — Mondottam a' minapi levelemben, hogy sokat kellene írnom a' nyáron tett utazásaimról. Most csak egy két szót, mert szándékom ugy is valamit belőlle nyomtatásban adni a' Közön-ség cleibe. - Láttam Keszthelyt, és örültem Festetits György mun-kájának. A' Georgicon olyan Institutum, a' melyre talám az egy Británián kívül az egész Europai külföld irigy szemmel néz. Nincs oly része a' mezei gazdaságnak, mellyben az ifjú ember a' legújabb találmányok és kimunkálás szerént practica institutiót nem vehetne, és, a' mi még több, bele szokik a' gazdaság egész folyamatjának a' legjobb mód szerént való clintézésébe. Megtanulja földjeinek, azoknak különböző fekvése és természete szerént chez alkalmaztatott hasz-nát venni, megtanulja munkásait és Tisztjeit okosan igazgatni. Által-jában egy tökéletes gazdává lehet. A' Georgikonnak földje, melly áll 240 2 mérős holdból: 140 hold rétből, de a' mellyből még csak 40 holdnak alig vehetik hasznát, mivel csak a' tsatornáknak elkészülé-sével lehet reménység ahoz, hogy a' posvány rétté leszsz: és 100 hold erdőből, melly csak most jött keze alá; és 20 hold szőlőből, mellyet még csak egyszer szüretelt és jobbitásához még most fog, hajt a' gazdaságból, minden munkát leszámlálván, 3000 ft készpénz-beli hasznót. A' mellynél még most az ujonnan teendő épületekre és a' Tanítókra 's tanulókra sokkal is több megy: de ha az épületek készen lesznek, és az egész földje hasznavehető állapotban lézen, nem költséget, hanem már a' gazdaságából is nyereséget ad a' Festetitseknek. - Onnét Sopronyba utaztam, 's innét kirándultam Badenbe. a' hol láttam én is a' Felséget: de meg vallom, hogy neni a' Tiedhez hasonló érzésekre gerjedtem. — A' kamarája nagy Con-fusióban van, a' banqueruttól tartanak a' Finantzierek, innét a' min-denkori speculatio; innét a' Te újabb fizetésed is. A' Calculusnak praetextualtt hibája kétség kívül az ezüstnek a' bancohoz való köze. Szivből sajnállak, de elfelednek mindent, ha tanátsomat követik. Ölel

Némethed m. pr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

625.

Virág Benedek — Kazinczyna.

September végén 1803.

E' napokban előmbekerültek Horátiusból fordított verseim: A Gyermekek, ki beszélni tud, 's a' t. mellyeket, úgy tetszik. a' múlt télen küldöttem hozzád. Szaggasd-el azokat, kérlek, édes földim, barátom! Hibát, rút hibát látok benne, — »a' mit ölelve fogadt el, — *viszsa vet, utál*» vissza veti, utálja, t. i. azt; kell vala tennem. Szaggasd el. etc. etc.

Az Aradi levélben azt a' *livor-t* nem tulajdonítod véteknék. — A' Poétikából értett magára valamit. — A' levelet egy igen nagyot mutató ifjú ember hozta. Fogadta, hogy ír.

Az Egri papok igen felébredtek. Ezt örömnkre. Versegi otthon mondatik már lenni minden bizonytal. Nem régen valék annyánál. — Hát a' kezéd?

Ha valamely szép lelkű ifjúval vagy isméretes, ösztönözd, hogy írjon elméjéhez, 's ehhez a' nagy nemzethez illendő dolgokról. A' sok szomorú fájdalmas fantáziái a' gondalom-szerelemnek mire való? Vagy, nem lehet-e vigan énekelni a' szerelemről? Látod, némelylek készakarva abba a' szerelmesen bolondoskodó Melánkholiának tengerébe vetik magokat; 's azt kívánnyák másoktól is, hogy mint ők, bolondok legyenek. Ezerszer többet használ akár a' Nyú históriája, akár a' Markalfé. A' *Cisio* is többet ér. — Hát *Te!* mit tartasz felőlök?

Küldgy ismét paraszt dalokat.

A' minapában clalkonyodott vala már a' Nap, — ablakomnál dohányozgatván, egy tiszta torokból hallám énekelni:

»Mi haszna, Galambom! ha előtted járok.« A' hirtelen támadott kiabálás, 's zaj miatt többet nem érhettem. Nem tudná-e ezt valaki nálatok? Ha úgy: írd meg, édes Kazinczyna! és más akármi réfás énekeket, 's nevetséges dalokat. — Isméréd-e Édes Gergelyt?

Vale

Pesten.

V. mk.

Ma purizáltam: *Nemo me lacrimis* — Enniusból —

»Senki ne búsullyon rajtam, 's temetőmre se hintsen

Fájdalmas könyeket! — Én, ha lehet, Szolonnal tartok. —

A' mire itt kértelek, édes barátom! tellyesítsd és küldgy tótot, magyart, de azonban légy --- és ély --- Tacitusi lélekkel! Mint az a' te barátnéd is. Vale iterum.

alszik a' g. ---

Szeretném tudni, ha léssen valami *Szilveszterből*: Az, a' mit nem várok, nem jut eszembe.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

626.

Kis János — Kazinczynak.

Nagy Érdemű Barátom!

Mikor tudom én azt a' megbecsülhetetlen nagy szeretetedet meghálálni, melyet minden levelednek minden sora lehel, 's mellynek tselekedettel is most újabban oly szép bizonyosságát adtad! Régen érzem én azt magamban, hogy e' részben is örökös adósod leszek, ha tsak azzal a' szeretettel és tisztelettel meg nem előgszel, a' mellynek tüze bennem Erántad úgy ég, valamint szíventől kitelhetik, valamint a' legkedvesebb tárgy eránt én bennem éghet.

Tini barátsága kevélyé tesz, 's annyival is inkább kevélyé, minthogy oly gyönyörű úton jutottam bírására. Tellyes szándékom volt, hogy versekben feleljek néki: de Barátom, midőn az oestrumot vártam, a' hideglelés paroxysmusai jöttek reám, mellyek jóllehet már megszűntek, még is sok híja, hogy kivált mostani sok felé való szakadozásaimban a' verstrásra időt vehetnék. Válaszoltam egy két rendel[!]: Te a' midőn Veled léssesz, tedd tökéletesebben bizonyossá a' felől a' boldog öröm felől, melyet barátsága szívebben gerjesztett.

Zuidot már eddig olvastad; *Emberi indúlatok tüköre* nevezet alatt most is egynéhány fordított erköltsi meséim nyomtattatnak Webernél. Mind a' két munkát főképp azért adtam ki, hogy Barátim ítéletét érthessem, mennyiben kerültem légyen-el az elő beszéllő stylusban a' hibákat, a' melly írásmódjában való fordítást én különösen nehéznek tartom. Alig várom ezért is, hogy erköltsi mesédidet olvashassam. Azonban is, kérek, végy időt Magadnak a' nevezett munkátskáimban előforduló 's kivált az elő beszéllő stylus regulái ellen tett tetemesebb hibáknak kijegyzésére. — Eddig nem igen volt

módom a' Magyar nyelv természetét úgy *studírozni*, a' mint szerettem volna, ezután a' mint előre látom, még annyi módomban sem leszek. Barátom is egy sints hozzám közel, a' kivel az efféle tárgyakról értekezvén tőle tanulhatnék. Kisfaludy négy órányira van 's ritkán jöhetnek vele öszve.

Kisfaludy neve eszembe juttatja, hogy utolsó veledéletemkor kinyilatkoztatott Erántad való szeretetéről és tiszteletéről nem tudósítottalak. Azt mondotta, hogy »ha az ő tiszteletében valamennyire »gyönyörködöl, bizonyossá tehet, hogy egy könyvíró eránt is soha »olgy szíves tiszteletet és szeretetet nem érzett, mint Te erántad; »mert a' Te írásaidból látta legelőször, hogy a' magyar nyelven »másképpen is lehet írni, mint a' Biblia és a' régi imádságos könyvek vagynak írva.« Hozzá tehetem azt is, hogy különös nagy tüzzel beszéllett mind Ő, mind *Nagy* Kánonok Rólad, és hogy mind a ketten nagy nyughatatlansággal várták Bétsből erre való jövedeledet. Kisfaludy nevezetesen egy Romántzát le is írt tisztán számodra, mellynek tárgya a' Csobántzi várba helyheztetett rege, hogy midőn Csobántz mellett elmentél volna, lett volna ott annál több mulatságod. —

Élj szerentséesen, az eddig való és még mostani bajaidat is (mellyeket, oh fájdalom, azok, a' kik akarnak, nem enyhíthetik, a' kik enyhíthetnék, fel sem veszik) felejtessék-el Veled a' Másak és azok, a' kik Téged olgy forrón szeretnek.

N. Dömölk, Oct. 6dikán 1803.

K.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

627.

Csehy József — Kazinczynak.

Kedves barátom!

Ezerszer köszönöm, hogy Virág' képét megküldötted. Melly nagyon meg-érzékenyedtem látására, midőn negyedfél esztendőnk mulva újra reá ismertem. Melly igen bájos az a' csendes nagyság homlokán, az a' magában bizó nyugalom, mintha most is hallanám buzgó szavait ajakáról: *Józi! csak rajta, dolgozz, ösztönözz másokat is.* Ezek a' szavai jutnak mindenkor eszembe, valahányszor képire tekintek.

Értem Mihálkövitől, hogy a' Nevelés' Systemájában ismét változások fognának esni. Vallyon nyelvünk, és a' tudományok vesznek é gyarapodást általa? Nehéz reménylenünk. — Meg-nyertük, hogy a' német szó, mellyet József Császár behozott, iskoláinkból elimináltatott, nyelvünk' eltörlésére czélozó sok törekedések felforgattak. Nagyot nyertünk, nem féltjük, hogy Nemzetünknek díszesebb része egy két generatio alatt idegen néppé változzon; -- de a' nemzeti cultura csak nem azon a' grádicsán maradott, a' mellyen volt: nyelvünk nem vitetett bé a' tudományokba; pedig mennyit pallérozódott e' rövid idő alatt, nem mondhatta senki, hogy még is alkalmatlan legyen; a' jég meg van törve minden felől, a' hátra lévő akadályokon középszerű elmék is erőt vehetnek. — Törvényesen meg ígértetett, hogy a' hivatalokba be fog vitettetni, erre, úgy látszik, mintha számot sem tartanának többé. — A' Theatrumnak, melly oly szép előmeneteleket tett, el kellett veszni nagy el-hagyattatásában. Egy nagy Országnak nincs annyi értéke, hogy egy köz hasznú intézetet fel tudna gyámolítani, ha bár kevés summával meg eshetne is; mert, úgy hiszem, csak az épület és az első Kikészítés tétetődnek meg publicus Költségen, azonnal erős lábra kaphatna. Mire való az Indigenák' taxajából nevedő fundus, nem lehetne é igaz jussal annak egy részét erre fordítani? Bár mind ezeket szívekre tudnám kötni azoknak, a' kik róla tehetnének.

Az itt való Gymnasiumokban németül folynak a' tanítások, németek a' Kreisamtok. Lengyel Ország, a' muszka részt kivéve, nem ismér nemzeti theatrunot. Bogoslawskinak Varsai játszó társasága széjjel oszlott. Lembergben az a' böcsület adatik még meg az Országbelieknek, hogy a' Színjátsszók a' Német mellé lengyelül is ki nyomtattatták a' játék darabok' címjeit.

Ird meg, édes barátom, lehet é reményleni Versegink' szabadulását? Élj és emlékezz meg gyakorta rólam. Nem sokára beszorit az idő házainkba, a' hol egészen a' tudományoknak, és barátinknak élhetünk.

Przemysl, October 12dikén — 803.

Ment mp.

[Eredetije a m. t. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 192. sz.]

628.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának.

Debreczen, Octob. 13d. 1803.

Édes kedves jó Klárim,

A' te leveledből hozzám a' régi igaz szeretet szóll, 's nem is gyanítod Te, mely kedves azt nékem tőled érteni. Ne engedjük, édes Klárim, ne engedjük, kérlek az Istenért, hogy köztünk ez a' szeretet el hülhessen. A' kik egymást nagyon szerették, nem változhatnak-el annyira, hogy egészen hidegekké lehessenek; de az elhülés szint olly keserves, mint az egészen elhidegedés. Én azonban nem reménylem egy hamar, hogy Ruszkát megint megláthassam.

Fráter Pál megmaradt a' szolgabírószágban, de nagy bajjal.

Tegnap érkezék-meg a' Posta, és elhozta az én tudósításomat a' Restauratio felől, de nagyon csonkán. És így illő, hogy felőle többet mondjak.

Dienes elhizván és megúnván a' Notariális szolgálatot, melly néha gyertyázást is kíván, mihelytt a' Fő Ispán bejött Váradra, declarálta, hogy tovább szolgálni nem akar. Ennek igazságát mutatja az is, hogy ő a' Városi lovait jó előre eladta 's falura vontta magát.

Rhédey Lajos nagy ellensége volt Péchy Imrének 's mindent elkövetett, hogy kimozdíthassa. Kapott is elég társat. Péchy, a' ki, a' mit az egész világ nagyon tudhat, igen nagy ember. 's a' hivatal-jáért nem vezett, egy szép játékot akart csinálni ellenségeinek, feltette magában, hogy magát a' veszekedés tárgyául ki nem teszi, de ellenben azt sem engedi, hogy Rhédey lépjen helyébe, 's csak halld, mit csinál.

A Fő Ispán candidalta Rhédeyt is, másokat is, nevezetesen Szent Iványi Józsefet is. — A' kik azon dolgoztak, hogy Péchy meg ne maradjon, látták, hogy nem jó magokat is választásra bocsátani; mert Böthynek is, Péchynek is sok barátja van, 's könnyen meg-eshetik, hogy a' sok felé menő voksok közt Péchynek lesz legtöbb. Tehát Rhédey, Consiliarius Buday, Tokodj, 's Szentiványi József declarálták, hogy nem fogiák felvállalni. Ekkor felkél Péchy, 's a' mit Dienesen. Mihályin, és a' Fő Ispánon kívül senki nem tudott, sőt nem is gyanított, declarálja, hogy ő többé nem szolgál. Mind barátjai, mind ellenségei elrémültek. Akkor bánta meg némelly ember, hogy deprecalta a' Candidatiót.

Böthynek 712, Dienesnek 715 voksa volt. — Dienes felől némelly bolond azt mondja, hogy ő titkon dolgozott, hogy Péchy-t kitolja. De Péchy szereti Dienest még most is, 's ez meghazudtolja a' gyanút.

Én Ferencz napján Bátorban voltam a' Kir. Commissariusnál, csupán csak hogy tiszteletére légyek 's megköszönjem az erántam mutatott kegyességet 1795ben. Ezt Szulyovszki nem igen tenné. Nála ebédeltem. — Az előtt való nap Kállóban voltam Gyűlésen, és a' Fő Ispánnal ebédeltem. Szánni lehet azt a' szegény vén embert, hogy megpiszkolják. Tudom én, hogy az Ibrányi ház, melyet én szívesen tisztellek, ellene morog: de bizony az, a' mit szeméimmel láttam és fülcimmel ott hallottam, a' Fő Ispánnak ellenségeit terhel; 's én nagyon sajnálom, hogy Antal, a' ki derék és jó fiú, olly emberekhez csapja magát, mint a' sánta Melczér. 'S a' Fő Ispán nem retteg; sőt azt kéri ő Felségétől, hogy a' Commissio hadd folyjon, csak vele is közlessék, hogy menthesse magát. Rendes, hogy azt az imádkozó és egész nap theologus könyveket olvasó Urat vádostalansággal vádolják.

Niczky Laczi az ebédnél nagyon járatosnak mutatta magát a' historiákban. Bizony Szabolesban nincs senki, a' ki azt úgy tudja, mint ő. Én azt úgy tudom becsülni, a' hogy kell. Csak holmi gyermekeségek által ne tenné magát a' bolondok' játékává.

Máli nagyon megszerette a' Komédiát, de a' bálba többé menni nem akar. Nevettem, hogy ő is Sodoma szeretővé lett; mert Asszonyám Váradot és a' városi lakást Sodomának nevezte régen.

Miklósnak 10. Septbr. *Natália* leánya lett. Ma várják Semjénbe Laczival.

Az Isten áldjon-meg, édes Klárim, magadat és egész házádat. Kedves Bátyám Uramat tisztelem, gyermekeidet csókolom sorban, Cseresit és Loyzit leginkább, és a' kis Druszámát.

[Eredetije dr. Offenheimer Gy. közjegyző birtokában, Kassán.]

629.

Kazinczy — Édes Gergelynek.

Ér-Semlyén 1803. Okt. 29.

Tisztelendő Úr, különös bizodalnám jó Uram!

Indulok szüretemre; de nem hagyom el addig a' házat, míg az Úrnak most érkező levelére nem válaszolok. — Az Úr levele én

irántam barátságos bizodalmat, de egyszersmind neheztelést is mutat. Neheztelést, hogy az Úr versei iránt szabadon kimondottam némely cikkelyben ellenkező gondolatomat. Sajnálom, hogy az Úr magát általam bántva érzi. Nékem az ezéloom nem volt. Én az Úrnak személyét kifogás nélkül becsülöm, becsülöm ritka talentumait 's készületeit is: de véték e én azzal, hogy kimondom verseiről, hogy azokban sok van, a' mi nékem nem tetszik? Az Úr maga akarta, hogy kimondjam 's annyival nagyobb tartozás volt, mivel különben is meg fogtam volna cselekedni. A francziáknak egy nevezetes moralistájok, herezeg Rochefoucault (olv. Rossfukó) egyik aforizmusában ezt mondja:

«Alig van valami, a' mi a' magunkkal való szertelen megelégedést inkább fogyaszthatja, mint az a' tapasztalás, hogy ma nem javalhatjuk azt, a' mit tegnap javallottunk.»

Ha ezelőtt kevésel én vagy más bántottuk volna a' Leoninus verseket, és ezen fogván aztán az Úrééről is kimondottuk volna, hogy azok szintűgy szenvedhetetlenek, mint minden Leoninus vers, úgy e, hogy az Úr ezt is neheztelésnek vette volna? ime mostan pedig már maga is detestálja azokat a' fertelmességeket. Én annyira ismerem az Úr ritka tehetségeit és annyira bizom igazság szeretetében, hogy el vagyok hitctve tökéletesen iránta, hogy az Úr a' maga philologiai 's aesthetikai heterodoxiájától bizonyosan eláll, mihelyt azoknak helytelensége felől úgy kapacitálják nemesen gondolkozó barátjai, mint most elállott a' Leoninusi verspattogatástól. Ez mind eezet az Úr sebére úgy e? Csak hagyjon szabadon menni az Úr. A' ki lelkében csendes az iránt, hogy úgy tapogat, mint barát, az szabadon tapogat. Azért vagyok illy bátor, mert az Úr elijesztett, hogy Grammatikát ír. Valóban, édes barátom, az Úr annak írására nincs elkészülve. — Nem említem az oly cikkelyeket, a' mikről lehet pro et contra szóllani; olyakat említek csak, a' mik ellen nincs semmi szó. — Mondja meg az Úr, mit lehet várni e részben attól, a' ki az ergot *háttnak* írja? Philologus nem fogja azt mondhatni, a' mit a' philológiához nem-értők nevetkezve mondanak, hogy quid importat *nunchátt* vel *hát* scribatur? Mit lehet várni e részben attól, a' ki a' Hor atiuust Horátzinak kereszteli el, és ezen botlásából még mostanáig sem tér meg? — Hát Pancratius magyarul Pongrácz-i-e, vagy inkább Pongrácz? 's ha így, miért Horátzi tehát és nem Horátz a' Horatius? — Azt igen jól teszi az Úr, hogy grammatikai disquisitiókra ereszkedik. De azonfelül, hogy maga

elmélkedik, olvassa kérem, a' mit a' nemzet jobb írói, Káldi a' bibliafordító. Virág Benedek és Kis János írtak. Így aztán ha a' nyomtatás alá készített grammatikával Hesiodussal együtt (a' mint írja az Úr) pipát gyújt is; legalább azt fogja nyerni, hogy a' grammatikushoz illő módon szól és ír.

Megolvastam a' verseit. Kivánsága szerint az Úrnak megmondom, mi érzés támadt bennem olvasások alatt. El lehet erre is kérdezni: «Quis leget haec? — Vel duo (Édes Gergely és Csirke), vel nemo! — 's ezt a' sokat egy ignotus Csirke miatt! a' ki igen derék ember fog lenni, de a' kit a' publicum nem ismerhet még eddig. — 'S miről foly ez a' sok verselés? Minden sorából a' magamtól eltolt, de engemet nagyon csiklandó magasztalás és önszeretet tetszik ki. A németek mein werthes leljok! — Egyébiránt szívesen megadom, hogy azok valóban szép versek.

A' Debreczeni vásárból hazajövén, 's a' szekeren Csokonai Anacreoni dalait olvasgatván, Anacreon juta eszembe, 's annak magyar fordítója, az Úr, Földi és mások. — A' legbájosabb, legpajkosabb kis poétát nem kellene szóról szóra fordítanunk. Fel kellene kapnunk, a' mit mondani akar és a' mit ő görögül és a' görögöknek oly könnyűséggel mond is. Tudván könyv nélkül az egész görög első dalocskát, a' magam módom szerint még a' szekéren lefordítottam azt. Imhol van. Méltóztassék az Úr ezt nem úgy venni, mit *κανον*-t (görög szó, kanon), hanem mint új próbáját Anacreon fordításának.

Az én lantom.

Fegyvert akartam én is
'S csatákat énekelni,
De lantom énekemhez
Zengett csupán szerelmet.
Új hurokat vonék fel,
'S elkezdtem a' Herakles
Nagy tettit énekelni,
De lantom énekemhez
Zengett megint szerelmet.
Bucsú tehát örökre
Tinéktek, óh vitézek!
Mert lantom énekemhez
Mindig szerelmeket zeng.

Az az Atrides és Kadmus, az az Troja és Thébe csak annyi a' magyar olvasónak éppen mint: fegyver és csata. — Megengedjen az Úr. Elkezdvén írni levelemet, nem vevém észre, hogy egyik oldalára írni kezdtem volt. Ajánlom magamat barátságos emlékezetébe 's maradtam hív tisztelettel

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz.

[Megjelent a *Figyelő*, 1879. évf. 6. k. 145—147. l.]

630.

Németh László — Kazinczynak.

Győr, Nov. 22-dik. 1803.

Barátom,

Hogy olly nagy emberrel, mint Teleki, a' Cancellarius, saját leírásod szerint megesmértettél, azt igen köszönöm. Nekem azok az embereim, a' kikről azt mondhatni, a' mi az ő képe alatt van secundis temporibus dubiisque rectus, 's a' kik az ő Symboluma szerint tselekesznek. Még nem írhattam néki azért, hogy előbb a' könyv-árostól kérdeztem meg, ha tetszik e néki, hogy a' könyv dedicáltassék és ha akarja e a' Domokos képét eleibe tetetni a' munkának, mivel ő a' képét másra szánta. Akar tudni illik Biographien Merkwürdiger Ungern kiadni, 's ezek között Teleki Domokos is vagyon 's a' képét ahoz szándékozik metszeni. Írtam néki eránta 's mihelyt feleletét veendem, a' szerint fogok a' Cancellariusnak is írni. Schwandtner nem hagyja helyben a' munkát: ő Domokosunk utazását nem tartja érdemeseknek nagyobb publicitásra, mint a' millyet nyert; én pedig Magyar originalis munkát keveset tartok a' fordításra érdemesebbnék. Igaz, a' mit Schwandtner mond, dass es ein zusammengestoppertes Werk ist, a mennyiben t. i. Horváth, Tóth és Dalmata Országoknak Geografiájára és historiájára terjeszkedik: de maga az utazás szemmel látott tanúnak a' beszédje, 's ennek a' betse minden hibák és hijánosságok mellett is olly Országról, mint Magyar Ország, igen érdemessé teszi a' munkát. Hanem Barátom, a' miket Te és én kívánunk, arra tsak ugyan nem mehetek benne, hogy a' hijánosságait kipótolhatnám: én meg elégszem azzal, ha hibáit jobbíthatom meg. Koránt sem elég az én esméretem arra, hogy azon helyeket, a' melyeket ő le ír, én tökéletesebben leírhasam: de a' hol hibáson írtt, azt megjobbítani igyekezem. E' legyen tehát, kérlek, várakozásod

fordításomról, azt is hozzá értvén, hogy a' stilusnak szennyeit tehetőségem szerént letörteni igyekezni fogok. Ha olly közel laknál, hogy a' munka tőled hamar fordulhatna, már elküldhettem volna: de a' te Tőled és a' Sógoromtól várt jobbitásoknak még előbb hasznát kívánnám venni, mint sem kezemből kibotsátanám; kérlek azért, ezekkel ne késsél, úgy azután tőled egyenest a' sajtó alá kívánnám küldetni.

Hogy a' Socrates attyával olly furtsa volt a' beszélgetésed, nem tudalom. Ő különös ember. Bír szép tulajdonságokkal és főkép szép tudománnyal. Hanem egy veszedelmes Principium, az egoismus néz ki igen a' tselekedeteiből, a' melly mindeneket elront. Vagyon az ő mondasában valami igaz, valamint azon Praejudiciumban is, a' mellyet a' Ti tudósaitok többnyire hisznek; hogy a' soliditás az ő feleken van, a' pallérozodtság a' mieken. Mi nálunk többnyire kevéssé tanulják és olvassák az oskolákban a' Classicusokat: ezért deákul és Görögül többnyire tsak keveset tudnak: ellenben több hasznát veszik az újabb íróknak, kivált a' Németeknek, 's azoktól jó Gustust és a' mellett, ha deák korában nem, emberkorokban szép tudományt szerezhetnek magoknak. A' Tiéitek ellenben, a' kik többnyire a' fundatiokból 's Rectoriákból szépen édegelnek, több időt tölthetnek az oskolában, 's jobban reá érnek a' Classicusoknak olvasására, etc. de én a' legtöbb tudományt is gustus nélkül solida eruditionak nem esmérhetem: és azért óhajtom veled egygyütt, hogy egymástól többet vennénk bé és tanulnánk. Ő pedig még személyesen is, megbántatottnak tartja magát a' Luth. világtól. Egyszer Superintendenségre ásitott, nem lehetett azzá; másszor imádságos könyveket irt a' gyermekek számára; mind rajta maradtak a' nyomtatványok; tovább a' lexiconjára, mellynek hirdetésében a' Dunántuli papokat Superintendensektől fogva a' legalább való káplánig, publice Idiotáknak declarálta, a' Lutheranusok nem prenumeráltak: végre az itt volt Tanítók u. m.: Schönfeld (egy derék tudományú felső Magyar Országi fi, a' ki szerencsétlensége miát már is Ráthot atkozza). Doctor Beke, a' ki Pozsonyi deákságából ide ki jött Tanítónak; 's most nálunk első Doctor, Kisünk és én néki elegendő Complimenteket nem tettünk, és kivált tudománya előtt meg nem hódoltunk. Ezért sem mi, sem a' többi Lutheranusok semmit nem tudnak, etc. Azt még sem vártam tőle, hogy pápai lelkét olly nyilván merné publicálni!

Arisztippemmel mennél előbb lehet meglátnak: az égek tellyesítsék reá mondott áldásodat.

Vitzayval való megismerkedtetésedet köszönöm. Fábrinének, a' papnénak róla tett leírása a' Tieddel tökéletesen egyez. — *latet aurea virtus. Add tudtára, hogy esméretlen tisztelem.*

Magadnak leírására könybe borúltak szemeim. Tselekedd, láthassalak mennél előbb; 's vedd szivedre szeretett Barátom minapi kérésemet — *házasodj*. Én magamat lefestettem 's a' mint róla magam, és a' körültem forgók itélnek, vagyok találva, de 'talám jobban is lehetnek. — Sokan látták képemet. Kettő találkozott, a' ki azt mondotta, hogy reám esmérni nem tudna: Fabri és Schwandtner; Kisünk is tsak az ábrázatnak felső részével elégszik meg. Ha mód esik benne, Sopronyban is lefestetem: de ha nem lehetne, ezt küldöm. — — —

Én előttem, Barátom, az Isten országa a' földön ott találtatik, a' hol sem senkinek felette nem szükséges lenni, sem alatta: de erről inkább elmélkednünk kell, mint sem irogatnunk. — Olyan emberck, mint a' kinél Bátorban voltál, nagy ellenségei az olly világnak: sőt annak is, a' ki ezt nékik szemébe meri lobbantani, az akasztotta meg az én statisticámat; de meszsze vagyon még a' tziel és sok fokokon kell fel hágnunk, míg az örök békességbe juthatunk 's a' most szolgálai facultas Úrrá lehet — de legjobb ez illy madarakra nézve *ουτε φοβεισθαι ουτε φοβειν*. Sem nem rettegni, sem nem rettenteni.

Széchenyinek Kis Tzenkje Öreg Czenk nevű helységének járásához való, a' melly ugyan az övé és így derék 's nagy helység az Ikva mellett, két domb között egy völgyben nyúlik el, a' régi Nádasdiak Német Kereszturjától $\frac{3}{4}$, 's Kis Czenktől a' Sopronyi 's Kőrmendi útban $\frac{1}{4}$ órányira; szőleje is van, lakosai, mellyek mintegy 1200 lehetnek, Magyarok és mind Catholicusok. — Örültem, hogy egyszer ismét Auctorságodról tudósítottál; mitsoda az a' munkád, mellyhez tsak ennek hijával voltál. — — —

Kisünk nálom vagyon, beteges; mondottam, hogy ne halaszssa képének iratását, talám meg is leszsz.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

631.

Virág Benedek — Kazinczynak.

Édes barátom! Már jobbatkán, sőt jobban vagyok. Írok tehát, 's válaszolok az Októberi leveledre, mellyről beteg fantáziáim között is néha néha megemlékeztem. Fáj nekem, hogy téged hijába fárasztottalak, és Váradra küldtelek. Engem Varga Professor szája lüetett-el. Elhittem tehát, hogy ott valami nagy *lumen* volna. Azólta hallám, hogy azon hircs helységben még jó Compactor sintsen. Mit ítélhetek ebből? — Hallám azt is, hogy egy valaki kanonokságot nyervén, minden könyveit kivetette az ablakon. — Eddig jöttem az írásba, és íme egy Mercantil legény leveledet hozta. — Jól vagyok. Tovább. — Egy másíkról: hogy azért nem szereti olvasni Liviust, mert lutheránus-e, nem tudom már, vagy cálomista stílusa vagyok. És így ezután elő nem hozom neked a' Nagy Váradiaikat; Te se énnékem, — nem nekem valók. Ezt ne tulajdonítsd, kérlek, büszkeségemnek, hanem, ha valaminek akarod tulajdonítani, tulajdonítsd *simplicitásomnak*. Azonban kívánom, hogy a' Kis Istók potrohos angyala hárfázza nékiek a' szerelem Gyötrelmeit, 's tsak ott szűnnyék meg, a' hol a' bagoly, a' békák, a' scorpiók, az Ekhó, a' Nap, az Éj, — a' denevérek — megjelennek.

Takáts Leveléből, Veszprémből, értem: Hogy Rájnis, 's Fábchich serényen dolgoznak. Rájnis a' M. Encyclopediát majd majd elvégzi: Talán ki is jött eddig. 2. Virgilius Georgiconját elkészítette. 3. Magyar Parnaszszus nevű könyve is kész: mellyben nem tsak a' saját költeményei, és más nyelvekből fordított versei; nem tsak a' M. Prosodia a' nevezetesebb Poétáink példájival is már támogatva foglaltatnának, hanem a' külömbféle költemények természete 's reguláji is megmagyaráztatnak.

Baróti Szabó Dávid Komáromban nyomtatlya a' Magyarság virágit.

A' *Császárok*. Írta Görög nyelven a' Második Juliánus *Császár*. Megmagyarázta Kresznerics Ferencz Szombathelyi Pap. A' Böleselkedésnek Doctora etc. etc. Ezen írás nálam hever. Vagyon még egy *Manu Scriptuma* Budán.

Neue, mit Gründen unterstützte, Hungarische Sprachlehre. etc. etc. Nagy Grammatika. Versegi írta, a' mellyben, már 20 Esztendőttől fogva dolgozik. Láttam nála sok egyéb nyomtatás alá való munkákkal egygyütt. Ő maga fris, vig.

Tégy rendelést mennél előbb, hogy kezedhez vehesd, a' mit *ajándékban* küldendek számodra. Tudni illik, 1. Léliusból 50, 60 Exemplárt. 2. Kátóból is annyit. Ebből most szedik a' második árkust. Januárius vége felé meg készül: mert nem sietünk vele. Meg vagyon-e nálad: *Magyar Ország Historiája* — Kultsár István — ? — Ezt se vedd meg. Meg küldöm: tudósíts.

Révai János Miklós Munkáját is így küldöm meg számodra. — Ez elég legyen első levelcde.

A 23-diki. 8bris 1803.

A' mit Sylvosterről irsz, helybehagyom. Ird le in silentio és nyomtattasd ki; A' praefatzióban, ha néked úgy tetszik, arról említhetsz, hogy ezen gondolatú valék még tavaly. Küldd meg azt annak idejében. Bizony, rendes ember Sinai bátyánk! Ne szöllj neki, ird le a' könyvet és tedd hasznossá.

Nem volna-e jó egy kis Magyar Praefatziót is írni? Mert, ha a' régiek a' Magyar könyveknek *deák* Praefatziót adhattak. miért nem mi Magyarot a' deákoknak.

Nálom: *tép-del, fur-dal, vag-dal*. Ezekben *dal, del*, két l-t én még nem láttam. Így tehát jár*dal*, nyög*del*; nem jár*dall*, nyög*dell*, de úgy tetszik, ezek új szók: nem tudom, mit akarsz velek. Most Kátót irván, megakadtam ebben, *beszéllek* (ego narro, loquor). mert eszembe juta az a': én téged kibeszél*lek*, a' melly jó ettől: ő beszél: mint Ő lát: Ő kér. ver, 's a' t. addito *lek*: lát *beszél-lek*, lát-*lak*, kér-*lek*, ver-*lek*, 's a' t: így írom tehát: beszél*lek* veled, beszélgetek; 's a' t. így írom *kedvelek*, sz, el, lünk; így látom Telegdiben is: ellenben: én téged kedve*llek*.

E szó *gerelly*, vagy *nyás gerel* (lásd Páriz P.) magyar szó, de eredetét nem tudom: jobbnak tartom, mint: *tsilin-tsápolok, szurka-piszkálsz* — Vale.

A' mit Livius és Kátó iránt irtam, el ne felejtse. — Révai Miklós János is azt hirdeti, hogy már inde a' 20 ex amplius annis dolgozza Grammatikáját; talán Édes Gergelynek is majd hasonló argumentoma léssen. — Mottó a' Praefatzióban: Dúdolgj verset, kinek? a' Magyar Nemzetnek. — Vallyon mit dúdolt ez?

Nov. 27. 1803.

Tuus V. mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

632.

Édes Gergely — Kazinczynak.

Édes Úr! teljes bizodalomú barátom!

A' barátságra és anyai nyelvünkre kérem, ne vegye vastagabb hangonn a' mit írni találók, mint az Úr írt nekem. A' mi a' szívünk, a' legyen tollunk. Megrostálom az Úr' levelét. Rosszúl hangzanak nekem abbann ezek: 1. Hogy én nehezteleésbelit írtam. 2. Hogy bántva gondol Levelével. 3. Rosszfukót citál — a' mellynek rövid értelme: *nem elégedhetünk meg magunkkal, mert változunk.* 4. A' Leoninusokért fedd. a' mellyet én magam elutáltam. 5. Mint barát szabadonn tapogatni vár engedelmet. 6. Hogy én Grammatikámmal icsztem. 7. Hogy *ergót* hátt két tével ejtek. 8. Horatiust Horacinak kereszttelem. 9. Káldit, Virágot, Kist kértki olvasni. 10. Hogy Grammaticámat fölpipázzam, mint Grammaticus. 11. Csirke (ut amicus) tollamra alacsony. Quod ad

1-mum. Én az Úrra nem neheztelek tulajdonképpenn és személyesen, mert én. érzem 's érzettem és az Isten tudja, hogy — 's a' t. — — —

2. Én az Úr' kedves Levelével megnem-bántódtam, abból bizonyítom, hogy a' ki engem Levelével megbánt és bántható módonn ír. annak nem felelhetek — hanem hallgatok — elhallgatok részire — és épp az Úr egy izbenn, még éretlenebb kori Levelemre felelt, bántottnak képzelvénn magamat, nem válaszoltam — most pedig igen.

3. Éppen azt fájlalom, hogy magamnal megnem elégedhetek; mert nem vagyok elég magamnak, nem vagyok tökéletes -- másra kell szorulnom. -- --

4. A' miből megtérünk és igazánn — kár azt előis hozni — én a' mit hibának ösmerek, azt úgy nézem mint ellenségemet.

5. A' ki magát barátának nevezi -- ha érziis annak izgató erejét — engedelmet ugyan kérhet a' szabadságra midőnn szólni akar -- de ugyancsak

6. Nem kíván illy vagdalódzó szókkal élni: *azért vagyok illy bátor, mert az Úr eliesztett, hogy Grammaticát ír.* Még pedig a' mi több, az én Grammaticamról (a' mellynek az Úr egy bettjét se látta).

7. és 8. Ezekből hoz ítéletet: mert *ergó-t hátt*nak. Horatiust Horacinak kereszttelek, és miért nem *Horácz?* mint Pancratiusból

Pongrácz? — (p. o. *Acatius Ákos, Turocius Turóczy* et quae desinunt in *ius*.) Itt az Úr, ha ezekből ítél Grammaticamra, hasonló azon emberhez, a' ki hírért hallja valamely nagy épületnek, de a' mellyből az semmit egyebet egy két zsindey-szegnél, a' mellyek neki hibásoknak tetszeltek, nem látott; és osztánn azon egy két 's több aff. kicsinységekből azt huztaki, hogy tehát (NB. *hátt* ut *ergo* distingvatur solummodo ab *hát tergum* v. *dorsum*) az épület semmit sem ér és az, a' ki azt már talán felis-építette, még nincs hozzá elkészülve. K. T. λ.

9. Ha némelly Fordításaimat pipagyujtvá teszemis, szabad vagyok vele; mert bajolni velek restellem, több bibelődést kívánvám azok, mint a' tulajdon gondolkodás: de már a' Grammaticám más czélt néz. Nem lesz abbann magam szeretete, hanem az egész hazáé 's azon nyelvünké, mellyről mikor az *Impurumot* elvégeztem, illy exclamatiót tettem akaratom ellen: Ember! lásd itt az Isteni Gondviselést! Lehetett volna-e különben ez a' nyelv illy tökéletes!

10. Legjobb Nemzet' irói *Káldi*. NB. Bibliafordító. hopp! hátt Sylvester (János) quanta prima? et Apacius. *Virág* és *Kis* nem új nevek előttem, Virággal mostis — Kissel három esztendeig familiáriszkodtam. Ő K. V. Örsön 's én N. Vázsonyb. lakvám. Megadom e' két utolsónak ezt a' méltó titulust magam is, Noha az egyik talám: Kis János e' részben aligha *Silentiumra* nem parancsolta magát — fájdalom.

11. Barátjáról az ember szabadom írhat, úgy ítélem, annyit a' mennyit akar. *Ignotus!!!* hadján! — Ki volt nekem Rossfukó, míg az Úr meg nem ösmertette velem Levelébcnn? Azt se tudtam. fűzfánn-e vagy bükkfánn termő gomba? de már egy mondáskájából meglehetősen megfogom említeni. Denique a' Fordításbann én a' Kassai Muzcum 1-ső D[arabj]bann kitett Régulákat örömet követtem; mert Fordítónak olykor és nem szerzőnek ösmertem lenni magamat. A' minthogy éppenn azon Régulák szerint fordítottam le az Úr kérttére nem csak a' *Vilice Sylvarum* és *Quinque dies tibi pollicitus*, hanem a' *Ne perconcteris, fondus meus opt.* és *Hoc erat in Votis: modus agri*, úgy *Prisco si credis Maecenas docte* kezdetű darabjaitis Horatiusnak. Azomba többeketis és talám fontosabbakat is írtam az ólta. — Gyerünk magunkhoz. Olvassa meg az Úr ezt a' darabot, a' mellyet *bilis* nélkül esupa tiszta barátságos indulathól írtam és

* «NB. Hogy elne felejtsem: Quid refert nunc *Horác* nunc *Horaci* scribatur, dum subjectum denotet?» Édes G. jegyzete.

osztán képzelje, mintha szemembe nézne . . . mit fog érezni? —
 Ne véllje pedig az Úr, hogy én ezt indulat' hevességéből írom; mert
 a' Levelét vettem még 28. 9-bris, ehhez pedig kezdtem már 2-a X-bris,
 circa 3-am Matutinam és imé most 7-a X-bris küldöm Fejérvárra a'
 Postára. Ugyan lehető-e, hogy az Urat e' megbántsa? — —

K. F. Úrhoz. 3-a Xbris 1803.

Mit te, Kazincy, reám böllenkedsz és kötekedni
 Kívánsz, mint valamely más haragossa velem?
 Illy haragos lehet eggy Múzsák' hiv embere? vallyon
 Honnan ez a' harag? óh homan adódik oka?
 Nemdenem a' mérték és írásbéli külömbség,
 A' mellyel szoktunk élni, cselekszi veled?
 Még ez ugyan köztünk, ha magábann vesszszük, egészenn
 Nem lehet illy bosszús visszavonásnak oka,
 A' mi csodat látszik támasztani, mert ugyan ebből
 Még csak ez a' kérdés fog kikertülni külön,
 Kit követünk mi? hiszen nyelvünket az ódes anyáinktól
 Vettük mindketten, még mikor ölbe fogott.
 És pedig olly ép nyelv, a' mellyel még ma is élnek
 Honnosaink, valamint illikis élni vele.
 Hogyha pedig néhol más hangonn ejti is eggy 's más,
 A' ki külömb tájonn nyerte lakása' helyét,
 Ellenem — a' ki szokott hanghoz szabom a' citerámat —
 Szóllhat-e 's a' mi nagyobb, fenhet-e kardot ezért?
 Nemdenem azt nyilván az igazság ellen akarná
 Kötni fel ellenem és végre kivonni reám?
 Nemdenem ekkor igaz jussal felköthetem én is
 A' magamét, mikor így kell civakodni vele?
 Mert az igazságom csakugyan nem hagyhatom én is,
 Melly erejével győz és csupa tűzbe ragad.
 'S mért ne? holott ez iránt úgy meggyőződve vagyok mint
 Ebbenn, hogy hét meg négy tizenegyre mutat.
 Vagy netalám nekem így majd több követőim akadnak?
 Ettől sem méltó tartanod olyan igen,
 Hogy velem értte, kivált te barátom, időnek előtte
 Illyen időt vesztő pennacsatára kikelj.
 Mert ha te jobban fogsz mint én pályázni, mitől félsz?
 Nyersz koszorút, és én hátra maradni fogok.

A' késő maradék ítéljemeg azt, ki találta
 Köztünk leghelyesebb tollal az édes irányt.
 Mellyre nekünk kellett anyanyelvünkért törekednünk,
 Kikre ma főképpen bizva van annak ügye.
 És így hogy mi, magunk közt illy idejénn civakodjunk,
 Arra nekünk, véllném, nincs ma világos okunk.
 Hogyha pedig csak azért kívánsz kurdolni, mivelhogy
 Sok versem páros hanggal is öszve felel,
 Azt mind még az előtt íráim, még gyermeki tollal
 Játszodozott Múzsám és enyelegni szokott.
 És e' régi hibám elváltoztattam azonn túl.
 És mit? ezért mégis fogsz haragudni reám?
 Nem lehet az! nem, nem! meg kell békélleni nekünk
 Egymás közt, míg a' lüz kinem-adja magát.
 A' szeretet használ, de nem a' harag. A' harag inkább
 Mint épít, romlás' eszköze lenni szokott.
 Én pedig embertől inkább akarok gyarapodni,
 Mintsem hejytelenül szállani perbe vele.
 Hajh te Kazinczy! Szelid Múzsáink dísze! megengedj;
 Hogyha talám sértett téged előbbi hibám.
 Holmi hibám! mellyek szelesebb ifjúi koromban
 Némelly verseimet gyermeki nyűgbe veték.
 Mert hogy eszemre jövék, örömet megváltam azoktól
 'S nem fogok olyyakbann tudva hibázni tovább.
 A' mi pedig netalám gyarlóságból esik, inkább,
 Mint feddésre, bizony helyre hozásra való.
 Így ha talám Múzsám fennyen szólt néha magáról,
 Nem gőgösségből míveli; más az oka.
 Vigasztalja magát nyomorúságának alatta.
 Melly, mint egy nagy hegy, rá nehezedni talált.
 Ezt pedig ám csaknem minden költők cselekedték,
 A' kiket egy könnyű Múza tekintte körül.
 Nézd meg Flakkusodat Názóval: nemdenem olykor
 Csaknem az életbenn Égbe repültek azok.
 A' mit ezeknek azért cselekedni gyakorta szabad volt,
 Bár csupa botlásból mért ne lehetne nekünk?
 Mért ne lehetne, midőnn az alatt is fekszik igasság
 És más oldalról földig alázva vagyunk?

Hátt ha kivált jó is hever annyi hibás soraink közt.
 Mellyekből Múzsánk éneke füzve vagyon?
 A' mellyet lám lám! szintén dicsérve megengedsz
 Muzsáddal magadis, csakhogy irigye ne légy.
 És ha talán alacsony dolgokkal veszttem erömet
 Gyakrann, mint szolgált *Csirke* barátom okül.
 És a' míg élek, mindig az alázatosoknak
 Osztom az illy koszorút 's nem neked, óh te kevély!
 A' ki csak úgy nézel mint a' körmös sas az apró
 Szúnyogot a' levegönn, mellyre reá sem ügyel.
 És alacsony dolog egygy ártatlan 's tiszta barátság?
 Távot! távot az illy gondolat! e' nem enyim.
 E' nekem a' szentség' legfelsőbb székibe méltó
 Édesem, a' mellynek szívemet által adám.
 'S mért nem akarnánk mink (ha lehet kiragadni homályból)
 A' mi barátunknak tollal emelni nevét?
 A' mikor az minteggy felemásunk ott, hol azon szív
 A' szoros eggyesedés által ajánlja magát?
 A' mikor a' nélkül nem egész, nemis édes az élet?
 Nem lehet itt, te tudod, senki magának elég.
 Ez ha hibára mutat: be! nagyonn édes hiba nékem,
 A' mi barátságának mézivel élni szokott.
 A' mit az emberiség szerez, azt szégyenleni bennem
 Új hiba volna; miért hátt ugyan érte piríts?
 Mert ha hibázokis itt, de bizony van az engedelemnek
 Mondhatom, illyekben van helye minden időnn.
 Ám szeretőjéről szabadonn irkálhat akárki,
 Bár ne legyen pompás a' születése helye.
 És ki barátja felől a' mint gondolkodik, úgy ír,
 Mint lehet illy feddés' tárgya! — nem érzem okát.
 Lássad azért, azzal ki neked nem véte, miként bánasz!
 A' ki nemis kíván vétteni tudva soha.
 Véte pedig haragos Múzsád nekem. a' mikor immuár
 Harmadszor támadt írtt. Leveledbe reám.
 Mert tele! hajh mert mind tele van haragos felelettel,
 Hogy boszszontsd érző szívemet azzal igen.
 E' pedig ám hozzánk költökhöz hah be! nem illik,
 A' kiket egygy szerető Múzsá köt özve maga.

A' szűz Múza, kivel mintegy a' pályafutásbann
 Majd azon okból egy édes irányra futunk.
 A' melly édes irányt, úgy vélném. nemzeti nyelvünk'
 Csinosodásábann majd elis-érni fogunk.
 Csakhogy egyenlőenn fussunk és elne-botoljunk
 A' sok gáncsokozók' visszavonási miatt.
 Én pedig itténis ha hibázni fogok, ti barátim
 Intsetek! azt akarom 's hozzatok észre koránn.
 Töletek ezt várom. hogy egyengessétek az utat,
 A' mellyenn mennem kell, ha hibázni fogok.
 Töletek én mindent! mindent az igaz szeretetnek
 Szent törvénye szerént felveszek; engedek is.
 És te kiváltképpen fogsz lenni Kazincy barátom
 A' szeretet' nyelvén szóllva. tanáccsal enyim.
 Léssz Te tanáccsal enyim ha nem annyira nyelvre tanítasz.
 (Mellyet jól tudok én) mint az irányra vezetesz.
 A' ki midőnn így fogsz teljes szívemre behatni.
 Szót fogadok szerető házi leányka gyanánt.

P. S. A' *Csokonait* emlékezetben tartom. ha az Úr méltóztal-
 tik nevemmel köszönteni.

Az Anakreon' új fordítása módja nekem tetszik: hanem én
 egész rabjává kívántam tenni magamat. Talám 2-szor szottyanván
 kedvem -- jobban körülnézém.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 175. sz.]

633.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Lelkem Kedves barátom!

Gyenge kezdednek nagy energiával tellyes vonásai nagy örö-
 memre vagynak; ismét szemlélem benne Kedves Kazinczym tüzé-
 nek éledését. Ne hogy el felejtsem, a' napokbann igen édes érzéssel
 jutottál eszembe (nem jól fejezém ki magamat, legeltettem emléke-
 zetemet, képzelődésemet, szívemet és aesthetikus érzésemet rajtad),
 olvasván a' M. Kurír 44. számjában a' Van Bréctől Bonaparténé
 Asszonyáságnak ajándékozott igen elmés és cróvel tellyes rajzo-
 latnak leírását; ha nem olvasták előtted, méltó leszz meg halgatni,
 ,s egygy úttal tedd meg helyettem magadra az alkalmaztatást.

Viszsa térek kedves leveledre: meg szállításod szinte kevélyvé tenne, ha az én erőtelenségeimnek esmérete nem őrizne a' fel fuvalkodástól, melyre nézve a' szolgálatra kész indulatot és baráti buzgóságot ki vévén,

«Haud equidem tali me dignor honore.» És, hogy én fejes és akaratos Doktor nem vagyok, annak bizonyságául a' keserű elixirtől dispensállak: hanem Lelkem! ha a' farkasi ehetés mellett, vagy utánn a' gyomrodnak bizonyos fel fuvódását. nehézségít és testednek el bádjadását tapasztalnád, javasolom, hogy élj ezen pilulákkal, melyeknek receptjét ide zárom,¹ lehet ezeket akár ostyába, akár valami liktáriomba venni. Ezek siettetik erősödésedet is, mellyel mind azon által, heves természeti hajlandóságodnak ellenire is, lassan siess.

Engemet is a' hajlandóság és a' mi nagyobb, a' kötelesség mindég ösztönözött a' héten. hogy menjek, menjek, ne gondoljak óltott lábaim ellentmondásával: de tsak nem bátorkodtam e' máj napig félbe szakasztani a' contumaciát; ma is tsak olly tsendes lépésekkel jártam, a' minéműekkel a' halált kívánom, hogy hozzád és hozzánk közelítsen.

A' tiszteletet mindenütt meg fogom tenni. még a' magos grá-ditsokonn is, mihelyt magammal fel vihetem; fején alkalmas van hozzá, nem egy könnyen szédülne le, még felleges, ködös, füstös, vagy fergeteges időbe is: de a' lábaimnak esne még most erejekre.

A' feleségem tisztel és velem egygyütt örvend gyógyulásodon, kis leányaim tsókolják kezedet. én is a' T. Nagy Asszonyét és a' Méltóságos Urat alázatosan tisztelvén, vagyok Debretzenben Dec. 11-én 1803. hived

Szent-Györgyi m. k.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Iród. Lev. 4r. 176. sz.]

634.

Kazinczy — Gr. Török Zsuzsánnának.

Ér-Semlyén, d. 13. Xber 1803.

Liebenswürdige theure Schwester,

Ich war auf dem Punkte Sie nicht mehr zu sehn. Gottes allmächtiger Arm führte mich in die Thale des Todes, er führte mich

¹ A levél mellől hiányzik.

aber wieder gütig heraus. Den 18-ten Nowember überfiel mich ein hitziges Gallenfieber; ich nahm rhebarber; ein Wundarzt gab mir tartarus emeticus, welcher mich 6 Mahl zum Brechen zwang, und dann 21 mahl niederschlug; wir glaubten nun alle Malignität der Krankheit aus dem Körper gebracht zu haben: und doch war ich so übel, dass zwey Aerzte mir das Leben absprachen, und dass meine Todtenkleider schon fertig gemacht worden sind. Ich lag 6 Tage ohne Gegenwart des Geistes und ohne allen Schlaf in beständigem Aechzen da; bis endlich Leben mir wieder zuströhmte. O Susie, wie froh ist es, sich gerettet zu wissen, sich dann gerettet zu wissen, wenn schon alles verloren schien. Ich war fertig und bereit zu sterben; der Entschluss ist nicht so schwer, als er scheint: aber gesegnet sey Gott, der mich wieder leben hiess, der mir Zeit lässt, meine Plane zu realisiren, meine schmeichelndeste Hofnungen zur Erfüllung näher zu bringen; — der mir Zeit lässt die Freuden dieses schönen Lebens, das für mich wohl tausend Wiederwärtigkeiten hat, zu geniessen.

Ihr letzter Brief, den ich schon in September erhalten habe, ist ein wahres Meisterstück in schönen Briefen. Susie, Ihr kindlich schönes Herz ergoss sich in seinem reinsten, schönsten Strohm. Ich konnte mich nicht enthalten ihn dem Grafen Josef Teleky, einem jungen Manne von 24 Jahren, nachdem ich ihm das nöthige von dem schönen Verhältnisse, in welchem ich gegen Sie und Sophie und Pepi stehe, vorangelassen habe, zu zeigen. Er war entzückt über den schönen Brief, und sagte, dass wenn diess nicht indiscretion wäre, so würde er bitten, es abschreiben zu dürfen. Gleichwohl ist dies nicht geschehen. Aber lange war der schöne Brief immer um mich, dass ich ihn immer lesen könne, bis jetzt bey meiner Krankheit alles in Unordnung gerieth, und ich ihn dann, wann meine Augen, die jetzt nur halb sehen, gestärkt sein werden, hervorsuchen kann. Wenn ich nicht praedestinirt wäre, französisch nie zu können, so würde mir so ein Brief unterrichtender sein, als alle möglichen gedruckten Briefe von der Madame Sévigné, und Ninon de l'Enclos etc. etc.

Liebe Schwester, ich komme Ihnen eine Bitte zu machen, und ich hoffe, dass Sie sie mir nicht abschlagen werden. Sie müssen die Güte haben, mir etwas auf etwa 4 Monathe zu leihen. Hören Sie meine Noth.

Ich unterwarf ein Werk der Censur in Grosswardein noch vor meiner Krankheit und bin versichert, dass sie mir über das Werk ein gütiges Urtheil sprechen wird. Dazu wünschte ich auf das Titelblatt ein Bild stechen zu lassen. das einst mein war, und das ich Ihnen gab. Nehmlich den Amor, der die zwei Flöthen bläst, und der durch die Allmacht der Liebe und der Musik den wilden Löwen so weit bezähmt, dass er ihm die Füsse leckt. Ich bitte Sie, liebe Schwester, dieses Bild meiner Mutter überschieken zu wollen, doch müssen Sie ihr sagen lassen, dass das Bild ich verlangt habe, damit sie es nicht in Regencz lasse. Ich wünschte das Werk bis April gedruckt zu sehn, und dann erhalten Sie das Bild unversehrt zurück.

Und Sie, theure Sophie, was machen Sie? was macht *Brrru-* der Pepi, wie das Wort Susie ausspricht? Ich sehe Sie nun ein volles Jahr nicht. Und was geschah nicht alles seit der Zeit mit mir? Die Reise nach Wien, wo mir Nase und linker Arm brach, und jetzt das schreckliche Gallenfieber, das mich so geschwächt hat, dass meine Schrift kaum kenntlich noch ist.¹ Leben Sie alle wohl. Meinen Handkuss an unsre hochverehrte Eltern. Ich umarme Sie brüderlich. Ob denn Pepi lacht? die Sophie könnte ich mit einem Worte dazu bringen, wiewohl * uns Ross und Falken gleich treu zu seyn scheinen. Glaubt mir, geliebte Freunde, Freundinnen, dass es mir oft wehe thut, von euch so entfernt zu seyn, und eurer Lage, von euren neuen Verhältnissen nichts zu wissen. Adieu. Ich bin müde, sehr müde. Nochmahls Adieu!

Ihr

verehrender Freund
Ferencz.

[Fredetiye a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 173. sz.]

635.

Kazinczy — Kis Jánosnak

Ér-Semlyén, Decemb. 19d. 1803.

Édes Barátom,

Sok ideje lehet, hogy Predikátorunknak levele hozzád elért és elrémitett. Ime ismét élek. Az isteni kar, melly végig vezetett a'

¹ Csak az udvariasság mondatja ezt Kazinczyval.

halálnak minden kísértetei közt, vissza is hozott a' halál' mezejiből. Irtóztató ez a' nyavalya. Három nap feküdtem elmétlenül és álmatlanul, 's jajgattam szüntelen, én, a' ki minden testi fájdalmakat különben spártai elkeményüléssel szoktam tűrni. A' mi kedves Szentgyörgyink volt egyik Angyalom. Nálam volt egy nap: haza menvén felbukott a' székével valamely betegénél, 's sok ideig ki nem léphetett szobájából; 's szerencsémre nem is vala szükségem, hogy ide fárasszam. Ámbár a' betegség igen dühösen rohant reám, de csakugyan nem volt olly dühös, mint Kassán laktomban már eggyszer. 'S ez a' betegség nekem az életnek ismét felette becses édeskeserű örömeit nyújtotta. Oh valóban nem a' nyomorult' vigasztalása az a' hit, hogy a' Gondviselés igazságos és abban a' mértékben nyújtja a' jutalmat és pótolékot, a' melyben bennünket sujtolt. Mihelytt szemeim erősödni kezdettek, Senecát loptam ágyanba, 's olvasni kezdtem a' Gondviselés' Apológiáját, de rajta vesztettem. Az Anyám, az én jó Anyám, észrevette, hogy paplanom alatt valami van, és hogy szemeim meredten függnek rajta. Elvette a' könyvet. — A' Gondviselés kedvét leli abban, hogy engemet új meg új szerencsétlenség' játékává tégyen, de kegyes mindenkor ki is ragadni belőle, 's tudhatnád csak édes barátom, tudhatnád csak, melyly ódes bért nyújtott nekem! Az volt vigasztalásom fogságomban — nem vigasztalásom — bátorítóm, kevélyítóm, nagyítóm volt, hogy a' szerencsétlen közelébb áll az Isten' kezében, és hogy szép dolog eszközül választatni az isteni kéznek! — Vissza nyervén az életet, igyekezni fogok azt megérdemlenni, 's új erővel futom-meg azt a' pályát, a' mire az Isten hitt.

A' váradí Censor most küldi vissza Emilia Galottit és Mínnát, 's azt ígéri, hogy a' nála lévő három kötet is nem sokára kiszabadul kezei közzül. — Zrinyi Miklósnak Adriaí Syrenáját recudáltatni akarván, a' könyvet beküldém neki, 's kértem, hogy ne is fárassza magát megolvásával. Régi lévén a' könyv, illő, hogy jó vagy rossz. a' maga integritásában adassék ki. E' három strófát törle ki csak, egy illetlen képpel («fehér síma hasad») 's reá írja az Admittitur-t.

A' Zrinias. Hatodik ének.

«Stropha 29: Bízol e Németben, te okos Horvát Bán,
Hogy hamar segítséget küld néked talán?
Német, melly tégedet a' föld alatt kíván
Lenni, segítséget hoz kárával talán?»

30. Ki nem ismerheti Német' barátságát?
 Leginkább Magyarhoz gonosz akaratját?
 Hogy gyűlöli Német a' Magyar Katonát,
 Ha akarod, adok néked ezer példát.
31. De bár az úgy legyen, eljőjjön a' Német.
 Rákháton tinéktek hoz ő segítséget,
 Elveszitek akkor kedves éltetőket,
 'S ők Török' kezében találják Szigetet.

Ez arra emlékeztet (a' Papom éppen most mégyen-el tőlem 's neki mutatám a' könyvet), hogy ez idén Bécsben lévén. Antiquarius Binztől 36 frton megvásároltam egy rakás Magyar történeteket tartozó [!] könyvet, melly 360 főt is megér: 's közte vagyon egy hollandus nyelven írt, illy czímmel:

»Naauwkeurig Verhaal van de Vervolginge aangerecht tegens de Evangelise Lecraaren in Hungarien.» Amsterd. 1684. in 4°. pag. 450.

Ez a' Leopold alatt Nápolyi gályákra kárhoztatott Evang. Predikátorok' historiája, igen sok rézmetszésekkel.

Várom nyugtalan ítélettedet szívképző Regém felől, mellyeket Néked betegségem előtt 4 vagy 5 nappal tettem Postára. Elj szerencsésen! Köszöntsd a' mi Himfynek 's Kánonok Nagyot, ki felől nekem ismértető tudósításokat küldessz. — Édes nekem az élet, csak azért is, hogy Néked azt mondhatom, hogy szeretlek.

Kazinczyd.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

636.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Nagy érdemű kedves Barátom,

Hallotta. reménylem, az Úr, melly nagy nyavalyában feküdtem. Az Isteni Gondviselés kedvét leli abban, hogy engem új meg új veszélybe viszen: de hatalmas karral ki is ragad az inségből. Oly közel voltam a' halálhoz, hogy már halotti ruhám felől is kellett gondoskodni. De élek ismét, 's imé betűimnek formájok mutatja az Úrnak, hogy elgyengült organumaim már kezdenek helyre állani.

Az Anyám Xbr. vége felé felment Regimeczre. Itt a' plenipot. 's Januar. elején, majd mikor az Úr reá ér, mehetünk. Én nem sokára bémegyek Debreezenbe. -- Most küldöm a' Vásárkor vettét köszönettel, 's ajánlom magamat becses barátságába.

[29. Xbr. 1805.]¹

alázatos szolgája

K. F.

[Eredeti je a Múzeumi könyvtárában: 332. Oct. Hung.]

637.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Ér-Semlyén 29. xbr. 1803.

Édes barátom.

Bettüimből láthatod, hogy már egészen felépültem. Jól vagyok, nincs semmi bajom. 's örvendek a' tőled is nyert életnek. Jóvöltodat, barátságodat a' legszívesebb háladatossággal köszönöm.

Enekeid felől itt mégyen ítéletem. Morális becsokról szóllani nem kell. Nemzetem nem ismér jobbakat. Jó benne a' versificatio is, egy kis hibácskát kivévén némelly 8 sorú strófában, mellyről bővebben írok az ide tett jegyzésben. -- Ha pedig ítéletemet úgy kívánod, hogy mondjam, hogy ne szakasszam külön a' morált -- a' versificatiót és -- a' magyarságot, hanem mondjam-ki, micsoda Total Eindruckot tettek reám, úgy baráti színetlenséggel kimondom, hogy felette jók, nékem felette kedvesek.

Fogj a' Catechismus' irásához, édes barátom, írd-meg, és tedd közönségessé. Szép a' publicumra hatni, szép megnyerni a' jók' javallását. Stunder Festő itt lessz tavasszal. Az a' maradékoknak arczúlatodat is fel fogja tarthatni.

Lakos igen is, hogy rosszul ír magyarul. De tüze szép, 's férfi lélek lakik benne. Solocismusokat ejt a' nélkül, hogy tudná, hogy őket ejti. És igen sokszor szükségtelenül ejti.

A' Schiller Biografiájának fordítóját nem ismerem, fordítását nem láttam. NB. Ez nem a' nagy Schiller, nem az Örömdal' írója.

Nem értéd, miként írhattam, hogy a' febris acuta erysipelatosában fekvő 's a' bohó minapi Béres szava szerint gonoszoktól

¹ Az évszám Nagy G. jegyzése plajbászszal, melyhez Toldy F. ezt jegyezte: «helyesen 1803.» S mivel az itt közlött levelek tartalma szerint e levél csak ez év deczemberében kelhetett: azért soroztuk e helyre.

környülvett Gazda szemeiből' folyni kezd a' feje daganatja. Folyt esalhatatlanul; valamely sárga genyecség forma folyt: de meglehet, hogy a' bétört szemöldök' genyecége ment-ki rajta; mert fantaziájiban felkölt az ember. 's megbirkózott a' két fijával 's meggyőzte őket 's elesett. Ezen esésben bétörte bal szemöldökét. Most jobban van, veszedelmen kívül van 's épül.

Édes barátom, te nékem azt irod, hogy «az el nem készült fizionomiában a' magával küszködő léleknek különös nüanszait igen csendes vérrel szemlélni alkalmatosságod volt.»

Tudom én, hogy az effélék betű által nem engedik magokat leiratni. 's azokat a' tapasztalásokat szóba öltöztetni felette nehéz: de alig ha nem lehetett volna világosabban szóllanod. Az gyógyító erővel bír 's hasznos lett volna a' betegnek.

Kevés nap alatt, ha a' dolog (a' mint reménylem) úgy kívánja, bémegyek Debeczenbe, 's meglátom azt a' nüanszirozást, 's ölelni foglak. Tisztelem szeretett Hitvesedet, gyermekeidet pedig csókolom. Mondjad ezt a' kis boglyasnak.

hived

Ferencz.

Midőn postára küldesz, küldd oda ezt a' Nagy Gábor Úrnak szólló levelet is.¹

Az én érzéseim a' Szent Énekek' olvasása alatt.

Nro 1.

Ki szóllhatna ennek moralis érdeme felől másként mint magasztalással? Ez a' szép ének az én lelkemet szent esenddel töltötte-el, és megneemesítette. De eltöltötte örömmel is poétai becsére nézve. Oh mi édes az, mikor azt érezzük, hogy a' mi szíveinknek legneemesbb érzései így hatnak által idegen szívbe! midőn azt érezzük, hogy a' más' megneemesedése a' mi munkánk!

Und nun zur Sybenstecherey, die kein Dichter und Philolog unter seiner Würde achten muss.

Az első strópha nem szakad meg a' negyedik soron; 's az valószággal hiba; ha itt engedhetőbb is, mint valamely Eroticumban. Így nem szakad-meg a' 2-dikban, 5-dikben is. Mennyivel szebb ezekenél e' tekintetben a' 3-dik, 4-dik, 6-ik és 7-dik strópha.

¹ Lehet, hogy az előbbi szám alatt közölt levelet érti.

testel nem jól irattatik. Így nem kedvel, mit Lust. Mert kedvel ezt teszi. *diligít*. Ez a' példa mutathatja, hogy a' cum corpore-t így kell írni testtel, mintha volna testvel. Itt a' kettős *tt* bizonyosan szükségesbb, mint az utolsó oldal' első sorában az *indítt*sban. Így írod igen helyesen Stropha I. linea 3. szívvel, nem szível. — Egyéberánt ez a' strófa igen szép.

A' 2-dik strófában nem jegyzek-meg egyebet, hanem hogy linea 1. 2. 3. és 8. az apocopált genitivusok jeleit (') föl kellene rakni, hogy álljon na p' -- ég' -- kegyel med' -- igazság'.

A' messzibb, alig ha nem jobb így: messzebb; mert in gradu positivo alig ha jó a' messzi, de igen a' messze.

Stropha 3. -- *futtába'* cum apostropho, mert ha a' 3-dik sor *n*-ben végződhetne; így kellene neki állani: *futtában*.

Igazság lin. 5. et testiség lin 7. requirunt apostrophum genitivi.

Stropha 4. mennyire szükséges az apostr. genit. felrakni, mutatja itt a' 3-dik sor, hol először olvasván az éneket, a' sctétség nekem nominativusnak tetszett.

Stropha 5. Ha haszontalan nem volna egyszeri levelezésünk után megjegyezni, nem hagynám szó nélkül, hogy itt a helyin és idején sokkal jobban állának így: helyén, idején. Így ír minden író, 's minekutánna minden író így ír, nem mentség, hogy Debreczen nem úgy szöll.

Stropha 6. Melly szép Strófa! — a' *méltózt.* nehéz szó, de jó — az 5-dik sorban az *engedd* után elmaradt a' comma.

Nro 2.

Stropha I. Ismét megjegyzem az apostr. genit. az álom mellett lin. 5.

Stropha II. Ez kell a' fejem után is, (apostr. accusativi) az első sorban, és a' felejtés' után a' 4-dik sorban. — «a' ki ma is etc. scheint zu matt, und sagt wenig.»

Stropha ult. lin. ult. idvesség'.

Stropha 3. lin. ult. tehetetlen, (comma) és rest. — Szabad legyen megjegyzem, és ezt azért, hogy jól senki sem interpungál írónk között, hogy két praedicatumát egy subjectumnak az és által kapcsolván össze, aus logischen Gründen nem kellene elválasztanunk a' comma által.

Ez az ének is igen szép.

Nro 3.

Ismét egy, valóban igen szép ének. — Elúntam már az apostr. felől szólnani, tehát nem említem őket többé. — Csak egy kérdésem van. Ha vallyon nem volna-e jobb lin. 3. Tele-el, mint Eltele?

Nro 4.

Str. I. lin. 4. *ama eum apostr. quia amaZ.*

Str. II. lin. 5. *helyeket requirit comma.*

Str. IV. lin. 2. *jövendőnek comma desiderat. quia est propositio interjecta. Bölcsesség perperam dicitur, quia non existit bölcses adjectivum. Hac ratione scribitur etiam békesség. Non usus megligentium sequendus est, sed derivationes grammaticae.*

Str. VI. lin. 3. *látatja. Unde illud duplex t?*

Str. VII. lin. 3. *tessen intolerabile est. tetszik est radix, non tetsz; si esset tetsz. deberet dici tessén, uti adsz, adjon; vetsz, vessen. — Essék non essen, tessék non tessén.*

Nro 5.

Str. I. lin. 6–7. *Ine a' lelketem után nincs comma, mert az érzés logice tekintvén hozzája tartozik. És így van jól.*

Str. III. lin. ult. *et penult. male interpuncta. Signum interrogationis stare debet in fine. Post pályájokat comma ponendum censeo.*

Str. IV. lin. penult. *mostani non comma, sed semicolon requirit.*

Nro 6.

Str. III. lin. penult. *menny, Coelum, duplici n scribendum est. — simplici n nurus scribitur.*

Str. IV. lin. 4. *Iterum ama sine apostropho Z denotante occurrit.*

Nro 7.

Str. I. lin. 3. *post baj censeo expungendum comma.*

Str. II. *Ah dolgozzd újra, hadd legyen a' stópha' kétfelé hasadása a' 4-dik sor' végén.*

Str. II. lin. 5. *fenyegetődzéssel, expungatur d tanquam litera superflua et gravis rusticaque.*

Str. V. lin. 1. *Azért requirit comma.*

Nro 8.

Str. I. lin. 7. A' túl a' Dunaiak' szállása a' Magyarok Dórizmusa. Ez a' Görögöknél kedves volt: de nem kedves amaz a' Magyaroknál. Kevéssel jobb a' Túl-a'-Dunai szállás, mint a' Palócz szállás. -- Illyen a' köz é, melyet itt minden közzének mond.

Lin. ult. nem kell a' nem után colon, hanem csak comma.

Az Isten áldja-meg ezeknek a' szép énekeknek Íróját! -- Édes barátom, írj, kérlek, hasonló ízlésű könyörgéseket is, és ezeket az énekeket, minthogy így igen vékony könyvecskét tennének, vessed az imádságok' végébe. Hát ha még majd kis Catechismusod is elkészül? Hasznos tagja vagy a' lársaságnak. Gyógyítod mind a' testet, mind a' lelket. Örvendj szerencsédnek, és vedd a' mi háládatos tiszteletünknek jeleit.

Ér-Semlyén, 26. Xbr. 1803.

tisztelő barátod
Kazinczy Ferencz.

Legyen szabad még megjegyzennem, hogy a' titulus igen hosszú 's ez a' Crisis megfontolást érdemel.

Ezen igen szép sorodban

«VELEM TESTVÉR-FIJAIDNAK»

egy grammaticalis 's declinationális hiba van. a' théma fi és fiú. Innen fin, fid, fia vagy fija, mert így is jó, amúgy is, noha szokotabb a' fija, — fink, fitok, fijok. — És fiúm, fiúd, fiúja, fiúnk, fiútok, fiújok. Az elsőnek, a' finak, van még másféle flexiója is. fiAm, fiAd, fiA vagy fija, fiaink nem fjaink, fiaitok nem fjaitok; fjaink és fiaink. — Erre ezt mondhatná valaki, hogy a' 3-dik személy j betűjét egy Conjugatio Paradigmája felveszi a' plur. nom. első és 2-dik személyében is: esontjaink, esókjaink, húrjaink, rákjaink. De a' fi és fiú nem oda tartozik, és azért rosszul mondanám minden plur. 1. szem. j-vel.

[Megjelent a «Kazinczy lev.» III. kötetében.]

638.

Németh László — Kazinczynak.

Decz. 31-dik 1803.

Kedves Szíves Barátom!

Decz. 24-diki leveled, melyet tsak előbb vevék, nagyon megijesztett. Elgondolám magamban, mennyit vesztettem volna, ha téged el vesztettelek volna, 's úgy kellett volna egymástól elválnunk, hogy még személyesen nem is esmérhettük volna egymást. Ó Barátom, újban kérlek, valamint előbbi levelomben kértelek, melyet, a' mint irásodból kitetszik, nem vettél,¹ ne halaszd, hanem lehető módon siettesd öszve kerülésünket. — A' mái nap sok féle elmélkedésekre vezet. Tessék a' meggondolatlan szabadság, és az elmélkedéseket kerülő üres idő töltés akárciknek, én nekem édes is, oktatásokkal is tellyes az esztendő lefolytának végig gondolása. A' fájdalmas történetei közé ezen el múltt esztendőnek számlálom főképen azt is, hogy itt létedkor nem láthattalak. Hála az egeknek, hogy az el múltt betegséged miát el nem vesztettelek. Örvendeztess meg a' beálló esztendőben engem is, és mindeneket, a' kik szívesen szeretnek, házassággodal. Tartozol magadnak a' páros életnek 's az atyának örömeivel; a' világnak 's barátidnak nyomdokid követőivel. Múlhatatlan a' kötelesség, veszedelmes az időnek halasztása. — Hogy utolsó levelem ha elveszett, a' mint észre veszem, hibát ne okozzon, a' mi eszembe jut belőlle, ismét megírom. A' Széchenyi Gróf Kis Czenki jószágá a' mellette lévő faluval együtt az Öreg Czenki Plebániához tartozik, a' mely ugyan azon Grófnak a' jószágá 's egy nagy falu az Ikva mentében egy völgyben, a' Sopronyból Körmend felé vezető Ország útban. — A' Telekimet én elvégeztem, az az le fordítottam, és a' hol benne hibákat találtam, megjobbítottam: tsak a' Ti jegyzéseiteket várom: a' Tieidet t. i. és Asbóth János sógoromét, melyek mihelyest megérkeznek, a' munkát megindíthatom; azért ha az egészséged meg engedi, kérlek, ezzel ne késsél. — — Ezek az előbbi levelemből valók voltak.

Tegnap vettem a' Propylaceket, szívesen köszönöm magam 's feleségem, köszönöm fiam nevében is, a' kinek, hiszem, hogy hasz-

¹ Megkapta, csakhogy, úgy látszik, később. L. a 630. szám alatt közölt levelet.

nálni fog. A' könyvárros mindazáltal, ha így küldötte, nagy hibát ejtett; hibáznak t. i. benne az olly igen szükséges cuprunok, 's tsak a' 3-dik kötetnek 2-dik heftjében vagyon egy, holott az első Heftel kettő 's tudom, a' többivel is jött ki valami. Ha a' könyvárrosnak hibája, kérlek, pótoltsd ki vele. Mert úgy is meg fizeted az egész árrát a' munkának, de ha más valami volna oka a' dolognak, magadat ne fáraszszad, a' munkának folytatásaival azokat is megszerezhetem, úgy reménylem.

A' Statisticámmal együtt leküldöttem a' könyvárrosomhoz Pestre a' képenet is számodra, a' mellyet tehát reménylem, nem sokára veszessz. Öllelek 's feleségem tisztel —

Némethed mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

639.

Virág Benedek — Kazinczynak

Az 1803-diknak utolsó napján.

Így kezdted Te kedves barátom, egykor leveledet. Reá emlékezem, mert az után következett hosszadalmas hallgatásod keserű vala nékem, a' mellyet csak a' reménység tehete valamennyire édessé. És nem tsalt meg. De mindent az Isten gondviselésének kell tulajdonítani: élet, halál kezében vagyon. Örök hálá légyen néki! Bizony meg döbbsentem esetedre, 's azt érzettem szüntelen, a' mit egy barátságos szív szokott érezni. Én magam is Novembernek mint egy 20-dikán hideglelésbe estem, 's két három éjszaka nagy forróságban 's fantáziákban valék: a' nagy izzadások után, úgy vélem, jobban lettem: mert orvossághoz nem nyúltam. — Ámbár nem feküdtem, de még is majd karácsonig érzettem, hogy nem ment ki belőlem a' rozsasz. Az olta új életet érzek.

De talán te néked a' sok dolog árt: vigyázz, kérlek, magadra, 's kedvezz egészségednek. Sokra vagy te még szükséges. Jussanak eszedbe azok a' jó ifjak, kik tégedet híredről, nevedről ismervén, gyakran kérdeztenek tőlem, és a' kik nagy részént láttak, és örömmel tiszteltek.

A budai Anacreon Versegi sokszor vala már nálom. Itt egy levele, mellyet már régen le tett nálom.¹ Soraidat mihelyt által

¹ Eddig ismeretlen.

jövend, néki adom. Én télen nem szoktam a' Duna hátán járni, mert tartok a' rakonczátlan víztől: Nem mondom: Nintsen gerenda a' jég alatt, mint a' Hartl. — Sok énekei vannak; Gyerkényi* számára egynehányat le telt nálom: mert irtam volt Barófinak, hogy itthon legyen már. Gyerkényi, noha ötet nem ismeri, el ragadtatott örömetől, és nekem meg hagyta, hogy nevével köszöntém. — Egy rövid énekét ide írom:

A V á l o g a t ó.

1.

Én egy gazdag aszszonyért
Szélnék adgyam nyugtomat,
A' ki alkudt zsoldokért

Jusnak tartsa lángomat!

Légy te, gyöngyöm! tiszta értz
'S oly nagy, mint a Mátrabértz:

A kalmárlott mátkaság
Mind palástoltl szolgáltság.

2.

Én egy büszke aszszonyért
Nyűgbe vessen szíveimet,

A' ki emberségemért

Pórnak szidgya véreimet?

Légy te, gyöngyöm, olyan vér,
— Mellyel hertzeg fel nem ér;

Páromtól a' megvetés
Roszszabb, mint az étetés.

3.

Én egy szentes aszszonyért

Klastromozzam éltemet,

A' ki nyájas tsókomért

Kárhoztassa lelkemet?

— nem értem ezen soraidat: *adj leveleket Pyberhez, mellyeket Pesten nagyobb számmal ígértél, de adni elfelejtettél.* Nem értem, mondom.

* «Én Pyber Benedeket egy levelemben Virághoz Gyerkényinek neveztem el familiája' praedicatumáról.» — *Kazinczy F.* jegyzése.

Légy te oly szent alkotmány,

Mint a' most lett szűz leány,

Kút fölött a' szonjazás

Tűrhetetlen sorvadás.

4.

Én egy böltske asszonyért

Háborgassam álmomat,

A' ki plátós bábokért

Meg tapodja lángomat?

Légy te oly nagy lelki kints,

Mint a' mellynek teste sints!

Míg e' földön vándorlok,

Széllel jól nem lakhatok.

5.

Én a' legszebb aszszonyért

Felhevítsem véreimet,

A' ki másnap Dámonért,

Meg vetendi Szíveimet?

Légy te gyöngyöm! olyan szép,

Mint a' legszebb angyalkép!

Nekem nem vagy angyalom,

Hogyha Dámon sógorom.

A' meg sértett büszkeség boszszúja mi légyen, nem tudom. Szeretném tudni — sőt nem *akarom* tudni, kitől hallotad azt Pesten. Némelly emberek szeretnek másokról méltatlanságokat híresztelni. Nem kell hidned. Ne hidd. Áldott része az a' filozofiának, quae docet noscere homines. Ez nem hágy engemet sokszor — szólni, és *taciturnus* vagyok, *altique silentii*. Inkább mint *garrulus*.

Édesnek [Édes Gergelynek]¹ számtalan verse vagyon: igen durva gustusa. *Nb* az *hátt*. Telegdibe *mindentütt* tahát. —

Kultsár November vége felé jött meg: a' 4-dik darab* nem kész még, úgy hallom. Levelét eddig vehetted, mellyet is omnem eventum Csókához utasított.

Ebéd, meg marad a' d p. o. ebédünk; ebben *beszéd*, elváltozik. Hát ha a' gyökér nem *beszéd*, hanem *besz*, *besze*? effélékben: kefe, kenyér, csere, mese, etc. könnyen mégyen a' dolog, mint az *a*-ban is: *szolga-l*, *kapa-ál*. — *tereh*, *terh*, *e-lem*, *nehezlem*, *neheztelem*; az a' *dalom*, *delem* egy l-t szeret; keveslem, ellenben kevesellem, ebben két l-t akarunk: nem tudom jól-e. Ha *tördelem* jó, miért nem volna jó: *nyögdeli*, ha már akarunk vele élni. De amaz verbun activum, — mondhatom azonban — nyögöm panaszomat: ki nyögte magát; és így *nyögdelem* is.

Néz, *nézl*, *sz*, *lek*, az az: *nézlek*, *nézlsz*, *nézl*, vagy a' második personát így: *nézlész*. Nem szeretem. Nem is usurpálok: de hogyan is *flectitur*? — Tsak ez jó benne: *nézlek* tégedet. — *Nézelleni* helyett, úgy tetszik, elég jó szó ez: *nézzetni*. Arra tehát nints szüksége a' magyarnak.

Egy gondolatom jött. Jó volna nekünk — egy nagy tanúja lenne barátságunk a' maradéknál is — meg egyeznünk az orthografiában. Szép neved vagyon, és híred már. Ebben sokaknak hasznót tehetnénk. A' szebb lelkek, úgy vélem, velünk tartanának. Ezt már régen forgattam eszemben; most ki mertem néked mondani. Nagy jele annak valaha, hogy Kazinczy, Virág egyet értettek abban, a' miben mások között leg nagyobb meg hasonlás volt. Elműködgyél, és határozd meg magadat két három hónap alatt. — Örömmel láttam leveledben, kik azok a' tiszteletre méltó férjfiak, azok a' Musák öneükre méltó férjfiak. Vale.

Pesten.

Tuus

V. ink.

¹ Kazinczy közbeszúrása.

* «Az általa magyarul kiadott Gebhardi Magyar Orsz. Históriajának.»
Kazinczy F. jegyzete.

Ma jött a' 23-ki leveled, örömmel és örömmel olvastam. Meny-nyit, 's mit éreztem a' véglapon! áldás a' kis Músákra! vatesekre! a' víg éneklőre! . . . Édesnek egy jó tsutora Somlyait! jobb inventiói lesznek.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Iród. Lev. 4r. 174. sz.]

640.

Kis János – Kazineczynak.

Nagy Érdemű Barátom!

Meg akarván azt a' bizodalmat érdemelni, mely Veled munkádat kézírásban hozzám küldette, főlem kitelhető szorgalmatossággal látam olvasásához, 's épen akkor is annak olvasásában 's rostálásában foglalatoskodtunk egy jó Barátommal, midőn betegséged szomorú híre hozzám ért. Ez a' hír jóllehet gyógyulásod' reménységével is biztaltott, még is annyira elkedvetlenülőt, hogy egy ideig semmi foglalatosságra sem voltam alkalmas. Tsak hamar azután házi és hivatalbéli dolgaim is egészen másuvá vonták akaratom ellen figyelme-tességemet 's nem elébb, hanem tsak most térhetek vissza a' Te lelkeddel való társalkodásra. — Örömet azt hitetném el magammal, hogy egészséged már eddig egészen helyreállott; 's ha ez a' reménység nem élesztene, nem bírnám tollamat; így is észre fogod venni, hogy a' reménység és főlelem között lebegvön, erőszakot teszek magamon, a' midőn más hangon írok, mint a' millyent mostani ér-zéseim kívánának.

Regéid azt az örömet tellyes mértékben kóstoltatták velem, mellyet mindenkor érzek, valamikor a' tökéletességre vágyó szent igyekezetet jó előmenetellel látom megkoronáztatni. Sok helyeken öszve vettem őket az eredeti irással 's nem győztem tsudálni itt az enyelgő, negédes 's újmódi, ott a' fontos és velős, másutt a' mesterséges rövidségű és még is egész értelmű szókat 's szóllásokat magyarul egész az irígységig szerentsésen kiejtve, vagy szint oly szerentsésen másokkal eltserélve. Hát a' minden szennytől tiszta elegantiát ki láthatná benne nagy gyönyörűség nélkül? — De Te Barátom, hibákat akartál benne velem kerestetni.

Eddig volt írva levelem, midőn látogatóim megleptek 's azután magokkal más nap engem is tovább vittek. Hosszas volna elszámál-

nom minden akadályokat, melyek miatt felelnem mind eddig lehetetlen volt. Most is szőlyel vannak még gondolatom; de akarmint lehet, tsak ugyan írok. — Meggyógyulásodról szőllő tudósításod, melyet tegnap egy névnap i dősőlésből haza jőtemkor az asztalon találtam; egészen megőjított. Az élet Istene tartson-meg soká Literatőránk boldogulására 's nekem is őrőmőmre. Nėkem is, Barátom; mert mennél több emberrel esmérkedem meg, annál jobban meggyőzöttetem a' velőnk egyfőleképp gondolkozó jó barátnak megbetsőilletetlen voltáról, annál többszer tápasztalom, mely igen ritka tőnemény a' jó szívvel párosan járó józan ész.

Regėid felől való ítéletemet nyugtalanő vőrod. Nem tartlak hát tovább függőben. Megmondom, a' mit többszeri elolvasás, de a' sok nyughatatlanságok és zavarodások miatt esett felejtkezés után is rólok mondhatok.

1. Az őj szók és

2. Az őj constructiók v. solecismusok nėkem nagyobb részőnt tetszenek. Általjában szőksėgeseknek tartom az effőle őjtásokat vagy inkább a' nyelvnek ilyen gazdagítását és tőmosítását; de attól tartok, hogy az őjtástól e' részben is őrtőzó Magyarok előtt nem találnak kedvet. Azt gondolom, a' Magyar nyelvre is lehet alkalmaztatni azt, a' mit Jenisch (Vergleichung von 14 Sprachen pag. 18) mond. Előbb kellett volna szőlettetned, 's őgy bővebb is, szebb is volna nyelvőnk. Most már a' nagyobb része előtt, még kritikusaink nagyobb része előtt is bot[rán]kozás kővei lesznek solecismusaid és őj szavaid. Még nekem is igen merésznek látszik egyik másik közőlők, p. o. mennyi *tzim* neki *szelesedni*, *kedventz* etc. — Azonban ha valaki tehet, Te tehetsz még e' részben nyelvőnken igazítás. Hogy próbálod, igen jól tselekszed, 's köszőnetet érdemlesz őrtte a' Szőpnek 's Jónak minden kedvellőtől. [!]

3. Nėmelly őj phrasisaidat igen szeretem, mert gazdagítják nyelvőnket, a' nélkül hogy erőszakot tennének rajta; de vőgnak olyanok is, melyek nélkül minden fogyatkozás nélkül el lehetőnk, p. o. *vėtket tőmőlt neki abból*, minthogy egyőbberánt is elég fėleképpen van szokásban ennek kifejezėse, p. o. vėtkő tulajdonítani, vėteknek tartani, etc.

4. Nėmelly coniugatioidat és orthographiaidat hibásnak tartom, p. o. *keresel* pro *keressz*, *vėgezel* pro *vėgezzs*, etc., *vidám* pro *vidámabb*, etc.

Ennyit általjában; hogy külön külön alkalmatosságom legyen

czen jegyzéseimet jobban megvilágosítani 's még egyet is mást is mondani, menjünk végig *Alcibiádon*:

p. 5. l. 2. én így tenném: hogy Alcibiádot a' legboldogabb hal. *tegyék. mennyi tzim, neki szeleskedni*: mind a' *tzim*, mind pedig a' hogynak az infinitivus által való elkerülése jó szándék, de merész. — *Begyeskedő*, nem oda való és alkalmatlankodó mellék-képzetet támaszt. — *látogatásáról*, inkább *ból*, — *tzikkelyén fogva*, tzikkelj-nél fogva.

p. 7. *de olly képpel*, etc. d'un air capable de la faire evano . . ., ezt kevesen fogják érteni. Minthogy az egész szóllás értelme nehézske, a' *képpel* helyett *ábrázattal* tenném, a' melly szokottabb. — *erőst állott*, előttem esméretlen szóllás; — *készítették szeretőjét, magát elfelejteni*. Ha a' comma nem volna, ambiguitas lenne. Inkább tenném *hoggyal* v. maga elfelejtésére.

p. 9. *bizatlanságot*, infidélité hűségtelenség, a' contextus is ezt a' jelentését kívánja.

p. 10. *enyhe fény* — *rőszával elhintett* — inkább hintett. Többszer is van hasonló esetekben az *el*, a' hol én elhagynám.

p. 11. *fiatalbb*, miért nem fiatalabb? — *elégge elhinni*, erről is azt mondom, a' mit a' *tzim neki szeleskedniről*.

p. 14. *A' Glycerion védte*. Az articulust mindenkor teszed a' nomen propriumoknál, mikor magok genitivusban lévén más substantivum következik utánuk, p. o. Az Alcibiád' szépsége. Ennek okát nem tudom. Miért nem: Glycerion védte Alcibiád' széps. 's a' t.

p. 15. *ék* azért nem szeretem, mert akaratom ellen is mindannyiszor eszembe jut a' másik jelentése is (*cuneus*).

p. 16. *szerentséjét tsinálni* faire le bonheur de quelq. talán szükségtelen újítás. Úgy hasonlóképpen p. 25. *jól állani együtt*.

p. 29. *kötélék*; én a' kötél't azért is jobban szeretem, mert itt nálunk *kötélék* egy olyas mit tesz, mint nyűg, és ez a' mellyék-képzetet mindenkor eszembe jut, mikor a' kötéleket olvasom.

A' négy palatzk.

p. 60. ne *aggódj*, inkább aggódjal. Én valamikor az Indicativi praesens *ik*-re megy-ki, mindannyiszor *ál*-on *ét*-en végződöttem az Imperativust.

p. 61. Mit *keressz* te itt minálunk, úgy mond neki etc. Szelena' férje 's Alcion. attyának hajd. bar.

p. 66. *feltétel alatt*: feltétellel.

p. 75. Örömök *alatt*: között.

p. 99. *nints olly gyalázatos*, nem olly gyalázatos.

A' szép Anikó.

p. 10. *Hadd egyezzek-meg*, hadd egyezzen meg.

p. 12. *Boldogságom meg lesz vetve*, bold. fundamentoma meg lesz vetve.

p. 16. *a' legszerelmesebbike 's a' legbold* — — nem tsak merész, hanem kettős értelmű is, mert így is lehetne érteni: édes angyalom, te, ki a' legszerelm. 's legbold. vagy. —

p. 25. a' nélkül, h. valakit *meqbántson*: a' nélk. hogy véle valakit meqbántott volna.

p. 37. *néki engedelme nélkül*: az ő engedelme nélkül.

p. 64. *keménybb*, keményebb.

A' mi még a titlust illeti: *szívképző*, több értelmű lehet, míg ez az értelme uralkodóvá nem lessz, mellyet Te itt neki adsz. Teheti: *szívet rajzoló, szívet képzelő, szívet formáló*.

Gr. Széchenyi Kis Czenki kastélyához közel van Öreg, Czenk is, Lövő is, Kövesd is. Ezek mind az ő falui és szőlőhegyeik is vannak. Legjobb lenne a' regébe Kövesd, ha ugyan Széchenyire akarod alkalmaztatni; de én azt gondolom, hogy nem téssz neki vele complimentet; mert 1. az únalom üzi ki az Úri társaságot a mezei mulatságra. 2. A' Dámák szépsége igaz és így kedvetlen színnel festetik. 's az *mondatik, hogy a' városi rendetlen élet okozza a' hervadtságot*, etc. 3. Leányrabló volt a' társaságban.

Kanonok Nagynál még tsak egyszer voltam. A' mennyire akkor megismerhettem, egy egyenes szívű, józan gondolkozású 's tudomány-szerető embernek tartom. Én legalább akkor megszereltem őtet. Rólad nagy tisztelettel szóllott; 's kétség kívül szívesen venné, ha valamellyik, darabodnak néki való ajánlásával megtisztelnéd. Arra bizonyosan érdemes is volna.

Zaid felől tett ítéletedet igen szívesen vettem: jegyzéseidet mind egyfűl egyig helyben hagyom, még azt is, mellyel Kotzebuet kárhoztatod. Én is azt ítélem felőle, hogy munkái koránt sem tökéletesek, de a' mi Publikumunk nem is szereti a' tökéleteseket. Én olyan ételt tálltam, a' millyenen kap. Jól tudom, hogy a' jó Irónak kötelessége az Olvasókat jobb ízlésre szoktatni. De Barátom, igen kemény kéntelenség alatt vagyok, melly szerént olyas mit kell írnom, a' mit

a' könyvárosok kívánnak. Mig annyi pénzetskére szert nem teszek, a' mennyiből szükségnek idején élhetnök, mind addig kéntelen leszek szegénységemből származó nyughatatlanságomat ekkép is enyhíteni. Ezt a' nyughatatlanságot pedig táplálja bennem szemeimnek szerfelett való gyengosége, melly miatt tsak két óráig sem olvashatok folyvást egymás után, 's a' melly törvényemmé tétette, hogy soha gyertyánál egy betűt is ne olvassak, 's hogy nappal is a' legszükségesebbeken kívül mindent mással irassak. Ebből általláthatod azt is, hogy tsak ezért is hijánosnak kell lenni minden munkámnak, az Orthographiának pedig épen így hibásnak. — De kinek kinek, és így nekem is kell valami bibimnek lenni. — Külömben egészségemre 's házi boldogságomra nézve igen tűrhető az állapotom. Feleségem már régen csméri és tiszteli nevedet. Két gyermekeim között a' Lajosom hetodfél esztendő, jó indulatot mutat, feje sem lessz tökkel ütött; de egészsége gyenge szerű: a' Lidim 5 hónapos és jóval egészségesebbnek 's elevenebbnek látszik. Mind a' kettőbe ez előtt 10-ed nappal oltotta bé Prof. Látzai a' tehénhimlőt. Mind a' kettőben szépen megfogant és szerentsésen folyt le mind eddig az oltás. Él szerentsésen sokáig Hazádnak, Barátidnak 's nekem is, a' ki mig élek, mindig forró indulattal szeretlek.

N. Dömölk, Jan. 5-dikén 1804.

K.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

641.

Kohl Kelemen -- Kazinczynak.

Wien, d. 22. Jänner 1804.

HochEdelgebohrner Herr!

Es thut mir sehr leid, dass ich Dero Antrag in Betref der Titelkupfer und Vignetten nicht übernehmen kann, denn ich habe für ein ganzes Jahr Arbeit liegen, und bin daher ausser Stande gesetzet keine einzige Platte mehr anzunehmen. Ich hoffe Ew. Edelgebohren werden nicht ungehalten sein, dass ich es Ihnen so kurz abschlage, wäre es mir möglich Ihren Wunsch zu erfüllen, so würde ich diese Arbeit sicher angenommen haben.

Mit vorzüglicher Hochachtung habe ich die Ehre mich zu empfehlen, und beharre

Ew. HochEdelgebohren ergebenster Diener

Cl. Kohl.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában.]

642.

Édes Gergely — Kazinczynak.

Csórott 3-a Febr. 1804.

Édes Úr!

Bizodalmas Barátom!

Januarius' 22-dikénn hozták kezemhez becses Levelét, melly bennem millyen jó vért csinált, az ide ragasztandó játszi Elegiám legyen tanúja: mellyet ha az Úr megtalálna kedvelleni, a' már kívánsága szerént megjavított Elegiámmal együtt emlékezet' okáért a' több kibocsátandó Darabjaim közé számlálnék.

Írja az úr, hogy forró nyavalyát szenvedett. Nem lehet azt nekem nem fájlalnom . . . És imé rajtam is az ólta egy nagy revolutio ment által. ÚR Isten! Pál napra virradó éjtszakánn 12 óra tájban fosztattam meg egy hűséges házi angyalomtól, egy 60 esztendő felé siető elmés Pithiától; a' ki minden atyafiait, kiket hátra hagyott vagyona illetett, félre tévénn, még ez előtt két esztendővel 400 forintot rendelt kibocsátandó munkáimra. Mit ítél az Úr felőle? hajlandó vagyok egy Darabot hamvainak ajánlani, noha ő azt életében elfogadni nem akarta . . . Ő nekem olyan volt, mint Jungnak Sikláj. És én akármit érezhettem is ez előtt effélet, de minden eddig való gyászom ehhez képest csak cirúlgatás volt. Mintha egyedül maradtam volna valamelly pusztában. Be nehéz elszakadni olyantól, a' ki barátságunkat minden oldalról megérdemelhette! — De hiába! *metam properamus ad unam.* Ő az Urat szerette.

Szeretem pedig én az Urbann azt, a' kit nekem mostani Levele fest. Emberek vagyunk! ne menjünk tovább. Mi illik hozzánk inkább, mint a' mérséklett és szelid érzés? etc.

Jesztett az Úrnak: *ijesztett.* Be nehéz attól elállani, a' mi szokásból foly! — Nálunk: *jesztess, jestett,* megjedtem, etc. én a' kerekvágást közöltem. De legyen az Úré! mi kárunk benne? *Sem* és se ezekre is igyekezek vigyázni. —

Bántsa igen is hogy jó. *bánca* semmi sem — mert Gyökere *bánt.* —

Hiszeny y nélkül nekem olyan, mint *bizon,* melly Gömörbenn szokott hangú e' helyett *bizony.* —

Igasság, ha így írom, sietségből esik. —

Vellem (opinor) legyen *vél-em*, reá állok; mert az Infinitivusa *vélni* 's nem jó *véll-eni*. De már *békéll* két l-lel; mert jó ám *békéll-eni*. Az *ani*, *eni*, mindég kettős consonanst tesznekfel. Kivévémm az *it*-be kimenőket, p. o. *tanít-ani*, *épít-eni*, vélném hogy ezis kettőztetett valaha, a' minthogy ezen a' tájonn úgy ejtik mais. — *Horácz* legyen *Horatius*ból, ebbe is kezet fogok; noha nekem az i végezet a' nevekbenn mosolygott; mert Magyaraink a' helyekről így veszíkiel a' neveket. Ő pedig attól, a' ki atyját szabadossá tette. De lássuk az Elegiát.

K. F. Úrhoz. 24. Jan. 1803. A' múzsa és költő.

M. Már te szegény költőm! netalám semmit sem akasz? . . . stb.¹

P. S. Előbb válaszoltam-volna, de a' fájdalmas szív semmit sem akar, ha akaris, csak únalommal 's kénytelen. Én talám ezután csak Pestről igyekszem az Úrnak felelni extra Postámm. Már megijedtem, hogy ha még továbbis sűrűn kívánok Levelezni, a' Posták' bére ismét kettőztetődni fog. Pedig Költőnek nem jó a' borraivalót az út földre elhányni. Úgy vélném, jobb és hasznosabb azt magunkra, torunkra inkább, mint a' Posta tengelyére kenni. Éljen az Úr és szeresse barátját.

É. (G.-I.)

[Eredetiye a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 175. sz.]

643.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Nagy tekintetű barátom,

A háládatosság áldozatot nyújt magoknak az Isteneknek is, 's ezek a' *mica salis et farrist* kegyesen fogadják. mert az nem azért nyújtatik nékiek, hogy kifizetve legyen a' vett jótétel, hanem azért, mivel a' háládatosságnak kedves azt bizonyítani, hogy ő örvend a közlött segéden. — Ezt felelet gyanánt azokra, a' miket az Anyámra nézve írsz. De hozzá kell adnom, hogy a' Gazdánk, a' kit a' minapi Kocsis szavaként

«környülvettek a' Gonoszok»,

a' sertést az én hírem nélkül indította-el; 's látván én, hogy nem az ment, a' mellyet az Anyám parancsolt vala hízlalni, nagyon félek,

¹ Édes idézi az egészet s ezt jegyzi meg: «Jó, hogy ez a' Játékom megszületett a' mostani Gyászom előtt! Noha most sem heverek, de már illy enyelgésre nem lett volna kedvem.»

hogy igen hitványt választott-ki az elég kövérek' és nagyok' seregéből. 'S ez légyen elég az Anyám' mechtségére és az enyémre, egy olly czikkely dolgában, melly az én barátom előtt, a' mint hosszas kiereszkedéséből látom, nem kedves.

De hogy érezd, mennyire nem hagyom magam elrettenteni, 's mennyire bízom mind szívem' tisztaságához és szándékom' nemességéhez, mind a' tiédhez, íme nyújtok egy új emlékeztetőt erántam mutatott barátságos jótételeid felől — a' Schiller Don Karloszának utolsó pompás, noha csak nyomtató papirosra tett kiadását. Barátságos ajándékom barátságos jótételeidért kedves lehet előtted mind a' munka' belső érdeme miatt, mind azért, a' mi a' könyv' tisztáján áll.

Édes barátom, Locke és talán Cosway¹⁾ volt a' másíknak neve, két egymással hevesen ellenkező fél' pártosai voltak: Locke kereszttyén, a' másik Deista. És még is szíves barátjai voltak egymásnak. 'S Locke, az *Orthodoxus!* olly széplelkű ember volt, hogy ha olvasása közben valamire akadt, a' minek tudása kedves lehetett ellene fegyverkező barátja előtt, mindég suppeditalta nékie, 's szerette hogy még a' barátság által sem tántoritathatik-el azt követni, a' mit néki a' meggyőződés súgall. Én mind Szentgyörgyit, mind Kist igen becsülöm, igen szeretem. Mind-eggyiknek becsülöm írói érdemét is. Mind e' mellett merek a' magam útamón járnai ezeknek kérésekkel, intésekkel, rettentésekkel nem gondolván. Miért ne merjek annak a' Szentgyörgyinnnek rettentése ellen a' magam útamón járnai, a' ki még a' barátné szót sem szenvedí-meg? miért ne annak rettentése ellen, a' ki hibásnak veszi a'

hallom jóni, (vagy jönni)t,

noha a' prolixitás' és a' sokszor előforduló *hogy*-nak elkerülése azt megkívánja? Én éppen nem vágyok arra a' dicséretre, a' mi bizonyos értelemben és bizonyos határig kötelessége minden Irónak, hogy úgy szólljon, a' mint a' szokás kívánja. Én egyéb dicséretre vágyok; arra a' mit Göthe és Klopstock nyert a' Német nyelv' újításai által. — Ha van e Göthei és Klopstocki geniem, az más kérdés. Ennek felelete helyett azt felelem, hogy a' Magyar Literaturának nincsenek annyi munkásai, mint a' Németnek Göthe és Klopstock mellett voltak. 's a' kinek ietszik. kivonhatja a' resultatunot.

¹⁾ «Collin — és nem Cosway. Későn emlékeztem nevére.» Kazinczy F. jegyzése.

Minden Cruditást (Härte) elkerülni, az újításokat nem halmozva, hanem félénken béhozni, hogy az Írás egészen tarka ne legyen — 's az újítás kedvetlenségeit két úton pótolni-ki: 1) hogy az Olvasó érezze, hogy arra *szükség* volt, 2) hogy az újítás édes legyen: legalább ne *kedvetlen* — ezek az én törvényeim.

Mit? hát a' Német Írók nem újítanak? — Klopstocknak Base-dow azt mondá, midőn neki olvasni adá Messziása' kézírását: Man wird Sie nicht verstehen. — Man lerne mich verstehen! felele a' maga becsét érző Klopstock, 's meglett a' mit jövendőlt. — Most olvasom Wielandnak utolsó munkáját: Menander und Glycerion. Hát szóllott e így Wieland előtt. Német? Többet mondok, szóllott e így Wieland maga is az ezelőtt írt munkájiban? Hiszen új flexiójú, soha ezelőtt nem hallott szók és constructiók is vannak benne? 'S hig-yjem e én azt, hogy Szentgyörgyi és Kis azt akarják, hogy a' nyelv mindég azon helyben maradjon, a' hol eddig volt. Ez Domokosiano-Benedekianum principium. És nem Horatiano-Adelungianum.

Új szót is *lehet* csinálni. De a' ki azt csinálja, figyelmezzon reá, hogy vele hol él. A' meg Ankerströmölt Gustáv látván a' Svéd nyelv' szük voltát, hogy némelly ideát ki nem lehet rajta ejteni, maga csinált egynehány szót és szóllást, 's sanctionálta, 's a' Svéd Írók élnek vele. — 'S ez a' foglalatосkodás nem volt Claudiusi játék. — Ott egy Király, emitt egy academia (Académie Française) csinált szót és szóllást: Itt, a' hol azt sem Király nem csinál, sem Academia, csináljon az az Író, a' ki bizik magához, mint a' Németek.

Magyar scénájú Drámában p. o. Rigó Sámsonban, én se szóllanék ξεινολογος és nem ejtenék ξεινολογισμος-t. De miért ne Clavígóban? Hát a' Német Clavígó nincs e tele Gallicismussal? Ha az idegen scénájú Drámában a szóllók idegen módon beszélnek, azon a' fül úgy nem botránkozhatik-meg, mint a' szem nem, hogy rajtok spanyol öltözetet etc. lát.

Quis ferat in egestate fastidium?

Seneca.

Azonban a' Kis és Szentgyörgyi intései azt cselekedték, hogy a' szükségtelen különjárást, a hol szemem észrevette, kitöröltem a Mstból és még sok ízben repurgálok. — Éljen szerencsésen!

Ér-Semlyén 5. Febr. 1804.

tiszteelő barátod

Kazinczy Ferencz.

Olvassd-meg Menandert és Glyceriont is; de ezt vissza várom.

[Megjelent a »Kazinczy lev.« III. kötetében.]

644.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Édes barátom,

En olyan szándékkal valék, hogy Csötörtökön bemenyek és az Urat Váradra elviszem. De a' kerekeim eltörték 's a' lovaim körmei lehullottak volna, 's magunkat az út beteggé rázott volna. Hiszen ez Criminális út és idő. Kérem az Urat, engedje-meg és lelje jónak, hogy levele vétele után mingyárt felszaladjak az Anyám után. a' ki még is oda fenn múlat, 's conferaljak a' Doctor által

praescribált

Condióiok felől. Ha az Úr azt felelendi, hogy mehetek, felmegyek, 's mihelytt lejövök 's az Ur érkezik, mehetünk Váradra.

10. Febr. 1804. ¹⁾

tisztelője 's szives barátja
K. mpr.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: Oct. Hung. 332.]

645.

Németh László — Kazinczynak.

Győr, Febr. 10dik. 1804.

Szivem Barátom,

Soká el marad leveled, rettegek; — nem recidiváltál? Ó őrizkedj, őrizzenek az egek! de írj hamar, ne legyen szorongatások közt Barátod. —

Gróf Teleki Sámueltól ma vettem levelet. megküldötte Bibliothecájának a' Catalogussát is. és Domonkosának életét a' Jenai Mineral. Társaság leírásából, 's annak a' vallásbéli oktatásait: de a' mi előttem mind ezeknél többet ér, a' következő példás humanitástú levele:

Tiszt. Kedves Prof. Úr.

Nagyra betsüllöm, több érdemci között az Urnak, munkás szorgalmatosságát bold. Domokos fiam utazásainak Németh nyelvre fordításokban, mellynek tökéletesítésére örömet szolgálnék bővítésekkel és jobbitásokkal, ha néhai fiamnak írásai kezemnél volnának. A' hazán kívül, Németországban tett utazásáról csak kevés jegy-

¹⁾ «Vettem és válaszoltam Febr. 11-kén 804.» Nagy G. jegyzése.

zéseket tett, de azokat rendbe nem szedhette. Ugyan csak annak némely nyomát megláthatja az Úr a' néhai fiam életének ide zárt rövid leírásából, melyet a' Jenai Mineralogica Societas önként nyomtatásban kiadott, hozzá viseltetett jó indulatjának emlékezetére. Az ő igen gyenge testi sátorának öszve omlását siettette a' benne lakozott nagy léleknek munkássága, könnyező szemekkel bámúltam. midőn holta után ennek tanúbizonyosságait nagy rakás írásaiban láttam. Ezek között nevezetes, a' mit nyomtatás alá készített deák nyelven: De Jurisdictione et Administratione publica Comitatum Regni Hungariae cum supplementis. Irt még Német nyelven a' testvér húga számára Auszug aus der Römischen Geschichte. Nyomtatásban pedig kibotsátott a' falusi oskolák számára egy kis munkát ilyen tziin alatt: A' vallás és erkölts sunnmás tanítása. 8-o. Bétsben. 1798. Ennekfelette Magyar Verscket a' Gr. Teleki József elköltözött lelkéhez in 4-to, Bétsben. 1796. és a' Consil. Birbenstock által készített memoriam Alexandri Leopoldi Archid. et Palat. R. Hung. igen szépen fordította magyarúl, — melyből egy Exemplárt ide zárva küldök. A' többi nintsenek[!] kezennél. (De csak ugyan küldött a' valás és Erköltsből is.)

A' Hazai utazások fordításának ajánló levelét köszönettel el fogadom az Aufklärungnak kihagyásával, minthogy ez a' szó most, némely fülekben nem jól hangzik. (Ó, barátom, mire jutottunk! —) Kivánságára pedig az Úrnak, a' néhai fiam képét itten réz táblára ki metztem és amyi nyonitványt küldök, a' mennyire szükség leszen, csak ne sajnáljon az Úr moustrát küldeni, milyen és mitsoda nagyságú papirosra? Azonban szives indulattal elkötelezette maradok, etc.» — mind saját kezével. — A' levélhez pedig egy postscriptumot ragasztott, melyben írja, hogy küldi Bibliothecájának Catalogussát, valamint annak kötetjeinek is sunnmás foglalátját megírja.

Az ajánló levelém ez: E. Ex. etc. Wem könnte ich dieses Buch mit mehrerem[!] Rechte zueignen, als dem Vater, dem ersten Erzieher und Ausbilder des Verfassers desselben. E. Ex. sind es, der zu erst der jungen Seele unsers verewigten Dominicus Gr. v. Teleky das eine Gefühl des schönen u. guten, u. den unwiederstehlichen Trieb nach Erkenntniss einpflanzte; Eure Ex. sind es, der diese Reihe mit in den Plan seiner Ausbildung legten: sei diess also der Ausdruck des Dankes, den der Gefühlvolle Sohn würde dargebracht haben, wenn ihm der Himmel sein Hoffnungsvolles Leben würde verlängert haben. Ich überreiche E. E. in einer neuen Form, was in der vorigen obnehin

E. E. angehört. Es ist nicht mein Vorsatz hier die Verdienste E. E. zusammenzustellen: weder die Umstände noch Zeit und Ort erlauben mir dieses. Der Name der Grafen von Teleky wird seit Jahrhunderten unter den ersten Beförderern der Wissenschaften (itt volt már und wahrer Aufklärung) den Gelehrten, und Freunden der Litt. in beiden Vaterlanden der Unger mit Ehrfurcht genannt; u. wem die hohen Verdienste E. E. unbekannt wären, der wäre nicht in Ungern, sondern in Europa fremde. Sei es mir gegönnt hiemit öffentl. den Ausdruck der innigsten Verehrung darzubringen, mit welcher ich bin etc. — Nem kételkedem benne, hogy a' fiának többi msptumait is kezembe ne adja hasonlótólra, ha a' munkát látni fogja. — A' Sógorom már megküldötte a' maga jegyzéseit. Ha lehet, küldj Te is — de ne egésséged kárával — kérlek. Képemet már talám vetted. Tsókollak. Tisztel feleségem —

Némethed mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. brod. Lev. 4r. 176. sz.]

646.

Kis János — Kazinczynak.

Nagy Érdemű Barátom!

Superintendensemét az ide zárt versekkel¹⁾ azért tiszteltem meg, mert sok tekintetben érdemes és jó embernek tartom. Hízelkedésnek és tsapodárkodásnak senki sem tarthatja tselekedetemet, mert a' kik esmérnek, tudják, hogy senunit sem várok tőle, és hogy elértem mindent, a' mit predikátori pályámban elérni kívánhattam. Alatson hálálkodásnak sem mondhatják verseimet; mert jól lehet a' Superintendensem eleitől fogva jó emberem volt, de promotionat senkinek sem, hanem tsak Gyülekezetem' tetszésének és a' rólam volt hírnek köszönhetem.

Küldök egynéhány exemplárt a' végre, hogy Erdélyi és Debretzen' tájján lévő Barátidnak is adhass belőleik.

A' nyomtatásban elég hiba van; mert a' sietve lett leíratás után nem is láttam a' munkát addig, míg kinyomtatva kezemhez nem került. Ugyan azért azt sem jegyezhettem föl, hogy egy Német originál után készítettett, melly a' *Brémische Beyträge* nevű folyó

¹⁾ A levél mellől hiányzik. Czíme: »A papi hivatal méltósága.«

írásnak egyik darabjában foglaltatik. Természet szerént tettem benne sok változtatásokat. — Elj szerentsésen!

— Sietve. Dömölk Febr. 11dikén 1804.

K.

Utolsó levelemre való válaszd talán már eddig úton vagyon.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

647.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Kedves Drága Barátom!

Nagyon esméred már TE az én *gyengémet*, (már tsak magam is el vetemedem) látván, hogy a Gergesénusi interessentia meg nem tántorit, egygy olly' anathémával veszed meg szívemet, mellyet mind írója, mind szépsége, mind kivált annak keze írása betsessé teszen, kit, minek előtte személyesen esmertem, nagy enthúsiásmussal tiszteltem, miolta pedig meg láttam, valósággal azzal a' bé telhetetlen elragadtatással szeretek, a' minémüt a' Németek előttem első Poétája azon gyönyörű sorokban le rajzol: vajha azoknak minden szavai reám illenének! Szent és tiszteletes ajándék leszsz ez én előttem, és örökös ösztönöm arra, hogy annak adójának nemes szívére érdemes lenni igyekezzen!

Menándert és Glyceriont által olvasván, nagy köszönettel vissza fogom küldeni; figyelmetes leszsz az új szóllás módjaira, és igyekezem azokat épülésemre fordítani. A' helyes újításoknak nem vagyok ellensége, sőt Bárótzinak ezekbenn áll leginkább előttem fő érdeme: de azok közül sem hagyhatok sokat helybe: és senki nála könnyebben el nem távoztathatta volna azokat.

Térek a' szegény beteg Mariskára: sajnálom szenvedését, és ohajtom gyógyulását. E végre (irgalmas bíró is akarván lenni) tsak egygy orvosságot küldök, ezen kívül egy házi eszközt javasolok. Vévén leveledből észre, hogy a' pilulát nyelheti, számára is ilyen bombákat készítetttem, a' felyül írás szerint elég leszsz folytába tsak két, leg fellyebb három nap venni; azután ritkábban. A' Paroxysmus idején pedig általán fogva soha sem: hanem akkorra való leszsz a' mindjárt említendő házi eszköz. Ha t. i. bizonyos órája vagyon paroxysmusának, előtte egy fertállal, ha nints, tsak mikor első borzadozásait sejtí, igyon meg egy pohár melegített bort egy kis nádmézzel és szeretsendió virággal meg füszerszámozva, és könnyen takarózdva.

várja el az ágybann egész el múlását; ha így nem ihatná, ígyon leg alább a' konyha törvényei szerint készült borzsufát. Én ezzel mentettem meg nem régiben hidegtelestől egy olyan leány aszszonykát, kihez hasonlókról emlékezvén egyszer Szatsvai, ezen parenthésist tette nevek mellé (ezek azok, a' kik leányok is, aszszonyok is). Ha a' pilulák el fogyásával hidegtelest, vagy nagy el gyengülés lenne még hátra, akkor jó leszz a' Khinaporhoz folyamodni, mellytől hogy az Úr Isten óltalmazza, szívesen kívánom.

Régem akarom, Lelkem! tőled tudakozni: láttad é azon (hihetőképén Magyar pennából folyt, még is kevés Magyaroktól láttatott) brochürt, mely a' Pápának József idejiben Bétsbe való jövele után, hihetőképén Hollandiában jött ki ezen titulus alatt: *Nuperae res Wiennenses*; ha nem láttad, le írom számodra, nekem is tsak írásban van; és szemben beszéllek többet felőle. Öllek ezerszer az enyimekkel egygyütt, és vagyok tisztelő barátod

Debretzenben. Febr. 11-én 1804.

Szent-Györgyi mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

648.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Ér-Semlyén, Febr. 12d. 1804.

Szeretetre méltó barátom,

Benned vetett bizodalmam meg nem esalt. Köszönöm kérésem' tellyesítését. Botlásaim' kimutatása figyelmescbbé tett, és ha írásaim a' Szépség' barátjainak javallásokat megnyerendik, szerencsémét jó részben Ncked fogom köszönni. — Írásaimnak négy Kötete már kijött szerencsésen a' Várad Revisor, Prof. Szerdahelyi Antal Úr' kezéből: de azért újra meg' újra olvasom, hogy minden gyomot kihányhassak belőlök, 's olly tisztán bocsáthassam-ki kezeimből, a' hogy' tőlem kitelik.

Engedd-meg már most, édes barátom, hogy jegyzéseidre azzal a' szabadsággal feleljek, a' mellyt a' te szép barátságod hálá gyanánt kíván tőlem, és a' melly legcsalhatatlanabb bizonyosága az én tiszteletemnek 's szeretetemnek Teerántad. Némellyikét ezen jegyzéseimnek a' munka végében *Grammatikai Jegyzések* nevezete alatt akarom előhozni; mert igazságod van, hogy új szavaim, új syntaxisom, új frázisaim, sok helytt egészen különböző orthographiám

nem csak a' tanulatlan Olvasót, hanem még Iróinkat is — és félek, hogy ezeket inkább, mint azokat — meg fogják botránkoztatni. Hogy ne félnék? Hiszen a' mi kedves Szentgyörgyink, a' ki nem csak a' leghecsesebb ember, hanem egyszersmind a' maga nemében egy tisztelgetet érdemlő Író is — ez a' mi kedves Szentgyörgyink még a' *barátné* nevezetet sem szenved meg, és a' *mi Kisünk'* nem látott barátnéját az én füleimnek bosszantására, mindég a' *mi szép barát-asszonyunknak* mondja. — Ez a' mi kedves Szentgyörgyink nem tűri-el még ezt a' szöveget is: *hallom jöni*, ezen régebb és megavulandó helyett: *hallom hogy jő*. Pedig érzi, hogy a' *hogynak* 's *prolixitásnak* elkerülhetése ezt javasolja; pedig érzi, hogy a' fentebb nemében az írásnak másképpen szólhatunk, mint a' konyhában szöllanak. —

Az a' kérdés, mi ígér több előmenetelt a' nyelvnek, az e. ha *úgy* beszélnék, a' mint atyáink beszéltek, 's nyelvünkől eltiltunk minden új szöveget, mintha nyelvünk kiholt nyelv és annak kincses tárja abggeschlossen volna? vagy az, ha megismerkedvén a' szömszéd Nemzetek' litteratúrájával, 's azt a' szépséget, a' melyet az ő nyelveknek az ő Irójik adtak, mi is igyekeznék megadni a' magunkénak? Igaz, hogy ezen az úton könnyen a' *Rouscher*' (Jenisch, pag. 19) esete érhet bennünket is: de valóban minden attól függ, hogy az újításokkal csak ott éljünk, a' hol az olvasó látja, hogy újítással élni *kell*; és hogy az újítás' kedvességéért az olvasó szépséget lelt poltótólkül. — 'S a' mi legtöbb, hogy ne írjunk $\Theta\epsilon\omega\nu\ \alpha\epsilon\chi\eta\tau\iota$.

Ki nem érzi, mennyire szegény a' mi nyelvünk, ha valaha az idegen nemzeteknek valamely Classicusát akarta fordítani? Eggy helytt álljunk e hát mindég? Hát a' Német egy helytt áll e mindég? Hát Göthe, a' kit én leginkább kedvellek a' Németek' Iróji között, ha talán a' hidegebb tisztelet mást illet is, úgy ír e, mint ezelőtt 40, 50 esztendővel írtak? Hát Wieland a' Menander és Glycerion leveleiben úgy szöll e, mint midőn Agathont írta? Nem enged e magának új szöveget, új flexiójú szökat? etc. etc.

Gusztáv (az Ankerström Gusztávja) érezvén nyelvének szökö voltát, új szökat, új szöllásokat faragott; 's ez a' philologiai munka nem volt Claudiusi játék. Az Académie Française új szöllásokat 's szökat sanctionál. Nékünk nincs sem Gusztávunk, sem académie-françoise-ünk, 's nem tehetünk egyebet, hanem azt, a' mit én merek.

De hadd fogjak ahhoz, a' mi itt fő cél!

Alcibiádban az 5d. lapon. 2d. sorban: «Én így tenném (ezt írod), hogy Alcibiádot a' legbold. halandóvá *tegyék*» nem: *teszik*. — adoptáltam — nem tetszett — kitörlöttem — a' KIS' kedvéért megint adoptáltam — végre megint kitörlöttem. Nem, barátom, itt ennek kell állani: *teszik*, az az: *tenni fogják*. A' német ezt így mondaná: Natur und Zufall hatten sich das Wort gegeben, dass sie den Alc. zum glücl. Menschen *machen werden*, és nem: *machen sollen*. Így mondaná a' francia is, ha a' Nyelv Geniusa engedné, hogy a' többit szóról szóra nyomja-ki. *qu'is feront*. Ezt mondaná a' Deák is, ha az egész szoros fordítás szenvedhetetlen barbarismus nem volna: *quod ex Alcibiade hominem felicissimum sunt facturi*. — Nem vétek tehát Kisemnek tekintete ellen, ha azt követem, a' mit magam látok jobbnak. — — *mennyi cím, néki szelesedni stb.* Ezt Báróczy az 1775b. kiadott Marmontel' erkölcsi meséjében így fordította: «A' természet láttatott a' szerencsével öszve eskünni Alcibiades boldogságára. Gazdagság, erkölts, szépség, születés, az ifjú elevenségnek virágja: mennyi nevezetes minéműségek. nevetségessé tenni valakit!» Hasonlítsd öszve ezt is, amazt is a' francziával. Mit tehettem egyebet? azt mondjam e hogy: *mennyi jus?* Itt vágni kellett a' csomót, minthogy felbontani hasztalan igyekezet lett volna.

a' Prüdet (németül Spröde; noha a' Prüde egyéb) Báróczy *Göggös*-nek tette. A' *göggös* tettetés nélkül kevély; a' prüde pedig tettetésből érzéketlen. A' *Begyeskedő* nevetségés ideát támaszt: azt azonban megvallom, hogy nekem sem tesz eleget.

látogatásából — cikkelyNÉL fogva; adoptáltam. —

p. 7. *olly ábrázattal*, e' helyett: *képpel*; — ezt is.

Erőstt állott. *erősen* állott-tá változtatott. —

pag. 9. *készítették szeretőjét, magát elfelejtvén* — még kétes.

Pag. 9. «*bizatlanságot*, infidelité, *hüségtelenség*, a contextus is ezt a' jelentést kívánja.» — Nem siklott-el a' kezem, midőn ezt így tettem. A' Prüde még midőn megvallja is, hogy inkább Aristippnek mint Platónak tanítványa, elmellőzi azt az ideát, ha kitaláltatni kívánja is, hogy ő neheztelne, ha szeretője másutt keresne titkos örömeket. Én tehát itt a' *bizatlankodást* azért tettem, hogy a' Prüde láttassék inkább csak a' szebb lelkek' érzésével birni.

p. 10. «rózsával *elhintett* ágy.» Te javaslod: *rózsával hintett*. Nekem nem lehet ez inyem szerint.

pag. 11. «Fiatalbb, miért nem fiatalabb?» — Igazságod van. Igaz, hogy az: *Idősebb* szót a' nevek előtt, p. o. *idősebb Ráday Gedeon*

etc., mai napig mindég *idősebbnek*, és nem *idősebbnek*, irták. 'S az irtóztató hosszóságú szókban mentséget érdemel az egyik *e* elisiója; de annak a' fiatalbb és vidámabb-ban nincs helye.

pag. 14. «A' Glycerion védte» — azt kérded, miért nem: Glycerion védte? 's minek oda az *A'*? — a' kérdés érezteti a' Túl a' Dunáni születésű Magyarot, mert ott beszélnek így. De nálunk ez hallatlan. A' fenntebb nemű írásban (in der höheren Schreibart) vagyon igen is helye az *A'* elisiójának a' nevek előtt: de nem az alacsonyabb neműekben. Jól mondom: Plutarch Dionnak és Brutusnak képeiket festi legnagyobb tüzzel. De nem jól: Vay' helye üresen maradt. Jól mondanám e: Curtius Sándor' tetteit írta? Bizonyosan nem. Károli Gáspár ugyan így ír: «Dániel' profetziája.» De ezt is mondja: az Abrahám' Istene. Osztán az *A'* itt nem a' nomen propriumé, melynek nincs articulusa, (hanem hogy körülíttetek hallani ezt: a' János, az István, a' Czindery, a' Spissich), hanem a' nomen proprium praedicatumé. Tudniillik: Abrahámnak az Istene, Sándornak a' tette, Vaynak a' helye stb.

Nem vetekedésből kérdem, hanem azért, hogy értsem, mit csináznál belőle: Mint mondanád ezt Alcibiádban?

a' Socrates' philosophiája az Alcibiád' szájában —

és — a' Socr. leczkéji az Alcib. lelkéből...?

Nekem H ä r t e nek tetszene így mondani:

Socrates' philosophiája Alcibiád' szájában — és Socrates' leczkéji Alcibiád' lelkében. —

Az Anikóban előforduló úri nevek iránt tészesz egy kis intést. Barátom, te nem tudsz csintalan lenni, a' mint sejdítem. Azonban még is azt tartom, hogy a' Kövesd' Urának hitvese igen édesen érzi magát csiklándva, hogy ott hozattatik-elő, a' hol nem várta, — hogy véle együtt nagy és tiszteletet érdemlő testvére is említetik — hogy jószága választotta a' történet' scénájává. Osztán a' nagylelkű Földes Úr, körüllebegve Náp... pánthlikájával, mutatja mind civilis, mind moralis nagyságát.

Kis Ist. Úr a' Debr. vásárra kevés nyomtatványt hozott az Emb. ind. tüköréből, és midőn a' vásár' első napján kérdeztem, mije van újja? azt felelte, hogy semmije sincs. Így osztán nem is kapék exemplárt. Ezt csak azért írom, hogy lásd, mint segéllik-elő könyvárosaink Litteratúránkat. Élj szerencsésen öröme és büszkélkedése
Kazinczydnak.

Anikónak scenáját által hoztam Czenknek tájára, hogy Gróf Szécsényinek vele Complimentet tégyek. Én ezt a' Grófot akkor ismer-tem, mikor ő a' nagy Pászthornyak, a' Referendariusnak, szoros barátja volt, Bécsben; 's azt a' tönjént, melyet néki gyújtok, a' Virtusnak gyújtom. — Szégyennel mondom, hogy Sopronyt és Eszterházát soha nem láttam. Nem ismervén a' helyek' fekvését, nem tudtam megnevezni a' helyet, a' hol Anikónak Atyja lakott, 's ürességet hagytam a' Rege' első szava helyén. Irtam eránta Némethünknek 's nem felel.¹ Te keress ki olly helységet, mely 1. Szécsényié legyen, 2. melynek szőleje 's Plebánusa van, 's ird-meg azt nekem, hogy a' sajtó alá kertülendő Kézírás ürességeit kipótoljam. Nálad nélkül el fogok akadni, mert Németh nem felel.

Mellyik Kánonok *Nagy* az, a' ki az én írásimat kedvelli? Szóltott felőle már Kultsár is, a' Festetics' nevelője, 's ugyan ezt mondotta: de nem mertem Kultsárnak hinni. Irj bővebbet róla, és ird-meg, hol lakik? melly Káptalannak tagja? és illő Icsz e, hogy munkáimnak valamelly darabját, az ő nevének szenteljem? A' 7dik Kötet' darabjai ezeknek vannak inseribálva:

Karrik-Thúra: *Virágnak* — A' Szelmai dalok: *Csehy József barátomnak, a' kit Virág szeret.* — Darthúla: *Hercege Batthyányi Lajosnak, Strattmann' Fejedelmének, Vas Vármegye Főispánjának, a' Hazai Nyelv' és minden Szép' érzékeny Kedvellőjének.* — Karthon: *Somssicsnak, az énekek' fíjának.* — Berrathon: *Consil. Bay Ferencz Úrnak, a' Királyi Tábla Bírójának.* * *Die Stätte, die ein grosser Mann betrat, Ist ein geweiht; nach hundert Jahren klingt Sein Wort u. seine That dem Enkel wieder.* (Göthe.) — Króma: *Kultsárnak* -- Ojthóna Gróf Dezsőffy Sámuel és József testvéreknek. * *Sapere et fari, quae sentiat.* (Horat.) A' mennydörgés: *Révai Miklósnek.* Gibraltar: *Csebi Pogány Lajos és Lakos János* barátimnak. — Töredékek a' Messziásból: *Radvánszky Theréznek.*

Élj szerencsésen, édes barátom. Köszöntsd nevemben hitvesedet, és irj egyszer valamit gyermekcid felől; hányan vannak? kiknek hívják? Érezzük, hogy barátok vagyunk pallyákon kívül is! Adieu!

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

¹ Tudjuk, hogy Németh kétszer is felelt. L. a 630. és 638. számú leveleket.

649.

Csokonai Mihály - Kazinczynak.

Tekintetes Úr!

Hogy veszedelmes nyavalyájából, hív barátjának keze után, tökéletesen helyre állott, azon tiszta szívemből örvendezek; hanem, hogy azolta személyes tiszteletemhez szerentsém nem adódhatott, igen nagyon sajnálom. Tartsák meg az Egek a' Tekintetes Urat, Kedveseinck, Hazájának és a' szép Mesterségeknck díszére!

Ma egy hete írott Levelem,¹ hogy olly hánytt vetett volt, arról bocsánatot kérek. A' Könyv' dolga sürgetődött, az alkalmatosság véletlen vala, 's éppen azon órában volt nálam két Barátom (egy Pap, és a' Salétrombeli Inspektor Kiss Imre Úr), a' kiktől úgy kellett azt az egy: két pertzet a' Levélírástra szemek láttára ellopnom. — A' Könyvet Doctor Úr által tegnap előtt vettem. Mihelytt a' Könyvtárnak rendbevétele, és a' Számadás véghez megy; azonnal elkérem az új Gondviselőtől, ha a' Tekintetes Úr parantsolni méltóztatik. A' pedig Mártzius elején történik, a' midőn magamis, téli hosszas bennülésem után a' hegyek közzé egy kis fordulást teszek, és útamát Semjén felé fogom ejteni, hogy a' Tekintetes Urat, ki halottaiból másodsor is feltánadott, megtisztelhessem, és egy úttal a' Dayka' Verseit, 's az azokra tejendő Egyengetésimet általadhassam.

Addig is óhajtanám, ha a' Tekintetes Úr' tanátsát 's hathatós Közbenjárását a' következő dologban minél előbb kinyerhetném. — Én a' *Lilla* név alatt egybeszedett Lyricumjaimat a' nyomtatás végett még 1802. 15 Aug. felküldöttem Kassára Landererhez, ki levelében azt fogadta, hogy azon esztendőbe Octoberi Debretzeni Vásárra kinyomtatja. Erről a' Novemberi Pestire, innen az 1803. Debretzeni Vízkeresztire, 's így tovább tovább hazudozott, és még a' mostani 1804. eszt. is semmi sints a' dolgából, a' mi nékem káromra is, kisebbségemre is szolgál. Levelcimre soha sem válaszol; követjeim elől (minden két hétben rá bízom a' Salétrom-tisztekre, kik Kassára járnak) elbúvik. — Kassán nem lévén semmi esmérősöm, a' ki által ezt a' dolgot sürgethessem; instálom a' Tekintetes Urat, méltóztasson valami jó tanátsot adni, hogy Kézírásomat, mellyből még tsak egy árkus jött ki, kezemhez vehessem, és *Budán* minél előbb kiadhassam, minthogy tsak ugyan ott ment által a' Fels. Con-

¹ Eddig ismeretlen.

siliumnál lévő Censurán. — Inkább megfizetem annak a' hitvány embernek azért az egy árkusért esendő taxát.

Böjts és szives válaszát és tanácsát a' Tekintetes Úrnak minél előbb kiinstálván, sokszeres tiszteletom mellett maradok

a' Tekintetes Úrnak

Debretzenb. Febr. 14. Napj.

1804.

alázatos szolgálja

Csokonai Mihály mk.

*Sejfried*nak a' Virág' Csehhez való Ódájára szerzett Muzsikáját, az Eredetiben, méltóztassa a' Tekintetes Úr nékem megküldeni: és ha még más *muzsikális Darabok* is volnának a' Tekintetes Úr' kezénél, a' mellyeket vagy Magyar componált volna, vagy hozzájok Magyar vers volna készítve. Muzsikális Gyűjteményembe, mellynek t' Elefje már Bétsben pompáson jött ki, 's most Józsefnapi Pesti vásárra jönnek hozzám a' nyomtatványi, bé kívánnám tenni. Az Eredetieket, mihelyest magam' számára lekötázom, azonnal visszaküldöm a' Tekintetes Úrnak, köszönettel. — *Kossovits*nak állapotjáról és lakóhelyéről nem tehetne a' Tekintetes Úr énnékem egy kevés Tudósítást?

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. tud. Lev. 4r. 173. sz.]

650.

Kazinczy — Gr. Török Zsuzsánnának.

Ér-Semlyén, den 17. Feber 1804.

Theureste Comtesse,

Ich war im Begriff nach Regneecz zu gehn, und nahm die 6 Wochen alte Rolla, — den [!] kleinen englischen Windspiel, den ich Ihnen in meinem letzten Schreiben versprach — mit, um sie selbst übergeben zu können, allein der inpracticable Weg zwang mich zurück zu gehen, und so blieb meine Reise auf ein andermahl. Ich würde das Vergnügen gehabt haben sie zu sehn, und zu Ihrem Namenstage, den ich jetzt fern von Ihnen feiern werde, zu segnen. Der Himmel giesse die Fülle seiner Segnungen über Sie und Ihre verehrungswürdige Familie, der Sie mich zu Gnaden und brüderlicher, schwesterlicher Liebe empfehlen müssen, aus!

Sie haben mir nicht geschrieben, wo also das Bildniss thres verehrten Vaters, weswegen Sie an mich eine Frage gemacht haben, hingeschickt worden sey? Diese Anfrage zeigt mir, dass das Bild

schon lange ausblieb. Ich versichere Sie, theure Schwester, dass ich bis zu der Stunde, wo Sie sich diesetwegen bey mir erkundigten, nicht wusste, ob es jemandem, vielleicht Herrn Fried oder Liedemann, zugeschickt worden sey oder nicht.

Liebe Susie, ich komme bey Ihnen eine Bitte zu machen. Diese ist, dass Sie die Freundschaft haben möchten, aus dem Bücherschranke Ihres verehrten Vaters mir das Buch:

Siegwart. Kloster Geschichte, in drey Bänden

herauszusuchen, und es mir auf einige Zeit [zu] leihen. Von meiner alten Übersetzung dieses Werkes habe ich nichts mehr, als einen Band, und ich möchte es in Stunden, wo ich nichts besseres thun kann, ergänzen. Meine Mutter, die nun bald kommt, könnte es mir mit bringen.

Ich umarme Sie alle mit brüderlicher Liebe und aller Ihnen gebührenden Hochachtung. Leben Sie recht sehr wohl. Sophie, adieu! auch Sie adieu, lieber Pepi!

Ér-Semlyén 17. Febr. 1804.

Ihr

unterthänigster
Ferencz.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 173. sz.]

651.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

[Febr. 21 és 23 közt. 1804.]

Ez a' levél¹ azért van így stylizálva, hogy az Úr in Orig. küldhesse-meg, ha tetszik, Jénába. — Az Anyám még sincs itt. Berzeviczy Assessor Úr Debreczenben van é? és lepecsételte e' a' minap ott hagyott írást?

Nem tud az Úr valahol egy: Fesslors Aristides u. Themistoclest? — Az előtte álló Themistocles képét szeretném újra metszetni a' Magyarra fordított Metastasio Themist. elibe.

[Eredetije a Múzeum könyvtárban: Q. II. 960.]

¹ Nagyobb fele elveszett; jelenleg csak egy kis papírszelet van meg, a melyen Nagy Gábor következő jegyzése olvasható: »Vettem és válaszoltam Febr. 23-kán 1804; a nagyobb levelet, melybe e' volt zárva, in Orig. elküldtem Do. Dohsa Ferencz Úrnak, ugyan Febr. 23-kán, 1804.«

652.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

21 Febr. Sietve. (1804.)

Ez az asszony most jó, hogy ő indul Debreczenbe. A' nyavalyás! az éjtszaka gondolta rá magát. De ez nekem leczke, hogy a' mit az ember elküldeni akar, tartsa készen, hogy a' mikor alkalmatosság adja magát elő, mindjárt expediálhassa.

A 2 D.-nak eddig, reménylem, írt az Úr. Én is irok a' holnapi Postával — Most pedig egy új baja van az Anyámnak.

Bernáth Gedeon 19. Febr. éjtszaka ide küldi lopva az inasát, lovait, szánkáját, 's Léni virradtakor Mihályfalván virrad-fel. — Itt mondja egy is, más is, hogy Bernáthot emlegette a' lyány, hogy oda megy szolgálatba. Én tehát egy inast oda küldök 's irok Bernáthnak, hogy a' lyány nem lévén, és úgy értvén, hogy oda szegődött, ezen levelemnek és vivőjének CSAK az a' czelja, hogy tudakozzam, ha *ott van e?* NB. a' levél egész becsülettel volt írva.

Bernáth felel, hogy a' lyány igen is ott van. Ő elhült rajta, hogy reggelre virradván, ott lelte a' lyányt, még pedig az Anyámnak dimissionálise nélkül. Ha számot nem adott 's az Anyámnak praetensióji vannak ellene, 's a' *dolog* úgy kívánja, *ő vissza is kész adni.*

Én feleltem ismét egész becsülettel — hogy várom tőle a' mit emberséges embertől kell várnom, hogy a' lyányt visszaküldi. Ő hír nélkül, búcsúzás nélkül, számadás nélkül, a' kolcsokat eldugdosva ment-el, 's ideje Szent János napkor telik. — Bernáth nem felelt, 's igéretét nem teljesíti.

Az Anyám Váradra küldött Commissióért a' V. Ispánhoz; az Urat pedig arra kéri, méltóztassék egy Repetitionalist csinálni, és vagy ezen ember által, vagy első postával kiküldeni.

Írja-meg az Úr sincere et aperte, mit tanácsol. Azt e, hogy repetálja az Anyám, vagy hogy hagyjon békét neki. Igaz, hogy az ilyen cselekedet formalis g a z s á g — annyival inkább szomszédsgaban. Az Anyám a' rossz embert soha sem bántotta. De néki szokása a' cselédlopás. Kazinczy Péter egyszer 40-t vágatott az emberére, a' ki Lasztóczon az ő cselédjeit csalogatta.

A' Földi Grammaticája is itt van. Ez az Úré. Küldöm vissza. Lessz talán egy idő, hogy ismét ki fogom kérni.

Titust és Dömét nagyon szeretném, ha az Úr most kiküldené.

Ezt a' két Cuprumos Könyvet Comáromi György Öcsémnek küldöm. Adja által az Úr.

A gömbölyű rámában metszessen az Úr egy üveget. 6 krt ide teszek reá. Hofmann üvegesnél a' Kávéház mellett. Kállóban meglátom az Urat.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: Q. H. 960.]

653.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Leg betsülhetőbb Barátom!

Egyenetlenül betsülnél engemet, ha magadnak bé hagynád esni, hogy én olly egy rántzú vagyok; hogy én a' Magyarírás-állítók között, kik között Te igen fel eső elővonódást fejezel meg, egy tündöklő mángorlót kívánnék játszani, azzal sem fogsz meg adósítani, hogy az felyül hajtás, vagy betétel volna, hogy én az én gyakori elő állításaimmal, olly' ráhalgatatlanul a' füleidbe fekszem; az is érti magát magától, és én is felyül vagyok róla mutatva, hogy ha én veled a' Magyarságra nézve fel venni alól allanék, bizonyosam a' rövidebbet fognám húzni: hanem mind az tsak onnan írja ősi ugrását, hogy valamint egyebekben a' Te hozzá esésedre kevély vagyok, úgy ezen vissza nézésben kívántam az én nem elibe kapható eredeti részemet ki adni; 's mivel negyedik módbeli sajátom nyelvemért a' leg külsőbbet merni. kedvesen veszem, ha nekem e' felett kijövetelt adsz, tett é reád valami benyomást ezen alávételem, vagy nem?

Sed tamen amoto tractemus seria ludo!

Kedvesem! tsak nem verhetem én ki még is a' fejből, hogy avagy tsak ez egyszer még figyelmetessé ne tegyelek, a' nálad igen szent és tiszteletre méltó igyekezetből munkában lévő bővítésire Anyai nyelvünknek, hogy annak eszközeit egygyenn egygyen vizsgálóra venni ne sajnáljad. Nem mondom azt, hogy ollyan grell és kegyetlenül meg bántó erőszaktól felteném a' Magyar füleket a' Te pennából folyó új szók és mondások hangja által, mint a' minéműt okozna levelemnek kezdeti: de hidd el édesem! hogy kivált az idegen szóktól meg nem tompított hallású pallérozott füleknek még is kedvetlen érzést szereznek mind azok, mellyek nyelvünk philologiáján kívül, vagy éppen ellenire lesznek; tsak egy példát hozok fel: *példány* előtted tűrhetőnek, vagy éppen jónak látszik: de van é, lelkem! tsak egygy *ányba* ki menő szó is, (helyes Magyar szó, mert a' Dugonitso-

sokat nem értem ide, mint a' hátságimány, *indorsatio*, 's a' t.) melly igétől, verbumtól ne venné creditit? p. o. tartomány, adomány, ragadomány, hasogatvány, 's a' t. Azt pedig, hogy *tanulják a' hazafiak meg érteni*, és tanuljanak vele élni, tsak olyan jussón lehet kívánni, ha az ő ősi nyelvek jussa ellene nem mond; nohá nem lehet tagadni, hogy a' rossz szóhoz is, ha bár elejintém ellenire van is az embernek, tsak hozzá törődik osztán utóljára; mint ehez *természetes*, e' helyett *természeti*; a' dologra is tsak rá szárad végre a' helytelen nevezet is, mint mikor az olyan gaz emberekre, minémü vólt Herodes, *Nagy* nevet rubáztak. Lelkem! ne egyéb neven vedd mind ezeket, hanem mint a' Te maradandó nevednek ditsőségiért és Anyai nyelve tisztaságáért egyenlőn buzgó barátod esdekléseit.

Térek Mariskára: az én levelemet és a' szegény beteget meg bántottad édesem, azzal, hogy a' paroxysmus *idejít* (ipsum actum et spatium paroxysmi) annak napjának vetted: lehet a' napján háromszor is, négyszer is venni, még is ki marad az ideje. Továbbá kedvesem! gyomor tisztító már adódván az én orvoslásom előtt, nem ítélték szükségesnek újra adni, és sokkal hihetőbb most is előttem, hogy az igen el gyengült gyomornak szerfelett való izgathatósága okozza az undorgásokat és hányásra való hajlandóságot. Ha pedig valósággal szükséges lenne, nem leszz azt késő a' pilulákkal való élés után is be adni. A' szorúláson legjobb volna kristéllyel segíteni: ha pedig ezzel általlaná betsülettel említendő postcriptáját meg fertéztetni, egyen aszalt szilvát főve, és annak levibenn egy kevés borkövet. Ha keveset eszik, nem is lehet sok széki. Leg nagyobb az oldal portzogók alatt való daganat: erre, míg a' pilulákkal él, tsak forrázott székfűből és fejer ürömből készült kötést javasolok, ha ez elégséges nem lenne, fogok oszlató kenetet fel írni. Azombann a' meleg bort, vagy borzsufát 's azt követő le fekvést, és a' meg hülésnek el távoztatását tovább is igen ajánlom; leg könnyebb pedig a' gyomor és a' vesék tájékáról, 's a' lábokról meghűlni, azért ezen részeket a' többeknél is melegebben szükség tartani. Szives köszöntésem mellett minél előbb lehető gyógyulást kívánok.

Szánom és bánom, hogy hozzád szerentsém nem lehetett: ha a' M. Aszszony szava után azon vélekedésben nem lettem volna, hogy másnap Regmetzre indulsz, fel kerestelek volna: ennyit mondhatok, hogy terhíre van, hogy neked nehezebben nem esik a' köztetek történt kedvetlenség, mellyet én hallván, Júnói telhetetlen bosszúállás kívánással vádoltam. Mondja, hogy hidegen vatsoráltatok, a' szoba.

volt é hideg, vagy az étel, vagy a' véretek, ti tudjátok. Szerettelek volna meg lesni benneteket.

Nem írtál a' *Minapi Bétsi dolgok* nevű irásról, ez hát még a' rováson marad. Wielandra török: botráncoktató részrehajlással nyomja le a' férjfiakat, hogy az Aszszonyokat emelhesse: melyre nézve most köszönettel vissza küldöm, majd ha tsendesedik a' vérem, egyszer ismét ki fogom kérni, mert az igaz, hogy gyönyörűen van írva.

Mikor áll bé már a' szám, vagy mikor áll el a' kezem? azt kérded: mindjárt, tsak épen azt jelentem, hogy igen szeretlek, hogy a' kis feleségem ölel, hogy a' kis leányaim tsókolják kezedet, hogy ma hét heti Károlykám kezd mosolyogni; lásd mílsoda tsekély kis környűl állás meg repesteti az atyai szívet! mikor írod ennek mását? ez ám a' nagy kérdés! Élj boldogul, Kedvesem, kívánja Debretzenben, Febr. 22-én 1804

tisztelő híved,

Szent-Györgyi József m. k.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

654.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

24 Febr. (1804.)

Már ezt az levelet azon *venia* szerint írom, melyet petimusque damusque vicissim; mert ez nem megyen in Originali ahhoz a' fantasta emberhez, a' kihez a' legközelebbi ment.

Kérem az Urat, küldje ki nekem az Úr Kis Imre Úrtól az Aristides és Themistoclest, azzal a' titularis képpel, mellyen Themistocles Kerkesnél a' mérget felhajtja. Nem tartom magamnál tovább, hanem csak addig, míg ismét bémegy egygy alkalmatosság.

A' mit nekem valaki izent, azt az Úr ezen alkalmatosság által megírhatja, mert a' levél bizonyosan kezemhez jó. Ne nevezze meg az Úr, ki izeni, hiszen úgy is tudom. Mert én nem tudom, mikor mehetek bé, eltörvén tengelyem minap, midőn Debr.-ből haza jöttem.

Dolgoztak e ezen a' Terminuson valamit? és ki az ó Prókatorok? Erre el ne felejtse felelni.

(U. I.) Nem adhatná az Úr nekem pro Completione Novellarum hujus Anni a' Magyar Kurir tizen-eggyedik darabját? Nem tudom, hol maradt el, mert nem vettem. Két Posta nem jött. Mi az oka? A' Duna e?

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: Q. H. 960.]

655.

Kazinczy — Csokonai Mihálynak.

Semjénben, 24. Febr. 1804.

Igen nagy becsű kedves Barátom,

Tíz napi kalandozása után ebben a' szempillantásban veszem az Úr' levelét, midőn Kocsisom indul Debreczenbe. — A' Lilla' állapotját nagyon sajnálom. Első alkalmatossággal írok az Úrnak, hogy ki által kellene elindítani a' dolgot. Kassán egyy

Fülöp János

nevezetű Senátor vagyon, a' ki Consil. Darvas és Gróf Ráday körül töltötte az apprentissage esztendeit: egyy tökéletesen derék ember, sőt ha az az Uniformja nem volna, hogy ezifraságnak okaért felette vastagon nem káromkodna, azt mondanám, hogy *egy* derék, sőt *tökéletes* ember. Ha az Úr első postával néki egyy Isteni ihletési levelet ír, 's reá bizza, hogy ő a' mstot vegye által, vagy kötelezze a' német-magyar embert fogadásának teljesítésére, meg lesz, a' mit az Úr óhajt.

Kossovich Kassán lakik Gróf Andrásyné, született Battháni Kisasszony szolgálatjában. Egyy kis púpos hátú emberke. Charactere igen nemes. A' Virág: *Tölem, barátom, messze vagy-já* in Orig. van meg nálam. Ha az Isten elhozza az Urat, és bajom nem lesz, — (mellytől most nagyon félek, de nem egészségbeli) — sok holmit fogok mutathatni.

Tisztelje az Úr a' mi kedves és tiszteletre méltó baráténkat nevemben, 's ajánljon kedvező emlékezetébe. Én vagyok változhatatlanul.

Kivül:

à Monsieur de Csokonay, à Debrecin.

[Eredetije a m. tud. Akad. könyvtárában: Lev. 4r. 250. sz.]

656.

Kazinczy -- Szentgyörgyi Józsefnek.

24. Febr. 1804.

Mennyei szívű barátom,

Debreczenből visszatérvén a minap, tengelyem eltört. Azt megcsináltatni inre mégyen Kocsisom. 'S ez az alkalmatosság hozzád is vihet egy kis levelkét: 's hogy' műlaszthatnám el én azt, hogy néked egy illy becses levélre ne feleljek. 's barátságodat meg ne köszönjem?

A' Maris' szenvedései nagyok, 's az a' daganat, vagy inkább elkeményedés, nagyon elijeszt; mert sok férjfit, sok asszonyt ismerek, a' ki Fieberzeltent emleget; 's azt mondják, hogy az hektikát is von maga után. Kérlek, édes barátom, hogy kövessünk el mindent, a' mi az Istennek egy teremtését — 's egy jó teremését a' veszedelemtől megmentheti.

Tegnap paroxysmusa volt, még pedig nagy; 's ismét hányt, és (úgy mondja) hogy igen kemény-szagút, honnan én, a' kinél a' világon sincs doctortalanabb ember (a' szó nem jó, de nem tudok mást), azt gondolom, hogy tegnap azt hányta-ki, a' mi régen ül a' gyomrában. — Én is igen kész vagyok azt hinni, hogy gyakor hányásai gyomrának izgathatóságától jönek, mert gyengébb esztendeiben is sokat hányt. Tehát szükséges volna talán a' gyomrot erősíteni.

Még egy kérdést. A' néki rendelt pilulák micsoda effectust szülnek? Laxálók e? vagy mik? Ezt egyedül azért kérdem, hogy tudjam magamat mihez tartani.

Édes barátom, ezen levelém' első sora, vagy inkább a' megszólítás a' levél' elején, mutathatja neked, hogy levelednek philologiai felét mint vettem. Szeretlek érette. — Nyelvünk' tisztaságát félted. — Mit tézzen az a' tisztaság? — Te a' tisztaságért buzogsz, én bővítéséért buzgok. Ismét előhozom a' Seneca mondását: Quis ferat in egestate fastidium? Mészáros Ignác a' maga Kartigámjában 1769 táján elkezdé a' magyarokat arra szoktatni, hogy írásaikban semmi idegen szót meg ne szenvedjenek. Jó szándék; de nem kellett vala ott megállani, hanem észre vehetetlen módon kellett vala bővítünk a' nyelvet. Innen az lett, hogy — nem értem a' didacticus

munkákat, hanem a' poetikaiakat, — már most sem a' példányt nem akarjuk megszenvedni, sem az ideált, mert ez *idegen*, amaz *új* szó! 's mind egyiket, mind másikat, fülünknek, 's fantaziánknek akarván kedvezni, nem gondolván azzal, hogy az értelem-tehetségét fosztjuk-meg egy különös képet megjegyző és előadó vagyonyjától, példának nevezzük. 'S már most az az

Ideal, welches dem Rafael vorschwebte,

az a'

példa lesz, melly Rafaelnek szemei előtt lebegett. 'S a' mi a' németnek Ideal és Beyspiel, az a' magyarnak: példa. — Érted e a' kárt?

A' Debreczeni Grammatika, a' nyelv' tisztaságának az a' buzgó pártfogója, még az iktatni-t sem szenvedi meg, 's nem tudom még melly szókat, mert, úgymond, nem helyes a' formáltatása. Hát helyes é ez: nyomtatás? (dreschen) — és még is jó, mert akartuk hogy jó legyen. Az öreg Domokos nevette az iparkodást, midőn elmeheli dolgok körül való igyekezetre vitetett. Illyenek vagytok ti Puristák édes barátom! És még elhiszitek magatokat 's bennünket nevettek 's üldöztök.

A' ki az unterstehent a' te játszi expressiód szerint *aláállani*-nak nevezné, az azt mutatná, hogy a' német nyelvet éppen nem érti. 'S ha ki így akarja gazdagítani nyelvünket, megérdemli a' Satyra' korbácsolását. — De ha Dugonics a' Circulust *kör*-nek nevezi, mert ez, *karika*, nemtelen és alkalmatlan szó etc. (sok szavait én sem approbálom), akkor ő a' Nemzet' háladatosságát érdemli; 's csendesen fogja nézni, hogy Debreczen kaczagja az új szót.

Szabó Dávid szükségtelen szókat is csinált — és nevetségeket. Minek a' kuffert (coffre) 's a' Gárdistát (Testőrző) *bőrönde* és *belörmész*-nek nevezni? 'S e' monstruósus szókat mi justificálhatja? De a' kétszáz rossz, rút és szükségtelen közt volt 40 jó, 's azokkal élni igen is illő. Bizony Debreczen mondhatja a' mit akar, de a' Secretárius csakugyan örökkön örökké *Titoknok* marad, sőt a' Consiliarius is *Tanácsnok*, 's a' pagina lap, vagy oldal, Debreczennek a' Grammatikusai protestálhatnak, a' hogy' nékiek tetszik. Azt nyerik vele, hogy elmaradnak, 's későn veszik fel, mint a' — módit. — Titulus libri Szabó Dávid után Péczeli által könyv' címjének nevezetett, 's az marad mindéig. Mert nincs más magyar szó, és ez rövid, 's szükség van reá.

Azomban' a teerántad való tisztelet és barátság 's megszólításod által érdemlett háladatosság arra köteleznek, hogy nyomtatás

alá készített írásimat még egyszer megtekintem, 's valahol lehet — törölök.

A' Nuperae res Viennenses-nek soha sem hallottam hírét: de a' Nuperae res Debrecinenses felől szeretnék veled szólni. 'S fogok. Hiszen Neked írok, 's te elég prudentiával, széplelkűséggel 's barátsággal bírsz, felérni, hogy az írással mit tégy. — Élj szerencsésen, tiszteletre méltó Asszonyoddal, 's — bosszantásodra tészem ezt ide, noha nem új szó: két kis hölgyeddel — 's mosolygó Károlykádall. Adieu!

Bürger-emet a' Munkácsiaknak hagytam, 's azolta nincs. Ha volna, leírnám azt a' kis versét, melyet így kezd:

Madame la Regle.

Halb griechische, halb französische Donne

Ist — — — — Madame la Bonne.

s azt mondja benne, hogy sokszor bosszankodott, mikor látta, hogy a' Madame la Regle gouvernantsága alatt lévő gyermekek között némely aus blossen Muthwillen és um nichts und wieder nichts rosszúl és régula ellen lépett. De ha az út mellett virágot lehet szedni, éj barátim, hagyjuk morogni azt a' vén Strunselt, 's szökjünk félre. Semmi az, ha egyszer kétszer elbotlunk is.

[Megjelent a «Kazinczy lev.» III. kötetében.]

657.

Szentgyörgyi József - Kazinczynak.

Lelkem Kedves Barátom!

Szomorú vagyok: én az *Iró* nap fényre lépésekorai érzéseit soha sem próbáltam, de gyönyörűséggel képzeltem; 's ihol annyira sok akadály és kedvetlenség környékez, hogy most azokban részt nem vehetek, ha csak az idő és későbbi tapasztalásom ki nem pótolja. Legfőbb oka szomorúságomnak Lajoskánk után Károlykánk el vesztésitől való félelmem; ki ma délbe igen hirtelen lévén rosszúl, közel alkonyodásig csak nem élet és halál közt volt; most kezd nagy el bádjadásában kinjaitól pihenvén, kevés szempillantásokig nyugodni.

A' Mariskának rendelt pilulák resolvens és roboráns erejüek, ezek a' portzogó tsontok alatt lévő belső részekben meg dugult nyálkás kotsonyás nedvességeket lassanként ki takarítván, egyszersmind

a' gyomort is fogják erősíteni, 's annál fogva nagy izgathatóságát meg tompítván, az étit is lassanként meg hozni. A' kötéseket és kristélyeket is igen javasolom. Bár ha keserűséget hány is Mariska, ne siessünk a' hányatóval; azt pedig ne kívánja és képzelje, hogy minden epétől ki tisztúljon, mert úgy a' magáéból ki fogyván, mivel a' nélkül nem élhetünk, az ökörtől kellene költsönözni. Fel tauri inspissatum. Alioquin adest apud me suspicio bilis copiosae quidem, sed vapidae et inertis. NB. *Doktortalan* nem rossz szó, valamint ez *deák*talan, illiteratus, a' ki nem diákos ember.

Mosod a' fejem széltire, a' Debretzenickkel és a' puritanusokkal egynek állítván: ez ellen fel szóval kiáltok; senki sem köti magát olly kevésbé Debretzenhez, mint én, a' mellyet tudnak az ide valók is és az értelmesekek nem neheztelnek érette: és hogy lásd, melly sokban meg egygyezünk. még egyszer be adom nyelvünk felől való vallástételemet elődbe: 1. Esmérem nagy híjjánosságát, és tudom, hogy kell száporítani, akarom is, de matricidium nélkül: többet mondok; a' mit Mártiális az epigrammás könyvekről mondott, azt mondom az új szós könyvekről, ha fele jó, meg kell a könyvet betsülni és a' jó szókat haszonra kell fordítani. 2. Valamint elejünk azon szókat, mellyeket vagy épen nem, vagy jobban ki nem tudtak tenni, mint más nemzetek, be vették: mi is legjobb leszsz. ha a' fontos idegen szókat indigenákká teszszük; ilyen nevezetesen az ideál; mellynek félig meddig talám meg felelne ez: eredeti képzelet. 3. A' már szokásban lévő szók régi helyes értelmét nem kell el tekerni; p. o. ezzel *iktatni*, él a' Magyar régen, de olly' értelembenn, mely bizonyos factiót, erőszakot, és törvényteleniséget foglal magában, nem egy pompával eső jeles és törvényes bé vezetést. Illyen a' minap elő hozott természetes is, 's többek.

Alkalmatlan lévén most hosszszasabb levél írására, tsak az én és TE Aszszony barátunkról ez egygyet jegyzem ismét meg, hogy szánom sorsát; a' köztünk fenn álló egygyet értést tsak én gidelgetem ottann ottan való látogatásaimmal, nyúltz hetektől fogva tsak egyszer lehetett szerentsénk házunknál látni; a' nélkül, hogy magunkat leg kisebbel vádolhatnánk. Vagyok é nálad sokkal boldogabb? Óllelek édesem! ezerszer és vagyok Debr. Február 24-én 1804

tisztelő híved

Szent-Györgyi József mk.

[Éredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Iród. Lev. 4r. 176. sz.]

658.

Kazinczy — Gr. Török Zsuzsánának.

Liebenswürdige Schwester,

Vor einer Stunde erhielt ich Ihren kleinen Brief. Und da ich morgen früh um meinen beschädigten Wagen nach Debreczin schicke, so mache ich mir diese Gelegenheit zu Nutze, und sende Ihnen den verlangten Gessner. Ich will Sie bitten, liebe, theure, schöne und gute Susie, das Buch mir zu lieb immer zu behalten, und das kleine Geschenk, das ich Ihnen damit mache, als einen Beweis meiner Hochachtung zu betrachten. Der erste Theil ist ausgeliehen; ich will ihn aber zurückfordern, und dann erhalten Sie es mit der ersten Gelegenheit, die nach Regmecz abgeht.

Gessner hat deutsch und nicht französisch geschrieben. Aber ich habe die prächtige Ausgabe, die ich von seiner Witwe zum Geschenk erhielt, in Wien gelassen; das Buch wird dort in rothen marroquin gebunden; und die kleinere deutsche Ausgabe fehlt mir diesmal. Da Sie französisch noch mehr, wie deutsch wissen, so verlieren Sie durch die Übersetzung, die ich Ihnen reiche, nichts; denn diese fasst alles, was Gessner je schrieb, in sich. —

Die kleine Rolla, die der papa nicht anzunehmen erlaubt, lebt und wächst augenscheinlich. Es ist wahr, Hunde machen viel Ungelegenheit. Ich sperrte gestern, als ich zu einer Bauernhochzeit ging, ihre Mutter in meinem Zimmer ein, und als ich nach Hause kam, fand ich mein Bett durchwühlt, und meine alabasterne Vase umgeworfen. Sie sollen aber sehen, welch eine Schönheit von einem Hunde meine Lila, die Mutter der Ihnen angetragenen Rolla ist: denn reise ich nach Regmecz, so kommt meine Lila mit.

Leben Sie wohl verehrungswerthe Comtesse. Küssen Sie in meinem Namen die Hände Ihrer verehrten Eltern, und umarmen Sie unsre Sophie, unsern Pepi. Ich schreibe an Herrn Fried heute wegen dem Porträt des Papa. Ich will es in Pest copieren lassen, und das Original kommt zurück.

Ihr

Sie verehrender Bruder

den 1 Merz 1804.

Ferencz.

659.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

1. Mart 1804.

Szeretett barátom,

Alig merek neked írni. Elrettentett az a' tudósítás, hogy Károlykád veszedelmében van. Ismerem szíved érzékeny voltát, tudom mit szenvedtél Te, mit szenvedett tiszteletre méltó hitvesed, Lajosotoknak elvesztése miatt; 's érzem, hogy ha atya volnék 's ez a' csapás érne, mit szenvednék én. Mit tehetek egyebet, mint azt a' mit teszek; t. i. könyörgök az élet' Istenénck, hogy tartson meg *annak* egy igen becses életet, a' ki az cnyémet megtartotta! könyörgök annak az Istennek, a' ki barátságunkra gyönyörködve néz-le, hogy az én kedves barátomat vigasztalja meg.

Barátom! akkor nap', a' midőn a' te atyai szíved a legirtóztatóbb kinokat szenvedte, Te nékem négy lapot (nem *levelet*, a' mint te hívod; mert az Blatt, és nem Seite) — irtál sűrűen telc. Csudalom heroismusodat, 's haragudnám reád, ha az a' gondolat, hogy talán a' nékem írás által elvonattattál fájdalmad' érzésétől, megengedhetné, hogy reád haragudjak.

Marist a' hideg négy nap egymás után elhagyta; ma igen gyenge mértékben szállott reá. Él piluláiddal. De reszketek, hogy megkeményedett sérvése szerencsétlenné teheti. Sokakat ismerek, a' kik a' Fieberzeltentől egész életekben meg nem tudtak menekedni. Ha az ürm és széklü párnácska nem fog használni, megírom.

Baráti szíved' ajándékát baráti szív' háládatosságával fogadom. Örvendek dicsőségednek. Naturalistai oldaláról nem szólhatok, mert a' természetet kevés részben ismerem. Philologiai oldaláról szállani fogok, ha bővebben fogom megolvasni. — Amnyit addig is mondhatok, hogy te nem botránkozol-meg jobban az én példányomban, mint én ezekben: kedvel. (midőn az nem verbum, hanem nomen), rendel (idem), Tudós *cum accentu*. Mert ezeket így kellett vala írni: kedvvel, renddel, tudós etc. Illyen leveledben az is: Elejünk (pro eleink) és talán a' praefatióban a' lejendő (pro leendő).

A' példány nem jó, mert 1) új. — 2) Mert a' *mány* csak a' verbumtól ágazott szókban vagon a' maga helyén. — Úgy de ez nem mány, hanem csak any. Úgy de van *bálvány*, *sármány*. etc. «Igen, de azok régi szók, ha *helytelenek* is.» Légyen tehát ennek az a' vétke, hogy ez új.

Azt mondod, hogy a' *példány* (a' mit én csak *Ideál*-nak írtam volt, holott egyszersmind *Model* is) jó így: eredeti képzelet. Jó! tehát már most írom:

BÁRÓCZYNAK;

{	eredeti képzeletemnek,	}	Mesteremnek,
	Példányomnak		

a' pallyaág gyanánt.

Loco: példányomnak, ponatur *eredeti képzeletemnek*. Olvasd hát: Azt fogod mondani: «Ne pajkoskodj!» — De tedd: «*példámnak!*» — Ezt Németül így fognám fordítani: An Báróczy, meinem *Beispiele*, meinem Lehrer. — «Igaz! igaz! nem jó! — De várj; tedd hát: *Remekemnek!*» Úgy de a' Remekem azt teszi, hogy annak a' productumomnak, a' mit én mesterséges kezem' bizonyosságául gyártottam, Báróczy pedig nem az. — «Ezt mondod: Ez sem jó!» — Kérdem: mit tégyek tehát? — Azt mondod: Áldozzam-fel a' gondolatot, az érzést, a' háládatosságot, tiszteletet annak a' Capriznak, hogy új hang ne üsse meg füledet. — Nem barátom, azt én ugyan nem teszem. Man mag mich verstehen. — Man wird Sie nicht. — Freund Basedow, man lerne mich verstehen!

A' Mustra sem jó, mert az nem exemplar imitationi praepositum, hanem specimen.

Iktatni nem jó egy «pompával eső jeles és törvényes bevezetés megjegyzésére.» — Azért e, hogy nem éltek úgy vele atyáink? hát az *éptőszék* e' helyett *Tisztválasztó szék* (mellyet én csináltam) jó e azért, mert *régi*? — Jó! azt feleled. — Tehát az iktatni is jó, mert Nagy Gábor prókatori fidedignitással mutat elő egy orig. documentumot; a' mellyben az Installatio Supr. Comitum *iktatásnak* neveztetik.

Bizony, bizony mondom néktek, igazságtalanok vagytok!

De szeretetre méltó vagy mind a' mellett, édes barátom; 's én ezen hitemben halok-meg.

Öllek.

tisztelő barátod

K. F.

Kérlek, küldd által ezt a' levelkét és a' virágtöveknek való kosarat, hogy a' kocsis nálad találja, midőn másodszer jelenteni fogja magát.

[Megjelent a «Kazinczy lev.» III. kötetében.]

660.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

1. Mart. (1804.)

Küldöm a' legszívesebb köszönettel Aristidest, 's Kis Imre Úrnak méltóztassék az Úr megmondani, hogy ajándékát

baráti szív ajándéka gyanánt vettem. Ez festi háládatosságomat egész valóságában. Kérje az Úr Kis Urat, hogy a' Kassára szálló leveleimet ajánlja annak az Úrnak, a' ki oda (a' Csokonay barátunk' levele szerint) minden holnapban kétszer megyen-fel.

Assessor B. Úrnak izenetére elmosolyodtam. Egészen egyéb izenetet gondoltam.

A' Magyar Kurir 11-dik Nroját az utolsó postán vettem. Köszönöm azt is; de nem lévén reá szükségem e' szerint, ime küldöm vissza. Ajánlom magamat az Úrnak nagy becsű barátságába.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: 960. Q. H.]

661.

Virág Benedek — Kazinczynak.

Ao. 1804. Mart. elején.

Kedves Kazinczym! Ao. 1619 Curtius magyarul jött ki Debreczenben — *Forró Pál* munkája — Szeretném meg kapni ezen magyar Curtiust. Kiadom jegyzésekkel, mellyeket talán örömmel fognak a' jámbor Olvasók látni. Kérlek, ha tőled lehet, ha terhedre nem leszen, ha barátságos kérésem igaz, méltó, szerezz egygyet nekem. Add tudtomra, ki volt légyen az a' Forró Pál, mert talám valaki Debreczenben, ismérheti őtet, és én említeni akarom a' munkában.

Kátóm, és még egy *kisdud irásom* Józsefíg ki szabadúl a' sajtotból, úgy reménylem. Pyber két három levelében szépen említett, meg irtam, hogy dolgozol. — Versegít, barátunkat, már régtől fogva nem láttam — Te, miképp foly a' Duna Pest, és Buda között, nem tudhatod úgy, mint az, vagy azok, kik szemlélik. — és ime! az az: de, non plus etc.

Rendes e vagy rendetlen bennem: nem szeretem, mikor nyakamra jönnek azzal, hogy valaki levelében köszöntet. Nem láttam azt a' *Triumphus Philosophiae* nevű könyvet; de mondhatom, hogy

a' filozofia sem győzedelmeskedhetik mindenenek, sokra elkészítheti az embert, de nem mindenre. Hogy vigyázóbbak legyünk.

Április közepéig *Curtiusról* várni fogom a' választ. Vale édes barátom.

Pesten V. mk.

Zalárdi Jakkó László All Hadnagy hajdan Debreczeni deák. Dentáról Tömös Megyéből, már kétszer írt hozzám. Isméretlen az ifjú előttem, de kedves. Légyen örömdre. De Csehynk igen hallgat. Én nékcm pedig most nintsen üdöm háborgatni tsendességét; mert hihető, hogy ő is firkál.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

662.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Lelkem, Kedves barátom!

Hogy nem ok nélkül rettegetem, meg mutatta a' szomorú következés; Februarius 26-án 47 óráig tartott szenvedése után el vitte kedves fijatskámát a' bal oldalában támadott halálos kelevény; és örömnünknek 's reménységünknek tsillámlani kezdett szikráját vele egygyütt el óltá; szívünknek be bőrdözni alig kezdett mély sebjeit fel szaggatta: képzeld mostani fekvésemet, kinek a' legnagyobb szomorúság közepette néminémű vidámságot kell mutatnom és vigasztalói kötelességet tennem.

A' Méltóságos Aszszony, ki harmadnapja éjtszaka közel három óráig igen veszedelmes gyomor görtsbe kínlódott, úgy hogy már a' gyomor gyuladástól (gastritis) kezdettem félteni, igen nagynak találta hét heti gyermekem való keservemet, hozzá tévén ezen rajtam keveset fogó okot is, hogy majd mások is mit mondanak, 's a' t.: de én nem általlottam nyílt szívvel megvallani, hogy én az életnek minden viszontagságai között inkább szeretek egy szín mutatás nélkül való ember, egyenes ember, lenni, mint egy *hideg nagy lelket* mutatni; és soha sem szégyenlem azon könyhúllatásokat, melyek a' Természetnek díszire folynak. Igyekezem igen is keservemet mérsékelni, de hogy még sokszor meg ne sirassam kedves halottjaimat, nem ígérhetem. Azt is szememre hányta, hogy egyszer nagy vidámságot vetvén szememre, ezt feleltem: «hogy ne örülnék, mikor olyan derék, friss, és egészséges fíjam van?» Ha, úgy mond, akkor annyira nem

örültem volna, már most nem szomorkodnám illy' nagy mértékben. Én ezt feleltem: «Máig sem bánom, sőt szeretem, hogy míg idóm és okom volt a' benne való gyönyörködésre, örvendtettem: sőt épen abba helyhez tettem az élet javaival való bölts éleést, ha a' jelen valót annyira haszonra fordítjuk, a' mennyire tsak lehet, a' homályban lévő jövődőkön nem aggódunk; a' kedvetlenségeket meg illetődve, de tsendesenn és kétségbe esés nélkül el szenvedjük.» Melyikünk okoskodását hagyod inkább helybe?

Ha a' heróismus, melyet leveledben nékem tulajdonítaszsz, ennél többet foglal magába, vedd vissza Barátom! mert én nem termettem nagy embernek. Egész Héroismusomnak Ideálja ebből áll: Az életnek minden javait, a' betsületes characterenn és jó lelki esméreten kívül olyaknak tartom, mint a' mellyektől az emberi sors viszontagsága meg foszthat: de nem mondom, hogy ne fájna, ha azoktól el maradnék: azért is, míg velek bírok, lelkem kettős érzéssel legelek boldogságomon.

Szomorú szívű feleségem ölel, gyermekeim tsókolják kezedet, és én vagyok álhatatosan, Debr. Martzius 2-án 1804.

tisztelő híved

Szent-Györgyi József mk.

Boldogúlt kis halottam sir táblájára ezt metsztettem:

Báttya . Halálán . Való .
 Mély . Szomorúságot .
 Felejteni . Alig . Kezdett .
 Bánatos . Szüléinek .
 Gyászszát . Neveli .
 Szent-Györgyi . Károlynak .
 Februárius . XXV-ján .
 MDCCCIV-ben
 LII . Napos . Korában .
 Történt . Halála .
 Mit . Ér . Az . Élet . Gyönyörűsége .
 Ha . Nem . Leszsz .
 Egygy . Ennél . Boldogabb . Élet!

U. I. Zsuzsikám, kit fíjatskám halála előtt a' mindenmapi, azután a' forró hideg környékezett, ki három éjtszaka fantazírozott,

és a' tenetés alatt is igen rosszszúl vólt; már fordul, ma kezdett enni is, és fenn vólt egész nap, noha bádjadt, és elébbeni elevenségít nagy mértékben el vesztette.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

663.

Nagy Gábor — Kazinczynak.

Debretzenben, Mártzius 2-kán 804.

A' Themisztokleszt, a' Kassai levéllel és barátságos köszönettel Kisnek elküldtem.

A' *beiktatásra* Jegyzésim ezek:

Hibáznak a' *Nagy Magyar Grammatika* Írói, midőn ezt mondják: *Iktatni, vagy igtatni, azt teszi: a' határon, az igon túl vinni, mint ettől: al, altatni, és így 's a' t.* Mert az addig igaz, hogy az: *ig* határt, vagy is terminum ad quem jelent, de ez a' határ lehet kifelé és tölem befelé is; mert «valamint mondhatom azt: az *udvaron lévő kútig*, úgy jól mondom ezt is: a' *házamba lévő asztalig*; amott pedig kifelé való határt, itt pedig befelé valót jelent. *Iktatni* tehát nem azt teszi, hogy: *az igon túl vinni*, hanem ezt: *az ig-ig vinni.*» Hozzátevén még ezekhez azt is, hogy honnan tudja a' Debretzeni Grammatika azt, hogy *iktatni* ettől deriváltasson, hogy: *ig*?

Abból is rosszszúl argumentálódik a' Grammatika, hogy ez a' szó: *beiktatni*, valamint *eliktatni* is, és *kiiktatni* más szóllás módja szerint gyakran rossz értelembbe vétetődnek; mert ebből azt kihozni tellyességgel nem lehet, hogy ez a' szó vagy titkolódó vagy valami erőszakos, másnak ellenére való, váratlan, és nem a' szokott rend szerint való behelyheztetést tenné. Mert *beiktatta* a' lovakat, csak ezt teszi, hogy az *igig*, az az az ő feltelt céljáig elvitte, *eliktatta*: elvitte addig, a' meddig szándéka vólt; *kiiktatta*, ki vitte az *igon*, az az a' határon kívül. Külömben is mikor ezen szóval élnek, nagyobb részént élibe szokták tenni ezt, ha rossz értelembbe veszik: *alattomba, orozva*, etc. De ha szinte nem teszik is, hány szavunk van olyan nekünk is, más Nemzeteknek is, melly sokféle és sokszor ellenkező értelembbe vétetik? azt magok tudhatják a' Grammatikusok. Innen tehát ezzel a' szóval való élést illetlennek a' Magyar Grammatika az általa előhozott okokból még nem tarthatja; kivált ha meggondolja azt, hogy az a' szó is, mellyet ennek helyibe tesz: *Beállítani, Beállítás. Béal-*

littatás, sokszor igen rossz és tsúfos értelembbe vétéődik. *Beállították a' pelengérbe, a' szégyenkőre állították.*

Diplomatikum Dátumok pedig ezen szónak régiségire:

a) A' Ttes Kazincy Familia Arkhivumában egy Missilis Levélben 1642k esztendőben, van ez a' szó ebben az értelemben; a' mint ezt Jegyzésem mutatja; de a' Levelet nem irtam; hanemha Regmetzre mehetek, kikeresem.

b) Az itt párban ide zártt Régi Levél. Igen jól jött ki, hogy Papok irtak a' Grammatikában ez ellen a' szó ellen; azonba itt éppen Papokra applikáltatik.

Erre ugyan azt felelhetnék, hogy azért hogy régi, lehet rossz. De én azzal tartom, hogy a' Grammatikus nem Nyelvtsináló; hanem tsak a' már kész nyelvet analogiára húzza. Szégyen is volna egy Grammatikusnak azt nem tudni: Quae volet usus etc.

Másik szó, a' mibe még felakad a' Grammatika, ez: *Széképítés. Restauratio.*

Itt is igen erőltetettek a' Grammatika argumentumi. Először o' Deák szót: *restaurare* veszi argumentumúl, nem emlékezőn-meg arról, hogy feljebb megmutatta, hogy a' Magyar Nyelv az Napkeleti természetivel bír, 's nem lehet azt a' Napnyugotiakhoz húzni.

Hibás az is, hogy a' mi egy nap végbevitetik, arról nem mondhatni, hogy az építettik; mert az az *ít* végezet sok ideig való folytatást jelent. E' nem igaz; mert egy óra alatt is el lehet az embernek valanit magától *hárítani*; a' kötelet vagy lánczot egy két szempillantás alatt is meg lehet *tágítani*; az Oskolai tanítást (Praelectio) lehet egy fertállal hosszabbítani; más embert lehet egy két szóval jó helyre *utasítani*; a' kisebb írásbeli hibát egy minuta alatt meg lehet *igazítani*; a' Praedikáziót lehet *rövidíteni*.

Azonba ha a' szó eredetire nézünk. *építés* éppen azt teszi: *restaurare*, nem pedig *aedificare*; mert innen jó: *ép*; tehát *épít* azt teszi: *éppé tesz*; mint ettől *tág, tágít*, az az tágga vagy tágabbá teszi, *rövid, rövidít*, rövidde vagy röviddebbé teszi; *igazít* igazzá teszi; *hosszút* hosszszúvá teszi, 's a' t. Ha tehát az Analogiát vennénk-fel: hibásan mondja a' Grammatika, hogy a' mit építenek, nem vólt; mert a' szó eredete szerént *építeni* annyit tesz -- *restaurare*; hanem már a' szokás veszi a' helyett is, hogy tsinálni.

Hogy pedig ez is régi szó, (ámbar a' Grammatika újnak mondja), megtetszik ugyan tsak a' T. Kazincy Familia Arkhivumába megtalálható, és 1704-ben az Ónodi Táborból Kazincy Andrásához Ungvár

Vármegye Vice Ispánjához írott Leveléből Bertsényi Miklós Generálisnak és Ungh Fő Ispánjának; mellyben azt írja, hogy ő az Ónodi Táborozás miatt nem mehetvén, rá bizza, hogy *széket építsen, azaz restauráljon.*

Adieu.

Copia Analecti Gabr. Nagy Msectorum. T. X. No 31.

Az Presbytereknek választásokról és tisztekről az Néphez, és viszont az Néperől az elő Presbyterekhez.

1. Az Presbytereknek az elő választásoknak és *beállításoknak* módgyáról, most elsőben az gyengeséghez képest:

Nem mehetvén most még az nagy gyarlóság miatt arra, hogy az Presbytereknek választások és *be Iktatások* avagy állatások, mindenekben az több Reformata Ecclesiáknak szép rendtartások szerént lehessen; a' mi Kegyelmes Aszszonyunk Eő Nagysága beczületes fű ember szolgál és Prédikatori által ilyen módálítással etc. etc.

Jegyzésim ezen Documentumra.

1. A' mi ennek külső formáját illeti, a' papiross és az irás régi. Előljáró Beszéde csak az, a' mit leírtam: az aláírás, petsét, Datum hibáznak. Hanem

2. A' mint a' Stylus és az Irásmódja (Orthographia) mutatja, 17k század elején, és nem igen messze a' Reformátziótól, költ.

3. A' Presbytereken nem a' Papokat, hanem a' Nép Veneit érti, a' mint továbbat belőle megtetszik.

4. A' Fejedelem Aszszonynak, a' kít emleget, de sehol se nevez, Lórándfy Susánnának I. Rákócý Györgynének kell lenni. Mert egyedül ez volt az a' Rákócýnek közzül, a' ki a' Reformata Vallásnak nagy Pátrónája volt. Bátori 'Sófia még inkább ellensége volt annak. Következésképpen

5. Iródni kellett ennek I. Rákócý György halála (a' melly 1647b. Okt. 24-kén történt) után; mert a' melly Levelek az ő életibe irattak. azokba a' Fejedelemről van az emlékezet, nem pedig a' Fejedelemléről.

Kazinczy későbbi jegyzése:

Kazinczy Ferencz ezzel kedveskedik Tek. Horvát István Úrnak, tisztelt barátjának. — Irta a' levelet hozzám Nagy Gábor Úr, Pró-

kátor a' Debreczeni Distr. Tábla mellett. Familián' leveleit ez az Úr registrálván, innen történt, hogy holmit az ott levő levelekből említ. Kazinczy Ferencz.

Széphalom, Apr. 30d. 1811.

Igen kedves barátomnak Tek. Horvát István Úrnak viszontkedveskedés gyanánt annyi és oly nagy kincsekért.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: Q. H. 1425.]

664.

Németh László — Kazinczynak.

Győr. Mart. 4-dik. 1804.

Szeretett Barátom,

Te csak nevetni láttatol az én intéseimot és javasolásaimat: de vajha azt ne tselekednéd. Elhiszem, voltak eddig is hasonló javas-lások előtted: de oly megfontolással? oly igaz szívvvel? Gondold meg a' Kant morale Principiumát: *Handle so, wie du wünschen must alle Menschen sollten so handeln.* Miképpen egyeztetheted ezt az egyedül való étlettel? Miképpen azzal a' kötelességgel, hogy mi férjfiak, a' kik az életnek Urai vagyunk, tartozunk pártul fogni a' gyengébb nemet? De magunkra nézve is nem kötelesség e oly társ-ról gondoskodni, a' ki életünknek minden bajait könnyebbítse 's elhagyatott öregségünkben gyámolítson? Nem kötelességünk e magunk helyett az emberi Nemzetben és hazánkban követőket hagynunk, a' kikbe lelkünket egészszen lehelhessük, -- hogy a' mi előmeneteleink nekik használjanak. 's a' hol mi megszününk, ott kezdhecsék pályafutásokat? De, noha ezeknek kellene legnagyobb erejeknek lenni, -- hát a' szív nem hajt, nem kész, nem szorít?

Egy Barátomon már fogtak ezen moralizálásaim, -- melyeket csak erköltsi lelkek szoktak kedvellni, -- vajha Te lennél a' Második, a' kinn erejeket ki mutatnák. Sajnálom hazámot, ha Te magad helyett neki fiat nem hagysz; sajnálom familiádat, ha Te azt, a' melly annyi érdemekkel tündöklök, nem bokrosítod; sajnálom fiamat, a' kinek nem lehet fiadban, mint az attyának van, Kazinczyja!

A' manuscriptumomat már hozzád, kívánságom szerént — el nehezen küldhetem, a' Könyváros igen sürgeti a' munkát, 's a' téli

időnek alkalmatlan volta igen meg akaszthatná valahol. Tsak arra kérlek, hogy a' mit javítására küldhetsz, ne késleltessd. A' munkának minden órán Censura alá kell menni: de a' mit küldeni fogsz, az után is hozzá ragasztom, ha későn érkezend. Asbóth János sógorom' nem meg vető jegyzéseket küldött, a' mellyeknek már hasznukat is vettem.

Mit mondaszsz Lübeckk Wochenblattjához: — én tartok tőte, hogy a' kettő közül egyik, a' Ztschrift vagy ez, a' másiknak halált okoz. Az elsőnek első holnapját, meg vallom, meg elégedve olvasom 's hogy a másodiknak szorosabb válogató lelket ne kívánjak, nem tehetem. *Hát Rösler Almanachjához mit mondaszsz 's Himfy hímezőjéhez?* — Ölellek 's tisztel feleségem

Némethed mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

665.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

9. Mart. 1804.

Drága barátom,

Az *iktatás* felől szöllő hosszú barátságos levél jutalmat érdemel. Imhol van. Olvassa az Úr a' tudva lévő Menyegzői dal fordítójának egy mennyei szépségű Poémácskáját. Nyavalyás Critika volna felakadni azon, hogy a' vers rossz, a' magyarság darabos, az értelem homályos. Kár, hogy ez a' szép költemény illy nagy fogyatkozásokkal bír. Közölje az Úr Csokonay Úrral, 's ha lehet, végye reá, hogy engedje magát ennek tüzetől felmelegedni, 's öntse érthető és tiszta magyarságba. Az Alexandrinus vers-nem is untató, hát ez, melly 3 syllabával hosszabb amannál! — Bizony ez szint úgy megérdemli, mint a' Somsich ódája, hogy által öntettség.

Küldök ezen felyül egy más verset is. De kérem az Urat, hogy Csokonay 's Kis Imre Urakon kívül senki ne lássa. A' Poéta neheztelni találha érte, hogy ollyaknak mutatám, a' kik őtet nem ismerik. Az Úr ezt a' kérésemet annál bizonyosabban fogja teljesíteni, mivel, úgy reményilem azt, önn magától is titokban tartotta volna.

Az Anyám negyednap előtt megérkezett. Ölelem az Urat és barátjait, kik nekem is barátjaim.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: 960. Q. H.]

666.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

d. 10. Mart. 1804.

A' Levél vivó csak ma indul; és így időt nyertem még valamit írni.

Imhol küldöm Verseghinek még egy dalát. Nagy szépségekkel bír a' darab, és nagy fogyatkozásokkal. Homályos, erőltetett, és az a' *Sógorom* dalba nem illik. A' *Lied* nem olyan bérekesztést kíván, ha csintalan is, mint az Epigramma. — Ezt közölheti az Úr, a' kívül tetszik. Közölheti a' Lakos versét is, 's leirathatja, ha kívánják. De a' *Kalán* csak Csokonay és Kis Inre Uraknak való.

Én az Urat kéntelen vagyok megkoldúlni. — Riekl kereskedőre biztam, hogy nekem szerezzen 1 Rizina Jungferpapiert; mert Pfannschmidnál van, de nem olyan, mint a' mire az ezidén sajtó alá kerülendő munkáimat írom és íratom. Most mingyárt ki fogyok belőle, pedig még ötödfél koncez, az az 9 fasciculus kellene; mert a' Jungfer papier koncezai két fasciculusból állanak. Ha az Úrnak van annyi, hogy el lehet nála nélkül addig, míg Riekl által elérkezik az enyém, nagy szorultságból szabadít ki, 's ez az ember elhozhatná.

Írja-meg az Úr, ha jöhet e Leleszre vagy Jászóra husvét tájban?

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: 960 Q. II.]

667.

Kazinczy — Virág Benedeknek.

Kazinczy Virághoz.

Tisztelt barátom,

Ma érkezik Leveléd. Holnap mégyen az emberem Debreczenbe 's írok, hogy *Curtiust* szerezzék-meg számomra. Örvendek rajta, hogy vélem parancsoltál, 's köszönöm, hogy egy kis részt engedsz nekem azon áldozat tételben, melyet ennek kiadásával a' Nemzetnek nyújtasz.

Forró Párlól Horányi in Memoria Hungarorum T. 1. pag. 698. ezt írja:

Forró Paulus Nob. Hung. inventum apud S. R. E. Cardinalem Andream Báthori transegit. Eo defuncto sub Principe Gabriele Beth-

lenio legationis socium egit. Viennae moratus Curtii historiam, cum adnotationibus quibusdam patria lingua redditis, typis vulgavit Debrecini 1619 in 8° Graece et latine doctus poeseos non degener alumnus fuit.

Írok Sinainak, és Patakra Professor Szombathy Jánosnak, hogy mint két buvárjai a' Régiségnek, a' mit Forró Pálról tudnak, nekem írják-meg.

A' Sylvester Grammatikája felől mit ígértem neked, el nem felejtettem. Mindég késik teljesítése. Nehéz boldogúlni az öreggel, de meg lesz.

Azt kívántad, hogy ha valamely régi metrumra szedett verset tudnék, közöljem veled. Halljad hát a' mire most akadék:

Szenci Molnár Albert — nagy név! Calvinusnak institutiójit magyarra fordította és 1624-ben Hannoviában in 4° kiadta (áll a' munka 1538. paginából.)

A' titulusa ez:

Az keresztyéni Religióra és igaz hitre való Tanítás, melyet deákul. írt Calvinus János. És osztán Franciai, Angliai, Belgai, Olasz, Német, Cseh és egyéb nyelvekre fordítottanak. Mostan pedig az Magyar Nemzetnek isteni igazságban való épületire Magyar nyelvre fordított Molnár Albert. Hasznos és bővséges Registromokkal egyetemben. Nyomtatták Hanno Aubrius Dániel 's Dávid és Sleikius Kelemen költségekkal. M. DC. XXIV.

Ezen titulus egy akkori izlésű réz tábla figuráji közzé nyomtattatott. Felyül áll a' Magyar Ország czimere 's egy oldalról egy rajzolat ezen írással: Szoros kapu, keskeny út, melly viszen az életre, más oldalról ezzel: Széles kapu, tágas út az veszedelemre, Matth. 7. — alább áll egy oldalról a' *Religio'* képe. Másrésről a' Fides képe. Legalól közben a' könyvnyomtatók' czimerek egy könyvvel, mellyen a' Calvinus deák nyelven írt munkája titulusa áll így ¹

'S ennek két oldala mellett egy részről a' Calvinus képe, neve nélkül, de egyéb képei után ismerhetőképpen. Más részről a' Molnár Alberté.

Calvinusé felett e' sorok állanak:

¹ Kazinczy tollrajzban is bemutatja a szóban levő czímlap képét.

Praeter Apostolicas post Christi tempora chartas Huic peperere libro saecula nulla parem, P. Thury Promte et sincere.

Az Albertus Molnár' képe felett pedig ezek:

Az szent könyvek után, kiket az nagy Apostolok írtak,

Ennél jobb könyvet még soha senki nem írt.

A' Molnár. Absit gloriari — nisi in cruce D. n. J. Christi. Gal. 6.

Molnár Albert szakállal 's bajússzal vagyon előadva, baljában egy könyvet tart. Megette egy öszveköttözölt rabot vonnak-fel valamely hóhérló padra kötelen.

Bosszankodva látom, hogy a' Gr. Széchényi Biblioth. indexében ez a' könyv nem található. Nálam meg vagyon. Talán ezt sem merték megnevezni a' Catalogust csinálók.

Más vers nincs a' könyvben.

Csehy felől én sem tudok semmit; de annak magam vagyok oka. Felgyógyulásom oltá nem írtam neki. Nincs időm. De lesz nem sokára. Ki az a' Zalárdi Jakko albadnagy? 's mit ír? Ille se profecisse sciat, cui Cicero valde placebit, ezt mondja Quintilian. Ha Zalárdi Jakkót Virág magához vonhatta, Zalárdi Jakko nincs érdem nélkül. Éljen szerencsésen és szeress!

Ér-Semlyén, 12 Mart. 1804.

[Eredetije a Szemeretár I. kötetében.]

668.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Édes barátom,

Tizenhét napja, hogy fiad halálát jelentő leveledet vettem, és ime mind ez' ideig válasz nélkül vagyon leveled. Érzem én, noha a' sors megtagadta tőlem az atyai örömeket, érzem én, mondom, melly nagy az a' csapás, mellyet rajtad az isteni kéz ejtett, 's nem merem gondolatlan vigasztalásaim által sebedet még ingerleni. Gyönyörködtem volna atyai örvendezésedet (mellyen más megbotránkozott) látván, s mostani keserűségedet, bánatodat bizonyosan javallani fogtam volna. Azok a' fél igazságok, mellyeket nekem elbeszéllettél ebben a' leveledben! he nyavalyás portékácskák azok! A' *pillogni-akarás* azokat az új gondolatokat velünk megszeretteti; resteljük vagy nem akarjuk látni a' föligazságoknak nem igaz oldalait is;

's áruba bocsátván őket ott a' hol nincsen helyek, másokat megbántunk velek, magunkat pedig nevetségessé tesszük. Egynehány ízben mondtam én már ezt az intést ott a' hol kellett, de nem vala haszna; mert ott mindent impulsusból csinálunk, 's azt mondjuk, hogy nincs erónk azt követni a' mit az ész javall. Kértem, ha nem borzad e el ettől a' szótól? kértem, hogy hát ezelőtt miért volt erónk, ha most nincs? vagy inkább megfordítva, miért nincs most, holott ezelőtt volt? Summa rei est: wir sind verstümmt, und wissen nicht, was wir wollen. — —

Adja Isten, hogy ez a' felette rendes Stimmung elműljen, mint valamely hideglelési forróság, 's hogy a' gyógyulás ne haladjon felette sokára. Nagy kár, hogy ezek így vannak, mert méltók voltunk nem így lenni. Én valóban heilbar vagyok: de minden Heilbarkeit mellett az vagyok, a' minek az emberséges embernek lenni illik. a' ki ismeri tisztjeit, és azt a' kit valaha tiszteletére érdemesnek állított, ismét tiszteletre érdemesnek óhajtja láthatni. Bár utóbbi Debreczenben létemben szállhattam volna veled! — Mert az meglehet, édes barátom, hogy ez az egész rendesség, mellyen most te, és én, és talán még többen is, megbotránkozunk, egyedül a' botlás' szegyenletéből jó, és azon perplexitásból, hogy nem tudjuk, mint tegyük jóvá, a' mit elrontottunk.

Én Januar első napja oltá nem írok: beszédeim pedig (a' mint értetted) igen vígak. — Igaz, a' vacsora alatt egy felette etrange vígságot affectáltam. De ez az etrange jókedv nem vala *bántó jókedv*. — — Én Comáromy Gyuresónak sohajtózó pajtása lenni nem akarnék, 's hálá Istennek, ha akarnék is, lenni *nem tudok*.

Tegnap irtam Bécsbe, 's egy ezéduációs-kát zártam levelembbe, hogy adják-meg a' Magyar Kurir' kiadójának. Emlékezetet tettem benne munkádról is. Megvállik, adnak e helyt levelekben tudósításomnak. (Megjegyeztem, hogy Erős Gábor Uram a' medvének farkat adott, talán a' pólus' medvéjére emlékezvén, és hogy a' szarvas természetét ellibázta: de hogy tábláji a' külső országon készült afféle rajzolatokkal bátran öszve mérkezhetnek 's az illuminálás rajtok igen szerencsés kézzel van téve.)

Itt a' Zsidó, a' ki postám leend. Ölclek teljes szeretettel 's tisztelettel, 's kérem az egeket, hogy adjanak tökéletes pótolókat kétszeri veszteségédért. Adieu.

19. Mart. 1804.

[Megjelent a «Kazinczy lev.» III. kötetében.]

669.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Édes barátom,

Ez úttal csak az ide zárt leveleknek megadatására kérek. Ne vedd rossz neven, hogy velek alkalmatlankodom. Nem cselekedném ha azt kellene hinnem, hogy megadatása neked kedvetlen leend. Sinainak azt a kérést teszem, hogy írja-meg nekem: ki volt Forró Pál, a' Curtius magyar fordítója? A' más levélben accludálom egy Batsányinak írt levelemet, melly esztendei kóborlása után feltörve jött vissza kezemhez, 's Bécsben ezt írták reá:

nicht zu erfragen.

Pedig Batsányit jól ismerik a' postán. — Élj szerencsésen! Örvendek hogy az idő 's az eszmélés sbeden könnyít, 's óhajtom hogy az Isten ismét vigasztaljon meg. Öllek magadat, Hitvesedet, gyermekidet.

25. Mart. 1804.

Ajánlom barátságodra Landerernek írt levelemet. Tétessd postára. Debreczenből hamarább veszi.

[Megjelent a «Kazinczy lev.» III. kötetében.]

670.

Németh László — Kazinczynak.

Győr, Martz. 31. d. 1804.

Barátom,

A' nagy tekintetű Baráttal kezdődő leveledet előbb vevém és szívesen tettem volna más szókat ezen meg szállítás helyett. vagy fejéren hagytam volna a' papirost.

Ha tekintetre kellene néznünk, nékem kellene Téged tisztelnem: de a' barátság ezt nem tsak nem kívánja, hanem nem is szereti. Mi köz egyedül való kötés az egyforma gondolkozás módjából eredett igaz szivesség? — de nem moralizálok ismét, érteszsz, úgy is igen rövid az időm. A' Manuscriptumom eránt irtam a' könyvárrosnak, hogy ha lehet, küldje le hozzád: de tudod, ezek az emberek sietnek a' speculatiójokkal: ha tehát tsak ugyan el nem küldhetné, kérek, ne késsél jobbitásaiddal. Debretzenben ha egyébként nem,

kölsön meg kapod a' Telekit, az után a' jobbitásaidnak és pótolé-
kaidnak azon részét, a' melly meg nem találtatik már 'a munkám-
ban, hátul hozzá ragasztatom. Indulóban vagyok egy kis rövid utra,
azért a' többit máskorra hagyván, 's ölelvén Tégedet vagyok hív
Némethed mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176.]

671.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

4. Apr. 1804.

A' mai — újság levél nélkül érkezett — Posta hozta-el az
Úr levelét. Woschitz Úr halálát szivesen sajnálom. Noha a' halál
jó, mikor az embert kedvetlen esetek' látásától és tudásától fogja-el.
Asszonyám azt izeni, hogy a' Kólyi hordó bor csak a' jó útát várja,
's mingyárt viszik-bé. Bár csak itt tölthette volna az Úr ezt a' meg-
csalattatott húsvétot. Köszöntse az Úr Kis Imre Urat és gratuláljon
felgyógyulásának; én nem is tudtam, hogy beteg volt. Csokonay
Úrnak pedig ezt a' czedulát adassa által. Hát a' Magyar Curtius
eránt tett kérésem lát e teljesedést? Ötelem az Urat.

Elfelejtém a' Nagyját. Kérek tehát Jungfer Papiert, még pedig
annyit, a' mennyit az Úr adhat, mert nem tudom, mikor érkezik
el az enyém.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: 960. Q. H.]

672.

Kazinczy — Péchy Imrénének.

Nagy tiszteletű Drága Jó Uram,

Kedves Uram Bátyám,

Zsombory Farkas Bátyám Uram által meg küldöttem az Úrnak
Uram Bátyámnak a' kívánt Locumtenentiale Documentomokat kettő-
nck híjával, mellyekre nem akadhattam. Ki fogom azokat is keresni,
mihellyt reája érhetek. Addig méltóztassék az Úr Uram Bátyám
ezekkel megelegedni.

A' papirosok közzé tettem a' tavaly nekem adott 700 frtnak
interesét is. Újjobban köszönöm Uram Bátyámnak atyafiságos grá-
tziáját. Úgy reményelem, hogy jövő esztendőben nem csak az interest,

hanem a' Capitalist is meg fogom adhatni. Hordozza az Isten s
rencsésen az Urat Uram Bátyámat, és adja azt elérni, a' mit minden
jókkal szívesen óhajt

Bagos, Májusnak 1-jén 1804.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mp.

[Eredetije Szele József birtokában Diószegen.]

673.

Virág Benedek — Kazinczynak.

10 Május 1804.

A' nyalábot, melly már kezednél vagyok, vásár előtt adám által
Kisnek, levél nélkül, gondolván, hogy ha majd Debreczenbe készüled,
írhatok, 's egyszersmind a' M. Poétákból is küldök számodra. Meg
tsalatkoztam. 24. Martiusban egy súlyos nyavalya ütött reám, és
gyötrött egész Aprilisban, oda az erőm most is. Ez vala az oka
hosszadalmas hallgatásomnak. Hol vannak, édes Kazinczym, a' Képek?
Én hozzám semmi sem jött. Nekem fáj, hogy a' mi neked sok
fáradtságba, költségbe került, veszendőben vagyok. Nem akarok gya-
nakodni. De sok a' rossz ember. Hidd el, még egyszer mondom;
én hozzám semmi sem jött. Arra kérlek barátságosan, engem itt a'
dologban felejts el. Én elvárhatok akár meddig; ha meg kaptad a'
képeket, kérlek, ide Pestre senkinek se küldgy; se ne írj felőlök. Ezt
úgy kérem, ha igazságosnak látszik előtted.

Sem Révai, sem Márton munkáiról nem írhatok; nem akarom,
hogy a' Pataki Collegiumnak írj Curtius eránt. Minek költenéd fel
azokat is az álomból: főkép magad bajával! Most a' conscriptio
alkalmatosságával kérdezheted Curtiust sok emberektől, talán a'
fors fortuna kezedbe adgya. A' M. Poetákból *Riki* által küldök tehát.
Szeretem, hogy ez útra vezettél. Vale! Tuus. Virág mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

674.

Csehy József — Kazinczynak.

Kedves barátom!

Hosszas halgatásod nekem nagy fájdalomra van. Sept. 18d.
kelt leveledre, mellyben Virág' képét küldötted, Octóber 12d. felel-
tem, de azólta semmi levelet tőled nem vettem, 's már ezentúl

hasztalanul is várnék; minthogy nem tudhatod, ha nem változtattam é meg lakó helyemet: Azonban még folyvást Przemysłóban vagyok, 's nem is mozdulok ki innen egy hamar. Az-ideén még táborba sem megyünk. Kérlek tehát, írj akár mi keveset, ha mást egyebet sem is, csak azt, hogy még szeretsz. Értettem, különösen pap bátyámtól, hogy új ajándékot vár tőled édes Hazánk: Hiszem tehát, hogy sok munka és foglalatosság közt vagy. Melly békével viselem csonkulásomat, melly Hazám javára lért!

Virág nem régiben küldötte meg Kátóját, és Római mértékre verselő Poetáját. Mihálkövi Fessler' Corvinnusa fordításából közölt némelly töredékeket, mellyekre észrevételeimet megküldöttem. Ha ez a' fordítás világot láthatand, igen nagy hasznot fog tenni. Mert nem tudom, mi ébreszthetné fel jobban a' Magyarokat, mint a' Hunyadiak' századgya.

A' mint tudomra esett, Lakos nincs már Latterman' Regementyiben. Szeretném tudni, mellyik Magyar Regementhez jött; mert úgy mondgyák, hogy magyar gyalogsághoz lépett által.

Magam hivatalbeli dolgaim mellett mesterségem' tanulását üzöm. Ha, válaszatod vévén, bizonyossá tétetődöm, hogy leveleim kezeidhez jönnek, többet írok; addig is engedd meg, hogy egy kis enyelgéssel, melly a' múlt télen születtetett, töltsen be az üres levelet, — 's kérjelek Ányos' szavaival: Gondolkodgyál barátodról,

Esküdt barátodról

Przemysl, Május 20d. 1804.

Csehÿ mp.

A' tanács.

Javaslom a' szerelmeseknek, hogy nyájaskodásaikhoz a' pislogó mécs' világát válasszák, melly elrejtí őket a' vizsla és alkalmatlan szemek elől; azonban a' bádgyadt, és halvány sugárok még egyszer olly igézövé teszik ama kedves képet; szebben tündöklük az epedő szemek ragyogvánnya, bájolnak a' gyengén pirosló orcák, a' meg-tölt ajakak' tüze, az elküszált hajfürtök, a' cylindricus nyak' fejérsége, a' pihegő mellyek mozgása: Mit ér a' setétség, melly az állati érzésnél nem hágy egyebet? Nem szólnak a' szemek és az ábrázatnak ezer kifejezései nem töltik ki a' pihenés' idejét a' szemléllésnek gazdag gyönyörűségével. A' titkot nem tudó napvilág feltakar minden legkisebb fekélyeket, — árulkodó, és terhes.

Mondsza, édes Salciám! kiben a' déli nap sem fog mutatni hibát, mi olvaszt úgy karjaidban, midőn az esti mécs sugára kacsingat reánk?

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 192. sz.]

675.

John Frigyes — Kazinczynak.

Wien, d. 24. May 1804.

Hochzuehrender Herr!

Ihr Schreiben vom 5t. dieses habe ich schon seit einiger Zeit, Ihr Bildniss aber von Kininger gezeichnet, nebst Ihren Noten, erst vorgestern erhalten. Nächstens werde ich dieses Bildniss in Arbeit nehmen, und die verlangten Abänderungen dabey zu treffen suchen.

Auch habe ich Kininger dabey zu Rathe gezogen und von ihm gänzliche Vollmacht erhalten, nach meinem Gutdünken dabey zu verfahren.

Ich hoffe, dass Sie mit der Platte zufrieden seyn werden und habe die Ehre mit aller Hochachtung zu seyn

Ihr

ergebener Diener

Fr. John.

Kivül: *

à Monsieur Monsieur François de Kazinczy
par Ofen Debrecin

à Ér-Semlyén.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: a rendezetlenek közt.]

676.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Lelkem Barátom!

Fájlalom, hogy noha én szorgalmasan kerestem szivedhez való közelebbedést egy dologbann, tőlem azt megtagadtad; a' ma déli dolognak eleit lehetett volna ártatlanul venni.

Hogy a' T. Nagy Aszszonyt pontba 12 óraker meg látom, tsak el hülök belé, melly nagy indúlatba és fél betegem látom; be hívom, kérdem baját 's rövid szóval a' Chronique scandaleuset el mondván,

* A levél zárlatán piros pecsét.

kérdi tőlem, hogy T. Biró Uramtól kért ember által hozassa é ide a' leányt, vagy érette menjen? Amaz elsőnek publicitását, és annak minden felé terjedő hírét, 's következéseit, a' mint első stuporomba lehetett, meg fontolván, kértem az Istenre, hogy ne tselekedje, és változhatatlan akaratjának declaratiója mellett ezen ígéretet is vévén, hogy egygy újjal sem bántja, tsak vissza viszi a' hol neveltetett, magam önként ajánlottam, hogy el menvén a' T. Aszszonnyal, szép szóval az engedelmisségre veszem. Így is alig vehettem elejét az erőszaknak, mert az inas és a' gazda már meg kapták: de az én kérésünre el bocsátván, maga Maris ki jött a' Váradí Uram utsalja ajtajához, és a' T. Nagy Aszszony parantsoló szavára felült mellé a' kotsiba, és el vitetése láрма nélkül véghez ment. Sajnálom, barátom! e' dolgot: de jobb módját nem gondolhatom, hogy lehetett volna találni. Kérlek, indúlathba senmit ne tselekedj; ezen levelet stafétán küldöm, hogy haladék nélkül tudodra légyen a' dolog. Ismét kérlek, hogy az indúlat a' betsület érzésit, a' kötelességet és az értelmet el ne nyomja. Őllek és álhatatosan vagyok Debretzenben, Május 24-én, délbe

hived

Szent-Györgyi József mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

677.

Kazinczy — Virág Benedeknek.

Hosszú Pályiban, Debreczenhez 2. mértföldnyire.

Májusnak 26d. 1804.

Édes barátom, kezéd írása azt mutatja, hogy betegséged nagyon elgyengített. Sajnálom szenvedésidet, 's óhajtom, hogy az életnek Istene adjon éltednek egészséget, nyugodalmat, örömet. Kínos dolog nekem azt tudni, hogy az én szeretett Virágom szenved; kínos azt érzeni, hogy segédjére, enyhítésére nem lehetek.

A' képek még Apr. 6-dikán általadattak Ud. Agens Sok János Úrnak, 's eddig Pesten vannak Prof. Schediusnál csalhatatlanúl. Bár csak Ricklhez hagytam volna küldeni; mert meglehet, hogy Schedius Pestről eltávozott a' tavaszt nézni. Még ma írok egy barátomnak

Pestre, hogy vétesse által, és küldje meg neked, ha még eddig nem cselekedte volna.

Curtius eránt irtam a' Pataki Collegium Elöljárójának, 's várom válaszáat. Prof. Budaynál tudakolódtam Forró Pál eránt. Nem tud felőle semmit. Nála megláttam a' hozzája irt levelednek boritékját több papirosok között a' földön. Így nézi a' szerelmes a' maga Kedvese' írását idegen helytt.

Oberster Hertelendi közlötöte velem a' maga magyar nyelven dolgozott Tacticájának technológiáját. Nem örvendesz e, azt hallván, hogy Katona is dolgozik?

Én a' napokban Veszprémi István Debreczeni orvos Doctor Biographia Medicorum Hung. et Transsylv. nevű munkáját olvasgattam. Tavaly vettem volt Pesten Eggenbergernél. Ott a' Centuria Altera, Pars Prior 28-dik lapján ezen versek állanak:

A' nagy Aortának elsőbb ága, melly kijő tőle
etc. etc.

Irtózol, ugy e? — De hallgasd. Irtá ezeket Georgius Briccius, azaz Bereczk, (mert ezzel a' szép megdeákizált Briccius nevezettel csak maga tisztelte meg az akkori Pedántok' szokása szerint magát), a' ki 1720-ban, Aug.-ban holt meg. Völt pedig az a' Georgius Bereczk de Vizakna variis expeditionibus Lit. Poeta sui in Dacia felix. etc. etc.

A' mi itt következik, méltó a' megtartásra a' maga különös volta miatt:

Páriz-Pápai Ferencz († 1716. 10. 7br.) 1674-ben Bázélben Med. Doctornak tétetett. Akkor ezen alkalmatosságra Michael Halicius, gente Walachus, nobilis Romanus, Civis de Karansebes ezen oláh distichont írta:

Kent | szenetate | szerund | la | voj, | Rumanus | Apollo
Canto | sanitatem | saliendo | ad | vos, | Valachus | Poeta

La totz, ketz | szvente' | n | Empericie | sedetz
ad totus }
vos omnes | quelque | sancto | in | imperio | sedetis

De unde | cunostince | asteptem | si stince | fericse
unde | cognitionem | expectamus | et scientiam | felicitas

Da Amstelodam | pren | chetz | szte'n | omenie | typor..
Amstelodami propter chartas stat in omni typo

Lepse derapte | andat | frumosze | csetate | Geneva

Legem | directam | dedit | formosa | civitas

Ecz | vine | Franciscus | cinete Leyda Paris!

Ecce | venit | ad vos excipite eum

Prindetz | maene | Sorory | cu czestz nou oszpe: 'nainte

Prehendite manum sorores cum novo hoc hospite; in ante ob viam

Fratzi, Fretatzi, nymphete, pasce carund.

Fratres, Fratricii, nymphilae, pergite currendo

Domny buni, Mary Doctory, Daszkely, s bunele Domne

Domini boni magni Doctores, pastorali et bonulae Dominae

Cu patse ej fitz, cu pene, si szare, rugem.

Cum pace ei fiat, cum pane, cum sale, rogemus.

Ohajtom, hogy ez a' segédem szaporítsa gyűjteményeidet.

A' Calvinus tiszteletére írt

A' Szent könyvek után 'sat.

reményem kezedhez ment, noha nem írtál eránta.

Tarts-meg továbbá is barátságodban, melly nékem minden tekintetben felette becses.

tiszteled

Kazinezy Ferencz mk.

A' Popularis Conscriptio dolgában mulatok itt. Májusnak első napja oltá szüntelen ezt folytatom, kivévén az Innep' napjait.

[Eredetije a Szemerevár I. kötetében.]

678.

Kis János — Kazineczynak.

Nagy Érdemű Barátom!

Hosszas hallgatásodból azt kell kihoznom, hogy vagy valamely nagy bajod érkezett, vagy sem versemet, sem utolsó, már nem is tudom mikor datált, levelemet nem vetted. Szükségesnek tartom hát ezen levelemet is az elébbeni, még választ nem nyertnek, utánna botsátani, 's Téged szerctettedre kérni, hogy mennél elébb bizonytalan-ságomból kivenni méltóztassál. A' Te velem való levelezéseden kívül tsak nem semmi sints, a' mi azt a' lántzot erősítené, melly a' tudós

világgal való egybefüggésemet tartja, 's mellyet mind hivatalbéli, mind némelly egyéb környűállásim elszakasztani igyekeznek.

A' M. Literatúra' állapotjáról semmit sem tudok egyebet azon kívül, a' mi a' M. Kurirban, és Bemay deák újságában előfordúl. Igen le fogsz kötelezni, ha azt, a' mit Barátid' leveleiből Tudósaink igyekezeteiről, új kiadott, vagy újonnan kiadandó munkáikról, 's általjában Hazánknek tudománybéli állapotjáról, 's azt illető reménységeiről stb. tudsz, velem summásan közleni nem sajnálod. *Theophron, Elisa, Atala*, a' mint a' Po'sonyi deák újságból látom, ki vagynak adva Magyarul. Esméred-e ezen fordításokat? Millyenek? kik és mik fordítóik? Hát *Salzmann kezdő könyvének* fordítója, *Bersi*, ki lehet?

Hogy Nagy Kánonokot (a' ki a' most üresen lévő Szombat-helyi Nagy Prépostságot grádítsa szerént is, más kedvező környűállások' segítségével is el fogja nyerni) valamennyire esmérhössed, ide írom hozzám a' minap küldött levelének azt a' részét, mellyet olvasásodra méltónak tartok. Így ír ő a' többek között szóról szóra:

«Veszprémből azt a' tudósítást vettem, hogy Minervának negyedik része készülöben vagyon. Rajnis' Parnassusát fogja elő adni. «Bár tsak mások is írának! Bártsak az az édes Magyar, a' ki anyanyelvemet annyira megkedveltette velem, a' ki annyi ideig hallgatott, és örökös kár, hogy tsak egy pillanatig is hallgatott, az, mondanám, szóllamlana-meg; Kazinczyt értem. — Vallyon nem kellene-e gondolkodnunk jó Újságiróról? mert a mostani Magyar Újság alig érdemes az olvasásra. Én legalább annyira megútáltam, hogy olvasására magamat nem bírhatom.»

Munkáid' első köteteit sajtó alá adtad-e már 's mikor szabadúlnak-ki? Dajka munkái fognak-e világot látni? — Én Flóranak három kötetit küldöttem Kiss Istvánhoz, a' ki utolsó levelével bizonytalanságban hagyott, ha ki fogja-e maga költségén nyomatattatni vagy nem. Ugyan Kiss István fogadta, hogy Campe Kinderbibliothek tzinű munkájából régen szedegetett gyűjteményemet kiadja. Az is nála van már régen: nem tudom, mint tellyesíti ígérétét. Egy Görög 's Római Mythológiát is készítettem Daum v. inkább Meier Otto szerént. Ramlert 's Moritzot némelly okokra nézve nem tartottam lanátsosnak fordítani. Ez a' Mythologia minden órában kijő Webernél. Ugyan Weber kérésére felvállaltam Gvadányi elegy-belegy világhistoriájának folytatását. A' hetedik vagy az általam Miltonból fordított első kötet most van Censura alatt. Meglátom, mit enged az kinyomtatni, 's egyiken azon válik el, folytatom-e tovább a' munkát vagy nem.

Horatzius első könyvének első szatiráját a' végre küldöm, hogy szoros crisis alá vévén, minden tekintetben való ítéletedet szabadon megírd, ha érdemesnek tartod-e Horatzius egyéb szatiráira is hasonló paraphrasisokat próbálnom. Nagy óhajttással várván leveledet, öllelek a tiszteltnék és szeretetnek legtisztább tűzével.

Nemes-Dömölk, Jun. 3-dikán 1804.

K.

U. i. Révay Grammatikáját én még nem láttam. Olvastad-e? Mit ítélsz róla?

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

679.

Csokonai Mihály — Kazinczynak.

Debretzen. Jun. 12d. 1804.

Tekintetes Úr!

Sajnálom, hogy nem tudtam a' Tekintetes Uraknak Deretskei műlatásokat, igen örvendettem volna, ha ott a' Tekintetes Urakkal öszvejöhettem volna, kivált hogy a' Tek. Úrral holmiről végezni és szállanom kell vala. Rector Uran, a' ki szívem szerént való barátom, híva most ki magához, argumentumúl felhozván a' Tek. Úrnak is ottan létét: de purizáltak, és azon dolgomat hirtelen nem szedhettem úgy rendbe, hogy kinehetnék; hanem a' héten akár mellyik napon ki érkezném menni, ha tudnám, hogy még eddig műlatnak ott a' Tek. Úrak.

Addig is küldöni illy nagy hévségben az én öreg Dorottyámat, ha impertinenskedik a' Tek. Úrnál, méltóztassa Comicus szemmel nézni. Legalább nevensenek rajta az Urak egyet kettőt, tsak nem lesz¹ olyan únalmas, mint a' Conscriptio. — Egyébaránt is ez a' Munkám tsak a' maga nemében való próba, és tsak azért adtam ki még most, hogy egynéhány Exemplárjai (mert nagyon keveset nyomtattam belőle, és már magammal tsak 11 van) elterjedvén, előre a' Világnak néhány ítélettételét megkaphassam, 's a' Munkát a' szerént jobbitgathassam, hogy belőle tökéletes Comica Epopeia válhasék jövőendőben.

¹ Itt egy szó helye ki van vágva.

Tiszteltem T. Baranyi József Urat. Méltóztassák az Urak tudtomra adni, mikor jutnak Sáráandra, ott is van egy hajdani Tanulótársamból maradt Barátom, 's örömmel kimegyek látogatni.

Addig is szokott tiszteletemmel maradok
a' Tekintetes Úrnak ¹

Kivül:

Tekintetes *Kazinczy Ferentz* Úrnak, ez időben a' Vármegye' egyik Conscriptorának, minden tisztelettel. *Deretskén.*

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 173. sz.]

680.

Csokonai Mihály — Kazinczynak.

Debretzen. Jun. 14d. 1804.

Tekintetes Úr!

A' Dorottyról tett ítéletre akárki is rá esmér, hogy annak fő okát, nem én bennem, hanem a' Tekintetes Úrban kell feltalálni. Mégis köszönöm; mert, ha én azt egész mivoltában nem hihetem is, bátorságot ad nékem, 's talán ezen a' háránték úton hasznomra válik. — Azt az egyet emlitem Dorottya felől tsak, hogy az a' Censura miatt, vagyis inkább a' Correctura által, nagyon meg rontsolatott, 's még sokkal jobban *disjecti membra poëtae*, mint a' Rhédeyném

Küldök belőle ezen ember által 20 Explárt, melynek 10-ét az Erdély számára bepakolt 100 Explárból vevém ki. Ha sok lesz: a' Várad Uraságok között eloszlik; ha pedig onnan is kimarad, Tiszt. Takáts Károly Uram kezéhez veszi. — Van benne egy Exemplum Hollandiai papiroson.

Dr. Földynck minden Munkáját még tavaly tavasszal megkértem az Özvegyétől Gróf Szécsényi Ő Excja számára pénzzen; de azt a' trepida Zelotypiát, a' melyet a' Vén Anya, férjének Dr. Veszpréminek írási 's könyvei eránt praktizál, ő is bésziván, tőle állal nem vehettem. Hogy azután az Egek, vagyis önnön magam, igazítani kezdettem a' Financiámon, legalább a' literarián, kértem a' magam számára, olly tzállal, hogy azokat az Irónak Életével és Karakterével kiadom: de az is mind az Asszony gyengesége miatt,

¹ Az aláírás helye ki van vágva.

mind azért, hogy én az Ollyakkal banni nem tudok, vagyis tudni nem szeretek, füstbe ment. A' Tek. Úr intése ismét felébresztette bennem a kívánságot, és kész leszek minden lenni az Özvegy körül — még Stutzer is! Gott bewahr! — tsak az Irásokat, mellyek jó renddel vagynak leírva, és közöttök találtatik Földinek a' maga halálos ágyába saját kezével írott kis Biographiája is, kezemhez keríthessem.

Zrinyinek nyomtatott Explunát még eddig nem keríthetem, és tsak egy hűséges Apographummal élek. Régi tzelom már nékem Ennek kiadása, egyidős az Árpád felől való gondolatommal. Mikor Csurgóról haza útaztam örökös privatusság' votuma alatt, Szigetvár felé kerültem, és a' Nemes lelkű Festetics Lajosnál 2 napot töltöttem, hogy tzelomhoz képest ennek a' ditsóséges Magyar Epopoeiának Scenáját öszvejárhassam. El is mentem a' Várhoz, a' tábor' helyéhez, a' Szulimán tábori Rezidentziájához az Uraság' kotsiján, a' ki azt is megígérte, hogy a' Szigeti Parochiale Templomnak (Török Moschée volt) hemisphaerica Cuppoláján lévő pompás festést, melly a' Zriniás foglalatját adja elő, a' könyv elibe lerajzoltatja. Ennél még többet ajánlott Gróf Festetics György Ő Nga, a' ki a' Héros Zrininek, 's a' Poéta Zrininek valóságos képeket, mellyek a' Csáktornyai várbán in Originali megvannak, számomra megígérte. E' szerént, ha az én szándékom szerént az említett Epopoeia, egy Critica Dissertatióval, az Epopoeiának fundamentomával, és Précis-ével, az Iró életével (kivált Saey szerént), az Originalis verses Textussal és a' mellé teendő Prosás Metaphrasissal, historico-aestheticus Commentariussal, és személyeket 's dolgokat befoglaló kettős Indexel nyomtatódik ki; 's annál fogva két jó Kötetre terjed: igen szép lesz az 1-ő Kötet előtt a' hérós Zrinyi képe, a' Szigetvári Templombéli Historiás képpel, a' 2-ik Kötet előtt pedig a' Poéta-héros Zrinyié, a' Sz. Ilonai erdőben lévő és még ma is épen álló keserves monumentummal, 's a' t. — De ez az én Nagy. Idcám tsak akkor indulhat meg, — 5 esztendő-től-fogva tartó Plánumom után, — mikor Árpádhoz kezdhetek, azaz, mikor kiadván egymás után apród Darabjaimat, Epicus Circulasomba belé lépek. A' Censurák' és Typographiák' lassúsága esztendőket lopa el tőlem közelebb is.

Most szombatra várom a' Salétrom Tisztel Kassai Szenátor Fülöp Úrtól, a' *Lillán* felől való válasszal. Nem tudom, mi jön.

A' Lillán kívül lévő *Ódái*m 2 könyvben, mellyek egyvelgesek, most érkeztek le a' Censuráról, 's azokra írok egy Dedicatiót B. Orczi

László Ó Excejához, (mit itél az Úr?) egy Praefatiót a' Volksliedek-ről 's azoknak különböző Natioknál való Karakteréről 's Mustráiról, és szükséges Jegyzéseket.

Az *Anákreoni Ódámra* legbővebb Commentáriust írtam, hogy Massájok legyen: de Hafiz és a' persiai dolgok miatt azt mind ez ideig el nem végezhettem, mert tökéletes a' Revitzki Specimen Poëscos Persicae-ja miatt nem lehet, ezt pedig sem költsön nem kaphattam, sem pénzemért, noha mind a' P'esti, mind a' Bétsi könyves és Antiquarius boltokat öszvekerestettem. Mai napon írtam éppen Gróf Szétsényi Ó Excejának, instáltván, hogy penes Reversales egy holnapra adassa ki a' Nationalis Bibliothékájából.

Most extrahálom közelébb ezt a' kis Dissertatiómat, mellynek címje: *Rövid Kritikai Rajzolatja egy nagy Magyar Epopoeiának, mellynek neve Árpád, vagy a' Magyarok' megtelepedése*. Ezt még a' jövő Hónapban in extractu 2 árkusban ki szeretném adni, hogy addigis, nüg egész erővel belé foghatok, a' hazabéli Tudósok javának ingyen megküldözhetném, 's felöle való Opiniójokat, Tanátsadásokat, tudósításokat és segedelmeket megnyerhetném. Ezenn én hollig akarok dolgozni, és e' tüzre kuporgatni egy kis pénzt, hogy magamnak egy kis kertet, másfél szobát, és 10-12 históriai könyvet szerezhessék. Mert harmadévi Desolationk miatt, egyik sem lévén; írásaím szerte széllyel vagynak, leveleim rendeletlenül [!], válaszlattamul, gondolatim, planumim elszilálva.

Ez okon késtem eddigis *Daykával*, mert egy darab írásomat 8—9 zugolyból öszve keresni. 3-napi munkámba 's 1-napi ebattázásba kerül.

Mégis véghez viszek mindent ebbe a' Hónapba; mert a' béres Lakónkat elbocsátottam, 's annak szobájába költözök, nüg módom lesz a' kis Kertre magamnak egy Rezidentziát (1½ szobát) gabalyítatni. De ha minden 100 Rftra, a' mi a' jóltévő Szétsényi és Festetits familiától számonra jön, egy egy Kalvinista Butzúztató akad, mint a' Czinderyné 100 frtjára, úgy sem pénzem, sem kedvem nem lesz. — Külömben, bizni kell: nem méltó a' felemelődésre, a' ki tsüggendez!

Óhajtom minel előbb a' Sárándi vagy Pértsi Conscriptiót, (egyébütt Condescensióra barátim nintsenek) hogy szembe tisztehessem a' Tekintetes Urat. Ha az a' tőlem legközelébb kiadandó Manuscriptum, mellynek titulussa: *Debretzen Krónikája, és Debretzeni Miscellák*, a' Purizáló által a' héten elkészültek volna, magam

is annak kedvéért Váradra fel menék vala. De már az halad 1¹/₂ hétig.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 173. sz.]

681.

Csehy József — Kazineczynak.

Kedves barátom!

Épen tized napjára vettem leveledet. Nyavalyád és sűrű viszontagságaid keserű szánakozást támasztottak bennem. Kedves barátom! ha téged elvesztenénk, mennyit vesztenénk! Élly még sokáig; a' te életed más sokaknak életet ad: Voltam én a' zajos Inn' szélén, még pedig sok izben voltam. éjtzakáztaim partyán, a' hol a' szabad ég fedett. Hányszor gondoltam reád, és vérzett szívem, noha te engem nem ismertél. Ó ha tudtad volna, hogy haragos vized partyán jár egy érted sóhajtó barátod, meg-könnyebbült volna szived.

Az újabb történetek sok igaz lelket bűba merítették. Számatlant ezen a' földön is. Sokat talán el is fognak csüggeszteni úgy, hogy méltatlanul kezdgyenek itélni az emberi nemről, mellyet a' becestelen pór község' alacsonyágai így meg meg-gyaláztak. A' törvényt a' bűn letapodta: Igazán mondgya Virág. Az erőszak kitekerte az Igazság kezéből az országló faszest. De hadgyuk ezeket azoknak, a' kiket közelebbről érdekel, 's lássunk, édes nyugodal munkal élvén. önnön gyarapodásunk után.

Igen szeretem, hogy Hertelendi Oberster Úrnak technicus szavait vélem közlötted, annyival inkább, mivel magam is hasonló munkában dolgozok. Én t. i. a' Cavaleria Manoeuerekhez való Explicatiót fordítom most Siegenthál Ublán Oberster Ur' írásából, magam számára.

Előhozom a' közlött szavak felől való észre vételeimet: Gliedet én meg hagyom glédának; mivel a' katonáknál bevett szó; de rend is annyit tesz.

Route, file, ruta vagy sor mindegy.

Flügelmann csak ugyan szárnyas ember, mert ez szint olly bevett szó, mint szántó föld, ha bár meg nem állya egyik is az Analysist.

Kanyarodás, hoc est ugyan csak bene! Azonban vegyük észre, hogy a' két utolsó Insurrectiókban három félekép is comandérozták a' Schwenkolást. Némelly Vármegyék, azok közt Bihar, úgy mondta

hogy, Kanyarodgy! mások, kivált a' Dunán túl valók úgy mondták, hogy szárnyazz! Szabolcs pedig, térj! Utolsóval tartok én is, mert régi és alkalmas szónak lenni itélem. A' Franczia úgy mondgya, hogy Conversion.

Stockmann igen is sarkember; de pirót, hypomochlium, nyugvó pont a' gémen, nem annyi, mint Stockmann. Ennek megnevezését bizzuk a' Mechaniára.

Csapat, úgy vélem, nem fejezi jól ki a' Colont.

Allignment vagy Richtung igazulás volna; de ez a' szó nincs nyemre; noha már a' Banderiumok' idejében sokat hallottam. Geometriásabb szót szeretnék.

Ocfnungot nyilásnak teszem. Minek nyilatkozás?

Patrouillet a' régi Magyarok Száguldónak nevezék. Czirkálónak a' mi katonáink a' Harminczad', és dohány-Uiberreitereket híják.

Backenbartot a' mi katonáink szakálhajnak nevezik. Sólya, ócska esizmának a' feje, melyet száráról lemeltzettek, — a' pán-tofli más.

A' többiről egy értelemben vagyok véled. Azt tartom mind azáltal, hogy sokat használna, ha magad revideálnád az írást, mert nem csak a' szókbán, de kivált a' technicus szóllásokban lehetnek hibák, melyek be esűszván, lassankint elcsűfítanak a' nyelvet.

Harmadnapja érkezelt Regimentünk számára 214 Recrutákból álló Transport Pest, Heves és Borsod Vármegyéből, és így tiszta Magyarság. Ellenben Kimmayer Huszároknak sok Tótság jutott, a' kik Abaúj, Sáros, Szepes és Gömör Vármegyebelieket kaptak.

Tisztyeinktől tudakoztam a' Conscriptio állapottyát, de ők nem tudtak világos előadást temi felőle. Úgy hiszem, hogy te, a' ki benne foglalatoskods, igazabb nőtiót adhatsz nekem, melyért kérlek is.

Csokonainak ama gyönyörtü két énekeit: a' Pillangóhoz és a' Szenrehányást meg küldé Miháلكőy. Mennyi édességgel bír mind a' kettő! De a' 3-dikat a' Reményhez, melyet említesz, még nem bírom; azért nagy örömet szeresz, ha megküldöd. Nem tudom Horatzius ejtette é ki szebben ezt:

Lýánka még ingó kegyelmed tiszta szivemhez hajótt.

E' folyó holnap 11-dikén szomszédságunkban Jarisló várossában nevezetes szerencsétlenség történt: Vasárnap templomban lévén a' nép, a' torony leomlott, beszakasztotta a' Chorus felett a' templom' bolthajtását, végre a' kriptát is, 24 embert agyon csapott, 's eltemetett, sokat pedig megkárosított. Nagy részint oka e' szerencsétlen-

ségnek az előbbeni ide való kerület Ingenieurje, Kuksz, a' ki ezt a' 3 esztendőig zárva tartott romladékony templomot újra megnyitatta.

Élly, kedves barátom és szeress.

Przemysłóban Junius 23-dikán 804.

Ment mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 192. sz.]

682.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Lelkem Kedves Barátom!

Igazságtalan vagy; a' TE nagy tiszteletet érdemlő Drága Aszszony Anyád meghalgatta ezen szívből származott és egész energiával mondott kérésemet: «Hadd ne essem szentség törésbe!» és TE csak kevéssel kisebb bűnbe ejteszsz. Eddig, ha szabad meg vallani, meg annyi örömet éreztem gyógyulásodon, mint más akárki: de bezzeg le forrázád a' philantiát; közel felit el vetted örömeimnek. Ha reád haragudni lehetne, nem múlatnám el: de hogy nem lehet, bizonyítsa a' mi habok közt hányaltató és szánakozást érdemlő szóp Aszszony barátunk, ki ó' héten kétszer nagy hittel állítá előttem, hogy ő reád nem haragszik, sőt tisztel és betsül. Van ereje a' lelki esméretnek, van az igazságnak! De mind a' mellett is a' gyógyulhatóság menjen egész gyógyulásig, és a' recidivával ne fáraszd magadat; quia iniuste Neptunum accusat, qui iterum naufragium facit!

A' Húgotskámval a' virág tövek eránt hólnap szállani fogok.

A' feleségem, ki már fenn jár és frissen nagyon, tisztel, és alázatosan köszöni a' sertést; engedd meg Lelkem, hogy én lelkem esméreti ellen ne köszönjem, és tartsd elégnék, ha arra a' gorombaságra nem vetemedem, hogy vissza hajtatnám. Gyermekeink tsókolják kezedet; azon leszünk szívvel lélekkel, hogy Károlyka jobb ember legyen mind az apjánál, mind az anyjánál.

Kis és Németh barátink' leveleket szives rész vétellel olvastam; Kis jegyzéseit majd mind jóvá hagyom: hanem a' szelid ki fejezéseit anyai nyelvünk' képiben kérem, hogy keményebb értelemben vegyed, külömben nem leszel ment a' rajta tett erőszaktól.

Perehletném veled: de még is áldalak, öllelek, tsókollak, mint tisztelő hív barátod Debretzenben, Jun. 29-én 1804.

Szent-Györgyi József mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

683.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Édes barátom,

Én ma Csütörtökön dél tájban értem ide. — Az Úr Vasárnap Váradra megyen. Cselekedje azt a' barátságol, hozza-ki Debreczenből azt a' Rizma papirosat, mellyet az ide zárt irás mellett Pfannschmied Úrtól várok, 's tétesse-le számomra a' Pocsaji fogadóban; meghagyván, hogy tegyék-félre, míg oda érek. Vissza jövőben pedig, melly bizonyosan kedden lesz, tekintgessen körül az Úr, ha nem lát e meg. Lesni fogom, hogy oggyet kettőt szállhassunk, 's jó utat kívánhas-sak Patak felé. Adieu. Esztár 5-o Jul. 1804.

Nota.

Die von Pfannschmiedsche Handlung in Debresin wird ersucht, auf den Fall, wenn sie gegen mein gestriges Schreiben H. Advocaten Gabriel von Nagy einen Riss dieser Sorte Dobschauer Post Papiers nicht schon zugeschickt hätte, gegenwärtigem Boten, der mir dieses Papier zubringen wird, übergeben zu wollen. Nur muss dieses Papier dem Bogen, auf welchen ich diese Zeilen schreibe, ganz gleichen. Esztár, bey dem Geschäfte der populären Conscription d. 6. Jul. 1804.¹

Franz v. Kazinczy.

Auch nimmt der Bote 15 kr. um mir dafür Cremor Tartari zu bringen.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: 960. Q. H.]

684.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Esztár, 6-a Jul. 1804.

Éppen indul Debreczenbe egy ember, és holnap dél után ismét itt lesz. Ez kihozhatná azt a' kötés Papirosat, a' melly eránt az Úrnak tegnap a' Derecskei kocsis által irtam. Ha a papiros már az Úrnál

¹ Kelve azért van a következő napról, mivel a megbízatás teljesítését csak másnap várhatta Kazinczy.

van, adja kérem kezébe; ha pedig még nincs kezébe, utasítsa ölet Pfannschmiedhoz, a' kivánt papirosért. Nagy szükségem van reá.

Itt nincs egyéb újság, hanem hogy Patay András megnyerte már a' dispensatiót, hogy az Ángyát Özv. Patay Józsefnél elvehesse, 's elveszi. Az Úr Pocsajon keresztül menvén, tekintsen bé a' Fogadóba, ha nem múlathat is úti társa miatt. Adieu.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: 960. Q. H.]

685.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

29. Jul. 1804.

A' Fraudulenter Materiájában két igen nagy dolog van, a' mit mondanom kellett volna, de írnom nem lehet. Az egyik az, hogy az a' Debr. Uraság, a' ki tőlem azt tudakozá, ha igaz e, hogy N. N. egy vak Debreczeni koldushoz folyamodott? Fraudulenter járhat. — a' 2-dik pedig valami ezt az N. Nt illethető. Mind ezeket a' vásárnál elébb nem igen fogom teljesíthetni, hanemha egészenre nézve Debreczenbe kell mennem. Akkor ez lesz első dolgom.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: 332. Oct. Hung.]

686.

Virág Benedek — Kazinczynak.

Julius 30d. 1804, Pesten.

A' Komáromi Mindenés Gyűjtemény I. negyedében pag. 283 előadatnak némely M. poéták, kiket én tudatlanságból könyvetském-ből ki hagytam; *Körtvélyesi, Fűsűs, Veszeln, Beregi, Pósházi, — Rémius.*

Kérlek tehát, kedves Kazinczym, de úgy ha terhedre nem leend, akkor a' mikor — mert nem szükség sietnünk — valakinek Sáros Patakra (Szombati János Prof. tudósította volt a' Komáromiakat) írj, hogy a' most említett poéták verseiből, például, küldgön számodra. Mert itt Pesten sem a' magyar, sem a' deák könyvesházban nem találók semmit ezekből, 's ezekről.

Vártam Budai Esaiástól is és kértem segédet; de nem méltóztatott felcni. Láttad nála leveletem. Kérd el tőle *per jocum* azon levelet: 's tudd meg szándékomat.

Sok, igen sok köztetek (meg botsáss!) a' Gamarista. Mind nálunk, mind nálatok megmarad örökre a' *theologicus furor*, — Oh soká rokon véren hizott szörnyeteg! — ha tsak a' *humaniora studia*, a' mint nevezetnek, és igazán! meg nem szelidítnek bennünket! neu vádolom a' *Theológiát*.

Szeretnék akárhol a' ti vidéktekben egy az enyémhez hasonlatos érzésüvel néha néha *levelezni*, de ollyannal, ki engem ne vinne Arabiába, Persiába, sem pedig Jerusalemba porába *dagescheket* keresni; ki nem tsak a' *ritmusa* dunnogást értené, és gyakorlaná; ki etc.

Ama' Mottó: me cum magnis vixisse inuisa fatibitur, neque Invidia — tsak Horatziusra illik.

Eszembe jutott: öszveinni a' Magyar szokásokat, a' már eltöröltöket, a' még élőket, minden helységben p. o. illyen volt: *Miklós tántza*, *Szent Iván tüze*, Gergely napján a' gyerekeknek házról házra járások, és éneklések. «Szent Gergely Doctornak híres tanítónak az ő napján mennyünk oskolába» etc. A' mátkatal. Pünkösdi Királyné, etc. etc. Vajha találmal valakit, ki ezekben gyönyörködnek! minden faluban vagyon, úgy vélem, írástudó; könnyen, 's hamar öszve lehetnek sok szokásokat szedni, és nyalábként kiadogatni. Ez által is sokan felébrednének a' hazai dolgokra. Az *idegen* szokásokat tanullyuk; a' *haza bélieket* el felejtjük, illetlen dolog. Eféle gyűjtemény sokra hasznos volna. Tegyük próbát! 'S te az érszemlyénieket tanuld ki, így Debreczenben biztass fel valakit az írásra. Nb. a' Sobak, tót, 's a' t. szokásokat sem kell elhagyni, a' menyegzőben, lakodalomban, fonóban, kukoricza fosztáskor, etc. etc.

Anonymus, Belae Regis Notarius is említ némely szokásokat. Te most sok helyeken meg fordúlsz, tudd ki a' legkisebb *folyónak, tónak*, régi vagy új nevét. 's a' t. Ezekben 's e' felékben meg fáradván, gyönyörködgyél osztán a' qui fit M[aecenas] cadentiában: és ha kedved duzzan, olvasd által «Minthogy téged . . .» 'S hidd el, hogy Virág annak fordításában gyakran el neveté magát, leg alább elmosolyodék: mert a' pajkos Horatzius juta eszébe; ki nem mindenkor oda üt, a' hová néz.

Szeretném tudni, mit itélnek a' M. P-k nevű könyvetskéről, a' ti tájatokon. — Te, a' mint emlékezem, kivetted a' mit Molnár Albert-ről írtam; ha valami különöst tudsz felőle, tudósíts. Curtiust ígerte nekem egy Erdélyi fi.

Igaz! Jól válaszoltam e Gyöngyösi Jánosnak? — Kreskai egy hónap előtt nálam vala; kedvetlen szabású: hírem nélkül méne el.

Nyilván olvasta másutt a' *spurei turci*. Nem tehetek róla. Én a' fanyalgókkal nem sokat gondolok.

— Ismét Mense Junio. Egy ifjú, -- hajdan palvarista-nevű -- hozta hozzám 1. *Tertina de Marmorea Statua primis Consulis* ... 2. Peretsényi Elegiáját *Bükihez*, 3. Takács K. magyar Hexameterreit ugyan ahhoz. Tudakoztam, ha volnának-e Nagy Váradon sok *Compactorok*, mert ott az a' Nagy Nemesség. két püspökség, káptalan, Academia, confluxus: 's a' t. feleli: «két valamire való Compactor-nál ott több bizony nintsen.» Szerezd meg magadnak ime Kézírást: *nyelvek meg vetése, Nemzetek elmúlása*. Pécsi Vice Isp. — a' Bétsi Censura rá tette: *Non admittitur*. Szerezd meg magadnak, ha lehet; 's per consequens nekem is meg léssen.

Most jutnak eszembem azok a' bavariai cuprumok 's könyvek. Gyönyörködtemek már előre. *Habán fedél*. Másodszor ki jött Pos[onii] 1773. ismered-e e' kis könyvet? A' gazdának igen jó. Tegy próbát. Kérlek, és egy olyan fedelet tsináltass. A' tüz 's a' t. ellen; használ. El ne feledd. Gondold el, milyen betegsögnek kellett annak lenni, melly engem a' 24. Martii egész eddig nem hagyott el. Most már kezdek jobban 's szabadabban lehelni! Vale Tuus V. mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

687.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Kedves Drága Barátom!

Felső ajakad dagadása mutatja, hogy bajodnak kütfeje még ki nem apadt, és ki nem párolgott; azért a' füstölt ruhával való borogatókat ne szünjél meg folytatni; a több szerekkel is élni. A' hened lakozó Isteni erő erősítsen és gyámolítson a' sokszoros isapásoknak nagy lélekkel való szenvedésire!

Nem ijesztelek é meg, ha hólyag szivó flastrommal fenyegetözöm? De talám el kerülheted. E' héten multhatatlanul kell veled beszéllenem. Egésségédért is, szivünkért is. A' levelet el küldöm. Baranyi József Urat baráti szeretettel tsokolom és vagyok híved
Debr. Júl. 30-án. 1804.

Szent-Györgyi mk.

U. I. El is felejték gratulálni, a' közelebbi Újságban Vice-Ispán-nak tettek: non equidem invidio; miror magis etc.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

688.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Léta, 1. Aug. 1804.

A' Plenipotentiát és levelet az Anyám kezében hagyám. Talán holnap Debr.-ben lesz, és consulálni fogja az Urat. Az Úr kösse a' lelkére, hogy ne halassza, mert kárát valljuk.

Alig ha nem szóll. felőlem is. Képzelem, hogy az Úr arra ismét azt fogja mondani, hogy abba nem avatkozik. És azt jól is teszi, — ha nem éneám nézve — bizonyosan magára nézve jök. De azt megmondhatná az Úr *mint Prókátor* — hogy tömlőözöni nem tanácsos, mert az nem szabad, és bizonyosan fiscalis Actióba keveredik. Osztán meg ítelteti magát. Kérem az Urat, készüljön reá, és cselekedje a' mit az ész és szív kíván.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: 960. Q. H.]

689.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Lelkem kedves Barátom!

Még ha jó phrásesbe volnék is, az egyszeri ember mondásaként, tsudálkoznom Chirurgus Uram tsuda kérdésm; tudni való, hogy addig kell szívatni, míg hólyagot szív, melly ha ma estvére jó vastagon rá borítottatik, hólnap reggelre meg leszsz, azután ha harmad napig rajta áll is, nem szív a' többet azon helyen. Ha önként hólnap reggelig meg nem tsattan, egy ollótskával kell a' hólyagot meg metszeni, 's ki foly belőle a' sárvíz; e' meg lévén, kenjenek meg egy darab laput vagy zöld káposzta levelet sóltalan írósvajjal, vagy téjfellel, 's azzal borogassák. Ha szárad, frisset azonnal helyibe. Kell é nyitva tartani, vagy nem, hólnap után válik el: de úgy reménylém, nem leszsz rá szükség. Leveledet vettem, minden jót tenni szívesen igyekezem. Öllek és gyógyítást kívánván, vagyok

Debretzenben Aug. 3-án 1804.

hived

Szent-Györgyi mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

690.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Mike Pércs 16. Aug. 1804.

Ezen 30 ftból 20 az Úré, 10 a' mi Csokonaynké. Elfelejtém tegnap oda adni. Ajánlom magamat barátságába.

Csokonay Urat tisztelem egész barátsággal. Szeretném ha itt együtt múlathattunk volna.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: 960. Q. H.]

691.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Ér-Semlyén 7. 7ber. 1804.

Kerestem az Urat 2dik 7brben, mihelytt a' szekérről leszállottam, kerestem azután is; 's estve midőn már a' ház zárva volt, a' Hadházi emberrel együtt zörgettem az ajtón, 's nem találtam. Más nap korán Hadházra ment. Ha hát akkor szóval nem lehetett, hadd ajánljam most barátságába az Úrnak az én Sophiamat. — 27-dik Aug. adta nékem ötet az atyja, 's Novemb. elején haza hozom, ha Isten akarandja és élünk. Senkinek sem mondtam szándékomat, 1. hogy ha el nem sül, ne tudassék, hogy oda gondolkoztam, 2. Mert olyan lábon állánk itt, midőn felmentem, hogy nem is mertem szólani. 3. hogy a' Világ onnan, hogy ezt a' lépést tulajdon magamtól teszem, lássa, ha igaz volt e az, hogy én Marist elvenni szándékoztam. Sophie jegyben volt egy Maximilien Comte d'Etoile nevű fr[anczia] emigránssal, a' ki vissza menvén, egy 300 ezer livrájú személyt elveve, 's én éppen à tempo jövék. Éljen az Úr szerencsésen. Asszonyám megnyugodott választásomon, s ezt felelte: hiszen én mindég igen szerettem Sophiet. Az Úr ismeri az atyját 's a' házat. Az ellen nem lehet kifogás. Tegnap veszem gratuláló levelét Csanádi Istv. Úrnak Álmosdról; vallásunk különbözőése mellett is jónak tartja. Adieu.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: 960. Q. H.]

692.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Édes barátom,

Harmadik Septemherben igen későn értem Semlyénbe. Az Anyám már ágyban feküdt. Nem láttam jónak, hogy akkor szólljak. Más nap reggel bémegyek, 's kilesem, mikor megyen ki mind a' két leány, 's reájok csukom a' pitvar ajtót, hogy miig beszélledek, senki meg ne zavarjon. Elkezdém:

Édes Asszonyám! két vád volt ellenem: 1. hogy M-al vétkezésmeretségben éltem. 2. hogy M-t el akarom venni. Hogy az első nem igaz, megtetszik onnan, hogy midőn hozzá a' Doctort bévítették, hogy megvisitáltassék, M. magát örömmel alája vetette. Nekem rugtata az Anyám, hogy nem igaz, hogy azt *akarták*. Elhallgattam. Hihető e, hogy M. olyat gondoljon. Azonban a' M. őrzője Semlyénben lévén éppen, megnyugtattam curiositásomat, 's megtudakoztam tőle, ha volt e ott Dr, és mit csináltak? 's ez úgy beszélt a' dolgot mint M. — —

Nekem rugtata, mondom, az Anyám, és győztem hallani a' leczkét, intést, szilkol.

Édes Asszonyám, mondom, hadd szólljak esenedesen: fontos mondani valóm van. Minekelőtte szóllhatnék, ismét kifakad.

Harmadszor is ki fakad;

's ki fakad 4szer is.

Soká tartott a lárma, 's vögre megszóllalék:

Édes Asszonyám, minthogy esenedesen szóllanom nem enged. Asszonyám, kéntelen vagyok elhadarni; — én megházasodtam, elvettem Török Sophiet, 's ajánlom őtet is, magamat is Asszonyámnak gráziájába, inhol a' gyűrfű!

«hiszen én mindég igen szerettem Sophiet!»

ezt az egytet tudta a' szegény szerencsétlen Anya mondani örömben. Mint mikor a' fortepiano a' muzsika egész fra c a s-ját harsogja, 's egyszerre osik a' DIS lassú szelíd hangjába, így esett az Anyám ebbe a'

hiszen én Sophiet etc. etc. ba.

Édes Asszonyám, mondám; én kérem Asszonyámat, hogy tiszteletlenségre ne magyarázza, hogy Asszonyámnak eggyezését nem kér-

tem-ki erre a lépésre. Ezt kívánta-meg tőlem a Gróf is; de én a Grófit capacitáltam, hogy az én becsületem azt kívánta, hogy minekutánna már Szepes Vgyéből is vettem Apostoli levelket, hogy egy szobaleányt el ne vegyek, 's a világ ezzel a bolond hírrel eltölt, — én éppen az által, hogy a világ lássa, hogy én Asszonyámnak engedelme 's legszeretettebb barátinknak hírek 's tanácsok nélkül, és így egyenesen tulajdon ösztönömből tettem ezt a lépést, hazudtoljam meg ezt a hírt. — Nem szóltott; nem szállhatott; 's én kimentem. Asszonyám azonnal felkölt, 's hírt vitt Fráter Antalnénak, hogy ime megházasodott Ferencz! —

Édes barátom, örvendj szerencsémnek. Reményilem a több bajaimon is által esem. S . . . húgom, a ki nagy indítója volt ezeknek, megvallá nekem, hogy *sajnálja teli bánatásait*. 'S van e szebb triumphus?

A ki rútat tett, az pirúl a dolgot jóvá tenni, noha szeretné. Ez a mauvaise honte bajos dolog. De jó lesz belőle.

Öllemek. Ujfalu 10. 7br. 1804.

[Megjelent a «Kazinczy lev.» III. kötetében.]

693.

Németh László — Kazinczynak.

Wohlgeborner, Hochgeehrter Herr!

Ich habe die Ehre, Sie zur Theilnahme an einem Institute einzuladen, dessen Geist Sie aus den bereits erschienenen drei Jahrgängen der Arbeiten desselben, und dessen Plan Sie aus der Beilage ersehen werden.

Die Verehrung, mit welcher ich Ihre literarischen Verdienste erkenne, mag den Anschein von Zudringlichkeit entschuldigen, den ich mir durch diese Einladung zu Schulden kommen lasse.

Wie glücklich würde unser Institut sein, wenn auch Sie thätigen Antheil an demselben nehmen wollten; wenn auch Sie Sich überzeugen könnten, dass die vielen und grossen Staaten der österreichischen Monarchie wenigstens in literarischer Hinsicht nur Einen Staat bilden sollten. Es scheint als ob ein Theil der Schuld, warum unsere Literatur im Auslande so wenig bekannt ist, und so sehr verkannt wird, an uns selbst liege. Wir sahen während der kurzen drei Jahre, die unsere Annalen durchdauerten, manche treffliche

periodische Schrift in Böhmen, Pohlen, Ungern, Siebenbürgen, Italien zu Grunde gehen — weil sie für einen zu engen Kreis berechnet war. Hätten die verdienstvollen Gelehrten, die daran Theil nahmen, sich einen gemeinschaftlichen Mittelpunkt gewählt, hätten sie z. B. unsere Annalen als ein ausschliesslich für ihr Vaterland berechnetes literarisches Blatt betrachtet, was es seinem Zwecke nach auch wirklich sein soll; hätten Wir Böhmen, Pohlen, Ungern, Siebenbürger, Oesterreicher uns freundschaftlich die Hände gebothen und das eigenthümlichste Interesse unseres verschiedenen Particular-Vaterlandes mit dem allgemeinen Besten unseres grösseren gemeinschaftlichen Vaterlandes verbunden; so würde für die Ehre der Wissenschaften und Künste in der österreichischen Monarchie und für den literarischen Ruhm derselben, vielleicht auch für den Privatvortheil der Gelehrten, wahrscheinlich mehr gewonnen worden seyn. Virtus unita fortior: Was der Böhme, was der Unger und Siebenbürger allein nicht vermag, das kann er, wenn er seinen Brüdern freundschaftlich die Hand biethet, ohne dadurch den Rechten und Vorzügen seines besonderen Vaterlandes auch nur das Geringste zu vergeben. Betrachten Sie also die Annalen als ein Blatt, das lediglich für Ihr Land bestimmt, und das ganz dazu geeignet ist, die Ehre, den Ruhm und das Privatinteresse desselben zu vertheidigen und zu beleben. Wenn alle Gelehrte in der Monarchie nach dieser Ansicht den Annalen ihre Theilnahme schenken, so wird aus denselben eine Zeitschrift hervor gehen, welche für alle Bestandtheile unseres gemeinschaftlichen Vaterlandes gleichen Werth, und selbst in dem stolz auf uns herabsehenden Auslande Ansehen gewinnen muss.

In Erwartung einer gütigen Antwort, die ich mir binnen sechs Wochen erbitten muss, habe ich die Ehre mit Hochachtung zu seyn,
Wohlgeborner, Hochgeehrter Herr Ihr ergebenster Diener ¹

Raab d. 12. Sept. 1804.

Ladislaus v. Németh mpr.

- Kedvesem, egyúttal arra is kérlek, add tudtomra, melly Fachokban akarsz velünk munkás lenni. Hát a' Conscriptionalis Tabelláját a' körülötted fekvő Vármegyéknek nem szerezhetnéd meg nékem?

¹ A levélnek eddig terjedő része egy nyomtatott prospectusról van másolva, a melyen a szóban levő folyóiratnak célja, a munkatársakat érdeklő határozatok, stb. is részletezve vannak. A levél magyar része a német felhívás után Németh kezeírása.

valamint az előtted esmérletes Magyar és Erdélyországi protestans iskolákban munkálkodó Tanítóknak lajstromát? — Mit mondasz a' Sopronyi Társaság munkáihoz? mit Szirmayhoz? Az elsőnek szeretném tőled mennél előbb recenzióját venni. Láttad e már Korabinszký mappáit? Én igen kívánám, hogy olly hiba nélkül valók volnának, mint szépek többnyire. Én most népeimmel együtt az egész nyarat vidéken töltöttem, még most sem vagyok rendben a' házi munkáimmal, azért nem vetted több ideig leveletem. Öllelek népeimmel együtt. Irj mennél előbb.

U. I. Épen most olvasom Kedves Sz. Györgyinknek leveléből, hogy vőlegény vagy, az egek áldjanak halmos örömmel!!!

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

694.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

26. 7br. 1804.

Edes barátom, Bármí kedvetlen a' kerés, a' mit teszek, áldozon az Úr a' barátságának, és érezze, melly jót teszen. Bár mi kedvetlen, mondom. Érezze, hogy nagy szükségem van reá, 's kivált most. Szerezzen nekem Ötszáz ft., úgy hogy azt Octob. 20dika táján bizonyosan vehessem. Higye el az Úr, hogy barátságát nem azzal fizetem vissza, a' mivel szokás, hogy az Úrnak bajt 's gondot csináljak, 's nem felejtsem-el soha, hogy az Úr most segít rajtam. Ha többet szölnék, bizatlankodás volna. Cselekedje az Úr. Tud olly helyeket, a' hol van kiadó. Talán a' háznál is van. Szükségem van reá.

Az Anyám azt mondá Dobozi Mihálynak, hogy ezt a' szerencsét, t. i. Sophiet, nem is álmodhatta. Örül neki, és úgy áldjon meg az Isten, hogy örülök minden magamra tekintés nélkül, hogy az Anyámnak bennem öröme lehet. Ismét szívére kötöm az Úrnak sorsomat. Én hétfőn indulok, de Vasárnap meghallgatom, hogy hirdet ki Csóka János Úram. 1a 8br. restaurál Zemplén. Adieu. — Csokonait köszöntse az Úr, és mondja, hogy tartok tőle, hogy valami tartalékból hallgat el.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: 960. Q. H.]

695.

Kazinczy — Fráter Pálnak.

Copia Fő Szolgabíró Fráter Pál Urhoz.

Ér-Semlyén, 28. Septbr. 1804.

Az elmúlt Gyűlésen Asszonyám egy Instantiát adott-bé, hogy a' Semlyénben történő rendetlenségeknek investigatiojára 's megorvoslására tartassék egy Úri szék, 's exmittáltassék egy szolgabíró, a' ki a' Compossessorokat annak tartására szorítsa. Kedves Bátyám Uram Semlyéni Földes Úr lévén, nem procedálhat; Dienes Öcsém tehát az Instantiát kivette, és Asszonyámnak megküldötte. — Dobozy Mihály Úr Acsádról haza felé menvén, akkor nap vala itt, a' mikor az Instantia' beérkezett; Asszonyám tehát az Instantiát ennek a' barátunknak¹ adta 's kérte, hogy tartson egy Concursust a' Compossessoratussal az eránt, hogy az Úri szék mikor tartathatik, 's a Praesidium kinek deferáltatik; hozzá adván azt, hogy Asszonyám, mint Instans, óhajtaná, hogy a' Praesidium Bátyánk Péchy Imre Úrnak, vagy ha Ez elvonattatnék, Szűnyoghy Farkas Úrnak deferáltatnék. — Dobozy barátunk az Instantiát a' Tokodj Vice Notarius Úr indorsátájával magához vette: de azt kívánja, hogy ámbár kedves Bátyám Uram név szerint nem exmittáltatott, és ezen dologban Fél lévén, nem procedálhat, mindazáltal ez az exmissio is menjen a' Bátyám Uram kezéhez; Bátyám Uram majd közleni fogja vele, az az által küldi hozzá; 's ő akkor procedál. — Ez cselekszi, hogy íme az Instantia² ezen levelemmel együtt mégyen Bátyám Uramhoz, én pedig arra kérem, hogy ezt méltóztassék Dobozy barátunknak minyarást által küldeni, annyival inkább, mivel az exmissioban az parancsoltatik, hogy az Úri szék egy holnap alatt megtartassék.

Kivül: *

à Monsieur Monsieur Gabriel de Nagy, Assesseur du Comté de Bihar, & Avocat. à *Debrecin, a' Postaháznál.*

[Kazinczy másolata a Múzeum könyvtárában: F. H. 890.]

¹ A levélnek itt híja van, kiszakadt.

² Ismeretlen.

³ A levél zárlatán piros pecsét.

696.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Édes barátom, Imhol adnectálom a' Tisztát: méltóztassék az Úr a' fonák oldalát is megtekinteni. Adjon az Isten az Úrnak boldog vásári szüretet, és tégye sikeressé dolgomban való fáradozását.

Cselekedje azt az Úr, kérjje-meg Kis István Urat, nincs e valami nekem általadandója? 's ha van, végye kezéhez, 's lepecsételve hagyja Kis Imre barátunknál, hogy ha az Úr eltávozik is Debr.-ből, vehessem Kázmérből való visszajöttömmel. Adieu. 3a. 8br. (1804.)

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: 960. Q. H.]

697.

Kazinczy — Gr. Ráday Pálnak.

Ráday Pál g.hoz.

Édes Grófom,

Octobernek 3dikán Lónyai Gábor Zempléni vármegyei ordinar. Vice Ispánná lett. Ő Exc. a' Fő Ispán nem engedte meg, hogy felkiáltás által válasszák-meg a' két első Tisztviselőt; votumra kelle menni 's Lónyainak 300 egynehány voksa volt, midőn Ibrányi Miklósnak, a' kit Lónyai után legtöbbben óhajtottak, csak 136 voksa akadt. Én a' Restauration jelen nem voltam; ma jöttem ide Ér-Semlyéből, Biharból, 's Ujhelyben beszaladtam Lónyaihoz, hogy néki meg mondjam, hogy tisztelt Ipátoknak 's Néked édes Grófom, (a' ki megengeded tavaly, sőt parancsolád, hogy így szállítsalak), választása felől hirt hozok; mert elképzeltem, hogy Néki kevés ideje marad, hogy most mingyárt írjon. Örvendj tehát sógorodnak megtiszteltetésén, nézzd ezt a' lépést csak első grádicznak azokra, a' mellyeken ötlet érdemei majd feljebb fogják vezetni: de örvendj kivált a' Te nagy Ipadnak, hogy ez az öröm érte. Én Ő Excellentiájának éppen most végzettem-el levelemet. —

Hadd legyen szabad, édes Grófom, feldicsekednem azzal a' szerencsével, hogy Gróf Török Lajos, (kit mennyire szerettem, tiszteltem, a' mi Darvasunk tudja) Aug. 27dikén nékem adta a' maga leányát, Sophiet. Novemberben leviszem Semlyénbe. Nálók írom ezen

leveletem. — Én az ő birtokában lelem fel azt a jutalmat, a mellyel nékem a Gondviselés annyi szenvedések után tartozott; és hidd el, hogy ámbár előttem igen kedves, hogy Sophie a Gr. Török Lajos leánya, de egy ilyen derék személy birtokát szerencsének fogtam volna nézni, ha a legalacsonyabb sorsú ember gyermeke volna is.

Septembernek első napján egy levelet tettem-fel a Tokaji Postán V. Ispán Puky Ferencz Úrhoz, 's abban házasságom felől szöllöttam Darvashoz is, még pedig meghagyván neki, hogy azt alja Néked is tudtodra. Azon csomó levelek között, mellyeket akkor Tokajban tettem fel, egyre sem jött válasz. Tartok tőle, hogy leveleim mind elvesztek. Intsd-meg Darvast, hogy nékem par Debrecin, a Ér-Semlyén, írjon. Nincs ezen a földön senki, a ki lépésemet szépnak ne lelje, és ha magamat dicsérnem szabad, azt mondják, hogy illünk egyyüvé.

Imádást érdemlő Nettydnek kezeit csókolom. Hánynak beszéltem-el már, mint méne Néked, midőn alvó gyermekedet ölbe fogván, ki jövé! 's mint ölelt meg! — Az olly scénák, az olly szép szemek szép tekintetei örökre megtartják bényomásaikat.

Maradok hív tisztelettel

Édes Grófom

Kázmér, Zemplényben,

Octóbr. 5d. 1804

alázatos szolgád

Kazinczy Ferencz mk.¹

[Eredetije a Szemeretár I. kötetében.]

698.

Kazinczy — B. Prónay Lászlónak.

Fő Méltóságú Báró, Cs. K. Titk. Tanácsos és Fő Ispán,
Kegyelmes Uram!

Excellentiádnak érdemes veje, Lónyai Gábor Úr, a' tegnap előtt tartatott Zemplény Várm. Restauratio' alkalmatosságával a' voksoknak legnagyobb többsége által Ordinárius Vice Ispánnak választatott. Azon felyül, hogy ezen szerencsés történetnek, mint hazafi és Protestáns, 's az Excellentiád' kedves vejének szíves tisztelője 's barátja, szívesen örvendezem. örvendezem Excellentiádra

¹ A levél hátuljára Ráday ezeket jegyezte: «Kazinczy Ferencz. Feleltem rá a d. 6. Nov. 804.»

nézve is, kinek az a' szép sors jutott, hogy fogadott fiját egyik leg-szebb Vármegyénknek kormányán ülni szemlélteti, és azt láthatja, hogy ez a' szeretetre méltó fiatal ember mint teljesíti-bé majd a' felőle vetett köz reményt, 's mint szerez érdem által fényt és dicsőséget. Előtte fog lebegni Ipanak, az életben lévő Polgárok' elsőjének, dicső példája és az tüzelni fogja, hogy magát virtus által tégye nagygyá. Én ugyan erre mindég fogom emlékeztetni; nem, mintha reá szüksége volna, hanem azért, hogy szép tetteinek ezen emlékeztetés által édes bérét végye. Mert én nem kétlem, hogy a' mi kedves Lónyaink soha nem érzi magát nagyobbnak, mint mikor arra emlékezik, hogy ő Annak a' Veje, a' ki a' legszentebb hazai szeretet által azt nyerte-el, hogy mind az Udvartól, mind Polgártársaitól egyenlően szeretttetik, és a' kire Horátnak egészen reá illenek ezen szavai:

Non sumit aut ponit secures
Arbitrio popularis aurae.

Kegyelmes Uram! Kimondhatatlanul édes az nékem, hogy én ennyi esztendők után Excellentiádnak ezt a' Személye eránt való-tiszteltem' új bizonyosságát adhatom, hogy Excellentiádnak ismét mondhatom, hogy lelkem emelkedik, valamikor Excellentiádra gondol. Mondottam ezt az Excellentiád széplelkű fijának Mélt. Bárá Prónay Sándor Úrnak, mondottam Simonnak is, mondottam Gróf Rádaynének, Szerencsynének, Ujházyknak. A' Virtus nem tiszteltetik, nem imádtatik tisztábban, méltóbban, mint midőn azokban tiszteljük, inádjuk, a' kiken az ragyog. Említem én még, és feljegyeztem a' Maradéknak, hogy midőn 1790-ben sokan azok közzül, kiknek a' lelkiismeret' belső szava nem adott vigasztalást, rettegetek, Excellentiád felemelt fővel járt 's oda hagyta, mint a' Régiség' Nagyjai, a' zajt és a' hivatalért veszők' tolongását; hogy Excellentiád nem csak nem keresett ragyogást, hanem mikor ajánlatott is az, a' mit mások keresnek, magától eltiltotta! —

Excellentiád azon jutalom által, melyet ez' idén kített, igazi fényt vont újban magára. Nyughatatlan vagyok látni, ki kapja el és mi által nyerik-meg?

Az én életemnek új ösvénye nyílik. Augustusnak 27-dikén, Mélt. Gróf Török Lajos Úr, egykor Fő Directora az Oskoláknak a' Kassai Megyében, a' ki 21. esztendők óta nékem atyám volt, barátom volt, vezetőm 's tanítóm, 's hivatalbeli Előljárom volt, nékem

adta a' maga leányát, Sophiet. Én ezen érett lelkű, szeretetre felette méltó leánnyal azt a' szerencsét is nyerem, hogy illy férjfi Veje leszek. Jutalmát lelem sok és iszonyú szenvedéseimért ebben a' derék leányban, 's látom, a' mi mindég élesztett nyomorúságomban, hogy a' Gondviselés, ha késedelmes is, de bizony igasságos.

Tartsa-meg az élet' Istene Excellentiádat sokáig sok és nagy örömökre! — Én magamat ajánlom kegyelmeibe 's maradok szent tisztelettel

Excellentiádnak

Kázmér, Zemplényben, Octob. 5d. 1804.

alázatos szolgálja:

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije b. Prónay István péczeli levéltárában.]

699.

Csehy József — Kazinczynak.

October 17-dikén este. 1804.¹

Az eső zúg. Csendesség van körülöttem. Az éjjeli setétségből a' hold gyengén világít elő. Ablakom, melly délre nyílik, Hazám' egét mutattya a' horizonon. Erre függesztem szemeimet, és rólad gondolkozok, Kedves Kazinczym! Így gondolkoztam gyakran, minekelőtte avagy csak nevémet ismérte volna. Sóhajtottam, midőn végzéseite üldöztek, midőn sanyarú visszontagságok terhelték napjaidat. — Végre sorsod enyhülni kezdett, 's melly igen meg vidúltam. Íme boldogságod' hajnala nyílik, 's érzékeny hitvesednek karjai közt öröm napokat ígér! Nem tudom, mi belső érzés nyugtat meg, 's tesz bizonyossá boldogulásod felől! — *Reménylek; A' láng szépen emelkedik* — Felejtsd el szenvedéseidet, oszlasd el a' gyászos emlékezet' borongó ködét, gond, és tartózkodás nélkül ereszkedgy a' boldogság' kebelébe. — Ez megbékéltet a' sorsal téged is, engem is. Érzésem, mellyet számtalan vadságok elfagyaltak, elevenedik, szerencséd' képe megillet. — Igaz az, hogy minket katonai sorsunk érzéketlenséggel táplál. Szomorú állapot! hogy ezereknek ki kell vetkezni természettyekből: De lehet é különben? Úgy látszik, hogy csak az élhet bátran, a' ki fegyverhez nyult, mihelyt született. Nehogy

¹ Az évszám Kazinczy kezeírása.

gonoszoknak is kellessék lennünk, midőn naponként láttyuk, hogy a' fegyveres erőn is győzedelmeskedik a' fegyveres álnokság. De távul' tőlem emberi szívet meg-veszlegető gondolatok! — —

Przemysl. October 19-dikén. 804.

Csokonaynak a' Reményhez való Ódája méz-édességtű. Nekem még fúrge méhe sem tettzett vissza. Neked és néki számfalanszor köszönöm tehát azt a' gyönyörűséget, mellyet érzek. A' Sopronyi Társaság' munkáji, csak elképzem, melly nagy nyereség légyen nyelvünkre nézve.

Örömmek könyveit folyák el szememet,
Midőn virágozni látom nemzetemet.

Igaz ez rólam is; mert csak ez, a' mi után naponként sóhajtok.

Én most a' Debreczeni Grammatikát olvasom. Ez valóban philosophusi könyv. Az egy *ódi*, *ódi* passivum nem esik egészen szám izére. Úgy itélem, hogy ezt a' vetekedést máskép el sem is intézhetni, hanem az atyafiságos napkeleti nyelvekből; de mikor fog telni a' Magyaroknak arra, hogy Tudósokat küldgyenek el őseik lakó helyének fel-keresésére, eredettyek', és nyelvek meg-világosítására? Hát ha még [az] Ország' Authoritássá alatt állhatott volna lábra egy Társaság, a' melly behozta volna nyelvünkbe, és közönségessé tette volna a' classicus beszéd' módgyát. Egyébb eszközzel erősen is érjük ezt el; holott ez hozott a' franczia szónak is fényt, és kelendőséget. Tudod te ezt jobban, mint én, Kedves barátom; de csak azt akarom mondani, hogy te sem óhajtod inkább, mint én, 's ha valaha ezeken én tehetnék, akkor mondanám: Már eleget éltem!

Nagy örömmükre Regimentünk' Tulajdonossává Gróf Eszterházy Pál Generális Major tétetett. Nem kevéssé irtódtunk az idegenektől.

Elvégeztem a' lovasság' Manoeuvereihez való Magyarzatokat, 28 árkusra. Fő czélom véle az volt, hogy meg-könnyebbítsem magamnak az explicatiót, ha majd a' katonaságnak kell megmagyaráznom a' gyakorlás közben ez vagy amaz Manoeuvert, a' mit az olyan csak habozva végezhet, a' ki idegen nyelven tartya fejében a' dolgot.

Az én Virágom két izbéli levelenre nem felel, a' mi nyughatatlanít. *Megígérte* ugyan már egyszer, hogy nem fog mind egyik levelenre felelni, én azonban csak írnék bizvást néki. Én hát ehhez fogom tartani magamat.

A' téli estéket Mathesisommal fogom tölteni, és Lovász Mester-ségemet fogom bővíteni. Nappal kevés időm marad száraz hivatal-béli foglalatosságaimtól.

A' száznak guta ütése felől tudakoztam az itt való Regement' Orvossát, a' ki erősítette, hogy az nem veszedelmes. és inkább rheumatismusok közzé számlállódik.

Nálunk, az egy marhahúst kivéve, minden drágul. A' liszta búza koreecze (két pozsonyi) 10 f. 30 kr. A' sónak az ára is fel-emeltetett két annyjával.

Élly kedves barátom, és rólam meg ne feledkezz

Ment mp.

Még egyet: Mi Pesten társaságot tartván, a' *Virtusnak für* nevet adánk magyarul. 's most látom a' Debreczeni Gramatikában, hogy éppen nem ellenkezik az analógiával is. *pag. 257.*

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 192. sz.]

700.

Kazinezy — Nagy Gábornak.

Kassán, Nov. 6d. 1804.

Édes barátom,

Hogy az Úr Kázmérban volt, azzal nagyon lekötelezte mind a' Grófot, a' ki ezen jószívúségeért az Urat nagyon becsüli, mind engemet. Köszönöm, nagyon köszönöm.

Tegnap bejöttem. Holnap kész lesz a' szekerem, 8dban kimegyek Kázmérba, 's 11ben megesketnek. 13ban Beretőre megyek által. 20 táján lézsek Semlyénben.

Kérem az Urat, térjen be Váradihoz, és végye által az ott hagyott irásomat, 's viselje jól gondját, míg le megyek. Le van pecsételve.

Csokonay Úrnak mondja-meg az Úr, hogy Landcrernek elvittem a' levelet. Meg sem olvasta. Azt mondja, hogy a' Salétromos által megküldötte a' kívánt árkusokat. Látni akartam, mennyi van hátra és hanyadik árkusban dolgozik a' betűszedő. A' 3dik sincs egészen kirakva. De az csakugyan igaz, hogy a' Lilla Msptje van kiszúrva a' szedő asztalra. Azonban gyanús előttem, hogy a' Mspt nem alól a' typographiában, hanem az ő lakó szobájának szomszédjában az első emeleten, az az Debreczenisen szállván, a' 2dik ablak sorjában,

áll. Ott vannak a' betűk ládáji. És én azt javaslanám, hogy Csokonai Úr az Úrral tétessen-fel egy formalis judiciaria admonitiót, hogy ha két hónap alatt el nem készül a' munka, az Úr másnak adja, és őtet inhibeálja a' munka nyomtatásától. Mert bizony ezen az emberen sem Filep Úr, sem a' Magistratus nem fog semmit venni. Nekem azt mondta, hogy 4 ftot fizet a' Rakónak, és még sem megy a' munka. Igen, mondtam, mert egyebet dolgozik. — Nem. — Hogy nem? hisz egy nap alatt egy árkuat kirakhat? Erre vállat vonít, és úgy tesz, mint a' kitől adósságot kérnek és nem fizethet. —

Csokonai Úrnak szívére kötöm a' nekem való dalt. Már tudja, millyet óhajtok. Az én Sophiem az Urat is, Cs.-t is, Kis Imrét is barátjának fogja nézni. Adieu.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: 960. Q. II.]

701.

Gr. Ráday Pál — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Leirhatatlan örömmel vettem 's olvastam az én jó Ágnesemnek örömmel teljes barátságos Leveledet. Magában már az, hogy Te voltál a' levél írója, a' kit igazán mind ketten szeretünk 's tisztelünk, elég ok lett volna Irásod kedves fogadására, de még mennyire nevelte azt meg párosodásodról való tudósításod. Senki több részt szerentséd érzésébe nállamnál nem vehet, senki igazabb szível szerentsét, 's áldást nem kívánhat. A' szép Sofidat nem esmérem, atyát már igen régen tisztelve betsülöm, 's tudom hogy G. Török Lajostól más jónál, és szeretetre méltónál nem származhatott. Ajánlj mint esmerlent is kedves Mátkádnál; mond meg nékie, hogy nagy atya tisztelője, 's férje hiv barátja, igaz jussal kívánhattya gratiáját. Későbbi Levelem és válaszomm eránt engedelmet kérnék, de úgy tartom, hogy oly gyönyörtűségesek most a' Te napjaid, melyben észre sem veszed, hogy barátyaid a' Felclettel késtek. A' múlt napokban volt V. Ispány Puky és Darvas nállam, olvastam Leveledet, ittünk egőségtekre, 's mind kettő felelni mai postával szándékozott, reménylem, szándékjokat teljesítik is.

Enged meg nékem is. Kedves Barátom, hogy én is dítsekedjek. Augustus 31-dikén szült az én jó Ágnesem igen szerencsésen egy szép kis fiat, kit az nagy érdemű Ipmam nevére Lászlónak keresztel-

tettem, 's néked Gratiádba ajánlok. Mely nagy örömünk van a' kis Latzin, el gondolhatod; tizenkettődik esztendeje szerentsés háza'ságonak, 's boldogságom tökéletességére még Fiu hibázott. Sokat adtam volna érte, ha most láthatnád Ágnesemet; nem tudok szót annak helyes ki fejezésére, mit mutat képe, midőn kis fiával barátinknak ditskeszik. Meg nyót gyönyörűségem, de még nyótt a' gondom is gyermekeimbe 's tsak nekik élek már ez után.

Hogy Eperjest és a' szolgálatot végképen ott hagytam, eddig talán hallhattad; a' Felföldet, azt a' kis tót várost sajnállom; sajnállok ott némoly jó embereket, de hogy nem szolgállok, annak valóban örvendek. A' sógorom, Lónyai szerencsés, 's anyival inkább ditskedhetik választatásával, hogy a' mint közönségesen tudva van, a' Fő Ispány planuma ellen történt, és így a' Statusok egyenes választásából. A' Felesége Pirka, a' más héten volt nállunk, örömet kísértük volna vissza Zemplinbe, de házi körülállásunk most ithon maradni kényszerítenek [!]. Gábor a' dolgát sokra viheti, az jó Ipm szinte ifjodik, midőn gyermekeiről jó híreket kap. Már régen be ment az öreg Úr Budára; mióta Lónyai Sógor Al Ispány, nem láttam ugyan, de esmerem érzékeny szívét, s' tudom hogy örült neki.

Januarius 10. napjáig itt Ludányba maradunk, Farsangra Pestre megyünk. Irj, kérlek 's tudósíts boldogságodról, és ne felejs [!] el, hogy az Ipoly völgyén is vannak igaz barátid, melyek között igaz tisztelettel marad,

Ludány 6. 9br. 1804

alázatos szolgád 's barátod
Ráday Pál* mp.

Ágnesem Grófnéddal együtt tisztel.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 175. sz.]

702.

Kis János — Kazinczynak.

N. Dömölk, Nov. 9dikén 1804.

Nagy Erdemű Barátom!

Hosszas hallgatásomnak több okai voltak. Két három napig káplán nélkül voltam! még pedig ollyankor, mikor a' betegség rend-

* «Gróf Ráday Pál, unokája a' tudós Gedeonnak, idősb fia Gedeonnak a' Korona őrnek, Báró Prónay László Excell. veje.» *Kazinczy* F. jegyzése.

kivül uralkodott, valamint másutt ezen a' környéken, úgy [az] én Ekleziában is. Annaira elfoglalt addig hivatalom, hogy az ahoz tartozó dolgokon kívül tsak nem semmit sem tehettem. Egy ideig az ígért fejr papirosas könyvet vártam, melly ezelőtt egynéhány napokkal tsak ugyan kezemhez jött. De még egy más dolog is tartott függőben. Leveledben olvasván, hogy a' M. Nyelv eránt feltett kérdésre felelni nem fogsz, gondolatokba merültem. Sajnáltam, hogy egy olly fontos kérdésre a' Te feleletedet nem reménylheti a' Haza. Végre arra fakadtam, hogy én tegyek egy próbát. Hánytam vetetem magamban a' dolgot. Elolvastattam előttem Jenisch és némelly egyéb munkákat. Azután próbáltam a' tudva levő tárgyról gondolataimat az öregébből disponálni, hogy azokat Veled közölhessem. Épen most vagyok ezzel a' munkámmal készen; mellynek summáját sietve elődbe rajzolom. Nintsen, kedves Barátom, senki közel hozzám, a' kivel efféléről értekezhetném; sőt nints az egész Hazában is senki, a' kitől ilyenekről örömelebb kérdezősködném és jobb tanátsot 's oktatást reménylenék, mint Tetőled. Ebben is pedig, valamint mindenben a' barátságának egész bizodalnával folyamodom Hozzád.

Az első kérdésre nézve: előre akarom botsítani a' nyelv tökéletességeinek leírását. A' kimívelt nyelvnek három tökéletességei vagynak: Gazdagság, Érthetőség, és Hathatóság. A' kellemes hangzat az utolsóhoz tartozik. — Mennyiben bír a' M. nyelv ezekkel?

I. A' gazdagságra nézve.

1. A' külsőképp érezhető dolgok' kifejezéseivel bővelkedik, a' mennyiben a' nemzet előtt v. inkább a' tulajdon képpen való Magyar nép előtt esméretes dolgok értetnek. Az ez előtt esméretlen dolgoknak a' nyelv sem adhatott neveket.

2. A' dolgok tulajdonságait 's lélek tehetségeit kifejező szókból sem lát a' M. nyelv szükségét a' popularis tárgyú 's előadású munkákban. Ellenben a' speculativus tudományokban és a' lélek finomabb characteristicájában szegény és így általjában közészerű.

3. Az új szók formálhatóságában is tsak részből szerentsés a' M. nyelv. A' szók öszvetevésére nem igen hajlandó; de a' származtatásra szintén olly alkalmas, mint akar mellyik nyelv v. talán még alkalmasabb.

II. Az érthetőségre nézve.

1. Meghatározott értelműek a' M. szók legnagyobb részént, addig, míg a' köz értelemhez kell szóllani: de mihelyt speculativus

v. a' lelket finomabban characterizáló munkákat akarunk írni, kettős értelműek.

2. A' szók egymással való öszveköttetésére nézve (Grammaticalische Freiheiten nem tudtam kitenni 's azt gondolom, hogy az öszveköttetés alatt nagyobb részént lehet ezeket érteni) tökéletesebb a' M. nyelv minden új tudós nyelveknél. Vagynak benne a' szóknak rendes változtatásai, még pedig olyan regulák szerént, mellyek kevés kifogást szenvednek. Vagynak külömb különbéle formájú ígők p. o. tselekvő, szenvedő, közép, tselekedtető, etc. formájúak. Az Időt is többféleképpen jelenthetjük ki, mint más új nyelvek. — De az nagy hiba, hogy a' német épen nem fejezi-ki nyelvünk. Magános öszveköttő szótskáink is kevés számmal vagynak.

3. A' szók' elrendelésében a' M. nyelv tsak nem mindenütt követheti azt a' természeti rendet, mellyet a' Frantzia: legalább ment a' német' hibájától, vagy ment lehet, ha az Író akarja.

III. A' hathatóságra nézve.

1. A kellemetes hangzásban minden új nyelveket fellyül halad. Két hiba: a) a' sok hiatus van, mert sok szó kezdődik és végződik magában hangzón; b) némelly tájékokon 's némelly könyvekben igen sok hosszú syllabák vannak.

2. A' szók nagyobb részént elevenséget mutatók 's velős értelműek.

3. A' szók' elrendelésében elegendő szabadsága van, ha szintén annyi nints is, mint a régi nyelveknek.

A' második kérdésre.

I. Mitsoda eszközök által?

1. Poetai munkák,	} által.
2. Grammaticus és Criticus munkák,	
3. Philosophus munkák	

* A' fordítások szint oly hasznosak lehetnek, mint az eredeti munkák.

II. Miképp? — kell a' nyelvet

1. gazdagítani. a) a' dialectusokat 's provincialismusokat megválogatni; b) a' megavult szókat a' régi Írókból felkeresni; c) új szókat α) költsönözni és a' nyelv' analogiájához alkalmaztatni (a' *cus* és *ce* deák terminatioknak megtartására voksolok, így philo v. *filozo-*

fikus és *filosofice*, nem filosofikos- san, mint Márton. Mit mondasz hozzá?) β) új szókat csinálni a' származtatás által.

2. Érthetőbbé tenni.

a) A' szók értelmét, különösen a' synonymákét mennél jobban meghatározni.

b) A' Grammaticai finomságokkal (vagy hogyan mondjam?) meg határozva élni, p. o. az alig múltakkal, egészen múltakkal, jövővel.

c) A' szók' elrendelésében vigyázni.

3. *Hathatósabbá tenni.*

a) Vigyázni a' harmoniára — kerülni a hiátust, az igen hosszú szókat és a' kellelten húzásokat.

b) A' participialis constructionak több hasznát venni.

III. Mi teheti foganatosokká ezen eszközt, 's módokat?

A) Minden, a' mi a' tudományokat virágoztatja.

B) 1. Ha az országos hivatalokban, etc. a' közönséges dolgok magyarul folynának.

2. Ha magyar Udvar, főváros, theátrum volnának.

C) Hát ezek' nem létében?

1. Ha a' tudományok magyarul taníttatnának.

2. Ha mennél több popularis és kellemetes előadású munkák által terjesztetnék az el, a' mit a' philosophusok, Criticusok, Grammaticusok kitalálnának.

3. Ha a' könyvek' árulása eránt jobb intézetek tétetnének.

Nem tudom, kidolgozom-e ezt a' munkát 's azt sem tudom, ha kidolgozom is, mitsoda változtatásokat fogok ezen plánumban tenni. De arra a' szent szeretetre kérek, mellyel Literaturánkhöz és én hozzám viseltetel, méltóztatd ezen gondolatimat figyelmetességedre, 's írd meg mennél előbb rólok való ítéletedet. Oklass, tzafoj, igazíts útba, valahol hibázok, 's juttasd eszembe, 'a mit kihagytam 's kihagynom nem kellett volna. Mert fő tzelem az, hogy tanuljak és ha mit írok, olyan legyen, a' mi megérdemelje az elolvasást. — Mit gondolsz, fognak-e sokan concurrálni?

Eddig ki nem adott verseimet öszve irattan; talám, ha nyomtatót találok nekik, ki fogom adni. Küldött könyvedbe is kész leszek

némelly darabjaimat is leírni: tsak arra kérlek, hogy a' jövő nyárig légy békességes lífréssel. — Most Weber egy Mythológiámat nyomtatja, melyet Dammmak Meier Ottó által újra kidolgozott munkájából fordítottam. Gvadányi hist. folytatásának első darabja is kiszabadult a' Censura alól. — A' Sopr. M. Társaság egy kötet verseket adott-ki, melyben akaratom ellen egy néhány (annak előtte más tzelből felküldött) darabjaimat is beiktatták.

Némethről régen nem tudok semmit is. Több már fertály esztendejénél, hogy írtam neki levelet, melyben a' Te kívánságodat is akartam tellyesíteni. Nem vettem mind eddig semmi feleletet is.

Ha még eddig sem vetted azt a' tsonót, melyet a' múlt télen küldöttem, bizonyosan elveszett. Ezen gondolatban annál inkább megerősödöm, minthogy Szent-Györgyi is, a' kinek ugyan akkor küldöttem levelet és pakétotskát, hallgat. — Most esztendeje nyomtatattam Superintendensünk 50 esztendei predikátorsága' alkalmatosságával egy 1 $\frac{1}{2}$ árkusból álló verset, melynek tzimje ez: *A' papi hivatal méltósága*. Ebből a' munkátskából küldöttem egy néhány exemplárt Neked is — Sz.-Györgyinek is magános boríték alatt. Mind a' két nyalábot Győrön keresztül Kiss Istvánhoz útasítottam.

Kiss István már közel fél esztendőől fogva nála tartja Florám' Msmát; 's nem ír semmit, ki fogja-e nyomtatattani vagy nem. Hasonlóképpen van a' dolog a' Gyermekes Bibliothecájával is, melyet már ez előtt tsak nem két esztendővel adtam által. Hát a' Te munkáid, melyeket velem együtt olly sokan olajtanak, készülnek-e vagy inkább elhagyják-e már a' sajtót? Mint van egészséged? Én szememet ki vévén, türhető egészséggel 's állapottal ditsekedhctem. Az élet' Istene nyujtsa hosszúra életed' fonalát, melynek olly sokan örülnek, de senki sem jobban, mint

örökös tisztelőd, Kis.

[Eredetiye a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

703.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Kázmér, 16. [és 18.] Nov. 1804.

Édes barátom, Ötödik napja múlik, hogy férj vagyok. — Oh barátom, mely boldogságokat adott nekem az ég. Erről lehet azt elmondani, hogy ehhez hasonlót szem nem látott, fül nem hallott etc. Legmerészebb reményeim sem mertek felényiig emelkedni, és a' mint megjövendőlted, még külsőm is azt mutatja, hogy most kezdek élni. Az a' gyengélkedés, a' mellyet neked panaszoltam, elmúlt, ábrázatom vidám, színem viritó. — Ma, az az 18d. Nov. (mert 16-dikban két sornál többet nem írhattam) ma, mondom, már kóstoltam azt az örömet is, mellyet nekem, midőn veled háltam hitvesed' ágyában, ígértél, hogy néha komoly tónusban fogok Sophiennal szólni, és az az öröm, mellyet nekem az az óra adand, fel fog érni a' legédesebb szempillantások örömeivel.

Ma egy hete, Novembernek 11-dikén, éppen 12 órakor mentünk Templomba. Én úgy készültem, hogy a' Grófnak egy magyar allocutiót tartok, a' Grófnénak egy francziát, 's megköszönöm, hogy familiájokba fogadtak 's kérni fogom szülei áldásokat. De a' Gróf zokogó megindulással jött felém, midőn nem is véltem, sírva öszve csókolt, 's látván hogy pátthósszal akarok szólni, intett a' kezével mintegy csóválva, hogy ne szóljak, 's ment. Sár volt és hideg, és így kocsin menénk; az én Sophiém az én szekeremben Báró Geiszlernével és B. Wécsey Leopoldina Kisasszonnyal, az első nyoszolyó anyja volt a' B. Wécsey Miklósné képében, a' másik pedig Kranzel-fräule[in]. Én B. Splényi Manczi Kisasszonnyal és a' kedves testvéremmel, Klárival. A' Pap elmondta a' misét, 's végre az oltárhoz kelle menni. A' vőfej Nedeczky Úr, kilépett és Sophie-t kézen fogta. Sophie nem fogadta el jobbját, hanem kilépvén a' székből intett nekem, 's karomba öltvén karját, triumfussal mentem az oltárhoz. A' Pap kezeinket öszvefonta a' stórával, 's Sophie csaknem sikoltott szorításom alatt, azt mondja. Az én képemen az a' kívánság lebegett, úgy állítja a' Sógorom, hogy bár csak ott volna szabad megcsókolni. Társaságunk az ebédnél mind igen becses emberekből állott, kik közzé véletlenül három váratlan vendég egyveledett, de a' kik méltók voltak itt lenni. Hadd mondom el neveiket: 1. 2. B. Wécsey Leopoldina és Nincsi Kisasszonyok. 3. 4. B. Splényi Manczi és Caton

Kisasszonyok. 5. B. Geiszlerné, 6. a' férje, 7. az ifjabb B. Geiszler. 8. 9. a' Hugom Krájinikné a' leányával, Theresivel. 10. szolgabíró Mocsári, és Szirmay Antal, a' Praescs fija. Estve felé a' 2 Wécsey Kisasszonyon kívül mind elmentek. — József öcsém az Ipa temetésén volt Miskolczon, Beretlön pedig épen akkor nap temették az atyám testvér öccsét, Consil. Kazinczy András Urat. Kijövetén a' templomból az volt első dolgom, hogy az anyámnak egy expressus ember által levelet írjak, megtörtént esketésemet bejelentsem, Sophie-t és magamat gráciájába ajánljam. Ugyan ekkor irtam Kazinczy Andrásné nénémnek is, bejelentettem esketésemet, és assecuráltam, hogy ha lehetett volna elhalasztani, a' temetés miatt örömet differáltam volna, és kimentettem magam. Az anyámnak Sophie egy skatulya édességeket küld. Tegnap a' Grófné, Sophie és én Józsihoz által mentünk Regmeczre. A' vizita nem sült-el rosszul, 's én örvendek, hogy mihelytt megtudtam, hogy az Öcsém Miskolczról feljött, mindjárt voltam nála. Humanitate non peccatur. Édes barátom, adieu. Sophie Debreczent hamarabb fogja látni mint Semlyént, és örvend látásodnak. Ma Kassára megyünk. Szerdán itthon leszünk. Csötörtökön Beretlőre megyünk az Özvegyet vigasztalni. Péntfőn indulunk Semlyén felé, de kerülve. Talán Pénteken nálad leszünk. Adieu. Kassáról minap irt levelemet eddig vetted. Professzor Császár Úrnak 's Nagy Gábor Barátomnak mutathatód ezt, ha jónak látod. -- 'S a' kis Susika engem K. Úrnak többet *nem* hiv.

[Megjelent a »Kazinczy lev.« III. kötetében.]

704.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Kazinczyhoz Döbrentei

Sopron, November 30d. 1804.

Azon hazafitii nekimelegedés, mellyel a' Tek. Úr magát, Sztella borítékán a' soproni magyar társaság tagjának írta 1794ben, édesen sejteti velünk, e' társaság próbamunkáji zsengejének kegyes fogadását. Kiválogattuk mi mostani társak, az előttünk 1790 oltá voltak munkáji közül a' jobbakat 's bátorkodván magunkéit is azokhoz sorzani, sajtó alá bocsátók ime, 1804-ben. Óh fogadja magasra ment társunk ezeket szivesen, érdeme nem hervadó koszorúja mellől, melly felé a' mi virágaink csak most bimbóznak.

'S be szerencsés vagyok én, kire e' nyomtatvány megküldése bizott! Kilarhalom kebelemet. Hajnalomon és estéjimen előttem jár a' T. Úr neve csillagul, miolta Orpheusában Metastasióból, a' *nyög-décsellő szellőcskét* 's az ez után velett kifakadást olvasám.

És még Hamlet előtt azt a' velőig buzdító ajánlást! Sirban lévő Nagyok' fénye komolyan int, élőké vidáman, mert ettől viszon-szeretetet is reméllünk. Ha engem a' T. Úr szeretetne! nyert dicső-ségnek tartanám.

[Másolata a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 199. sz. II. k.]

705.

Kazinczy — Schedius Lajosnak.

Kázmér, d. 30. Novbr. 1804.

Hochverehrter,

Sie gestatten in Ihrer Zeitschrift auch dem Andenken von Männern, die nichts geschrieben haben, wenn sie nur eifrige Beförderer des Guten gewesen sind, einen Platz, und so bin ich [so] frey, Ihnen die Nachricht von dem Todesfalle meines geliebten Onkels, des Andreas Kazinczy, k. k. Consiliairs und Ablegaten der Zempliner Gespanschaft zu die Landtage [!] im Jahr 1790 und 1796. mitzutheilen. Bringen Sie seinen Manen einige Zeilen zum Opfer. Ich will Ihnen hier manche Berichte zur Auswahl hersetzen:

Sein Vater war: Daniel Kazinczy.

seine Mutter war: Theresia Szirmay.

Gattin: Maria Aisdorffer von Szegh.

Sohn: Stephan, erst mit Esther Baronne Hellenbach, dann mit Maria Jósa von Pankota verehlicht.

Tochter: Honorata, Gattin des Subst. V. Gespans der Ungvarer Gespanschaft Ladisl. Kárner von Palágy.

Er ward zu Vinna, 1738. d. 11. Apr. geboren, und starb zu Beretó, d. 8. Novbr. 1804. beerdiget, *den Tag meiner Vermählung*, d. 11. Novbr. — Er ward in der Gespanschaft, in welcher er lebte, wegen seinem [!] festen, sich stets gleichendem Character, seiner Thätigkeit, erfinderischem Geiste, attischem Witz und Grossmuth allge-

mein geachtet. Er war es, der unter den Protestanten einer der ersten war, die ihre Kinder in Katholische Academien schickten, und er vertraute seinen Sohn der Aufsicht und privaten Unterricht des Priesters der frommen Schulen, Pater Koros.

Ich bin seit dem 11. Novbr. Gatte, und einer der glücklichsten, die je die Sonne sah. Meine Sophie ist ein Originelles Mädchen, das auch ohne Seneca weiss, dass man nicht secundum similitudinem, sondern secundum rationem leben müsse. Sie hat von der Natur eine empfehlende Physionomie, einen Wuchs, wie es wenige gibt, die schönsten Hände und Füsse, einen liebenswürd. Geist erhalten, und das Beispiel eines Ludwig Török und einer Aloysia Comtesse Rogendorff, die gewiss die verehrungswürdigste Mutter ist, hat ihren schon von sich selbst zum Guten geneigten Geist zu dem vortrefflichsten gemacht. Fünf Jahre war sie mit einem emigranten (Grafen Maximilian d'Etoile) versprochen, der nun eine Pariserin mit 300,000 ₰ geheurathet hat, und die Ungarin einem Ungarn abtrat. Sie dispensirte mich von allen sonst gewöhnl. kleinlichen Heuraths-Geschenken, so wie mich ihr grosser Vater von dem ceremoniellen Vortrag, bei der Heurathsproposition dispensirte, und als wir zum Altar traten, und der Brautführer zu sie [!] trat, um sie dorthin zu führen, schlug sie seinen Arm aus, u. sagte zu mir: K... nun komme! und ich trat im Triumfe vor den Priester hin. Unsre Gäste, alle uneingeladen, machten den schönsten Zirkel. Braut-Mutter war die Schwester der Orczy, das ist die Ob. Gespannin v. Szathmár, aber nicht in Person, denn sie war krank, sondern nur in ihren Kindern (von denen die erste Tochter, *Marie* eben heute zu Kaschau, mit meinem Schwager, dem jüngern Grafen Joseph Török, versprochen wird) — und in den Kindern ihrer verstorbenen Schwester, der General und Ob. Gespann v. Szaboles, Gabriel Splényi. — Während dass ich Ihnen dies schreibe, war ich durch Sophie drey-mahl gestört. Ich weiss kaum, was ich schrieb. Entschuldigen Sie dem Glücklichen, der hinfort weniger schreiben wird, u. lieben Sie ihn. Adieu!

Franz Kazinczy mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 249. sz.]

706.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Kázmér, 5. Dec. 1804.

Nagy érdemű kedves barátom,

Nem férj — a' mint ezt utolsó levelemből már tudod — nem csak férj, hanem, ha meg nem csalnak az apparentiák, atya is vagyok egyszersmind. Érzed e, melly öröm van e' szókbán? Oh érzed, bizony érzed! Mert ki érezhelné azt jobban, mint az a' jó és széplelkű ember, a' ki a' természet útján való menést nézte mindég az élet' legszebb örömeinek? mint az a' jó és széplelkű ember, a' ki maga is a' legjobb férj, maga is a' legjobb atya? mint az a' jó és széplelkű ember, a' ki miolta én őtet ismerem, sőt minekelőtte még ismertem, nekem mindég a' legérzékenyebb barátom volt 's minden örömeimben, minden bánatomban osztozott? — Menj, édes barátom, és sügd meg ezt a' te tisztelt Hitvesednek. Fecsegjétek-el az estvét az én boldogságaim emlegetése alatt, és leljétek jutalmát barátságtoknak erántam abban, hogy meleg ömledezéseimből láthatjátok, hogy benneteket híven 's háládatosan szeretlek.

Minap, édes barátom, a' sebes eső, melly ablakaimnak jalouxjiról az üvegre pattogott, elverte álmomat. A' szél zúgott, az én kedves Sophiem pedig lassú pihegéssel aludt karjaim között. Képzeltetlen gyönyörködések alatt hallgattam alig hallható pihegését, 's tégedet óhajtottalak tanúmnak. Quam iuvat immites ventos audire cubantem, et dominam tenero continuisse sinu, aut gelidas hibernus aquas dum fuderit Auster, securum somnos imbre iuvante sequi! Így Tibull, így én!

Sokszor midőn Sophie karjaim közt szunnyad, könyörgéssé válnak érzéseim, hálát adok a' gondviselésnek, hogy reám illy irtóztató csapásokat mért, mert illy irtóztató csapások nélkül az én életem' angyala nem lett volna soha enyém.

Házunkban egy új házasság készül. A' Sógorom, az ifjabbik Gróf Török József, az én Sophiemnek testvér bátyja, egy 27 esztendősfő Ifjú, Novembernek 29-dikén nyerte mátkául B. Wécsey Miczit,

a' Szatthmár Vgyei Fő Ispán Báró Wécsey Miklós leányát, 's farsangban haza hozza. — Nem tudom megértesz e? De mit mond arra valaki, hogy a' *Szatthmár* Vgye Fő Ispánjának leánya lesz a' K. Ferenczné Sógorasszonya?

Az anyám kegyességgel felelt azon levelemre, a' melyet hozzá lakadalmamnak napján, mingyárt a' hogy a' Templomból az esketés ceremoniája után kijövének, irtam. Hála Istennek, végre csendes hanggal és anyai hanggal száll. Igyekezni fogok rajta, hogy a' természet' útjába akadjunk. Szépen felel az Ipámnak is hozzája irt és leányát ajánló levélére. Nekem pedig azt izente szóval, hogy mindaddig, míg fel nem jő, útnak ne induljak, mert maga viszen le. Várom tehát. Talán holnap érkezik meg Regmeczre, melly Kázmérhoz 7 fertály óra. 'S ha feljő, mintegy két hét alatt Semlyénben leszünk. Nem hiszem, hogy hamarabb lehessünk ott, mert innen el nem mehetünk a' nélkül hogy a' Bátyámnak Kazinczy András Úrnak özvegyét meg ne látogassuk. 'S útam többé nem lesz Debreczennek, minthogy az Anyám együtt jő. Pedig Sophie örült ismeretségednek!

Ricklnél nekem sok holmim lesz eddig letéve. Kérlek, küldj oda ezen levelkével, 's vedd által. Aztán borítsd egy boríték alá, spárgázd össze, 's pecsételd-bé; Kövér Imrének irtam, hogy vitesse ki Semlyénbe, hogy mihelytt oda érek, asztalomon lelhessem. El ne felejtöd nevedet reá írni, mert különben valaki tévedésből felbontja.

Csokonay Úrnak mondjad, hogy Bácsmegyeire irt versecskéje a' Lillában igen édes érzésekre fakasztott, 's szidtam a' Censort hogy belőle nevedet kitörlötte. Éppen ma hozza ki Kassáról szekerem a' lenyomatott árkusok' pakkját. Semlyénbe érvén, első dolgom lesz az exemplárt és ezt a' pakkot nékie beküldeni. Hitvesed kezét csókolom, csókolom a' két kis lányokat is. Adieu édes barátom! az Isten viseljen gondot a' te örömeidre is, az enyémekekre is. Adieu.

Nagy Gábor Urat a' boldog Kazinczy barátságosan kéri, hogy azt a' pakétet, a' mely eránt nem régiben irt, méltóztassék kézhez venni, és mind addig magánál tartani, míg Debreczenbe bémeget. Jelenti egyszersmind, hogy innen az ő élte' angyalával egyedül azon okból nem indult meg, mivel Semlyénből azt a' parancsolatot vette, hogy az anyja felérkeztét várja bé, kivel együtt fog lemenni.

Kázmér, 5. Dec. 1804.

[Megjelent a »Kazinczy lev.« III. kötetében.]

707.

Kazinczy -- B. Prónay Lászlónak.

Fő Mellóságú Báró 's Fő Ispán,

Kegyelmes Uram!

Csonka lenne az Excellentiád öröme kedves vejének, Lónyay Úrnak a' nemesi hivatalok legszebbikére lett emeltetésén, ha egyszerűsind azt is nem tudná, hogy mingyárt az első Gyűlésen, a' mellyen praesideált, Vármegyéjének kormányát miképpen vitte 's melly reményeket támasztott. Hadd légyen az a' szerencse, hogy Excellentiádnak ez a' remény nyújtatik, az enyém! — De minekelőtte ezeknek előbeszéléséhez fognék, hadd fessek Excellentiádnak egy képet ezen Vármegye' Publicuma felől, úgy mint azt az festheti, a' ki ennek Gyűlésein tíz esztendő olta most jelent-meg legelőször.

Ezt a' Vármegyét fényes Nemesség lakja, 's benne találtatik sok jó fő, sok tanulást szerető ember, kivált az ifjabbak között; de egy bizonyos érellenség tónusa, valamelly gyermeki petulantzia lepte-el még a' jobb főket is, melly annyira mégyen, hogy a' legtiszteletesb tárgyakat is tiszteletlenséggel, gyakorta pajkos csintalan-sággal tractálják. Előttök nincs semmi szent, nevetköznek mint a' megkábúltak, megrészegültek. Ez a' tiszteletlenség magát még a' Gyűlésekben is érezteti; vad elnyújtózással ülnek ott, 's minden ábrázaton az únalom van festve. Az ldegen, a' ki legelsőben jelenik-meg közöttök, megborzad ennek látására, 's megyen mihelylt mehet. De ez senkit sem botránkoztat annyira, mint azt, a' ki mint én, a' Bihari Gyűlésekhez szokott, és azt a' majestást látta, a' mellyet azokba olly Előülők hoztak-bé, mint Gróf Teleki Sámuel és Péchy Imre. — Most, midőn Ujhelybe bémentem, hogy a' 26dik Novemberben tartott Gyűlésen megjelenjek, azt igyekeztem leginkább kinézni, ha ez a' boldogtalan tónus tíz esztendők elforgása alatt fogyott e vagy nevededett, és ha az *ifjú* Vice Ispán, — a' kit a' rágalmazás csak azon oldalról mérészel bántani, hogy ifjú — bír e elég erővel a' maga Publicumával éreztetni, hogy az a' hely, a' hol a' köz dolgok folytattatnak, olly szent, mint a' templomok.

A' felgyülekezett Rendekben ugyan azt az indolentiát, ugyan azt az únalmat tapasztoltam, a' mellytől rettegék. Egnéhány Tisztviselő Vice Ispánjának engedelme nélkül meg nem jelent a' Gyűlésen;

eggyszerre három négy is szóllott, volt olyas is, a' ki boldogtalan elmésségét sületlen tréfával adta-elő; 's egy Tisztviselő (Fő Notárius Horváth) elfelejtette magát, 's éretlenül 's gondolatlanul meghatározólag szóllott a' dologhoz. A Vice Ispán *indulat nélkül*, és, a' mi szívének becsületére válik, *ellassult hanggal* intette-meg, hogy mig még ő beszéll a' dologról, ne szólljon decisivus hangon. A' szó sensatiót csinált; látta a' Publicum, hogy a' fiatal Vice Ispán erővel bír a' maga székének méltóságát fenn tartani; és fogadom, hogy egy két ilyen szó helyre hozza azt, a' mit az ő Antecessorai elhagytak romlani. Ha ezen első Gyűlésen az Excellentziád' kedves veje többet nem tett volna is, valóban sokat tett volna. De többet tett; noha én csak első nap jelenhettem-meg Praesidiuma alatt.

Tapasztalván, hogy némelly Tisztviselők a' Gyűlésre meg nem jelentek, némellyek pedig a' Sessióból kimentek, a' legszobb móddal megszóllította őket, hogy minden mentség nélkül kiki közölök ne csak megjelenjen Ujhelyben, hanem a' Sessiókból ki se maradjon. Rara animi moderatione maluit invenisse probos, quam fecisse, azt mondja Tacitus a' maga Ispának dicséretére, 's úgy vettem-ki, hogy a' Magyar Július Agricola' Veje ugyan ezen dicséret után törekszik.

Harmadik érdeme Lónyay Úrnak az, hogy szívére vette az adó fizető Nép' terhét, melly alig bírta a' Magistratus által megemésztett, elprédált tűzi fa' költségeit, 's oly böles rendeléseket szabott, hogy ezután e' részben panasza nem lehet. Ez a' cikkely igen nagy tekintetet vonsz ezen érdemes Úrra.

Azonban ha a' köz dolgok' folytatására rendelt helyen és órákon a' gyepiót talán hevesen is találta volna megrántani, a' szabad órákon olly popularitast mutat és olly nemes gazdálkodást asztalánál, melly mindeneknek szeretetét meg fogja nékie nyerni. Ott érzik ki a' Vice Ispán, nem érzik itt.

Láttam én itt egy két ábrázatot, a' mellyen kitetszett, hogy fáj nekik, messze esve lenni arany álmodozásaiktól, 's némelly suttogások estek itt is, amott is. De ki volt valaha azok nélkül, ki léptt-fel valaha fényes polczra, hogy irigyeket ne szerezzen? Az Excellentziád' kedves Veje örököse lessz annak a' nagy Férjfinak az ő hazafitii virtusaiban, a' kinek példája eddig is emelte lelkét. 'S mit nem várhat a' szeretetre legméltóbb Fő Ispán' hozzája ereszkedő barátságától!

Nem hallgathatom-el, hogy ezen Gyűlésen Mélt. Kamarás Jékelfalusi József Úr melly nemes cselekedettel dicsőítette-meg magát.

Az orphanális Deputatióhoz rendeltetvén az új Vice Ispán által, midőn a' sessiónak vége lett, az árváknak két ezer Rénes forintot ajándékoza, a' pénzt egyszerre ki is fizetvén. — A' jó ember örvend, midőn illy szép cselekedeteket hirdethet.

Litterárius igyekezetem felől Excellentiádnak másszor fogok írni. Most csak azt légyen szabad jelentenem, hogy hat darab írásom már megnyerte a' Censor' engedelmét. —

Megilletődve köszönöm Excellentiádnak kegyes részvételét házassági örömeimen. A' melly nap Excellentiád nékem írni méltóztatott, Novembr. 11dikén, léptem az én kedves Sophiem' karján irigylést érdemlő Vőlegény, az oltár elibe. — Maradok hiv tisztelettel

Excellentiádnak

Kázmér, 7d. xbr. 1804.

alázatos tisztelője

Kazinczy Fer. impr.

Uj hely 8d. xbr. — Éppen most hallom, hogy az egész Vgyebeli Magistratus azt mondja, hogy ezen a' Gyűlésen képzelhetetlen sokaságú restáns materián estek által, és hogy a' Publicum bánulva nézi a' fiatal Vice Ispán activitását. Légyen szabad mint újságot jelentenem, hogy a' Sógorom, Gróf Török József 29dik 9berb. jegyzette-el a' B. Vécsey Miklós és Orczy Mária leányát.

[Eredetije a b. Prónay István péczeli levéltárában.]

708.

Kazinczy — Ürményi Józsefnek.

Fő Méltóságú Gubernátor és Fő Ispán,

Kegyhnes Uram!

Excellentiádnak Neve szent név a' Múzsák előtt. Excellentiád volt az, a' kire a' Magyarok' nagy Asszonya a' tudományok' virágzásának gondjait bízta volt, és a' ki ezek körül halhatatlanságot érdemlő tetteket tett. Valaki ezeket szereti, Excellentiádhoz érzi magát esatolva, ha látásához szerencséje nem volt is, ha soha nem vette is kegyességének jelenségeit. Engedje-meg Excellentiád, hogy én, a' kit jótétire méltóztatott valaha, tiszteletemnek 's háládatosságomnak bizonyosságát adhassam, 's kegyességével büszkélkedjek.

Mostan készül sajtó alá öt darabból álló munkám, 's mindenik kötet elibe egy nagy Magyarinak akarom képét rézbe metszve függeszteni. Az első darab előtt az Excellentiádé fogna állani; mert az abban előforduló 's Marmontelből vett Szívképző Regéknek egyik könyve — (három Magyar történetet foglal magában, a': Les deux infortunées — Le scrupule és Laurette Regéjiből) — Excellentiádnak nevét viseli homlokán a' következő ajánlással:

Galliciai Kormányzó

's elébb Bihar, azután Nyitra, majd Bács, végre Fejér Vármegyei
Fő-Ispán

Ü r m é n y i J ó z s e f Excell-nak,
a' Szent István Apostoli Király Vitéz Rendje'
Commandeurjének,
a' nagy Kalocsai Érsek, Joannes de Ilmur',
érdemes maradékának.

*

— — honoresque ita gessit, vt ornamentum non accipere,
sed dare ipsi dignitati videretur.

JVSTINUS.

Fogadja-el Excellentiád szent tiszteletemet 's áldozatomat, 's méltóztassék engemet egy olajban festett, 's jól citalált képével megajándékozni, mellyről a' Metsző a' maga rezét készíthesse. — A' következő darabokban ezeknek képei fognak állani:

a' 2dikban: Báróti Sándor.

a' 3dikban: Báró Vay Miklós.

a' 4dikben: talán az öregebb Ráday Gedeon.

az 5dikben: Báró Prónay László Excell.

Én lakásomat anyai örökségemben választottam Bihar Vgyének Ér-Semlyén nevű helységben, Debreczenhez négy órányira. Ha Excellentiád a' képet az én nevemre adresszálva Debreczeni Kereskedő Ricklhez útasítatja, (melly annál könnyebb, minthogy neki Pesten is vagyon boltja:) bizonyosan fogom venni.

Engedje-meg Excellentiád, nagy kegyelmű Uram, hogy életemnek szerencsés változása felől egy szót ejthessenek. Holnap lesz egy

holnapja, hogy Gróf Török Lajosnak, a' ki egykor mint Directora a' Kassai Megyebeli Oskoláknak, hivatalbeli Előljáróm volt, Sophie nevezetű leányával az Oltár' számolyán öszveeskettettem, 's ezen szövetségben érzem az isteni Gondviselés' igaz voltát, a' ki nekem sokkal tartozott, és szeretetre méltó Angyalában életemnek igen sokat adott. Késedelmes voltát ajándéka nagyságával pótolta-ki. Egyéb cránt csendesen élek; egyedül a' popularis Conscriptio munkája által, mellyre Bihar Vgye engem is kiküldött, 's Gyűléseink' gyakorlásával elegendvén azokba, a' mellyek házi kerületemen kívül fekszenek.

Maradok a' legszentebb tisztelettel

Excellentziádnak

Kázmér, Zemplényben, az Ipan házánál. 10. Decembr.

1804.

alázatos szolgálja:

Kazinczy Fer. impr.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: 1425. Q. L.]

709.

Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak.

Nagy Méltóságú Báró Kamarás Úr, különös

tiszteletű 's bizodalnű Uram!

Themistoclest, hazája megszabadítóját 's boldogítóját, háládatlan Polgártársai számkivetésbe küldötték. Dühök a' Szalamisi Vezér ellen ezen kegyetlenség által meg nem enyhült; addig üldözték, hogy annak a' negédes Királynak udvarában kéntelenítetett menedéket keresni, 'a' kit egy nyomorúlt ladikban üzött vala el a' Pireús elől, hol ez hajójival a' tengert egészen elfedte volt. Még itt sem menekedhetett-meg gyalázatos ellenségeinek inceselkedéseitől; ezek követet küldöttek Xerxeshez, hogy ötlet nékik adná-ki, 's Xerxes elég nemes-séggel bírt elfelejteni Themistoclesnek, hogy az borította-el az ő nevét gyalázattal, 's kegyelmébe fogadta, de — azt kívánta tőle háládatosságu, hogy álljon bosszút érette és magáért Hazáján. A' *Görög* hajthatatlan volt 's hogy nyugtot leljen, megitta 'a' halál italát.

Ez az a' történet, a' mellyet én Munkáimnak 4-dik Kötetében kiadni szándékozom. A' munka előtt a' Méltóságos Báró' képe fog állani, 's az egész dedicatiót ezen kevés sorok teszik:

Hadadi

Báró Wesselényi Miklós
Cs. K. Kamarás Úrnak,
Az Erdélyi Játékszín Igazgatójának
's nagylelkű felsegellőjének,
a' Palatinus Wesselényi Ferencz'
rokon maradékának.

*

— — — firmore animum constantibus exemplis

TACITVS.

A' Tacitusból vett Motto azon czikkelyből vagon véve, a' hol a' nagy Thraseas Pactus megölettetése adatik-elő. — Egy fiatal Tiszt ennek a' római lelkű embernek meghozza az Imperátor parancsolatját, hogy haljon-meg. Paetus megszólítja a' Tisztecskét, 's ezt mondja neki: *Fiatal ember, olly időben élsz, a' hol hasznos lesz néked erőt adni lelkednek, a' tántoríthatatlanság példájának nézése által.*

Reménylem, a' Méltóságos Báró tiszteletemnek ezen jelenségét elfogadni méltóztatik, és engemet teljes lelkemben ismér. — Munkáimnak első Kötete előtt Galliciai Gubernator Ürményi József Excell. képe fog állani ezen Mottóval: — — — honoresque ita gessit, ut ornamentum non accipere, sed dare ipsi dignitati videretur. Justin. — A' 2-dik Kötet előtt a' Báróczy Sándoré, a' 3-dik előtt a' B. Vay Miklóse, a' 4-dik előtt a' Báró Prónay László *Excellentiájáé.* — Minden darab előtt tehát egy ponttirozott munkájú kép fog állani, ezen felyül minden darabban 2 vagy 3 réz tábla és 3 vagy 4 vignetten lesz. — A' munka kiadása mintegy 6 ezer frtba kerül, és ha az a' nagylelkű Wesselényi, a' ki minden jó igyekezetet örömeest segéll és minden nyomorúságot örömeest enyhít, ezen *egy Kötetnek kinyomatását* magára vállalja — (az 500 frtba kerül) — segedel-mét nem csak háládatos tisztelettel, de kevélykedve is veszem. A' munka már keresztül esett a' Censúrán; nincs egyéb hátra, hanem hogy a' Nyomatató munkába végye, melly meglesz, mihelytt illy temérdek summájú pénz néki lefizettetik. — A' Wagner által festett képet a' pénzzel együtt méltóztassék Dr. Pataki Úrnak, a' Patikárius Mauksch Úr vejének olly rendeléssel általadni, hogy küldje Kassai Kereskedő Fried Sámuel Úr' kezéhez. Ez a' Fried Úr Dr. Pataki

Úrnak Sógora, nekem igen becses barátom, 's tőle venni fogom minden bizonnal. — A' Wagner képe azonnal megy a' Metsző kezéhez, 's onnan vissza 'Sibóra a' maga épségében. — Pataki Úrnak nem szükség tudni: mi és miért küldtetik, ha úgy látja jónak a' Méltóságos Báró.

Az én életemnek új ösvénye nyílik. — Novemb. 11-dikén eskettetem öszve gróf Török Lajos Úrnak Sophie nevezetű leányával, 's egyyike vagyok a' legboldogabb férjeknek, a' kikre az Istennek szent napja valaha fénylett. A' Gondviselés én bennem újra megdicsőítette magát, 's sokkal tartozván, sokat adott egyy mind belsője, mind külsője miatt szeretetre igen is méltó leányban, a' ki nékem a' miatt, hogy leánya Török Lajosnak, még szeretetreméltóbb, mert ez az a' nagy ember, a' kit én 21 esztendő oltá a' legszentebb tisztelettel tiszteltem és szerettem.

Lehetetlen, hogy Külső Szolnok Vármegyei Perceptor Kövér Gábor Uram által küldött ajándékomat (két réztáblát) ne vette volna a' Méltóságos Báró, melly annyival kedvesebb lehetett, mivel tőlem jött, és mivel azt talán nem ismerte ezeknek látása előtt. *Jucunda recordatio malorum praeteritorum*, azt mondja Cicero, és azt mondja a' Keresztyéni tanítás is.

Éltesse Isten a' Méltóságos Bárót sok esztendőkre tökéletes épségben. Maradok hív tisztelettel

Méltóságos Báró Kamarás Úr

Nagysádnak

Kázmér, Zemplényben, Decemb. 15d. 1804.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz npr.

Kivül: 1

À Monsieur Monsieur Niclas Baron de Wesselényi, Chambellan de
Sa Majesté Imperiale Royale Apostolique

à Sibó²

en Transylvanie.

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós göröcsöni levéltárában.]

¹ A levél zárlatán töredezett piros pecsét s fölötte e jegyzés: «1804. d. 20 xbr. Kaszintzki.»

² Előbb e helyett *Clausenbourg* volt írva, a melyet idegen kéz törölt ki.

710.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Kázmér, 1a Jan. 1805.

Elsője minden barátimnak!

Elmúlt két holnapja, hogy Novemb. 11-én, a' nagy Luther neve napján! — véghez ment házasságom miatt Ér-Semlyént oda hagytam, és az én imádást érdemlő Sophiem' karja között, Ipamnak, Gróf Török Lajosnak, házánál múlatok. Ezen hosszú idő alatt nem vettem barátimnak semmi levelét. Végre rendelést tettem a' Semlyéni postán, hogy halomra gyűlt leveleim' csomóját küldjék-fel, 's ime a' csomó itt van; 's képzeld, kiét bontottam-fel legegélbb? Édes barátom, ez a' te leveled bizonyossá tett azon tartalékomban, hogy Septbr. első napján hozzád írt és Tokajban feladott levelem, valamint az, a' mellyet én ugyan akkor és ugyan onnan a' mi kedves Némethünknek írtam, elveszett. Nem szóllasz semmit házasságom felől, mellyet Néked is és Némethnek is béjelentettem; ez csalhatatlan jele, hogy arról Novemb. 2-ig semmit sem tudtál. — Nagyd elmondanom tehát, a' mit ezen levelemben Néked jelentettem volt.

Januar. 16dika volt az 1784-ben, a' midőn Gróf Török Lajos, fija az egykori nevezetes Referendáriusnak, ki felől a' Pataki Iskola' és Tisza mellyéki Superintendia' Curatora, Szatthmáry György, azt mondotta, hogy nem csak Vallásunk dolgait, de az idvességét is vakon reá meri bízni, és testvér öccse annak a' testi szemeire nézve megvakult Gróf Török Jósefnek, a' ki 1786-ban vagy 87ben kálvinistává lett, és most világtalanul Miskolczon él, reám atyai csókját legegélőször nyomta. Azolta mindég tartott erántam való barátsága. — 1785ben a' nagy Swieten által kir. Fő Igazgatójává választatván a' Kassai Megye Oskolájának, ez a' Minister azt a' kérdést levé neki, hogy a' maga Megyéjebeli Norm. Iskolák' Igazgatójává kit merne proponálni; de egyiknek Pápistának, a' másiknak Protestansnak kellene lenni. A' Gróf azt felelte, hogy Pápistát hirtelenében nem nevezhet (más nap a' mostani Protonotariust Melezer Lászlót projectalta), de egy Protestans fiatal-embert, igen is, mingyárt nevezhet; 's engem nevezett. Igy léptem én hivatalomba, mellyet házasságom innepén, — isnét mondom, a' mit feljebb említettem, a' nagy Luther' neve napján — 1786ban folytatni el is kezdettem, és 1791-nek Apriliséig folytattam. — A' Gróf, midőn Gróf Rogendorff Aloysiát,

Pálffy Carolinának mokáját, elvette, oly karban volt, hogy jószágai-
ból esztendőnként tízezer forint jövedelmet remélhetett. Az Atyja'
Bécsi fényes lakása, az a' nagy roll, a' mellyet Mária Theresia alatt
mind addig játszott, míg az 1764diki Diaetán az a' gyanú esett reá,
hogy Primás Barkóczy Ferenczel együtt ő írta a' hóhér kezek által
megégettetett *Vexatio dat intellectum* nevezetű irást, és a'
mellyet ismét játszott, minekutánna a' gyanú valótlansága kivilágo-
sodott, hozzá járulván az Alchymisták által való sokszori megcsal-
tatás, oly bontakozásba hozták a' házat, hogy midőn az öreg Gróf
megholt, az Ónadi és Sávolyi két Dominium hason fele a' szerint
tűnt-el, mint az Adeptek fialájában az arany. Az Ipam Kassán lak-
tában örök áron vette-meg Nagy-Kázmért, és azolta életben lévő
hitvesével ott lakik. 1796ban hivataljától elmozdítván (melly csapás
egynéhány esztendő mulva azon becsület által hozattatott helyre,
hogy néki pensio adattatott), kivonta magát falujába, 's Chémiai dol-
goztatások által meggyengült egészségét helyre-állította, 's négy rend-
beli Tincturája által jövedelmét tetemesen megszorította, magát a
strangúria kinjaitól megmentette, sok beteget tanácsával, sokat ingyen
nyújtott szerezével, sokat ingyen való gyógyításával és tartásával
boldogított és boldogít. — Ez a' Kázmér Regneczhez másfél órányira
fekszik, 's situatiója ez:

Kassa ○

○ Kázmér.

○ Regmecz.

Széphalom. ○

○ Újhely.

○ Patak.

Elképzelheted, melly gyönyörűséget leltem én negyedfél esztendő
előtt haza szabadulván ezen szomszédságban! — Első kimenésem
az Anyám házától Kázmérra volt. A' Gróf másnap visszaadta láto-
gatásunkat, 's elhozta egyellen egy fíját, Jósefet, és a' két leányait,
Sophiet és Marie-Susiet. Vice-Notariusságomban egy házban laktam
Kassán a' Gróffal. Hányszor rengettem az egyik térdemen Sophiet,
a' másikon a' kissebbiket! Én valék az a' Notarius, a' ki Sophienak,
midőn 1786ban a' Bécsi Salesiánákhoz kellett mennie oskolába (a'
Napamnak két testvére felöltözött apácza ottan), tizenhat atyái felől
a' Testimonialist expediáltam. Én akkor 27 esztendő voltam, Sophie
pedig 7. — — Most tehát úgy néztem a' két leányt, mint testvérei-

met. — Sophienak a' mellyén egy férfi kép függött. Kérdém, ki az? 's Sophie elpirúlt. Mama, wär' er hier, er wäre sein Freund! monda. Apotheizáltattam a' nem-értelt felelet által. — A' kép Maximilien Comte d'Etoilé volt, a' ki Sophieval szüleinek jóvá hagyása mellett jegyet váltott. A' házasság akkorára halasztatott, míg a' sors kimutatja, remélheti e hazájába való vissza menetelét. Végre kitöröltetett az emigransok' listájából, 's czidén egy 300 ezer livrájú személyt elvett, és Párishoz közel egy falut szerze. - - Én látván, hogy Sophie másé, *mint minden lekötelezett vagy férjes személlyel*, tartózkodva bántam véle, úgy, hogy ő az én magam viseletemet valamelly homályosan érzett idegenségnek vélte. Azonban én megváltoztattam Regmeczi lakásomat, bementem Biharba, s' úgy tetszett, hogy a' Kázméri házzal való szövetségnek örökre vége szakadt, azt kivévén, hogy néha leveleztünk, de nem Sophieval, hanem az anyagi kedvességű és Sevignei szépséggel elborított levélkéket írogató Susieval. Két esztendeig hordott rabbilínesen Sárosiné. Nem léptem soha túl a határ lineáján, sőt házassági kötelekről álmodoztam. Meguntam a' grimasszière és a' tudományos szép Asszonyt, a' ki minden új gondolkozás mellett mágnás férjet kívánt, 's ott hagytam. A' házasság nálam elmúlászhatatlan kötelességnek tetszett mindég. Midőn hánykódnám, hogy kit válasszak, valamelly jó Daemon a' Sophie nevét sugá fülembe. De én a' Török Lajos' házának nem csak vőt, hanem ragyogó vőt is óhajtottam; Én pedig az nem vagyok. Rettentett a' Vallás különbsége is; nem azért, mintha nem ismerném a' Lessing' Náthánját és szeretetreméltó Templariusát, hanem más tekintetből. 'S nem is remélhettem, hogy kívánságom teljességet érhet. Végre, hogy elmémet megnyugtassam, hogy el nem sáljónak láttam egy útát tenni Kázmérba, 's Aug. 24dikén oda értem.

Hanyatlott a' nap, midőn kocsim az udvarba beért. A' Grófné a' két lánnyal kívül ült. Unser Ferencz! unser Ferencz! ez volt a' kissébbik szava, midőn reám ismért; mert a' kissébbik azt hitte, hogy én ötet exclusive szeretem. Wie lange bleiben Sie hier, Ferencz? kérdé Sophie, mihelyt nekik köszöntem. So lange Sie mich nicht verjagen. — Da können Sie hier grau werden, monda, s' felindultunk a' grádicson. Lieber F. monda itt, was Sie mir profezeihei haben, ist geschchen; Etoile hat geheurathet. Szántam Sophiet, de örvendtettem magannak. Tudva volt előttem, hogy egy két kőrjét Etoile miatt elvesztette. — A' Gróf ágyban feködt; rázta a' hideg. Kért, vinném félre gyermekeit, mert neki alkalmatlan a' zsbongás. —

Feltettem vala magamban, hogy bár mi érjen, addig kérésemet elő nem adom, míg Pepivel nem szülök, ha az én lépésem az ő szerencsáját gátlani nem fogja e? mert kész voltam lemondani Sophieről, ha az az övének útjában áll; 's Pepi nem volt itthon. — Sophie Susie mellett velem Etoile felől beszélt, keseregte elvesztét, de nem vádolta. Én a' házias élet' boldogságait magasztaltam. — Rendes, monda Sophie, hogy te, édes barátom, mindég ebből a' lónusból szóllasz; 's én néked azt jövendölöm, hogy te ezeket az örömeket soha kóstolni nem fogod. 'S miért nem? kérdém megütközve. — Azt én nem tudom; de látod, nékem úgy tetszik, hogy te valamely leánynak vagy özvegynek házassági jelentést tenni nem is mernél. — Azt, gondolám magamban, meglátod, ha a' bátyád haza jó 's mosolyogtam. — Pepi más nap délig, — más nap estig sem jött, 's én erősen állék végzésem mellett, nem szóllani Sophienak, míg Pepivel nem végzek. Azonban 25dben estve magam maradván Sophieval, egyszer csak azon veszem észre magam', midőn a' declaratióknak közepette vagyok. «Kedves Leány! mondam, te engem ismersz minden részeiben szívemnek; ismered fekvésemet; ismered azokat, a' kikkel a' természet öszveszött és a' kik, mint tudod, életemet kegyetlenül keserítik; mondd-el, reá bírhatnád e magadat, hogy enyém légy 's engem a' sirig elkisérj? — «Kazinezy! micsoda neve ez a' tréfának?» — Nem, kedves leány, én nem üzők játékot; azért jöttem egyedül; szóllj, remélhetek e? — «Tehát úgy fognád tenni a' házassági jelentést?» — Nem, édes Sophie! te tudod, hogy sok esztendők oltá te vagy szemeimben az első személy. Sokáig küzködtem; nem reménylek semmit; de mondd-ki, hogy meg legyek nyugtatva. — Sophie ekkor vette észre, hogy majd csupa tűz a' képem, majd fagyos mint a' hó. Nem, Ferencz, ezt én nem vártam. Látom, hogy nem játék, a' mit előmbé adsz: de hiszen mi úgy néztük egymást, mint testvérek, soha sem is álmodtunk erről. — Az én főm szédelgett, 's Sophie érzette, hogy nyugalomra nagyon szüksége, 's elment.

Und wo werden wir wohnen? kérdé, midőn kis idő múlva vissza jött. — Az Angyali lélek! Ez vala tehát a' felelet kérdésemre. — Barátom, úgy mond, én az Anyánmmal szóllottam. Örömmel fogad-el; 's míg Susinak vittem a' hírt, béjelentett az Atyámmal, 's neked íme ezt izeni: Ő sokkal inkább barátja Ferencznek, mint-hogy vele a' közönséges úton járjon; a' Ceremoniel azt kívánná, hogy te szóllj az Atyámmal, de az Atyám azt meg nem engedi; ő szóll

veled. — Vendégek voltak a' háznál. Ott maradtak más nap is. Aug. 27dikén végre a' Gróf szállott 's Sophie a' hűség' zálogát ujjomra voná.

Elvégeztük, hogy egyikünk a' másokra semmit ne költsön; készüljön kiki a' mint tetszik, 's Sophie megígérte önmagától, hogy azt az egy pár ezret, a' mit az atyja néki kikészítésül ad, reszkető türe 's csillogó kövekre nem vesztegeti. Én, úgy mond, mindég úgy leszek öltözve, mint eddig, csinosan, az új izlet szerint, de mindég gazdálkodó móddal; ruhám annyi van, hogy újakat épen nincs szükségem varratni: de e' helyett azt kívánom, hogy te jelenj-meg előttem mindég izletesen. Várj csak, várj, én még megifjitalak, én törlöm le szenvedéseid' könyhúllatásait.

November 11dikén, midőn az Oltárhoz kelle lépni, el nem fogadta vezetője' karját. Kazinczy, nun komme! monda 's kézen fogva mentünk a' Pap elibe, 's kezünk a' stóla által öszve kötve, öszve szorult. Ő fejér atlaszban, kövek nélkül, de gazdag brabantzai csipkéekkel, haja fekete fürtjeiben, 's a' rozmarint csak kezébe fogván, én egy vas szín selyemmel tűzött posztó magyar ruhában; 's oh miért nem festhetem-le neked azt a' hangot, midőn nevét mondta ki: *Török Sophie*, és ezt: *Szeretem!* — Ezt a' szót francia modulációval mondta, nem úgy, mint Debreczenben mondanák, 's meg van kötve a' kötés, a' szerelem' legszebb kötése örökre és megmásolhatatlanul.

Németben mi még most is *Sienek* szállítjuk egymást, nem mindég ugyan, *de többnyire*; nem hiü affectatióból, hanem hogy magunkat emlékeztessük, hogy egymást becsülnünk kell. Így megy a' titulázás valamig a' nap a' firmamentumon van: de ha onnan leszállott, a' biztosabb *Du* áll elő, és rendes, Sophie akkor velem mindég magyarul szöll. 'S azt magától cselekszi, nem az én kérésemre.

Előtted, édes barátom, ismeretesek a' házassági élet' boldogságai. Ismered, melly gyönyörűség van abban, midőn az én Sophiem ölembe ül, nyakamat által fogja, és házi gondjainkat forgatjuk. Vagy midőn ő még alszik, és én az ő lassú pihegéseit fülelem. 'S midőn végre hosszan vont ébredési lihegéséből veszem észre, hogy álma eltűn, de én még meg nem mozdulok, hogy ha ismét el akar aludni, álma visszatérhessen; ő pedig, az Angyal! a' legszebb, leglágyabb, legfejérbbe kezét, mely valaha az isteni kéz által teremtetett, felém nyújtja 's rám lassan leteszi, hogy lássa, ha alszom e? — Ah, barátom, érzette e az illy tiszta örömöket az, a' ki csak a' Volgivaga Vénust tisztelte?

'S az én Sophiem — ha meg nem csálnak az apparentiák — Anya! Ő az én szerencsém Palladiuma, Ő az angyala életemnek, ő a' bére hosszas szenvedéseimnek, s karjai köztt minden öröm valóságos könyörgés a' Gondviseléshez, a' ki bennünket homályos útakon vezet paradicsomába.

Superintendensed' tiszteletére irt Odád *orgonahangzattal* hangzik. Benne van a' Poezisznek minden méltósága. Lángolásba hozta szivemet, és akkor mind elsüllyedtek előttem azok a' verselőink, a' kik csak szerelmet és bort énekelnek. Te vagy, barátom, te vagy az a' Poetája nemzetemnek, a' ki lelkeinket a' maga méltóságának érzésére tanítja. Ne vedd hízkelvésnek szavaimat, sem a' barátság' megvakításának.

Én tőled azt várom, azt kérem, azt kívánom, hogy 'Te az én szerelmemet tedd halhatatlanná Maradékink emlékezetében. Nem illy orgonai hangzatot várok, — félre tőlem minden fény! az csak kicsinyiséget fogná elárúlni — írj *meleg szívevel* a' mi tetszik, fessd a' házas élet boldogságait egygy Epistolácskában vagy énekecskében 's az nekem elég lesz. Elkevélyit az a' gondolat, hogy a' késő világ tudni fogja, hogy egymást szerettük.

Tudod e te azt — kételkedhetem felőle, minekutánna látom, hogy leveleim, legalább egy levelem, kezdedbe nem mentek — tudod e, mondom, hogy Rochefoucauldnek *erkölcsöt festő mondásait* Júliusban és Augban lefordítottam? Meg fogom Neked küldeni a' Mstumot azzal a' kéréssel, hogy tégy elibe egy rövid, philologicus értelmű *Előbeszédet*, és az én költségemen te bocsásd ki. Képem, melyet Kininger után John metszett 180 frtért, előtte fog állani, 's kevésbbé sérti-meg a' Modestiat, ha te írván a' Praefatiót, azt gyanítatod, hogy a' képet nem én tétettem elibe. — Szeretném, ha addig olvashatnál, míg *koszorút bizonynyal nyerendő* Írásod elkészül; mert úgy hiszem, hogy némelly datumokat 's példákat belőle dicsérve is, gáncsolva is hozhatsz elő.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

711.

Németh László — Kazinczynak.

Győr. Jan. 2dik. 1805.

Kedves Barátom,

Engedtem időt Hymen első napjaiban mind lármás, mind tsendes vigadozásaidnak, de hogy ismét Barátodhoz is fordulj, kérlek. Nem akarom, hogy a' Baráti szeretet hitvesedtől elvonjon, hanem hogy enyelgő Társod is a' hív barátság komolyabb mulatozásaiiba vonattassék. Mond meg néki, hogy ezt boldogságotoknak egy legbuzgóbb óhajtója mondja 's heves tsókjaiddal könnyen rá veszed, hogy még azt is meg engedje, a' mit eddig tselekedtél barátoddal, hogy magános foglalatosságaidnak egyik tárgya maradjon.

Engem egy idő óta sok familiai galyibák környékeznek. Egy öreg bátyám, az atyámnak testvére, a' ki míg jobban bírta magát, mindenképen ártalmamra lenni szándékozott, mindenektől elhagyatvatván, hozzám tért, és hogy mindenféle ügyeiben oltalmazója legyek, kér. Állapotjai sok bajjal járnak: de nem engedi elhagyni a' szívem. — A' Statisticám a' Budai Censurán sem admittaltatott: de olly relatio mellett nem is admittaltathatik egy okos könyv is. Mert a' Referens nem elégszik meg azzal, a' mit a' könyvben talál, hanem abból következéseket von, mellyek által a' manuscriptumot meg tiltathassa. Abból p. o. hogy én a' R. Cath. ifjuság neveltetését szoros királyi rendelkezésekhez szabottnak lenni állítom, azt következteti «ut tolerando regimini despotico adsvefiat.» Mivel kitészem a' Cath. Papságnak számát 's öszve hasonlítom azt a' nép számával, abból azt következteti, hogy nagyítom a' papság számát. De mit tehetek mind ezek ellen? Még egyszer elől vevém, és ha lehet, kihagyván minden megütkezést okozó helyeket, approbáltatom: ha nem, lemondván minden Magyar Auctorságról, tsendes magánosságban munkálodom.

A' Teleki utazásai készen vagynak és ezennel meg indulnak mindenfelé, 's hogy számodra is Sz. Györgyinkhez egy utasitassék, rendeltem. A' kit tsókolok kis feleségével együtt, és hogy meg hívó levelemre mind eddig nem felelt, nem szeretem. Ha előbb megérkez-nék a' számatokra szánt két nyomtatvány hozzá, mint az azokról irandó levelem, add tudtára ezen szándékomat. — Hát a' protestáns oskolák állapotjáról mikor érkezik meg tudósításod? Mikor küldöd

kezemhez az ígért recenziókat? — — Esméred e Tertinál Nagy Váradon? — milyen ember? Tudósíts felölle. Elj vígan Tisztelt hitveseddel és szeresd ez után is mint eddig

hiv Némethedet npr.

Feleségem is tisztel benneteket.

Kivül: 1

Az Úrnak Tettes Nes Kazinczy Ferentz Úrnak, szeretett Barátomnak
Budán, Debreczenen által

Ér Sömjénben.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

712.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Regmecz 12. Jan. 1805.

Édes barátom,

Az én Sophiem bútor szekerei ma érnek Semlyénbe. Ezen holnapnak vége felé magunk is ott leszünk. Addig az Asszonyám betegeskedése tartóztat, a' ki maga kíván bennünket levinni. — A' Nemezis a' tavalyi szenvedésekért nekem most adja a' jutalmat. Ma két holnapja költem-fel úgy, mint férj, legelőszőr. Tehát 62. napos házas ember vagyok. És még semmi visszás történet nem zavarta-meg boldogságom' érzéseit.

Ha reményem meg nem csal, nekem az Úr kezében holmi portékám van letéve. Nevezetesen Derecskéről levelet is várok, egyebet is. Tartsa jó helytt az Úr, míg érette küldök, vagy megyek. — Az Anyám arra kéri az Urat, hogy a' Debreczeni Táblán forgó Processusára vigyáztasson. Én pedig arra, hogy Kis Imre Urat nevemben köszöntse, és általa Úra Atyját Péterszegen köszöntesse. Úgy hiszem, hogy mind kettő részt vesz örömeimben, és örvend sorsom' változásán. Csokonay barátunknak Semlyénbe lement szekereim vitték le a' Landerernél elakadt nyomtatás esomóját a' Manuscriptummal egygyütt. Dr. Szentgyörgyi Úrnál hagytam letenni. Jelentse ezt néki az Úr, mert meglehet, hogy különben sokáig nem fogja venni.

Rázza-le az Úr a' maga keresztjét és kövessen engemet. Nem képzelhet az Úr jobbat, mint az olly házasság, a' mellyet az ember

1 A levél zárlatán ketté tört piros pecsét.

nem a' mellékes tekintetek miatt tett, (noha nékem az Isten azt is minden tekintetben megadta; meg, még a' successióban is) — hanem egyedül a' személyben való megnyugvás miatt. Adieu. Woschitzné Asszonyt az egész házzal tisztetem. Adieu.

IKTATNI.

Statuere, illocare, installare.

Ezen szónak ezt az értelmét tagadja a' Debreczeni híres Grammatica. — Hogy nincs igazsága, mutatja a' mi itt következik:

*

Szendrei Török Bálintnak tulajdon kezével irt, és most az Ipmának, Gróf Török Lajosnak, birtokában lévő Manualisában ezek a' sorok állanak:

pag. 44. - - «1647. die 30-a. Novembr. érkezett Szendrőbe Lehoczki Albert Pap Káptalon-emberünknek. --- 2-a xbr. iktattuk-be magunkat a' mi kegyelmes Urunk Ő Felséghe adta Donationkkal az Alföldi jószágunkba. Szendrőben Király-embere volt Török András Uram.»

pag. 45. - - «1648. 23. Mart. voltam Király-embere Barna György Uramnak az Szent Erzsébethi Jószágának béiktatásában.»

pag. 47. - - «1649. 30. 7br. Fekete László Uram, Wécsey Sándor Uram az Ő Felséghe Nova Donatiója mellett iktatták magokat Hajnácskó várában.

Kazinczy Ferencz mp.¹

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: Q. II. 960.]

713.

Kozma Gergely — Kazinczynak.

Tekintetes Úr,

mélyen tisztelt Barátom Uran!

Minekutánna az 1803-ik esztendő Septemberének 1-sőjén költ 's óhajtvá vártt Levelét azon esztendő Octobere' 4dikén tisztellettal vettem, hogy azóltától fogva elfolytt 16 hónapni [?] egész idő alatt

¹ Nagy G. jegyzése: «Vettem Jan. 16-kán: Kazinczy

Levellemel adósa maradtam, valahányszor magannak szememre hányom, lehetetlen hogy mind annyiszor el ne pirtúljak. Ezt magam is botsáthatatlan hibának ismérném, hanemha egy bévehető mentesség állana pártomon. Még 1802-ikben T. Landerer Mihály Úrtól hozzám utasítva vólt négy új Románok' egyikének fordításához kezdvén, másikat egy Erdélyi legjobb Barátomhoz (a' kit a' Tek. Úr előtt e' folyó esztendőnek nyarán magammal együtt személlyesen bé-mutatni, reménylem, szerentsés lészek), hasonló tzállal küldém. Azonban nem sokára vissza tér küldeményem azzal a' barátságos onszolással: hogy a' hasonló Románok fordításával, mint hamar el-hervadandó Ró'sáknak nevelésével, hagyjak fel; hanem kezdjek valami olyanhoz, a' minek betse 's haszna állandóbb tartóságot ígér; Román Fordítók külömben is elég számosan lévén. Tanátsát jóvá hagytam, 's hasznomra fordítottam és midőn vonszódásomhoz 's vállaim' erőtlenségéhez mérseklett tárgyat keresnék, hosszas fontolódás után tett választásom a' Sultzer' Elmélkedéseiben a' Magyar Museumban és a' Mindenés Gyűjteményben *Reimár*nak annyira magasztalt *Természeti Vallásbeli Igazságaira* esett. Mellynek fordításához az 1803-ik esztendőnek enyészeten hozzá is kezdvén, abba annyira merültem, hogy Hivatalomtól maradott legküssebb tágulásonmat is reá szentelvén, tsak most juthattam arra a' pontra, hogy fordításomnak rostálásához 's jobbitásához kezdhessek. És e' volt Leveleim ki-maradásának az oka. Mely mentségemet ha a' Tekintetes Úr bévehetőnek itéli 's bé veszi, erántam tapasztaltatott Barátságának tartozom érette háládatossággal. Botsánatját annyival is inkább reménylem; mivel ennekutánna sűrűbben küldendő leveleim által eddig ejtett hibámat helyre hozni elsőbb kötelességemmé tészem.

Vissza térek már a' T. Úrnak említett utóbbi Levelére. Örvendek rajta, hogy a' Sáska Úr által küldött két Darabot tsekély munkátskámmal egyeteniben (melynek nyomtatásában ismét számos a' hiba) szivességgel fogadta; kérvén barátságosan, hogy ha az utolsóbbat olvasására méltóztalta, 's unalmára nem lenne, róla téjendő szokott egyenes jegyzéseit vélem közleni ne terheltelessék; hogy azokat ezután használhassam. — Köszönöm alázatosan, hogy a' nagy érdemű Orvos Viczay Úrnak betses képével engemet meg-ajándékozott.

Hogy az Erdélyieknek kivált irások 's nyomtatások mind eddig számtalan hibákkal telyes, elég nagy kár hogy igaz. De ennek meg-igazodását nem is várhatni mind addig, valamig egy az eddig vólt-taknál szorgalmasabb, buzgóbb, jövedelmesebb, 's hatalmasabb és

így szerentsébb lépéseket tehető Nyelvmivelő Társaság lábra nem áll; vagy míg egy ilyen tárgyra 200 ezer forint tőke pénzt szentelni ígért II. Leopold fel nem támad, 's ígését nem valóságotítja!!! — — —. A' Magyar Nyelvbéli Anomaliákra nézve, a' *történsz*-re azt jegyzem meg, hogy ez nem használható 's köz élésben lévő szó; mint hogy a' gyökér *történik*, maga személytelen ige v. időszó, és így *történsz* v. *történel* nem lévén nyelvünkben, például sem lehet őket fel-venni. — De hát hogy a' *bomlik*-nak *bomlól* és *bomlasz*, *omlik*-nak *onlól* és *omlassz*: *sikámodik*nak *sikámodol* és *sikámodsz*: *vérziknek* *vérzel* és *vérzessz*: *káromodik*-nak *káromkodol* és *káromkodsz*, *futamodik*-nak, *futamodol* és *futamodsz*, *ugrik*nak, *ugrol* és *ugrassz* s. t. két féle második személyei közül mindenik jóvá hagyatik 's köz élésben vagon? —

Elég kár, hogy az annyi kedvességgel méltán fogadtatott *Zaid* eleibe tett metzéstől fősvényen kiméltetett a' költség. De úgy tettzik, hogy annak Kiadója 1804-ben kezdette hibáját a' Zrinyi Miklós 's Barátjai etc. nevű Románba iktattatott két Zrinyiek' képe lemettztetésében helyre hozni. Én ugyan, a' ki a' Pesten lévő Originaljokat nem láttam, illendőleg megsem ítélnem. Legnagyobb gyönyörűségem ezen könyvnek kezembe akadásakor a' volt, hogy az ifjabb Zrinyi Karacs metzette, nem pedig valami *Barbarus*, 's elnevettem édesdeden magamat, a' Tek. Urnak néhány sorai legottan eszembe jutván, 's azokat újra olvasván.

Méltó sajnálni, hogy a' Wieland Gratziáji fordítását F[ötisztelen]dő Kis János Ur maga nem folytatta, kivált ha a' másik nem talál olyan szerentsés Fordító lenni, millyen az első lett volna. A' *Flora* nevű Journál ha előfizetésre bortsáttatik, méltóztatik a' Tek. Ur engemet T. Gedő József Urfi fenn ördeklelt Barátonnal egyetemben az alá-írók vagy előfizetők, sőt ezeknek öszveszedői számába is még előre be iktattatni: mivel én itten, Barátom pedig Abrudbányán 's vidékén Előfizetőket a' lehetőségig való számmal gyűjteni örömet fogunk. — Valyon a' Rikóti Mátyás nevű Verses Költeményt ki írta 's a' Zrinyi Miklóst kitsoda fordította, nem lehetneé megtudni? — A' Bácsmegyei Leveleitől visszaszerezhetetlenül megfosztatván, 's Erdélyben nem is találhatván, minthogy a' Tek. úr által kiadott Darabok Gyűjteményje egyedül ezzel héjjánosult meg, nem lennék é azon kérelmem által terhére, hogy engemet valami úton birtokára juttatni méltóztassék. —

Mlgs Aranka Ur, kivel a' T. Ur Levelét közlöttem, benne jelen-

tett tiszteletét barátságos indulattal, Utánírásabeli szomorú ujságát pedig velem együtt érzékenyül részt vevő szívvel olvasta; Barátságos tiszteletét viszontagolni, 's érzékenysége felől a' Tek. Urat bizonyosá tenni reám bízván. E mellett egy versezetjét is adá által a' lemásolás 's a' T. Urnak leendő küldés végett, mellyet ezennel ide is zártam. Az 1805-ik esztendő az 1803-nál 's az azt megelőzőtt néhányoknál ezerszerre szerentsébbnek telyes szívből óhajtván, Barátságába ajánlott, állandóul vagyok

a' Tekintetes Urnak

Sz. Geritze Jan. 28kán 1805.

alázatos Szolgája,
tisztelő Barátja
Kozma Gergely mk.

[Fradetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 173. sz.]

714.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

[A levél eleje hiányzik.]

A' karácsonyi innepeket a' lakodalman' napján eltemetett Onkelem', Consil. Kazinczy András házánál, 's Nagy-Anyám Szirmay Théréz után maradt atyámfiai közt Puzdics táján töltöttem. Ezek álmétkodva 's irigylve nézik szerencsémot. A' *kicsinyek* benne csak a' mágnás-leányt látják, melly előttem becs ugyan, mert nem idealis, hanem, *leider!* igen is realis világban élünk: de minden becsok közt a' legutolsó; mások, kivált az öregebb asszonyságok, a' minden negédség nélkül való eszes és legjobb tónusú menyecskét; mások ismét azt, hogy egymással olly tónusban vagyunk, hogy az idegen egy hamar észre sem venné, hogy egyyüvé tartozunk, mert én a' Marmontel *Scrüpül*-jében előforduló Comte P . . . példája szerint idegenek közt szemmel tartom ugyan Sophiet, de olykor, midőn új emberek forognak körülte, szabadjában hagyom. Valamerre fordulok, valahonnan leveleim érkeznek, minden meleg szívvel gratulál, még pedig nem csak Sophiehez, hanem az Ipanhoz is. 'S vádolja inunár a' vak a' Gondviselést, hogy rám annyi keresztet rakott, és a' jutalom megadásában olly késedelmes volt.

Lelkem gyönyörködve sejtegette az érzés gradatiójit: Ime ez, mondám, *enyém!* — Ime ez, mondám továbbatt, nékem ÉN. — Ime ez, mondám ismét később, nékem több mint ÉN. — És

ezt osztán megfordítva! Oh, áldassék az a' jó Isten, a' ki azokat a' kiket szeret, keserít, hogy nékik fenntebb örömöket adhasson.

Sophie középszerű termettel bír. Szébb mellyet, szébb kezet, szébb kart, szébb lábat, szébb derekat nem képzelhetsz. Hajai feketék. Képe' vonásai nincsenek a' regula szerint, talán bizarrak, mert orra Pálffy orr, de az *egész* kedves és sokakat bájoló. 8 esztendeig neveltetvén az anyja testvérjeinek kezei alatt a' Bécsi főszületésű Klastromban, francziául beszél legjobban; németül a' szerint beszél, a' mint közöttünk beszélteni szokás; Magyarúl és tótul is jól tud, noha néha botol. — 'S most már annyit beszéltem az én legszorosabb barátném felől, leginkább szeretett barátomnak, hogy bízvást más tárgyra szállhatok.

Munkádnak felosztása egészen megegyezik a' tárgy természetével. Jól van a' kezdet. Azt óhajtottam mindég, hogy te vállalkozzál a' megfelelésre. Engemet elébb a' házbeli keserítések, azután a' házasság gondjai annyira elfoglaltak, hogy erről nem gondolkozhattam; 's ha mind ezek meg nem gátlottak volna is, bizonyosan tiéd lett volna az elsőség, mert ki ír úgy mint Te? — Most tehát már csak az az óhajtásom van, hogy egészséged, hivatalod foglalatosságai, kiváltképpen pedig szemeid' gyengélkedése azt engedjék, hogy a' munkát egész gonddal tessed-meg. — Félek, hogy érdemed' érzése nem fogja megengedni, hogy apróságokra szállj, és példákat hordj-elő, mind a' jó, mind a' hibás írás módjairól; óhajtanám, hogy gondos fordításaink között némelly passzázokat vess össze, hogy a' nyelvek' különbsége, és ez által a' miénknek vagy gazdagsága, vagy szegénysége, vagy szépsége vagy rútsága kitessék.

(Az én Rochefoucauldóm három nyelven fog nyomtattatni. Így:

1. Ce que nous prenons

Was wir für Tugend . . . Übersetz. v. Schulz.

A' mit közönségesen virtusnak . . .)

Óhajtanám továbbá, hogy munkád a' Jenisch Vergleichung von XIV Sprachen-jénél vékonyabb ne légyen, és hogy abban azokat, a' miket Adelung, Pölitz 'st. a' stylistikára nézve mondanak, és a' mit az olly Irók mint Bürger volt, Adelungnak hyperorthodoxiájára feleltek, (a' millyen az, hogy a' művész nem *ad naturam*, hanem *εἰς το κριτικόν* fest, és így a' szép író nem a' Debreczeni Puristák szerint, hanem *εἰς το κριτικόν* ír és szöll, 's nem gondol azzal, hogy ő előtte szöllött e úgy valaki vagy nem? — így Klopstock) — óhajtanám

mondom, hogy ezeket a' legnagyobb energiával 's halmozva előhordott példák által megmutatva mondd: mert, bizony mondom néked, Publicumunk ezt nem csak nem tudja, hanem nem is gyanítja. (S mit mondjak Publicumunk felől, midőn ezt még a' mi megbecsülhetetlen szívé 's nagy culturájú Szentgyörgyink sem tudja, és nem is akarja?)

A' gazdagságra nézve.

1. A' külsőképp érezhető dolgok kifejezéseivel bővülködik stb. — Itt jó lesz felhordani a' szókat, mellyek a' Magyarban 1. *nincsenek*. 2. *másoktól kölcsönöztek*; és feljegyezni azokat, a' mellyeket a' mi igen is docilis Atyáink a' tóttól és némettől *a' maga ősi, ugyan azt jelentő szavait elfelejtvén, vettek*.
2. A' dolgok' tulajdonságait stb. Itt rakd-fel, kérlek, a' *Geist, Seele, höftlich, feyerlich, ernst, erhaben, eifersüchtig, neugierig*, 'stb. különbségeit, mellyek nálunk nincsenek. 'S ha tetszik, tedd mellé azon új szókat, a' mellyeket ezen ideák' kinyomására gyártottunk. Mint ernst *komoly*, eifersüchtig *féltékeny* 'stb.
3. A' szók' öszvetevésére igen is hajlandó. Ennek sok példái vannak a' régibb Iróknál is, a' köz életben is. 'S csak finnyások ne legyünk, sokat csinálhatunk. —

(NB. Nicolai a' maga ismeretes utazásaiban neveti a' magyarok gyertya tartóját (Chandelier) és méltán! Kár, hogy rövidebb 's praecisusabb szót nem adtak ennek. A' participialis végzés tévedést szülhet. Illyen ugyan a' *Leuchter* is. *Koppantó!* és melly rüt szó ez! 's hogy ezt a' *koppanástól* kellett venni! melly vadságra mutat ez!).

«Nagy hiba, hogy a' nemet épen nem fejezi-ki.» — Ez a' nagy igazság azt kívánja, hogy meggyőző példát hozz-elő, még pedig idegen nyelvből vett darabban, a' hol a' *lui* és *elle*, *Er* és *Sie* magyarul ki nem tétethetnek. — Illyen az, hogy a' nap és hold gyermekei az Éjtszakának; ez lyánya, amaz fija. Itt osztán a' *Sie* és *Er* nem continuáltathatik magyarban.

«Némelly tájékokon 's némelly könyvekben igen sok hosszú syllabák vannak.» — *Völt, völna, böldog*. Sok példát kell előhozni.

El ne felejtöd említeni, hogy ha egy részről nyelvünk véghe-
tetlenül szebb is a' Németnél, hogy hosszas szavai vannak: más
részről nagy hiba, hogy kevés monosyllabú törzsök szavai vannak.
'S a' gondatlanság ezeket, *csend*, *remény* stb. egészen elhagyta
(*enyhe lieblích lau*). Buzditsd ezeknek követésére Olvasóidat.

A' fordítások' érdemét éreztetni kell az által, hogy a' melly
hazában még nincs festő iskola, a' melly hazában még nem virág-
zik a' festés és faragás, ott a' Gypsabguszoknak 's Copiáknak nagy
a' haszna. A' fordításnak nagyobb mint a' Copiáknak, mert a' Copia
merő (hibás) originalis; de a' fordítás lassanként az idegen nyelvek'
szépségeit hozza a' miénkbe, és éreztetvén, hogy hol maradánk sokkal
hátrább az idegeneknél, végre meggyőz a' felől, hogy ha egy lineában
akarunk valaha ezeknek íróikkal állani, újítani kell nyelvünkön.

Itt jó lesz osztán az elmúlt századnak első és utolsó szakasza-
beli jobb Írókat összevetni. Még jobb Klopstockban az Anglus, Göthé-
ben a' Francia szövegeket kikeresni, és megmutatni, hogy azok a'
Német expressiók, a' mellyek most már civitate donáltattak, eleintén
fület öklendettek.

A' *cus* és *ce* terminatiók nékem sok kint csinálnak sokszor.
Valahol lehet, elhánynom a' *cust* és *cumot*. Így írom némelly (az
az a' fenntebb nemű) írásokban a' *Plánumot Plánnak*, nem *Plá-
numnak*. (Mein Plan ist der Hof. *Clarigo*. Az én Plánom az Udvar.)
(Schédius Úr egykor a' Kanzlert magyarul Cancellárnak, a' Notaert
Notárnak nevezte. Megjövendöltem, hogy soha sem fog elfogadtatni.) —
Az adjectivumokban nem lehet elhagyni az *ust*, és az asszonyokra
nem a' dedék terminatio szerint kell az adjectivumot ruházni. Curio-
sus ember, nem curióz ember. Marie *contenta* volt, kevesebbé rosszul:
contentus volt.

Az adverbális *cè* is sokszor el akasztja az embert. A' dolgot
psychologicè tekintvén etc. (NB. ezt a' francia is csak így tudja
kitenni: *en psych.*) — Így: *psychologus* módra, vagy: *psychologusi*
módra — látod hogy így nem megyen. — Virág Benedek a' poe-
tische Schriften-t így írja: *Poétai* munkák. Ez nem éppen jó; de
kapjunk rajta. Lehet e' szerint mondani: *filozofusi munkák* is. —
Én egyszer arra vetemedtem, hogy a' *metaphysicè*t így irtam:
A' dolgot metafysisch vévén. Tudniillik német betűkkel irtam-ki az
adverbiumot. De így a' göcs Sándor módjára nem felbontva, hanem
elvagdalva marad.

A' könyvek árulása cránt intést kellene adni az Iróknak, hogy némelly könyvárosok' Monopoliuma ellen serkenjenek-fel, Institőrös Mossóczyt boldogítsák, munkájikat nyomtassák csinosabban, 's nagy vigyázattal az orthographia és grammatica' törvényeire.

Meg kellene dicsérni a' sopronyi Siest, és a' Váczi Máramarosit, hogy gondosan nyomtatnak, és Wébernek 's Trattnernek érdemeit megismervén, serkenteni kellene mind kettőjököt, hogy dolgozzanak nem mint kézmivesek, hanem mint érdemeket becsülni tudó Művészek. — Némelly Olvasó ezt talán kicsavarodásnak venné: de a' Genie úgy csavarodik-ki, hogy a' kicsavarodás még kedves az olvasónak.

Flórátat és a' gyermekek Bthecáját szeretném ha Kis Istvántól elvétetnéd, és más valakire biznád. Szertelen dolog, a' mit Kis felől némelly Irónk panaszképpen mond. —

Láttad e már Versegimnek Rikolti Mátvását? Tele van grammaticai és orthographiai heterodoxiával. Én belőle még csak egy éneket sem tudtam elolvasni; itt nem lelem a' munkát; elindulásomkor pedig belé csömörlöttem igen hamar.

Csokonainak Lilláját ez a' fertelmes *Landerer* Kassán három esztendő olta tartóztatta, azon oknál fogva, hogy olesón alkudta meg a' nyomtatását. Cs. azolta mindég sürgeti majd levelek, majd közbenjárók által. Végre én folkerestem Landerert, 's vévén észre min múlik, azt az ajánlást tettem neki, hogy a' lenyomatott 3. árkus bérét kifizetem, 's vissza veszem a' Mst. Erre L. igen is kész volt. 28 flomba került a' munka kiváltása, de legalább Cs-nak örömet szerzek. — Az illyeket jó tudni, hogy a' más kárán tanuljunk.

Ölellek, édes barátom, a' legigazabb tisztelettel 's barátsággal. Sajnálom, hogy terhellek verseidnek leírásával: de az az örökkévalóságnak van írva, és így tedd örömet. Himfyt és a' Szombathelyi Nagy Prepostot tiszteld nevemben. Cselekedd, hogy boldogságomat ők is ismerjék 's szerencsémnek örvendjenek. Valaki Török Lajost és K. Ft ismeri, 's tudja szövetségeket, örvend ezen szép házasságnak. Ha az emberiség' szép korában, ha az emberiség' szép népe között laknánk, oltárt emeltek volna a' Szerelm és házasság Isten-ségeinek érette. Élj szerencsésen, édes barátom, az Istennek légyen gondja életedre, egészségedre, szemeidre, nyugodalmodra, örömeidre.

Felcségedet mint barátnémat, gyermekeidet mint nékem is gyermekeimet ölelem, 's az én vagy *Emílemet*, vagy *Iphigeniámat* előre ajánlom atyai szeretetedre. Ha te közel lagnál hozzám, a' keresztvizet ugyan Emílemlre senki más nem öntené, hogy a' vízzel együtt lelked is szállhatna reá. Élj, élj szerencsésen.

Vagy-e már festve? — Ne halaszd azt.

Wielandnak van egy munkája, hogy a' nyelv' culturája nem a' szép circulusok tónusa által, hanem a' jó írók' munkái által gyarapodik. Ezt meg kell olvasnod. Emilia Galottimból mihelytt haza megyek, kapsz némelly darabot munkádhoz. —

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

715.

Németh László — Kazineczynak.

Győr. Febr. 5dik 1805.

Kedvesem,

Régen várom leveledet, 's már betegséged cránt aggódom. Ne hagyj, kérek, oly soká bizonytalanságban. Irj állapotod, egésséged, boldogságod felől, hadd örüljek tzednek elérésén. — — Én boldog vagyok kedvescimbem. Arisztippem naponként több örömet oszt. Mindennap új meg új szókat és gondolatokat tanul, szemlátomást nevededik teste, fesül [!] lelke. Magyarúl és Németül egygyaránt beszél; a' Szt. Györgyi természeti historiája mellett lévő képeket mind esméri. Ő benne és feleségemben ujjulok, boldogulok. —

Irj a' többi tárgyakról is, mellyekre kértelek. Írd meg valamennyi Reformata, sőt a' Tájékaitokon lévő Evangelicus oskoláknak állapotját is, legalább Professorait; 's küldj recensioikat. Ha Szirmay historiáját Zemplin Vármegyéről recenseálni időd engedné, igen szeretném. Öllelek kedveseimmel együtt Téged, tsókolom hitvescédnek kezeit, tiszteli híven

Németh mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

716.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Édes barátom,

Ezen copiákkal kedveskedem az Úrnak Collectiójának bővítésére. Még többeket is irtam-le Kázmérban, mellyeket az Úrnak nagy gyönyörűséggel fogok mutathatni. Az Ipm azt bírta rám, hogy az Urat egyszer vigyem fel Kázmérba leveleinek megtekintése végett. Sophie-Antoinette pedig újra köszöni az Úrnak, hogy a' kedves macskáját, mellyet most maga hozott-le, el akarta hozni. Ha az Úr Debreczenben lett volna, mikor oda érkezénk, az Úrtól kértem volna szállást. Már ott valék a' háznál, 's üresen leltem azt. Én nagy boldogságok közt éltem napjaimat Semlyénben. Nincs boldogabb állapot, mint a' jól elsült házasság. Az Úr és Kis Imre Úr nem bánhatnak jobban, mint ha példámat követik. — Mikor jöhetne ki az Úr hozzánk? — Kedden reggel mindég oda haza kellene lenni az Úrnak. Semlyéni szekerek akkor mindég vannak Debreczenben, 's vihetnek 's hozhatnak levelet. Nékem az Úrnál Derecskéről leveleim, és a' mint luszem pakétjeim vannak; azt, kérem, küldje ki az Úr. Éljen szerencsésen. d. 7. Febr. 1805.

A' Micskei Úr processusából tudja M. Úr mit kell csinálni. Kérem, csinálja azt. El várnám a' tudósítást, ha sürgetnék. De hiszen Péchy Imre Úr írt a' Contratársnak, hogy alkuszunk.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: Q. II. 960.]

717.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

É. S. 10. Febr. 1805.

Tisztelt kedves barátom,

A' rossz út miatt senki sem jár tőlünk Debreczenbe, magam pedig inkább megfosztottam magamat attól a' gyönyörűségtől, hogy leveledet végzem és holmi aprólékos szükségüntről tégyek, mint-hogy ebben a' majd esős, majd jeges időben embert és lovat rontsak. Azonban éppen most esik tudtomra, hogy eggy itt lakos asztalosné hozzátok indul. Oda küldék, megtudni, ha elviheti e eselédemet; ha elviheti, az által, ha azt el nem viheti, maga által veszed ezt a'

levelemet, mellyet különben nem tudom, mikor fogtál volna venni, mert ilyen időben illy útban megmozdulni vagy mást megmozdítani vétek.

Az én Sophiem már felejtí, hogy nincs Kázmérrt. Első napokban sírt, még pedig titkon. Azért rejtette-el könyeit, hogy engem velek meg ne bántson; eltalálta felejtteni, hogy én neki nem csak férje, hanem testvére is vagyok. Megelőztem; mondtam neki, hogy sirásának tiszteletes okai vannak, érzi hogy szülejítől vált-cl; osztán az természeti mozdulat. Most nem sír többé, és az új helyhez, új módhoz, új emberekhez szokni kezd, 's a' gubás és kékszoknyás lakosait Semlyénnek szereti is. Csötörtökön estve tájban kilovaglottunk, nem trappban, nem galoppban, hanem a' leglassúbb léptetésben. Ez olly neme a' commóciónak és mulatásnak, mellyet sok idő olta gyakorol. Asszonyi nyerge van, mellyen nem férfi módra ül, hanem az eggyik, az az bal lábát kengyelvas helyett egy fél czipő formába dugván, a' jobbat pedig egy *villának* nevezett részében a' nyereg kápájának. Nálam nélkül soha ki nem megyen, én pedig soha cl nem felejttem, hogy anya lesz, 's a' ló olly jámbor, hogy semmi baj nem érheti; 's úgy hiszem azt, hogy Te ezen gyönyörűségétől meg nem fosztod. Semlyénben bizony több szüksége van reá, mint Kázmérrt volt. Itt kéntelen a' természet nézése által vidítani-fel magát, mert az emberek nem tudnak ehhez a' vidításhoz. És ez a' panaszja és panaszom nem finnyásság. — Megengeded e, hogy lovagoljon?

Csokonainak halála eránt egy kis tudósítást küldöttem az Ujságírónak; reménylem, helyt ad neki leveleiben. Kérlek, szólj az anyjával írásai eránt; azokban sokat kell rendbe szedni, kihagyni, és úgy változtatni, a' hogy idegen munkában változtatni szabad. Az illy munkát pedig az az ember viheti csak jól végbe, a' ki az Irót ismerte, és érzéseiben vele harmonizált. Erre szeretném Társnak Fazekas Mihály Urat. Ha Dombinak a' kezébe esne a' munka, *meg-ovidiusozná* etc., ha Szilágyi Gábornak etc. etc. megszilágyizná. — — Nyomatott csomója itt marada az embereim megtévedések miatt. Örömet állaladom az anyjának, noha úgy sem veheti hasznát. — Minden haszon a' munkából az anyjáé lenne. —

Németth László azt írja, hogy két exemplárja a' Gr. Telcki Domonkos németre fordított utazásainak a' Te kezédhez fog érkezni nem sokára; egyik neked, másik nekem. Ha veszed, küldd-ki. Egyszer mindenkor helyett arra kérlek, hogy ha leveled vagy pakétod

lesz nékem szálló, tétessd-le Ricklnél. Némelly Semlyéni lakos, a' ki a' Debreczeni héti vásárra bémegyen, restell a' piacról a' Te házadhoz fáradni az ön kedvemért; és ismered a' nép vadságát, par mauvaise hontc nem szeret tiszteletet érdemlő helyen fellépni: de Ricklt hamar találja 's közelre fárad, 's eggy *adjon Isten* etc. békőszónés nem hozza embarrasba. Adieu, édes barátom. Feleségedet Sophiemmal eggyütt szíves barátsággal tisztetem. Sophie felőled Kázmérba azt a' jelentést tette, hogy te eggy igen einnehmend módú, édes tónusú ember vagy. Bonum virum facile agnoscas, magnum libenter. Ezt mondja Tacitus az Ipa felől. Adieu. Szeress továbbá is. Adieu.

Ha nem marad időd ez által felelni, felelj kérlek postán.

Én az Ipa tanácsából oda fel létemben China decoctummal éltem volt 's tapasztaltam jó sikerét. Nem jó volna e Sophienak is azt cselekedni? Chínám van, 's csak Te engedd-meg, élni fog veled.

11-a Febr.

Sophie tegnap, az az Vasárnap, két ízben nagy Anfallját érzette a' Krampfnak; azután ismét magához tért, vig volt, 's éjtszaka nyughatatlanúl, de két ízben valamit csakugyan aludt. Ma olly gyenge, hogy alig tud fordúlni az ágyban. Ne véld asszonyi finnyásságnak, elkényeztetésnek. Nem az. De a' fájdalom irtóztató volt. Kérlek, könnyíts állapotján. — Ezt a' levelet az Inasom viszi; az asztalosnéra nem bízhatám

[Megjelent a «Kazinczy lev.» III. kötetében.]

718.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Kedves Drága Barátom!

Igen igen beszéllhetném vala veled, és leg inkább azokért 's azokról, a' mik felől írsz kedves leveledben: Mint van a' Méltóságos Aszszony? Szokik e' az alföldhöz? Nem szenvedett é változást egésége? 's a' t. 's ebből meg ítélnél leveled kettős kedvességit. Én arra sorjába felelek.

A' lovaglást nem ellenzem még most a' meg írt módon: továbbat önként fel hágy vele a' Méltóságos Aszszony; egyedül arra emlékeztetem, hogy a' fel és le hágást tsendesenn és a' meg tsúszamodástól való őrizkedéssel méltózlasson tenni.

A' mi a' görtsöt és fejer folyást illoti, Atyaságod (mert most a' leveledből vett gratuláló titulussal élek) igen foglyos kérdésekre méltóztatik ottan ki ereszkedni: mellyekre mind azon által, a' menynyire tsak lehet, meg határozva felcick. Nem mondom, hogy azoknak múlhatatlanul el kellett következni, de hogy el következtek, természeti dolognak látom. Tapasztalnak azon részek egygy idő óta bizonyos csmeretlen és az előtt soha nem próbált ösztönt, olyankor a' nedvességeknék oda való rohanások természeti dolog; a' Méltóságos Aszszony külömbenn is igen érzékeny érző inakkal bírván, nem könnyen veszi el azon ösztönnek érzésit, hozzá járul azon ki ürülésnek el maradása is, melly az aszszonyi jól lételnek barometruma, thermometruma és manometruma. Ha én a' Méltóságos Aszszonynyal avagy tsak szembe kötve is susoghatnék, azt is meg kérdeném, hogy azon fejer folyás nem eszi é fel a' szemérem test belső vagy külső ajakait, mint mikor az ember orra allyát az erős náthával járó vékony tsípös nedvesség fel vorosíti? A' vizellet, kivált mikor olly kis mértékben megyen, nem égeti é? e' két utolsó esetben javasolom azon egész tájéknak és a' hüvelynek is lágy meleg téjjel való gyakori meg törölgetésit. A' fájdalmas érzésnek szűnése után kérem, hogy ezen ki küldött mosni való vízbe igen gyenge viselt ruhát mártván, tessék vele azon részeket napjába három négy izben meg törölgetni.

A' görtsök és ottann ottan való alédozasok enyhítésire bizonyos tseppeket küldök: méltóztasson ő Nagysága nem ezeknek disztelen szagát, hanem a' jó indulatot, mellyel ajánlódnak 's a' jó következést tekintvén, a' felyül írás szerint akár egy kalán vízben, akár tzükoron kegyesen bevenni.

Még illyen tanúlt Grammatikus állítására sem hiszem, hogy a' Méltóságos Aszszony karjai tsak a' *Hajlékok*ban fájnának; fájnak biz azoknak *hajlási* még a' szabad levegőnn is, és nygan azért küldöm ezen spiritust, hogy reájok reggel, estve fél findzsányi dörgöltetvén, vagy fél óráig utánna tzükorral vagy fenyő-maggal füstölt flanerbe takartassanak.

Veled egy gondolatban lévén, Csokonai Barátunk minden papirosait most regisztrálom: a' ki nyomtatandó darabokat három négy

jó és értelmes barátival meg ítélvén, ki fogjuk válogatni 's fel osztani. Lillával és az Ódákkal épen most van oda Kis Imre Úr Nagy Váradra. Fogom az özvegynék jelenteni szivességedel.

Német Barátom munkáját, és ha mi más pakétod érkezik, el fogom Schmid Uramhoz, a' Rickl Uram társához küldeni.

Ha a' Méltóságos Aszszonynak tetszetes gyengesége volna, jóvá hagynám a' Chinával főtt vízzel való élést: de míg egészségesek vagyunk, várjuk az erőt az eledeltől és jó bortól; majd öregségünk felé szorúljunk a' roskadni tért házat támogató fa oszlopokra.

Ha a' görts (nem égető fájdalmas érzés é ez?) a' tsupa édes téjre nem enyhülne, jó leszsz székfü és bodza virágot egy kis len mag lisztel téjbe-vizbe meg főzvé, kötéstül azon részre borogatni. Tartsd figyelmes szemmel, valami kis tolvaj-hideg nem jelenti é magát a' M. Aszszony körül. Ma emlité előttem T. Gulátsiné Aszszonyom, hogy mostanába mindenkor várt benneteket magához: mentettelek, a' mint illott. Öllelek ezerszer kedvesem! az enyimekkel egygyütt és vagyok egyenes híved,

Debretzenben Febr. 11-én 1805.

Szent-Györgyi József mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

719.

Csehy József — Kazineczynak.

Przemysl, Febr. 14d. 1805.

Örvendek szerencsés házasságodnak, édes barátom. Senkit sem illet jobban a' mélló jutalom, mint téged. Ez meg fogja adni nyugalalmát napjaidnak. Éledgy fel hozzád hasonló gyermekeidben, kiket attyoknak tisztelt neve kísér a' Magyarok közzé.

Két kézzel kívánnám tellyesíteni kívánságodat, hogy Ürményi Exc.-nak felelet adásáról tchctnélek bizonyossá; de noha van Lembergben egynehány ösmerősöm, de nincs, a' ki Ő hozzá olly közel járna. Tudtomra esett azonban, hogy tavasz felé le szándékozik utazni Magyar Országra: Most a' Lengyel Urak Contractussaikat tartják Lembergben, melyeknek végit fogja várni. Azt is érttettem valakitől, hogy egy jól eltalált portraitja van Skorodynski Lembergi Orosz Püspöknél.

Virág meg nyugtatott két izbéli leveleivel, 's láttam, hogy gondyaim nem valának helytelenek, mert betegeskedett.

Magam a' Mathesisban foglalatoskodok. Algebrázok, szintügy szikrázik. Egyszersmind a' Mathesisbe szolgáló mesterszókat szedegetem együve Dugonicsból, 's tovább másokból is, a' kik mathematicus tárgyáról írtak, 's kiseded tudákos szótárt formálok francia kifejezéssel, de explicatio, és definitio nélkül. Még pedig nem csak, hogy majd ez a' particularis szótár egyedül magam hasznára szolgállyon, de igaz erdélyiesen szolván, az költ ki fejemben; hogý ha mások is külön tudományokból, liberális, és kézi mesterségekből öszve szedlett Mester szókkal particularis szótárakat csinálnának; ezekből a' jövendő Lexicon író derekasan segíthetné magát. Nem is tudom, a' nélkül mit érhet mai világban egy Lexicon? E' particularis szótárokat le tehetnénk Szécsényi Bibliothecájában Pesten, és a' legelsőnek tisztí volna, e' féle munkára, és intézetre a' hazafiakat meghíni.

Tudom, nevetni fogsz kedves barátom! hogy projectumokkal tele vagyok, etc. licet rideas. — Én is nevettem, hogy az idén Schedius Prof. Urat, kit én nagyon becsülök, a' Bécsi Kalendariumban a' fő Astronomusok számában olvastam.

Magyar könyveket Májusban várok Pestről, a' midőn a' Regimentünk béli Kapitány, jó barátom, a' ki a' Recrutákért ment le, ezen keresztül vissza-tér transportyával. Az idén Pest és Nógrád Vármegyéből kapjuk Recrutáinkat.

Körülöttünk mindenck igen nyugodalmosak, és a' hosszas békeségben erősen hiszünk. — Drága hűvesednek, Nagyságának, kegyes engedelmével kezeit csókolom,

Élly édes barátom és szeress.

Csehý mp.

A' mi farsangunk igen esendes. A' kis városok' capriciosus negédgye meg bontotta az egyességet. A' tisztelt Uri házak csak szoba leányaitat küldik báljainkba.

Et la servante vaut tout autant, que la maitresse.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 192. sz.]

720.

Kazinezy — Nagy Gábornak.

18. Febr. (1805.)

Az Úr nekem nem irt semmit a' Mieskey Ur processusa felől. Nagyon ajánlom ezt az Uraknak, és kérem hogy írja csak azt, hogy nem sürgetik e most, mert ha megérkezik az anyám, nyughatatlan lesz. — Az Úr kemenczéje mellett lévő ferslagomból Ferencz elhozza most a' könyveket; a' mit pedig visz, azt abba a' ferslagba hagyja. — Kis Imre Úr szép cselekedetet tesz barátja árnyéka-eránt, hogy a' Lillát nyomtattatja: de még szebbet tenne, ha a' Lilla hibáit elébb megtisztítatná. Sem a' rend nem jó, sem az Orthografia. A' Praefatio pedig irtóztató. Hadnagy Fazekas Úr poctice igazíthatna benne holmit. Sophie köszönti az Urat szívesen.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: Q. H. 960.]

721.

Szentgyörgyi József — Kazinezynak.

Kedves Drága Barátom!

Nagy és kedvetlen megindulással értettem a' patikárius hibáját, által adom leveledet Zeininger Úrnak, kit igen sajnálok, hogy öregséginek el gyengülése miatt maga vétsége nélkül e' féle kedvetlenségek érnek.

Az én tseppjeimben hire sintis a' rhabarbarának, castoreum bennek az a' nehéz szagú, de a' mellynek haszna sokkal hathatósabb, mint sem ki hagyhatnám.

Ne rémíttis, kedves Barátom, a' genyetség nevezetivel, tsak a' vaginában (mint testünknek minden nyilásaiban) jelen lévő, és most nagyobb mértékben oda tódult 's meg sűrűdött nedvesség ez, mellyet fejer folyásnak nevezünk. Úgy írod, Kedvesem, hogy a' M. Grófné áztatja a' fájdalmas részeket a' tőlem rendelt fejer vízzel, és hogy ruhát tart a' vaginában (hüvelyben): én erre egyyikre sem kértem a' Méltóságos Aszszonyt, és most is kérem, hogy ne tselekedje a' Méltóságos Aszszony. Mert ha jól értem, hogy a' hüvelybe be tevődik a' ruha, az ott ismét új ösztön lévén, neveli a' nedvességeknek oda való rohanását.

A' görtsöt igen is neveli a' meg hűlés és a' kedvetlen indulatok, a' gyomor émelygés és hányás is felette gyakran követő és legáltalább fele utjáig kíséző társai a' viselősségnek. Néha nem is lehet, 's nem is tanácsos egészen meg akadályoztatni.

Igen sajnálom, hogy ki nem mehetek, nem azért, hogy szükségcsnek látnám, hanem azért, hogy a' Mélt. Aszszonyt és Tégedet meg nyugtathatnálak. De rész szerint itt lévő számos és terhes betegek, rész szerint egy már éreltem kélszer hijjába küldött külföldi pátienssemnek e' hétre tett terminusom nem bocsátanak.

Szeretném, ha a' M. Aszszony füle és feje haszontalan beszédekkel, bárha volna is igazság benne, ne terhelődne! A' meg vizsgálatást el nem kerül, erre azért előre készítsd; nem is esik az sem a' lelki, sem a' testi tisztaságnak sérelmével. Itt az Aesthetikát tiszteletbe tartjuk, de sinór mértékül nem vesszük. Addig Bába Aszszonyt nem küldök, sem új orvosságot, míg a' kopogásnak és sebes fájdalmú érzésnek helyit, a' feje folyás 24 óra alatt ki takarodó mennyiségit, a' Méltóságos Aszszony étit, álmát meg nem határozod. Nintsen é szorúlása?

A' tisztogatásra igen ajánlom a' mész vizet. Ez így készül: óltatlan meszet apróra törvén, ennek által szitált porából kalánanként vet az ember egy nagy fazékba, 's mindenkor el keveri (a' gőzítől félre vonván a' fejit), a' hány itsze a' fazékban lévő víz, annyi kalánnal megy bele a' mész lisztből. Ekkor be fedvén, egygy éjtszakai higgadása után le meri az ember a' mész vizet és butellákra töltvén, be dugva pintzébe tartja; s' ezzel mosogatja.

Feleségem alázatos tiszteletit jelentvén, tsókolom a' Méltóságos Aszszony kezit és vagyok

Debretzenben, Febr. 19. 1805

tisztelő hív barátod
Szent-Györgyi József mk.

[Éredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

722.

Kis János --- Kazinczynak.

Megbetsűlhetetlen Barátom!

Kimondhatatlan kedvességű leveled épen akkor adatott kezembe, midőn indulóban voltam Pápára, hogy ott a' concurráló irást a' postára adjam. A' levél' elolvasása után felbontottam nyálábomat 's azt

írtam kézírásom' végére, hogy midőn szinte már útban volt, akkor érkeztek hozzám egy tudós Barátomnak egynéhány igen betses jegyzései, mellyeket, ha most elkéstek is, utóbb ha munkámnak a' koszorúhoz szerentséje leendő, haszonra kívánok fordítani. Azután felültem a' kotsira 's mentem leveled' társaságában. Nem tudom az ez által okoztatott édes hevüléseknek az akkori szeles hideggel való öszveütközésétől e vagy mitől, mire haza jöttem, nagy náthát, hurutot és fluxust kaptam, mellyhez a' fogfájás is hozzájárult. Most kezdek ezen különben nálam még eddig szokatlan rossz vendégektől valamennyire szabadúlni, 's legelső dolgom hozzád repülni 's boldog örömdben való szíves részvételemet jelenteni, vagy inkább (minthogy ezen jelentés szükségtelen volna) az azon való örömet veled viszont megosztani 's ez által édesebbé tenni.

Lefizette hát és a' mint boldogságod' Eliziumából irod, olly gazdag u'sorával lefizette a' sors régi adósságát? 'Tiszta szivemből örülök és sok okokra nézve örülök az eddig volt inkább szomorú, mint vig játék' tsumójának illy szerentsés és örvendetes kifejtődésének. Örülök mint jó ember, mert a' szép lelkek' boldogságát látni anyagi boldogság; örülök mint kerestyén Filosofus, mert a' sokat szenvedett jó lelkeknek utóbbi megjutalmaztatásában a' Gondviselés titkos útainak böltéségét imádni a' halandó ember' halhatatlan lelkének mind méltósága, mind boldogsága; örülök mint hazafi, mert azt a' buzgóságot, mellyel eddig is példa nélkül áldoztál Hazádnak, házassági boldogságod meg fogja kettőzletni; örülök mint Barátod, mert mind boldogságodat, mind szerentséllenségedet a' magaménak nézem. Tiszta szivem szerént kívánom, hogy azok az igen édes örömek, mellyekkel most a' legtisztább szerelem boldogit, kitsinyenként a' legigazabb, legszívesebb, legbuzgóbb barátság képébe öltözvén, holtig kísérjenek és szünet nélkül bájoljanak. — Ajánlj, édes Barátom, életed és szíved kedves párjának engemet is jó emlékezetébe. Mond-meg neki, hogy azokon az áldásokon kívül, mellyekre a' rajta olly szépen tündöklő sok tökéletességekért számot tarthat, még újjakkal is tartozik neki az Ég azokért a' sok buzgó könyörgésekért, mellyekkel a' Te Ő általa helyreállított boldogságodon örvendező barátid ő neki is naponként ezer jót kívánnak. Tedd bizonyossá a' felől, hogy minden boldogság és öröm, mellyben Téged részeltet, Barátidra is el fog áradni s azoktól is várhatja a' háladatosságnak szíves adóját.

Házasságodat sem a' Nagy prépostnak, sem Kisfaludynak még

eddig tudtokra nem adhattam, mert már régen nem szóllottam velek. De beszéltem róla sokat más jó emberek előtt; a' kik között egy itt N. Dömölkön lakó nemes szívi földes Asszony, Consil. és Vice Ispán Marits Úr' leánya különösen megkért, hogy nevében tisztelek és holdogságodban való örömét jelentssem. Néki Tsórott Fejér megyében az ódes anyja' házána! volt hozzád szerentséje 's ez a' szeretetre és tiszteletre méltó jó és szép lélek is tiszteled közzé tartozik.

Azt kívánod tőlem, hogy szerelmedet tegyem halhatatlanná a' maradék emlékezetében. Erre ugyan alkalmasabb feleletet nem adhatnék, mint Horatiusét: Cupidum — vires deficient. A' mi kevés tüzem van is, kimondhatatlanul nehéz azt az én környüállásaimban feléleszteni, külömben is lassú lévén elmém, a' szüntelen majd egy, majd más czerféle aprólékos és fontosabb dolgoknak közbenjövése miatt, tsak nem semmi nyomós munkába nem kaphatok. Mire gondolataimat tsak rendbe szedhetem 's tsak valamennyire neki hevülhetek is a' munkának, bizonyosan adja elő magát vagy egy vagy más hivatalbéli dolog, vagy tanátskérdés, vagy látogatás, vagy nem tudom miféle, a' mi gondolataimat eloszlatja, tüzemet eloltja. Senki sem tapasztalhatja jobban, mint én, hogy *Carmina secessum*, etc. és *Carmina proveniunt animo diducta sereno*. Erre is pedig sem nem születtem, sem környüállásaim nem vezettek. — Mind az által a' próbát megteszem 's ha más előtt nem lessz is annak érdeme, Te, minthogy szívem fog szóllani, kedvesen veszed. Mihelyt egészségem engedi, 's eddig való bajom miatt még jobban öszvelsoportozott dolgaim ürességet adnak, ez a' próbatétel lessz első foglalatoságom.

Sem házasságról, sem Rochefoucauldodról ezen utolsó leveleden kívül semmi egyéb írásod sem tudósított. Hogy ezen utolsó-nak általam leendő kiadásával akarsz megtisztelni, igen nagyra betsülöm. Ki nem mondhatom, melly nyugtalanul várom annak megérkezését. Útnak indult-e már és merre? Könnyen elgondolhatom, melly sokat tanulhatnék egy olly munkának magyar fordításából, melly a' gondolatoknak és érzéseknek legfinomabb finomságaival olly igen tele van.

Pályafutó írásomat, a' mint már emlitém, elküldöttem; mert a' kirendelt terminus még ezen hónap első napja volt. Jegyzéseid mind együl egyig válogatott igazságok. Felette sajnálom, hogy későn érkeztek. Az én munkám azok között az ezer akadályok között készült, mellyekről tsak imént panaszkodom; még pedig egy fertály esz-

tendő alatt. Könnyen elképzelheted, milyen lehet. Nem egyszer bántam meg a' sok akadályok között, hogy holc kaptam; de szégyenlettem félben hagyni, 's kételkedtem benne, ha a' nálamnál értelmesebbek vesződnek-e a' megfejtéssel. A' munka kézírásban mintegy 20 árkusból áll; 's tsaknem minden velem közlött jegyzéseidnek volna benne *alkalmatos hely*, a' hová azokat be lehetne iktatni. Azt igen eltaláltad, a' mitől féltél, hogy *apróságokra* (ha a' példák apróságok) nem igen *szállottam le*, de hogy ezt érdemem érzése okozta volna, a' mint te irod, azon igen kételkedem. Előre is láttam, hogy a' példáknak szűken való felhordása munkámnak legnagyobb hibája fog lenni; azonban rész szerént nem tudtam, rész szerént nem értem reá, rész szerént hajlandóságom ellen volt ezt tselekedni. Ha nyertes leszek, mindenképp igyekezni fogok ezen hujánosságnak kipótlásán. Talám Téged is fognak bíróvá tenni, 's abban az esetben kérek, hogy mennél bővebben lehet, ird meg nekem ítéletedet.

Festve még nem vagyok, de kívánságodra még a' nyáron lefestetem magamat. Nyomtatják-e már munkáidat és hol? Élj sokáig boldog házasságnak szép örömei között, liszta szívéből kívánja
N. Dömölkön Febr. 19-dikén 1805.

örökös tisztelőd 's barátod
K.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

723.

Kazinczy Nagy Gábornak.

Édes barátom,

Elkéstem; sietve kell írnom:

1. Micskey Úrnak imhol a' levél a' Processus eránt. Kövessen el az Úr, kérem, mindent, a' mit jónak lát.

2. Kérem az Urat, engedje ide egy hétre a' Szirmay Antal Zemplén Vármegyei két Tomus Munkáját. Recenseálnom kell és be küldöm az Úrnak pro revisione.

3. Minden dolog sokképen jö ki, más más pontból nézván, az egy gömbölyog figurát (sférát) kivéven. Így a' Csokonay munkájáról való ítélet is sokféle. Kérdés: mi interesszálja a' Publicum' nagyját, sőt az egész Publicumot, (egy két könyvesinálót kivéven,)

az e, hogy a' Csokonai munkája *hibátlannl adassék ki?* vagy az, hogy *hibájival?* — Ajánlom magamat barátságába.

(1805. Febr.)¹

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: Q. H. 960.]

724.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Kedves Drága Barátom!

El tévesztvén követed a' tempót, sebes futásomból hívata a' Feleségem vissza: és ismét kevés minuták múlva terminusom lévén a' Chirurgium Contuberniummal egy halottnak felbontására, tsak igen röviden felelek. Juthat eszedbe, hogy a' kristélyező machinát, mint egy leg szükségesebb házi eszközt, gyakran dítserem: most azért

— — Matre Deâ monstrante viam, azonn az útonn ostromoljuk az ellenséget, tsak annyiban t. i., hogy mihelyt a' M. Aszszonynak 24 óra alatt nem leszsz széki, azonnal készítettessen ezen szerekből kristélyt, és egy kalán olajat (lehet reptze vagy len mag olaj is, ha friss) hozzá tévén, adja, vagy adassa be magának. Ezen szercket még a' nagy görtsök alkalmatosságával is javasolom, de akkor olaj nélkül, hogy minél tovább benn maradjanak.

A' ki takarodó nyúlósság igen kevés; oka az, a' mit már két levelembenn említettem. A' M. Aszszony tsak Te veled kötődik, és ijeszt, mikor azt állítja, hogy nem másod magával ül a' divánon, vagy ha TE ott vagy, nem harmad magával. A' Tőled jól fel vett környül állások mind azt bizonyítják. A' gyomor lassanként el fog tsendesedni; hancm a' *Naturnak* többbe kerül, hogy a' neki *eddig* volt *unnatürlich* állapothoz hozzá törődjön.

Tsókolom a' M. Aszszony kezit, és kérem, hogy méltóztasson magát kegyesen meg ne hűteni, azt fel se teszem, hogy haragos volna. Feleségem alázatos tiszteletinek jelentésivel vagyok egyenes szívű híved

Debretzen Febr. 22. 1805.

Szent-Györgyi József. mk.

¹ «Vettem és feleltem Febr. 22-kén, 805. Elvitte a' Kotsissa, Vintze István.» — Nagy G. jegyzése.

U. I. A több szerekl való élést tovább is javasolom; laxánst a' szerfelett érzékeny gyomorra nézve nem örömet adnék; szükséges esetbenn inkább valami pilulákat fogok rendelni.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 476. sz.]

725.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Döbrenteihez Kazinczy.

Ér-Semlyén, Debretzen mellett, Februárius 23d. 1805.

Szeretetre méltó Társ!

Az Úr levelét a' Társaság ajándékával szint annyi illetődéssel vettem, mint hazafiúi örvendezéssel. Kedves nékem azt látni, hogy a' Jók engemet szeretnek, 's hiúságom igen is kősz elhitetni, hogy ezek engem azért méltóztatnak szeretetekre, mert a' jót velek együtt én is szeretem:

— — — szeretni hiven

A' jót! gyűlölni vesztig a' gonoszt!

A' legszebb bére annak hogy jót tettünk, az ugyan, hogy jót tettünk; ebben igaza van *Senecának* és ő utánna az Erdély' halhatatlan *Bácojának*. De ezen szebb, ezen tisztá jutalmán kívül, van a' jónak egy más szép jutalma is: az, mellyet nekem az Úr kedves levele és a' mellé zárt ajándék nyújt. Fogadja el az Úr szíves köszönetemet érette, 's jelentse a' Társaságnak, mellynek, mint Titoknoka, képét viseli, hogy én róla mindenkor kedves érzésekkel emlékezem, 's gyarapodásának, úgy is mint hazafi, úgy is mint Társ, szívesen örvendek.

Kisünknek virágai a' legszínesebbek, legillatosabbak ugyan abban a' koszorúban, mellyet a' Múza itten fűzött, de ifjabb Társainknak is vannak némelly virágai, mellyek édesen csiklándják mind a' szemet, mind a' szaglást. Ezeknek sorában kijegyezve volt az Úr' neve, még minek előtte levelét venni szerencsém volt is. De engedje az Úr a' barátságának, hogy szabadon élhessen legbecsesbb jusával, hadd mondjam ki a' gondolatot, melly magát bennem a' könyv' első megolvasása alatt tolta elő: némelly tárgy nem szenved poétai felöltöz-

tetést, és a' dalokat nem a' Németek' durva prosodiai törvénye, hanem a' görögök és rómaiak' mértéke szerint kell zengeni. A' lyra' édes zengése meg nem szenved a' rövidre ugratott consonánsok' darabosságát. Kedves nekem azt látni, hogy az a' szent tűz, melly ezt a' Társaságot alkotta, meg nem lohadt. Alázatos szolgája . . .

[Másolata a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 199. sz. II. köt.]

726.

Habóthy István — Kazineczynak.

Sig. Ér: Kesserű die 28 feb. 1805.

Spectabilis ac Perillustris Domine Domine, mihi
Singulariter Colendissime!

Ergo ad me ddo ad huc 22-a Febr. a. e. dimissas, et sub hodierno primun perceptas aestimatissimas Litteras Praetitulatae Dominationis Vestrae, intuitu dispensationis a Sacro Quadragesimali Jejunio rescribendum habeo tenore sequenti:

Sacratissimum Jejunium illud, quod olim in Lege, et Prophetis primum obumbratum, ipsius Christi Domini exemplo consecratum, ab Apostolis traditum, a sacris Canonibus praescriptum, et inter praecipua Orthodoxae Disciplinae Capita, semper et ubique, ab ipso Ecclesiae exordio numeratum fuit, nunc quoque Sancte et Religiose a fidelibus observetur est necesse.

Cum nihilominus Legi non subjaceat necessitas, Virtute praesentium Sancta Mater Ecclesia, vt benigna Mater Illustrissimam Dominam cum familia tota Praetae D. Vrae usque Dominicam Palmarum exclusive, ab esu carnum dispensat, exceptis diebus Mercurii, Veneris, et Sabathi; sequentibus praeterea additis: 1-o: Pro collatione vespertina, nisi valetudinis ratio aliud exegerit, non nisi cibos esuriales adhibere, exceptis diebus Dominicis, cum praeceptum tantum abstinentiae sit, liberum erit, tam in prandio, quam caena Carnes manducare.

2-o: Conceditur solum una dum taxat, per diem refectio, eo addito, ut non permisceatur cum cibis esurialibus.

3-o Obligantur dispensati: omni concessionum die 5 Pater, totidem Ave et unum Credo orare, ac denique praeter injuncta 5 Pater, Ave et Credo, tenentur Elemosynis et Orationum Suffragiis, aliisque piis Operibus peccata sua redimere. Qui in Reliquo dum

Ignotam Illustrissimam Dominam salute plurima reveoreor, aestimatis-
simis favoribus inclusus maneo

Spectabilis Dominationis Vestrae

Obligatissimus servus Stephanus

Ignatius Hahóthy de Eadem mp.

Investitus Parochus Kesserüiensis.

[Másolata a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 181. sz.]

727.

Kazinczy — Kozma Gergelynek.

Tisztelendő Úr,

Különös tekintetű Jó Uram

's kedves barátom!

Édes vala nékem azt látnom az Úrnak utóbbi leveléből, hogy az Úr és Mélt. Aranka Úr, rólam barátságosan emlékeznek; mert mi érdemli meg tehát az életben az irigylést, ha az nem a' Jók' szerete? Ez nagy tettek' tételére emeli a' lelket, és bőv poltolek mind azon kedvelenségekért, a' mellyek az embert a' kiszegzett tárgy után való futásában érik. Örvendek szerencsémnek, és azon leszek egész erővel, hogy az Urak' szeretetét állandóul megtarthassam. Kedves lesz nékem minden alkalmatosság, a' mellyen háládatos tiszteltemnek az Urak eránt valamelly jelenségét fogom adhatni.

Az én házi állapotom megváltozásáról a' minapi levele a' Magyar Kurírnak már elterjesztette a' hírt, és így az az Urak előtt már tudva lészen. A' Gondviselés én bennem igen szépen megdicsőítette magát. Bevét, berepít a' veszélybe, csak hogy az az öröme lehessen, hogy ismét megszabadított, és hogy váratlan jótétei által megmutassa azt, hogy javamra czélzott esapásaiban. Gróf Török Lajosnak és Gróf Rogendorff Aloysiának leánya, Sophie-Antoinette, Novembr. 11-dike oltá hitvesem. A' kik őtet ismerik, tudják mit nyertem benne; a' kik pedig azt tudják, hogy az Ipan nekem 22 esztendő oltá jóltevőm, tanítóm, vezérem, barátom, és 1786 's 1791 között, mint Kir. Igazgatója a' Tudományoknak a' Kassai Megyében (ez az országnak éppen negyedrészt tette), hivatalbeli Előljárom volt, kimondhatatlanul szépnék is lelik lépésemet. Török Lajos nékem 22 eszt. oltá atyám volt; Sophiet úgy néztem mint testvéremet; ő őt esztendő oltá jegyben volt egy szeretetre méltó fiatal emigráns-

sal (Gróf de l'Etoile Maximiliennel), a' ki megnyervén a' visszamehetésre a' nem is álmodott szabadságot, hogy életben lévő atyján 's számos testvérein 's magán segíthessen, elveve egy 300 ezer livrájú francia személyt, 's a' Magyar leányt Magyarának hagyá. — Sophie egy szeretetre méltó jó lélek, 's szeretetre méltó mind belsőjére, mind külsőjére nézve. Idejére nézve leányom lehetne. Legalább akkor midőn ő a' Stiftsmaessig házakból származott lánykával nevelő Salesiának Bécsi Klastromjokba készült menni, és e' miatt Abaujvármegyétől a' 16. ősi próbát kivette, melyet V. Notariusus lévén a' Vgyének, neki én expedáltam, ő *hat* én *27* esztendő's valék. Az Ipam ismeretes mind világosan látó szemei, mind szívének jósága, mind Chémiai munkái által. A' Napam Német születésű asszony, de a' Nagy Anya *Pálffy Miklós*nak leánya volt; 's nem érdemel kevesebb tiszteletet a' maga sexusában, mint az Ipam a' férjfiak között. — Vegye mind ezekhez az Úr azt az örömet, hogy az én Sophiem Septemberben anya lesz! — Most pedig szóljunk már literaturai munkáinkról.

Az Úr halotti Predikatióját meg olvastam mingyárt akkor, mikor az Úr azt nekem megküldeni méltóztatott. Szép Magyarság és ékesenszóllás, sokféle olvasás tetszik rajta: de én igen nem szeretem az *Alkalmatosságokra írt verset és Munkákat*. Nyűgben van az Író 's elakad; hideg hízelkedésnek tetszik meg érdemlett magasztalása is, mert a' miket elpazérolva látunk azokra, a' kiket szemeinkkel láttunk, 's magunk között ismertünk, azok mind hazug dicsérettek. De ebben nem magát az Urat, hanem az Úr hivatalát vádoljuk. — Osztán az a' deákos titulus, epigrammai elmésségével, Magyar Országgon non est publici saporis. 'S ez nem maga az, a' mit az Erdélyieken mi Magyar Országiak nem kedvellünk. Ugy tartom, az Erdélyiek hasonlóképpen ezt fogják mondhatni sok Magyar Országi munkák felől.

Aranka Úrnak meg küldött verse sok poétai szépségeket foglal magában, 's hazafiúi lélek által lelkesítetett. Az Olvasó a' nagy embert elevenen látja maga előtt, 's melegen vér szíve látására. A' fantaziának is igen szép játéka van a' versben. De azon felyül, hogy a' Vers neme nem az, a' minek a' regula szerint lennie kellett volna -- trochéusi! — azon felyül, hogy sok kiesűcsosodásokat látok benne, melyeket le lehetne, 's talán kellene is, csonkázni, a' Magyar Országi fül itt is felakad holnin. Osztán az Irók' nevei, jók és rosz-

szak egyvelgestt, még pedig úgy, mintha a' szerencse fazekában volnának egyyüvé rázva. Kis János, quo nemo fatnr dulcius, Gyöngyösi mellett — hát ha ez a' Gyöngyösi nem a' Gömöri Vice Ispán, hanem a' Tordai Leoninus verseket író talál lenni! — 's Kisfaludi hátúl a' sok nyavalyás könyvgyártók megett! — Ez vétek az érdem ellen! — Úgy hiszem, hogy Mélt. Aranka Úr és az Úr is ezen megjegyzésemet nem arra magyarázzák, hogy nevemet Báróczinak és Virágnak neveitől messze vetve látom (e' kettőnek magam is ezt a' helyet fogtam volna adni), hanem annak az egyenességnek, a' melly bizik magához, és a' vádtól, mellyet nem érdemel, nem tart. Ezt itt annál szükségesebbnek láttam megjegyezni, mert már egyy Gruber nevű Német-Magyar Poetáinkat úgy classificálta, hogy Batsányit tette elsőnek, 's Virágról azt mondta, hogy az *nagy erővel igyekszik Batsányi után.* —

Csokonay, a' kinek írásaiban sok van olyan, a' miről Horáznak szavaival ezt monthatjuk:

erat, quod tollere velles,

már nem él. Kis Imre Úr, Csokonainak szoros barátja, mihelytt Csokonayt sírba tettük, azonnal ment Váradra, Lilláját nyomtattatni. Ez hadd legyen így! A' Kis Imre kiadása híven előadja, mit csinált Csokonay, az enyém azt fogja mutatni, hogy mit változtattam. Cs.-nál egyy egyy rendtelenebbül élő embert képzelni nem lehet, 's írásainak csinra van szüksége.

Az én Kisem Flóráját Kis István tartóztatja. Most Verseit fogja kiadni, és még egyy más nagy munkán dolgozik. Rikóti a' *Verseghi* barátom munkája. — Zrinyit a' Jászberényi Ref. Predik. *Barkasi Mihály* fordította. Fordítani igen könnyű és igen nehéz dolog; a' mint t. i. az ember veszi; 's az is jó és szükség, hogy ilyen álmosan készült fordítások tétessenek. Csokonay a' fordításoknak nem adott nagy becsel, a' mint Dorottyája elcín mondja is: pedig jó munkát jól fordítani jobb, mint középszerű Originalt írni. Én két héttel ezelőtt küldöttem fel Bécsbe egyy új munkámat: *Herczeg de la Rochefoucauldnek erkölcsöt festő mondásait*, a' franczia textus a' német Schulz által készült forditással egygyütt a' Magyar előtt fog állani. Stylisticánknak nincs nehezebb része, mint az, a' mit a' német Conversations Sprachenek nevez: 's a' Rochefoucauld munkája Voltérnek ítélete szerint (a' ki ebben competens bíró volt) oly praccisioval van írva, hogy a' Classicusok ideje olta úgy még senki nem írt. —

Most Bácsmegyeinek Leveleit dolgozom újra, mert annyira elfogytak az exemplárok, hogy többé kapni nem lehet, és én az Úrnak barátságos és nékem hízelkedő parancsolatját sem teljesíthetem. 5. darab írásom sajtó alá kerül, mihelyt a' Nyomtató a' Mustrát beküldendi.

Történi*k*, mert személytelen és nem törté*n*. De a' többit nem engedhetem-meg. Károm*kods* bizonyosan hibás. Most küldöm éppen Sylvesternek Magy. Grammatikáját Pestre, hogy nyomtassák. 1539-ben adta ki, 's a' mi időnkre csak az az egy exempl. jött által, a' mellyből azt én kiirtam. Sylvester sokban jobban értette a' Grammaticát, mint a' mostaniak.

Maradok egész tisztelettel

ÉR-Semlyén, 1. Mart. 1805.

alázatos szolgája

Kazinczy Fer.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Iród. Lev. 4r. 173. sz.]

728.

Kazinczy -- Cserey Farkasnak.

ÉR-Semlyénben, Bihar-Vármegyében, Debreczenhez
5 órányira. Mart. 6d. 1805.

Méltóságos Úr!

A' tudományokat szerető fők között lelki atyafiság van conciliante virtute, ezt mondom én Senecának szavaival, a' mit ő az Istenek és a' jók felől mondott. Hadd éljek hát ezen jussal, 's légyen szabad a' Méltóságos Urat egy barátságos szolgálatra meg kérnem.

Azon harmad fél holnap alatt, mellyeket Nagy Kázmérban az Ipam' házánál töltöttem, írék a' Mélt. Úr' tisztelt Sógorának,¹ Báró Wesselényi Miklós Úrnak, hogy bizonyos literatúrai igyekezetemben, melly azon fellyül, hogy Nyelvünknek 's theatrumunknak is gyarapítására szolgál, a' Mélt. Báró nevét ragyogásban adja által a' következő kornak, terhemen könnyíteni méltóztassék. Nem koldulva tettem az ajánlást és kérést, mert mind ezt a' valóban nagyembert inkább becsülöm, mint hogy attól kellene tarthatnom, hogy ajánlásom koldulásnak vétethetik, mind magamat, mint hogy alacsony lépésre vetemedhessek. A' szép lelkek bátran szöllanak egymáshoz, és bizo-

¹ L. a 709. szám alatt közölt levelet.

dalommal. Azonban levelem választ nem kap, és öt ezer forintnál költségesebb plánomnak meg kellene indítatni. — Cselekedje a' Mélt. Úr, hogy tudhassam, ha a' Báró, a' Mélt. Úr tiszteletet érdemlő Sógora, azért nem felel e, mert levelemet nem vette, vagy azért, mert betegsége ismét gyötri, vagy azért, mert a' Postáktól tart; és bizonyossá lévén Méltóságos Sógorát és tiszteletet érdemlő Római lelkű Matronáját, a' legszentebb szeretet felől, a' mellyel valaha erántok legforróbb tisztelőjök viseltettek, fogadjon-bé engem is azoknak számokba, a' kik a' Mélt. Urat gyönyörködve nézik.

Maradok igaz tisztelettel

A' Méltóságos Úrnak alázatos szolgálója

Kazinczy Fer. mpr.

B. Wesselényinek Kolosvárra irtam a' levelet.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

729.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Ér-Semlyén d. 6. Mart. 1805.

Édes Barátom! Vegye az Úr az én Adversariáimnak ezt a' kiszakasztott pagináját az IKTATNI felől barátságosan. És visszanozza az Úr ezt az által, hogy egy Admonitoriát egy szegény Nemes embernek küldjön-ki nekem. A' dolog ez:

Ér-Semlyénben lakó Fráter Györgynek az atyja, Fráter György, 1769ben eladja a' maga Selindi száraz malmának a' felét 125 vftban. Vett reá auctiot 39 vf. 52 xr. Boér Jánosnak. A' másik felét eladta 1770ben Fráter Lászlónak, ez ismét Boér Jánosnak 269 vf. 52 xr.

A' malmot most Boér János bírja. De NB a' zálogos levél Boértől elveszett, 's nincs semmi documentuma. Fráter György pedig olly szegény ember, mint akármelly Semlyéni paraszt lakos.

Cselekedje az Úr ezt a' keresztyénséget. Irjon hamar egy Admonitoriát, és küldje ki nekem.

Az újságíró az én házasságom felől jelentést teve a' 13dik Numerus alatt. Én azt, a' mi ott Parenthesisben van, nem a' Publicumnak, hanem csak neki irtam, és így nem vádolhatnak, hogy magamat a' Publicumnak zur Schau kitettem. A' ki visszatekint

az én szerencsétlenségeim esztendeire, elképzelheti, hogy az újságíró önn magától is indíthatott azt a' jelentést betenni.

Mit mond az Úr a' Csokonay halálának jelentésére? — Jó; légyen úgy; adja ki Kis Imre Úr Lillát, a' mint Lillát Cs. maga hagyta. De az csak ugyan tagadhatatlan, hogy a' Cs. munkájiban sok kitörteni való van a' sok csudálást érdemlő szépség mellett. Neki az én ítéletem szerint legfelségesebb munkája a' *Pillangó*, a' *Remény*, a' *Szemrehányás*. De ebben is van holmi, a' mi változtatást kíván. Osztan a' rend; holmi le nem vetkezhető *Kálvinistaság*, és a' mi a' Kalvinistaságnál még veszedelmesebb: *Debreczenyiség!* Végye az Úr ezekhez a' *Diétai Műsát*, a' *Rhédeiné verseit* etc. mellyekben igen sok szép van, de csupa rendtelenség, zavar, etc. Ha majd Kis Imre Úr kiadja az ő verseit, én néki állok mintegy két esztendő múlva minden munkájának, és rendbe szedem, 's Fő Hadnagy Fazekas Úrnak kijegyzem, a' mi nem szép, és reá bízom, hogy változtassa a' mit akar és a' mint akarja. Mind azt, a' mi nem szép, *megtagadott munkák* nevezete alatt egészen hátra hagyván.

Kérem az Urat, közölje ezen leveletem Kis Imre Urral, kit szívesen köszöntök, sőt mondja meg az Úr, hogy barátja árnyéka eránt mulatott hűségéért szívesen becsülöm. Csokonainak az én papirosaim között van némelly munkája, a' mi talán magánál sincs. Ha tetszik Kis Úrnak, ezt is által fogom adni. De nagyon szeretném, ha Kis Úr a' Rhédeiné perorált verseit kiadná a' szerint, a' mint azt nem kinyomtatták, hanem Csokonay Bagoson kidolgozta. Fazekas Urat tisztelje az Úr nevemmel. Szeretném tudni, mit mondott Debreczen és az Úr mit mondott a' Cs. haláláról tett jelentésemre.

Nem kaphatnám meg most Szirmay Antalnak a'

Zemplénjét?

A' Micskey Úr Processusa mint van? ¹

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: 960. Q. H.]

¹ «Vettem Márt. 8kán 805.» Nagy G. jegyzése.

730.

Kazinezy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Ér-Semlyén, 6. Mart. 1805.

Érdemes barátom,

Sophie negyed nap olta íróasztalom mellett ül, és pergeti kerek guzsalyát. Sokkal jobban van, sokkal jobban! De mind képében, mind karjaiban olly annyira megfogyott, hogy nem kellene megfonnyadtabbnak lennie, ha egy nagy nyavalyából költ volna is fel. Az általad leginkább ajánlott két szer nagy foganatú szer: a' Castoros cseppek, és a' kristély. Az elsőt egy kis undorodással veszi, de veszi csakugyan. A' göresök irtóztató dolgok. De csak hogy esendesebben lehet. Órzőm a' kinn járástól, hogy el ne hűljön; ha szebb napokat ad a' tavasz, sétálgatni viszem. Köszönt szívesen, mind magadat, mind szeretetre 's tiszteletre méltó hitvesedet, 's barátságodat szívesen köszöni. Én pedig, édes barátom, néked csak azt mondom, hogy örvendek hogy segedelmem 's vigasztalásom az én kedves Szentgyörgyintől jött.

Castoros cseppeid' Recipéjét leírtam, 's kérek, hogy azt csináltassd-meg, 's ezen fekete bőrű, de fehér lelkű ember által, — a' ki Vajdája az Ér-Semlyéni Czigányoknak! — küldd-ki. Az ide zárt bancóból 2 f. 30 xrt tégy a' Prof. Budai Úrnak szülő leveléhez, és adassd-meg fiaid által a' Collegiumban, honnan osztán Prof. Úr fiaidnak hozzá fáradása nélkül veheti. Választ nem vár a' levél, és így nem szükség addig megadatnod, míg a' czigány Debreczenből kijő. — A' többi pénzből pedig fizetted ki a' Patikáriust, a' kinél talán minap Contóra hozott valamit most Regmecezen mulató inasom; 's ez legyen elég a' Sophiem betegeskedése felől. Most beszéllünk barátságosan egyeb dolgainkról.

Ha Németh László barátunk néked megküldötte már az általa magyarból németre fordított Teleki utazását, kérek, küldd-ki mostan. Az ő számára kértem minap Prof. Császár Úrtól a' Reform. Oskolájának Status Personalisát. Kérek, emlékeztessd Prof. Urat ezen kérésemre, és tedd-meg, a' mit tehetsz, hogy vehessem és néki megküldhessem.

Hogy Kis Imre Úr Lillát nyomtattatja, azt éppen nem bánom. Sőt becsülöm barátja eránt való szép indulatját. Nagy Gábor is azt tartja, hogy az Opera Posthumákat mindég diplomatica accuratióval kell kiadni. Én nem eggy itéletben vagyok vele, noha tudom, hogy annak is van haszna. A' Publicum nem azt óhajtja, hogy Csokonait úgy lássa, mint a' millyen akkor, cum flucet lutulentus, hanem hogy olyan Csokonayt kapjon, a' mit meg nem zavart gyönyörűséggel olvashasson. Cs. rendetlen volt egész életében és minden dolgaiban, papirosai el voltak hányva, semmi rend nincs verseinek öszveszedéseiben; ezt mind másnak kell már az ő képében cselekedni, Orthographiam, regulas Grammaticales non custodit; majd így ír, majd úgy, és azt *csak azért* úgy ott, és így itt, mert a' toll úgy ejtette az írást; Lillájának dedicatiójában a' Heroínája nevét sem írta le a' mint kell. etc. Nagy része Diactai Múzsájának etc. etc, minthogy egészen el nem hallgattathatik, arra való, hogy mint idétlen fajzások, hátúlra vettessék etc. etc. Többet mondok; még legfelségesebb darabjaiban is, a' Reményhez írt ódában, a' Lepében, melyet izetlenül és nagyon *αποητικως*, *Pillangó*-nak nevezett, és a' Szemrehányásban is van valami,

quod tollere velles,

és a' mit tollálni igen is könnyű volna. — Én ezen munkára alkalmasabb embert nem ismerek, mint Fő Hadnagy Fazekas Urat. De szeretném a' systematicus rendet a' verseknek sorjában magam feltenni.

Szeretném tudni, édes barátom, hogy az Újságban olvasott jelentésem' olvasása alatt benned és némelly más jó emberekben micsoda itélet támadott cránta. Én azolta, hogy ezt a' jelentésemet nyomtatott betűkkel olvashatom, forgattam sokat, ha nem kellene e valamit sajnálnom, de benne semmit nem lelek. Rendesnek vehetik, hogy magamat Kiadónak obrudálom, és az anyja' híre 's engedelme nélkül praefidenter szöllok a' kiadás felől, de azt könnyű megmagyarázni az által, hogy éppen így akartam annál bizonyosabban elérni czéloamat.

Az Újságíró házasságomat is kihirdette. Ezen némelly ember mosolyogni fog és azzal vádol, dasz ich mich zur Schau habe stellen wollen. De hát az a' parenthesis nem azt sejditeti e vele, hogy talán K. F. a' magát illető dolgot az Újság írónak megírván, azt *nem az*

Ujságírónak, hanem *annak az embernek*, a' kit ő személyesen ismér, írta meg; 's hihetetlen dolog e az ezen más felől *nem-excusáló módon ítélni szerető* ember előtt, hogy az Ujságíró akkor, midőn levelemből a' hirt megértette, hetedfél esztendei szenvedésemre emlékezett, és méltónak tartotta, hogy a' magának írt jelentést a' Publicum előtt eltrombitálja? Én ha nem voltam volna is egyik tagja a' geschlossene Companie-nak, még is kihirdettem volna ezt, ha Ujságíró voltam volna, arról, a' kiről a' hír hozzám érkezett volna. Én örvendek, hogy *Sophie Comtesse Sophie*, szívesen örvendek; éppen úgy örvendek, mint Szentgyörgyi barátom örvendett egy régiebb levelében, hogy fiú gyermekei által familiája propagáltatik, de az én fő öröömöm nem abban áll, hogy *Sophie Grófnak* a' leánya, hanem hogy *Török Lajosnak* a' leánya; 's magamnak a' «vizsgálja-meg minden ember magát» szerint való megvizsgálásom után elmondhatom, hogy én a' Török Lajos vőségében kevélykedtem volna, ha T. L. Gróf nem volna is.

A' Jékelfalusi felől tett hirt, úgy tartom, te is szépnek találad. — Én írtam a' Cancellarius Teleki által megszerzett Tacitus és Mátyás képe 's Piranesi Cuprumai felől is a' tudósítást.

Sárosinének — a' ki Nemes emberhez nem ment, hogy billenjen, és hogy a' Nsgos titulust el ne veszítse — egy levelet írtam a' Pisch dolgában. Ezt nem javallod, úgy e? Értsd-meg tehát a' dolgot.

Pisch 3 holnap alatt 2 levelet íra nekem; beteg volt, lovakat kelle vennie, mert a' Lägerben eldöglöttek, equipirozni kelle magát, ezek miatt 500 flot vett fel kölcsön; kér, hogy szóljak Sárosinének, hogy szánja-meg, és ámbár neki azt a' barátságos ajánlást tette, hogy sem interest nem kér a' Sárosinak kölcsön adott mintegy 1000 f. capitalisáról, sem a' capitalis letételét nem sürgeti, fizessen. —

Vissza írtam, hogy betört 1803-ban miatta a' fejem; magamat belé nem avathatom.

Válaszom vétele előtt 2dszor ír, hogy szóljak Sárosinének. Néki bátorodtam. Megírtam Sárosinének, hogy ámbár jól emlékezem, hogy egykori szóllásom neheztelését vonta reám, most még is szólok, mert annak, a' ki magát becsüli, szentebb kötelelességei is vannak, mint a' maga nyugalma; 's kértem, hogy a' maga becsületéért, a' Sárosi neveknek tartozó tekintetért, aus Groszmuth für die Grosz-

muth des Pisch, fizessen neki; benn ül a' Sárosi birtokában, ha ki lép belőle, interesestül együtt meg fogja successorain vehetni a' mit fizet; 's Pisch fenyegetőzik, ha Károly Herczeghez recurrál 's processust indít ellene. Nem bánom, ha meg fogod is olvasni nála levelemet. Vigyáztam magamra, hogy olyat irjak, a' miért eszes és nem praeveniált és szeliden ítélni tudó emberek előtt pirulnom ne kellessék. Olyan emberek előtt, a' kik a' más cselekedetét megítélvén nem ragadtatnak-el annyira, hogy vaktában ítéljenek, hanem flegmájok van azt kérdeni magoktól, ha vallyon nem eshettek e valami ollyas környülállások, a' mellyek holmi általam még most nem értett dolgot justificáljanak. Az illy előtt nem pirúlok, tudom; az az, Te előtted nem fogok. Az a' heves asszony, tudom, ismét dudog. 'S hadd dudogjon! 's légyen szerencsés billenése. Ezt nem epével, hanem örömmel írom. Elvesztettem körülte az időmet. De a' dolgok sorában volt, hogy így érjem-el a' czélt. Még akkor Etoile meg nem házasodék, 's Sophie enyém nem lett volna. Adieu.

A' Levélvivőnek van pénz adva költségre. Neki semmit ne adj. — Ha mi pénz megmarad a' patikában, tedd postára ezen leveleket.

[Megjelent a «Kazinczy lev.» III. kötetében.]

731.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Tekintetes Úr!

Azon hír, melj érdemes Hazánk fia *Csokonaj Vitéz Mihály* halálát hozá, fájdalom indulatot gerjesztet bennem; az ő Jeles, előttem ismeretes, és különös tiszteletre érdemes tulajdonságait tsak oljan Magyar nem betsülhette, kinck szívet a leg ketsegtetőbb öröm nem vidámittya akkor, midőn Nemzete diszesítésébe, a Haza Boldogításába' fáradozó jeles érdemet, ékes tulajdonságú, nemes indulatú Polgár társaiba' fényeskedni láttya. — Nyugodgyanak enyésző hamvai érdemlett Békességbe, nemessébb része a halhatatlanság ditsőségibe ugy is el érte azon Részt, meljet a fő Valóság rendelt a Jóknak; nekünk, kik életbe betsültük érdemeit, szent köteleességünk holta után Neve díszít fent tartani. — Különös örömmel olvastam a Magyar Kurirbul, hogy a Tek. Úr ezen derék iffiu Hazafinak kéz Irásba maradt Munkáit közre botsítani meg határozta, meg fog tehát nekem engedni,

hogy ezen örömemet e rendeimben jelentem, mely annál édesebb érzékenységet okozot bennem, menlül nagyobb vágyódással várta a Magyar Litteraturának minden Baráttya, hogy a Tek. Ur szép talentumi uira diszesítsék Anyai nyelvünket: A leg tisztább Hazafi indulatnak szent ösztöne birt tehát arra, hogy ilj jeles fel tételit végre haitani kérjem én is a Tek. Urat, mely annyival kívánatossabb, és szükséges is léssen, mivel fájdalom! a Magyar litteratura elő mozditására iparkodó Igyekezet el annyira hülni kezdett, hogy ezen Nemzeti köz Boldogságot tárgyozó indulatot igen kevessekbe találhattyuk fel azon mértékbe, mely elégséges volna a Tzélra juttatni az Igyekezetet: okai ennek a Tek. Úr Bölts által látása előtt, tudom, nintsenek el reitve; szükség azomba, hogy a kik a minden napiság alatsónságán diadalmot vehettek és Érzőciket az igaz Jónak, Szépnek meg ismerése által meg nemesitet pontra emelte a Világosodás, azok minden gántsokat el hártván, minden ellenkező indulaton győzedelmeskedvén, a köz haszonra intéződöt Jót gyarapítsák. — Igen ohaitot, és rég várt szerentsém teljesedne azon találkozásba, mely a Tek. Úr személjes ismerettségére juttatna, addig is pedig még ezen tzélra való törekedésem kívánt örömét érhetném, igaz érdemeit tisztelettel betsülö, és meg változhatallan egyenes indulattal vagyok a

Tekintetes Úrnak

Kész Köteles Szolgája

Nagy Aitai If. Cserey Farkas mp.

A Berlini kir. Physicalis, és Jenai hertz.

Mineralogus társaságoknak tagja.

Krasznán, a Szilágyban, 6-a Mart. 1805.

Tek. Kazintzi Ferentz Úrnak.

Kivül: ¹

à Monsieur Monsieur François de *Kazintzi*, assesseur de plusieurs Comtés d'Hongrie. p. Margitha-Debretzin, à *Ér-Senljén*.

[Bredetiye a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 193. sz.]

¹ A levél zárlatán piros pecsét.

732.

Budai Ezsaiás — Kazinczynak.

Tekintetes Úr,

Drága Nagy Jóakaró Uram!

Idvezült Testvér Bátyánnak munkájával ingyen kívánvann a' Tekintetes Úrnak kedveskedni: a' 2. Rhforintot és 30 xrt visszaküldöm. A' *Nádasdi Tamás* életét, melybenn mind *Erdösi János*ról, mind *Kanisai Orsolyá*ról vagyon emlékezet, a' Tekintetes Úr kívánsága szerint, leíratlam, és imé ide rekesztem.¹ Sajnálom, hogy számtalan bajaim és foglalatosságim miatt végig sem nézhettem, nem ejtett é benne hibát az író? Külön sem *Erdösi János*nak, sem *Kanisai Orsolyá*nak élete nem íródott meg a' Lexiconbann.

A' mi Néhai Csokonai Mihály Úrnak munkáit illeti: én azokkal megvallom, esmerellen vagyok. Magát Csokonai Urat jól esmértem, mert Poéta- és Rhetorgyermek korábann én tanítottam privatim, és már akkor úgy ítéltem felőle, hogy, a' mint indúlt, minden tanuló-társait felyül fogja múlni. Ez meg is lett: de nem abbann a' mértékben, melybenn én reménylettem; melynek okait most nem feszegetem. A' bizonyos, hogy Poéta gyermek korábann néha jobb verseket írt azoknál, mellyekre mostani munkáibann néha futólag tekintettem, a' mint tudniillik azokat egynél másnál megláttam. Mert, akkor még igazánn Magyarúl írt, nem tudvann idegen nyelveket, és nem szivánn bé azoknak Idiotismusit. Most már, inkább *Poëta doctus* vólt: mint *Poëta natus*.

Magamat a' Tekintetes Úrnak további Betses hajlandóságába ajánlvann, tellyes tisztelettel maradok Debreczenbenn

10. Mart. 1805.

A' Tekintetes Úrnak

alázatos szolgálja
Budai Esaiás. mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 173. sz.]

¹ A levél mellől hiányzik.

733.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Ér-Semlyén, 13. Mart. 1805.

Érdemes barátom!

Megszepepentem leveledre. — Ha kevélyen örvendhettem szerencsémén, midőn ez vagy amaz cselekedetem, vagy lelkemnek egész fizionomiája megnyerte javallásodat: nem kell e elszégyenülve állanom, nem kell e sajnálkoznom, midőn leveled nékem azt mondja, hogy javallásodra most számot nem tarthatok; sőt midőn leveledből azt látom, hogy cselekedeteim által a' csipősségig ingereltetted, noha modestiád és barátságod annak nagy okát az arany-ér által okozott kedvetlenségre keni? — Megvizsgáltam magamat. Te nékem nem csak háládatos szeretetemet, hanem bizodalمامat is érdemled. Tekintsük tehát végig a' processust. Te nékem azt nem veszed rossz neven, hogy magannak pártomra kelek, ha azt csak úgy cselekedhetem is, hogy véled ellenkezzem, sőt igazságtalansággal vádoljalak. — Barátságunk megérdemli, hogy ez a' kis meghasonlás lelkeinket annál szorosabban egymáshoz forrassza.

Azon soraim, hogy ha a' levélbe zárt 5 fából valami megmarad, postára menő leveleimet inditatnád-el, alkalmatosságot adtak néked valamit olytat mondani, mintha én kelletténél gondosabb voltam volna calculusomban — Csak pénz forogván kérdésben, nem méltó hogy ezen czikkelybe mélyen béocskátkozzam. Én ismerem a' te lelked' nemes voltát, melly nem elégszik-meg azzal, hogy azt, a' mit németesen *mocskosságnak* nevezhetnénk, nem követi, hanem azon felyül magát a' legdisinteressátusabb cselekedetek által meg is dicsőítette. De, édes barátom, a' ki illy szépen érzesz, hogyan juthatsz te arra, hogy másfelől kevesbb nemes érzést tégy fel? — Én Debreczenbe azért küldök néha postára való leveleket, noha Semlyénben is vagyon posta, mert Létán kétfelé oszló posta lévén, ha a' Székelyhídi oda érkezik, a' Létai azonnal indul Bécs felé, akár van ott a' Semlyéni, akár nincs; honnan osztán az következik, hogy a' Semlyénből érkezett leveleknek gyakran négy nap is ott kell heverni. Végyük szavaidat barátságos évődésnek, melly a' legédesebb öröme azoknak, a' kik egymást szeretik.

Térek a' nagyjára, az egymásra halmozott botránkozásokra 's tanításokra. — Te nem szereted az újságlevelekben forogtatni nevedet. — Az egyike azoknak az így vagy amúgy való tetszéseknek, a' mikről Rochefoucauld az mondja, hogy azok felett éppen úgy nem kell disputálni, mint az felett nem, hogy ez 's amaz száj ez' 's ez' azt szereti, 's ez és amaz szem ezt vagy azt a' szint. — A' Sándorffymus egy szelíd kaczagást éremlő hiúság, de azért a' Sándorffyak becsülést érdemlő emberek maradhatnak, 's a' Virtus nem ellenpontja a' Sándorffymusnak, hanem az Aristoteles állatása szerint a' centruma a' két ellenkező ellenpontnak. — Sok tiszteletet érdemlő nevek fordulnak-meg az újságlevelekben mind akarva, mind nem akarva. Prof. Szentgyörgyi István felől én egykor az ő híre nélkül egy dicséretes jelentést ítettem valamely német periodicus munkában. Ez a' nagy ember, kinek modestiája nem volt affectált modestia, nekem előhozta a' jelentést egy levélben, meg sem álmodván, hogy az tőlem eredhetett volna, 's ezen szókra fakadt: ἡδίστον αἰσῆμα ἐστὶν ὁ ἐπαινος. Barátom, quod Phoebum decuit, quem non decet? — — Ez arra emlékeztet, hogy Te a' Németh barátunk' kérésére a' Recenziók eránt, hallgatsz. Nem kedvelled a' recenziókat. Németh igen, igen én is. Nem vallod e meg, hogy a' Jenai Litt. Zeitung és az Allgemeine Deutsche Bibliothek képzelhetetlenül segélték a' Német Litteratura gyarapodását? Ha úgy, nem óhajtod e a' Magyarának is ugyan azt a' gyarapodást? 'S érezvén hogy e' részben Te is szolgálhatsz Nemzetednek, illő e magadat olly okok által eljjesztetned, mellyek azt mutatják, hogy Te a' magad Ichjének kitétele mellett nem akarsz áldozatot nyújtani? — Hogy Te nem recenseálsz, arról senkinek számolni nem tartozol, 's nem is azért hozom-elő, hogy arra buzdítsalak, noha óhajtottam volna, hogy buzdításom nélkül is cselekedd, hanem csak azért, hogy azt mutassam-meg általa, hogy nem mind esik az rosszúl, a' mi másként esik, mint a' hogy Te, vagy én, vagy harmadikunk cselekszik és szeretne cselekedni. — Egyéberánt a' hiúság' védelmezése végett még azt mondom, hogy a' hiúság ugyan, ha vastag hiúság, nevelséges bolondság, és a' modestia igen szép virtus: de a' fiducia morum is szép; és azon felyül, hogy az olly ember, mint Franklin, örömet megvallotta, hogy ő benne jó dózis hiúság van, 's azt nem csak keresztyéni módra megölkösni nem akarta, hanem örült inkább neki, minthogy az rugója — 's ha Debreczen megengedi, hogy úgy nevezem — ingerje a' Virtusnak, még azt jegyzem-meg, hogy a' modestia

ritkán igazi modestia, noha van igazi is; sőt hogy az még akkor is grimász, mikor azt hiszi magáról, hogy nem grimász. A' Diogén' rongyai alatt alig ha több kevélység nem volt, mint a' Plátó szőnyeges táblázatú szofáján. Sokszor elvonjuk magunkat a' nagy scrog' látásától, nem a' csendességnek vagy philosophicus vagy tunyaságból eredett szeretetéből, hanem azért, a' miért egy franczia asszonyság (talám Mad. de Sevigné) tanácsolta a' leányának, hogy ritkán jelenjen-meg theátrumban, mert úgy mond megjelenése úgy inkább magára fogja vonni a' szemeket; 's néha bosszúból. — — 'S hogy véget vessek csevegésemnek, ámbár kiki a' maga szemével lát, és csak azt nézi jónak, a' mit szemei jónak mutatnak, mindazáltal felette jól cselekednénk, ha megemlékeznénk, hogy hibázunk ha azt hisszük — (ismét Rochefoucauld szől) — hogy csak magunknak van helyén eszünk, és minden más rosszul lép, mert nem úgy lép mint mi.

Minap mondtad, hogy te a' jót sem szereted, ha autokratori módon közlik veled. Én is azt a' jót szeretem, a' mellyet velem elébb megszerettetnek. Azonban Mentor-Minerva nyakon ragadta Telemachot 's béreпитette a' Calypsó láncaival közzül a' tengerbe, 's Süly soha sem tett szebb lépést, mint midőn a' IV. Henrich házassági alkulevelét széljeltépte a' nélkül, hogy Királyának egy szót mondjon. Gondolnám, te sem vagy idegen attól, a' mit Dr. Meczner Pál cselekedett Januárban az Anyámmal, akaratja ellen 's tudta nélkül megítván vele a' Tartarus emeticust. — Midőn Te a' minap az Autokratorok ellen kifakadtál, én hallgattam, először azért, mert engem egy meggyőzhetetlen delicatesz tartóztat, ott a' hol látom, hogy valaki meghatározott tónussal mondja-ki állatását, és nem aus Miszgriff ítél úgy a' hogy ítél, a' más állatásával ellenkezni; — 2szor azért, mert tudván, hogy minden dolog különböző oldalokról tekintethetik, tudom, hogy a' legjózanabb ítéléttel is lehet ugyan azon dologról különbözőképpen ítélni. 3szor tapasztalván magamon, hogy a' legigazabbnak tetszett ítéletel is kénytelen valék idővel megváltoztatnom, képzhetetlen toleránssá lettem a' mások ítélete eránt. Hallgattam mondom, és azt óhajtottam, hogy az idő győzne-meg tégedet ezen igazságnak felszegeése felől. Ha ezen óhajtasom már most teljesedve lett volna, úgy most nem ítétél volna meg a' Csokonay munkájának kiadása eránt Autokratori hatalommal tett jelentés miatt. — A' ki érzi, hogy jót teszen, a' ki érzi, hogy azt jobban, mint ő, más tenni nem fogja,

az az illetén lépés által megelőzi a' Cabalákat. Én érzettem, hogy Debreczenben nincs senki, a' ki azt a' munkát úgy tegye, mint Fő Hadnagy Fazekas Úrnak segedelmével és azoknak tanácsokkal, a' kik Csokonayt életében és utolsó órájiban ismerték, én fogtam volna tenni, mert a' mint Cicero mondja, ezen studiumokban töltvén-el egész életemet, videor hoc jure quodam meo etc. Vagy azt a' modestiat grimasszoljam talán, hogy azt a' Halmiak jobban fogják tudni mint én? jobban e azok, a' kik soha egy sort is nem nyomtattattak, ha szintén nékcm kedves és becsült barátaim is? Jeruzsálem, Jeruzsálem, Istennek szent városa! ostora és hóhérja az Isten kezeinek azok ellen, a' kik nem úgy hisznek 's szóllanak mint te! hogy nem vagyok én is egyyike a' te Bölseidnek, hadd magasztalnám én is a' megholt barátomat nem misanthropiával és cynicusi móddal, hanem az által hogy meghalván ő, megholtanak Virgil, Horác, Ovid! etc. etc.

Igen is, édes barátom, nem kevésbbé fáj az nekem, hogy Debreczennek jobb fejei, mint a' millyenek, minden hízkeledés nélkül Téged nevezlek elől, osztán Fazekas Úr, Nagy Gábor és Kis Imre Urak, ha t. i. a' te leveled szerint Debreczenben *senki* sem tud semmit a' Cs. misanthropiájáról és cynicusságáról — fáj, mondom, az nekem, hogy Debreczennek jobb fejei közzül senki sem volt, a' ki megértett volna, és meg nem értvén bennem megbotránkozott és megítelt. — nem kevésbbé fáj, mint a' hogy néktek fáj engem illy botránkozató alakban látni. — Kié a' hiba, a' botránkozóé e, vagy a' botránkozatóé? 'S ez, édes barátom, nem első eset az én megítélésemben. (Epe nélkül szólok. Hallgatnék, ha szavaimba legkisebb epe egyvedne). — Ti úgy láttok, 's nem tchettek róla, hogy úgy láttok. Igen jó; de a' ki helyesen akar ítélni, annak magát elébb alkalmatossá kell tenni az ítélhetésre; és ha egy részről csak a' maga szemének hiszen is, illő, hogy légyon egy kis deferentiával azoknak ítéletek eránt, a' kik nem egészen érdemetlenek figyelmére. — Ki szerette valaha úgy az embereket mint Rousseau, 's ki volt inkább misanthróp? Kinek írásain tetszik több cultura mint Rousseauén 's kiben volt valaha több cynizm? Ezek incontestabilis állítások, 's a' magyarázat hosszas és azoknak, a' kik Rousseaut nem ismerik, érthetetlen. 'S Cs. kit teve exemplárul magának az élet módjában, nem Rousseaut e? az ő gondatlan, rendeletlen, állhatatlan, plánum nélkül való, jámbor, szeretetre méltó élete nem hasonlított e a' Rousseau szép életéhez?) — Ha én Cs. volnék, s' vissza tekint-

hetnék síromból, 's meglátnám azt a' tudósítást, azt mondanám, hogy ez a' barátom olly kedves illatú halotti áldozatot gyűjtött sírom felett, mely elfelejteti velem azt a' vastagságot a' mit Halmi szegez- tetett sírlámra. 'S ti bennem megbotránkoztok; ti pirúlva szólatok róla! ti az anyja' megbántatását el nem oszlatjátok! és erántam való szeretetetek okokat nem keres a' magatok előtt való mentésre! — Jól van e ez így, édes Szentgyörgyim? 's micsoda visszás Istenség fascinált-meg téged is én ellenem? — Ha pedig Orvosa lettem volna Csokonaynak, Pilátus ugyan eszembe nem jutna, ha még annyira abhorreálnám is az újságlevelben való forgást, mert hiszen, gyaláza- tundra mondva nincs.

Tom Jones nevű Anglus Román Wieland által annak tartatik a' Románok közt, a' mi Hamlet a' Tragoediák között. Hat tónus! Nehezen vállalkoztam volna megolvasására, ha ott nem voltam volna, a' hol 6. kötet Románt is örömet olvas a' szenvedő. Nézzd csak, mit írtam-ki belőle:

Tom Jones 1. Band, 2. Buch.

Leute, die wahrhaftig weise und gutherzig sind, begnügen sich Menschen und Dinge zu nehmen, wie sie sind, ohne sich über ihre Mängel zu beklagen oder sich zu bemühen, dieselben zu bessern. Sie können an einem Freund, an einem Verwandten, an einem Bekann- ten einen Fehler sehen, ohne desselben jemals gegen die Person selbst, oder gegen andere zu erwähnen; und dies öfters ohne dass ihre Zuneigung das Geringste darunter verliert.

In der That, wofern eine grosse Einsicht nicht mit dieser gern überschenden Gemüthsbeschaffenheit verbunden ist, so sollten wir niemals Freundschaft machen als mit einem gewissen Grade von Thorheit, die wir entschuldigen können. Denn ich hoffe, meine Freunde werden mir verzeih'n, wenn ich erkläre, dasz ich keinen von ihnen kenne, der ohne Fehler wäre, und es sollte mir leid thun, wenn ich glauben könnte, ich hätte einen Freund, der nicht fähig wäre, die meinigen zu sehen. Verzeihung von dieser Art ertheilen wir gern, und verlangen so auch wiederum. Dies ist eine Übung der Freund- schaft und vielleicht keine von den unangenehmsten. Diese Verzeihung müssen wir auch ertheilen ohne Besserung zu verlangen. Es gibt vielleicht kein gewisseres Kennzeichen der Thorheit, als wenn wir uns bemü'h'n, die natürlichen Schwachheiten derer, die wir lieben,

zu verbessern. Die feinste Zusammensetzung der menschlichen Natur kann eben sowohl als das feinste Porzellan einen Flecken an sich haben und dieser ist, wie ich fürchte, bei beiden in gleichem Grad unmöglich herauszubringen. Gleichwohl können beide noch Muster von unschätzbarem Werthe bleiben.

Hacc res et jungit junctos et servat amicos. Én azt várom tőled, hogy ha rajtam valamiben olyanban, a' mit elhallgatni nem *kell*, megbotránkozol, megítélés előtt szözlíts-meg; ha pedig elhallgatni *lehet*, keress okokat, a' botránkozást indító esetet szebb színben praesentálni magadnak. Tulajdon tapasztalásomból tudom, hogy csak kevés gyakorlás által is az ember ebben sokra mehet. Ez a' gyakorlás cselekedte, hogy midőn sok tisztelt ember Bonapartén felakadt és őtet Julius Caesarnak nevezte, én őtet a' más csapatbeli tisztelt emberekkel hazája legnagyobb boldogítójának néztem. Megemlékeztem, mit monda már Montesquieu a nagy határra terjedett Republicák felől; megemlékeztem, hogy Franciaország Európában és nem Americában fekszik, hogy Wieland, a' ki nem remélt koronát, 's nem is óhajtott másfélét hanemha borostyánból fonottat, már ezelőtt régen megjövendölte, hogy minek kell előbb vagy utóbb meglenni; eszembe jutott, hogy Hazánkat melly szerencsétlenné tette, hogy örökség szerint való Kormányozóji nem voltak és hogy Lengyelország ezért tűnt el az Európa superficialiséről; 's Bonapartét egy nagy és jó embernek néztem, hozzá vévén kivált azt, hogy ő annak a' frivolus népnek religiót és erkölcsöt adott, és hogy ha rajtunk állana is a' választás, bizonyosan inkább élénk egy jó Fejedelmi-igazgatás alatt, mint republikai kormány alatt, a' hol minden órában lehet félni a' tűz kigyúladásától és a' gillotínek' vérontásától. Mit tartasz Te és más Napoleon felől, arra nekem olly kevés gondom van, mint arra, hogy a' Mi atyánkot a' *mert tiédde*l mondd e vagy a' *mert tiéd* nélkül; a' ki igazán toleráns, nem csak religiobeli hanem minden egyébféle állatásban is toleráns. Én Napoleont csak azért hozom elő, mert annyiban ad praesentem materiam tartozik, a' mennyiben azt állítom, hogy a' botránkozást indító esetekben a' nagyok és jónak ismert ember cselekedetét zavaros forrásból deriválni koránt sincs olly szép, mint azt mondani réa, a' mit Socrates egy érthetetlen könyvre, hogy a' mit benne értett, szép lévén, azt húzza-ki belőle, hogy az is szép lesz, a' mit nem ért.

Meglehet, hogy az emberek' ismérete ezt a' szóp hitet előlheti, és bizallankodni taníthat. Én inkább megcsalódom, mint hogy nem ismért dologban arról, a' kit szerethetek 's szerettem, rútat gyanítsak.

Az a' *μουν αγαθον*, az a': ha az egész emberi Nemzetet csak egy igazságtalan cselekedet által lehetne is megmenteni, vesszen inkább, mint hogy elkövetessék, czifrán és kevélyen hangzó igazság, de sokszor mérő igazságtalanság. Te tudod, szintúgy tudod mint akárki, és jobban tudod mint sok ezer meg ezer, hogy két kötelesség gyakorta olly collisióba jő, hogy a' *μουν αγαθον* mellett is virtus virtussal ellenkezne. Demosthenes egy Aristides-Szentgyörgyi gondolkozású embernek azt mondta szemébe, hogy igaz ugyan a' mit mond: de az is igaz, hogy az igazságnak *a' haza részén kell állani!* Vagy azt higyjem talán, hogy te is halált kiáltottál volna a' Thébai szűrös kankós triobolusos néppel Epaminondasra, hogy ő, nem a' nép által néki adott, hanem a' maga érdemének érzésében autokratori hatalommal magának vett generálissága által hazáját megmentette. Cette façon exigeante qui veut par-tout la perfection, son vrai nom, en un mot, c'est l'orgueil. —

Mindeneknél pedig becsesebb dolog a' szeretet. Jer barátom, kiperlettük magunkat, fogjunk kezét, és adjuk annyi bizonyosságait egymás eránt való szeretetünknek, hogy a' legnagyobb bizonyossággal érezhessük, hogy azon a' pokolnak kapuji sem vesznek diadalmat. Te pedig ezen felyül, édes barátom, érezd kötelességednek, hogy a' szegény Csokonayné bánatját clozlassd, 's őtet az én szíves tisztelem felől meggyőzzd. A' Jeruzsálem Bölesei hadd kiáltanak rám: Feszítsd-meg-et, azzal nem gondolok. Őllek szíves tisztelettel 's tántorithatatlan barátsággal.

Kazinczy Ferencz.

[Megjelent a «Kazinczy lev.» III. kötetében.]

734.

Id. B. Wesselényi Miklós — Kazinczynak.

Méltóságos Úr,

Kedves Uram Barátom!

«A' Virtusnak betse magába vagy, tsak ő van egyedül felyül a' leg Fényesebb Szerentsénélis, nem emelik őtet a' lobogó Fáklyák is magossabban!!»

A' Nagy Lelkü Claudianus szavainak értelme ez: — Ezen Ember Idő százodjának sorát nem lakta volt még az Isteni Virtus, 's tsak játékból tsókolt [!] egy egy ilyen szerelem bélyegét némellyek szívekbe; a' mikor Élteknék, ennek méltóságáról még nem volt tiszta jelentő érzések. — —

— — Boldog Emberi nyom, melybe a' most élők sora nyílik!! Ennek Hason Tagjai olly sokan nem futnak a' virtus elől, 's ő is nyájosabban érezteti velek hozzájuk vonzó szeretetét, nem futva, mint a' Tsapri, és Hamar követje Tavasznak, a' Pillangó, a' kényes Virág Levelekkel. —

Már sokan esmérük ötét, és az ő szereleme olly meg elégedést támoszt hív Barátai szívekbe, hogy ezen ajándékba való gyönyörködés, a' Lármás Világ Fényes érdemei előtt, mely időtlen szülöttje a' Boldogságnak, bé hunyolja szemeiket. Kik így éreznek, sokan vagynak, «kik a' virtust maga magáért szeretik». Az elejében nevető szerentse nem neveti érdemét előttük, sem a' Hír Harang, mely a' körül Aérbe lármáz; magossabbra: «Ipsa virtus pretium sibi, nec micans elevat fortuna, nec altius Fascibus ullis erigitur.» Claudianus. —

A' Méltóságos Úr munkájának nekem ajánlása, mely kedvesen esett, bizonyságai belső érzéseim; Annak pedig, hogy úgy érzek, a' mint szűk kertütembe edig lehetett, tselekedeteim, melyek kertütembe nem lehettek ugyan olly fényesek, és Méltóságosok, mint a' Nagy Görögé, de tiszta szeretetem hazámhoz anyui, sok esmért Barátommal, hogy rettenhetetlen Lélekkel innám meg nevelő Anyámért italát a' Halálnak!!

A Nagy Görögnek le írása Lelkem rúgóját meg fészitti, mely annál betsesebb előttem, hogy látok még mást is úgy gondolkozni róllam, a' mint bennem Lelkem dolgozik. etc. Halhatatlanságot nem kívánok. Horátz mondja, «Immortalia ne speres, Monet Annus, et Alnum quem rapit hora diem», de hogy a' Hazához való szeretet, mely bennem van, Emberek körül ki ne-haljon — kívánom. Nem azért fogadom pedig olly betsesen ezen alkalmatosságot, hogy nevenet, és képeket egy Herosnak tselekedete előtt, kinek Lelke az én Lelkem, a' Világ előtt esmeretessé tégye, Nagy Lelkü Hazafia, és Cicerója Nemzetemnek, mert a' mint íráni, ha az egész Teremtények sorában senki nem tudnais Hazámhoz való hív hajlandóságom, mégis meg elégedve volnék, midőn ez a' principiumom: *Nem láttatni, hanem lenni kívánok*; ki fejezhetetlen öröm járja pedig

izeimet azért, hogy az a' Hazafi Barátom festi le a' tiszta virtust, a' ki maga érzi azokat, mellyeket fest. Melles öröm az is, hogy látom, több Barátomatis tette a' világ szemének tárgyául, kiknek Barátságában élni nem szégyeltem, 's a' közönség kezébcnis forgattatván, nem pirül el képem.

Kivánsága szerént a' pénzt, és a' portretomat Doctor Patakinak a' Sógora, Fried Sámuel Úr, kezébe való szolgáltatás véget által-adattam. — Páros Életének fel derülését nagy örömek között olvastam. Kedves Feleségemmel együtt boldog és homállly nélkül való napokat kívánunk. — Kedves fiamat szeretetébe ajánlom, és vagyok

a' Mlgs Úrnak
Sibó 1805. 18-dik Mart.

alázatos szolgája, Barátja
B. Wesselényi Miklós mp.

P. S. Régi ígérteét hozzám jövelele iránt ha Pünkösdkor tellyesítené, annál betségesebben venném, minthogy Kedves Fijamnak akkor fog Censurája tartattatni. Levelem késő voltát pedig a' Posta környül állása okozta.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 175. sz.]

735.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Lelekem Kedves Barátom!

Szükség egymást meg értenünk, hogy egygyesülhessünk, és hogy láthasd, hogy különbenn igen betségeseles, igen kedves, és tzipraság nélkül mondva, érdemem felett való leveled nem az én Capricem miatt nem elégített meg.

A' pénzről való sorokat igen is tsak úgy vedd, mint ártatlan gyermeki kölekedést, és szeretetből származott izgágáskodást; arról tehát kérdés sintsen.

De tovább a' dolog bökkenője: *egymásra halmozott botránkozásokat és tanításokat* említ az én kedves barátom. Ritkänn akad ez a' két dolog egygyévé: és ha az én levelemnek valami didacticus és dictatorius hangja talált esni, szégyenlve sajnáalom és arról engedelmet kérek: tsak annyit akartam sérius hangon mondani, hogy az újságba való emlegettetés ellenemre van: nem valami lelki vagy testi kevélységből: hanem meg győzöttetésből: de hogy én effle

szerencsét és ennek bázisul szolgáló vélekedéseket másoktól el fogni nem kívánok, még a' minap jelentettem. És hogy én különböző vélekedéssel vagyok, abból nem következik, hogy a' tőlem különbözők gondolkodását az enyimmél rosszszabbnak tartani és tartatni kívánám: egyedül tsak azt kérem, hogy engemet az én árnyékos kunyhóban békével hagyjanak.

Nem az az oka, Ielkem! nem recenseálásomnak, hogy ezen munkának érdemit és betségét ne esmerném; ennek be bizonyítása neked sokba kerülne: hanem rész szerint az, mivel igen kevés dolgokba merném magamnak a' Competens bíróságot méltó jussonn igérni, rész szerint, mivel sokkal nagyobbban el vagyok foglalva, mintsem ezen kötelességnek, ha egyszer fel vállalnám, meg felkelheték. A' Censurának azon közben, még azon nevezetes Német országi és egyéb munkákban is én kötve hiszek, és vele inkább Intelligenzblatt helyett élek. Okait jól tudod. És így az én ártatlan *Ichem*-nek bele keverését alig ha Emenda nélkül meg úszhatná az én Á-m.

A' *hiúság*, ha a' régi Magyarok hiúságjával egygyet tesz, soha sem jó: ha ártatlan *vanitást* jelent, fájdalom! meg kell vallanunk, hogy kevés ember ment egészen tőle; de kibe minél kevesebb van, annál jobb ember. Az olyan virtusért pedig, mellynek ez egyedül a' rúgója, sem én, sem a' közönséges tiszta morál, nem sokat adnánk.

Nem vádolhatsz engem, kedvesem! intolerantiával, vagy magam el vonásával: életemnek nagyobb részit a' toleranciában és másokkal való léteiben töltöm. Vedd tsak az emberi inség külömb külömbféle scénáinak minden pihenés nélkül és napról napra, esztendőkről esztendőkre való szemlélését, és attól való őrizkedést, hogy vagy a' szokás, vagy az ostobaságoknak, inconsequentiáknak, sőt malitiáknak látása miatt szíve el fásulván, emberi és felebaráti érzéseit el ne veszesse az ember: tedd hozzá a' maga külső és belső tökéletesítésin, élelmin, gyermekeinek jó nevelésin való törekedést: van az ilyen embernek elég oka, hogy a' tolongás elől ki térjen; hát még ha a' tsak nem hozzá foghatatlan szorgalmatos gond által is helyre alig állíthatott gyenge egészséget és ennek fenntartását is hozzá veszed?

Én, mint meg lett ember, igen is tsak meg győztetésből kívánok idvezülni is: a' tutorság alatt való esztendőkbenn és oda tartozó fejek körül pedig szeretem és kívánom a' Mentort, még ha veszsző van is a' kezében. Sully az én levelemet el ne tépte volna!

D. Metzner Urat nem követem, tudván az olly' orvoslásnak gyászos következéseit; ha gyermeknek adom is, előtte el halgatom, de a' szü-
léinek meg mondom. Soha a' fclét nem adok titkon.

Az ellenkező vélekedésnek bé vételiről mit hiszek és gyakorlok, meg írtam az előljáró beszédemben. Nem félszeg azért e'beli igaz-
ságom.

Hogy kiadásra való készségedet és tellyes jussodat nem szük-
ség mentened, — mutatják minapi levelemnek azon szavai: «ezen
szándékokat mindnyájan jó szívúségre magyarázzuk», azt sem tagad-
juk mi, hogy ne jobbíthatnál majd mindnyájan: de már akkor a'
világ Korinthusi értzet kapna, nem egy magános értzet. És így sem
Jeruzsálem ellen való naeniád, sem Halmit böködő Satyrád reám
nem tartozik.

Még azt sem tagadom én, Kedvesem, hogy ő szegény embere-
ket kerülő és valamely részbe talám Cynicus is vólt, sőt, a' mit
csak egy meg hitt barátnak szabad tselekedni, szemtől-szembe ostrom-
lottam és okokkal meg mutattam e' belüli gondolkozásának inconse-
quentiáját: de más kérdés, hogy szükség é azt; és halála után két
ország előtt még ártatlanul is ki kiáltani? Ez az, a' mit én, és több
szerelő baráti tagadunk. A' Jeruzsálemi Böltseknél és Írástudóknál
pedig ne követelődz: mert azoknak ezen szavaiddal nagyobb részinek
vizet löltöttél malmára. Az Orvos meg nevezésiről is szólhatnak:
sed longa est iniuria, és nem levélbe való. Szóval valaha el mon-
dom. Hogy az gyalázatomra nints mondva, bizonyítja az ő és az én
lelkem, és még igen kevés személyeké: de még is jobb szeretném,
ha nem mondódott volna.

Jones szavait tisztelettel subscribálok, és annyira hiszem, hogy
még a' bóldog-házasi élet fundamentomának is azt tartom. De ezen
tekintetbenn ellenem nintsenek, mint a' felyebb mondottakból meg
tetszik.

Kedvesem! a' mit javasolsz, hogy ítéletem kimondásával (mert
annak meg tételi az értelem dolga) kcssek, az ellen most sem tsele-
kedtem, hanem mivel magad egyenesenn és világosan kívántad, azért
szóllottam. Én azon leveled olvasására, meg vallom, meg örülvén,
így gondolkoztam: «Vagy valaki figyelmetossé tévén barátomat, vagy
maga tsendes vérrel meg nézvén azon híradást, imé gondolkodóba
esett, és részre hajlás nélkül való ítéletet kíván hallani,» 's a' t.

Bonapártéra nem terjeszkedem: a' betsülmi valót betsülöm én
ő benne; tudom azt is, hogy ő nagy organuma az Istennek, 's a' t.

Olvastam Wielandnak is négy szem közt való beszélgetéseit, azt is hiszem, hogy Hazánk Lengyel ország sorsára jutott volna, ha azt Bölts Eleink az örökös Fejedelmeknek által nem adták volna: de mind ezek mellett még áll az, a' mit ő felőle mondok, meg áll az a' kevély igazság is, hogy veszszem el inkább a' világ, mint egygy igazságtalanság által tartassék meg; és szeretnék nem sok, de csak két esetet látni, hol lehetne ez *merő igazságtalanság*. A' kötelességek egybe ütközése nem olly sűrű, mint néuvelly moralisták hiszik, és akkor is többnyire az étiquette, nem az értelem törvényszéke előtt esik. A' ki tudja, mennyire vagyunk a' tökéletességtől, méltán teszi leg alább magának törvényül a' façon exigeant par tout la perfection; és mivel azt mutogatni nem kívánja, nem kevélység.

A' *μῶνον ἀγαθόν*-ra való tzelezásod egy leveledbeli kérdésedet juttatja eszembe, «hogy tudtam erre jöni?» Felclet: Mert annak igazságát mindennapi tapasztalásból látom, és csak akkor vagyok boldog, mikor annak boldog következéseit magam körül érzem. Értelmit pedig, mellyben én veszem, Quintilianusnak ezen szavaival teszem ki: «Nihil esse, non modo in orando, sed in omni vita, prius consilio.» Az alkalmatosságát majd szóval mondom el.

A' szeretet igen is leg főbb, melly még a' síron túl is meg marad, ennek olaj-ágát ajánlom én is minden különböző vélekedéseim mellett; hiszem, hogy már is sokba közelítettünk egymáshoz, ha még szembe bővebben beszélgethetünk, majd még jobban közelítünk.

T. Prof. Budai Uram a' pénzt vissza küldötte ezen levéllel; tiszteletünket a' M. Aszszonyinak ajánlván, öllelek és vagyok

Debretzenben Mart. 19-én 1805.

tisztelő híved

Szent-Györgyi József nk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

736.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Tekintetes Úr!

Ér Semljénbül a foljó holdnak hatodikán hozzám utasított betses levelébe foglalt tettzésének teljesithetéseül irtam azonnal a Sógoram B. Wesselényi Miklósnak, kitül is válaszul vettem: hogy az T. Úr nékie jelentet Kivánsága teljesítésébe oddig tsupán a volt [a] késede-

lemnek oka, hogy a Tek. Ur tőlle egy Képet kívánt, mely nagyságára nézve el nem küldethet, hanem kisebb formába copíáztatta, ennek is el küldetésire még bátorságos jó alkalmatosságot kapot, idő tölt — már most a Tek. Ur utasítása szerint Kolosvárra eszt minden az Tek. Urtul kívántottakkal edgyütt be küldötte. Mind a Sógorom, mind Néném különös szivességgel köszönik róllok való meg emlékezésit, és ők is viszont egyenes indulattal tisztelik a Tek. Urat. Én pedig minden időbe különös és ohaitot szerentsémnek tartom a Tek. Ur iránt viseltető és Baráttságos indulatomat meg bizonyíthatni, lévén állandóul a

Tek. Urnak!

alázatos szolgája, baráttya

Krasznán 20. Mart. 1805.

Cserey Farkas mp.

[Eredetije a n. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 173. sz.]

737.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Ér-Semlyén, d. 23. Mart. 1805.

Édes barátom,

Mi éppen indulunk Váradra, én a' Conseriptionális Gyűlés miatt, Sophie hogy Dienesnél a' vizitet végre megtögye: 's most értem, hogy a' hűgom, Péchy Sándorné Debreczenbe megyen, és így sietek felelni leveledre. — Fájt azt látni hogy mind a' te opiniódban, mind a' Debreczeni jobb emberekében alá süllyedtem, és hogy a' Csokonay anyja, meg nem értvén, fija eránt való háládatlansággal, hidegséggel vádol; 's ezek oly okok, a' mellyek reá bírhattak, hogy magamat justificáljam, ha azt egyóbképpen tenni nem lehetett is, mint a' ti vádlástokkal. Úgy vélem, hogy megmutatván azt, hogy Cs. Rousseauval hasonlítatott öszve, a' misanthropie-nek és cynisme-nek új vagy bővebb apologia nem kell; ha a' több czikkelyekben vétkes vagyok is, azt kérem tőled, hogy azt nézzd-el, és szeress azzal is; — 's így osztán nyúgodt lélekkel vagyok. Prof. Buday Úr engem elszégyenített, vissza küldvén a' hátyja' munkájára tett praenumeratiót. A' mennyire barátságának ezen bizonyosága miatt örvendek, úgy sajnálom szívesen, hogy azon munka kiadására tett költségei ez által nagyobbodtak; és ez valóban nem affectált delicatesz bennem. Prof. Buday Úr is a' Te feledből való, sajnálkozva szóll a' Cs. Neologismusa felől. Az az a' punctum, a' mellyben soha egytet érteni nem fogunk. Minél isme-

retesebb valaki az új nyelvekkel és az új nyelvek' literaturájának szerencsés előmenetelével, annál hajlandóbb annak óhajtására 's követésére, hogy a' mi nyelvünkkel is az történjék; mert ott, a' hol van, nem maradhat. Didaeticus munkákat 's predikáziókat neologizálás nélkül írhatunk: de nem mindent a' Stylisticának más nemeiben; 's mit tehetünk róla, akár jó a' barátné in sensu: *asszony barát*, akár nem? mikor nem magok az Irók, hanem a' fő circulusokban forgó személyek azzal szelvében élnek? B. Vay Miklós nem egyike ugyan az Iróknak, de nem is neologizáló, és még is Sophie felől szólván, Grófnénak nevezi, noha csak *Grófi Asszony*, ad imitationem Comtesse és Gräfin, 's így van ez minden más esetben. Pedig tudod a': Si volet usus-t. Én úgy hiszem, hogy engem az én Szentgyörgyim itt a' billenéssel bizonyosan nem vádol, és elhiszi, hogy ha billenésbeli bolondságom volna, gondosan óvnam magamat előhozásától. Noha szeretem, hogy a' billenés magától jött. — Élj szerencsésen, édes barátom, és engedd minden tartalék nélkül azt hinnem, hogy úgy szeretsz, mint óhajtom.

[Megjelent a «Kazinczy lev.» III. kötetében.]

738.

Puky István — Kazinczynak.

Kedves Uram Bátyám!

Az igaz barátság túl-hat az Halálon is. A kit magunk szeretünk, azt ohajtjuk, hogy mindenek kedvellenék. — Kiket az a' kötél kötött Csokonaihoz, a' mellyel mi egymás iránt vóltunk, az élettől fogy el az emlékezete. Kedves lessz az ő élete mind azok előtt is, a' kik munkáitért betsülték. — Úgy hiszem, hogy az ő munkái még kedvesebbek lesznek a' következő Nemzettség előtt. Mert az idő ki tördeli az irigység fogait, mellyek személyét, 's annál fogva többször munkáit-is martzongolták. — Érzékenyen vennék, 's kárhoznának a' véle edjűtt élt embereket, tőlök meg tagadván őlly izletes Verselő személyes esmeretét, hogy ha tsak annyit lehetne rólla tudni, mint a' szerentsétlen Szabó Lászlóról-is — hogy élt. Arra kérem kedves Uram Bátyámat, méltóztasson Nagy Gábor Úr által, a' ki ötet véle edjűtt tanúlván, 's társalkodván, leg közelebből esmérte, életének le irását rövideden rendbe szedetni 's munkái eleiben [tenni], mellyeket a' mint örömmel értettem, szándékozik kedves Uram Bátyám ki nyom-

tattatni. Nállam is vannak némelly apróbb versei, melyek a' mint gondolom, a' maga írásai közt nehezen fognak fel találtatni: ezeket Debretzenbe, a' hová méltóztatik parantsolni, le küldhetem. Feleséggemmel, öszve foglalván hites Társával, alázatos tisztelettel atyafiságos indulatjokban magunkat ajánlván, vagyok Gesztelyben, 23. Mártý 1805.

Kedves Uram Bátyámnak

igaz kötelességű atyafi szolgája
Puky István mk.

[Eredelije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 173. sz.]

739.

Kazinczy — Buczy Emilnek.

Buczy Emilnek Kazinczy Ferencz

barátságos idvezletét.

Kedves a' Csokonay árnyékának az a' koszorú, a' melyet Te, szeretetre méltó Ifjú, az ő halotti medenczéjére függesztettél; én pedig, a' ki őbenne hazai litteratúránknak egyik elottott díszét sirtom, feléledek annak szemléltére, hogy a' gondos Természet, mely a' tél' fergotegeinek a' szent tölgyeket kiforgatni megengedi, a' földet gyönyörködtető virágokkal borítja-el, 's új ajándéka által azt esleleksi, hogy a' szenvedett kárt tartós kesergéssel ne kesereghessük. Nevedkj', oh nevedkj', fiatal dísz a' ligeteknek, és légy rajta, hogy később termésed, melyeket igérsz, első virágaid' édes reményeit meg ne hazudtolják! Én egyike vagyok azoknak, a' kik éréseidet gyönyörködve fogom nézni. — Ér-Semlyénben, Márt. 30d. 1805.

[Eredelije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 200. sz.]

740.

Ragályi Tamás — Kazinczynak.

Kedves Uram Bátyám!

Levelét venni kedves Uram Bátyámnak, 's örülni, reám nézve mind egy vólt. —

Öszveköttetésünket, mely nékem mennél szorossabb, annál kellemetesebb lesz, eszközölni szüntelenül fogom, de hogy oda vihessem,

a' hova óhajtom, nem tudom lehetséges é? — Őszve köttetés egymásba való bizodalom nélkül talán nem is lehet, az én vélekedésem szerint, 's ugyan azért eztet aláztatosan kikérem: az enyém, mely határ nélkül való légyen, bizonyása fog lenni gondolataimnak bátor ki nyilatkoztatása. —

Irni, irni akarnék én, de tsak nem el rémülök bele, ha meg gondolom, millyen messze vagyok még tőlle, mikor még tsak azt sem határozottam meg magamban, hogy Politicum é, Phylosophicum é, vagy Historicum legyen a' tárgyam: mindenik tsak az embert tökéletesíti, de az edgyik jobban, mint a' másik, 's örömet az választanám, a' melly által leg nagyobb [a] tökéletesedés, de merészségem ennek meg határozására reá nem méhet, pedig örömet úgy óhajtánám tenni a' választást, hogy meg ne bánnyam idővel.

De meg ezen vakmerő választás után is, a' fel vett tárgy előadásában a' Raynal menydörgéseit é? a' Rousseau modestiáját é? vagy a' Vieland kellemeit igyekezzem követni? — vagy talán fogatosabb volna a' Voltaire vagdalódzó, vagy Rabner tréfás gúnyolódásait például venni, — vagy ennél is jobb az Anglus írók mélysege, vagy Barthélemy kedvessége után esdekni, hogy határozzam meg? 's azonba a' használni kívánás 's más számtalan okok ösztönöznek a' mennél előbb teendő választásra, sőt kárhoyzhatnak eddig való halogatásáért is, a' mely már azon gyönyörűség érzésétől megfosztott, mely abból származott volna, ha annak, a' kinek mindent köszönhetek, meg mutathattam volna munkámmal, hogy a' reám tett költség egészen füstbe nem ment.

József Bátyám Uram még miólta Kedves Uram Bátyámnak levelét vette, igen keveset, sőt a' számára, semmit sem lévén ide haza hivatalbéli foglatosságai miatt, még rá nem is válaszolt — még a' Spanyol falakat készítő mester emberrel sem beszélhetett, mert régi lakó helyén ugyan kereste, de ott nem találta, azt már elváltoztatván, 's minthogy ezen mester embereknek tzimere nintsen, másutt még eddig reá nem akadhatott; a' T'aschnerektől venni pedig, a' kinknél készek talátnak, de a' kik magok is ő véllé tsináltják, sokkal föbbe kerülne. Többire atyafiságos barátságos szíves emlékezetében ajánlván magamat, maradok

Kedves Uram Bátyámnak
Pesten 30d. Márt. 1805.

alázatos szolgája
Ragályi Tamás.

741.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Ér-Semlyén, Mart. 31d. 1805.

Méltóságos Úr,

régí barátom, és rég olta tisztelt barátom!

Két rendbeli levelét a' Mélt. Úrnak egy nap' vala szerencsém venni, midőn tegnap előtt Váradról, Vármegyénknek Gyűléséről, haza érkeztem. Örvendtettem régi óhajtásom' és reményeim' beteljesedéseknek. Placere bonis quam plurimis, malos quam minime paucos laedere! Ez az, a' mit én Terentiusnak megváltoztatott szavaival magamnak czímerül választottam. Méltóztassék engemet a' Mélt. Úr mind maga miatt, mind nagy tekintetű Nénje és Sógora miatt a' legszívesebb tisztelőji 's barátjai közzé számítani, és engedje nekem azt a' szerencsét, egyikét az élet' legszebb szerencsőjinek, hogy barátságával a' Most-élők és az ezután élendők előtt kérkedhessem. Mint szándékozom azt tenni, alább majd előadom. —

Mind a' kért tudósítást, mind a' váratlan javallást köszönöm a' legszívesebb köszönettel. Jelentésemet a' Csokonay verseinek kiadása felől a' távol lakók örömmel fogadták. Kolosvári Professor Piarista Buczy Emil Úr igen szép verseket küldé ez eránt hozzám; vettem más levelet is egy Magyar Országban lakó Úrtól; és most Váradon egy ott lakó barátom szóval köszönte-meg, hogy jelentésem által a' Cs. verseinek kiadására mások felett just szerzettem. A' kik a' mi Csokonainkat ismerik, azok mondják, hogy igazában eltalált képét festeni nem lehet, mint az vala, a' melyet én festettem az Ujság levélben. 'S midőn ezek így folynak, Jeruzsalem és az ő Irástudóji (Debreczent értem, az intolerantia műhelyét) kárhözatot kiáltanak reám, 's meg nem foghatják, hogy miként vete-medhettem légyen annyira, hogy egy sírba szállott barátomat a' Nemzet előtt misanthropiával és cynismussal piszkoljam? A' Bölcsék! Azt sem foghatják-meg, hogy én mint tolám oda magamat Kiadónak, nem is szólván előre az anyjával és testvérével, ha az nekik tetszene e? Ezek a' Bölcsék tehát abban az egész jelentésben nem a' totus habitus orationist, hanem csak két szót láttak. — 'S ha jól van e ez így? -- Osztán a' két görög szó alatt nem franczia értelmű misanthropiet és cynismust értettek, hanem Timonhoz illő

embergyűlölet és kutyához illő mordacitást. 'S mi hát az a' misanthropia, a' miből ember szeretet sugáról, mi az a' cynismus, a' miből aesthetikai lélek látszik? Ki szerette úgy az embereket, 's ki volt még is inkább misanthróp, mint Rousseau? Kinck írásain, kinek magaviseletén volt valaha több cultura, (nem értem a' conventionalist) mint a' Rouseauén, és kiben volt több cynisme? A' Csokonai rendetlen, gondatlan, planum nélkül való, kevéssel megelégedni tudó, hiú fényt kerülő, nemes tettek, szép munkák által kijegyzett élete kinek hasonlított inkább életéhez, kinek akart életéhez inkább hasonlítani, mint a' Rouseauéhoz? Én bizonyos vagyok benne, hogy ha meg dicsőült barátom az árnyékok' országából hozzánk feltekinthetne, kedvesebben fogadná azt az áldozatot, melyet sírján neki én nyújtottam, mint azokat a' nyavalyás magasztalásokat, melyek által némelly barátja nem őtet tisztelte, hanem magát tette nevetségessé. A' mi a' másik vádat illeti: arra én csak a' competens Bírók előtt tartozom felelni. A' megholt Iró' munkáji nem az Özvegy vagy árvák tulajdona, (nem a' nyereséget értem, hanem a' munkát magát) hanem a' Nemzeté, 's a' kiadásra annak van jusa, a' ki azt legalkalmasabban teheti; az az der das ganz in dem Geist des Schriftstellers machen kann. — Én Cs.nak személyes barátja voltam, 's úgy tartom, hogy stúdiumunk megegyezett; azt pedig immodestia nélkül mondhatom, hogy Debreczenben nincs senki, a' ki az ő munkáit úgy tudja kiadni mint én. Csokonaynak némelly munkáji olly szépek, (ilyen a' három ódája a' Lepéhez, Reményhez, és a' Szemrehányás) hogy a' Magyar Litteratura soha sem fog arra a' fő grádicsára fel lépni, a' melyben azokat csudállás¹ nélkül olvassák. De Cs.nak, mint Bürgernek a' Német Poeták közt, sok darabjain kitetszett, hogy ő nem mindég forgott szép társaságokban. Az efféle darabosságokon segíteni kell. 'S azok segítsenek e, a' kik még durvábban szólnak? Ime ki van adva Diaetai Muzsája, Tavasza, Dorottyája, Anakreoni Versei, Lillája és a' Rhédeinc felett elmondott Versezetje. A' ki igaz izlettel bír, látni fogja, hogy abban sok mázolás van. — Ha én majd megjelenek az én Csokonaimmal, ítélje meg a' Világ, ha praefidentia volt e hirdetésem, melyről még csak azt jegyzem-meg, hogy az Anyjának nem vala híre nélkül.

Nagy Gábor barátunk azt állítja, hogy az Auctorokat változtatás nélkül kell kiadni. — Azt tartom én is; de úgy értvén, hogy

¹ E szó helyett először: *csudálkozás* volt írva, de Kazinczy áthuzta.

az «Auctorokat» alatt az Auctoroknak tökéletesen elkészült munkájikat kell érteni, nem pedig azokat, a' mellyek

de domini funere rapta sui.

A' ki a' megholtnak halála után azt cselekszi az ő írásával, a' mit a' Megholt maga fogott volna velek tenni, ellene nem vét. A' Nagy Gábor kívánsága szerint kiadott munka instructio lehet az új Iróknak, mert azt, a' kit tisztelnek, a' magok individualitásában látják: de az Olvasó Publicum nem azt a' Cs.-t óhajtja látni, a' ki volt, hanem azt, a' kit mocskein való felakadás nélkül láthasson.

Hosszas hallgatásom után én ez idén ismét meg jelenek Iróink karjában. Engedje a' Mélt. Úr, hadd rajzoljak egy rövid Skizzet az eránt, hogy Literaturánkat mely úton szeretném boldogulva látni.

Az a' per, a' melly Iróink közt rég olta villong, hogy Nyelvünket kell e, szabad e, a' Nyugoti nyelv geniusa szerint modellezni, hogy az ő munkájikat szabad e példány gyanánt kitenni magunknak, még mind ez ideig decisio nélkül van. A' világosság nincs elválasztva a' setétségtől. Mi Napkeleti Nemzet vagyunk! Ezt kiáltják. Jó; felelek én. Te tehát azt az Ijfat, a' kit a' Természet a' Faragásra vagy Architectúrai tudományra szólít, a' helyett hogy a' Róma omladékaít nézetnél vele, vagy a' Szejne' partjaira költözött Vaticanusi Apollót, Laocoont, Torsót etc. etc. az Ázsia' kunyhójának rajzolgatása végett a' Dón mellé igazítod? Az a' Nemzet, a' melly még csak kezdi litteraturai pályáját, ha körülte oly Nemzetek laknak, a' mellyek már sokra haladtak-el a' magok útjokon; észrevehetet[lenül] azoknak követőjévé lesz, 's jól teszi, ha ezen az úton annyira megy, a' mennyire lehet. Debreczen ott akar maradni mindég, a' hol volt. Azon felyül, hogy cz az emberi lélek természetével ellenkezik, ellenkezik a' Horátz tanításaival is. Quod si tam graecis novitas invisá fuisset, etc. etc. 's a' Nyelvet öszve hasonlítja az erdőkkal, mellyek hullatják a' leveleiket, 's új leveleket vernek. Nézzük-el a' száz esztendővel ezelőtt élt Német Irókat, és azokat a' kik 50 eszt. olta éltenek, nézzük-el, melly erőszakot vittek véghez nyelveken és ez által mennyire mentek? Ha csak illy erőszak által juthat el a' nyelv annyira, nem akarjuk e, hogy a' mi Nyelvünk is szenvedje az erőszakot? Az Aestheticus Irónak nem azt kell kérdeni: szóllanak e így, és szóllott e már így más? (Ez a' kérdés csak a' ki holt Nyelvekre való) hanem cz: lehet e nekem így szóllani,

hogy szóllásom elegans, energicus, új zengésű szóllás legyen? Horácz merő pajzánságból ezt: ira abstinere, így tette ki egy helytt: irarum abstinere; minthogy a' görögnek ablativusok nincsen és ők az *απο*-t nem a' dativussal, hanem a' genitivussal construálják. - - Én tehát Neologus vagyok, és azt tartom, hogy úgy kell. Az én felem Báróczit, Bessenyeit, Virág Benedeket, Kis Jánost, Himfyt mutat a' maga Iróji közt: azok a' Tordai Leoninust 's Mátýási Józsefet mutatják.

A' melly Országban még nem virázzik a' Festés és Faragás, ott első kötelesség az, hogy réz metszetek és olajfestéses cóniák 's Gipsz abguszok által¹ ébresszük-fel az alvó geniet. A' poetai munkákban ezeknek substitútjai a' fordítások, mellyeken én azért kapok olly igen, minthogy minden Origináljaink, még a' legjobbak is, nem érnek annyit, mint a' középszerű, 's nem épen rossz fordítások. — Ez idén tehát Fordított Egyveleg Irásaimnak 5. Kötetét adom-ki igen csinosan, és a' legnagyobb grammaticai 's orthogr. gondokkal, 's minden darabban egy portrét, két réz és 3 vignette lesz. A' fordítás az Originálnak minden szépségével tartozik bírni; az másként nem lehetett, hanem úgy, hogy sok helytt új szóllással éljek! Csak remek munkákat vettem-fel fordításul, és azt úgy igyekeztem tenni, hogy a' ki az Originált csaknem könyv nélkül tudja, a' Magyarot olvasván, minden soron reá ismerjen az Originálra 's minden szakaiból vannak mustráim a' Stylisticának. A' legelső Lieferung az első és az utolsó Kötetből fog állani; az *első*ben van Marmontelnek 6. Conte Morálja; (Alcibiád, a' négy palaczk, a' Szammiumi házasság, a' kétség vagy magával békételen szerelem, a' két szerencsétlen, és a' szép Anikó). Nincs semmi nehezebb, mint a' Francziák atticismusát, azt a' kedvességet és elegantiát, melly mint a' virágok' illatja, meg magyarázhatatlan módra érezteti magát és nem szenved az analizálást és hideg vérrel való feszegetést, magyar szókkal kitenni, és minden bizonytal ez a' Kötet került legtöbb munkámban. — Az 5dik Ossziánnak, Dénisznek és Klopstocknak darabjait foglalja magában. Ez csupa erő. — A' Karrikaturákat könnyebb copiólni, mint a' szelid szépséget. —

Minden darab egy tiszteletet érdemlő embernek vagy Asszony-nak nevét viseli homlokán. — A' Mélt. Úr neve Yoricknak Elizához

¹ Innentől kezdve eredetileg így volt: «szaporítsuk a' Mesterség' remek-mívét;» - - később Kazinczy áthúzta.

írt levelei előtt fog állani, mellynek hátuljában áll Raynalnak ismeretes keserve. Szép, igen szép, és a' tudatlan szemnek kedvesebb mint a' Yorick és Eliza levelei; de amaz elmés czífraság, ez a' szívnek természetes meleg felbuzdulása, ömledezesc.

Ugyan csak ez idén nyomtattnak: Herczeg de la Rochefoucauldnek erkölcsöt festő mondásai is, Franciaúl, Németül Schulz Friedrich után (a' ki a' Német Criticusok itélete szerint a' Francia stylus tulajdonságait csudálást érdemlő könnyűséggel tudta kinyomni a' Németek darabos nyelvén) és Magyarúl.

Írásaimnak 2-dik kötetében Stella, Clavigó és a' Testvérek fognak állani.

a' 3-dikban: Emilia Galotti és Minna v. Barnhelm.

a' 4-dikben: Paramythek, Titus, Themistocles, Etna és a' Moliér Médecin malgré lui-je.

az 5-dikben: Karrik Thura, a' Szehnai Dalok, Ojthóna, Berathon, Karthon, Króma és Darthula Ossziánból. — A' Menyörgés és Gibraltár Déniszből. — A' Tavaszinnep és a' Messziásnak válogatott darabjai Klopstockból.

Maradok egész tisztelettel Mélt. Úr alázatos szolgája:

Kazinczy Fer. mpr.

Ide zárok két Vignettet, melly az első kötethez készült. A' Marmontel könnyű, lebegő stylusának emblemája a' Herculanumi Táncozóné; a' másik darab egy Anglus festő munkája: A' szerelem és a' Muzsika a' vadat is megszeliidíti.

Képeimnek is ide zárnám egy nyomtatványát, de két nyomtatványnál még nem kaptam többet a' Metszőtől. Érette 180 Rftot fizettem a' Metszőnek, pedig még nincs alatta a' név és az írás. Az 5. Kötet 5000 ftba fog kerülni; de illő hogy valaha egész gonddal készült nyomtatást lásson a' Publicum. Ha a' Mélt. Úr nagy lelkű Sógora boldogítani fog, a' munka elindúl és még ez idén mind az 5. darab elkészül, csak a' Metszőnek maradjon üressége 4. portrét, 10 képet és 12 rezet elkészíteni. A' 3dik kötet előtt B. Vay Miklós fog állani, mert Emilia Galotti az ő nagy culturájú hitvesének nevét hordja homlokán; az ötödik előtt pedig nyelvünknek egy szíves becsütlője, B. Prónay László Exc. a' ki magát az által is megdicsőítette, hogy ez idén praemiumot tett-ki egy Litteraturánkat tárgyazó kérdés által.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

742.

Virág Benedek — Kazinczynak.

Kenderesi Mihály, Gubernialis Secretarius, küldötte ezeket, egy igen barátságos levelével egygyütt. Én neked küldöm meg Kedves Kazinczym, hogy vagy nekem, vagy inkább Erdélynek örülly, mélyben Magyar literaturánk éledni 's virágzani kezd. A' *Magyar Poéták* hitették el velek ez életben létemet: 's ők elég érzékenyek voltak elsiratni azt az embert, ki jó-szivűségekről nem feledkezhetik meg, és a' ki tőlök is tsak azt kívánnya, hogy a' köz jónak tanullynak élni. Erre világosan kellene tanítani az ifjúságot.

Egy két munkátskát is küldök. Forsan in his et Te quod juvet esse potest. Fontosabb munkába egészségem miatt nem kaphattam. Most már érzem, hogy sokkal, igen sokkal könnyebben vehetek léleketet.

Szabó Dávid minapi leveléből értem, hogy az Eclogákat le fordította; és már Encis VII-dik könyvébe fogott, 's esztendő ilyenkorra elvégzi. Ezt, ha nem kérlek is, magadnál tartod. Miért is kéne ki kürtöltetni a' nyavalyás újság írók által? Csehi, nem jut eszembe mikor, haza jöttéről tudósított engemet. Megvárom, * majd próbára nyomtatatok, 's küldök két három képet, de úgy, ha *Pestre senkinck* sem fogsz küldeni. Ez nekem nem esnék tetszésemre. Okaimat most le nem írhatom. ** Kinyilatkoztatásomat, reményilem, bántásodra nem veszed.

Kininger rajzolása már régen a' tied. Nem tudom, miért nem tartád meg. Szeretném, ha a' *nem magyarságból* ki vehetnéd. Az Apátzák ki tudgyák metszeni a' képeket; Te Kassán nem találhatsz-e valakit, ki ezt végbe vinné? Légy utánna, kérlek. Értheted, érted is gondolatomat.

Hét hónap előtt tudakozódtam volt Tőled egyről másról, 's vártam válaszadásodat. Ez vala oka hallgatásomnak. Az után, a' téli hónapokban hanenuha *tűrhetőbbek* és a' posták bizodalmasban járhatnak, tanácsosbnak tartom a' levél nem írást. Tacitusomat nem hozom elő.

Pest Mdecev Martius végén.¹

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

* Nem írtam volt én Cschinek, hogy: «nem vagyok beteg,» — hanem hogy már sokkal jobban vagyok» — pro poena várhat levelemre.

** ha megöls is. Virág B. jegyzései.

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

743.

Kazinczy — Budai Ezsaiásnak.

Különös bizodalnú Drága Jó Uram, Professzor Úr!

Az Úr Professzor Úr' jó volta engem megpirít és kevélyé is teszen. Nem érdemltem barátságát, nem lévén soha módom, hogy tiszteletemnek valamelly bizonyosságát adjam. Azzal érdemlem-meg ezt tehát, hogy az ajándékot is a' legszívesebb köszönettel elfogadom. De engedje-meg viszont az Úr Professzor Úr, hogy a' hátra lévő kötetek' árait ennekutánna a' kiosztogató' kezébe küldhessem. Ingyen többet el nem fogadok. Tulajdon tapasztalásom után tudom, mi nyereség lehet nyomtattatni, ha az exemplárok' egygy része ajándék-keppen kiosztogaltatik.

Szent tisztelet támadott bennem az Úrnak Prof. Úrnak testvére eránt, midőn a' Nádasdi Tamás' Articulusát elolvastam. Az ott elő-hordott dolgok nem tartoznak ugyan Hazánk' történeteinek homályba rejtett szakai közzé: de a' mi előadatik, bőven adatik-elő, és mutatja, hogy az egész munkától mit várhatunk. Hasznát fogom venni a' jelentelt célra, 's látni fogja az Úr Prof. Úr, hogy barátságát nem vesztegette háladatlanra. — Engemet a' kiíratott articulus annál inkább interesszált, mivel az a' Rogendorff, és az a' Török Bálint, a' kik ottan előhozattatnak, az én kedves Sophiemnak Ősei voltanak. Török Bálint II. Lajosnak Custos Corporisa volt a' Mohácsi ütközetben, 's török fogságban bolt-meg; ennek fija volt az, a' kiről ott szó esik. Ő Szendrői, Cserepi, 's Egri Kapitány volt. Mit mondott volna az a' Magyar, ha a' történetek' könyvébe pillanthatott volna, 's látta volna, hogy az ő Lajos nevű Maradéka annak a' hosszú szakálú Németnek Aloysia leányát fogja párul venni! — Rogendorff (helyesebben Rog-gendorf) nagy rollát játszott abban az időben. Ő volt, az, a' ki Fejedelmének képében annak mátkáját (par procuration) elhálta, 's Sophienak kezében vagyon mind Cippusára állított márvány képe, mind Numismája. — Elhinni magunkat abban, hogy régi nemből eredtünk, esztelen aristocratizm' szesze: de a' Haza' Évkönyveiben (Annales) akadni Őseinknek neveikre egygy igen edes érzés: osztán a' nagy Rádaynak igaza van, hogy

«nem csupa képzelt dísz — — a' régi Nemesség.»

Én az Úrnak Prof. Úrnak egygy újabb kéréssel vagyok kéntelen alkalmatlankodni. Méltóztassék, kérem alázatosan, parancsolni a'

Bibliothecariusnak, hogy ezen Zsidónak adja-ki az Ember Pál Lámpeját (Histor. Reform. in Hung.) és Tacitusnak Gronov által készített explját. Mind egyikét, mind másikat kár nélkül nem sokára visszaküldöm.

Az a' jelentésem, a' melyet Csokonaynak halála 's munkáji felől az Újságlevelekben tettem volt mingyárt akkor, mikor ötet sírba tettük, Debreczenben, a' mint értem, nagy botránkozást indított. Barátjai és ezek után az anyja, nehezelték, hogy ötet misanthropiával 's cynismussal vádoltam; 's anyja ugyan talán nem, de igen némelly barátjai, nagy praefidentiát láttak abban, hogy magam tolong magamat munkáji' Kiadójának. Az alatt míg ezek így esnek Debreczenben, három levél érkezik hozzám, még pedig ketteje előttem ismeretlen képű, de becses nevű személyektől, a' kik mintegy köszönik, hogy ezt cselekedtem; egy tekintetet érdemlő Férjfi pedig Váradon ma egy hete azzal szöllít-meg, hogy Csokonaynak, kit ő igen jól ismért, jobban eltalált képét nem lehetne festeni, mint a' mit én festettem az említett Jelentésben. A' Debreczeniek nem ismerték Rousseaut, a' kire a' *misanthropie* és *cynisme* által czélozás volt, és a' szót nem a' francia szelidebb értelemben vették, hanem a' görögben. Ki szerette úgy az embereket, és ki volt inkább misanthróp, mint Rousseau? Kinek az írásain volt több cultúra, kinek a' magaviselésén látszott több kellem -- nem a' conventionális kellemet értem -- mint a' Rousseauén? Csokonay a' maga rendetlen, plánum nélkül folytatott, gondatlan, 's momentaneus örömeket hajhászó, de sok botlások mellett, sok szép cselekedetek által is megkülömböztetett élete által kinek akart inkább hasonlítani életéhez, mint a' Rousseauéhoz? -- Meg nem gondolták a' magok bölcseségeken, hogy rút okot substituálni a' más cselekedetének nem kevésbbé rút, mint annak volt volna rút, rútat tenni. Megvallom, Uram Prof. Úr, hogy Debreczennek azt a' magával való eltelését, azt az intolerantiáját nem szeretem; 's igaznak lelem azt a' régi megjegyzést, hogy csak azon álmétkodunk, a' mi előttünk új, vagy egykevéssé vastagkábban, a' mit nem tudunk. — Csokonayt maga a' természet szülte Poetának, és az a' történet, hogy ő az Urnak Prof. Urnak tanítványa volt, arra a' nevezetes megjegyzésre emlékeztet, hogy a' Természet a' jó főket néha egyszerre és nem egyenként szüli. Mikor ő volt a' Debreczeni Iskolában, akkor Debreczennek igen számos nagy síjai voltak. Az Úr Professzor Úr oktatta, vezette; magok pedig egymást buzdították, 's a' vetélkedés túlhalad-

tatta vélek magokat. Züge von Genie — aber wenig Correction! mindég ezt kiáltoztam én Csokonaynak, és azt, hogy sok verselésöt — és éppen azokat, a' mellyeket a' Vir humanissimusok legfeljebb becsültcnck — égetnö-meg. Ha élt volna, ha az érettebb kor szelidebbé tette volna vérét, mit nem várhatott volna tőle Literatúránk! Így is valóban remek némelly munkája. Az a' gáncs, a' mellyet az Úr Prof. Úr méltóztatik barátságos bizakodású és nékem éppen e miatt igen nagy becsü leveleiben említeni, csak ott vál néki piritására, a' hol neologizmusai hibások. Grammaticus non erubescit soloecismum, si sciens facit. Senki sem tudja 's tudhatja jobban mint az Úr Prof. Úr, mit nyert légyen a' Római literatúra az által, hogy az ő Poetájik, sőt magok a' Prosaisták is, hellenizáltak. Horátz minden ok nélkül az ablativusi Constructiót görögösen, merő pajkosságból (aus Übermuth) genitivusi constructióvá tette. Az ő hasonlatossága az erdők leveleiről, a' mellyek lehullanak, és a' mellyeknek helyébe új levelek fakadoznak, 's az a' Quodsi tam graecis novitas invisá fuisset, jó leczke nekünk. — Az a' Nemzet, a' melly csak kezd a' maga litteratúráját, nem kerülheti-el azt, hogy Mestereinek szóllásokat magáéivá ne tégye, 's phyzionomiája észrevehetetlenül az azoké szerint formálódik. Bár nézzük-el a' Németeknek legelső karú Irójit, a' kik az elmúlt század első feléig irtanak, 's hasonlítsuk-össze azokkal, a' kik közelebb éltek, 's kérdjük magunktól, ha nem akarnánk e, hogy a' mi Nyelvünk a' szerint szenvedjen változást és erőszakot? Csak a' kiholt nyelveket illeti az, hogy ne szólljunk másképpen, mint *szóllva már volt*; az újabb nyelvek' nem didacticus, hanem gyönyörködtető Iróji nem azt kérdik, ha szóllott e már így más? hanem azt, ha lehet e *nekik* így szólni? Naturam pinxisse parúm est, nisi picta venuste rideat, et laetos ostendat splendida vultus. A' Festőknél az, a' ki úgy találná-el az ember' képét, a' mint az a' tükörben látszik, Handwerkernek nevezetnék: a' Künstler' nevét az kapja-el, a' ki az ember fejéből olly fejet festhet, mellyen minden szem örömmel múlat. Εἰς το κρεττον! Ezt kiáltották a' Görögök' Mesterei a' tanítványoknak.

De azt mondják azok, a' kik a' Debr. Grammatika' Irójival egy hiten vannak — attól a' hittől mentsen-meg engem az én jobb csillagzatom! — hogy más a' Napkeleti Nyelv, mint a' miénk, más a' Napnyugoti, mint a' Francia, Német etc. etc. Gondolnám, a' különbség okát nem az ég' hajlatában keresik, mert úgy majd a' Német is Napkeletivé lesz, hanem a' Nép és a' Nyelv természetében; és ezen okoknál fogva azt az Ifjat, a' ki Architectúrát és Statuariát

akar tanulni, nem a' Dón vize felé igazítják, hanem a' Tiberis és Szejne' partjai felé. — 'S nézzük azokat az Iróinkat, a' kiket Debreczen nem szeret, Virág Benedeket, Kis Jánost, Himfyt etc. etc. 's nézzük azokat, a' kiken meg nem botránkozik, az izeveszett Tordai Gyöngyösit, Mátyási Józsefet etc. etc. mit kell óhajtánunk, azt e, hogy ezeknek nyomain haladjon elébb literaturánk vagy azoknak?

Illyen nehézkes ízlésű volt Debreczennek egy nagy fija 's nagy dísze, az öreg Domokos Lajos Úr. — Hogy állításom igaznak ismértessék, óhajtánán, hogy Telemachja világot lásson. Pedig Telemachot jól fordítani, még nem nagy portéka.

A' Debr. Gram. Íróji meg nem foghatják, miért homályos némelly Magyar új írás, holott ők még a' religiobeli dolgokat is tisztán tudják előadni. — Si obscura est, perennitibus est obscura; 's meg kell vallani, hogy az rendes tiszta előadás volna, ha az Új ízetű Írók úgy írnák a' magok munkájokat, mint a' mi predikálóink mondják a' gubás auditorium számára tanításaikat.

Méltóztassék az Úr Prof. Úr engemet nagy becsű barátságában megtartani. Maradok igaz tisztelettel.

Az Úrnak Prof. Úrnak

alázatos szolgája:

Ér-Semlyén, d. 31. Mart. 1805.

Kazinczy Fer. mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Iród. Lev. 4r. 173. sz.]

744.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Ér-Semlyén, 31. Mart. 1805.

Szeretetremlő barátom,

Ez a' Zsidó beszólla hozzám, hogy Debreczenbe megyen, 's azt kérdi, ha nem parancsolok e valamit? Hogy ne parancsolnék én Debreczenbe, hová mindég van valami írni, kérni, vagy tudakolni valóm. De ez egyszor rövid lesz levelem, mert hosszabbat írni nem érkezem. Hadd jelentem tehát, hogy Sophie látta Váradot, 's a' Püspökjénél 's még négy háznál (többhöz menni nem lehetett a' rossz idő miatt) javallást nyert. Minden azt kérdezte, hogy K. F. hogy tuda illy szerencsés lenni; meleg kézzorítással gratuláltak barátim, és a' kik September olta nem láttak, azt mondják, hogy megifjodtam, megvidámodtam, megszépültem. Egy asszonyság ezt mondá Dienesnek a' Rhédeinél tartott estveli gyülekezetben: Sie können

stolz seyn auf so eine Schwägerin, und Ihr Bruder ist sehr glücklich. D. azt felelte, hogy valóban szerencsés vagyok. Mint mentek a' czifra vizitek véghez, arról nem szólok; Sophie a' maga természetes tónusában volt, 's nem csuda, ha megszerették: de hadd beszéllem egy szép aufrittját.

A' mint Váradot el akaránk hagyni, lovainkat fogták, 's én még dolgaim után jártam. Sophie felül a' szekérre, 's a' Baranyi József Úr háza előtt megáll. B. kijő, 's kérdi ha nem lesz e szerencséje? Das soll Ihnen wiederfahren! 's megyen bé. Ott Dobozy Lajos és a' Debreczeni lakos Margitai Úr sódaroztak. Sophie széket fog 's eszik, s' vigan múlat. Képzeld örömmet, midőn a' D. házához vissza térvén, szekereket a' *barátom*' háza előtt látom-meg, 's érzem, hogy Sophie oda egyedül azért ment, hogy az én barátomnak tegyen süpprenirozó complimentet. Bucszünk, 's én meleg szívvel köszöntem-meg Bnak azon barátságát, mellyet erántam a' Conscriptio ideje alatt mutatott; Sophie is búcsúzik, B. neki kezét csókol, hát S. csak megkapja két kézzel a' fejét, B. vissza vonja magát. S. öszve csókolja pajkosság nélkül de baráti tréfával, azután neki áll Dobozynak 's utánna Margitainak. Margitai és Baranyi József igen kedves barátjai a' vak Gr. Töröknek. A' megcsókoltak' öröme nagy volt, az enyém még nagyobb.

Egyéberánt Várad nékem az által lett nevezetessé, hogy Sophie ott érzette-meg a' gyermeke mozgását Mart. 24dikén. — Most testén olyan forma Ausschlag terjedett-el, mint a' frizli; kőféletti magát kínjában. Nem tavaszi phacnomenon e ez? Csak erre az egy kérdékére adj, kérlek, feleletet, ha szabad e neki ferdeni? Hallotta, hogy anyának készülő asszonyinak azt tiltják: de nem szabad e igen kevés ideig lenni vízbe? —

Csokonaynak egy barátja öszveakada velem Váradon, és azon kezdé a' beszédet, hogy igazabb képet Cs. felől tenni nem lehet, mint az én festésem volt az újságlevélben. Ez a' sorsa az emberiségnek. Laudatur ab his, culpatur ab illis. Ezen felül Erdélyből két levelet vettem, egyet M. Országról, a' mellyben megköszönik, hogy néki rugtattam. A' gánes helyében tehát, édes barátom, más részről javallást nyertem. De az valóban fájna, ha a' megszomorodott anya azt hinné még is, hogy síját bántottam magasztalásommal; és ámbár Te azt látod jónak, hogy a' dologról hallgassak, én szükségesnek itélem, hogy magamat a' szerint a' mint illőnek találom, mentsem. Félre értetni szomorú dolog.

A' legközelebbi újságlevelben egy tiszteletet érdemlő Ifjú lépe fel minden szükség nélkül a' Publicum elébe. Cserei Farkast értem. Nevét elhallgathatá vala. Ládd, édesem, hogy újságlevelekben foroghat nevünk a' nélkül, hogy hitiséggel vádolhasson a' világ.

Megengedj baráti bizodalmtú újabb mentegetőzésemnek, és szerss. Tisztelünk mind kettőtöket. Élj szerencsésen.

Ha Németh László barátunk elküldötte már a' maga Telekijét, az egyik exemplárt add ennek a' Zsidónak; 's ne felejts felelni, ha Sophie feredhetik e? 's lágy melegben e vagy hidegben?

[Megjelent a «Kazinczy lev.» III. kötetében.]

745.

Kis János — Kazinczynak.

N. Dömölk, Apr. 6dikán. 1805.

Megbetsülhetetlen Barátom!

Utolsó levelemben, melyre még válaszodat nem vettem, ígertem volt, hogy első verszetem házasságod emlékezetére lessz szentelve. Ím tellyesítem fogadásomat, fizetek, de úgy, mint az elszegényedett adós. Melly mostoha környülállások közt dolgoztam légyen, azt tsak abból az egyből is gondolhatod, hogy $1\frac{1}{2}$ esztendőös kedves leánykám, mindjárt harmad napra ezen munkának elkezdése után lebetegedett, veszedelmes crisisekben forgott, 's tsak negyed naptól fogva van jobban, 's a' mint már gondolom túl a' veszedelmen. — Igen szeretem, ha versemet criticád alá venni 's róla gondolatidat megírni nem sajnárod. Látok mind dispositiójában, mind poesisében már én magam is egy és más hibát. Tsak az eránt is curiosus vagyok, ha vallyon öszvetalálkoznak-e e' részben gondolatink. De külömben is miből tanulhatnék, ha a' Te barátságos crisisedből nem? — Hogy jót akartam mondani, abban elég bizonyos vagyok, de ha jól mondottam-e, az más kérdés. Cum desint vires, tamen est laudanda voluntas.

Rochevoucauld fordítását igen szíves óhajjtással várom; valamint szintén egyéb munkáidat is, melyeket prés alá készítettél. Mennyire vagy már ezekkel? Mi késlelteti napfényre lépéseket? Néked is a' könyvnyomtatók miatt van-e bajod, mint nékem? Kiss Istvántól semmi levelet sem tudok kinyerni, hogy megtudhatnám,

miben van nálok lévő kézírásaimnak sorsok. Már most olyan gondolattal vagyok, hogy a' magam költségén próbáljak valamit nyomtatattani. Mit tanátsolsz erre nézve Te, a' kinek olly sok tapasztalásaid vagynak, 's a' ki a' Hazának azt a' részét lakod és nézed vizsgáló szemekkel, mellyben a' Magyar könyvek' olvasása legnagyobb divatjában van? Ebben mellesleg az is lenne tőzöm, hogy munkáimból valami kis jövedelmet vehetnék; mert akarmiképp vizsgálom sorso-mat, úgy találom, hogy erre is igen szükséges tekentenem. Mit gondolsz, boldogulhatok-e némelly popularis és gyönyörködtetésre tőzölöz munkákkal ezen szándékomban?

Concurráló írásomat úgy küldöttem-el szabad postán, hogy retour-recepisset kapjak róla. Mind eddig semmi sem jött hozzám, a' miből tudhatnám, ha vette-e azt Miller úr vagy nem. Már gyanús kezdek lenni, 's most sürgetem a' Pápai postán a' dolgot. Hát Te nem tudsz-e valamit felőle? mert én azt el nem hitethetem magammal, hogy a' béküldött munkák a' Te kezeden is meg ne forduljanak.

Nekem a' Gondviselés ezen a' tájon is Jóakarókat, 's egy-néhány szives jó Barátokat is rendelt. Ezek között valók különösen Zigán János és Szüts István predikátor társaim, a' kik minden tekintetben olyanok, hogy még akkor is megérdemlenék szeretetedet, ha Nevcedet nem esmernék és olly forró tisztelettel nem emlegetnék is, mint valósággal esmérnek és emlegetik. Házasságod örömét velem együtt ők is ünnepelték. Mind a' ketten próbálgatnak, kivált ide jövelemtől fogva verseket is írni. Mind a' kettőtől megíszítottam több rendben is hozzám intézett versekkel. Itt van egy példa Zigán-tól, minden változtatás nélkül.

A' szép Kemenes-allya kiesebb
 'S szívemet egy időtől fogva
 Még szorosabban tartja fogva.
 Egész Kemenes kellemetesebb!

* *

Minden tárgy szemem előtt kedvesebb,
 A' szép térséget mosolyogva,
 Az erdőt szeliden suhogva
 Látom és hallom, minden izesebb:

* *

Miolta Kemenes-allyában

A' szelid Musák sátorát vertenek

'S eddig nem esmért hangon zengenek;

Kiknek mindig zöld sátorában

Zeng szívvolvasztó nemzeti ének,

Miolta kedves Kissek itt van.

Ezen megliszteltetésnek, minthogy szivből jó, örülök; de ezerszer jobban örülök annak, hogy tselekedettel is szeretnek. — Isten Hozzátok!

Enfant de l'harmonie

Présente mon hommage à Vénus-Uranie.¹

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

746.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Tekintetes Úr!

nagyérdemű szeretet Barátom!

A Tek. Urnak az el enyészet holdnak 31dikén költ igen betses levelét tegnapi napon volt szerentsém venni. — Ketsegtető öröm reménnyit élesztí bennem azon bizodalmas Indulattya, melj szerint Baráttjának nevez, és ezen előttem betses nevezetnek álandóságával azon kellemetes tárgyra juttaltya szivem egyenes érzőscit, melj földi létünknek fővebb örömeit foglalja magába. Ugyan is nem az Igaz, Egyenes Barátságé az, melj a szövöttséges élet örömeit úgy gerjeszti bennünk, hogy létünknek leg főbb pontú Tzéljára nemes Iparkodások úttján juttasson? És nem ezen felséges Érzés é az, a mi az Emberiség disze méltóságának tökéletes mivoltát foglalja magába? Légyünk tehát mi olj Barátok, kik az egyenes Indulatok azon örömeit, meljeket a környül álasok szabásihoz magát alkalmaztatni szokott minden napi ember érezni nem tud, használjuk az egymás iránt viseltető Költsönös Bizodalomnak álandóságára, Kedves Nemzetünk és Hazánk Diszének gyarapítására; e léssen reám nézve olj Boldogság, melj minden külső fényt ragyogtató világi tekintet feljül halad kellemetes voltának érdemivel. — Amicitiam omnibus

¹ A levélhez van csatolva Kisnek a «Kazinczy Ferenczhez» című költeménye úgy, a mint az a Kis versei kiadásából ismeretes.

rebus humanis anteponatis, nihil est enim tam Naturae aptum, tam conveniens ad res vel secundas vel adversas. Cic. Ki adandó *Munkája* iránt velem barátságossan közlöt Intézetit haládatos szível köszönöm. Tudtomra, és ítéletem szerint ennél mind izlése nemes voltára, mind Magyar nyelvünk diszesítésire nézve heljesebb intézetü Munka Hazánkba ki nem gyött. Annak tárgya, és foglalattya olj szerentsés, okos, szép, és Jó izléssel van választva és el szerkesztetve, meljnél foganatossabb erejü mód nem lehet a Magyar literatura elő mozdítására, és a Nemzeti character nemesítésire. — Nagyon le kötelez a Tek. Ur azon barátságával is, melj szerint Nevemnek Munkájába való bé iktatása által személmemet érdemesíteni méltóztatik, egyenes indulattal köszönöm ilj Barátságos jó akarattját, melj által magamot ennyire meg betsültetnek kellemetes örömmel érzem. — Ezen ki adandó Munkájának elő mozdíthatására pedig ha valamibe hasznomat veheti a Tek. Ur — igen kedves lészen előttem, ha készségemet e tekintetbe is meg bizonyíthatom.

Ditsőült Barátunk Csokonaj munkáinak a Tek. Ur által való ki adásába a Debretzeni Böltsék által tett ellen vetések olj katzágásra méltók, hogy ezen Böltsék okoskodásoknak állapotját edzser-smind szánnunk is kell. A Csokonai halálát hirdető Tudósításba magam is — a mennyibe ezen derék férfiat ismerni szeretsém volt — ötöt valóságos minéműségibe láttam lefestve. Hogy a *Misanthropiet* és *Cynizmust* nem értették, vagy talám érteni nem akarták — tsudálnunk nem lehet, mert a minden Dolgokat feszegetni kívánó sápadt indulat olj garázdaság erejével bir, melj kötelőzködni, és mindent meg támodni, minden igazi Jót fel forgatni igyekezni meg szokta, meljre nézve hadgyunk Böltselkedő indulattyoknak szabados foljamotot, had jázdódgyanak képzeményeiknek szeretet báb-jával, tsak ugyan vógtire is az ilj Böltsék önnön magok téveljednek labirinthusba, meljbül azoknak nagy szivúsége szokta őket ki segíteni, a kiket kissebbiteni kívántak. Én uira is igaz Hazafi, és Barátságí indulattal kérom a Tek. Urat, hogy ezen Hazánkfia kéz Irásba maradt munkáit méltóztatson maga a közre botsátásra rendbe szedni és el készíteni, hogy igy méltó diszébe juthasson az örök emlékezetre Csokonainak neve. Nagy Gábor barátunk állítása igaz — de tsak azon tekintetbe használható, vagy követhető, a meljbe a Tek. Ur betses levelébe ki fejezi. Minden Elme szüleménnyinek a lehetőségig kell a tökéletes állapotához közelíteni, és a Szerző Neve dicséretit, emlékezete nemessebb voltü álandóságát minden bizonnal ugy

nyeri meg, ha Munkája lőkélletes állapotba jut az olvasók kezére. El hiszem én, hogy Csokonai Munkái készen voltak annyira: hogy gondolati egybe szerkesztetésit el rendelte, de hiszem aszt is, hogy azokba még ő maga sok változásokat tett volna, és nem tsak gondolatit — hanem a kifejezés erejét is pallérozta volna, meljeket illő végre haitani egy oljannak, ki Baráttya lévén, ötet közelebrül ismerte, és ötet figyelmetes indulattal ismerni törekedet. — Az én ítéletem, sőt magamba el szánt valóságos vágyódásom a volna: hogy mi a *Háládatos Nemzet* nevébe ezen Hazai Verselönknek emlékezete álandosítására lakta heljén álitatnánk edgy Monumentumot; tudom, érdemes anyya, és Vérei nem fogják ellenzeni, hogy lakása heljén a háládatos tiszteletnek, és szeretetnek ezen leg főbb bizonyságú Jele emeltessen. De Nemzetünkhöz is illő volna: hogy a midőn az Igaznak Világa minden felé gyors elő menetellel terjed, mi is valahára annak szent ösztöneitül serkentetnénk az igaz Jónak követésire, hogy igy mint a Régiség, mint az Ujjabb, és a meg Világosodás felséges voltátul lelkesitetet Nemzetek ditséretes Példáinak követések által Hazánkfiái érdemeit jutalmaztatnók ugy, hogy emlékezetek álandosítására iporkodó nemes fáradozásaink Nemzetünk diszét gyarapitanák, edszermint pedig a Jó igyekezetre is hathatós ösztönü tüzet gerjesztenék az által Polgár társainkban. Ezen emlékeztető építmény fel álitásához vélekedésem szerint ugy juthatnánk, ha nemes szivü Hazafi Barátinktul annak fel álitathására elégséges Summa pénzt szereznők; — ezen pénzt gondolom mi ketten -- vagy még néhány jó Barátink, ismerőinktül egybe szerkesztethetnők. Azon Monumentumnak formája, és állása minémüségit a Tek. Urnál senki nyomosabbban meg nem határozhatván: ha tsak ugyan heljbe hagyást nyér ezen gondolatom, az iránti Vélekedésit a Tek. Urnak Barátságossan ki kérem.

A vignetteket köszönöm, a gondolat jól, és tsinossan ki van raitok metzve.

Én néhai Atyámnak Kéz írásba maradt Munkáit szándékozom Ki nyomtattatni — elsőbben nyomtató saitó alá adom következendő Czimüt: *Magyar Valerius Maximus, az az a Magyar Nemzetben történt emlékezetes dolgokrul XII. Könyv.* — Magam pedig Eckarthshausennek könyvét — *Duldung und Menschen Liebe, in rührenden erzehlungen Magyarra fordítván,* nyomtatás végett Pestre küldöttem, nem külömben *A falusi nevelés módgyárul* le irtam Vélekedésimnet, eszl nyomtattatom N. Váradon. — B. Prónaj László eő Exc-ja Magyar

nyelvünk állapotját tárgyazó kérdéseire én is kívántam felelni, mely feleletemet a midőn a mult nyáron Augustusba Pesten mulattam, edgy jó Barátomnak, G. Teleki Jósefnek által adtam, hogy B. Prónajnak kezébe szolgáltatassa, de nálla el téveljedvén — közeleb esendő Debretzeni vásárkor uira fel küldöm és ugyan akkor a Tek. Urnak is el fogom azon feleletemet küldeni. — Illő tisztelettel és a legálandóbb egyenességnek indulattyával maradván a

Tekintetes Urnak
Krasznán 8-a Apr. 1805.

alázatos szolgája, Baráttya
Cserey Farkas mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 193. sz.]

747.

Ragályi Tamás — Kazinczynak.

Édes Uram Bátyám,

Az Orthographiát betüröl betüre, szórol szóra, eleitől fogva végig leirva küldöm; légyen Uram Bátyám ezután is, ha valamire szüksége lesz, szinte ilyen bizodalommal irántam: nékem mindég nagy szerentse lesz, ha annak megfelelhetek.

A Csokonay halálára irt verszetet nagyon szeretném, ha méltóztatna megküldeni nékem kedves Uram Bátyám. Munkáiról (hogy szabadon kimondgyam gyenge ítéletemet) azt tartom, hogy nagyon megérdemlik az tisztogatást, de vagyon is szükségek reá, 's úgy vélem, hogy Csokonay maga is megbánta, hogy jobban ki nem palérozta Dorottyáját, minck előtte kiadta volna —

Többire atyafiságában 's barátságában ajánlott maradok

Kedves Uram Bátyámnak

alázatos szolgája

Pesten 17dik April. 1805.

Ragályi Tamás.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 175. sz.]

748.

Németh László — Kazinczynak.

Győr. April. 28dik. 805.

Szeretett Barátom,

Harmad napja, hogy vettem Rochefoucauldot; már irják. Ugyan annyi ideje, hogy Ricklhez bizonyos alkalmatossággal megindítottam

képednek mássát. Megbótsásson kegyes Antoinetted, hogy illy későre készültt meg. Az én sürgetésem nem hibázott, hanem a' Künstlereknek szük volta 's így azoknak, a' kik vagynak, felettébb való sok munkája okozta haladását. A' mennyire elláthattuk, az originalissal megegyez, tsak hogy a' szinei elevenebbek. — A' Sopronyi Társaság zsengejének szép recensioját vettem, 's már béis küldöttem.

Egy néhány hetek óta nem szolgál az egészségem a' mint kelenc, és sok hátra maradást okoz minden munkáimban. A' feleségem tisztel Téged is, Kedvesedet is; én szives örömmel öllelek 's kívánom, hogy szerentsésen tegyen szerelmes Antoinetted atyává.

hiv Némethed mpr.

[Eredetiye a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

749.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Kedves barátom,

Két óra alatt indulok Sophieval Kázmérba, de a' Gyűlésre, mely Májusnak 15d. fog tartatni, mind ketten ismét Semlyénben leszünk. — A' vásárkor nem lehetett szerencsém végre ismét meglátni, holmi tekintetek miatt ez' egyszer bé sem menvén arra a' Gyülekezetre, melyet nótelen koromba olly igen szerettem — a' *bált* értem, a' Debreczeni *vásári-bált*. Hát Te mint vagy, édes barátom, 's tiszteletet érdemlő Hitvesed? Felejtitek e azt a' csapást, melyet a' Gondviselés reátok mére? 'S a' veszteség helyett nem kaptok e poltolékot? Néked, a' ki jó férj és jó atya, 's jó gyermekek' atyja vagy ezen felyül, óhajtanám ezt az örömet, inkább mint czereknek másoknak. — Nagy hire van a' Billenős cifrájának mindenszerte. Epe nélkül mosolygom, hogy a' ki annyi philosophiát affectált, a' csillogásnak olly gyermeki módra örül. Most tulajdon kezeivel vágta be volt férje atyjátjai' eselédjének a' fejét egy téglával, és kurvanyázva, akasszanak-fel-ezve taszigálta-le a' grádiason. Ezt nevéssük magunkba, és — szánjuk, 's örvendjünk. — Szeretnék veled szóllani a' *Bertuch*' magyar textussal is megbővített képes könyve eránt, hogy hallanám ítéletedet. Én még nem is láttam. Reménylen egyéb újsága is volt a' vásárnak. — Kistól nekem negyed nappal ezelőtt érkezett egy mennyei szépségű, 28 strophából álló énekem, melyben házasságomhoz gratulál. Ne tekintsük még nem érdemlett ma-

gasztalásait. Es ist eine schale Critik sich darüber zu stossen. Poéta és Festő mindent nagyít, szebbít. Engemet tehát el nem szédít a' magasztalás. De ha másnak megtiszteltetésére íratott volna is az a' szép vers, azt mondanám, hogy még szebb munkát magyarban nem ismerek, mint a' Superint. Nagy' tiszteletére írt versét és ezt. Tartoztam vele ennek a', mint Poétát, mint Tudóst, mint embert, egyaránt tisztelt barátomnak, hogy munkáját az ő becsülete és a' Nemzeté miatt kinyomtassam, 's felküldöttem Bécsbe, hogy nyomtassák pompásan. Itélj érdeméről az utolsó strophából:

Két Isten nyit pályát — a' Hír 's a' Szerelem —
 Eredj! 's a' nemes szív 's isteni értelem,
 Mutassd-meg, mit érnek,
 Hogy a' mint bámúlni fogja dicsőséged',
 A' boldogságra is hív Unokánk téged
 Válasszon vezérnek.

Élj szerencsésen, édes barátom. Tiszteletre méltó hitvesedet Sophiemmal együtt szívesen tiszteljük, 's magunkat ajánljuk barátságodba.

29. Apr. 1805.

[Megjelent a «Kazinczy lev.» III. kötetében.]

750.

Kazinczy — Buczy Emilnek.

Ér-Semlyén, Apr. 30d. 1805.

Tisztelendő Professor Úr!

Nem voltam ugyan benn Debreczenben, — holmi akadályok megfosztottak ettől a' gyönyörűségtől — de csakugyan volt szerencsém venni az Úrnak Prof. Úrnak barátságos levelét és becses ajándékait. Érzem mivel tartozom ezen figyelemért, és ha az Úr Prof. megelégszik ezen tartozatnak érzésével, úgy elmondhatom, hogy háládatlan nem vagyok. Együtt vettem ezen csomóval az én halhatatlan barátomnak, Virág Benedeknek is levelét, és a' levélben egy részét az Úr' ajándékának. Ez a' nagy ember gyönyörködve nézi azt, hogy Erdély, melly az egy Baróti Szabót kivévén, siket volt sok ideig a' fenntebb nemű versezet' szépségei eránt, és az ostobaság'

századjainak izlésén kezdett elindulni — a' Leoninus verseket értem — ime mintegy felébredni látszik indolentiájából, és Magyar véreimmal vetélkedni kezd a' borostyánért. Bár csak az Erdélyiek igazabb Pro-sodiával irnának. Sombori Úrnak és a' szeretetre méltó gyermek Gróf Keménynek munkájiban sok van olyan, a' mit a' mi füleink el nem tűrnek. Az, hogy Erdélyben úgy is szóllanak, nem elég ment-ség. Minden nemzetnek van egy bizonyos *Schriftsprach*-ja, 's a' jobb Irók az ellen véteni nem mernek. Emlékezik az Úr Prof. Úr a' Szabó Dávid és Révai közt folyt perre a' *meg-ek*, *el-ek*' etc. messze hányása miatt a' magok Igéjiktől. Hijába vitatta azt a' jó Öreg, hogy Erdélyben, a' Székelyek közt! az igaz Magyarság hazájában! így szóllanak, 's hogy Csere János etc. szóllott *úgy*. Az vala rá a' felelet, hogy úgy nem szépen, hogy úgy hibásan, hogy úgy rosszúl szóllanak, és a' szegény megszorult Székely Lantos, akarta nem akarta megvallani, elvesztette a' pert. Gondos Iró úgy írni soha nem fog, ámbár maga Virág is ejtett egy két helytt efféle szóllást. — 'S még inkább óhajtánám, ha az Erdélyiek szívnek érzéseit, Haza-szeretetet, barátságot, szerelmet, virtus' magasztalásait éneklénc, nem pedig *alkalmatosságra írt* verseléseiket, mellyeknek közönséges interesséje nem lehet, hanemha az Individuumot csak *mellesleg*, magát pedig, a' mi magasztalást érdemel, *egyenesen* magasztaljuk. Mit éneklétt Pindarus a' Görögök' öszvegyülekezett seregeinek? Azt e, a' ki leggyorsabb Kocsis volt? — Ezen levelem egy igen szép ének töredékét fogja közleni az Úrral Prof. Urammal; 's éreztetni fogja, a' mit itt mondok. Nem sokára nyomtatva lesz. Kis János írta, a' kit a' Gráziák neveltek Papjoknak.

Strophe 8. Énekkel az irigy időn triumphálni, Szép lelkeket napok fogytáig formálni, szép dolog, nagy virtus. De boldogság nélkül a' virtus háború, Gyászos a' legzöldebb borostyán koszorú, ha nincs köztte myrtus. stb.¹

Kérem az Urat Prof. Uramat, tisztelje nevemben Kenderesi Mihály urat, kinek nyelvünk eránt való búzgóóságát és érdemeit a' megküldettekből ismerem. A' kis Gróf Keményt buzdítsa az Úr, hogy azt a' szép czélt, a' mellynek indúlt, el ne tévessze, 's pályáján meg

¹ Így közli Kazinczy a következő 10--14., 16., 20--23., 27. s 28. stróphákat.

ne forduljon. Kicsoda 'Sombori Úr? kicsoda Dési Sándor? Mit dolgoznak? Mit adnak ki nem sokára? ezt én igen óhajtom tudni.

Nékem ez idén hat kötet irásom kerül sajtó alá: de a Réz-metszők tartóztatnak. Bár csak az Erdélyi nyomtató műhelyekben elolvadnának valamely jól tevő líuz által azok a' kopott betűk 's azt a' rútszin papirost a' Hoffmeisterek fordítják Kalendáriumokra 's Nép kezébe szánt imádságos könyvekre!

Maradok tisztelettel

az Úrnak Prof. Úrnak

alázatos szolgája

Kazinczy Fer. mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 200. sz.]

751.

Kazinczy -- Nagy Gábornak.

30. Apr. 1805.

Éppen jókor érkezett hozzám az Úr Recepissés levele; mert holnap Sophieval indulok Kázmérba és Kassára a' Sógoromhoz, a' ki 23-a Apr. olta férj. — A' hosszú leveleket az Anyám vette magához, hogy Fráter Pál szolgabíró Úrnak által adja. Mindent kifizet, és besorgol.

A' könyvemel azért küldöttem bé, hogy Institoris végye által vásárok és adja-el. Nem mehetvén be a' Vásárra, nem szállhattam vele. Ha az Úr a' Cicerót 25 fton eladhatja, adja-el és a' pénzt tartsa meg; úgy osztán már csak 25 ftjával leszek adósa az Úrnak. Szeretném ha a' Dictionaire de Haast is eladhatná 10 fton.

Fráter Györgynek elkészitettem az Admonitoriat. Az nem csuda, ha az Úrnak foglalatossága volt akkor, mikor a' Czigány ott vala, és higye el az Úr, hogy én nem vagyok az, a' ki az ollyat balúl vegyem.

Hogy Debreczenben idvezülnek az emberek, fájdalom. Volna ott kiknek *idvezülni*, abban a' kiseded érzésekből gyúrt városkában. Bosszút nem illik állani: de ha az Úr a' Fő Isp. ittlétekor (15-a May) tartandó Gyűlésben megpirítaná a' kupa k - - t, (úgy mindazáltal, hogy a' bosszú neves és illő bosszú volna), igen örvendenék neki; mert én mint szíves barátja az Úrnak, az Úron elkövetett gazságot nagyon érzékenyen érzem. És higye el az Úr, hogy nyughatatlanúl várom azt az órát, a' melyben az Úrral ezen czikkely eránt száll-

hassak. Annyi a' bántás ezen a' világon, hogy a' becsületes embernek felémelyedik a' gyomra azt látván, hogy a' gazok és bolondok az eszes és jó embereken melly szemtelenül paczkáznak, és hogy a' semmire kellők még kevélykednek 's gyermeki pajkossággal örvendenek azon, hogy csínt ejtettek. Az Úr *fantásza* velem együtt és Csokonaival együtt, és ezt nekem röhögve mondják. Igazságok van; a' kondás bojtár nem *fantásza*, örvendjenek pajtásságának: én nem szégyenlem N. G. és Csokonainak a' pajtásságát.

Csokonainénak Debreczeniségén nem botránkozom: de igen a' jó és eszes, sőt tiszteletet érdemlő derék emberek' debreczeniségén. Becsületem compromittálva van. Ilő hogy

per instantes catervas
Explicem mea victor arma.

A' megholt Poéta' munkáji nem a' Diószeghi Sára és Bagaméri Exispán proprietása, hanem a' Nemzetéé, 's azoknak kiadásokhoz annak van legtöbb jusa, 'a ki legalkalmasabb erre a' munkára. Ki az Debreczenben? Az hogy tanúlt, tudós emberek legyünk, az erre nem elég. Arra az kívántatik, hogy a' Kiadó studiumának hasonlatossága által rokon lélek légyen vele. Puky István, Cserei Farkas és Kolosvári Piarista Prof. Buczy Emil Urak levelek által gratulálnak, hogy erre a' munkára elő állottam, Illei Takács Károly azt mondja, hogy Csokonainak igazabb képét lehetetlen vala festeni, mint a' mit a' Cynisme és misanthropie által festettem. Puky arra tüzel, hogy consulálván az Urat, írjam biographiáját is, és *fogom*. 'S versei, mellyeket kiadandók, öszve hasonlítván a' már kiadott Diaetai Músával, Kleisztal, Dorottyával, Lillával, Anakreonnal, mutassák-meg, ha volt e okom ezen a' *Kiadáson* kapni.

Cserei egygy második levelében azt írja, hogy Csokonainak egygy monumentumot kellene erigálni sirja felett. Visszairtam neki, hogy a' gondolat az ő szívének becsületére vál, és ötlet illeti, hogy az eránt az ujságokban jelentést tegyen 's collectára invitálja 'a Csokonai barátjait. Bürgernek a' Poétának ezt cselekedték Német Országban. Megírtam neki, hogy a' Sárre'ti Papok 2 koszorút függesztettek sírfájára. etc.

Még nincs egygy hete, hogy a' Musarion fordítója, KIS, az én házasságomra egygy 28. strófaból álló pompás poémát küldé hozzám. Annál szebb éneket Magyar fül még soha nem hallott. Nem azért

mondom ezt, hogy magasztal. A' ki festő és Poéta. tudja. hogy festve és verselve magasztalni és mindent istenibb színben előadni kötelesség. Szent-Györgyi barátomnak egynehány strophát kiírtam. Már nyomtatják, 's rézre metszett képem elibe jó. Addig értse ezt az Úr.

27. Strofa.

Melly változás! lantod bájolóbb zengést ad
Már is, hogy a' boldog öröm mosolyog rád
'S az szedi hangjait.
Hattyúszárnyon repül éneked 's életed,
'S bátorságos parton csendesen neveled
A' tenger habjait.

28.

Két Isten nyit pályát -- a' Hír 's a' Szeretlem.
Eredj! 's a' nemes szív 's Isteni értelem
Mutasd meg mit érnek,
Hogy a' mint bámulni fogja dicsőséged'
A' boldogságban is hív Unokánk, téged
Válasszon Vezérnek.

Virág nékem is küldje *Bullát* és *Leckét*. Bár csak az Úr nekem is leíratná a' *vele közlött* metrumos régi Magyar Verseket. Ötlelem az Urat 's Kis Imre és Fő Hadnagy Fazekas Urakat.

[Eredelije a Múzeum könyvtárában: 332. Oct. Hung.]

752.

Buczy Emil — Kazinczynak.

Kolosvár, 5. Máj 1805.

Tiszteletre méltó Férjű!

Vettem ohajtott levelét ezen Hónap 4dikén. a' Hazafüi érzés ezernyi édes tárgyakat adott az örömrre. érzettem minden rendjeiből az egyenes indulatot. 's boldognak ismértem magamat.

Mélt. Gubernialis Secretarius Kenderesi Mihály Úr -- a' kívül barátságos Levelét közlöttem - 's én igen kedvesenn vettük prosodiánk iránt való fegyelmet, mellynek hijánosságát meg-ismervén, fogyatkozásunkat azon litkos örömmel vallyuk meg, mellyet az őszinteség, a' tanátsot használván, érez.

A' jövő Hónap' elején 'Sombory Úr ide szándékozik; tzelunk vele az igazabb prosodiát megismertetni. -- Őt eddig az Enthusiasmusz tette Versezőnek. -- A' mennyiben hivatalunk kedvez. több jökből a' leg-jobbakat válogattjuk a' koszorú kötésre.

Örömmel élénk e' részben az Úrnak Thesisszeivel -- 's Prosodiánkra való reflexioival. A' Magyar Haza' Litteratorai jobban tudhatják írásbeli hibáinkat.

Báró Veselényi Miklós Úr M. Kenderesi Úrhoz irtt Levelében kedvesen emlékezik azon Litteratorainkról, a' kiket a' halhatatlanság ki-terjesztett karjaival vár. ezen Férjfi az Erdélyi N. Játszó Társaságot lehetőségeig segíti. Eggy nihány Comoediait tapsolással fogadta a' Haza.

'Sombori László Úr Hunyad Várnegyőben a' Strigy' mellett különbb különbb tárgyú, 's mértékű Verseket énekel. Versei a' jobbitgatás után meg-jelennek.

Dési Sándor Úr Gróf Bethlennek Udvari Secretariussa, közlebről nem ismérhetem. talán Cadenciás verseket ír.

Szerzetes Társam Elekes János Elegiákat ír. Az idénn még kevés számú versei nyomtatás alá nem mehetnek.

Én magam' a' Lyrica Poësisbe gyakorolom, számos ódáim vagynak készen, 's a' mennyire foglalatosságaim engedik, jobbitgatom.

M. Kenderesi Úr barátságos idévzetét az Úrnak kedvesen visszszállya, hasonló örömmel értettük halhatatlan Virágunk figyelmét is.

A' kised Gróf Keménynek a' most nevezett Úr fogja tudtára adni azt, a' mit nekem az Úr ajánlott. Én, e' részben igyekezem itten is éleszteni azokat, a' kiknek ex meliore luto finxit praecordia Titan.

Hogy ezen Levelembenn szorossabb rendet -- foglalatosságaim miatt -- nem követtem, azért tudom, hogy engedelmet nyerek az Úr egyenességétől, különbben a' kitsinség akad ezeken fel, a' Nagy magától 's magábann fényes.

Maradok tisztelettel

az Úrnak

alázatos szölgája
Buczy Emil n.p.

P. S. a' jövő Debreczeni Vásárra talán némelly Töredékekkel kedveskedhetek.*

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: a rendezetlenek közt.]

* Kazinezy F. ezt jegyezte a levél tiszta lapjára később: «Buczy Emil. Aldozó-Pap 's Magyar Poeta. 1808.»

753.

Kazinczy Ferencz · Kazinczy Honóriának.

Theuereste, geliebteste Cousine!

Es werden nun bald drey Wochen seyn, dass ich an meinen Schwager einen an deinen Bruder adressirten Brief abgeschickt habe mit der Weisung, dass Pepi den Brief an Pista nicht wegschicken, sondern ihm eigenhändig übergeben soll; denn er enthielt die reliquien von deinem mir ewig verehrten Vater, die für dich bestimmt sind. Pepi liegt zum Sterben krank, wie ich dies aus dem gestern erhaltenen Brief meiner SchwiegerMutter sehe. Vielleicht rettet ihn Gott, u. seine Liebe zu Miczi, die den 19ten dieses Monats gekrönt werden soll. Auf jeden Fall schreibe an deinen Bruder, dass er den Brief zu sich nehme, denn wahrlich, die reliquien sind so wenig, dass nachdem ich sie mit dir, geliebteste, schätzbarste Cousine, *gleichgetheilt* habe, mir so wenig übrig blieb, dass mir fast nichts übrig bliebe, wenn ich sie nochmals theilen sollte. Ich habe dem Hochverehrten nur das weggeschnitten, was ihm über seinen Zopfband hervorragte.

Vor einigen Tagen habe ich auch an deine kränkelnde Mutter geschrieben. Der Fall, dass ich den armen Onkel verlor ohne ihn mehr zu sehen, schreckt mich jetzt überall, wo ich herannahenden Tod wittere: u. deine arme Mutter lischt bald aus.

Mich fuhr ein Schauer an, als ich in der Ungr. Zeitung die Nachricht von der Restauration eures Comitats in dem nehml. Blatt zu sehen bekam, in welchem meine Nachricht über das Absterben des Onkels stand. Ich möchte doch den Nahmen des verächtlichen Menschen kennen, der ihm diese Ungvarer Nachricht zugeschickt hat. Ist es nicht der neue protest. V. Gespann? Ich kenne so viel Züge von Schwachheit u. Niedrigkeit der Menschen, dass ich nicht bald aus meinem phlegma herausgebracht werde, wenn ich so etwas zu sehen bekomme: aber das *Unschöne* erweckt doch Gefühle der Verachtung. Und so ein Narr glaubt etwas Grosses zu seyn, weil ihn das Loos auf den Posten blind oder aus Zorn hinwarf, wo er steht. — Niemand ekelt mich so wie Chr. Aber lange her ist es dass ich sage, dass kein Mensch unausstehlicher ist, als der über Despotismus geklagt hat, wenn er einmal Despot wird. Ich hasse vom Grund meiner Seele den grossen Theil von denen, die einst zum *aufgeklärten*

Theil der Menschen gerechnet waren. *Sie waren nie von uns, denn sie gingen aus uns weg*, sagt der Apostel Paulus. Es sind in der Gegend von Beretó viele dieses Gelichters. -- Dein Mann glänzt in der Meinung der Guten, u. wenn es einen ehrlichen Mann auch schmerzen muss, seinen Platz durch Unwürdige occupirt zu sehen, so ist es doch Entschädigung, sich auch ausser Amt geachtet zu sehen. Stürzt der grosse Mann, sagt Seneca, so liegt ein grosser Mann, u. man hat für ihn liegend Ehrfurcht, wie man für die Ruinen eines Götterngeweihten Tempels Ehrfurcht hat.

Ich habe in den §. von dem Absterben des Onkels eine parenthese für den *Zeitungschreiber* — nicht aber für das *Publikum* beygefügt. Unterdessen fügte der Zeitungschreiber diese parenthese für das Publicum bei. Sey's; ich bin froh u. stolz, Sophie. u. in Sophie die Tochter eines Lajos erhalten zu haben, u. wäre froh u. stolz, wenn auch Lajos nicht Graf wäre, wiewohl ich recht sehr froh bin, dass er *auch das* ist; u. nachdem ich darüber froh u. stolz bin, so mag es auch das Publicum wissen. Meine Sophie, geliebte Honorka, ist allem Anscheine nach Mutter. Dies zeigen gewisse ausbleibende Sachen: die 48. Stunden vor dem 11ten Novembr. noch nicht ausgeblieben waren, und ihre Üblichkeiten klar an. Meinem Glücke hat noch dies einzige gefehlt. Der Himmel heitert sich über meinem Haupte auf, u. gewährt mir nach einem Tag von Sturm einen schön-glänzenden stillen Abend. Sie umarmt dich u. deinen herzlich geliebten Mann, den ich um die Mittheilung von Daykas Überbleibseln, das heisst von

Blumauers Gebet, und

Mozarts Vergiss mein nicht

u. was noch zu finden ist, innigst bitte. Er habe die Freundschaft, diese Sachen mir durch Pista an Pepi in Ujhely abzuschicken. Nur muss der Pack versiegelt u. an mich adressirt seyn.

Wegen dem Bild des Onkels bin ich sehr in Sorgen. Ich wünschte es copieren, u. dann in Kupfer stechen zu lassen. Aber mit H. v. Pongrácz wird nichts auszurichten seyn, das sehe ich voraus. Lebt wohl meine Freunde! Ich umarme euch herzlich

Euer

euch liebender, schätzender

Ér Semlyén 6. Mey [!] 1805.

Freund Ferencz mpr.

754.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Mélt. Gróf Desöffy József Úrnak.

Kázmérett, Májusnak 16d. 1805.

Tisztelt barátom! Irásaimnak ötödik Kötetében, mellyek még ez idén sajtó alá fognak kerülni, egy darab áll, mely a' Te nevedet fogja hordani homlokán. Össziánnak egyik öneke az, illy czim alatt: KRÓMA (Egy ifjú Vitéz öszvecsap az ellenséggel 's dicsőségesen elesik. Vak atyja előjő, 's örvend fija' elestének, mert végig tapogatván kedves halottját, a' sebeket mellyén találja.). a' Te neved így áll ottan: Cserneki Gróf Desöffy József barátomnak, Sáros Vármegye' egyik Képviselőjének az — — — i Diaetán — — *Sapere et fari quae sentiat.* HORAT. Végyed ezt tiszteletemnek 's barátságomnak jelenségéül, és szeress. Minden darabom valamelly tiszteletes nevet visel czimlapján, és a' sok név közt nincs egy is, a' mellyet a' megnevezettek szégyelhessenek. Az én kevelységem abban áll, hogy a' Jóknak tetszeni óhajtok. Az ödik Kötet' első darabja Virág Benedeknek van ajándékozva 's az ő neve alatt ez áll Horáztól: — me cum magnis vixisse invita fatebitur usque invidia.

Itten pedig vedd Litteraturánknak legdicsőségesebb productumát. Nemes-Dömölki Luth. Predikátor KIS JÁNOS barátomnak hozzám küldött epistoláját. Az ódai magasságot a' dal' édességével fogod öszvekapcsolva találni, 's mennyi classica eruditio van itt a' szívnek meleg érzésével és az élet' legtisztább philosophiájával! KISben a' Schiller' lelke lakozik. Én ezt a' szép poemationt felküldöttem Bécsbe, hogy pompásan nyomtassák, 's rézre-metszett képem előtte fog állani. Te méltó vagy, hogy addig is mig nyomtatásban láthatnád, megolvassd, 's mind az én dicsőségemnek, a' mellyet nékem hazánk' legédesebben szöllő fija nyújt, örvendj, mind Litteraturánknak. De ne csak nékem és Litteraturánknak örvendj, hanem gyuladj is fel példám' követésére, 's házasodjál. Válassz, ha találsz, egy Sophie-Antoinettet, légy atya, mint én nem sokára leszek, és valld-meg, hogy eszes ember a' szerelem' repkedéseiben nem talál örömet. Jó leányt mindenütt találni, jó Asszonyt pedig csinál a' jó férj a' jó leányból igen könnyen. Én sem szerencésebb házaságot nem ismerek mint az enyém, sem szebb gondolatú házasulást. A' szeretetre legméltóbb

leány' férjévé lévén, a' tiszteletre legméltóbb Atya, tiszteletre legméltóbb Anya' vejévé lettem. Éljj szerencsésen, barátom, és engemet tarts-meg kedvező emlékezetedbe. Tisztelőd:

Kazinczy Fer. npr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 178. sz.]

755.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Honóriának.

Nyiregyháza d. 18. May 1805.

Geliebte Cousine, ich komme von Kázmér, u. gehe nach Haus. Meine Pferde füttern, und ich schreibe dir in meinem Wagen. Das Ungemächliche dieser Schreiberey mag meine Kürze entschuldigen. — Als ich gestern durch Ujhely fuhr, liess ich den Jósa Antal aus der Session heraussufen, und übergab ihm ein grosses Stück Pflaster für dich; er wird es einem seiner H. Collégen übergeben, dass sie es deinem Bruder István überreichen. Die Hälfte davon gehört H. Lieutenant Wesener. Es ist dünn an ein Tuch aufzustreichen, u. du hältst es so lang bis es abfällt. Dann wird es wieder aufgelegt, u. wohl zwei Monathe fortgefahren. Wir wünschen alle, dass die Cur dir gut anschlägt.

Sophie blieb bei ihren Aeltern u. wird Semlyén vielleicht nur im October sehn. Das Fahren thut ihr nicht wohl, u. in Kázmér ist sie gut aufgehoben. —

Ich sprach gestern H. Prof. Szombathy in Patak. Beccaria ist seyn, und ich bitte deinen Gemahl, den ich zugleich herzlichst grüsse, dass er das Buch ihm übermachen wolle. Meine Bitten wegen Dayka's Verse und dem Bildniss deines Vaters lasse Dir sehr empfohlen seyn. Adieu Geliebte Cousine, ich bitte dich um Deine weitere Freundschaft.

Kivül: ¹

de Nyiregyháza.

à Madame Madame de Karner, née de Kazinczy.

par Ungvár à Palágy.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 173. sz.]

¹ A levél zárlatán tört piros pecsét.

756.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Ér Semlyén. d. 19. May 1805.

Édes barátom, Három órája, hogy a' felföldről megérkeztem, 's betegem fekszem az ágyban: bajom vagy vérhas, vagy a' taknyos arany ér. Öt napja, hogy nagyon kínoz. A' feleségem a' szülejénél maradt. A' Pepi neve alá írhatja már az Úr, hogy copulatus per Episcopum Cassoviensem die 2-a May, 1805. — —

Ujhelyen keresztül jöven, Szirmay Antal Udvari Consiliarius Úr elől kapott, 's elvitt házához és megajándékozott egy Notitia Topographica & Historica-val. Az Úrnak azt izeni, hogy a' Hagara ellen indítandó pert kéntelen elhalasztani a' Diaetai hírek miatt. — — De hallja az Úr, mint jára B. Zsenyei.

Generalis Gróf Zsenyeiné özvegyen maradván, benn maradt a' férfi ágat illető Józszágban. A' leánya a' Minister Mayláth fiájához ment férjhez. B. Zsenyei János nem győzven várni, hogy egy Bréa nevezetű Cs. K. Kapitány vagy Majorhoz menjen a' Sógor asszonya, egy pert kezd a' Grófné ellen és azt a' processusban formaliter *Kurrának* declarálja. Kulint pedig, a' ki fiscalisa volt a' Grófnénak, de egyszersmind Királyi vagy Cameralis hivatalt is visel, paraszt embernek declarálja és egy vagy Exculporiában vagy Instantiában, melly a' thronushoz dirigáltatott, azt kéri, hogy ő Fels. adjon néki 2. Káplárt. Patakról, hogy Kulint jól megbotoztathassa, minthogy az paraszt ember. Most parancsolat jött, hogy a' Grófnét moeskoló allegatiók B. Zsenyeinek jelenlétében tépettessenek-ki a' processusból, B. Zsenyeit keményen hordják-le etc. 's Zsenyei felmegyen Bécsbe ő Felségét megkövetni. Quid ad haec kupak? Adieu.

Kívül:

à Monsieur Monsieur Gabriel de Nagy, Assesseur du Comité de
Bihar & Avocat

à Debrecin.¹

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: Q. H. 960.]

¹ Nagy G. jegyzése: «Vettem Május 24kén 805. Válaszoltam Május 25kén 805. Elvitte Gentsy László Úr.» - A levél zárlatán piros pecsét.

757.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Tekintetes Úr!

Bizodalmas, és érdemes Barátom!

Azon gondolatom, hogy Csokonainak méltó emlékezete örökösítésire emlékeztető oszlop emeltessen, kéttzeresen tottzik azon tekintetből is, hogy a' Tek. Úr olj forró heljbe hagyását nyerte. Ezen gondolat végre haitására gyűitendő költség meg szerzhetésit, hogy Újság levelekbe iktatandó Hirdetménnyel vigyük kívánatos végre: magam is heljesnek, és olj modúnak találom, melj a tzelhoz leg foganatossabb uton juttathat; de az is bizonyos, hogy ezen Hirdetményt a Tek. Úrnál senki se teheti melegeb indulattal közzé, mint a ki Csokonait közelebbtől ismerte, a ki az ő érdemeit még éltebe betsülmi tudta, a ki olj szerentséssen be hatot az igaz Böltseségnek szenttséges titkaiba — egy szóval a kinek szólása nem tsak szivre ható, hanem a meg indult szivet nemes fel hevülésibe ugy meg tartya, hogy ezen alhatatosság Jeles intézetre segítse a feltételt. E szerint tehát Baráttságossan, és a Csokonai enyésző hamvainak drága emlékezetire kérem: tégye a Tek. Úr maga és haladék nélküit meg ezen gondolatom teljesedhetésire serkentő Hirdetményt. — Ugy itelek, hogy ezen emlékeztető oszlop fel állítása iránt való gondolatom valamint az ő Neve emlékezelit diszessebben fogja örökösíteni, ugy a Tek. Úr e tekintetű Hirdetménye az ő rólla tsoportossan mázolt Ditséreteket fontosságával feljül fogja haladni.

A Kis János derek, és bölts itélettel, szép izléssel irott, Elmét és szivet egy forma gyönyörüséggel örvendeztető verseit, szivem leg belsőbb érzéseinek kelemetes voltú ketségtetésivel olvastam. Igen is szereteni, és tisztoleni a Tek. Úr ezen baráttját ismeretlenül is, és nagyon le fog engemet kötelezni, ha ezen érdemes emberrel engemet közelebrül meg ismertetni méltóztatik.

Örvendem aszt is és pedig férfiu meg határozottságú indulattal, hogy a Tek. Úr a nyájos szeretet érzésivel annyira Boldog, az emberséges embernek, és Betsületes indulatu szivnek ennél valamint kellemetessebb öröme, ugy az igaz érdemnek jutalmára is ennél

kedveseb nem lehet. Kivánom, hogy ennek édes érzései számos esztendőig szerentsélléssék, melj Boldog érzések között fő lévén az Apai öröm: engedgyék az igaz Emberiség érdemeit követőket jutalmaztató Egek, hogy kedves Grófnéja Anyaságával a Tek. Urat is szerentsés Apává, és így kedves Nemzetünket is egy jó Hazafival vagy Haza leányával Boldogítsa. — Ipja Urának szivembe rég olta tisztelem jeles, és köz hasznú érdemeit és a vele való közelebbi ismerettségem bizonyossan földi Boldogságonnak nevezetes részt tehetvén, ohaitot vágyódásom teljesedne ezen nagy érdemű férfiúval való ismerettségem által, meljnek elérésire a Tek. Úr barátságára juttathat leg bizonyossabban.

Néhai igen kedves emlékezetű Atyám *Magyar Valeriussa* egészen követése a Deáknak — a Dolgok értve Nemzetünkre. A melj Római *Cicero* fővel petsételtem utolsó leveletem, a körül írva vagyon: *Genus et Genius*. — Volt nekem nagy gyüteményem iljetén Gemmákbul, de néhány esztendőkkel ez előtt chatoulomat fel vervén edgy gaz ember, 275 darab igen betses gemmáim lopattattak el. tsak ugyan maradt még néhány meljekkel kívánsága szerint rendre minden leveleimet fogom petsételni. Veres Győpsbe le vannak nállam nyomva nagyobb részint azok is. meljek lopás képpen töllem el idegenítettek. Vannak nap keleti Carneol és suitásos Carneolokra is metzve gyűrű köveim, meljeken egyéb nints *Arabiai* betüknél — ezeket is rendre mind le nyomom. Vennék én most is örömet régi Gemmákat, tsak kapnék számomra. Coloniaba edgy Barátom szerzet volt iljetén gyüteményt, de ki nem lévén még árok fizetve, edgy utazó Anglus — az alkunál többet adván — el vette. Tsak ugyan Coloniaba a St. Severinus Koporsójába kaptak volt egy igen betses *Onyxot*, meljre a Hercules oroszleánnyal való viaskodása volt nagy mesterséggel metzve: 10 Louisd'oron tartották és ottani biztosomnak részemről kezénél éppen akkor Pénz nem lévén. Parisba vitték, és 50 Louisd'oron adatot el: nagyon drágák most a gemmák, ezeket egyéb betses régiségekkel edgyütt a francziák és Anglusok fel kurkászván. Vagyon még egy igen betses Gemmám Originalis Római darab. próbául le nyomva küldöm. NB. ez Smaragdra van metzve, de melj lévén metzése, nem tudom hogy mehet el: alol igen aprón és tsak nagyító üveggel olvashatólag e van írva: *Cajus Julius Caesar*, egy akkora nagyságút néhány esztendőkkel ez előtt a *Brutus* képpel Olasz Országba edgy Muszka Oberster a Petersburgi Czári cabinet számára 3000 Rubelen vett.

Betses Barátságának állandóságába ajánlott tisztelő és szerető
indulattal vagyok a

Tek. Úrnak!
Krasznán 20-a Maj 805.

alázatos szolgálja, baráttya
Cseresy Farkas mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 193. sz.]

758.

Szentgyörgyi József - Kazinczyna.

Lelkem Kedves Barátom!

Ismét két nagy bökkenön mentem ezen két hónapbann által, egygyik a' bődögült fiam halála, másik az Édes Anyám' tőlünk végképen lett el menetele: mitsoda próbák várják tovább álhatatosságomat, még most nem tudom; ideig óráig kezdek viszontagságoktól üres hálcyonni napokat élni.

Szíves részvételeidet feleségemmel egygyütt nagy szeretettel köszönjük, kívánván, hogy nekünk tsak örömeitekben lehessen alkalmatosságunk részt venni.

A' szép örvendő versekből egy nyomtatványt én is bizodalmasan kérek: érdeklik mások felett mind értelmemet, mind szívemet.

El menetelekor ajtónk előtt meg állott titázó kotsijából öt minutára magát hozzánk meg alázván M. Gróf Thöldiné Ő Nagysága, Wielandodnak négy darabját nálam hagyta; kért egyszersmind, hogy fordításait tőled el kérvén, kezihez szolgáltatassam, mellyet Ágensí hideg vérrel alázatosan jelentek. Van egy valami más, a' mit szembe nagyobb tüzzel fogok elő hozni.

Akár melyik esetben nem ártana úgy vélem egy kávés kalán rhabarbarát, vagy annak forralt levit (tincturam rhei aquosam) két három izbe venni, a' segítségre törekedő természet igyekezetit elő mozdítaná.

A' Méltóságos Báróné Ő Nagysága terhes betegségit annyival inkább keserülöm, mivel a' mult hét elejimm a' hegyre jártomban kerestetven itten, szerentsém nem lehetett szentséges személyinek tisztelésihez. Félő és rettegő szívem kételkedésinek azon hír valósága felől annyival örömeitobb helyt adok, mivel ez előtt három órával lévén, igaz hogy tsak futólag való, szerentsém Inspector Kis Úrhoz, ezen fontos dologról semmit nem említett,

Kedves Grófnédát küldendő leveledben feleségemmel egygyütt alázatosan tisztelvén. kívánom, hogy kedves Szüleinek 's Testvéreinek társaságában is a' Kegyes Lucina minden nyomban kövesse; ölelünk Tégedet is buzgó szeretettel és vagyok

Debretzenben Május 20án 1805. egyenesszívű barátod
Szent-Györgyi József mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Iród. Lev. 4r. 176. sz.]

759.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Ér-Semlyén 22. May. 1805.

Barátom, Megjöttem Kázmérből; 's Schraembtől még sincs itt lenyomatott Epistolád' mustra árkusa. Sem Junkertől nem vettem levelet. ha John által metszett képem alá felmetszette e nevetet és a' Terentiusi mottót. Ha megérkezik az a' két levél, azonnal tudtadra lesz, 's 200 exempl. per 1 f. — (a' kép magában 1 f. 30 xron fogna árultatni, mert Jóhnnak munkája és 180 friba került a' metszés) — számodra fog elárultatni. Azonban halljad, mit végeztem még eránta.

Kázmérban egy délután elzárkoztam, és Epistoládat németre fordítottam, oly véggel hogy a' Te correcturád szerint lenyomatattassam, és a' Németekkel mind a' Te dicsőségedet, elhalhatatlan dísze Nemzetemnek! mind Literatúránkét láttassam. A' német fordítás általellenben lesz lenyomatva a' magyar textussal. 'S így kiadva megküldöm Schillernek. hogy gyönyörködve lássa, mit szült az ő Géniusa Nemzetünkben. Mert én ugyan még mai elolvasása után is azt hiszem Epistolád felől, a' mit eránta utolsó levelemben írtam volt. Mik ehhez hasonlítva Hallernek philosophicus poemationjai abban a' durva nyelvben és minden kellem nélkül! Ebben az első soron kezdve a' végsőig egy tonus uralkodik megszakadás nélkül, 's a' legszebb életbeli bölcseséggel classica cruditio, 's a' legszebb festések 's képek, a' legmelegebb szívömlendezés egyesültek. Egy szóval azt tartom, hogy Nemzetem Literatúrájának dicsőbb productumát még nem látta mint ez, és a' Superintendens Nagy Úrnak írt óda.

Németh barátunk eddig kezédhez küldötte Rochefoucauldomat. Csak azt az egyet szeretném tudni, ha el van e *néhol* találva a' franczia Atticismus? és ha *néhol* nem hagytaun e hátra a' Német

fordítást? noha az engem igen sokban segített, és *Schulznak magának* is első karú munkája.

Haza érvén, asztalomon leltem egy csomó papiroost. Daykámnak verseit közli benne egy Váradí Prof. Daykának tulajdon keze írásában. Többnyire mind maculaturák, úgy a' mint dalait írogatta. Találtam benne egynehányat, a' mi Gyűjteményemben meg nem volt. Vedd barátságosan egynek közlését, mely elvégezve nincs:

Ne hidd, a' mit a' Barátok
 Ha midőn a' Pénteki
 Öldökléstől feltört hátok.
 Szoktak predikállani,
 Hogy a' múltó gyönyörűség,
 Ha egy perczig elragad,
 A' rokon bú, keserűség,
 Túl a' síron fennmarad.

Nekünk eltölt örömnünknek,
 Bár mit mondjon a' rege.
 Im telében életünknek
 Kedves emlékezete.

Ennyi ez a fragmentum.

In folio egy oldal az én Bácsmegeyim Ő néki megtetszett phrasisaival töltött tele. Ennél hízelkedőbb Complimentum nem érhető. — Kinderbibliothekodnak örvendek.

Élj szerencsésen, szeress, és Német fordításomat meg-igazítva küldd-meg minél előbb. Epistolád Kassán sokakat elragadott. Megküldém Gr. Desóffy Jósefnek is.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

760.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Ér-Semlyén 23. May 1805.

Méltóságos Úr,
 különös tiszteletű barátom,
 Az adreszeimen hibásan íródik Erdélyből *Debreczen*. Onnan Debreczen
 Ér-Semlyénnél tovább van. Nagy
 Károlyt méltóztassék helyébe írni.

A' parancsolt híradást Csokonainak emlékezet kövéről örömet megteszem, és előbb közleni fogom a' Mélt. Úrral. De szabad e

egy kérést tennem? — Ámbár utolsó levelemet a' Mélt. Úrhoz futtában írtam: mindazáltal úgy emlékezem, hogy abban olly ideák is voltak, a' mellyeket most híjában keresek. Méltóztassék a' Mélt. Úr azon levelemnek, ha még meg vagyon, ezen tárgyat illető czikkelyét kiíratni, és nékem megküldeni. Rendes bennem, hogy én, a' ki írásaimon mindég talállok törteni valót, és Gessnernek Idylljeit most talán 17-dszer dolgoztam az első soron kezdvén az utolsóig újra. ha egyszer valamit kidolgoztam és az első dolgozás papirosa nincs kezemenél, elakadok 's azt hiszem, hogy többé a' később munkával semmire nem mehetek. Ez cselekedte, hogy Sallustnak fordítását talán soha sem fogom elvégezni, minthogy Brünni fogságom alatt meggy lévvel és gombostű fokával írogatott kézírásomtól megfosztattam.

Kis János mintegy 35 esztendősen ember. Lutheranus Predikátor Nemes-Dömölkön Vas Várán. Jó ember, Eruditus és Poeta 's e' három mind olly mértékben, hogy nem tudnám meghatározni miként kellessék három rendbeli érdemeit rangirozni.

Én ötöt Győrtt. 1795. Septbr. 29d. láttam, midőn Morvába vittek. Tisztünk liberalis gondolkozású ember volt, 's meg engedte, hogy magamhoz hívathassam. - Midőn Göttingában tanult, azt mondták a' Professorok, hogy soha még ott olly nagy reményű négy magyar eggyeszerre nem volt, mint az akkoriak: tudnillik Kis János és Németh László egy szobában, Schedius Lajos és Liedemann Márton egy másikban, ugyan azon egy háznál. Németh László most Győri Prof., annakelőtte Gr. Batthyányi Max.-nál udy. Nevelő a' politiai tudományokban. Schédius Aesthet. Prof. az Universitásnál Pesten, Liedemann Kolosvári Patikarius Mauksch Úrnak veje és Lőcsei Prof.

Kis sokat írt: Zsebbeli Könyv: 1796. 1797. (Ezekben van a' Wieland Musarionának két első könyve, és sok rejtett kincs) Zaid; Meinersnek oktatása, mint kell excerpálni. Knigge a' társalkodásról. Az ő munkája a' minap kihirdetett Ifjak Bibliothecája is. Nem sokára Mythologiája fog világot látni. etc.

A' levélbe zárt Gemma szerencsésen ért el kezembe. Ha ez akart lenni Caesar, a' Hazája szabadságának eltaposója, az erkölcsnek és Rómaiságnak végső eloltója, 's a' minden himek' nösténye, 's minden nöstények' hímje, a' Clódius forma emberkék pajtása stb. stb. úgy assecurálom a' Mélt. Urat, hogy ez nem ő, és hogy a' metszés vagy nem Római, vagy azon időkből való, midőn a' mesterség

profanus kezekbe jutott, 's minden, a' ki követ vézni tanúlt, az elkészült fő alá azt a' nevet írta, a' mellyet néki oda írni tetszett. Ellenben annál igazibb bélyegét hordja a' Római stylusnak a' koszorúzott fő, a' mellyel a' Mélt. Úr a' levelet pecsételte-bé. Szép fő. és igen szépen dolgozott fő! A' levélbe zárt főnek nincs expressiója 's physionomiája. A' birke bárány bőre módjára dolgozott hajfűrtön fel nem akadok, mert azzal a' régiek metszői éppen úgy nem gondoltak, mint viszont a' fület a' legnagyobb gonddal dolgozták ki mindenkor. — Minekutánna a' Mélt. Úr, a' mint írja, örömet venne még most is Gienmákat (Originalisokat Fejedelmeknek való; privátus erszény azt el nem bírja, és a' mit úgy venni lehetne, az mind falsche Waare). -- Szabad légyen azt a' kérdést tennem, ha tudja e a' Mélt. Úr, hogy azokat Wegdwoodi Masszában, melly el nem porlik, mint a' viasz és gipsz, és olly élesen kinyomja a' formát, mintha metszett kő volna, Lipsiában Rost nevezetű kép kereskedő és Antiquariusnál gazdag gyűjteményben lehet kapni? Ha az ilyenek eránt jó emberrel nem teszünk-fel, csalhatatlanul meg vagyunk csalva, kivált hogy a' Német felölünk azt hiszi, és méltán, hogy barbarussal van dolga, a' ki az effélékhez nem ért. — Nékem meg vagyon a' Rost Magazinának az előadása, 's csak tudnám ki által, örömmel megküldeném végig tekintés végett; 's melléje tenném Winkelmannak Geschichte der Kunst nevű megbecsülhetetlen munkáját.

Én ezidén egy magyar dolgokra tartozó Bibliothecát szerzettem Német Országon, és már útban vannak a' könyvek. A' legritkább, legkaphatatlanabb portékák fordulnak elő gyűjteményemben; nem azok a' nagy, de kapható munkák, mint Pray, Katona etc. etc. 's magyar emberek' képeinek sok Centuriáji. Kötelességnek ismertem azokat megszerzeni a' hazának: de új és későn kezdő gazda lévén, mihelytt a' könyv elérkezik, mingyárt áruba bocsátom, legelőször is azt az Oskolát kínálván-meg vételével, mellyben gyermeki eszten-deimet töttöttem. Ha ott árokon meg nem eggyezhetem, Gróf Illés-háznak írok iránta 's vagyonosabb Polgárinknak. A' gyűjtemény körül belől 2000 f. lesz. Tizenhárom árkus Catalogusát már láttam, 's ezt látván, megvettem a' nem látott Catalogus darabjaival az egész gyűjteményt.

Az Ipmam valóban nagy ember, a' Napam valóban nagy asszony. Nem tudom, az érdemel e több és szivesebb tiszteletet, mint ez, ha dolgokat becsülni tudó szemmel nézzük-el ezt az asszonyi tisztek circulusában, valamint azt író asztalánál 's ragyogni nem akaró és

éppen ez által ragyogó hasonlíthatatlan magaviseletével a' társaságokban, a' hol fellép. A' legszebb tónusú férjfi. 's merő *rend*, csaknem a' kicsinységesig. De a' természet mindennek kiszabta az ösvényt, a' mellyen haladnia kell: Török Lajos nem Gyűlésekben 's Diactákon paradirozni született. Őtet, mint Bácót, a' philosophiai árnyékban kell meglesni. Miveltebb szív. szebb lélek nincs még bollásaiban is, mint az övé. Rogendorff Aloysiának legkissebb érdeme az, hogy az ő atyja Pálffy Miklósnak unokája volt, noha nekem kedves, hogy van Magyar vér benne is. Higgyen nekem a' Mélt. Úr, Sophiennek szüléket nem tudnék választani, ha a' Mindenhatóság rám bízna is hogy válasszak, ha ezeket nem választhatnám. Pedig e' földnek sok jó líjai vannak, sok jó leányai, csak tudjunk *ismer*ni.

Maradok hív tisztelettel 's barátsággal alázatos szolgálja

Kazinczy Fer. mpr.

Ismeri e' a' Mélt. Úr Lippert-nek Dactylithécáját a' 3000 gemmával? Ezek rézbe vannak metszve, és így is drágák. Ki venné meg lenyomásban?

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

761.

Gr. Dessewffy József -- Kazinczynak.

Alsó Olysó, az 5-dik hónapnak 25-dik napján [1805].

Édes kedves barátom,

Vettem leveledet és a' szép verseket, mellyeket Kis János írt boldogságodra. Nem csudálom azokat: könnyű volt ezen tárgytól élesztetni és gyönyörű költésekre fakadni. *Concubitus canit ille Deum*. Micsoda ékes költeményt hagyott Katullus Pelenus és Thetisnek öszvekelésekről? Kivánom, hogy ti is mennél előbb Akhillest szüllyetek.

Mikor Grácra* vitték, sírtunk, míg vissza jöttél, gyászoltunk: most, hogy házasodtál, tapsolunk. Te pedig kérd az Istent, hogy adjon fiút általad hitves párodnak; és Virgiliusnak ezen szavaival lid ki a' reftentő csecsemőt Annyának szelid méhéből: *Exoriare aliquis 's a' t.***

* «Brünnbe 's Kufsteinba.» Kazinczy F. jegyzete.

** Kazinczy kiegészítette a levélben: «nostris ex ossibus ultor.»

Azonban halhatatlan leszel te maradék nélkül is; de méltó vagy te arra, hogy a' legszeretettebb teremtésnek segítségével, a' legkedvesebb halhatatlansággal megjutalmaztassál. A' nagy szívek nem csak élni, ha életet is adni igyekeznek. Meg bizonyítottad azt te avval is, hogy jó barátodat, kivált engemet, a' jövődő üdőnek által nyújtani törekedtél. A' dicsőségnek béklyegét sütöd te annak homlokára, a' kit írásaidba fel fogadsz. Örökösültek a' leg fonyadtabb Múmiák a' veszhetetlen Pyramisokban.

Króma gyönyörű cím reám nézve; nem tudom, hogy meg érdemltem e, de tudom hogy Kazinczi Ferenczen kívül más valaki oldalaslag ilyen finom és szíves dicséretet nem olly könnyen ejthetett volna. Krómának halála halhatatlan, úgy mint a' tűz, az elne, a' kelemek és az érzékenységek munkáidban. Az én nevem homályosúlhat e' számos gyöngyösi között a' jövődőnek, de nem veszhet-el egészen az illetén társaságban.

Boldog ember vagy te, édes Kazinczim, nem csak azért, mert nem halhatsz meg egészen, hanem azért is, mivel sokat szenvedtél életedben, és mivel most igen jó a' dolgod. Illy állapotok jámbornak tehetik a' rossz embert is, a' jót pedig még kegyesnek is teszik. Azért óhajtod te más ember boldogságát is, azért unszolsz példád által a' házasságra. Jobb, szebb példa, és szívesebb ösztön ennél nem lehet. Úgy is gyermekeségenitől fogva a' jó házasságot a' csendes és tartós boldogság' leg bátorságosabb rév partjának tartottam; de nem vetettek még eddig a' környül állások az ilyen menedék helyre. Hajdan a' szelek, az égi háborúk, a' tenger' habzódásai, az ágyúk és ellenségek, a' kis Isten üldözései, elhajtottak onnan, most pedig el zárják a' rév partokat a' szélveszektől meg rongálnak gondolt hajó és annak sorsos kapitánya előtt. «Úgy mint Ulysses, sokat látott, hallott, tapasztalt Kapitány Uram; igen kényes az ilyen ember, 's nagy baj van véle. Nápolyban szánkázni akarna, Danczigban pedig a' fákról Narancsokat szakajtgatni: azt kíváná, hogy a' mikre szerte széjel talált a' világon, mind egy helyütt együtt legyenek ő kemének kedvéért; vagy mindent hamar el unna, vagy mindenkor más más révpartra vágódna, soha semmivel se elégedne meg; se más vele.»

Így gondolkodnak talán sokan rólam, noha ki nem nyilatkoztatták: de vissza tér utólyára Ulysses Penelopéjéhez, és a' próbált hajós kapitány mindenkor a' leg jobb kormányozó. A' kevés tapasztalás szüli az ideáléket, a' nagyobb a' meg elégedést szerzi.

A' ki körül nézi magát a' világon, láttya, hogy igen kevés házasság van 6, 7 esztendő múlva vagy unalom vagy izetlenségek nélkül. Úgy kell tehát házasodni, ne hogy azon számtalanoknak, hanem ezen keveseknek sorába helyeztessük magunkat. E' nem kicsiny dolog, mint szerencse, mint ész kivántatik arra, megcsalhattya ebben mint magát, mint mást a' leg okosabb ember is. Qui sibi notus erit, solus sapienter amabit, úgy mond Ovidius: de ki esmérte valaha magát és mást egészen, és mindenkor? Majd minden kétséges az emberben, mert minden csak a' hihetőségen fundálódik.

Mivel tehát minden a' mi kétséges, az észtól, a' szerencsétől, a' maga 's mások természetétől és a' környül állásoktól füg egyszerűsmind, a' nélkül, hogy ideáléket hajházó legyék valaki, válasszon ha házasodni akar, és nem mind egy. *Tzudar Katát* vagy *Finyás Erzsókot* veszi e *Bohó István* magának feleségül. *Bolond Józsi* válogat, de *Okos Ferencz* választ a' fehér nép között, de nem úgy, hogy felleng ideáléket keressen, Nevizanus szerint, in *Silva Nuptiali*, mert tudja, hogy a' *Mediczei Venus* nem testből, ha kőből van, és hogy a' leg tökéletesebb Asszonyi álat és férfiú csupán a' Szíriusban találattik, a' hová még *Robertszon Uram*, formálandó roppant golyóbisával se fog soha el érhetni, és az angyali párra akadni.

De még más dolgok is nehezítik a' házasulást. Ennek szegény az ember, amannak nem akarja jobb szerencsését el rontani; ez tetzene, de nem tetzik az ember néki, itt a' szülőknak lábaikat kéne nyalni, amott próbára akarnák az embert tenni, mintha lator volna és a' maga boldogságát más boldogtalanságán akarná vagy tudná gyűkörözni: meg vallom, nincs semmi ttrihetlenebb az én szemem előtt ezen bizodalmatlanságnál; már azt is láttam, hogy hét próba esztendőt meg kivántak a' kisaszszonyok úgy, mint *Rebeka Jákobtól*; de *Jákob*ból *Pátriarka* lett, és akkor 8, 9 száz esztendeig éltek az emberek. Azután leg alább egy fél esztendeig beszélnek előre a' házasságról, úgy hogy már csupán csak a' gondolat is dobra verődjék; végtére, várakozni kell nem tudom meddig a' menyegző készületekre; addig van elég idejek valamennyi vén aszszonyoknak, Papoknak, kisaszszonyoknak a' levet jól öszve zavarni, és tele torokkal kiáltani, hogy sok kérője van, és volt a' kisaszszonynak. Ezek azok az előreségek (préliminaires), mellyek egy mindék [!] bizonytalan boldogulásnak ajtaji előtt rakva vannak. Mai nap majd minden házasság, ki veszem a' tiedet, merő alku; igen nehéz egy jó szívű 's jó eszű, emberséges és becsületes embernek ezeket el szenvednie; más volt hajdan, de nem volt akkor a' szülőknél

a' Páristák 7dik sakramentoma merő számvetés. Nuptias primum inquinnare facunda culpae saecula. Most csak a' gazdagok házasodhatnak könnyen; ha egy szegény legénynek eszébe jut a' házasság, úgy jár, mint az, a' ki valamely könyvnek hosszú és unalmas elő járó beszédét olvassa: elesik a' kedve magát a' munkát olvasni. Ha valaha olyan személyre találok, a' kinek lelkében nagyobb lesz az érzékenység, mint a' hiúság, és a' ki egyszersem nem fogja gondolni, hogy az eltökélt akaratnak szülei előtt való ki nyilatkoztatása ne férjen össze a' szeméremmel, ha egyéb aránt hajlandóságom lesz hozzája és neki én hozzám, bizonyosan el veszem. Az elsőre 's utolsóra már többszer találtam, a' középsőre még soha sem. Ezt kívánom a' Mátkántól: a' feleségeimtől kevesebbet.

Hazáját férjénél még jobban szeresse,
 A' mit mondok, írok, aztat érezhesse,
 A' jó ebéd előtt jól gazdaszszonykodjon,
 Engedje, hogy ura írjon, 's gondolkodjon:
 Ha kell, kössen némán, és üllyen hozzája:
 Mint edjék, mint szőllyék az asztalnál szája,
 De rossz csúf hírt másról sohase beszéllyen,
 Dolgokat emlitsen, és ritkán itellyen.
 Dél után küldjön ki engem' a' mezőre,
 Kérjen, hogy vigyázzak rétre 's az erdőre.
 Ekkor a' hogy tetzik, magát mulatgassa,
 Vagy jőjjen velem, vagy Theophront olvassa.
 Csak ne unatkozzék és ne mérgeledjék,
 Jobb hogy koronázzon, mintsem hogy gyötrődjék.
 Boldogtalan élet nem tűnök mellettem,
 Kivált ha szeretem vagy pedig szereltem.
 Hogy pedig egész nap boldoggá tehessen,
 Reggel folászkodjék, estvére nevensen.
 Így felette hamar (esküszöm reája)
 Csak bagoly ne legyék, meg szokom hozzája.

Jó éjszakát, kedves Barátom. Feleségednek kezeit csókolom: szeress és írj gyakran

Jóskádnak.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 178. sz.]

762.

Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak.

Nagy Méltóságú Báró Kamarás Úr,
igaz tiszteletű 's bizodalalmú Uram!

Halmágyi László Úr akkor tájban szállott vala meg nálunk, midőn nekem ezt a' 300 frtos vemhes kanczát Piskoltról Rhédey Ferencz Öcsémtől elhozták. Szó lévén meghágattatása felől, Halmágyi Úr nekem azt a' gondolatot sugallá, hogy küldeném 'Sibóra; a' Mélt. Báró vele is közli azt a' kegyességet, hogy kanczájit csikókra juttatja; 's ismervén erántam való hajlandóságát, bizodalmat nyújtja, hogy az tőlem sem fog megtagadtatni. — A' tanácsot Halmágyi Úrnak köszönöm: megvallom, nála nélkül nem jutottam volna ezen gondolatra: de bizodalmat bennem gerjeszteni nem vala szükség. Ismerem én a' Mélt. Báró' nemes lelkét még azon Epochám előtől fogva, mellyben a' Gondviselésnek velem az élet legszebb örömeit és legkeserűbb kínjait megismertetni tetszett volna: 's miolta szabadon élek ismét, nem nyughatván addig, míg magamat tisztelt Személyéhez nem kapcsolom, nem akarnám magamat bizatlankodás által becsülésére 's szerzetére érdemellenné tenni. Imhol van a' lovam, Mélt. Úr! Cselekedje, nem csak úgy mint Nemzetünknek egy fő tekintetű 's birtokú tagja, hanem úgy is mint tudományos Mester a' lovaszságban 's lótartásban, hogy ez a' szép testű, de nem szép fejű kanczám jövendőre olly csikót elljen, a' melly megfeleljen reményemnek, és megmutassa, hogy nem tettem rossz calculust, midőn megvásárlottam.

A' Legény, a' ki a' lovat viszi, méltó a' Mélt. Báró leereszkedésére. Nekem inasom és barátom. Nyolcz esztendeig szenvedett, 's én ismertem ott is.

Megparancsoltam, hogy ha a' kancza elmulasztotta volna a' hágatást, cselekedje azt, a' mit a' Mélt. Báró eránta parancsolni fog; az az, hagyja ott, ha úgy fogja a' Mélt. Báró parancsolni. Irásaimnak kiadások eránt egynehány holnap előtt valamely jelentést és kérést tettem vala a' Mélt. Bárónak. A' negyedik kötetet, mellyhez a' képet várom, imhol által nyújtom. Olvastassa-fel a' Mélt. Báró, 's ismérje méltónak nevéhez, mellyet clibe függesztettem, mert benne szent hazafiúság 's virtus tanitatik. De olvastassa-fel a' Mélt. Báró Titust is. Ezt Budán azon szerencsésebb három holnap alatt

dolgoztam, a' mellyben 2387 napi fogságom alatt megengedettett tintával élnem. Ide rekesztem a' levelet,¹ melylyel a' Manuscriptumot Gener. Barkónak megküldöttem, kinek líre nélkül kezekhe nem adhattam a' Játszóknak.

Még egy valaműn van, a' mit óhajtok közleni, de most nincs kezemnél. Négy esztendő olta mindég vágyok 'Sibót látni. Most mennék, de építék, 's Kázmérban hagyott feleségemet, ki Augusztusban atyává tesz, kell meglátnom.

Még két könyvet adtam inasom' kezébe. Azok Mélt. Cserey Farkas Úrnak szólnak. Méltóztassék számára megtartani.

Maradok a' leghivebb tisztelettel

a' Mélt. Báronak

Er Semlyén, Biharban, 27. May. 1805.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mpr.

A borítékon:

à Monsieur Monsieur Niclas Baron Wesselényi de Hadad Chambellan
Imp. Roy.

à *Sibó*.²

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós görösöni levéltárában.]

763.

Szombathy János — Kazinczynak.

Tekintetes Ur,

különös bizodalomnal való Nagy és Jó Uram!

Silvester vagyis Erdőssi János felől, a' Weszprémi Istvan Úr Jegyzéseim kívül mind öszve is csak e' következendőket tudtam kitapogatni:

Született Szinérvárallyán. Vittebergába ment 1534ben és az oda való Tanítók előtt olyan kedvességet nyert, hogy Melankton Filep. a' Dévai Mátyás mellett 1537ben Nádasdi Tamáshoz írt Levelében ő róla is különösen meg-emlékezett, még pedig ilyen dítserettel: *Joannem Sylvestrum etiam hominem doctum, Celsitudini Tuae*

¹ L. Kazinczynak 1795. aug. 31-én Budán kelt s 476. szám alatt közölt levelét.

² A levél zárlatán ép piros pecsét s fölötte e jegyzés: «1805. 27. May. Kaszintzki».

commendó. — Az egész Levelet elől adja Ribini Memor. August. Confess. Part. I. p. 40. 41.

Magyarországban. Új-Szigeten. Nádasdi Tamásnak (a' ki még akkor Királyi Tárnok Mester volt) Vas Vármegyei Helységében, mind Oskolai, mind Papi hivatalt viselt azon egy időben, a' mint akkor mások is tselekedtenek sokann. Ez az Új Sziget, úgy tartom, Sár-Várnak egy része volt, és azért írja Windisch, hogy Sárváron a' XVII-dik Százban Nádasdi Tamásnak, a' Palatinusnak, igen szép Tipografiája volt. Geograph. d. König. Ung. I. Th. S. 319. A' kik pedig *Neanesis*ből *Nánást* akarnak formálni, itéletem szerint csak tréfálnak.

Új-Szigeten lakott Silvester János hat vagy hét esztendeig, 's itt adta ki a' Magyar Új Testamentomot is 1541ben. Ezt pedig ajánlotta volt az I-ső Ferdinánd Király Fiainak, Maximilian és Ferdinánd Herezegeknek, a' mellyel Bétsben magának betsületet 's kedvességet szerzett. Azután csak hamar el is vitetett Magyar Országról a' Bétsi Universitásban, vagy is Anya-Oskolában, 'Sidó nyelv tanító Professornak, és már 1544nek az eleinn egyenesenn ezt a' hivatalt viselte. Melly nagy betsületi volt az Universitásban, bizonyítják az ő tiszteletire 1551ben iratott Versek, mellyeket itt alább le irok: millyen kedvességben volt a' Királyi Udvar előtt is, meg tetszik onnan, mert ő néki I-ső Ferdinánd Austriában valamely Majorságot is ajándékozott, noha úgy látszik, a' régi Tisztek őtet annak hírásában meggátolták. — Professori hivatalát még az említett 1551dik eszt. ben folytatta, ámbár lábára nézve beteges, talán köszvényes volt, a' melly a' benn ülve dolgozó embereknek szokott nyavalyájok. De már 1554ben más volt a' Bétsi 'Sidó Professor: és így ő az előtt kevéssel, Bétsi Professorságinak körül belől 10dik esztendejében, vagy igen el-erőfelenedett, vagy talám meg-is holt, úgy gondolom Austriában. — Legalább én azon túl már róla semmit nem találok.

A' mi nézi érdemeit, ő a' maga idejében egy széles tudományú és nagy szorgalmatosságú ember volt. Jól tudta a' Magyar, Deák, Görög és 'Sidó nyelveket. A' Magyar nyelvet 's Magyar Poésist igen nagyon kedvelte 's magosztalta, a' mint bizonyítják mind versei, mind pedig az Új Testamentomhoz ragasztott Tanúsága, a' hol a' többek között, így szól: *«Kisén vivők eszünkbe az mű nelvünknek «mindenben való nağ nemess voltat.»* Ismét alább, tanítván a' hasonlatosság szerint való szóllásokról: *«Il (a' Magyar népünk) illen «beszűdrel naponkid való szolásában. Il inekekben, kiváltkippen az «Virág inekekben, mell'ekben czudalhatta minden nép az Magyar*

«*népnek elmeinek éles voltát az lelisben, mell nem éjeb hanem Magyar Poësis.* — Ő irt leg először Magyar Grammatikát. Ő kezdte (a' mennyire tudhatom) leg először azt is sürgetni, hogy a' Magyar nyelvnek a' 'Sidó nyelvel igen nagy atyafisága van. Ez az atyafiság némelly szókban 's szóllásokban, úgy látszik, meg is van: de az is igaz, hogy sokakban épen ellenkeznek egymással, mert péld. ok. a' mi a' 'Sidónál praepositio, az a' Magyaránál postpositio. De hiszen erről szólni nem ide való. — Leg alább ő ebben is jég törő 's eredeti ember volt, valamint az egész Új Testamentomnak fordításában, Magyar Országi Tipografiában 's Deák lábra szedett Versekben is.

Nyomatásban ki jött munkái Silvesternek. a' mellyeket én ki nyomozhattam, ezek: 1. *Grammatica Hungaro-Latina in us. pueror. recens scripta.* Neanesi 1539. 8°. Nagy köszönettel tartozunk Wessprémi Úrnak, hogy ezen ritka könyvet velünk közelebről megismertette, és erről való Tudósítását kétszer is kinyomtattatta. Hanem azon tsudálkozom, hogy Tudósításának mindjárt az eleje tájján így ír: «*Ez a' könyvetske úgy elenyészett a' Hazában, hogy senki tudtomra arról e' mái napiglan sohol még tsak nem is emlékezett.* Írta pedig ezt 1792dik eszt. ben. El-hiszem nem jutott eszébe, hogy már 1782-ben. Denis, az ő Magyar Új Testamentomának említése után ezt írta felőle: «*Noch vor diesem gab Silvester 1539. Grammatica Hungaro-Latina in usum pueror. recens scripta, Neanesi (Új-Szigeth, Neuinsel) 8°. heraus. Diese beyden Stücke mögen sein Verdienst zur Wien. Professur gewesen seyn.* Vid. Denis: Wiens Buchdruckergeschichte 2-te Hälfte pag. 412. — De emliti Wallaszky is 1783-ban, így írván róla: «*Transfudit is (Joan. Silvester) etiam aliquot Cantilenas Lutheri in Hungaricum, atque scripsit Grammaticam Hungaro-Latinam in us. pueror. Neanesi (Új-Szigethini.) in 8°. 1539.* Vid. Paul. Wallaszky: Conspect. Reip. Litter. in Hungaria pag. 113.

2. *Vy Testamentum Magyar nélcen. Neanesi. 1541. 4°.*

3. Husvéti Ének, melly így kezdődik: *Christus fel támada 's a' t.* de tsak a' régi Énekes könyvekben vagyon-meg. Erről így ír Lampe, vagy is inkább Debreczeni. Ember Pál, a' Hymnusok, Psalmusok 's a' t. Iróiról beszélvén: «*Christus fel támada, Ki emberré lött vala, Ként szenvede, meghala etc. Johannis Silvestri non extat in nostris hodiernis Cantionalibus, sed in vetustissimis.* Vid. Lampe. Hist. Eccles. Hung. Lib. 3. Sect. 4. pag. 739. — El-hiszem többet is irt,

a' mint Wallaszky is említi a' Luther Márton egynehány Énekeinek általa lett fordítását.

4. *De Bello Turcis inferendo Elegia, nunc primum nata et edita*: Viennae Pannoniae. [1] 1544. 4°. Itt Silvester magát nevezi *Professor Hebraicarum literarum publicus* nevezettel. Le írja ezen munkát hoszszasan *Denis*. Vid. Wiens Buchdruck. gesch. 2-te Hälfte pag. 411.

5. *In tristissimum Serenissimae atque adeo clementissimae Dominae, Dn. Annae Romanorum, Hungariae ac Bohemiae Reginae etc. invictiss. Regis Ferdinandi etc. Coniugis chariss. obitum Epitaphium. Joanne Sylvestro Pannonico Authore*. Viennae Austriae. 1547. 4°. — Le-írják ezt *Pray* és *Denis*. Vid. *Georg. Pray* Index Libror. rarior. Bibliothecae Universit. Reg. Budens. Part. 2. pag. 379. *Mich. Denis* Wiens Buchdruck. gesch. 2-te Hälfte pag. 429.

6. *In mortem praematuram Nobilis ac humaniss. Adolescentis domini Guilielmi Mamminger. Epitaphium*. Viennae Austr. 1550. 4°. Mamminger Vilhelm, a' Bétsi Akadémiában tanuló húsz esztendő s Ifjú meg-halálozván, sok Professorok meg-tisztelték Halotti Versekkel, 's azok között Silvester János is: a' mellyek mind együtt nyomtatódtak ki Bétsben. Vid. *Denis* Libr. cit. pag. 459.

7. *Querela Fidei ad Serenissimum Romanor. Hungariae et Bohemiae etc. Regem Diuum Ferdinandum. Autore Joanne Sylvestro Pannonico*. Viennae Austr. 1551. 4°. Verseken. — Meg-vagyon ez a' Gr. Széchenyi által fundált Regnicolaris Bibliothecában is. Vid. *Catalog. Bibliothecae Hungar. Fr. Com. Széchenyi. Tom. I. Part. II. pag. 383*. Ennek Ajánló Levelében így ír: «*Cum praeteritis hisce diebus cum Mandato Serenissimae Majestatis tuae, in agellum mihi per M. T. S. collatum venissem, ab eo deturbatus iterum sum, seditione in me rusticorum mota. Qui etiam, iussu Officialium, parati erant mihi vim inferre, nisi parva admodum corporis declinatione periculum evitassem, in tutumque me, uxore, liberis, bonisque omnibus in periculo relictis recepissem*. Vid. *Denis. Lib. cit. pag. 487. It. Wallaszky Consp. Reip. Litter. in Hung. pag. 113*. — Ő tehát feleséges 's gyermekes ember volt. Mellyből, a' többek között, meg-tetszik, hogy hibáznak azok, a' kik őtet Kolosvári Jánossal, a' ki Dominicannusból Csanádi Püspök lett, és 1562-ben November Havában, Tridentumban hólt-meg, egy személynek lenni gondolják, mint péld. ok. *Bód Péter* Magyar Ath. pag. 144. Kolosvári János nem is irt semmi munkát. Lásd *Sig. Ferrarii de rebus Vngar. Prot. ord. Praedi. p. 411. 440*.

Jegyzés. Ugyan azon 1551dik eszt. ben (mellyben ki-jött a' Silvester utól- említett munkája) írta volt le 's ditsérte meg Versekben *Reisacher* a' Bétsi Akadémia Tanítóit, ilyen titulussú munkájában: *Doctorum in Viennensi Academia brevis Depictio. Autore Bartholomeo Reisachero.* Vienn. 1551. 4°. --- Ezen munkájában a' mi Silvesterünk felől így ír:

- * *Quam pia prompsistis gremio vos munera Musae,
O quantos nutris Hungara terra Viros.*
* *Foelices Musae, foeliciaque Hungara prata,
Quae datis hosce Viros ex Helycone sacros,*
* *En tua Maconiis Sylvester tempora lymphis
Vuxit Tritonis, quae tua fata inuat.*
* *Hungaricae Graecam, Solymam, linguamque Latinam
Addis Pieridum roscida templa colens.*
* *Et quanquam pedibus fato vexeris acerbo,
Artibus et praestas ingenioque vales.*

Vid. Denis. Lib. cit. p. 488.

Ez az idegentől származott szép ditséret (mert Reisacher Karinthiai fi volt) az egész Magyar Nemzetnek is ditsőségére szolgál.

És ennyiből áll mind öszve is, a' mit Silvester Jánosról tudhatok írni. Többire maradok egész tisztelettel

a' Tekintetes Úrnak

alázatos szolgája

S. Patak. 27-a May. 1805.

Szombathy János mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

764.

Csehy József - Kazinczynak.

Kedves barátom!

Kissnek az az ő epithalamiuma kimondhatatlan szépségű. Nem győzők csudálkozni, látván, hogy olly sebes progressióval emelkedik poezisunk és nyelvünk. --- Most ritkán jutok egy vagy más töredékhez, holott néha nap minden új szüleménnye Litteraturánknak azonnal kezemen forgott. Ezen fogvatkozásomon sokszor búsulok, és így lehetetlen is, hogy nyelvünk gyarapodása mellett én a' hátulsók-közt ne maradjak; de ha az én szavam fel nem fogja is érni koszorús

íróink kedves hangját: mindazáltal az én fáradozásom, a' tudományoknak nemzetünk közt való elő mozdításában talán hasztalan nem lesz. Sokszor eszembe forog, hogy ez a' távul való lakás sok kisebbséget hoz, és mezei hajlékunkban, és nemzeti várossaink' kebelében inkább Nemzetem' javára fordíthatnám időmet: de ha meg azt elgondolom, hogy befolyásom idővel szélesebbre terjedhet, és nagyobb tehetséggel bírhatok, úgy tetszik, hogy akkorban bőven megtéríthetem, a' mivel Hazámnak adóssa maradok. Így szolgált Gvadányi is, kinek buzgó szava számtalanoknak lelket adott.

Csokonainak haláláról én semmit sem tudtam. Ez nagyon fájdalmas eset, ha úgy van; mert ő bár eleget élt is a' maga hírének, de nem eleget, hogy mondhatta volna: Ime el bocsájtod Uram a' te szolgádat. — Cserey Úrnak gondolattját szeretem; de még szebbnek tartom a' nyers eltökélést, mellyet serény munkába való vétel követ. Illik megtisztelnünk a' Hazának élt jeles férfiakat, a' kik ennél egyéb jutalomra a' nélkül sem vágnak.

Úgy reményelem, hogy nékem Virág fog Pestről küldeni egy-néhány újabb munkákat a' Regimentünkhöz jövő Transport által. — Ha pedig tudnám, hogy nem terhellek, kérnélek, hogy Kissnek gyönyörű epithalamiumát nyomtatásban küldenéd meg, ha kijön. Mostani magyar olvasásom Gauthier: Utak, és utszák építésének módgya.

Kinmayer Huszárok Keszthelyre marsiroznak. Csartoriszki' gyalogsága is megindult. Ez Kassán, és Egerben fog megszállani. Városunk kipusztult a' katonasághól. El hagyattattam tiszti társaimtól, kikkel 3 esztendeig nyájasan éltem. Ezek a' marsok nem barátságos demonstratiók. Ha én Generalisommal kitalálok innen mozdulni, azonnal tudósítani foglak. Ha újra kilobban a' háború' tüze, szép előmenetelt tehet a' hadi mesterség, melly sok részeiben még olly igen hiányos: Ugyan is mit szálljunk arról, hogy az eddig való hadakozás' módgya szerint 500 ezer lövés alig tudott elűlni két ezer embert: így panaszkodik a' takticus író. — Én ez alkalmatossággal számot tartok, hogy meg láthatom Olasz Országot, a' szép mesterségek,' és szerelmek' hazáját.

Hallatik, hogy a' Diatát megint más esztendőre hallasztották. — A' kik Magyar Országról jönnek, nem győzik magasztalni, hogy ott a' hazard játékokat nyilván, és szabadon üzik, a' mi itt 300 arany büntetés alatt tiltatik. Gondoltam nem egyszer, bár ne tartanak olly nagyra magokat a' Magyarok ezzel a' feslettséggel: a' midőn henye emberek, és ravasz czinkosok az Ország' szabadságával vissza élvén,

sok vigyázatlan ifjakat vagyonyaiktól megfosztanak, 's erkölcstelen-ségre kisztenek; bár büszkeséget abban helyeztetnének, hogy meg-adnák a' nyomtatásnak azt a' szabadságát, mellyel Angliában bír: Dicsőségesebb szabadság volna hirdetni, a' mit mindennek tudni jó, és hasznos; sem mint vak koczkán vagyonyyokat szerencsétetni.

A' múlt holnapban Bukovinának trigonometrica-mappáját másoltam le; egyedül az írást változtattam magyarra. Ez a' tartomány régente Erdélyhez tartozott. Most 5 magyar Colonia van benne a' Szeret vize mellett Moldva ország széle felé.

Nem fogom tovább tartóztatni leveletem, mellyet mostani nyughatatlanságaink, és búcsú vételeink ekkoraig késtettek. — Öllelek édes barátom. Nagyságos hitvesednek pedig kezét csókolom. —

Élly és szeress.

Przemysl, Május 28-dikán 805.

Csehÿ mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 192. sz.]

765.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Kérje az Úr Kis Imre Urat, hogy juttasson-el engemet a' Csokonai Bagoson újra dolgozott, Rhédeinét elbűcsüztató Verseinek Manuscriptumára és azokra, a' mellyek még nálam meg nincsenek. A' mit a' Lélek halhatatlansága felől irt, soha nem láttam. Az is kellene. Én minekelötte a' Nyomtatás alá készített explrt a' Censornak által adnani, közleni fogom az Urral, 's Debreczeni két barátinkkal, kik nem méltók, hogy Debr.be kevertettek a' sors által.

Rendes! Az Urat mikor még az Úr állásából, öltözetéből, moz-dulásából, szállásából egészen *Debreczen* szállott, Razumofszki 's Dénisz vagy kicsoda? méltónak tartották figyelmekre: 's ime *most* az Urat a' Debreczeni Tudósok és a' —i kondás mint fantásztát nevetik! Nevezzük holondságaikat.

[1805. Máj.]¹

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: 332. Oct. Hung.]

¹ Az évszámot a levélre plujbászszal Nagy G. írta.

766.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Pünkösöd első napján.

Érdemes és lelkem-szerette kedves barátom!

Legátus Uram elhozta mind a' képet, mind a' levelet. A' képet vártam a' mi jó lelkű Némethünktől rég oltá, és így nem sürprenirozott: hanem a' te leveleden édest nevettem. Azt írod, hogy vele az innep' örömeit akarod nevelni. Az innepnek két féle öröme vagyon, testi és lelki; ez azon való örömünk, hogy a' Sz. L.... kegyelmei rajtunk eláradnak etc.; a' másik, hogy az ember vígan van etc. Ebben nincs részem, tudnillik a' vígan lételben, a' másikban.... -- Közönm tehát nem azt hogy az innep' örömeit *nevelted*, hanem, hogy innepemnek örömet addtál. -- Ezt a' képet 1791ben Stunder festette Bécsben 90 aranyért. (NB. a' kép olly nagy mint egy ajtó, és a' figura élet-nagyságban tetőtől fogva talpig meg van rajta.) Véghetetlenül szerenesés munkája volt Stundernek, mert erről a' képről először Tessedik 2szor az öcsémnek Pesti szállásadója még fél esztendő múlva is úgy megismertek, hogy magamat megneveznem nem kellett. De a' kép verzeichnolva van, és erre is el lehet mondani: cela est très bien fait, mais cela n'est pas beau. -- A' mint most megláttam, azt mondoztam reá, a' mit Gen. Gróf Fekete monda Stundernek, midőn képét elkészítette: Machen Sie mich so schön und ich will Ihnen die Hälfte meines Vermögens schenken. Sophie ismeri a' kép Originalját, melly most a' mi Némethünk' szobájában függ, és reméllem, örvendeni fog, hogy copiáját megkaphatta. --

Édes barátom, igen régen nem valék veled, és szinte szükségét érzem, hogy lássalak és egymásnak szívünket panaszosan az az panaszkodva elibe tógyúk. Tua navis in alto est! én pedig sokat nyelek, 's kéntelen vagyok könnyebbséget szerezni. Nehéz a' két tiszt között közletni. Ha veled leszek, lesz panasz! --

Egy Úr vala itt, a' ki a' Grófnét, die Neugebackene, Zilahon látta a' Gyűlésen. <Szép asszony, sokat olvasott, de szünetlenül csókolja a' férjét> Ez az idegen Úr' reflexiója. Csókolta az elsőt is, és azt is szünetlenül. -- Hagyjuk-meg az ő örömeit. Szegény asszonyka, hogy e s a k fordítását kéri *vissza*. Hiszen énnálam egyebe is van, a' mit *vissza* kérhetne, még pedig talán *becsesebb* egyebe, mint a'

fordítása. Az az aszszonyka talán azt hiszi, hogy én neki *serio* vagyok ellensége. Pedig én minden billegető cselekedeteit mosolygom, még pedig olly csendes vérrel, a' millyet ő nem is képzelhet; 's ha Wielandnak Aristippjét vissza kívántam, az azért volt, mert félttem, hogy 36 tómus munkám csonkán marad. Pedig még két Tómosa nála vagyon. Ohajtom hogy vele öszve jöhessek, hadd süssem meg hideg tűznél. — Annyi szép tulajdonsággal minden eszes, sőt még a' nem eszes ember' javallását is verscherzolni! 's abban lelni minden örömet, hogy Grófné! —

Bertuelnak Bilder Buchját ismerem Németül. Az Ipm meg-hordatta. De magyarban még csak a' Prospectusát láttam. Az, a' mit láttam, nekem nagyon tetszik. A' munka nicht systematisch, sőt merő Spielwerk. De a' képek igen szépek, és ennek is van haszna. A' magyar textus jobb kézbe akadt mint remélni mertem. Azonban én erről nem ítélnék, mert idegen vagyok a' tudományban, 's ha az nem volnék is, kevés a' mit láthaték. De Sophiem hordatni fogja.

Édes barátom, az özvegyenlétel keserves kenyér annak, a' ki a' házas élet' boldogságait megköstölá. 15 napja, hogy Sophientől elváltam, 's már repülnék hozzá ha lehetne. Júniusban csakugyan meg fogom látni. De elébb téged látlak meg, mihelyt lehet.

Eggy csomó könyvet küldök Bécsbe, — általatok, Orthodoxusok által, condemnált magyarsággal írottakat, hogy nyomtassák — de ha rosszak is, ha nyelvetrontók is, ha bennünket moesokba keverők is, hagyjátok úgy — et se venerantur — elég az, hogy Kazinczyt szereti az illyekben Kis — 's arra kérek, hogy ha tudsz valami jó embert, a' kire azt bízni lehet, és a' ki a' létén megyen Pestre a' vásárra, add által neki, 's kérd, hogy vigye-el Rücknek Pestre. Én a' Legátusra bizom, hogy adja Schmidtnek; neki talán lesz nem sokára alkalmatossága. De ha tudsz ollyat, a' melly hamarabb megy, segíts rajtam. — Hát Hitvesed, hát a' szép kis menyecske, Spálné mint vannak? Régen nem láttalak benneteket, barátim, pedig olly közel lakunk! Mig még Sárosiné kegyes volt erántam, többet forogtam köztetek.

Élj szerencsésen édes barátom, 's tarts-meg becses emlékezetben.

[Megjelent a «Kazinczy lev.» III. kötetében.]

767.

Németh László — Kazinczynak.

Győr. Jun. Ujen 1805.

Szeretett Barátom,

Könyvezve, de még is örömmel olvastam leveledet: mert szép lelked mindenütt kitündöklök belőle. - - Én el vagyok nyomorodva: egy éjjeli meg hülésből eredett rheumatismusa a' lábomnak annyira juttatott, hogy minden mozdulásom fájdalommal esik 's az orvosok egy szóval tsak ferdőt ajánlván, minekutánna már egyébb szerekkel 6 hetek oltá egy végben éltem, holnap után indulok a' Pöstényi ferdőbe. ---

A' mit képedért fizettem, régen bejött könyveidből. - - Nyavalyás voltom miát nem indult ma meg Pestnek hozzád a' Rochefoucauldnek mássa Kisünknek képével: de megindul bizonyosan a' napokban ha elmentem után is. Kisnek itt létekor a' Németet már által adtam: ígérte, hogy a' második héten nálunk megeseendő vásárra ismét eljön 's akkor fogja a' Magyarot és a' Frantziát venni. --- Én jobban szeretném, ha tsak Magyarót nyomtattnád, a' három féle textus nagyon megdrágítja, 's keveseknek használ. - - Szirmay Zemplén historiájának a' recenzióját tőled várom. Szép álmom volt ezen nyárra, semmivé tette nyavalyám. Én feleségemmel Komának Ér-Semjénben akartam teremni Augustus elején, 's Szeretett Kazinczymet atyává létekor megölelni -- el múlt. Pöstyénben fogok mászni, mivel nem járhatok. O Barátom! nem tsak a' jelen valóság, hanem leginkább a' jövődség rettent. ---

Egy jó Barátom kért, hogy tudakozódnám tőled, lehetne e most nyári időben is bort hozatni Tokajból, de nem az elejéből, hanem a' mellynek bouteillját 2 flon lehetne itt adni, 's ha most nem lehetne, nem eszközölhetnél e, hogy legalább az őszre kaphatna. - - Én előre magam biztattam: de távúl léted miát lehet e vagy nem, nem tudom. --- Sok jutott eszembe levelednek olvasásánál: de a' fájdalmak nem engednek nyugodalmat. Ötlelek, tsokolom kedves Zsófiád kezét, vegye jó neven képedet egy ötlet tisztelő esmeretlen barátjától, Feleségem tisztel

Némethed mpr.

Kivül:

Az Úrnak Kazinczy Ferentz drága Barátomnak Budán Debretzenen
által. *Ér Semjénben.*¹

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

¹ A levél zárlatán ketté tört piros pecsét.

768.

Id. B. Wesselényi Miklós — Kazinczynak.

Sibó, 1805 1-ma Jun.

Kedves Barátom!

A' Földi Istenek külső palotájokba, a' kanyargó utakba ki tanúlt, a' Conventionális Békókhöz szokott mesterei a' színeskedésnek, még Barátjaiknak üress szívekhez is hosszásan, és kerülve jutnak — és valaminthogy a' Vég pontok soha meg nem érik egy mást, úgy azok is egymástól örökre távol maradnak. — Ellenben a' nemes, és egyenes szívvel bírók alig látják meg egy mást, és már Barátok. — Még a' viszontagságok, és szerentsétlenségek is hármioniára vonszák szíveket! Ez érzékeny elmélkedésem okozza bennem azon szives vágyódást, hogy Barátomnak nevezhesselek, és viszont tőled neveztessem. — Károllyban egyszeri látásod azon Szent tüzet ébresztette fel bennem, melly nélkül az Emberek élete puszta és gyönyörűség nélkül való; Meg engedsz hát nékem, hogy Barátomnak szólíttalak meg, 's Tőled viszont azt kívánom.

Írásaidnak ki adások iránt ennek előtte egynéhány Holnapokkal válaszoltam, 's kívánságod szerint a' dolgot tellyesíttem, de tsudálkozással látom, hogy még kezedhez nem ment, de még tudósítást se vettél róla. holott Csereynek, a' sógoromnak meg írtam: Utasításod szerint az ifju Doctor Patakihoz küldöttem, mellynek vétele felől tőlle írást is vettem, azon ígélet mellett, hogy Fried Úrnak kezébe fogja szolgáltatni: szeretném minél hamarébb a' dolgot, mibe légyen, tudni, azért, kérlek, rövid időn tudósíts. —

A' Themistoclest magam meg olvastam: le nem írhatom azon gyönyörűséget, mellyet érzettem, a' midőn abba a' tiszta Hazafüi érzést és virtust a' leg szebb és elevenebb színekkel elő adva láttam. Az alatt járnai nem tudó Magyar Írótl felemeli ez a' fényes Plánéták közé fellyebb és nagyobb ditsóséggel, mint a' Blanchartot tűnő Gollyóbissa. —

A' Cservenkával lett beszélgetésednek le írását kedvesen vettem, ezt én Kuffsteinba' egy paraszt kevélységgel bíró alatt járó léleknek esmertem; 's e' szerint azt gondolhatná valaki, hogy emlékezete bennem semmi érzést nem okozott. De ellenkezőleg vagy on a' dolog, mert komor gondolkozással tölt el szívem, a' midőn azt vevém eszembe, hogy nagyobb része a' Föld lakossainak Cserven-

kákból áll, 's csak nem Ember gyűlölővé levék, a' midőn az Embert. a' Teremtésnek közép pontját annyira meg alacsonítva. 's a' czéltől messze esve tapasztalnam. — De egy képzelet a' másikat fel ébresztvén bennem, csak hamar a' leg édesebb meg elégedéssel magossra emelkedett Lelkem, 's így gondolkodtam magamba: Hogy ha nem lettenek volna Jóniának fonyadt Polgárai, az Isteni Aristidesek és Epaminondasok' Kolossusi nagyságra emelkedett Lelkeik, magok méltóságokba egészszen mais nem láttatnának. — És ha Athenásnak el metsevészet dühös idéllen polgárai nem lettek volna: vallyon olly méltósággal innáe Halálát poharából Themistokles?

A' Barkóhoz írott leveletis¹ meg olvastam, elégnek tartom én azt egygy Barkótól, ki nekem egy alkalmazhatósággal Kolozsvárt a' Diétán ezt mondotta: Ich bitte Sie um Himmels Willen, sprechen Sie das verhasste Wort *Freyheit* nicht aus. — Mellyre azt feleltem neki: Ja das verhasste Wort, ohne welchen [!] der Mensch bis zum unvernünftigen Tier [er]niedriget wird. — Elég, mondom, egy Barkótól, hogy egy olly munkát, mellyben nem a' fejedelmek keménysége, hanem kegyelme ditsértetik, meg ditsért.

A' Kantzát itt tartóztattam a' Legényeddel egygyetértve, mert bizonytalannak tartottam csak egyszeri hágatással el küldeni.

Küldött levelembe Pünkösdre hívtalak vala, de ezen szerentsémtől meg fosztatván, egészs reménységgel vagyok, ha későbbre is, [hogy] házamnál ölelhetlek. Vagyok

Kedves Barátom

Hív Barátod Szolgád
B. Wesselényi Miklós mp.

[Eredelije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 175. sz.]

769.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Tekintetes Úr!

nagy érdemű Barátom!

Betses levelét ma venni szerentséltettem, meljre sietek válaszat meg tenni: hogy Csokonai érdemlet emlékezet oszlopa állítására mentül hamaráb buzdíttasson a Haza. A Tek. Urnak 27-dik

¹ L. a 476. szám alatt közölve.

Aprilisban hozzám küldeni méltóztatot érdemes levelébe ez tárgyat illetők ezek valának:

«Eszt a fel tétet leg jobb volna úgy vinni teljesedésre, ha az Uiság levelek által collecta hirdettetnék. Így látom Bürgernek munkáibul is, hogy nékie collecta szedettetett, az oszlopot osztán azon Summához kellene alkalmaztatni, a melj be gyűlne. Illó, hogy ezen hirdetést az a szép lelkű férfi tegye meg a Haza előtt, a kiben a gondolat támadott, sikere bizonyosson lészen a hirdetésnek, mert Bihar V.megyének egy Szaka (Sárréti processusnak hívják) 2 koszorút küldött be Debretzenbe, hogy függeszszék sírfájára. A Sárréti processus; az az, az azon tájékon lakó Ref. Predikátorok.

«Sallust aszt mondgya a nagy Emberek képirül, hogy azoknak meg látása virtus szeretetit lobbant a szivekbe, s tudgyuk, hogy Themistocles nem álhatot a Miltziadesnek emelt oszlop miatt. A' mi Csokonaink oszlopa Haza szeretetet és nyelv szeretetet fogna tanítani, és taníthatna é jobbat, szükségesebbet?

— — — — «Athenanak kül várossa, s Romának via Appiája rakva voltak új emlékeztető oszlopokkal, s a Nemzet betsülni tanulta magát, pedig Rousseau aszt mondgya, hogy ezen kell kezdenünk a dolgot, midőn egy el aljasodott Nemzetet fel akarunk emelni.»

Eppen midőn ezen levelemet irnám, küldé a néném, Wesselényiné azon 2 könyveket, meljeket hozzája a Tek. Úr a nékem való kézbe szolgáltatás végett küldött, alázatossan köszönöm ezen szives Barátságát és minden hiba nélkült fogom köszönettel vissza küldeni, niheljt által levelezem; beléjek tekintvén, úgy látom, sok hasznokat vehetem, főb kép a Magazin der Rostischen Kunst Handlungnak; ide le írva közlem azon ki nyomott gemuák Specificatioját, meljek nállam meg vannak, küldök spanyol viaszba is ki nyomva 2 gemmat.

A Magyar dolgokra tartozó Bibliotheca meg vételivel, és le hozatásával a Tek. Úr Hazájának olj ditséretes szolgálattját mutattya, melj köz háladásra méltó. Cathalogussát, de még inkább magát ezen betses gyüiteményt szeretném látni, és ohaitanám, hogy ha azt Tek. Úr maga meg nem tarttya, kerülhetne olj kezekre, meljeknél érdemlet Betsbe, tekintetbe volnának ezen könyvek. A Hazai dolgokat illető Frantzia, Deák, Német, Olasz nyelveken nékem magamnak is szép és ritka heljt találtatható gyüiteményem vagyon. Nagyon le fog a Tek. Úr engemet kötelezni, ha ezen könyv gyüitemény meg vevé-

sérül annak ideibe tudósítani méltóztatik. Meg változhatatlan egyenességü tisztelettel lévén a

Tek. Urnak!

alázatos szolgálja, igaz baráttya

Kraszna 2-a Juny 805.

Cseréy Farkas mp.

Gemmae in Sulphore rubro expressac.

1. Romulus. 2. Numa Pompilius. 3. Ancus Martius. 4. Caput Senatoris. 5. L. J. Brutus. 6. Cicero. 7. id. 8. id. 9. id. 10. C. Marius. 11. Strabo. 12. Val. Publicola. 13. Mecaenas. 14. T. Q. Flaminius. 15. Martialis. 16. Pompejus. 17. Cneius Pomp. filius. 18. Sylla. 19. Marc. Jun. Brutus cum pugione. 20. id. 21. M. Arrius miles Rom. 22. Caput Cons. incogniti 23. id. 24. id. 25. C. J. Caesar. 26. id. 27. id. 28. Lepidus. 29. Augustus. 30. Augustus Q. Livia. 31. Livia. 32. ead. 33. ead. 34. *Cajus*. 35. *Lucius*. 36. id. *fili M. Agrippae*. 37. Drusus Tiberii filius. 38. id. 39. Antonia minor. 40. Germanicus et Agrippina. 41. Caj. Caligula. 42. Messalina Claudii uxor. 43. Agrippina Mater Neronis. 44. Otho. 45. Vitellius. 46. Vespasianus. 47. Domitianus. 48. id. 49. Matidia Trajani soror. 50. Sabina uxor Hadriani. 51. ead. 52. Hadrianus et Antinous. 53. Antinous. 54. id. 55. Faustina uxor Antonini. 56. Faustina uxor Marci Aurelii. 57. Crispina uxor Commodi. 58. Pescennius Niger. 59. Albinus. 60. Julia pia Septimii uxor. 61. Caracalla. 62. idem. 63. Maximinus. 64. Femina ignota. 65. Alexander Magnus. 66. idem. 67. Meleager. 68. Pyrrhus ex Maced. 69. Demetrius III. Rex Syriae. 70. Mithridates R. Parti. 71. Prusias R. Bithiniae. 72. Bixas fundator Constantinop. 73. Hamilcar. 74. Unus Graecus heros. 75. Incognita. 76. Roma Dea. 77. Quadriga. 78. Theseus occidens minotaurum. 79. Theseus qui sub lapide quaerit Patris arma. 80. Judicium Paridis. 81. Diomedes cum Palladio. 82. Jason cum ave sfinx. 83. Achilles. 84. Achilles a milite bajulatus. 85. Aedipus, qui cum Sphinge loquitur. 86. Pyrrhus, qui occidit Polyxenam ad sepulchrum Achillis. 87. Medusa. 88. Plato. 89. id. 90. id. 91. Socrates. 92. Aristoteles. 93. Phocion. 94. Apollonius Tianeus. 95. Aristomachus. 96. Antisthenes. 97. Epicurus. 98. Philemon poeta. 99. Virgilius. 100. Seneca. 101. Petrarca et Boccaccio. 102. Philosophus ignotus. 103. Jupiter. 104. Jupiter rex. 105. Jupiter Ammon. 106. Jupiter Serapis. 107. id. 108. Jupit. Serap. et Isis. 109. Annubis. 110. Ganimedes. 111. Hercules. 112. id. 113. id. 114. id. 115. id. 116. id. 117. Hercules juvenis. 118. Hercul.

juvenis occidit Serpentem. 119. Hercules taurum portans. 120. Hercul. aves Stymphalides occidens. 121. Hercul. Farnesius Romae. 122. Hercul. et Jole. 123. Jole. 124. dto. 125. dto. 126. dto. 127. Mercurius. 127. Aesculapius. 128. dto. 129. Apollo et Diana. 130. Diana venatrix. 131. Apollo. 132. dto. 133. dto. 134. dto. 135. Minerva. 136. dto. 137. Miles. 138. dto. 139. Victoria. 140. dto. 141. Vulcani officina. 142. Venus. 143. Venus in balneo. 144. Venus cum Cupidine. 145. dto. 146. Amor. 147. dto. 148. Cupido et Psyche. 149. dto. 150. dto. 151. Ceres. 152. dto. 153. Bacchus. 154. dto. 155. dto. 156. dto. 157. dto. 158. Silenus. 159. dto. 160. Faunus. 161. dto. 162. dto. 163. Satyrus. 164. dto. 165. Una Bachantum. 166. dto. 167. dto. 168. dto. 169. dto. 170. dto. 171. dto. 172. Bacchanalia. 173. Priapi Sacrificium. 174. Priapus. 175. Leo. 176. dto. 177. dto. 178. Tigris. 179. Taurus. 180. Ignota imago. 181. Sphinx. 182. Aquila. 183. Cassio. 184. Imp. Carol. VI. 185. Regina ignota; praeterea 27. frusta ignota in variis pressis.

[Eredeti je a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 193. sz.]

770.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Ér-Semlyén 4. Jún. 1805.

Édes barátom,

A' Schraembl nyomtatóműhelyének mostani birtokosa, Schindelmayer, Májusnak 22d. felel levelemre, 's azt írja, hogy epistoládnak 500 exempl. Hartleben Pesti könyváros barátjához útasította. Én tehát néki a' mai postával írok, hogy kétszáz exempl. 1 forintjával a' te számodra adjon-el, melly (ha Junker a' képet elkészítette és Schindelmayer az Epistola nyomtatványihoz tett belőlök egy egy nyomtatványt) a' mostani Pesti vásár alatt alkalmasint el is kél, ha t. i. ezen két száz exempl. alá értem azon 50 exempl. mellyet általa Sopronyba és a' más 50t, mellyet rész szerint Pozsonyba, rész szerint Győrbe hagytam küldeni. Kapsz azon felül, barátoni, egy két velint is, de csak akkor, ha kezemhez érkezik a' csomó.

Kérlek, ne halaszd sokára Epistoládnak Német fordítását visszaküldeni, hogy a' Magyar textushoz azt is hozzá nyomtathassam, és Schillernek 's az Allg. Lit. Zeitg. Írójnak megküldhessen. Csereynek, a' B. Wesselényi Miklósné testvérjének nagyon megtetszett Epistolád,

egy Nagy Gábor nevezetű Debreczeni Prókátor barátom pedig — (egy igen jó fő!) azt írja, hogy Hymen még soha így nem apothezizáltatott. Nem én így még soha, édes barátom, és ez a' mennyei költemény az én nevémet el nem fogja veszni hagyni.

500 frtot e' napokban indítottam Bécsbe, Udvari Agens Sok Urnak kezeihez olly végre, hogy mihelyt levelek által a' Typografus közt és közöttem megkésztül az alkú, a' pénzt adja által neki a' Msttal együtt, melly 3 darabból áll most, t. i.:

T. 1. Szivképző Regék 2 könyvben.

T. 2. Ossiának 7., Denisnek 2 énekei, és a' legszebb darabjai a' Messiásnak.

T. 3. Emilia Galotti és Minna v. Barnhelm.

Eddig Rochefoucauldok kezeid közt van; Németh azt írta Apr. 28d., hogy kevés napok alatt küldi hozzád. Szeretném, ha a' rövid Praefatióját megírnád hozzá, és osztán felküldenéd Schindelmayer Typographusnak olly rendeléssel, hogy az várja eránta leveletem. Te tudod, hogy én ismerem a' te díszéreted' becsét, és ott a' hol helye volt, elég bátor voltam azt tőled kérni. Itt annak nincs helye. Itt csak azt várom, hogy Rochefoucauldok add liter. notitiáját, es. ha jónak látod, arról szólj, hogy nyelvünk mennyire anschniegolhatja magát a' francia dictio képzelhetetlen elegantiájához.

Bár csak Weber, a' ki egy valóban tiszteletes ember, el ne csúfítaná Mythológiádat valamely csuda rezekkel! — Gyermeki Bibliothekádnak szívesen örvendek. Élj szerencsésen, kedves barátom, és szeress továbbá is,

tisztelő barátod
Kazinczy.

Vagy e te már festve? Kérlek, ejtsd módját, hogy légy. Miért ne csinálja a' jó ember ezt az örömet azoknak, a' kik égnék ismerni azt, a' kit szeretnek, csudálnak?

Kivül:

d'Ér-Semlyén.

à Monsieur Monsieur Jean de Kis, Pasteur de l'Eglise Evangelique de Nemes Dömölk.

p. Pest, Veszprém

Kis-Czell,
Nemes-Dömölk.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

771.

Kazinczy — Raics Péternek.

Ér-Semlyén, Jún. 4d. 1805.

Nagy bizodalomú Drága Jó Uram Professzor Úr,
rég olta tisztelt kedves barátom!

Ma veszem Schindelmayer Bécsi Nyomtatónak tudósítását, hogy azon Epistolának, melyet a' mi közös barátunk Kis, házasságomnak hírét vévén, hozzám írt, minden nyomtatványait leküldötte Hartleben Könyvároshoz Pestre. A' munka előtt Kíninger után Jóhn által megszert képem fog állani, és e' miatt az Epistola, noha egyg árkusnyit sem tészzen vastagsága, 1 fton fog árúltatni, melyet az, a' ki tudja, hogy Johnnak hasonló nagyságú művei 1 f. 30 xrával árúltatnak, és hogy a' réz 180 fban vagyon, soknak nem tarthat. Olly rendeléseket tettem, hogy Kisünknek 200 exemplár adattassék-el, 's e' végre kérem az Urat Prof. Urat is, hogy szenvedje-meg alkalmatlanságomat, ha 50 nyomtatványt az Urhoz küldetek, 's arra kérem, hogy az érttek begyűlendő 50 frtot méltóztassék Kis barátunknak megküldeni Nemes Dömölkre. Az Epistola Schillernek lelkével vagyon költve, 's előmlött rajta a' szívnek legszentebb, legédesebb érzéseivel a' legszebb magyarság és classica eruditio. Literaturánk szebb productumot nem mutathat, 's tartoztam ezen tekintettel barátomnak, kinek hajlandósága életennem legszebb örömei közzé tartozik.

Képemben sok hasonlatosságot találnak a' kik ismernek: de az εἰς το χριπτον a' büszkébb Festőket arra ragadozza, hogy a' főből *idegen* főt csinálnak. A' jobbik szem nem a' maga helyén áll, a' homlok pedig ki van nyomva fekvéséből. Az aljban *fellobban* a' vilám, de *nem sújt!*

Végye az Úr, Prof. Úr bizodalmomat tiszteletennek 's barátságomnak jelenségéül, 's érezze, hogy gyönyörködöm azon, hogy az Urat barátságos tiszteletem felől bizonyossá tehetem. Az Úr elősegéllette a' *Jót!* és a' ki ennek barátja, barátja az Úrnak is.

Társainkat méltóztassék az Úr nevében idévezleni. Gyúlatjanak-fel az olly szép példára mint a' Kisé, kinél édesebb szállású fija a' mi anyáknak nines.

Maradok hív tisztelettel 's barátsággal

Az Úrnak Prof. Úrnak

alázatos szolgája:

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a soproni evang. lyceumi önképzőkör levéltárában.]

772.

Szombathy János — Kazineczynak.

S. Patak. 4-a Jun. 1805.

Tekintetes Úr

Drága Nagy és Jó Uram!

Nékem úgy látszik, hogy a' kis *Orthographia Vngarica*, ha egy részről keveset ad is, azt más oldalról bőven ki pótolja. Ugyan is, ő belőle láthatni azt, mitsodás volt a' *Magyar Literatura* a' maga böltsőbeli tsetsemőségében. Légyen hát ő a' maga nemében tsetsemő; a' Silvester munkája gyermek; a' Molnár Albert Magyar Grammatikája fel-serdülő ifjú, 's így tovább-tovább a' Debreczeni Magyar Grammatikáig, a' melly már megért idejű férjfiú: így-is megmarad az ő gyenge idejének méltó kedvessége. Melly nagy betsben tartjuk az 1540. tájban született bárdolatlan nyomtatványokat! talán nagyobbban, mint a' nyomtatás mesterségének Amsterdami remek-munkáit. Melly nagy betsben tartanánk, ha az 1-ső Mátyás Király idejében nyomtattatott valamely Magyar könyvetskét, ha tsak egy kis kalendáriumotskát mutathatnánk-is! Továbbá láthatni ezen könyvetskéből, mit dolgozott a' Reformatio, ha szintén tsak oldalaslag-is, a' Magyar Literatura körül, 's mitsoda bé-hatása volt abban. -- De még azt-is tanítja ez, melly hasznos dolog légyen a' tudományok elő-menetelére, tsak az apróbb könyveknek is közönséges könyvesházakban való össze-szerzése 's meg-tartása. Be nagy öröme lett volna a' híres Molnár Albertnek, ha ezt a' kis Orthographiát és a' Silvester Grammatikáját láthatta volna. De ő, a' ki pedig sok régi ritkaságokat fel-keresett 's ki-is nyomtattatott, ezek felől nem tudott semmit-is: mellyre nézve a' maga Magyar Grammatikájának (Hanov. 1610. 8°.) Előljáró Beszédében így panaszolkodik: «*Ego quem sequer, quemque fugerem, habebam prorsus neminem.*» Ugyan ottan azt-is írja maga felől, hogy a' Székely István Krónikájánál, melly 1558-ban jött ki, régibb Magyar könyvre nem találhatott. El-hiszem, nagyon el-bámúlna, ha láthatná a' Sándor István Úr Magyar Könyves Házából, hogy már a' Székely István krónikája előtt leg-alább 27. Magyar könyvek ki-jöttek volt nyomtatásban, 's még most-is sajnállaná, hogy azokat nem láthatta. — Meg-érdemli hát sok tekintelből ez a' könyvetske (úgy tartom), hogy Silvesterrel együtt újra világot lásson,

A' mi már nézi ennek az ő Szerzőjét, az egyenesen Reformatus ember volt, sőt Reformator. Meg-tetszik az e' következőkből:

1-szor. Mert az egész Előljáró Beszédjének az a' Summája, hogy a' Sz. Írást minden ember olvassa; sőt ezt az Orthographiát-is épen abból a' tzelből írta, hogy a' kösség is meg-tanulván Magyarúl olvasni, olvashassa a' Bibliát. *«Erre kedig, úgymond. **hoj az kessegh es olvashassa az szent irást** 's a' t. Meg kell azért azt nekönc tanulnonc, hoj olvashassuc minnaian az szent irást 's a' t.* Sőt már a' titulussában is ide néz, fel-tévén sz. Márknak ezen szavait: *Nem azért tévelgetec é, hogy az irásokat nem tuggatoc.* A' Sz. irás olvasásáról való ezen tudomány pedig, különösen a' Reformatorok értelmé, 's reformálásoknak egy nagy eszköze volt. Innen egy 1544-ben készült Énekben így írnak: *Nézz, én azt mondom, jól te az szent irásra.* Továbbá: *Semmi ninezen erröl lám az szent irásban.* Más Énekben pedig, melly 1549-ben iratott Tallyán, így panaszkodnak a' régibb időröl: *Az Bibliának nem vala híve,* 's a' t. Ellenben tudjuk, hogy még 1626-ban is, *Küldi György* az ő általa Magyarra fordított Bibliához ragasztott *Oktatásban* azt sürgeti: *Nem szükség hogy mindnyájan olvassák a' Szent Irást.*

2-szor. azt bizonyítják ugyan azon Előljáró Beszédjének ezen szavai-is: *hoj tudacozhassonc az Isten acarattairul, es, hoj enni soc tévelgesbe lejen mihez tamazodnonc.* Szokott szollások volt ez az akkori Reformatoroknak, melly szerint tévelgésnek nevezték azon vallásbeli régibb értelmeket és szokásokat, a' mellyeket ők reformálni kívántak. Fel-teszek vagy két példát azon régi, épen Reformatiókori Énekekből, mellyek ki adattak, a' többek közt, Molnár Albert által, a' Jubilans esztendei Predikátzio véginn, Oppenheim, 1618. 4°. Egyik így végződik:

*Ezer öt százban és negyvenkettöben Mikor írának, ezt szerzéc énekben, hogy keresztyénség vala **tévelgésben.***

Másik (mellyet fellyebb is említettem 's épen 1549-ben iratott) így:

*Tallyán ez kele új esztendőben Ezer ötszázban negyvenküzencben, hogy fel ébrüllyen minden Istenben, seuki ne illyen már **tévelgésben.***

3-szor. a' Tiz Parantsolat-is Reformatorot bizonyít, melly meg-tetszik a' 3dik Parantsolathból (ekkor még úgy számlálták), mellyet így ad elől, még pedig különös magyarázattal: *Meg emlékezzel rola,*

hoj az Szombatot szenteld, az az szent dolgokba foglald. — Ellenben a' Nagy-Szombati Agendarius (melly ki jött 1596-ban) pag. 84. így ír: *Az harmadic parancholat im ez: Meg emlekezzel rulla, hogy az innepet meg szenteld.* A' Canisius Péter Magyar Catechismusában pedig így van: *Meg emlekezzel róla, hogy Ünnepeket szentelly.* (Nyomtatt. a' többek közt Budán 1735. 8°.) Épen így van ez azon Öreg Katechismusban-is, a' melly a' Normalis Könyvekkel együtt jött ki Budán 1781. 8°. Így van a' Kassai ABCes könyvben is, melly ki jött 1768ban 's a' t.

De az Angyali Üdvözet is tsak félen vagon ezen orthographiában, ha öszvé vetjük azzal, a' mint vagon az említett Canisius Péter Catechismusában: mert ki van ez hagyva: Sancta Maria Mater Dei ora pro nobis penatoribus etc. — Azt-is láthatjuk hát innen, hogy mitsoda gráditson állott akkor a' Reformatio; mert bizonyos az, hogy sok régibb vallásbeli szokások a' Reformatusoknál is megmaradtak soká: p. o. az óltárok meg vóltak 1552dik esztendeig. Prinyi Gábor, az a' buzgó Reformatus Úr, az ostyát, keresztet 's hasonlókát, nem tsak el nem hagyta; de az azokat el hagyni akaró Papokat nem is szenyvedhette. Conf. Lampe H. E. H. p. 138. Méltó meg nézni erre a' dologra azt-is, a' mit jegyez meg Bod Péter Gál-Szétsi Istvánról. Magy. Ath. Lev. 90.

Hátra vagon még az a' kérdés, hogy nevezet szerint vallyon ki lehetett ezen könyvetskének Írója? Én erre bátorokodom azt felelni, hogy nem más, hanem *Batízi András* vólt. Okaim ezek:

1. Mert az akkori Reformatus Irók 's közönségessen is az akkori Reformatórok közzül, egyedül tsak ő reá illenek a' *B. A.* betűk.
2. Mert épen azon időben nyomtattatott ki az ő kis Katakéssise Krakóban, mellyel éltek sok ideig a' Reformatusok. Egész gyönyörűséggel néztem ezen dologra Sándor István Urnak Magyar könyves Házát, a' hol Lev. 2. ezek vagynak:

1549. Krakko. Igaz Irásmódjáról való tudomány magyar Nyelven 8°. (Tegyük hozzá ez eredeti ki-adásból: Irta B. A.) 1550. Ott. A' keresztyéni Tudományról való rövid könyvetske. 8°. Ir. Batízi András.

Ha a' katekésissének ezen első ki adását meg lehetne kapni, 's az irás módját látna az ember benne: az is igen nagy erősség lenne az Iró felől. Meg van a' Debreczeni Colleg.ban; de nem tudom mellyik ki-adás.

3. Az Előljáró Beszédjében 's másutt lévő ezen irás módja: *Ammi Üdvözítenc: ac kesség* 's a' t. mint egy ujjal láttatik mutatni Dévai Mátyásnak: véle egy értelemben lévő kedves társára. Annak a' Dévainak, a' kiről mondja Silvester, hogy: *Devainus noster literis perdidit hujus articuli extremam literam et adversam sequentes litteras immutari dedere . . ab barát. ac Christus etc.* (NB. Úgy gondolom, hogy ezen Jegyzése Dévainak csak kéz írásban volt, 's úgy is maradt.) Már pedig Dévai Mátyás és Batizi András együtt reformálták Ujhelyt, együtt Drágfi Gáspárt: a' honnan együtt is szoktak járni a' Historicusoknál. Lásd Lampe H. E. II. p. 70: 127: 598. Eggüvé köti Pázmány Péter is a' Kalaúzban. És hogy többet ne említsek, *Schesaeus* így adja elől ezt a' két Reformatorrt:

«*Excellens etiam Dévaij pietate Mathias*

«*Dicendi voluit tanta ubertate, Lutheri*

«*Vngarici ut vulgo praeclarum nomen haberet.*

«*Huic etiam Andream Batysi iunxisse licbit.*

«*Is rerum ardenti flagrabat amore docendi,*

«*Non aliis virtute minor, pietate vel arte.*» Ruinae Pannon.

L. I. ex edit. Ederi. Cibin. 1797. 4°. pag. 53.

Megjegyzést érdemel az is, hogy valamennyi Magyar könyvek ki jöttek a' XVII-dik Száz közepe táján 's az előtt Krakkóban, azokat mind Zemplén és a' véle szomszédos Vármegyebeli Írók készítették. Komjáthi Benedek, a' ki a' Sz. Pál Levelét ki adta 1533-ban, a' Prinyi Gábor Özvegyénél lakott vagy Abaújban vagy Zemplénben. Gálszétsi Ist. és Ozorai Imre Zemplén Vármegyéből valók voltak. Benczédi Székely István Liskai, Szikszai és Gönczi Tanító volt. Mind ezeknek munkáik Krakkóban jöttek ki. Lásd *Sándor István* Könyves Háza.

Ezek közül való volt Batizi András is. Tanult ő Vittenbergában 1541ben. A' Hazában volt Ujhelyi, Erdődi, és Tokai Prédikátor. Az első Reformatorok között való volt; de *Helveticae Confessionis*-nak csak Prolepsis által lehet mondani; mivel Magyarországon 1567ben vétetett bé először a' Helvet. Confessio; meg tartatván mindazáltal az Aug. Confessio is. Az Aug. Confessiot tartotta Batizi András is (Lampe H. E. H. pag. 93.), úgy mind az által, hogy az Ur Vatsorájára nézve a' Helvetziaiakkal értett, valamint Dévai Mátyás is, és mások. Az ő kis katekésisse kézi könyv volt sokáig a' Reformatusoknál. De hibásan írja Bod Péter: Magyar Ath, Lev. 32,

hogy Batizi *Mihály* írta volna azt. A' hibát vette Lampeból. a' ki így ír H. E. H. p. 127. *Antiquissima est Catechesis Reformatoris Michaelis Batisii, ejus qui . . . Ujhelyim reformavit.* Ez tsak siető penna hibája: mert hogy Ujhelyt Batizi András reformálta, azt tanítja maga is Lampe p. 70: 97: 598. Jól írja Bód Péter is Dissert. de Reformat. Hung. Ministris: «*Batizi Andreus, primus (olv. primis) hic fuit ex Reformatorebus Catechesin fidei rudimenta complectentem eliderat, quae diu in usu fuit etc. loco normae discentibus.*» Vid. *Gerders. Serin. Antiquar.* T. VII. p. 352.

De elég legyen ennyi Batiziról 's az ő kis könyvéről (ha helyesen találtam az ő munkájának), mert már a' Levelem egész Dissertatióra változott. Meg nem álhatom mind az által, hogy ennek ki nyomtattatására újra ne indítsam kéresemmel a' Tektes Urat. És vajha találkozna valaki, a' ki több illy régi ritkaságokat is ki nyomtattatna a' közönséges haszonnak tekintetiből. Illyenck volnának Szikszai Fabricius Balásnak Halotti Oratioi, mellyeket mondott Prinyi Gábor, Ország Ilona, Balsarati Vitus János, és Székely Klára felett, 's más hasonlók.

Baksai Ábrahám Sebnetz-Bányai fi, hogy valami Magyar munkát adott volna valaha ki, vagy hogy a' vallást tzelőző intézetekben bele is avatkozott volna, annak semmi nyomát nem láttam.

Többire maradok egész tisztelettel —

a' Tekintetes Úrnak

alázatos szolgálja

Szombathy János mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

773.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Ér Semlyén 5-a Jun. 1805.

Eddig tehát az én barátom a' boldogság karjai közt él! — Vettem mind az ide, mind a' Kázmérba írt leveleket. Az Úr érzi, ki a' barátja, hogy nekem jött a' hírrel feldicselkedni; — sőt hadd légyek igasságos magam eránt, az Úr csak háládatlan nem akarna lenni — azt fizeti vissza, a' mit én cselekedtem az Úrnak, feldicselkedvén a' magam boldogsággal. —

A' Kázmérba írt levélben sok lelket emelő dolog van. Szerettem látni, hogy az Úr érzi a' maga becsét, 's sanda bántóit meg-

veti. Ők nem is érdemlenek egyebet. Azonban minden hosszúság nélkül meg is kell sújtani, mert ki nem tesz róla, ha a' veszett kutya mindég hántja. 'S ha ezt szabad, miért ne volna — — — azt mondja Cícero a' Philippicában.

Édes barátom, az Úr nekem örömet szerezvén hogy meg házasoda, egyszersmind kint is szerzett, meg nem irván, ki az a' Jeanette? honnan vette? etc. etc. Hogy hát mind ezeket tudjam, jöjjön az Úr Semlyénbe még e' héten. Tegnap felment az Anyám Regmeceze, «csak magam vagyok ide be», a' régi nóta szerint.

A' megirt könyveket tehát tartsa-meg az Úr. Cicerót is adja oda, 's énnekem pedig még adjon szállást az ott maradtakra nézve. Talán Institóris Mosóczy elhordja. Jöjjön, kérem, az Úr, vagy ha nem jöhetne, a' mit igen sajnállanék, irjon-meg mindent első postával.

Kivül:

à Monsieur Gabriel de Nagy, Assesseur du Comité de Bihar, & Avocat.
à Debrecin.

Azon esetre ha Nagy Gábor Úr nem volna oda hazá, a' levél adassék-bé Tiszt. Voschitzné Asszonynál.¹

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: Q. H. 960.]

774.

Kis János — Kazineczynak.

Nagy Erdemű Barátom!

Épen most veszem Máj 22dikén irt leveledet, mellyet, valamint minden leveledet, a' barátságának Angyala maga diktált.

Azt mondod ebben: *még ma is azt hiszem epistolád felől, a' mit iránta utolsó levelemben írtam volt.* Én, Barátom, még semmi leveledet nem láttam, mellyben epistolámról szóltál a' vagy tsak tudtomra adtad volna annak hozzád érkezését. Kérlek, ha mi fontos van benne, add újra tudtomra. Irj egy úttal arról is, mit tudsz a' concurráló írásokról, én semmit sem hallok felőlek.

Rochevoucauld még nem jött hozzám: épen most írja Németh, hogy már le van írva, 's elhozhatom, v. elküldi. De írja azt is, hogy

¹ Nagy Gábor a levél külsejére a következőket jegyezte: «Vettem Jún. 6-kán 805. ki mentem még azon nap Semlyénbe feleségestől, és viszszaöttem Jún. 8kán estve.» — A levél zárlatán piros pecsét.

lába' rheumatismusa vagy mi más bajja annyira ment, hogy a' pöstyéni feredőt kell meg próbálnia, a' hová a' héten el is szándékozott indulni.

A' múlt hónap elein Győrben lefestettem magamat, eddig Németh bizonyosan útnak indította képemet feléd.

A' Német fordítást, minthogy úgy kívánod, mihelyt két nap múlva haza megyek, revideálok, 's küldöm. Fogadd-el példa nélküli való szeretetedért a' háládatosságának szent ísókját

Pápa. Jún. 6dikán 1805.

örökké tisztelő barátodtól.

Kis.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

775.

Cserey Farkas — Kazineczynak.

Tekintetes Úr!

tisztelt érdemes Barátom!

Betses levelét az ahhoz kapsolt. Sógoronnak szóló, levéllel edgyütt éppen akkor vettem, midőn indulni akartam Temesvárra; a Sógoronnak szóló ékes és okos levelet azonnal kezébe küldöttem, magam pedig utamat folytatván, s a kedvező Egek kegyelmébül szerentséssen meg járván, vissza érkezésemmel kötelességemnek ismerem ezen tudósító levelet tiszteletére botsátani. Hogy gemma béli kevés gyüiteményem a Tek. Urnak tettzésére vagyon, örvendek. Én a Mesterség minden ágainak tisztelő Betsülője vagyok, és a mennyire keskeny határok közzé szorított tehetségem engedi, gyüitem is azokat, leg aláb nagyob gyönyörűségemnek, és foganatosabb örömmönnök tartom pénzemet ezekre fordítani, mint a nagyobbára idegen tsalárdokat hízaló Pharao Bankba, vagy alatsón hívázkodás tárgyaira vesztegetni azt. Szeretem az olai festéseket és ezekben főbb képpen a Történetek ábrázolását kedvellem; egy nagy szívü és Hazája Boldogitásaért nemes elszánású áldozatot tett férfiúnak Képe szivem leg belsőbb részeire hat — és nemes részeit buzdítja fel bennem. — Érzékenységeimnek van néhány igen szép festésem, és várok közelebrül Kolonicbul is néhány darabokat, meljeket ott vásároltak számomra; — a réz metzésekbe is nagy Örömmöt lelem és ezekből is alkalnos gyüiteményem vagyon, meljet egy igen kedves

emlékezelő testvér Bátyámn gyűjtőt nagyob részint, ki Amerikába való utazása közben vissza térő uttyában Német országon soha egészszen meg nem enyhülő bánatomra meg halálozot. — A Régi-ség-mesterség míveibe nagy a gyönyörűségem és lassanként azokbul is szerezzetni igyekszem — eddig elé igen keveset gyűjthettem — vagyon néhány Herculaniumi edényem, néhány Bálvány-síró edény, temető Boltokba égő métses edény — de reméllem, jóra tzelőző igyekezetemet többekre is segítik az Égek. Eddig elé leg több költsé-gembe került kő és értz béli gyűiteményem, és ennek tökéletesítésére fordítván különös figyelmemet — most két esztendeje Lisabonbul hozattam meg a *Nemes köveknek* minden nemcít mint egy 279 darabba. ez ékes diszt ad annyival inkább gyűiteményemnek, mivel a két Magyar hazába melj kő béli gyűiteményeket eddig láttam, a Nemes kövek hijánosságával találtam azon gyűiteményeket, — melj hogy hijánosság légyen, a Tek. Úr maga is heljbe hadgya. — Az egyéb Értz és köveim többire mind idegen országiak, mivel a Haza bélieket tserébe kül földre küldöttem, már most a haza bélieket kezdem gyűiteni. — Nagy Gábor Barátunk szerentséjin örvendek, álandós tartását a leg egyenesebb szivbul kívánom; jövő Postán magam is irok nékie. — Ha meg tudhatnám, mikor leszen a Tek. Úr Sibón, magam is oda mennék akorrá — tsak ugyan fel tételem, hogy ezen a nyáron tiszteletére mennyek, és ha tsak rövid ideig is, az élet azon igaz örömeit érezhessem, meljet örökre érezni olaitánán, t. i. egy egyenes, okos, érezni tudó Barátommal társalkodni. A leg tökéletesebb tisztelettel vagyok a

Tek. Urnak!

alázatos szolgája, baráttya

Krasznán 8-a. Jún. 805.

Cserey Farkas np.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 193. sz.]

776.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

10. Jún. 1805.

A' Sylvester Grammatikájának Praefatiója is derekasan készül, és mához egy hétre a' Mst által küldöm az Urnak, hogy tégye azt a' barátságot, és adja által Pesten Eggenbergernek. — Ne felejt-sen-el az Úr azokkal szóllani (tudja hogy csak két embert érték alatta), a' kiknek lehet eszek, — Csokonai eránt mondom. —

Sándornak munkája sok kötet: nekem csak az a' darab kellene, a' melyben pag. 2-a a' legrégebb nyomtatású Magyar könyvek felől szóll; oda provocál Prof. Szombathy Úr. — Éljen az Úr szerencsésen 's szeressen továbbá is. Az Úr szép és jó 's derék kis feleségecskáját megirigylették Semlyénben. Csak az a' kár, hogy + ! Ezt mondják rá itt is, Regmeczen is. — «Meg' hogy a' s—e bűdös. úgy e?» ez az illyenre a' felelet. — Ajánlom magamat barátságába.¹

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: Q. II. 960.]

777.

Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak.

Nagy és igaz fényű Férjji!

Tézlek tehát, minthogy úgy parancsolod, — tézlek — 's érzem, hogy midőn azt cselekszem, nem Te' vonatattol le énhozzám, hanem én emeltetem-fel Tehozzád; érzem mit nyújtasz, midőn megengeded, hogy a' világ légyen tanúja erántam éreztetett becsülésednek. Én becsülöm születésed' fényét, becsülöm azt a' fényt, a' melyet Személyednek birtokaid adnak: de hány van, a' ki ugyan azzal a' fényvel, ugyan ezzel a' birtokkal bir, és még is szívem abban talál örömet és kevélykedést, hogy őket magamtól távol tiltom. Nem tudom én, emlékezel e Te, mely elragadtatással láttalak én 11. esztendő előtt tégedet: de én bizonyságúl hívom a' barátság' Istenségeit, hogy rég oltá azt a' szempillantást óhajtottam; bizonyságúl hívom őket, hogy még a' tűz' közepette is a' Te emlékezeted emelte lelkenet; mostan pedig örvendek, hogy a' tapasztalásból mondhatom, hogy hitem meg nem csalt, mert olly nagyak lellek, mint hittelek. — Eh, mit tesz az, tisztelt barátom, hogy a' rossz ember rossz ember, hogy az apró ember apró ember? kit fog az a' tapasztalás megszomorítani? De oh melly jól esik, minekutánna száz meg száz nagy emberben nagy embert kerestünk, találni hittük [?], 's végre leesik a' szemfedél, 's látjuk hogy bálvány volt, a' kit imádánk; melly jól esik, midőn ennyi tévedés után Vesselényiben Vesselényit leljük! — Ti vagytok a' föld sava! azt mondá az ldvezítő. Ez azt teszi, hogy a' ki érzi, hogy Istenség lakik benne, vigyázzon, hogy az az Istenség benne

¹ Nagy G. jegyzése: «Vettem Jún. 11kén 805. Válaszoltam ugyan akkor. Elvitte Kővér Úr.»

megmaradjon, 's légyen kevély magára. Én kevély leszek magamra, nagy és szép lelkű barátom. Hogyan ne légyek? nem barátom e az a' colossalis ember, a' ki ezeknek a' törpéknek nem illik rendibe?

Azt hittem, hogy kiszabadulásom negyedik esztendejének utolsó napját nálad tölthetem: de feleségemhez kell szaladni. Mihelytt oman megtérek, emlékezni fogok, hogy őutánna, 's tiszteletet érdemlő Atyja után, az következik, a' kinél életemnek sok keresztjeit felejthetni fogom, a' ki kiterjesztett karral vár.

A' Mindenható' szárnyai lebegjenek becses napjaid felett!

Maradok változhatatlanul

Ér-Semlyén d. 12. Juni. 1805.

tisztelve szerető barátod

Kazinczy Ferencz mpr.

Kivül:

à Monsieur Monsieur le Baron Niclas Wesselényi, de Hadad Cham-
bellan de sa Majesté Imp. et Roy.¹

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós görcsöni levéltárában.]

778.

Kis János — Kazinczynak.

N. Dömölk, Jun. 15. 1805.

Nagy Érdemű Barátom!

Fordításodat mindjárt más nap elküldhettém volna utolsó levelem után, de Tzellből, hol minden héten egyszer, hol minden két hétben egyszer jár Pápára a' posta, 's most szerencsétlenségemre épen nem sietett. A' fordítás mesterkéz által készült, nem szükölködött jobbítás nélkül: egy két változtatást tsak ugyan próbáltam tenni.

Ha nem tudom melly igen fellátnék is munkáimmal, még is sokallanom kellene Hozzád intézett versem szerentséjét; a' mint pedig most szoktam azokról gondolkozni, nem nézhetem ezt a' váratlan nagy szerentsét különös nagy örvendezés nélkül. Ezt is, édes Barátom, legnagyobb részént Néked köszönöm. De mit nem kell még utóbb a' te rendkívül való nagy szeretetednek és szívességednek tulajdonítanom?

Rochevoucauldod tegnap előtt jött kezemhez; még tsak keveset olvashattam belőle. Jól lehet mostanában igen öszvetsoportozlak

¹ A levélnek, melynek hátulsó lapjára Kazinczy ezt írta: «*Nyitva megyen*», zárlatán piros pecsét van s fölötte e jegyzés: «1805. Kaszintzki.»

dolgaim (mert hivatalbéli és magános foglalatosságinkhoz egy a Superintendenciától reám bízott munka is járult) még sem fog, reménylem kívánságod' tellyesítése soká haladni. Mihelyt tsak lehet, teszek benne, a' mit tchetek; 's azután rendelésed szerént fogok tselekedni.

Képeket, melyet Május' elején Győrben festett egy Olasz származású képiró (a' neve nem jut eszembe), eddig már Némethünk-től vetted. Engedtem barátságos únszolásodnak, mert magamat tovább vonogatnom kevélység lett volna; engedtem azért is, mert barátságod ditsőségszeretőbbé tett. -- Sőt halljad, mitsoda gondolatra adtál ez által alkalmatosságot.

Vagynak a' széllyel kinyomtatton kívül néhány még kézírásban heverő verseim. Ezek közzül némellyek megfordúltak előtted 's meg nyerték helyben hagyásodat. Ugy gondolom, talám lehetne a' két rendbeliek közzül válogatni egy kötetre valót olyanokat, a' millyeneket a' jobb izletű Olvasók is most, midőn a' jó poeták nálunk még olly ritkák. únalom nélkül olvashatnának. Arra bátorkodlak hát kérni (minthogy megdicsőitetésemre oly szívesen gondod vagyon), vállald Magadra, ha foglalatosságid engedik, ezen verseimnek kiadását. Nem tsak azt nyerném én ezzel, hogy Neved munkáimnak legszébb és leghathatósabb ajánlás helyett szolgálja; hanem a' tsínosság és accuratio is, a' melly mindent, a' mi a' te kezedből jő-ki, olly nagy mértékben szokott ékesíteni, 's a' mellyről én az én környűl-állásimban, az én Copistáimmal nem is álmodozhatom, felette igen fogná emelni munkáimnak betsét. Vagynak közel száz szent énekeim is; ezeket is le fogom számodra íratni, 's el fogom küldeni az azonban egészen béirandó Albumoddal együtt, ha reá bírhatod Magadat, hogy az efféle firkálásoknak tsínosan rendbe való szedésével töltsed drága idődet. Ohajtva várom ez eránt magad meghatározását. Ha reá állhatsz, utóbb bővebben szólhatunk a' dolognak hogyan miképp leendő intézéséről.

Emilia Galotti és Minna v. Barnhelm itt vagynak nálam. Gyönyörködve olvastam egynéhány scenákat belőlek. Ha elvégezem olvasásokat, megküldöm a' jegyzéseket is. Hát a' kézírast magát hova küldjem?

Az én Gyer. Bibliothekám olly régtől fogva hever már itt is, amott is, hogy nem is tudom jó szerével mi van benne, annál inkább is mint van. Flórámnak vagy egészen más titulust, vagy ennek megtartásával egy másik melleleg valót is akar adni Kiss István. Már

tsak veszik nála, 's tesz vele a' mit akar. — Weber rezeivel, kivált a' könyvnek kiszabott árrát tekintetbe vévén, igen meg lehet elégedni.

Én holnap dél után Béts felé akartam indulni, szemeim eránt az odavaló Oculistáktól tanácsot kérdeni; de ismét akadályom érkezett. Mihelyt lehet, mindjárt fogok menni. Bár tsak egy két héttel előbb érkezett volna Rochefoucauldod.

Vetted-e azt a' levelemet, mellyet immediate Házasságodról való tudósításodra irtam, még minek előtte a' verset küldöttem volna? Ugy tetszik, azzal együtt indúlt egy levelem Sz. Györgyihez; még semmi feleletet sem kaptam tőle, a' mi szokása ellen van. Élj szerencsésen. Légy soká dísze Tudósaink seregének 's ditsekedése.

Épen ma vettem utolsó leveledet. Virágot közöntöm.

K.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

779.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Méltóságos Úr,

tisztelt kedves barátom,

Ez úttal igen rövid leszek. Másszor kipótolom. Elmúlasztottam az időt 's a' Pósta indúl.

A' mi kedves barátunk, Nagy Gábor nem régiben nálam vala feleségestül. 29. May eskettetett öszve Váradon egygy 16 esztendő meg nem romlott, piros pozsgás Örmény Nemes ember leányával. Lukács Joanna a' neve. Haja mint az ében, olyan a' szemöldök és szempilla is, a' szép nagy szem fekete, a' fejérség lilium, az arca rózsza, 's a' lakodalom napján 6000 ftot vett fel vele. Én ezt a' barátomat igen rég olta szeretem. Talán én valék az első, a' ki a' csigában elrejtett kincset kiismertem. Nevettek állításomért, 's az idő nekem adott igazat. Szerencsés, — de megvallom rettegek szerencséje tartósságáért. Elfelejtém mondani, hogy a' leány szép ugyan, de nincs fizionomiája, 's világra volna szüksége. Jaj a' mi barátunknak, ha a' qualificatio utját eltéveszti 's valamely gazember bloss aus Büberey feleségét elrontja. A' városi lakás nem boldog házasoknak való: noha van ott is jó elég.

A' pecséteket igen nagyon köszönöm. Szép metszésűek. Az a' kalapos fejecske egygy igen jó ábrázat. Már bosszankodtam a' tyrolisi

costümre, de eszembe juta Ciceróból, hogy pétasatusok ott is fordulnak elő. Azonban fordulnak vagy nem fordulnak, az csakugyan nem szép benne. Azt fogja el a' szemtől, a' mit látni óhajtana. A' Mélt. Úr gyűjteménye igen szép. Olly nagy barátja e a' Mélt. Úr minden mesterség-ágainak? a' festésnek péld. ok.? szereti e a' rezeket? és mely részét szereti leginkább? Én részemről a' tájfestést (Landschaft) szeretem leginkább.

Ezt a' nyílt levelemet ¹ azzal a' kéréssel bátorodom ide zárni, hogy méltóztassék által küldeni Zsibóra. A' mint hallok az csak egy mértföld Krasznához.

Maradok igaz tisztelettel

Ér-Semlyén 15. Junii 1805.

alázatos szolgálja

K. F.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

780.

Ragályi Tamás --- Kazinczynak.

Édes Uram Bátyám!

A' 25dik Aprilisi levelet én tsak a 29dik Májusiban vettem. Inistorissal az elvégezni valót a' levél vételével azonnal elvégeztem, — a' Mathisson Lyrische anthológiáját hogy mind eddig nem vette Kedves Uram Bátyám, tsudálkozott rajta — 's ugyan akkor említette, hogy több elküldeni való könyvek is volnának nálla, 's más egyebek, mellyek közzül vak szerentséből megnézzvén a' Minnához való rézre mettszettek, alkalmasoknak találtam arra, hogy levélbe által küldődhessen, 's ugyanazért tölle által vévén, ide zárva küldöm, — a többi könyveket mitsoda alkalmatossággal lehetne bizonyosan által küldeni, méltóztasson iránta valamit írni Uram Bátyám. ---

A József Bátyám Uram leveléből érttettem meg, hogy egy levelembe lévő homályos helyet, nem jól értvén meg benne való kívánságot, nem tellyesíthette Uram Bátyám, — mellyet most ismét megvilágosítva ujítok meg. — 20 Martiusi levelében Uram Bátyámnak vagynak ezen sorok: «Kolosvárról ma vettem egy igen szép levelet valamely vereséttel a' Csokonay halálára».

¹ L. a. 777. szám alatt közlött levelet.

Ezt a' versezetet kívántam meg kapni — 's kívánságomat
 ujjobban meg újítom iránta — Többire maradok barátságos emlé-
 kezetében ajánlott

Pesten 16dik Jún. 1805.

alázatos szolgálja
 Ragályi Tamás.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 175. sz.]

781.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Kóly 19. Jún. 1805.

Édes barátom! Az Úr barátságára van szükségem. Ezt a' Mst
 adja-meg az Úr Pestre érkezvén Eggenberger könyváros Urnak; 's
 szálljon vele az eránt, hogy ő ezt nyomtattassa. — Virág és Révai
 Miklós Uraknak az ismeretsége olly becses dolog, hogy azoknak csak
 látásokon is kapni kell. Nem szükség tehát az Urat arra buzdíta-
 nom, hogy őket meglátogassa. Csak arra kérem, hogy vélek lévén,
 emlékezzék-meg rólam és kérje őket, hogy a' Mst olvassák-meg és
 szeressenek.

Melly vigasztalásomra volt látni, hogy midőn Szentgyörgyi,
 Fazekas és Kis Imre Urak a' Csokonai Misanthropiája és Cynismusa
 miatti erántam szánakodó érzésekkel voltak, az Úr *megértett*, látta
 az Úr. Ugyan ezt a' megértést és javallást keresem most. Cselekedje
 az Úr azt a' barátságot 's olvassa-meg mind Sylvester, mind a'
 Krakkai Orthographus előtt álló Praefatiómat, és a' Schólionjaimat,
 és mondja-meg nékem, mit ítél felőle. Megvallom az Urnak kevély-
 ségemet, hogy ez lévén *első szövélyem* a' Publicum előtt 1794
 oltá, úgy akartam szállani, hogy lássa a' Publicum hogy nem vagyok
 egészen érdemetlen arra, a' mit felőlem a' freymüthige Bemerkungen
 eines Ungarn über sein Vaterland Írója mondott. Ich gab mir in
 diesen zwei Vorreden u. Noten das Ansehen eines Menschen, der
 etwas mehr ist als Fabrikant müssiger Übersetzer, 's nékem úgy
 tetszik, hogy a' munkáknak mind homlokklapja, mind az a' sokféle
 dolog, a' mellyet a' Praefatióba belé fontam, a' nélkül hogy az
 aesthetical Unitásnak ártsak, becsületet fog csinálni nevemnek. —
 Az p. o. a' mit a' xylographonok felől mondok, Artistai ismeretsé-
 geket árul el, a' mi Magyar Írótól még eddig nem hallott. — Az,

hogy az uxor est ducendát belé csavartam, francia könnyűséget és Yoricki *tréfás felvillámlást* mutat, és arra szolgál, hogy a' Praefatio monotoniját eloszlatja. -- A' Reformáció ideje említése gondolkozó fejet mutat, kivált öszve vetvén a' Dévai *hitvány retkekeléseivel*, és azzal, hogy Sylvester nékem azért tiszteletes, mert a' szép tudományt terjesztette az Erasmus és Melanchton példája szerint. - A' heted-fél esztendei . . . ak és a' Virághoz való apostrophe utolsó sorai, *arra reflectálván hogy most szóllok 1794 óta legelebb*, azért volt szükséges, hogy Mit mond az Ur a' Debreczeni Grammaticán ejtett hátor és igasságos de nem immodestus csapásra? — Mit mond erre

«kritikai 's philologiai» glosszákkal elhintette?

Mit mond az Ur Sinaira? — Kérem az Urat, járjon végére, Sinai hány esztendeig tanított, és hanyadikban választatott Superintendentensnek 's lacunámat pagina Praefationis VI. suppleálja. Továbbá pag. XVII. hányja fel, ha igaz e a' mit a' Római Kalendarium felől mondok, és ha nem talál igaz lenni, crucifigálja az egész Schóliont. — Kérem az Urat, feleljen nékem erre, és levelét Postán küldje ki Semlyénbe. — A' jó szerencse kövesse az Urat minden lépteiben, és cselekedje, hogy neve fényben ragyogjon¹ mocsok nélkül. A' mi szép barátnénkat tisztelem 's kérem barátságát. Sophienek hosszú képet festetttem Jeanett felől. Adieu.*

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: Q. H. 960.]

782.

Kazinczy — Révai Miklósnak.

Révai János Miklósnak, a' Magyar Nyelv' és Literatura' Professorának a' Magyar Universitásnál, barátságos idvezletét Kazinczy Ferencz.

Tisztelt Férjfiú! Bihar Vármegyei Táblabíró 's Debreczeni Districtualis Táblabeli Prókátor Nagy Gábor kedves barátom egy sajtó alá készült irasomat fogja Eggenberger Könyvárosnak általadni, mellyet hogy Te is tekints-meg, és ha valahol botlást látsz, megté-

¹ E szó helyett előbb *jöhessen* volt írva.

* Kazinczy a levél szélére nagy betűkkel ezt jegyezte: «Ezt el kell égetni».

vedésemet add tudtomra, azon ügynek nevében, a' mellynek egész életedben olly dicső módra szolgáltál, esdekelve kérlek. Örvendek, hogy személyed eránt való tiszteletemnek gyanúba vehetetlen bizonyságait adhattam munkámban; örvendek, hogy azt addig adhattam, míg nyugtot nem találó munkásságod meg nem öl, és Hazámnak Herósai közzé nem iktat. Élj szerencsésen, nagy Férjfiú, és szeress, 's igyekezetemet boldogítsd. Bár foglalatosságid megengednék, hogy a' munkának minden árkusait, minek elől te lenyomtatattalnak, megtekinthessd. -- Barátomat, a' ki e' levelet nyitva adja-meg neked, ajánlom kedvezésidbe. Mind széles tudományja, mind szíve megérdemlik, hogy ismeretségedbe jusson. Az élet' Angyala viseljen gondot napjaidra. —

Ér-Semlyén, 19d. Jún. 1805. —

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: a rendezetlenek közt.]

783.

Csehy József -- Kazineczynak.

Kedves barátom!

Oda hagytuk Lengyel Országot. Generalisom az Uhlánus-Regementel Styriába marsirozik. Vissza-jöttem 5 esztendő's távol létel után Hazámba, ha csak rövid időre is. Örülök, mert még a' mi Istenünk lelke lebeg Országunkon. A' magyar erkölcsök, a' nemzeti nyelv' és viselet' böcsülése élnek. -- Meglátom anyámat és testvéreimet is; osztán Virágot. Mező Kövesdről félre esapok Vác felé, 's megyek Csaló közbe, onnan pedig Pestre és a' sereg után.

Én hosszasan nem ereszkedhetek ki; csak kevés időt szakaszthattam levelem' irására; de azt közlenem kell véled, hogy a' mennyit érzek utamban, annyit csak a' Hazafi érezhet. Láttam a' kül földön is dült várakat, 's rongált bástyákat, de azok csak ruínák voltak, ezek monumentumok. Öt esztendő' után és sok száz m[ér]földet bejárván alíthatom, hogy nincs szebb, nincs boldogabb Haza, mint a' miénk.

Édes barátom, míg a' mi meg állapotásunknak hírével lélem nem veszed, nem tartok számot leveledre.

Öllelek

Eperjes, Jul. 9dike 1805.

Ment mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 192. sz.]

784.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Er-Semlyén, Júl. 14d. 1805.

Barátom!

Haza érkezvén tegnap Kázmérből, három rendbeli leveledet vettem az itt való postán. Az első Febr. 19d. — a' 2dik Jún. 6d. — a' 3dik Jún. 15d. volt írva: — keresztül jövőn pedig Debreczenen, a' mi kedves Szent Györgyink képedet adta kezembe. Itt ülök most és majd képedet nézem, majd leveleidet olvasom. 's ezekben lelek pöltölékot és vigasztalást, midőn keresztm alatt roskadozó lelkem bánatjában csaknem elcsügged. Édes barátom, Ulysszes haza jutván hosszas vándorságából, sokaknak kedvek ellen esett haza-jötte. Ez az én sorsom is. Irtódom papirosra tenni a' mik értek és érnek. Én sem telhetetlen. sem háládatlan nem vagyok. De az a' jüh sem vagyok, melyet kényekre nyirjenek. Szent Györgyi, a' kinek nem levélben, hanem élő szóval adtam elibe bántásaimat, és a' ki írott bizonyságait látta kezemben azon példa nélkül való vadságnak, mellynek 4 eszt. oltá ki vagyok téve, sirt sebeimre. A' Te megnyugtatásodra csak azt mondom, hogy később vagyok veszni, mint valamit olyat cselekedni, a' melly miatt a' jó emberek előtt pirúlnom kelljen. Azonban valamint a' tavalyi, gutaütésig vitt, bántattatásom dicsőségemre vált és javamra: úgy fog javamra válni ez is; 's ha nem válna is, Brutussal soha a' virtust szidalmazni nem fogom. — — Engedd-meg, barátom, hogy ezt a' szomorú hangot megpendíteni bátorkodtam. Leginkább azért cselekedtem ezt, hogy, ha majd hírét hallod lármás peremnek, meg lehess nyugtatva az eránt, hogy az az ember, a' kit KIS szeret, bizik ügye' igazságához, 's nem hiszi, hogy magát megmocsolja.

Házassági szerencsémén bizonyított részvétedet szívesen köszönöm, valamint azt is, hogy kérésemnek engedté, 's azt halhatatlanná tetted mennyei édességű éneked által. Ha a' te leveled öt holnapig kalandozott a' Postákon, de hosszas tévelygése után kezembe csakugyan eljutott, miért kételkedjem én a' felől, hogy az első elolvasás tüzeben írt jegyzéseim is eljutnak, vagy már eddig eljutottak, kezembe? A' szívnek legszentebb és legédesebb érzései, a' legtisztább életbeli philosophia, classica eruditio, szép poétai képek, festések, a' legszebb nyelv ömlött-el ezen a' halhatatlan Poémán; 's én nem látok hibát

sem az oeconomiajában, sem egyéb részben mind e' mai napig. Zsebemben vala ezen útam alatt is kézírásod, (mert Hartleben sem az egész csomót nem küldötte-le Pestről, sem levélbe nem zárt még egy nyomtatványt is) 's Göncz Ruzskán, Kassa mellett, kezébe adtam azt Baykor úrnak, — (ez volt akkor a' Keszthelyi Festetics' Fiscalisa, midőn Te ottan legelőször megjelentél) — 's azt kívántam tőle, hogy olvasná-el fenn szóval előttem és a' ház gazdája előtt, hogy az olvasás' hangjain ki ismerhessem, mit érez és micsoda indulatok támadnak fel lelkében; 's nem csalt meg várakozásom. Oh tagadhatatlan az, hogy Magyar lant menyeibb zengzeteket még nem adott, mint a' Te kezeden! Jól érzem én mi a' Virág Benedek' ódájának becse, jól érzem a' Dayka' verseinek és eggynek kettőnek a' Csokonayé között is, becseket: érzem, hogy a' görög módra írt versek fenntebb szépségű zengéssel zengenek mint a' cadentziások (gereimt), és hogy ezek között is azok, a' mellyek úgy scandáltatnak, mint a' *Szerettim' édes honnya*, etc. még szebbek a' nem scandált gereimt versezeteknél: de igazságtalan, a' ki meg nem ismeri, hogy az illy módú vers is szép módú vers és édesen csiklándja a' fület. Bürger megmutatta, hogy római 's görög mértékű verseket is tud írni; és még is énekeinek az újabb módú zengést adá, mert látta, hogy ez a' forma illőbb formája az ő gondolatainak. — Eggy szóval. édes barátom, ha azt várod, hogy valamit versedben töröljek-ki, kénytelen vagyok azt mondani, hogy abban csak eggy szót sem mozdíthatok-ki helyéből. Minden úgy van, a' mint lennie kell; poe-mation factum est ad unguem.

'S az a' Schilleri lélek! 's az a' kifogyni nem tudó ubertas! Mutasson, a' ki akar, valamit ehhez hasonlót. —

Eggy valaki azt mondá, hogy a' kezdet *mutt*. — Nem tud hozzá. Az Epistola nem kél olly magos hangon, mint az óda. — Más kritikát még nem hallottam.

'S íme Schiller meghoh! Nem lesz hát szerencsém levelét venni — néki ezt mutatni. Helyette Göthének 's Wielandnak küldöm-meg, mihelytt nyomtatva lesz. — —

Képedet Szent-Györgyi és az ő érdemes hitvese nem találták jónak. Én jónak lelem. Még előttem lebeg képed; mert már akkor úgy néztek szemeim, mint halhatatlanság' fíját. Csak azt látom, hogy nem *Művész* festette, hanem *Mesterember*; 's arról könnyű tenni. — Művésszel másoltatom-le. A' ki maga nincs a' Mesterség mellett, azt kívánja, hogy a' *Mester* úgy fessen, a' hogy a' sokaság szeme lát; a' kik

pedig bé vannak avatva, azt kívánják, hogy a' kép Szép is legyen, ne csak igaz. — A' mint mondtam, tesztek én erről. Vedd legforróbb köszönetemet, kedves! kérésem' teljesítéséért. Larariumom' falán függ már a' Virágé, Báróczyé, Némethé, Úza Pál és Szentmarjai Ferenczé 's Versegié. Ott fog majd ez is, és midőn pillantásom reá repül, reá téved, érzeni fogom, hogy le vagyok kötelezve nagy lenni, mert ezek barátim voltak.

Németh Rochefoucauldomat nékem leíratta 's megküldötte. Debreczen és Semlyén között elolvastam azt a' székérben. Egynehány helytt felakadtam fordításomon, 's írni fogok a' Nyomatónak, hogy igazítsa-meg. Szeretném, igen szeretném látni, némelly jobb Iróinknak maculátumát, hogy láthatnám, törülnek e ők annyit mint én. Az én maculatumaim valóságos maculátumok: kivált pedig a' szók elragogtatásával van sok bajom. Könnyen elhiszem, hogy gyakorta rosszra változtatom a' mi szenvedhetően állott, mert a' szer felett való kétségnek ez szokott lenni az effectusa. — Rochefoucauldnek praefatiócskáját, ha úgy tetszik neked, nem szükség megjegyzened neveddel. Hidd-el hogy nem tönjént vadásztam, mikor arra kértelek. Akkor mikor a' Mstot hozzád indítottam, okaim voltak azt ohajtani, hogy ne *én* legyenek, hanem *más valaki* kiadója. Most ez az ok elmúlt.

Ha a' munka megjelenend, a' Francia Követnek egynehány explit olly kéréssel adok által, hogy küldje-bé Párisba. Ő is Rochef. 's csiklandani fogja a' compliment.

Haykúl Bécsi Nyomatató küldé meg tegnapi postával a' példányt, a' melly szerint nyomtatni akarja. Te tehát az explit küldd-fel An Herrn Hof Agenten Johann von Sok, Wienn, Plankengasse, haladék nélkül, hogy Haykúl dolgozhasson.

A' concurráló Irások felől semmit nem hallok. Cserey Farkas barátom is concurrált: egy igen jó fej; egy igen szép lélek: de nem illő vívó társ hozád, mert nem gyakorlott az írásban, és sokszor ejt hibákat, még pedig sokfélüket. Magam is írok ezen irások eránt B. Prónaynak, és kérni fogom, hogy velem azokat láttassa. Ezt én eselekedni merem, 's reménylem hogy nem kérem siker nélkül. Azonban ámbár vaktában néked nyújtom a' pallyaágot, — mert ki mér ott szólni, a' hol Te szóllasz, — csakugyan rettegem concurráló írásaink' sorsát a' — bírókra nézve! Ha B. Prónay Sándor, ha Gróf Teleky László, ha Schedius, ha Miller lesz a' bíró, mi lesz úgy a' dologból? — Csudálad, hogy Schediust is ide zárom. Az ő lelke tudja, hogy én őtet becsülöm, még pedig igen

nagyon, és szeretem is. De a' ki Himfyt úgy recenseálta, mint az ő Zeit Schriftjében recenseáltatott, nem támaszthatja e azt a' gyanút, hogy ezt is hibásan ítéli-meg? Nem tudta mi a' *dal*, mi az *ének*; — nem tudta mi a' *trocheus láb*: — nem látta hogy Himfy *Petrarkát követte* még a' kicsinységekben is, (még a' Laistrom' csinálásában is) 's dalai *Sonnettek* akartak lenni, énekei *Canzonettek*. 'S mit mivelé Debreczen a' Grammaticákkal? Valóban jó lesz az öreg Prónaynak szóllanom. Még attól is lehet tartani, hogy munkáitokat érdemetlenek tartják a' pallya' ágára. 's valamely Debreczeni lelkü ember a' ti munkátokból egyy újat farag.

Emilia és Minna nálad maradhatnak. Még két apografonja van kezemben. — Wébernek rezeivel, jól monád, — de egyyet kettőt kivéven — meg lehet elégedni, kivált árokat tekintvén. — Kis Istvánra neheztelek. Meggazdagodott literaturánk által, 's háladatlan eránta: háladatlan erántad is, mert Te ezer ftnál jóval többet hajtottál az ő erszényeibe.

Olvasd, mit ír Csehy József barátom. Felhadnagy a' Cs. Huszár Rgmtb. Przemyslben quartélyozik. Egy nagy dolgoknak eredett jeles Ifjú 's méltó. a' ki Virágtól szerettség: «Kisnek epithalamiuma kimondhatatlan szépségű. Nem győzők csudálkozni látván, hogy olly sebes progressióval emelkedik poezisünk és nyelvünk. Most ritkán jutok egyy v. más töredékhez, holott néha nap Litteratúránknak minden új szüleménye azonnal kezemen forgott. Ezen fogyatkozásomon sokszor búsulok, és így lehetetlen is, hogy én nyelvünk' gyarapodása mellett a' hátulsók között ne maradjak: de ha az én szavam fel nem fogja is érni koszorús iróink' kedves hangját, mindazáltal az én fáradozásom a' tudományoknak nemzetünk között való előmozdításában talán hasztalan nem leszen» etc. etc.

Gróf Desöffy József barátom ezt írja: Vettem kedves leveledet Kis Jánosnak halhatatlan versével. Nem csudálom ezeknek szépségét. *Concubitus canit ille Deum.* — — — — Te pedig kérd az Istent, hogy adjon fiat általad hitvesednek, és Virgilnek ezen szavaival hird-ki a' rettentő csecsemőt anyjának szelid méhéből: *Exoriare aliquis stb.* — Továbbá okát adván, de Voltairi lélekkel, miért nem házasodott ő eddig, és miért nem még ma is, — a' 7dik sacramentom ugymond nem vala még akkor alku — im ezen verseivel rekeszti be levelét:

A' jó ebéd előtt jól gazdasszonykodjon . . . stb.

Ezen soraiból láthatod lelkét. Jó fej: de azt megzavarta a' ragyogni szeretés és a' libertinage szesze. Brütus azt mondja Plutarchnál, hogy rosszul töltötte ifjúságát, a' ki semmit nem tud megtagadni. Ez engem rettentett, midőn 1802ben Sáros Vgyének Diaetai Követ-jévé választatott: azt vártam, hogy semmit sem fog megtagadni, mert ifjúságát rosszul töltötte, 's — meg volt csalva reményem. A' mit Marmontel mond a' Próbaköre jutott barátság' regéjében, D-nek is kedvesebb volt a' Hazának egy mosolygása, mint minden adomány és csillogás kecsegtetései. Most száz explban fognak leirat-tatni nyomtatásban meg nem jelenhető versei. —

Míg ezen levelemet veszed, látni fogod az újság levélben, mit készíték Sylvesterrel és az első falusi oskolák' Ábécéjével. El ne rettenj sokat ígérő 's kevély czimjétől. Mind azok a' miket ott olvasandassz, azt mutatják, hogy a' két régi Magyar munkával azt cselekedtem, a' mit a' Classicusok' Editorjai szoktak. Azt teszi az a' *Kritikai és philol. glosszákkal elhintette* is. A' Debreczenieken átkozott szabdalásokat ejtek. A' félféjek azt fogják mondani, hogy az nem illik. Azért mondják azt, mert félféjek. Vének é Gyűléseinken szabadon. sőt élesen is kimondani az igazat, és azokat, a' kik graszszálnak másokon. leültetni? De a' szabad és éles szóllás gorombaság nélkül legyen. 's azzal senki sem vádolhat.

Verseidnek kibocsátása! — Oh barátom, melly jól ismered szíved' gyengéjét! Melly igen tudod, miben áll kevélységem! Csak küldd, küldd hozzám Verseidet. 4 formában adom-ki, olly pompásan, hogy lássa a' Haza, mit érdemlessz, hogy lássa a' maradék, hogy becsedet ismertem, 's tudtam mit ér az a' szerencse, hogy egygyütt éltem veled 's szeretetedet bírtam. Küldj jó csomót, hogy két darabra teljék. — Ennél édesbb complimentet nem tehettél nekem.

A' Palatinus harmad nap múlva Semlyénen által fog Erdély felé utazni. — Örvendek láthatásának; az nagy ember.

Baykor, a' ki epe nélkül nem szóllhat Festeticse felől, beszéltte, hogy midőn Te, előre bocsátván leveledet, végre magad is megjelentél nála, ő magát félre voná, 's Baykornak parancsolt, hogy mulat-tasson, végye-ki, mi lakik benned, és míg az Isten' szemléltére eresztettél, vigyen hírt neki, hogy benned mit talált. — Emberek' nagysága, mi vagy te! 's F... bána így KISSel! Elj szerencsésen, barátom: az Isten adja-meg egész élet szemeidnek, és tégye szeretetünket örökké. Sophie Kázmérban van, 's közelít a' szüléshez. Én Septem-berig ott leszek. Leveled tehát par Cassovie à Kázmér induljanak [?].

Barátnédát, Cons. Maricsnak leányát, meg nem nevezted férje' nevéen. Csóri scénám elfelejthetetlen, és papirosra van léve. Szökött Papnak néztek, mert Franciscanus klastromi posztó sűröntom vala, 's fejem kopasz volt a' forró hideg miatti, 's fekete bugyogó volt rajtam. Bohó történet. Jelentsd nála tiszteletemet. —

Itt az a' hír terjede el, hogy Himfy megholt. Igaz e?

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

785.

Révai Miklós — Kazinczynak.

Révai Miklós Kazinczi Ferentznek,

Kedves Barátjának,

minden jót szívből kíván.

Örömmel vettem 's olvastam leveledet. Köszönöm barátságos hajlandóságodat, hogy engem Nagy Gábor Úrral megismerítettél, 's ötlet velem. Silvester Grammaticáján igen örvendek, hogy egyszer már kivételik a' setét homályból. Azt én is igen ohajtottam. A' correcturát örömet vállalom magamra: tsak Eggenbergert el ne rettentse a' drága kiadás. Kívánod észrevételeimet. Jó szívvvel írom, te is jó szívvvel fogadod.

Az Olvasóhoz szóló Beszédedben, a' XVII. 's XVIII lapon, ezen Jegyzésedet olvasom: «**) Sárvár Vas Várm.ben fekszik. — Nádasdi «kedvelte a' tudományokat, 's azon szigetben, melly kedves lakja «mellett, két viz között fekvék, (az egyik a' Rába vala, a' másíknak «neve, úgy mondják, feledékenységbe süllyedt, 's szerentsétlenségre «a' nyomtatás ott olly homályos, hogy nem merem bizonyossággal «állítani, *Geme* akart e lenni, vagy *Gemen*, vagy *Gém*, vagy *Gyém*; «'s ki tudja, a' mindent elbérálni szerető Sylvester nem csinált e «a' Neanésusi Oskolának is görög vagy deák nevezetű, vagy legalább «terminatiójú vizet?) — tóglából építettél egy Oskolát. — Windisch «Magyar Országának Geographiájában az írja, hogy a mi Nádasdink- «nak szép typpographiája volt *Sárvártt*. Ez is mutatja, hogy Új Szi- «getnek nem kellett messze lenni a' Várostól».

Kétség kívül a' 40. lapon vagyon az a' hely Silvesterben, a' hol neked olly homályos a' nyomtatás. «*Szigbet oppidum est arcis, quam «vocant Sárwár, adiacens: vbi primum diuinam hanc imprimendi*

«*artem, opera quidem, et impensa Principis nostri, Magnifici domini, D. Thomae a Nádasd, Comititis ac Bani, ministerio vero ctianu nostro, in Hungaria nostra excolere cepimus; et vnde haec Rudimenta in vsum iuuentutis qualemcumque emisimus; a re ita dictum, quod duobus fluminibus, quorum alteri Rabae, alteri Gēmeo nomen est, circumfunditur. nobis Neanesus Vy szighet dicitur, quod hoc Princeps ipse in nouam redegit formam.*».

A' második vizről itt igen hibás a' te Jegyzésed. A folyó víz nem *Geme*, vagy *Gemen*, sem pedig *Gém*, vagy *Gyém*, a' mint kétségesen találgatod. *Gyöngyös* annak igaz Magyar neve, Vas Vármegyében foly, Kőszög, és Szombathely alatt, Sárvár felé, Rába Vízébe szakad Rába-Sömjén irányában, Sárvár felett. Híres folyótska még most is, nem süllyedt feledékenységbe, a' mint neked némellyek rosziul mondták. Ezzel jelentette Faludi Kőszög Várasát, ott lakó Szvetitsnének, Pajkos Vén Banyának, erköltstelenségére íratott hatalmas gúnyoló Énekében: *Egy agy lant van Gyöngyös táján, 's a' t.* Ennek Erdösi Latán nevet adott, egyenesen, azon jelentéssel, *Gemmeus*; a' másikat, mivel Latán végzetű, *Raba*, azon képében megtartotta: «*duobus fluminibus, quorum alteri Rabae, alteri Gēmeo nomen est, circumfunditur, nobis Neanesus Vyszighet dicitur.*». Az *e* felett a' fekvő húzás \bar{e} , mint *e'* szóban vagyon *Gēmeo*, *m* betűt jelent. Vagynak erre Silvesternek Ajánló Levelében elég erősítő példáid: *lucē, lucem*, a' mint tennen magad olvasod *intra parenthesis*: azután *frugē, frugem*; *ordinē, ordinem* 's a' t. Itt ezen húzás az *m* betűnek kettőztetésére szolgál, *Gemmeo*. *Gemmeus* tehát igazán *Gyöngyös*, *e'* mai napiglan ott folyó *Gyöngyös*, Latán nevezettel. Erdősinek elbérnálásával. De Új Szigetet Görögül tetszett elneveznie, egybe foglaltatott szavakkal: $\nu\sigma\varsigma$, *nouus*, és $\nu\eta\sigma\varsigma$, *insula*, $\nu\epsilon\alpha\nu\eta\sigma\varsigma$, Latán végezettel *Neanesus*; melly Sárvárhoz közel, sőt épen alatta feküdt, a' mint Erdösi is nyilván mondja: *arci, quam vocant Sarwar, adiacens*, a' fél szigetben, Gyöngyös, és Rába vizeknek öszvefolyásokban. Ez a' közel létel a' jelesebbnek nevével a' szigetet elnyomta néha, mint Windisch Geographiájából magad is jól veszed észbe, 's a' typographiát Sárvárba tette által. Itt meg kell tehát jobbitanod hibás jegyzésedet: hogy tudatlanságról ne feddésél olly esmértes dolgokban, 's a' Hazai Geographiában.

Megütközöm benne, hogy ezt a' szót *egy* te is kettős *gy*-vel írod, *eggy*. Úgy vagy e' iránta meggyőződve? De ezen túl eshetünk, mert tsekélység.

Nagyobb, sokkal nagyobb az: hogy a' *hazafit* te is *honnynak* írod. Ennek képtelenségéről szóllanom kellett a' Magyar Szép Tollnak Különös Nemeiben, nevezetesen a' hol a' Törvényszéki Tollat magyarázom. Ne vedd rossz neven, hogy azt az egész jegyzést híven ide írom.

(a) Nem tetszik, a' *ius civile*, a' *ius patrium* helyett a' régi helyes kiejtés, a' *haza törvénye*, a' *hazai törvény*. Az újítók *honnji törvényt* tolnak előnkbe. Ez a' szó *hon*, mellyben az erőltetett kiejtés kettős *n* betűt mond, *honn*, igazán *lakó hely*, *ház*; Latánul *habitaculum*, *domus*. Illyen pusztán éltek azzal a' régiek: *jobb hon maradnod*; *hon lakjék*, a' *ki kedvére akar élni*: most megbővítve mondjuk. *otthon*. Oly tisztán, tsak hogy magánhangzóval bővült meg a' végén, azon értelemben, nevező szó képében, megvagyon e' napiglan ez a' közös szó az Eszteknel: *hone*, Haus, Wohnung. Megvagyon a' Lappoknál is, de zavarosabban, *huona*, Haus, *domus*. Már a' *hon* nevező szóból ha mellékszót származtatunk az *i* formálóval, a' bizonyly *honi* leszen; több illyen nemű származtatásoknak hasonlóságok szerént: *ég, égi, föld, földi*; *ház, házi*; *víz, vízi*, 's a' t. De ezen jó származtatással is nálunk ugyan a' *honi törvény* alatsony jelentés, csak *házi törvény*; noha a' Latán *ius domesticum* valamivel jobban eshetik. A' *hon* tsak *ház*, tsak *lakó hely*; nem *haza*, nem egy országgló nemzetnek elterjedett közönsége; mellyre nézve a' *hazai törvénynek* jelentése nem tsak alkalmasosb. de felségesebb is.

Tovább a' *honnji* egészen bódúlt, 's nyelv ellen való hiba. Nints *honnj*, valamint *ally* sints: mind a' kettő rosszúl tsúszott bé Szabó Dávid Kisded Szótárába. A' birtokos *ja* ragasztéknak, ezen igaz formákban *honja*, *alja*, kényesen, vagy inkább restül ejtetett romlása a' *honnja*, *allya*. Ezekben a' *nya*, *lya*, igazán *ja*. Ezt elvágván, visszanyered az tiszta gyökereket, *hon*, *al*. Birtokos egybefoglalással mondjuk: *Sátoralja*, *Váralja*, *Sok Úralja*. Ezeket követi ime' foglalás *sohonja*, beleértvén a' birtokost, vagy a' kire néz a' mondás: *kinek se honja*, kinek még tsak honja sints. De itt ugyan a' *so*, vagy *se* szavatskát is inkább vehetjük, még pedig közelebbről való hasonlósággal, név képében, a' birtokos helyett, millyen a' Latán *nihilum*: és így *so-hon-ja* annyi, mint *nihili-domus-eius*, azaz, a' *semmi-honja*, vagy a' *semminek honja*. A' helységekről vagynak mellékszavak. *Sátoraljai*, *Váraljai*; azután a' vidékről is, *Sok Úraljai*; 's ezeknek hasonlóságokra a' *sohonja* szótól is vagyon *sohonjai*, semmi honjai, *de nihili domo*. Ezen foglaláson kívül, biratás nélkül,

a' puszta nevekkal így nem élhetünk, *aljai, honjai*. 'S nem igaz, a' mit az újító «a' *sohonnjai*, vagy *sehonnjai*, az az, se háza, se hazája», alkalmias magyarázatja után nagy ugrással oda vet: «és így a' *honnyai*, hazait, vagy hazából valót teszen». Birtokosra mutat ez a' forma *honnyai: ennek*, vagy *annak házából való*: a' mit maga is az író csak imént jelentett a' *sohonnjai* formában, de azonnal elfeledett. És így tovább haszontalanság, sőt merő tudatlanság azzal vesződni: «miért ne lehetne ezt megrövidíteni, és *honnyai* helyett mondani «*honnyi*, az az hazai?»

Nem tudom, mi nyavalya érte a' többi, különben jeles, és okoskodva író szerzőket is: kik ebbe a' rozsz költésű *honnyi* záptojásba belebódulván, azzal élnek, a' *ciuis*, a' *hazafi* nevezet helyett. A' *hazafi* szó már szokásban vagon régóta; okos választással vételettel fel; méltóságos jelentéssel a' *ciuis* nevet hathatósan kiejti: a' nagy országló közönségnek, a' hazának, hiveséggel, szeretettel lekötöztetett tagját, egy édes anyának kedves fiát. Mi vagon mind ebből a' *honnyi* szóban, ha jó volna is ezen formájára nézve? Alatsony-ságot mond, levelei a' hazafiakat: ti *honnyiak!* az az, ti *tseledek!* vagy legfeljebb ti *földiek!* Jobb ennél a' már megmagyarosodott *polgár* szó is.

Tovább megyek. Te is úgy mondd, 's úgy írod, a' harmadik egyes személyben a' lételem igéjét, *lesz?* Kedveskedem Grammaticáimnak Harmadik Részével, a' mellynek Első 's Második Részét hagyásom szerént vetted már Kis István Könyvárostól. Kérek, ne legyen terhedre, a' 857. 's a' következő lapot olvasnod. Reménylem, meggyőződöl iránta, hogy *leszen* az igaz harmadik személy, úgy a' többi hasonló ígékben is, *teszen*, *veszen*, *viszen*, *hiszen*.

A' 74. laphoz tartozó Jegyzésben ezen kívül más hibát is ejtesz: «Innen *lesz* atyája, 's a' t. a' mint azt «az első személy suffixumán *látánk*.» Mért nem *látók?* Silvester is úgy adja a' meghatározatott formát: amaunimus, *szeretők* (a' 118. lapon); docuimus, *tanítók*; legimus, *olvasók*, (a' 119. lapon); audiuimus, *hallgatók*, *hallók* (a' 120. lapon). Teljes meggyőződésedre olvasd, kérek, Grammaticámat (a' 663, 's a' következő két lapon, azután a' 758, 's a' többi lapon mind végig).

Jól szóllasz az Olvasóhoz a' Jegyzésben: «Melly kedves lakja «mellett két víz között *fekvék*». Mért nem mondd azonképen az Olvasóhoz való Második Beszédedben, *illenék?* azután a' végén, *nyugodjúl* békével? Roszúl vagon *illene*, *nyugodj*. Ezek az ígék a' har-

madik egyes személyben *ik* névmásával megbővült gyökerűek: *ill-ik*, *nyug-osz-ik*, *nyu-god-ik*. Az ilyenek, különös tulajdon formájok szerént, híven megtartják mindenkor az első egyes személyben az *em*, *om*, *am*, a' másodikban az *el*, *ol*, *al*, a' harmadikban pedig azon *ik* ragasztékot, a' második múlt időt kivéven: tehát *illeném*, *illenél*, *illenék*; azután *nyugodjam*, *nyugodjál*, *nyugodjék*; azonképen *fekvém*, *fekvél*, *fekvék*. Ezen forma mellett erősen hartzolok Grammaticámban, kiváltképen a' III. Fejezetben (a' 885, 's a' következő számos lapon). Ennek legtégéresebb Rontója Versegi, utána való a' Debretzeni Grammatica. Egyikének sem engedek: mert a' nyelvnek épsége ugyan mind azon szentség, mellynek sértőji ellen kötelességem kikelnem, most főképen hivatalomra nézve. Ezek szerént meg kellene Szombati Levelében is jobbítanunk a' hasonló hibát, *találkozna* (az 50. lapon). *Találkoz-ik* a' harmadik egyes személy a' jelentő módban, azonképen tehát az ohajtó módban is, *találkoznék*. *Találkoznám*, *találkoznál*, *találkoznék*.

Dévait roszúl fedded, mert igaza vagyon. A' *z* betűnek assimilatióját most is láthatod ezekben: *ennek*, *annak*; *ettől*, *attól*; *ekkor*, *akkor*. Ezekben a' *z* betűt vissza állítva is így szóllottak a' régiek: *eznek*, *aznak*; *eztől*, *aztól*; *ezkor*, *azkor*. Az Ábétzés Öreged is assimilatiót tart a' régi kimondás szerént, mind a' két betűt kiejtve: *ammi nyelvünkre*, *annélkül*, meg ne rutúlna anynyomás (aúnomas), és így tovább. A' pausa jele, a' mellyhez ragaszkodol, a' mostani kimondást, melly a' régítől elhasonlott, védheti; de igaza nintsen a' Nyelvnek *Datumiban*. Szóllok erről a' Grammaticában is (a' 407, és 411, 's a' többi lapon); azután az Antiquitásban is (a' 235. lapon). A' hosszú hang itt igazán a' positiótól vagyon.

A' 46. laphoz ragasztatott jegyzésed szóll az *n* betűnek kettőztetéséről, és nem kettőztetéséről. Én ugyan nem kettőztetem sem az *adverbiumokban*, sem a' *gerundiumokban*, valamint a' *nomenekben* sem *in casu locatiuo*: p. o. *édesen*, *nyomósan*, *írván*, *kérvén*, *asztalon*, a' *jegen*. Én *gerundiumokat* sem esmérek, hanem *participiumokat in forma adverbii*. Olvasd Grammaticámat (a' 798, azután a' 801, 's a' következő lapon). Propositiont is tettem erről a' XXXV. szám alatt, világosító példákkal. Ezen Darabotskával is kedveskedem, ha még nem láttad. Az *an*, *en*, *on*, mindenütt azon egy, *in*, *super*. Adverbiumokat azzal tsinálunk Zsidó módon: *édes-en szóll*, *loquitur in dulci*, az az, *dulciter*: úgy leszen a' *locatiuus casus* is, az *asztal-on vagyon*, *in mensa est*. Ezekről bőven és világosan szóllok a'

Negyedik Részben *de Postpositionibus, et Adverbiis*. A' *benn, bann*, postpositiót, mért kettőztethetjük, a' mint én is az előtt kettőztettem, jelentetem az Antiquitásban (a' 333. lapon). De erről szóllok a' Grammaticában is.

Mosolyodtam a' 92. laphoz tétetett *subtilis*, az az, élesen játszó jegyzéseden. Silvestert úgy jobbithattad volna: hogy az articulus *az, ez*, egyes számban tétetik többes számú név előtt, mint akár mi más mellékszó, vagy adiectivum, *ez napokban, rossz napokban, jó napokban*. Játék a' többi, 's nints igaza. Mert *ez, az*, nem tétetik *ezen, azon*, helyett, hanem tsak maga helyett. Illyen esetekben *ez, az*, vagy *e'*, a' *demonstrativum primitivum simplex*: a' másik pedig, *ez-en, az-on. emphaticum compositione, hic-ipse, ille-ipse*. Az *en, an*, itt nem veszteglő, *non est otiosum*, nem *monotoniás pleonasmus*, hanem inkább hathatós mutatás. Szóllok erről Grammaticámban (a' 359, és a' következő, azután a' 417. lapon).

Szombati buzgósága erős Reformátust mutat. Te hidegebb vagy, 's az Ábétzés Öregnek Vallását függőben hagyod. Az Üdvözetet a' Pápasták is elejéntén tsak a' két üdvözlettel mondották, az Arkangyaléval, és az Ersébet Aszszonyéval: Üdvözlég Maria, malasztal teljes, Úr vagyon te veled — Te vagy áldott az aszszony állatok között, és áldott te méhednek gyünöltse — Jézus Krisztus — Amen. Jankovits Miklósnak kézzel iratott Ritkasága, *Precum liber MS.* a' mint én emlegetem irásaimban, igazán Pápista Imádságos Könyv: a' Boldogságos Szüzet, 's a' többi Szenteket, nevezetesen Szent László Királyt, ditséri, segítségül hja; szöll a' purgatoriumról, a' Misséről: a' Reformatio előtt iratott, 1508. esztendőben, és ez előtt. Ebben az Üdvözet tsak addig vagyon, mint feljebb irám, 's igazán üdvözet. A' könyörgést az Anya Szent Egyház az után vetette hozzá, mikor a' vetekedésekre, szent, és illendő dolognak állította, a' Szenteknek tiszteletöket, és segítségül hivatásokat: Aszszonyunk Szüz Maria, Istennek Szent Anyja, imádj mi érettünk bünösökért, most, és halálunk óráján. Amen. Azt tehát, a' mi későbben járult az Üdvözlethez, el nem rághatták a' Reformatórok. A' Pápasták is a' vetekedésekben úgy ragaszkodtak a' Szent Iráshoz, mint az Atyafiak. De az előtt is magyarázták már, s nyelvünkre fordítgatták. A' vádok itt ugyan nem igazak.

Irám Pesten. 1805. Juliusnak 14. napján.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 173. sz.]

786.

Kazinczy — B. Prónay Lászlónak.

Fő Méltóságú Báró Fő Ispán,

Kegyelmes Uram!

Midőn a' Görög és Kerekes Urak' praemiauma által dologra buzdított Hazafiak' Grammatikájok az Erdélyi és Debretzeni Tudósok ítélő széke elibe került, a' Debretzeniek azt az igasságtalanságot követték-el az Irókon, hogy egyiknek sem ítélték a' pallya ágat és a' helyett hogy Földinek, kit magok a' Debretzeniek is első poltzra ültettek, intést adtak volna, hogy ezt 's amazt változtassa-meg 's dolgozza-ki nagyobb gonddal, a' mások sok esztendei studiumokból ők magok írtak egy új Grammatikát, még pedig a' Nemesis bosszuló igazgatásából olly rosszat, és olly rosszúl, a' millyet azok közzül, a' kik a' Mesterség körül forognak, és dolgozgatásaik által valamelly nevet szerzetek, senki nem írt volna. Én szüntelen azon vagyok, hogy ezt a' nyomorult munkát abba a' betshe hozhassam, a' mellyet érdemel, mert nints bizonyosabb mint az, hogy ezeknek tanításaik szerint literatúránk soha előbbre lépni nem fog; 's e' részben úgy nem fogatom-el magamat ál képezete által, kimondani a' mi igaz és hasznos, mint Gyüleaseinkben nem, megczáfolni a' mit a' gonoszság és tudatlanság göggel erőlködik megállapítani.

'S midőn Sylvesternek. és a' Krakкаи kis munkának újabb kiadása alatt ezen törekedem, eszembe ötlük, hogy az Excellentiád bölcsesége, szent hazafiúsága 's nagy lelküisége által kitett kérdések eránt készült próbamunkák éppen most vannak ítélet alatt; 's nagy gond száll-meg, ha ezek az írások competens Brabeusoknak jutnak e kezekbe?

Engedjen-meg Excellentiád mérészségemnek. — Ha Excellentiád tulajdon maga lesz a' Bíró — távol van tőlem minden alacsony hízelkedés — úgy a' concurrálóknak szívesen örvendek. Érdemesb Birájok nem lehetett. De jaj nekik, ha Debretzen lesz a' Bíró, és azok a' kiket Debretzen szült, vagy Debretzeni lélek lelkesít. Ezeknek a' jó embereknek nints semmi izlések. Merő gögből nem olvasák újabb Iróinkat; Bárótyz, Virág, Kis ismeretlen vagy barbarus nevek ő előttök. Azt tanulván mindég az Oskolákban, hogy a' kiholt nyelveken változtatni semmit nem szabad, azt vélik, hogy nekünk

is tsak úgy szabad írunk, mint Gyöngyösy irt., és Mátyási József ir; fél századdal vannak hátrább a' tudásban; 's azt emlegetvén, hogy nyelvünk orientalis nyelv, a' Scythiai sivatag pusztákra igazítanak bennünket, hogy ne Palladiótól tanuljunk architecturát, hanem az azok' kunyhójokból; ne Lesszing, Göthe, és Schiller légyenek példányaink a' theatrumi darabok' írásában, hanem a' Kalmuk fescetismus játékok játszó; ne a' Raphaél Madonnáját 's Guido' angyali arczulatjait festegessük, hanem az Ázsiai buta főkét. 'S így esik, hogy az ő felfuvalkodott orthodoxiájok mellett köztök nem támadt máiglan tsak egy Író is, a' kit a' jobb izléshez szokott olvasó olvashasson: 's ha támadott, Apostatájok lesz. 's Renegátjok, mint Csokonai vala.

Gyarmathi azzal álla bosszút a' Debretzenieken, hogy a' Bra-beumot nem nyert munkát ki nyomtattatá. De az a' szerentse nem jut mindennek, hogy a' repudiált munka nyomtatót leljen. Földinek Grammaticája így maradt nyomtatatlanul. — Méltóztassék Excellen-tziád tehát egy kérést engedni nekem: Kormányozza a' maga böltses-sége 's igassága szerént a' dolgot, hogy a' beküldött munkák érdemes Birák által ítéltesenek-meg. Én nem concurráltam, 's nem magamért szóllok. De két Barátom concurrált. Ezeknek ismerem érdemeiket, noha munkájokat nem láttam. Sajnálám, ha a' voksok a' kevésbbé érdemesnek adnák a' pálya ditső ágát.

Excellen-tziádnak kegyessége biztat, hogy kérésem vakmerőségre magyaráztatni nem fog; 's ezen megnyugtató hitben ajánlom magamat hathatós kegyelmeibe, 's maradok hív tisztelettel

Excellen-tziádnak

Ér-Semlyéntt. Biharban Jul. 15d. 1805.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz. mpr.

[Kazinczytól javított s aláírt másolata Kis Gyula birtokában.]

787.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Ér-Semlyén, 17. Júl. 1805.

Méltóságos Úr,

különös tiszteletű kedves barátom.

Csak negyed napja még hogy itthon vagyok. Tíz nappal ezelőtt közelítvén az aratás, elhagyám Kázmért, 's másod ízben hideglelős hitvesemet, ki már lassanként közelít az anyasághoz: 's a' helyett

hogy a' mint óhajtottam, szándékoztam 's reménylettem, a' Mélt. Úr nagylelkű Sógorát és tiszteletre fő mértékben érdemes testvérét és a' Mélt. Urat magát látni mennék, ezen holnapnak 20dika' táján ismét indulok Kázmérba, hogy azon criticus actuson, mellyben imádott Sophiem olly közel lesz a' halálhoz, körültte legyek, és mit adott az ég, fiút e vagy leányt, mingyárt lássam. Ez' úttal tehát íme ismét eltűnt előlem az a' régen várt szerencse, hogy láthassam Wesselényit, kit a' maga igaz érdeme szerint senki sem ítélhet-meg compe-tensebb módra mint én, a' ki ugyan abban az oskolában, ugyan azon tűzpróba közt voltam, 's a' magam' kinjaimnak legnagyobbikából, hogy nem vala senki a' kivel *szóllhassak*, az ő nagy lelkét, melly még midőn hozzá szóllottak is, elég lévén önnmagának, nem felelt, mérsékelhetem. Eltűnt az a' szerencse is, hogy a' Mélt. Urat láthassam, ismeretsége 's barátsága szerencséjének birtokába a' szín-ről színre látás által belé léphessek, és ezt a' szerencsét szorosbban tégyem magamévá. De mihelytt Sophiet elhagyhatom, azonnal meg teszem ezt az útat, 's fogadom magamnak, hogy azt többé nem halasztom el továbbra. Hogy most nem mégyek, hogy most meg nem jelenek, mentségemre leend az az ok, melly Kázmérba szóllit. Ott fogok múlatni Septemberig 's kérem a' Mélt. Urat, hogy leveleit, mellyek életemnek új édességeket adnak, oda par *Cassovie, Velejte* méltóztassék útasítani.

Melly szép gondolat támadt légyen a' Mélt. Úr lelkében Csokonainak megtiszteltetése eránt, azt elbeszéllem ezen útamban sokaknak, nevezetesen Miskolczon, hová lejövőben feleségem atyai Onkeljének látogatása miatt kikerültem vala. De a' Mélt. Úr nevét csak Gróf Török Józsefnek és egygy érdemes vendégének neveztem meg: tartván attól, hogy nem leend kedves, ha a' dolog' hire a' Mélt. Úr akaratja ellen közzé tétetik, mig azt maga fogja közzé tenni. Én a' jelentést a' barátságos parancsolathoz képest fel tettem volna már: de mivel Jun. 20d. éppen két literáriai tudósítást küldöttem vala fel az Újság írónak Sylvesternek 1539ben kiadott Grammaticájának újabb kiadása és Daykának versei eránt, mellyek azonban még meg nem jelentek, úgy tartottam, hogy koketterienek veszi a' Publicum, ha magamra gyakran emlékeztetem, noha a' Csokonai monumentuma eránt való jelentésben nevem meg nem jelent volna, 's elhalasztám. Egygy nemes lelkű fiatal barátom, Csehy József Hadnagy a' Cs[ászár] Huszárjai közt, azt írja, hogy becsüli a' gondolatot is, de még inkább fogná a' nyers teljeseést: és igaza van: noha szép volna csakugyan

látunk, hogy az olvasni szerető Publicum mennyire empfänglich immár a' háládatosságra kedveltebb Iróji eránt.

Éppen az utolsó újságban vala jelentés a' B. Prónay Exc. által kitett kérdések megfejtéseiről. Már akkor elindult vala levelem ő Exc-hoz ezen dologban. Mit irtam, ide zárom,¹ de nem lévén időm. hogy még eggyeszer leírassam, kérni fogom a' Mélt. Urat, hogy azt nekem vagy visszaküldeni, vagy mig elhozandom, megtartani méltóztassék. Kis barátomnak is megküldöttem. Félek az olly Brabeusoktól mint a' Debreczeniek, de félek az ollyaktól is mint *Schedius*, a' ki különben egy tiszteletre méltó ember és nekem drága barátom 's kivált *Miller!*

Hartleben még sem küldötte kezemhez Kis Jánosnak Epistoláját, és noha Majusban már Pesten voltak a' nyomtatványok, még nem láttam egyyet is.

A' külföldön egy általag essentián 8 esztendein, vásároltam meg ismét becses historiai dolgokat.

Nekem Semlyénben látnom a' Mélt. Urat nem lesz szerencsém ez idén, nem csak azért, mert Sophiem lebetegedése miatt oda sietek és ott fogok mulatni, hanem azért is, mert házi környülállásaim olly változásokat szenvednek, mellyeket pirulás nélkül említhetek magamra nézve, de nem az enyéimre nézve. Irtóztatóságok fognak esni. Engedjen meg a' Mélt. Úr, ha elhallgatok.

A' Gemmákat nagyon óhajtom látni, még pedig artista szemmel. Nem régiségeket nézem majd, hanem szép formájokat. Tegnap Rhédey Lajosnak mutattam és egy szép Asszonyságnak, kik az Anyámnak látogatására jöttek volt, *azokat*, a' mellyeket a' Mélt. Úr leveleiben kaptam.

Maradok igaz tisztelettel 's szent barátsággal a' Mélt. Úrnak alázatos szolgája

Kazinczy Fer. mpr.

Nagy Gábor Bécsbe utazott. Ez a' levél annyi correcturával van írva, hogy szeretném újra írni, ha időm maradna. A' barátság excusálni fog.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

¹ L. a Prónay Lászlóhoz intézett s 786. szám alatt közölt levelet.

788.

Kis János — Kazinczyna.

Nagy Érdemű Barátom!

Ma két hete jöttem vissza Bétsből, a' hol tsak két nap múltam: ide tsak egy két napi múltásra jöttem, holnap indulok K. Örs felé, a' hol ismét két három nap fogok késni. Füred most tsak nem egészen üres, a' kik itt vannak is, készülnek menni, meg ijedvén és elkedvetlenedvén a' tartós komor idő miatt.

Bétset ott hagytam, a' nélkül hogy Bárótyt 's Telekyt láthatam volna, ez nem volt ott, amazt az alkalmatlan idő miatt lett hátramaradásaim nem engedték meglátogatni. Schindelmayerral sem szállhattam, hanem [a] Rochefoucauldokat Márton Jósefnél hagytam egy Schindelmayerhoz szálló billettel, mellyben meg irtam, hogy további rendelésedre várakozóék. A' fordítást futva elolvastván 's imitt amott az Originállal öszve hasonlítván, némelly helyen változtatni szerettem volna; de minthogy variánsaim Hozzád küldése 's rólok való ítéleted' meg jövele sok időt kívánt volna: tanatosabb 's helyben hagyásodat megnyerőbb tselekedetnek tartottam a' Manuscriptumot épen hagyni 's a' Nyomtatónak adatni. Én mintegy 5 quartból álló előbeszédet irtam, melly semmi philológiára tartozó jegyzéseket sem foglal magában.

A' kinyomtatott versekből 's képedből még egy exemplárt sem láttunk sem Raits, sem én. Mind a' ketten óhajtvá várjuk. Kultsár-ról azt hallottam Bétsben, hogy nem igen nemes ok indította volna őtet a' jutalom tevésre, és hogy a' jutalmat örömet Némettel akarná elnyeretni. Ennek a' hírnek nem örömet adnék hitelt, 's igen el szomorodnám, ha igaz lenne. A' jutalom legyen akárkié, tsak a' Tudósok legyenek Nemes szívűek.

Régen várom feleletedet. Örvendeztess meg vele mennél elébb. Mindenkör electrizáltatom, valahányszor új leveledet olvasom. Éljszerentsésen, 's szeresd tovább is azt, ki boldogságának nagy részét benned találja,

Füred, Jul. 19dikén 1805.

hív barátodat
Kis.

Agens Sok Urat nem találtam otthon.

A borítékon:

À Monsieur Monsieur François de Kazintzy

p. Ofen Debretzen

à Érsemjén.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

789.

Kazinezy — Nagy Gábornak.

Ér-Semlyén d. 20. Jul. 1805.

Édes barátom!

A' Palatinus tegnap Debreczenből Károly felé menvén, a' mi Erdőnkben a' *tiszta-víz* nevű tó mellett abban a' szép árnyékban, a' melly az erdőt bérekeszti a' falu felé, lovakat váltott. Nem szálla-ki. Kánonok Riethaller a' Vármegye nevében és Deputatusaival megköszöntötte. Éjtszaka Károlyba ment. Ma már Sárközön hal B. Wécsey Miklósnál.

Debreczenben lévén, szakadt egész nap az eső. A' Civisek áztak a' hidon. Meglátogatta a' Collegiumot. A' püspök nyomában volt. Budai nem vala otthon. Estve bál volt és vacsora. Egyebet írni nem tudok.

Itt az a' hir, Locumtenentialis Consil. Czirákinak is, Péchy Imrének is írják, hogy Pozsonyban és Bécsben zendülés vala. és lőttek egymásra. Szomorú eset. — Még mi is érzük az éhséget, mert egygy kereszt sincs a' Semlyéni határon; az élet éretlen, 's sok az eső.

12-a Júl. Kázmérből jövé, Debreczenben a' hidon találtam sétálni Kis Imre Urat és Fő Hadnagy F[azekas]t. Beszéltünk a' Misanthrópia és Cynismus felől. Azt mondták, hogy Nagy Gábor tüzelte fel Csokonainét. Mosolyogtam. Ha is. Nagy Gábor nálam látta legelébb a' nyomtatott jelentést és qualis confessio. talis absolutio.

Sylvester felől sem az Úr nem ír, sem Eggenberger, sem Virág, sem Révai. — Ma sürgetem tudósításokat.

Az én házi környülállásaim iszonyúak. Valaki azt tartja, hogy elrettent a' vastag mód. Iszonyúak estek oda fel. Elköltözöm innen minden bútorommal. Már csaknem minden öszve van pakkolva.

Én kéntelen vagyok az Úrnak alkalmatlankodni, és ámbár az indiscretio vétek, bízom az Urhoz hogy excusál, mert nem segíthetek magamon.

N. 1.

Udv. Agens Sok Úrnak kezeihez letett Friedrich John egygy pakétet, mellyben a' Kininger által festett képem van, azon réz

platte-vel, melyet John ezen Kininger által festett kép szerint metszett. Még nem áll rajta a' nevem. Irtam Junker Academischer Schriftstecher, Pozsonyi fi társunknak, hogy ezt a' rezet vitetné el Sok Úrtól és írná reá ezt:

KAZINCZY FERENCZ.

— — — — — placere bonis
Quam plurimis

TERENTIVS.

'S nem veszem válaszáat, és a' kép vagy réz le nem jött Pestre, hogy Hartleben Bibliopola a' Kis János Epithalamiuma elibe tesse a' képeimet. Kérem az Urat, keresse fel Junkert, szálljon vele, és vegye reá, hogy míg az Úr Bécsben múlat, írja reá ezt, 's nyomtattasson velinre in 8-o majori 1000 explt, fizesse-ki az Úr. és hozza-le mind a' képet, mind a' rezet, mind az 1000 exemplár Abdruckot.

N-o. 2.

Kininger Ur. Sculptor és Zeichner in Tusch, lakik Salzgries, n-o 193. im 4-ten Stock. — Menjen oda az Ur és végye kezéhez a' mit ott hagytam. Tudniillik:

1. Gessners Idyllen in 4-o 2. Tomus.
2. Oesernek Olajfestéke a' Messziáshoz.
3. Valami arany gyűrű és holmi darab.
4. A' Palatinus és Széchényi Ferencz képe.

's tudakozza-meg az Úr, hogy mennyiért rajzolna in Tusch ein Kupfer zu einem Buch, péld. ok. zu der Emilia Galotti. NB. in 8-o formato.

Ebből áll, édes barátom, az Úrhoz intézett igen szorgos kéresem. Teljesítse, kérem, az Úr, ha alkalmatlan is. Bécsben van az Úr, a' hová én sem nem mehetek, sem nincs a' ki által sürgessem.

T. Sok Udv. Agens Úrhoz Neidl egy könyvet is tett le. Kuprumos könyv in 8-o. Hozza-el ezt az Úr. De a' rezeteket hagyja az Úr Udv. Agens Úrnál, mert azokra szükség lesz a' kiadandó könyvekhez.

Én 8 nap alatt indulok Kázmérba Sophiehoz, kit ismét lél a' hideg, és a' ki közelit az anyasághoz. Szegényt annyira afficiálja

kinzatasom, hogy fantaziájában kiszökött az ágyból 's ezt kiáltotta: Ah, az én Kazinczymat ölik! Ne hagyjátok!

Éljen az Úr szerencsésen. Agens Úrat is tisztelem, köszönjem az Úr sok kéréseim teljesítését. De tisztelem a' szép kis Váradi Menyecs két is. Adieu.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában. Q. H. 960.]

790.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Ér-Semlyén 20. Jul. 1805.

Édes gyönyörűségem!

A' mai posta két levelet hozza. a' — Kisét és a' — Prónayét! — Mit ír az Öreg. az első betűm kezdvén az utolsóig mingyárt meglátod. Nagy ember! lelkem egészen el van foglalva általa, 's régi tiszteletem nevededik, nem fogy, melly ritkán szokott megesni azok közt, a' kik hosszas ismeretségben állanak, mert ritka az igazán jó, igazán nagy.

Rochefoucauldóm körül tett fáradságaidat szívesen köszönöm. Ma írok eránta Haykulnak, mert Schindlmeyert a' Szivképző Regékkel foglalom-el, hogy R[ochefoucauld]t vegye nyomtatás alá. — Hartleben ddo. 12-a Júl. írja, hogy 200 explt megtartván olly véggel, hogy mihelytt a' kép lejő, azonnal 100t belőle Sopronyba és Győrbe küldhessen. 100t pedig számodra maga eladhasson, a' 300 explt által adta Ricklnek, hogy küldje hozzám. Rickl késik, a' Metsző (Junker) a' már tavaly elkészült kép alá még sem metszi a' nevet. 's két levelemre nem felel; most írtam tehát egygy Bécsben mulató Debreczeni Prókátor barátomnak, hogy menjen Junkerhez, tekintsemeg, mi baj esett? és indítsa-el a' dolgot, 's a' képet 1000 explban hozza-le. Még én sem láttam semmi exempluát Epistoládnak: de talán holnap estve kihozzák Debreczenből, ha t. i. már ott van.

Reides a' mit K[ultsár] felől írsz,* hogy Némettel akarna el-nyeretni a' jutalmat. Mellyik Némettel? a' mi kedves Németünk-

* «A' pályázó munkák között volt egy, német nyelven írt értekezés is, melyet, mint utóbb megtudtam, Miller Jakab, a' nemzeti könyvtár' gondviselője, készített. E' felől mondhatta Kultsár vagy más valaki, hogy kétséges, ha nem az nyeri-e el a' jutalmat. Németh László barátomnak eszében sem volt concurrálni. Kazinczy vagy nem jól értett, vagy tudósításomat hibás kifejezéseim miatt nem érthette jól.» — Kis J. jegyzete.

kel e? Hiszen a' mi barátunk egészen más nemében excellál a' tudományoknak, mint a' mi itt kivántatik. Az olyan, mintha a' birkózók közt a' futó lépne-fel. N[émeth] valóban tanult ember, és melly nemes lelkű ember! melly szép lelkű barát, de ő nem a' philologiai karra való, és bizonyosan nem ismeri úgy Iróinkat, mint annak kell, a' ki itt másoknak elébe akar ugrani. Te tudod, hogy melly tiszteletre méltó ember Szent Györgyi: de nem tudod, hogy én mennyi tekintetekre nézve szerethetem őtet! és még is ki merem mondani, hogy ezen pályában ő is érdemetlen Concurrensed volna Néked, valamint te érdemetlen Concurrense volnál néki, ha Naturalista vagy Orvos munkák írásába avatnád magadat. Bizony félek, hogy a' mi Brabentáink bakot lönek; 's nem felejthetem a' Himfy Sonettjeinek *trochéus lábait*, 's a' Gesangjait, mellyek *dalok*; és a' Liedjeit, mellyek *énekek*. Értesz, hová czélzok. Pedig a' Himfy Recensorát is szereti lelkem. —

Szemeid felől semmit sem írsz. Mint vannak? mivel biztattak Bécsben? Élj szerencsésen nagy és jó Ember, és örvendeztess-meg nem sokára leveleddel. Öllelek.

Copia.

Tekintetes Úr!

Hathatós úri levelét vévén, azt azonnal egyedül a' Magyar Literaturában járatos Sándor fiammal közlöttem. Arról az ő állatása az, hogy annak egész tartalma szent igaz, és semmi kifogást nem szenved.

Többire a' T. úr megnyugtatóására ime elő nevezem a' tudva lévő Itélő széknek tagjait: úgy mint: Prónay Sánd., Kultsár, Schedius, Virág, Révai, Verseghy, Bátori. Ez az utolsó egyetlen egy Debreczeni nevelés: de a' többi jó ízlésű társait, ha akarná is, meg nem hatja. —

Tudós munkák jöttek-bé a' kitett jutalom-kérdésekre. Emezeknek száma mintegy *hét*; a' többi mintegy 15, nem fogható amazokhoz. — Az első 's második érdemű munka ki fog nyomtatattani; 's azon kívül is a' végre kiválasztatik három vagy négy a' célhez közelebb járó elmélkedés. Főképen pedig (Gr. Teleki László jeles bölcselkedése e' pontban (a' ki nem concurrált) közre bocsájtatik.

Négy efféle első erejű munkát elolvastam nagy vizsgálatásommal: mert azokból kiláttam, minő talpra esett emberei vannak a'

Nemzetnek, és ha egyéb haszna sem leszen e' mozdulásunknak, megösmeri jeles férjfiat a' Magyar Világ. Megvallom, nehéz leszen a' választás. Csupán egy hibácskát tapasztaltam benne, az eggyet kivévén, értem a' forró és buzogó Hazafiúságot. Azt mindnyájan érezzük, de nem tanácsos dobra verni. A' M. nyelv illő kelésének lappangva kell menni és nem zörögve, mert más külömben a' titkos akadályokból erő hatalom gát tétetik eleibe. Mindazáltal szent törvényünk legyen az: ha nemzetünk nyelvét a' fő polczra nem is emelhetjük, legalább elmúlását hátráltassuk.

Illy szíves magam kiadása után régi hiv tisztelettel maradok
Budán 21. Jul. 1805.

engedelmes szolg.
Prónay László.

Utolsó levelem hozzád nagy volt 's e' miatt Recepisse mellett küldöttem-el, ismérvén Postád rendetlenségét. Abban vetted eddig a' B. Prónay Excellhoz írt levelemet, mellyre ez válasz gyanánt jött. — Döbrentei nekem nem régiben küldé egy levelet és Himfy módú gyász verseket, mellyekben a' Festeticsné *Keresztes Dámasága* is énekeltetik!

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

791.

Németh László — Kazinczynak.

Győr, Júl. 29dik. 1805.

Szeretett Szíves Barátom,

Pöstyénből lett megérkezésemkor három betses leveled várt, ú. m: Jún. 4. Jún. 15diki és Júl. 14diki. A' mi szükség leszsz, most mind egyikre meg írom. — A' mit Kisünk epistolája eránt írsz, mihelyt az nyomtatványokat veendem, tellyesíteni igyekezem. Látni a' munkát nagyon ohajtom. — — Második leveled állapotomról való tudósításra vezet. A' Pöstényi ferdő nekem eleinte és utóbb is tisztá idővel nagyon használt: de minden sikere elveszett, mihelyt az ég béborult; még is orvosaimnak tanátslására 6 egész hetet ott töltöttem és sokkal alább voltam onnét való megindulásomkor, mint oda menttemkor. Az ólta mind az által valamitskét jobbulok: de feletébb lassan. A' gyomrom is az eleinte itthon az orvosom javaslására

rendelt hév ferdésre nagyon megromlott, éhezem és nem éhetem, általában belső részem is egész nyavalya: rész szerént ennek, rész szerént a' ferdőnek, rész szerént a' sok fájdalomnak következése a' szörnyű erőtlenség, úgy hogy ha szobámon végig megyek, már bádgyadva dőlök székeimre. Mikor és mi leszsz vége bajomnak, az egek tudják! — Pakéted a' három Manuscriptummal ma indult Bétsnek, de diligenceon, mert szerdától fogva, hogy itthon vagyok, más alkalmatosság magát nem mutatta, holnap pedig ismét falura szándékozom ki, talám a' szép természet foganatosabban segíti elő gyógyulásomat, mint a' négy fal közé szorított bűzhödtt levegő — 's így az úgy is meg késett nyaláb még tovább találna késni. Munkáid olly gyors következésén nagyon örülök: én nékem most ex offo vegetálnom kell. — — A' mit a' Tokaÿ bor felől ez előtt írtam, hibáson értetted: nem Bouteillákban kíván az én Barátom venni, hanem hordónként, de mivel, a' mint írad, most nem igen kapható és tsupán kereskedőktől, tselekedd meg azt, hogy a' jövő szüretkor, mihelyt lehet, első kézből egy pár átalagot vásároltass számára: írd meg, mi leszen az árra és azonnal küldöm. Most pedig ha módot ejthetsz benne, küldj mennél előbb vagy 4 bout. essentiát, írd meg annak is az árrát és azonnal meg küldöm. — — Még arra is kérlek, hogy Révay Elaborator. Gramm. Historicáját és Antiquit. L. Historiae a' számomra mihelyt időt vehetsz reá, recenseáld. —

Ezennel itt leszsz az a' bődög óra, mellyben az emberiségnek legédesebb kötelei fognak körül keríteni: mit kívánhatnék ahoz egyebet, hanem hogy hosszu vonásokkal ihasd az örömmek ezen mézes poharát, 's azt sem magad, sem kedves Sophied, sem Emiled állapotja örömmel legalább hosszasan ne zavarja. — Ó Barátom, különös szív szorongattatás az, midőn kétes napjainkban azon gondolat borítja elménket, ha vallyon tsetsemőnket nem hagyjuk e a' világon idő nap előtt egyedül! hagyhatjuk e más nyomát lételünknek benne, mint a' mit a' természet munkájának kell esmérnünk? Leszsz e oka valaha többért áldani nevünket a' nemzésénél? Ládd Barátom, hová botorkál a' megkomorodott beteg képzelődés! Téged az Isten Sophieddel együtt ez illy epesztő gondoktól meg ójjon és helyettek az örömmek legtisztább italával boldogitsion. És ha az én hosszszas nyavalyán Arisztippemet attyától meg fosztja: Te légy egyyik, a' ki ezen vesztéseget vele felejtse. Meszsze mentem: de ki tudja: nintsen e közelebb hozzám ezen jövendő, mint első tekintetre látszik, 's ha így történik, tudom, Barátod forró kérése nem leszsz sikeretlen.

Ollek tégedet és kedves Sophiedet is; feleségem tisztel benneteket; Arisztippem Kazinezy bálsit számtalanszor emlegeti. à Dieu.

Kivül: 1

Monsieur Monsieur François de Kazinezy Noble Hongroise etc. etc.
p. Ofen, p. Cassovie *Kázmér.*

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

792.

Kazinezy - Id. B. Wesselényi Miklósnak.

Cs. K. Kamarás, Nagy Méltóságú Báró Wesselényi
Miklós Úrhoz ő Nagyságához.

Tisztelt barátom,

Ismét eltűnt előlem az a nyugtalanul várt szerencse, hogy megláthassalak. Meg nem tudnám magamnak bocsátani, ha hiú okok által vonattattam volna el ezen szerencsétől; de Sophiem' betegeskedése 's a' közelítő lebetegedés, melly miatt holnap reggel indúlok Kázmérba, nem engedték máskép. Augustusnak első két hetiben, ha meg nem esulta a' számlálás, anya lesz. — Az ő kezéből vévén a' kis képet, Atyja és Anyja jelenlétében ágya' lábainál meleg szivvel beszélttem Rólad, nagylelkű férjfi, kit minden tisztelőid közt senki sem ítélt-meg jobban a' *te nagyságod szerint* mint én! mert emlékezem poklomra. Akkor támadt magában az én életem' Angyalában az a' gondolat, az a' kívánság, hogy gyermekünknek *Te* és a' *TE* élted Angyala kérettesetek-meg kereszt-szüléjeknek; 's a' Sophie Atyja és Anyja, kik igen jól emlékeznek arra, hogy látásodhoz szerencséjék volt, javallották a' gondolatot, én pedig kevélyen ragadtam-meg, 's inthol vagyok megtenni a' kérést. Szenvedd-meg, nagylelkű Barátom, hogy Emil vagy Iphigenie, atyjának nevezhessen Tégedet, 's a' Te lelked 's tisztelt Hitvesed lelke ébresztgessék gyermekemet, ha majd a' Ti nagy voltotokat ismerhetni fogja, nyomdokaitokat követni.

Septembernek elején nálad leszek, ha nem tudom mint esküdné-
nek is ellenem visszás csillagzataim. Élj szerencsésen, és méltóztasd
továbbá is barátságos emlékezetedre

Ér-Semlyén 30. Jul. 1805.

leghívebb tisztelődet
Kazinezy Fer. mpr.

1 A levél zárlatán ketté tört piros pecsét.

Kivül: †

Illustrissimo Domino, Domino Nicolao Lib. Baroni Wesselényi de Hadad. S. C. et R. Apost. Majestatis Camerario et Incl. Comitatus Szolnok Mediocris Supremo Comiti. Domino humillime colendissimo.

Debreczen, Somlyó,

Zsibó.

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós görcsöni levéltárában.]

793.

Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnénak.

Nagy és igaz fényű Méltóság!

A' Jókhöz csatlani magamat! — az vala nékem eleitől fogva leghevesebb vágyódásom, az minden kevélységem, hogy ezen vágyódásomat nem kis mértékben teljesedve 's magamat azok által, a' kiket az én lelke gyönyörködve nézett, szerettetni láthatám. Ez lesz az az áldás is, mellyet a' kevés napok alatt megszületendő fiamnak vagy leányomnak az első atyai csókkal adni fogok. Vonják meg ő tőle a' Végezések bár melly más adományokat; fiamat, ha nekik úgy tetszik, hagyják ismét azon rettenetesen-szép útat menni, mellyet atya járt, csak ezt a' szép örömet tegyék övévé, csak ezt az áldásmat tegyék sikeressé, 's nyugodt szívvel maradok. Hadd kezdjem tehát ezt a' béavatást *Római lelkű Matrona! csendes de nagy dísz Nemzedednek 's Századodnak!* hadd kezdjem tehát ezt a' fiam' vagy leányom' béavatását azon, hogy őtet legelőbb is a' TE karjaidnak adhassam-által; szenvedd-meg, hogy ő magát a' keresztségben *NEKED* és annak a' nagylelkű Férjfinak, kinek éltét TE rendelttél boldogítani, gyermekednek nevezhesse. A' TEREÁD és Férjedre való emlékezés a' gyermek lelkét nagy érzésekre fogja lobbantani; szégyelni fog kicsiny maradni, mert a' TI nevetek emelni fogja lelkét 's szívét kiszéleszteni. Ha fiú lesz, a' mit nekem a' Török Lajos és Roggendorf Aloysia leánya szül, Férjed fog lenni lelkének bálványá, mint az atyjáé volt: ha leány lesz. TÉGED teend ideáljául, 's a' TI lelkeitek lebegjenek rajta egész mértékben.

Fogadd kegyesen tiszteletemnek ezen mérész jelentését, tisztelt Asszonyág, és engedd mondanom, hogy az én lelke TIÉGED színt

† A levél zárlatán ép piros pecsét.

olly szentül tisztel rég oltá a' TE nemedben, mint ritka Férjedet a' magáéban.

Nagyságodnak

Ér-Semlyén 30d. Jul. 1805.

alázatos tisztelője

Kazinczy Ferencz impr.

Kivül: 1

de Velejte. à Madame, Madame la Baronne de Wesselényi né Dame
Cserey de Nagy-Ajta.

p. Debreczen, Somlyó.

à Sibó.

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós görcsöni levéltárában.]

794.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Tekintetes Úr!

tiszteletet érdemlő szeretet Barátom!

Hogy régi ohaitásom teljesevésit a Tek. Úrnak földünkön való láthatásába most se érhetem, valóba sainálom — és ezen egyenes indulatbul gerjedő bánatomat tsupán az enyhitheti, sőt tökéletes örömrre is vidámithattya, ha szeretet kedves grófnéja szerentsés ki menetellel válik Anyává, meljet hogy a jó lelkeket kegyelmekben tartó Egek engedgyenek, igaz szívbül kívánom.

Csokonaink méltó emlékezete álandósítása iránt éledt gondolatom nékem is naponként jobban tettzik el annyira, hogy a valóba ohaitot teljesevésit már alig várom látni. Meg vallom azon gyenge-ségemet is (de én aszt magamba jóra törekedő szent Tűznek itélem), hogy néhány Barátimmal közlöttem légyen — kik nem tsak heljbe hagyták, hanem meg elégedő örömemre ki fejezésekbül aszt is arány-zottam, hogy gondolatom teljesítésére való készséget élesztettem benne, a nemes érzékenységnek pedig első fel hevülése nem szo-kott olj hamari gyávasággal hülepedni — mint az alaton lelkek fel buzdulása, kik azon kívül is az iljetén gondolatok közlésénél külső képpen is olj hidegen maradnak, a minő fagyos az ő érzéketlen fekete szivek. — Jól mondgya Csehy Hadnagy, hogy a teljesevésit Betsülné — a ki így gondolkodik, segíteni is fogja a gondolatot a

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét s fölötte e jegyzés: «1805. 30. July.» —

teljesedésre — de fájdalom! melj kevés ember mond közöttünk ilj igazot! melj kevesen éreznek ilj nemessen! és melj sokan vannak, kiknek szavaik tzikornyássága nemes el szánás indulatját akarja el hitetni velünk, és gyakran el is bámit bennünket előb, hogy-sem a hamis lelküségét fetsegő ember Papageinek belső fekete intézeteit fel fedezhetnök. — Hogy Csokonaj hamvainak ezen méltó áldozatot mentül előb tehessük, Barátságos szívességgel kérem a Tek. Urat, hogy ha tsak érkezése vagyon, a Tudósítást Magyar Uiság leveleinkbe be iktattatni méltóztasson. Ezen intézetünk teljesedéséhez igen nagy reménységen vagyon nékem annyival inkább, mivel a tudósítást a Tek. Ur írja — kinek tolla annyira meg hóditotta szívemet, hogy betses leveleinek is minden sora életem vidámságának azon örömeit éleszti bennem, meljek az érezni tudó szívet felsőbb érzéseknek gyönyörüségeire szokták emelni.

Báró Prónaj László eő Exjának irott levelével le kötelezte a Tek. Ur mind azokat, kik kérdéseire való feleleteket be küldötték, és igy éngemet is igen nagy részbe le kötelezett. Köszönöm, hogy velem közleni méltóztatott és bizonyos alkabnatosságtul viszzá küldenü el nem mulatom. Ha Debretzen lészén ítélő széke a jóra törekedő igyekezetnek — távul értünk ugy a czéltul. *Schedius* egy igen érdemes és köz betsületet érdemlő ember: de se ötöt, se Millert nem ítélhetem árra valónak: hogy a Magyar nyelv miveltebb állapotba való heljheztetésire foganatos utra tudhatnának kapni, és pedig erre semmi tekintetbül nem látom őket alkalmatossaknak lenni. — Számatalan akadáljok között censorjainknak edgyügyü gyávaságok is egy ugyan nyomós oka: hogy az igaz cultura minden iparkodásink mellett se gyarapodhatik ugy hazánkban, a mind annak érdeme, és köz haszna kívánná. És valameddig edgyesitet erővel nem veszszük annak gyarapítását munkába — valameddig hazánk nadgyai és tehetősébb Urai a Culturát nem a luxusba, nem a dorbézló és hiválkodó élet módgyába, hanem abba az állapotba, a mibe kell, ismerik meg, addig köz terjedésre nem lészén ereje. A leg méljebb fájdalom lepi meg szívemet mindenkor, a midőn egy enervalodot és mind Physicali, mind moralis erő nélkült való Magyar nagy Urat látok és kéntelen vagyok benne egy Nemzetem el enyészésére intézett fel tételnek olj szerentsétlen áldozatját látni, ki magát Boldognak érezi abba a szánásra méltó állapotgyába is, meljbe egy veszéljes fortéljnak mérge altatván — szunyodazásiba kies állapot érzésivel képzélődik és örökös szunyadozásának azon okát nem tudgya; hogy

azért rengettetet abba, hogy többé fel ne tudgyon ébredni. — A leg egyenessebb tiszteletnek állandóságával vagyok a

Tek. Urnak! alázatos szolgálója, baráttya
Krasznán 1-a. Aug. 805. Cserey Farkas mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 193. sz.]

795.

Ragályi Tamás — Kazinczynak.

Pest, 2. Aug. 1805.

Édes Uram Bátyám!

Tisztelt Barátom!

Bennem vetett bizodalmanak újabb tapasztalásából származott örömmel vettem két rendbéli leveleit.

Az édes megszólítás, Házunk 's testvérem iránt ki jelentett szeretet; 's az Orth. Cracoviensisbe róllam ki mondott vélekedés, 's abba reám halmazott ditsósségból eredett édes elragadtatásba, meg esküdtem a' természet [!] előtt, minden igyekezetemet annak meg érdemlésére fordítani, azon édes remény táplálván az utolsóra nézve, hogy Kazinczy fog segíteni, — Kazinczy a' halhatatlan hazafi, halhatatlan Író, — 's oh mely édes öröm az én tisztelt Barátom Kazinczym.

A' Cs[okonai]ra irt versek 's Cserey Farkas Úr hazafiúi igyekezetéből úgy láttzik, hogy az Erdélyiek érzékenyebbek, hálaadóbbak Iróink iránt az ő tulajdon hazájok fiainál.

Institoris Urral a' nála már meglévő könyveknek neveit feliratván, által adtam Eggenbergernek, meg mondván, hogy már azok nem szükségesek.

A Hirgeist ur által küldött exemplárok már minapi levelem el küldése előtt itt voltak 's az én hibám vólt, hogy rólla el felejtkeztem. Még mind ez ideig kevés költ el belölle, okának az Institoris szer felett való felénkségének kell lenni, mert hogy Ifjaink entusiastice szeretik, jól tudom abból, mely nehezen juthattam én a' magaméhoz, 's mernék felölle állani, hogy Patakon harmad nap alatt egy aranyért sem lehetne kapni egyet harmincz exemplárból.

A Sylvester Grammaticájából a fel jegyzett igazításokat megtettem, ki vévén azt, melyet kellett volna az a' *Nagy Hunyadin* kezdődő Scholionon tenni, a' minőt nem találtam és a' mely, mint

gondolom, a' *Mit tett Mátyás királyunk a' tudományokért* 's a' t. Scholionra változtatott által, mellynek végén a' megmaradandó szavak találatnak, — de a' melynek eleit ki nem törültem annélkül, a' sietésre szükség nem lévén, minthogy Eggenberger Úr a' Prof. Révai tanácsából a' nyomtatást magára nem vállalja, nem reménylhetvén a' nyomtatványok keletét. Virág Benedekkel az oly régen óhajtott együtt lélelt még meg nem ejthettem 's Professor Révayval is nem beszélhettem; a' jövő Póstán, reménylen, mindkettőről írhatok. Többire baráti 's atyafiúi szíves indulataiban ajánlott. maradok
Édes Uram Bátyámnak

alázatos szolgálja
Ragályi Tamás.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 175. sz.]

796.

Kazinczy -- Szentgyörgyi Józsefnek.

Kázmér, August 8d. 1805.

Lelkem' becses fele! Iphigenie megszületett. Te vagy az első a' kinek ezt írom, mind *háládatosságból*, példátalan és soha meg nem érdemelhető barátságodért — mind *az atyai örömmek édes új érzésében*, ismervén eléggé, melly igen ticiid ezek az érzések, mellyekkel lelkem most el van telve. Imádva szeretett anyja tegnap éjféli 11 oltá reggeli 4ig szenvedett. A' gyermek ép, nagy, és gyönyörű. még pedig nem csak az én szemeimnek. Keresztszüleji B. Wesselényi Miklós és az ő nagylelkű felesége; a' gyermeket B. Splényi Magdaléna Kisasszony fogja a' keresztvíz alá nyújtani: Te pedig édes Szentgyörgyim, kedves hitveseddel Komáknak vagytok megkérve. Fűzze-össze lelkeinket ez az actus *újabb lánczokkal*, minthogy *szorosabbra* fűzettetniek lehetetlen.

Ezen leveletem vévén, a' Dobozy Háznál Margitai Úrtól járj végére, ha nincs e Debreczenben Mélt. Gróf Török József Úr, a' Sophie Onkelje, és ha ott van, keressd-fel, olvassd-fel előtte leveletem 's ajánlj engemet Sophieval és Iphigenievel atyafiságos gráziájiba: Magad pedig kérd, hogy Tégedet nézzzen úgy, mint nékem barátomat 's jóltévőmet. Spáh Urat és a' Szép Susit kérd hasonlóképpen Komáinknak. Nekem az a' legfőbb vágyásom, hogy magamat és az enyéimeket a' Jókhöz csatlhassam; 's ezt az áldást nyomon atyai első csókom-

mal a' kis Fizsi homlokára. Ha Dobozy Mihály, Mihályné és Lajos's Baranyi József barátim Debreczenben vannak, ezt jelentsd nekik is mint Komájinak. Élj szerencsésen, és szeress.

Az Onkelünknek kézcsókunkkal jelentsd, hogy ma indul levelem Postán Miskolczra is.

tisztelőd, barátod
Kazinczy Ferencz.

September első napjáig itt maradok.

[Megjelent a «Kazinczy lev.» III. kötetében.]

797.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Kázmér, 8-a Aug. 1805.

Iphigenie ma megszületett. Ezt Bihar Vgyei Assessor Nagy Gábor Urnak és Asszonyának barátságos tisztelet fejébe jelenti 's Komájinak meghívja

Kazinczy Ferencz mp.¹

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: Q. H. 960.]

798.

Ragályi Tamás — Kazinczynak.

Pestről 8dik Aug. 1805.

Édes Uram Bátyám!

Tisztelt Barátom!

Voltam Virággal, nyájasan fogadott, a' véle két óráig tartott biztos beszélgetés (mellyet egy ötlet valahova hívó Szervita szakasztott félbe), melyben mindenkor barátságos vagy Amicejének szállított, már előre láttatta véllem azt a' boldogságot, mellyet az ő esmerettsége által fogok idővel érzeni. A Sylvester Grammaticájáról semmi vélekedését sem mondhatta, mivel még az kezénél sem volt jó formán.

Voltam Révaynál, ez is oly nyájasan fogadott a' mint csak lehetett; ha még egy néhány nagy embereinkel így járok, alig ha el

¹ Nagy G. jegyzete: «Vettem Aug. 20kán 805. Mind ezekre válaszoltam Okt. 31kén 805.»

nem hiszem magamat; — Révay azt mondja, hogy jegyzéseit Nagy Gábor Úrtól már elküldötte, gyönyörködve szólt arról, melyben az új Szigetet körül vevő Gemnek vagy Gemenek olvastatható folyó viz nevet fel találta, — tellyes magával való bizodalmas megelégedéssel szólt a' Verseghivel való periről, mely elég tüzesen foly közöttök a' méltóztasson vagy méltóztassékról, 's eléggé sértegetik egymást érette.

Én ennek a' holnapnak végével indulok hazafelé, a' mikor ha még ott találhatom kedves Uram Bátyámat, Kázmérba fogok tiszteltére lenni. Többire atyafiúi 's baráti szeretetében ajánlom magamat 's maradok Édes Uram Bátyánnak

alázatos szolgája
Ragályi Tamás.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 175. sz.]

799.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Kázmér, 9. Aug. 1805.

Méltóságos Úr!

Ma kereszteltetem meg tegnap született leánykánat. Iphigenia nevet adtam neki. — Ez *szokatlan* de nem *kevély* név. Szokatlan lévén, maga ez is nagyra ébresztheti a' gyermeket. Ha kevély nevet adtam volna, az nevetségessé fogta volna fehetni. Ráth (a' hajdani újságíró, most Győri Luth. Magyar Predikátor) a' fiát Socratesnek nevezte. — Németh László pedig (Győri Luth. Prof. a' Statistica Írója 's Gr. Teleki Domokos utazásainak fordítója, nekem igen becses barátom) a' magáét Arisztippnek, az öcsém, Miklós, a' magáét Gustáv-A dolfnak, bizonyosan nem a' mostani azon nevű fiatal-úr kedvéért, hanem azért, a' ki Lüczennél elesett. Én ha fiam lett volna, Emilnek kereszteltetem volna. — Leányomnak a' Mélt. Úr testvére a' kereszt anyja, kereszt atyja pedig Sógora, kiket most B. Splényi Magdolna Kis asszony repraesentált, a' nagy Generalis Orczy Lőrincz unokája. Azon voltam, hogy a' gyermeket mind neve, mind kereszt szüleinek emlékezete virtusra ébreszthesse idővel, és ugyan ezen okból minden általam meleg szívvvel szeretett jó emberrel lelki-atyafiságba fűztem, azokat komájoknak [!] híván meg. Engedje meg a' Mélt. Úr, hogy leányom a' Mélt. Urat is ezeknek

számokban lelhesse, tekintse őtet úgy mint magát, és ha korántabb halnék-meg, mint vélem, emlékezzék meg, hogy az Iphigenie atyja a' Mélt. Urat szívesen szerette. El lévén foglalva az atyai örömök és gondok által, sietek végezni leveletem 's maradok alázatos szolgája 's hív barátja

Kazinczy Fer. npr.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

800.

Kazinczy -- Id. B. Wesselényi Miklósnénak.

Nagyméltóságú Báróné.

Különös tiszteletű Asszonyom!

Sophie tegnap reggel engem egy szép alakú leány gyermek' atyjává leve, kit Nagyságodnak és nagylelkű férjének nevében ma a' mi igen becses barátnénk, Mélt. Báró Splényi Magdolna Kis asszony' karjain Iphigenia nevezet alatt kereszteltettem-meg. Nem hagyhatok gyermekemnek 's általa maradékimnak becsesbb adományt, mint azoknak emlékezeteket, a' kiknek nevek őket virtusra 's Haza' 's igasság' szeretetére ébresztheti. Ez ragadott engem arra a' mérészségre 's kevélykedésre, hogy Nagyságodat 's azt a' nagy férjfit kérem kereszt szüléjének, a' ki a' Nagyságod jobbját megérdemlette és a' ki oly világos jeleit adja annak, hogy Nagyságodnak ismeri egész becsét. Ez ösztönözött arra is, hogy itt nem másnak karjain nyújtassam a' kereszt víz alá, hanem a' generalis 's Abaújvármegyei Fő Ispán Báró Orczy Lőrincz unokájáén, a' ki elég nagylelkűséggel birt páratlanul maradni, hogy árván maradt leány testvéreit nevelhesse, és a' ki mind lelkének kultúrája, mind erkölcesinek feddhetetlensége 's érzéseinek nemességeek által minden jóknak tiszteletét megnyerte. Engedjen-meg tehát Nagyságod mérészségemnek, 's ebben is nézze egyedül azon szent tisztelet' bizonyosságát, mellyel tündöklő Személye eránt viseltetem.

Maradok alázatos hív tisztelettel

Nagyságodnak

Kázmér, 9d. Aug. 1805.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz mp.

Tisztelt nagy barátom!

E' napokban vettem levelét a' Rózmetszőnek. Biztat, hogy még e' hónapban fogom munkájának próbanyomásait venni. Ha szavát állja, Septembernek első napjaiban magam viszem-meg azt mutatóban, hogyha hibás valami részében, megigazíthassa. Addig fogadd elhalhatatlan tiszteletemnek megújított bizonyosságát. Élj szerencsésen! A' Virtus jutalmaztatója dicsőítse-meg magát bemed és légedet a' Virtusnak újabb meg' újabb jelenségeiben!

Örökös tisztelőd
Kazinczy Ferencz mpr.

Kivül: ¹

d'Ér-Semlyén. à Madame Madame la Baronne de Wesselényi,
née Dame de Cseroy.

p. Somlyó, Zilah

'Sibó.

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós görösöni levéltárában.]

801.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Kázmér, 9. Aug. 1805.

Édes barátom,

Sophie engem tegnap reggel egy gyönyörű leányka' atyjává tett, kit ma a' mi igen becses barátnénknak. Báró Splényi Manczi kisasszonynak, a' halhatatlan Orczy test és lélek szerint való Unokájának karjain, Iphigenia nevezet alatt kereszteltettem-meg. Már tehát kettős kötélekkel vagyok esatolva a' világhoz, 's újabb erős kötélekkel az én kedves Sophiemhez. A' gyermek mind azoknak ítéletek szerint, a' kik látták, méltó, hogy a' Gráziáknak áldoztassék. Az Ipm ugyan azt mondja, hogy szebb gyermeket nem látott. Némellyek azt jövendőlik, hogy szája' táján hozzám fog hasonlítani. Az én ohajtásom az, hogy arczatjának némelly vonásai atyját, némelly más vonásai pedig anyját találtassák-ki. Térdre buktam, midőn a' kis csecsemőt megláttam, 's kértem az élet' Istenét, hogy éltesse, a' Jónak, Szépnek 's Igaznak szeretetében nevelje, és adja neki azt a' szerencsét, a' min az atyja mindenkor leginkább töreke-

¹ A levél zárlatán kissé rongált piros pecsét s fölötté e jegyzés: »1805. 30. July—9. Augusti. Kaszintzki.«

dett, hogy szerettség a' Jóktól, ha bár lakolni fog is ezen szerencséért, mint az atyja lakolt. Az Istenség gyakorta a' szenvedést is áldásúl küldi. Küldjön ő reá is, ha nékie úgy tetszik! csak hogy a' szenvedést változtassa áldássá.

Rickl ide indulásomig még nem küldötte-el Debreczenbe Epi-stolád' paketjét, Hartlében pedig nem zárt levelébe egy példányt is, és így én a' nyomtatott verset ez' ideig nem láttam. Sem a' kép felől nem tudok semmit túl azon, hogy Sok Udv. Agens Ur azt írta, hogy azt Nagy Gábor Debreczeni Prókátor Ur által fogja leindítani. Mig a' nyomtatást nem látom, nem küldhetek semmi rendelést Schindlmayernek a' Német fordítás eránt, attól tartván, hogy a' Magyar munka lenyomtatásával nem leszek megelégedve, 's a' Német mellé újra kell lenyomtatnom. Ne csudálkozz tehát, hogy ez a' dolog ennyire vonódik, és sem Te magad, sem Németh és Rajts barátink nem kaptatok-meg mind ekkoráig a' régen várt exemplárokat. Septemberben bizonyosan megkapjuk mindnyájan. Addig verse-det kézírásban senkivel nem közlöttem egészen, hogy annál mohab-ban kapja a' Publicum.

Daykának itt kaptam Ungvárról egy nagy csomó Kézírását. Versezetek — Grammaticai jegyzések — apró Biographiái a' Régi-ség' Bajnokjainak, talán tanítványai számokra — 's Nemzetünk histo-riájának egy régi töredéke Pray és Deguignes szerint. (Ázsiai dol-gok.) — Versei közt mind öszve is csak öt hat darab volt előttem ismétlen. Imhol ez egykik:

Menyegzői dal.

Boldog Pár! kit az ég ártani nem tudó . . . stb.¹

Prónaynak levelét utolsó levelemben közlöttem veled. Azolta semmit nem tudok a' Brabeutákról. Nyugtalan vagyok megtudni, mi történik.

Elfelejtém jelteni, hogy leányomnak Keresztszüléji Báró Wes-selényi Miklós (a' Kufsteini) és hitvese. B. Splényi Kisasszony ezeknek csak repraesentánsa volt. Élj szerencsésen tisztelt 's szeretett barátom!

örökös híved:

Kazinczy Fer. mpr.

Szóllasz e néha rólam a' Nagy Préposttal és Himfyvel? Tisz-teld a' Csór leányát nevemben. Ölellek.

¹ Kazinczy idézi az egész költeményt, a mint az a kiadásokból ismeretes.

Verseid Mstunát várom nyomtatás alá. — Sylvestert Eggenberger nem akarja felvállalni. Prof. Révai által eljlesztetvén, a' mint Correspondensem írja, hogy a' munka nem kap vevőt. Eggy 1539ben kijött Rudimenta ugyan nem fog mohon kapattatni — olly mohon, hogy nyomtatója meggazdagodjék a' kiadásból — de rendes, hogy azt eggy M. nyelv Professzora mondja Eggenbergernek. Török, szakad, a' munka ki jog jönni.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

802.

Kazinczy — Gr. Ráday Pálnak.

Ráday Pál g . . hoz.

Kázmér, August. 13d. 1805.

Kedves Grófom,

Hadd dicsekedjem-fel vele, hogy az ég az én házassági életemnek új örömeket adott. Sophie Anya. — Aug. 8-dikán eggy ép. egészséges. és a' mint nem csak az én atyai szemeimnek, hanem másoknak is látszik, igen szép ábrázatú és éppen nem kis természetű leánygyermeket szült. Másnap Mélt. Báró Splényi Manczi Kisasszony karjain Iphigeniának kereszteltettem; igazi kereszt szülője Báró Wes-selényi Miklós és Miklósné voltanak. 's a' megnevezett barátnékn ezeknek csak képeket viselte. — Az én kevélységem eleitől fogva abban állott, hogy magamat a' Jókhöz igyekeztem csatlani. Az volt az az áldás is, melyet Fízsimnek az első atyai csókkal adtam, hogy ő nyerje meg azoknak szeretetét és becsületét, a' kik az ő szeretetére 's becsülésére érdemesek lesznek. Engedd-meg tehát, tisztelt kedves barátom, Unokája 's Veje annak a' két Öregnek, a' kiknek szeretetekben én magamat olly nagynak mertem képzeln, hogy lyánomat Hozzád fűzhessem, 's lépj szép és jó Hitveseddel komáimnak számokba. Nem azért vágyok ezen dicsőségre, mert születésed ragyogóvá tett, hanem azért, mert jó vagy. Lógyen a' te mennyei szívednek 's hasonlíthatatlan vidám lelkednek eggy része az ő osztályrésze, 's nézze hitvesedet mint azt a' példányt, a' melly után néki magát képznie kell. — Te is kedves Darvasom, vedd jelentésemet barátságomnak bizonyságául, 's nézzd gyermekemet a' szerint, mint a' ki benned atyjának barátját fogja tekinteni. Tiszteletre méltó

Sógorodat 's Nénédet tiszteld nevében, 's kérd, hogy emlékezetemet ne szűnjenek-meg szeretni.

Éljetek mindnyájan szerencsésen! Élj Te, szeretetre méltó **RÁDAY** boldogul! boldogul *Nagyságod*, imádást érdemlő szép és jó asszony!

örökös tisztelőd:
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a Szemeretár I. kötetében.]

803.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Kázmér, Aug. 15d. 1805.

Méltóságos Úr,

nagy tekintetű barátom!

E' napokan olly számos leveleket írtam, hogy nem vádolhatom emlékezetemet gyengeséggel, hogy elfelejtkezett, ha a' Mélt. Úrnak írt levélben leírtam e a' B. Prónay László Exc. feleletét a' közlött levélre. 'S minthogy a' Mélt. Úr tegnapi érkezett levele azon írásom felől szól, melyet én a' Jutalom-Írások eránt Ő Exc.-hoz írtam és a' Mélt. Urral közlöttem volt, ezen bizonytalanságban ide rekesztem a' feleletet. Kis barátomnak tudom, hogy már meg küldöttem.

Budán 21. Jul. 1805. Hathatós Úri levelet vevén, azt Egyedül a' Magyar Literatúrában járatos Sándor fiammal közlöttem. stb.¹

Mélt. Úr, kedves barátom! Az én karakteremben leginkább nincs *rettenés*. Alkalmasint megmutattam úgy is mint Író, hogy nem tudom mit tesz *félni*. Bizonyosság erre Orpheusom és Hamletem Ajánló-levele, melyeket még most is gyönyörködve olvasok. Már fogdostak némellyeket 1794-ben, midőn Abauj Vgye Gyűlést tartott és publicálta azon parancsolatot, hogy egy Kassán költ Írás: *A' Kőművesek Jakobinusok* confiscáltassék; egy valaki felém fordult a' ki *hallgattam*, 's ezt mondta: Quid quid sit, Latomi sunt Jacobini. — Erre, minthogy a' *felém fordulás* provocált, felköltem, és bátor képpel 's hanggal ez feleltem: Civitatem miscere et Reges sicario more tollere non Latomorum est, sed Jesuitarum. —

¹ L. a 790. szám alatt közölt levelet.

Ezek a' Mélt. Úrral, a' ki által nincs szerencsém személyesen ismeretni, elhitethetik, hogy az én karakterem' Lexiconjában nem fordul-elő ez a' szó: *félek*. Azonban a' B. Prónay László Exc. levelében adott tanács, hogy ne járjunk zörögve, igen bölcs tanács. Emlékezik a' Mélt. Úr, hogy a' Csokonaynak emelendő Oszlop ideája melly örömmre ragadott engemet, emlékezik, mint irigylettem azt a' szép gondolatot. Vagy nem volt igaz az akkori örömmérség bennem, vagy nem a' *félelem* tesz most hideggé. Hadd szóljak szabadon.

A' mennyire ugyan tudom, még egy Irónk sem tiszteltettem meg illy tisztelettel: nem csak *Poetára*, nem csak *Magyarúl íróra* czélzok itt. Ha tehát ezt dobra-verés mellett cselekedszük, féltő, hogy eggyrésről az Ujságlevelek Censora, más részről a' (Horatius szavaként) genus irritabile vatum et scriptorum tétetik figyelmetessé és elrontjuk a' mit akarunk. Fogjunk hát másképpen hozzá. Dobra verés nélkül, *nélkül* szedjük össze mintegy száz ftot e' czélra 's ne szóljunk senkinek mind addig, míg a' Cippus felálland a' sir felett. Száz ftal azt felállithatjuk. Faragott követ reá csak azért sem kell tenni, mert azt Debreczenben, a' hol becses a' kő, bizonyosan sacrilegus kezek fogják illetni. A' téglát meghagyják 's könnyebben reparálhatják. Az én ideám az, hogy vagy egy simplex pedestal állitassék Csokonainak, vagy egy Római izlési Cippus. Themistoclesnek Athenában egy simplex négyszeg állitattott. Mind a' kettőt lerajzolom alább.¹ — 'S minekutánna felálland, írjuk-meg az Ujságirónak, írjuk-meg a' Cs. verseinek Praefatiójában. Én ugyan a' Mélt. Úr nevét — ha attól eltiltana is. meg nevezem.

A' genus irritabile scriptorumtól sok akadályt várhatni. Ennek példája lesz az a' mit ide írok: Nagy Gábor barátunk elvitte Eggenbergernek Pestre Sylvesterem Manuscriptumját, 's leveleket Virághoz és Révaihoz. Tudja a' Mélt. Úr az ujság levelekből, hogy Sylvestert mi teheti figyelmet érdemlővé még a' nem Literator előtt is. Azt várhatám tehát, hogy a' M. Nyelv Professora az Universitásnál boldogítani fogja szándékomat. Most veszem tudósítását egy barátomnak, hogy Eggenberger nem vállalhatja-fel a' munka kiadását, *mert Prof. Révai rettentí*, hogy a' munka nem lesz *kapós*. Pedig én a' munkát egy nagy gonddal irt Praefatio 's criticaí glossák által tettem igen is kapossá. De igen is, hogy az, a' ki maga Gramma-

¹ Az a két rajz, a melyre czélok, a levél végén van az eredetiben.

ticát ír, és a *tsch* hangot *ts*-nek festi, péld: *tsets* nem fogja secundálni annak igyekezetét, a' ki megnutatja, hogy a' mamma nem *tsets*, hanem *csecs* 's azt hozza bizonyításul a' **főbb okokon kívül** elő, hogy 'e' nevek: Csáky, Csanád, Csongrád, Cserey, Vécsey, Forgács soha sem irattak *Ts* által. A' Mélt. Úr familiai neve valóban a' példák között áll. Szívem emlékeztete reá, hogy el ne hagyjam.

Mostan tehát Sylvesteremet magam adom-ki, melly annyival terhesebb, minthogy familiámmal maghasonlottam, és a' jövedelmem a' dolognak törvényes elintézetéig megreked.

Az effélék Mélt. Úr, azt láttatnak tőlünk kivánni, hogy ne verjünk dobot, hanem Csehnek óhajtása szerint fogjunk a' nyers teljesítéshez, melly a' jövő tavasszal lehet meg, minthogy most mingyárt itt lesz az idő, a' mellyben nem tanácsos vakolni, mert ha a' dér megcsipi, lehull. — September elején látni fogom a' Mélt. Urat 's akkor szóval többet. Maradok igaz tisztelettel hiv barátja

Kazinczy Fer. mpr.

Hogy Sophie nekem 8d. Aug. leányt szült 's hogy azt Iphigeniának kereszteltetem, utolsó levelemből fogja tudni a Mélt. Úr, ha a' levél el nem veszett.¹

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

804.

Kazinczy — Péchy Imrének.

Nagy Tiszteletű Drága Jó Uram,*

Kedves Uram Bátyám!

Kedvesebb dolog mint az, hogy Uram Bátyámat Asszonyám maga húzta az én dolgaim' elintézésébe vagy legalább megítélésébe, engem nem érhetett. Bizom mind ügyemhez, mind Uram Bátyámhoz, 's tudom bizonyosan, hogy valamint mások egy néhányan, kik papirosaimat látták, úgy Uram Bátyám is másképpen fog ítélni, ha mind kettőnket kihallgat.

¹ L. a 799. sz. alatt közölt levelet.

* Kazinczy a levél elejére, bizonyosan utólagosan, ezt jegyezte: «Kertész eránt gondoskodunk.»

Igen is, Uram Bátyámnak fel kellett azon akadni, hogy midőn Álmosdon, Júl. 19d. dolgaimat előadtam, csak a' vetést említettem, és nem csak egy szóval is a' négy punctumból álló propositiót. De hadd producáljam hát az Asszonyám *írva adott tilalmát*, hogy erről **senki semmit ne tudjon**; még pedig *fenyegetőzve adott tilalmát*. — Azonban azt lehet erre mondani, hogy Uram Bátyám méltó volt volna, hogy exceptióba télessék; 's magam is bizatlankodással vádolnám magamat érte, ha lelkem ismeretinek azzal a' meg nyugtató bizonyításával nem bírnék, hogy azt csak azért nem hoztam-elő, mert nem volt velem az írás, és a' dolog *hosszas előadást* kíván, melyhez akkor már nem vala idő, mert így is igen későn értünk haza, s' Bátyám Kövér Imre Uramnak jelenléte 's beszéde elfogott. Nékem ezen propositiókból annyira nincs okom titkot csinálni, hogy ellenben még panaszosan hozom majd elő Uram Bátyámnak.

Az én sérelmem két czikkelyből áll, 1. hogy haszontalan múlik az időm 's nincs mit kezdenem. — 2. hogy irtóztató az, a' mit szenvedtem és szenvedek. Mind a' két czikkelyen által kell esnünk.

Uram Bátyám azt veti szememre, hogy az Anyámnak azt irtam, hogy *készüljön a' gyalázatra*. — Ez, így mondva, fenyegetőzés képpen hangzik, 's az igen is tiszteletlen 's nem gyermekhez illő szó. **De én nem irtam azt. Gyalázat** — volt a' levelemben. De nem volt fenyegetőzve. Négy esztendeig türtem csudálást érdemlő csendességgel. Próbájit látni fogja Uram Bátyám. Nem használt semmit. A' megváltoztatott mód, a' mozdulás kezdett használni, noha nem úgy mint kellett volna. Most azt irtam — és azért irtam, hogy készületem Asszonyám által megelőztessek — hogy admoneáltatni fogom Asszonyámat — egy barátunk által admoneáltatni — úgy hogy Asszonyámon fog állani eltemetése; mert a' dolgot úgy viszem, hogy a' dolog örökös titokban maradhat, ha Asszonyám az én igasságos és elmúlhatatlanul szükséges kívánságomat teljesíteni fogja. A' dologban tehát *kímélés* van, nem *fenyegetőzés*, — és a' *gyalázat* nevezete a' dolog által meg van magyarázva.

Ha vétkes vagyok, ha tiszteletlenül viselem magamat, dorgáljon-meg, piritson Uram Bátyám egész érdemem szerint. De ez csak akkor eshetik-meg, midőn mind ketten ki leszünk hallgatva.

Anglus kertet ültetni 's azért a' szántó földet elfoglalni nekem úgy jutott eszembe, mint az, hogy Semlyénben azokon a' szántó-földeken Gibraltári várat építsek és a' Mediterráneumot rajtok kereszt-

tül vonjam; vagy mint tavaly az jutott, hogy frajezimert vegyek-el. A' kikkel olyakat követtek-el mint a' mik velem követtettek, kén-telenek illy vádakra fakadni.

Uram Bátyámnak útmutatását a' recursus dolgában a' leghálá-datosabb szívvvel köszönöm. Horváthné és Gr. Schmeidegg nem hiszem hogy parallelumba hoztathassék velem. Ha Horváthnének csak boszantás, vagy csak fősvénység volt a' mozdítója, méltán vont magára útálatot. — Én példából tudom, mit veszthetek, ha tovább kell vinnem a' dolgot.

Eleitől fogva van elrontva a' dolog: Jósi hogy maga uralkod-hasson, 's magát tele szívhassa, minden gonoszságokat elkövetett. — Lehet e nekem azt rossz neven venni, hogy nem tetszett az a' propositio, hogy ott gazdálkodjak, a' hol nem lakom? Lehet e azt rossz neven venni, hogy Keserűbe nem mentem, látván a' Dienes haragját 's mások előtt való vádjait, mintha attól én fosztottam volna meg? Eggy formán gyermekei vagyunk az atyánknak, az anyánknak, tractáltassunk eggy formán.

Ő Excelljának a' Fő Ispánnak elküldém a' levelet. Nem rettegek dolgaim' megvizsgálásától. Gyalázat lesz: de látni fogja minden, hogy kéntelen voltam vele. Mindennek van határa, még a' gyermeki tisz-teletnek is. Örvendek, hogy olly bírám van, mint Uram Bátyám.

Ő Nagysága 's Sophie szívesen köszönik Uram Bátyámnak felölök tett barátságos emlékezetét, 's dolgaimat ajánlják atyafiságába 's egyenességébe. A' Mélt. Grófnak is elolvastam a' levelet; 's nem tartom azt, a' mit Asszonyám megbántás képpen veszen, hogy Ő Nagysága a' veje, leánya 's unokája dolgát barátságos bizodalommal hozván elő Asszony anyámnak, idegen dologba avatta volna magát 's bántást érdemlene.

Maradok alázatos hív tisztelettel

Az Úrnak Uram Bátyámnak
Kázmér, 17. Aug. 1805.

alázatos atyafi szolgája
Kazinczy Ferencz mp.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában.]

805.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Kedves Drága Barátom!

Édes Atyai örömedenn, és annak velünk való közlésin Feleséggemmel egygyütt igen szívesen örvendünk, és a' Méltóságos Aszszonyt alázatosan tisztelvén, annak tellyességet 's állandóságot kívánunk. Legyen a' kis Iphigenia engesztelő áldozat, de nem a' Calchás sententiájának kemény és nem emberi foglalatja szerint, hanem az ő nyájas szelidségű ártatlan tekinteti enyhítse meg a' legkeményebb szíveket, és kevés minútumok alatt hozza helyre, a' mit esztendők el rontottak!

Méltóságos Gróf Török József Úr vásárkor ide benn nem vólt. én legalább itt létinek végire nem járhattam az előmbbe adott úton. leveleidet haladék nélkül kézhez szolgáltattam. Spáh Sógor Uram és Húgom Aszszony alázatosan tisztelnek; szegény kedves húgom Aszszony egészen el fogyott, most lábadozván terhes betegségiből: intettem is a' jó példával, hogy leg alább valami haszon fejibe méltóztassék betegeskedni.

Még most is igen el lévén foglaltatva, szokásom ellen rövideden kéntelenítetttem írni; a' Méltóságos Gróf Ő Nagyságát alázatosan tiszteltem, a' méltóságos Aszszonyok kezeit tsókolom, a' kedves kis Iphigeniát Pallás nevelő karjaira ajánlom, és vagyok

Debretzenben, Augustus 18-án 1805.

egyenes szívű barátod
Szent-Györgyi József mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. hód. Lev. 4r. 176. sz.]

806.

Fazekas Mihály — Kazinczynak.

Debretzen, 20dik August. 1805.

Hát csakugyan nem igaz: hogy az olyan tzifra virágnak,
Mellyet ezer közül a' Természet, ki jegyezvén
Tellyesnek remekelt, soha sem várhatni gyümölcsét!
Meg bizonyítád ezt, diszes Növevénye Hazánknak.

Mert buja szírmokkal koszorúzva derült ki Virágod
 A' Nagy Eszek pompás Táblájánn: mégis ihol már
 Magvát is meg hozta. — Ne szünj Markodba nevelni,
 Oh jó Gondviselés! e' szép Növevény szüleményét.

Kivánom

Fazekas Mihály. F. H.

Kivül: 1

de Debretzin.

à Monsieur Monsieur *François de Kazintzy*. Assesseur de plusieurs
 Comtés.

p. Tálya, Ujhely, Velejte

à Kázmér.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 173. sz.]

807.

Csehy József — Kazinczyna.

Kedves barátom!

A' Dráva zúg ablakom alatt, 's azontúl egy kellemetes térség,
 mellyet nagy hegyek környékeznek. Kvártélyom igen alkalmas egy
 ura hagyott palotában, mellynek falai három dynastiát még megél-
 nek. Ma nyugvó napunk van, illik hogy eddig való bujdosásomnak
 fonalát le beszéllyem.

Utolsó leveletem Eperjcsről küldém hozzád. Kassán futva men-
 tem keresztül. Később tudtam meg Virágtól, hogy nem lett volna
 helytelen kérdezősködnöm a' városban, a' hol gyakran megfordúlsz. —
 Miskólcz igen jól mulattatott. Borsodbúl, Mező Kövesdről külön vévén
 magamat haza rándultam Csalóközbe, a' hol anyám, testvéreim és
 atyámiai érzékeny örömmel fogadtak; de az öröm nem vala tartós,
 mert negyed napjára vettem szomorú búcsút, 's le siettem Pestre.
 Itt Virág olly igen várt, mint én siettem jönni. Kivánságom betölt.
 Még egyszer örültem. Virág legjobb egésségben van, telik és hizik,
 élete hosszú időkre a' miénk. Portrait-ját és újabb Könyvecskéjít
 elhoztam, 's még egy két magyar könyvet, a' mennyit katonás бага-
 zsiámnak közzéje szoríthatam. — Pesten csak egy napot mulattam.
 Pázmádon utól értem a' sereget. Végre Fehérváron Veszprémen és

1 A levél zárlatán ketté tört piros pecsét s idegen kézzel a czimzés alá
 írva: «ist abgereist. Retour Debretsin à Ér-Semlyén.» —

Csáktornyán által tevén útamat, kiértünk Magyar Országból Styriába, Vandalusok közzé.

Első Styriai Statiók, Friedau várossa, figyelmetességemet magára fordította. Ezt magyarul Ormosdnak nevezik, a' mit bold. Vályi sem tudott, 's több iróink sem tudnak. A' Várban két fapaizsra akadtam, mellyeken a' Hethesi Pethe familia czimere és titlussa szemléltetik. Mind a' két paizs temetésről való. Az időscbbiken az írás ez: Spect. Dnus Pethe de Hethes Liber Baro in Ormosd Szadvára Rhusso etc. Obiit an. 1627. A' másik, hihető, emennek a' fiáé, 's jobban olvasható ilyen körülírással: Illustrissimus ac Magnificus D. D. Petrus Pethe de Hethes Liber Baro in Fridau, Rhusso, Kis Tapolezany Eberhárd, etc. Dnus in Szadvar. Supremus Comes Cottus Tornensis. Aetatis suae an. 19 obiit, die 5-a Junii 1645.

Ez a' felfedezés arra a' gondolatra hozott, hogy ennek a' városnak régente Magyar Országához kellett tartozni. Külömben hol is vette volna originalis magyar nevét?

Potolban, németül Pettauban, készült az a' híres tábor, a' mellyből semmi se lett, a' mi felett méltán nem siránkozunk. Útunk Laibachig, Krainában, ki van jegyezve, további directiónkat nem tudgyuk.

En mind addig nem tarthatok számot leveleidre, míg bizonyos maradásunkról nem tudósíthatlak. Jelen valót pedig be rekesztem, hogy el ne késsek.

Ölel barátod

Cs. Ment József mp.

Potol Styriában. Aug. 21dik 1805.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 192. sz.]

808.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Ér-Semlyén, 25d. Aug. 1805.

Nagy érdemű 's kedvességű barátom!

Tavaly Májusnak 9-kén a' Váradi ferdő udvarán állok egy éltés Úrral, 's az egyik ablakban egy éppen ebéd alatt érkezett Tisztet pillantok meg. Kérdem azt, a' kivel szállék, ki légyen a' ki lenéz? 's ez mondja, hogy Major Sárosy András, hitvesével. —

Még akkor nap az Asszonnyal a' vizben öszvejöttem 's alkalmasint öszveismerkedtem, mert benne sok elnésséget láték, és az, hogy ő nékem mind atyjáról mind anyjáról, az Ura pedig csak atyjáról — rokonom, az egymás felé közelítést bátrabbá tette. — Tizenkettedik Májusban — (az a' nap becses napja vala Klopstocknak, - tudod Odájából) — zsebbelidet magamhoz vevém, magamhoz vevém egy kötet irásomat is, 's hárman, a' Májor, szeretetre méltó hitvese 's én, kimentünk a' ferdőhöz csak 50 lépésnyire fekvő tölgyerdőbe, leheveredtünk, 's én az asszonynak által nyújtottam Beltonodot, 's ő azt fenn szóval olvasta. Mind ő, mind a' férje igen meg voltak illetve. Az Asszony kérdé, ki legyen az a' Kis János? nem ismerem e személyesen? 's beszéljek hát néki róla valamit! mert az életnek nincs becsesbb öröme, mint a' jó embert, a' kit az ember becsül, közelebről ismerni, látni, 's tőle szeretetelni. — Elképzélhet'd, mi volt feleletem. Azután az én kézírásomat vettük elő, 's ő fenn szóval olvasta a' Marmontel Két Szerencsétlenét. Erőt vett magán; hangja el nem árulta szívének illetődését, de a' fekete selyem lepelre egy csepp esett! egy nagy szent csepp! a' legszebb szemekből. Melly jutalom! melly Apotheosis! Minekelőtte felköltünk, még a' N é g y P a l a c z k o t olvasta-el; 's így elindultunk, ebédelni. — Ez a' kézírás, kérdé, a' mellyet én ma olvastam, első *dolgozás* e, vagy a' *tiszta*? — Ah! mondám; nálamnál nincs ember a' ki nehezebben dolgozzék, és szerencsém, hogy a' munkát el nem tudom únni. De szabad e tudakoznom, kérdém, miként jut Nagysád ehhez a' kérdéshez? — «Én, felele, édes Bácsi, lyánykoromban sokat gyakorlottam magamat fordításokban; mind azért hogy a' német nyelvet jobban megtanulhiassam, mind pedig azért, mert örültem azon, hogy így a' más munkáját magaménak nézhetem». — — Ez a' barátság napról napra nevedett. Férje, midőn Novembernek 20-kán megholt, azt mondá nékem sokak előtt, hogy hitvesén kívül senkit nálamnál jobban nem szeret — azt hogy «az Isten engem azért szabadított-meg, hogy ötöt áldja meg egy baráttal»; 's a' tiszteletre legméltóbb 21 esztendő özveggy deli növéssel és egy igen jó ábrázattal, nékem és a' mi kedves Szentgyörgyinknek, barátnénk. Özveggye oltá Debreczenben lakik.

Augustusnak 19kén Szentgyörgyi és én kanapéja előtt ülünk. — «A' mi Kisünk . . . mondám én Szentgyörgyinek a' tiszteletre méltó Tini' jelenlétében, 's Tini' tűzbe jó 's félbe szakasztja szavamat. «A' *mi* Kisünk! a' *mi* Kisünk!» -- Néki az faj, hogy ő nem mondhatja azt, mint mi mondhatjuk, hogy az *én* Kisem! Pedig Kist

egyikünk sem szereti inkább mint ő; 's mit téssen az, hogy azt *Kis* nem tudja, hogy ő magát az övének nézi, mint mi? 's a' legszébb fordulatokkal ránk parancsol, hogy mi ötet juttassuk a' te ismeretségedbe, 's néked mondjuk-meg, hogy ő téged igen becsül, igen szeret. Én a' parancsolat teljesítését Szentgyörgyre hagytam. Ő azt kívánta, hogy mindketten írjuk-meg. Én magamat vonogattam. Pedig megtettem volna, ha eltiltott volna is. Megengedj, édes Kisem, ha a' dolog' előadása meg nem fog eggyezni azzal, a' mit Szentgyörgyi irand; én örömben magamon kívül voltam; édes volt nekem azt képzelni, hogy Kist — a' kit én Virággal és Báróczival leginkább szeretek, úgy is mint *Író*t, úgy is mint *Emb*ert! — és a' széplelkű, szép alakú Tinit öszvefont karral szemlélhetem. Tini nem a' nagy világ' dámájának formájokba öntetett: de ő szép, elnész, jó mint az Angyal lehet, 's megvan benne minden, a' mi az eszes embert elbájolhatja. — Ha Nagysádnak levele jő a' *mi* Kisünk-től? kérdén én ötet az asztalnál, midőn Szentgyörgyi ott nem volt; 's ő elmosolyodott. «De ha jő e?» kérdé. — Én azt tanácslanám, mondám, hogy előzze-meg Nágysád: írjon neki Nagysád. — Elmerült; nem! monda; félek, azt vélhetné, hogy eggyike vagyok azoknak a' bohóknak, a' kik tudós asszonyoknak akarnak tartattatni. — Ferencz Bácsi! tudja azt az éneket 's azt a' verset, a' mit a' szegény Andrisal a' Maga szobájában olvastunk? (Az a' francziából fordított Idylled volt). — Barátom! várd az oestrumot, és akkor írj neki. Szébb Epistolád nem igen lessz, mint ez; pedig te tudod, hogy a' *Szerettim'* édes honnya mellett én a' te Poesiáid közt epistoláidat irigylem leginkább. —

A' mi barátnénk *Ilosvay Christine*, Szatthmár Vgyei volt Vice Ispán Ilosvay László, és a' királyi Tábla Birája, Consil. Bay Ferencz Úr testvérenek leánya. Férje Sárosy András katona volt, 's az olasz táborban egy fejbeli lövés' koldusává levén, Major titulussal kilépett 's 36 esztendős korában megholt. Tini 21 esztendős lesz Novembernek 2dikán. Nagy testű, haja barna szög, gyönyörű növése van, mint Maria Theresiának ifjúkori képein látni. Nincs ember, a' ki első órájában is mindjárt tisztelője ne légyen. Eruditiót nem affectál, és ámbár magánosságban élvén sokat olvas, eruditiója nincs is, mellyért méltán áldhatja az eget! — de megtetszik minden szaván, hogy gondolkodó lelke van, 's hogy könyvek és jobb emberek közt élt. Az én életem sok édességet talál abban, hogy ötet ismerem.

Flórátot nyugtalan várom. Régen óhajtottam, hogy valaki kezdjen ismét egy Journált. Flóra nekünk Thaliánk Iessz, mert Kis írja, a' — *mi* — Kisünk. — Zaidodat megvettem, de még nem olvastam. Májusnak 4dike olta 9 nap vagyok itthon. Sok dolgom van. A' Debreczeni vásárban mondá Kis Istv. hogy már 400 költ-el Zaidodból, és hogy 3000 ftot vett-bé e' vásárban. Literatúránknak arany ideje érkezik; csak most ne hagyjuk abba. — Én kéntelen vagyok irásimat igen drágán adni. Ezidén fizettem a' Kamarának 1068 f. 50¹/₂ xrt.; ismét veszem a' parancsolatot, hogy még 496 f. 4 xrt fizessek, mert a' nékem küldött előbbi calculus hibás volt. Ennek pedig magamból kell kitelni, mert testvérimet nem terhelem. Édes barátom, miolta haza szabadúltam, neu ieltem embert. a' ki rajtam könnyítsen, a' ki gyönyörűséget leljen abban, hogy egy eltaposott emberen segíthessen. De én mindent csendes vérrel tűrök, 's a' Gondviselésbe vetett hitem olly erős, hogy azt hijába tántorgatja a' sors. ha a' sirig korbácsol is. Tudom én, hol a' hér, és az *enyém!* — Felmelegülve ezen szent hit által, — felmelegülve a' Tini szent emlékezetétől, öllelek-meg. Érezzd, hogy szeretlek! —

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

809.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Érdemes Barátom!

Iphigenia léte bennem valamint érzékeny örömet éleszt: úgy Barátságunknak állandóságára olj kellemetes szövetségnek Kedves záloga, melj minket szorossabban eggyeztet. Nemes lelkű férjfiu! ezen szövetség drága kellemje bátorit olj meg szállításra, meljet szivem legbelsőbb érzései rég ohaitanak. — T'enek szállitalak, és tudom hogy valamint ez által meg nem bántódoi, ugy által látod irántad viseltető egyenességemnek azon tiszta érzéseit, meljeket tisztelő szeretetedre szentelek. — A Jókra figyelmező Egek tartsák Iphigeniát, éltessenek Tégedet, hogy igy nevedésibe érezhessd az Apai örömeinek leg vigasztalóbb kellemetességeit. — Nékem Iphigeniával lelki Atyafiságba lenni annál kedvesb lesz, mivel Apját szeretni soha meg nem szünöm, Anyját pedig ismeretlenül is örökre tisztelni köteleznek azon betses érdemei, meljeket iránta viseltető forró szereteted tesz előttem érdemekké. — Sógorom, és Néném tisztelnék Grófnéddal

együtt: örömmel értették, hogy az Egek néktek Atyai, és Anyai örömet adtak, és meg tiszteltetésekét érzik abba, hogy a Te és kedves Grófnéd szeretetek illy kedves zálogának kereszt Attya és Anyya lehetnek. Éppen tegnap váltam el ezen tölleim tisztelt, és szeretet Atyámfiaitul néhány napig való mulatásom után és meg biztak avál, hogy most nem irhatván, jelentsem néked mind tiszta örömöket, mind meg tiszteltetésekért érző háládatosságokat, jelentsem, hogy bizonyos bajoskodásokba Sibóru! éppen ma indulván Kolosvárra, a mingyárt be áló holnapnak csak közepe tájjan gyönnek onnan haza, és így nem lehet azon rég ohaitot szerentséjek, hogy akkor, mikorrá határozad, Sibón tisztelhessenek. Miért nem irhattak pedig most, és miért kellett olj sietve Kolosvárra menniek, itt le irni kötelez a Barátság. — A sápodt Irigység Közép Szolnok vármegye Fő Ispányába,* és Soldossaiba üldöző indulatot élesztet Sógorom ellen azért, mivel az ő fejedelme iránt viseltető hivsége nem hivalkodó hizelkedésbül, Hazájához-Nemzetéhez meg bizonyított forró szeretete pedig azon érzésekbül szármoznak, meljek tulaidoni olj Hazafinak: ki a kedvező sors kellemjeit is magára nézve tsak Hazája Boldogságába leli. Hevesebb temperamentumát magok intézetekre tudván ezen fél emberek használni, még Májusba tartot egy közönséges gyü!ésen belé kaptak garázda módon — mert a meg tántorithatatlan egyenességü Wesselényi akkor is csak aszt álította, a mi a leg szentebb igasságnak volt czélozása, még is annyira ki költek ellene, hogy a gyü!ésekbül Törvényeink leg betsesb részének tetemes sérelmére ki tiltatot, — az ostoba, és Sardanapalus fő Ispány (mert annak nevezném, ha Wesselényi Sógorom nem volna is, és ha benne tekintetes érdemeket nem tisztelnék is) személjesen is meg bántván ötöt — midön butszüni ment hozzá, aszt mondotta: én a Méltóságos Urhoz butszüni gyöttem, jelentvén aszt is, hogy mivel meg bántódtam, elégtételt kapjak akár Törvény utasítása szerint, akár így — a kardgyára mutatván. — Ekkor a fő ispány erköltseihez illő fegyverre — botra — kapott és Wesselényi felé raktatván — ez kardgyát fél tenyéryire ki húzta, de önként és azonnal hüveljébe viszzá bótátotta. — A fő Ispány szolgálai indulatra alázódott néhány nemeseket, és gyü!evész eselédgyeit egybe lármázván, Sógoromat meg fogatta. hirtzollatta, kardgyát szijáru! le szaggattatta, egy szóval raita a neuntelen dühös-ködésnek hevét el követték. Mind két fél a guberniumhoz járulván,

* -Az itt festett Fő Ispán gróf Tholdi Zsigmond. — Kazinczy F. jegyzése.

annak rendelkezéséből köz gyűlésünk tartatot 26-a praesentis Zilahon az ord. Vice Ispány elől ülése alatt, meljbe én egy Beszédet mondtam az igaz ügy és Sógorom védelmére, törekedtem a nemes érzéseket fel ébreszteni az universitásnak azon igen kevés számú tagjaiba, kik Sógorom ellen szegeztek magokat, maga is két rendbeli jelentésibe kérte vissza vételit, de 14 embernek olj goromba. olj meg átalkodott volt lármája, hogy Praesesünknek voxra kellett a dolog elhatározását botsátani. 41 vox befogadtatását kívánta — 14 ellenezte, de conditiokat tévén fel, azok között volt oljas, mire reá állani Sógorom emberséges érzései, sőt Constitutionk épsége is ellenezte, és így kéntelen volt most maga le menni, hogy a gubernum előtt ilj sok rendbeli méltatlan meg bántódásait orvosolhassa. Ez az oka, hogy maga nem irhatot. és pennámra bizta irántad viseltető szeretete álhatatos egyenességinek jelentésit. Élj boldogul. érezd örömeit szereteted szerentséjinek. és Apaságodnak — én érdemeid bettsit tisztelve vagyok

Krasznán 30-a Aug.
1805.

álhatatossan hív barátod
Cserey Farkas mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 193. sz.]

810.

Kazinczy — Karner Lászlónak.

Verehrungswürdigster, theurester Herr Bruder,

Endlich habe ich also das Bild unseres allgeliebten Onkels! Die Malerey ist sehr schlecht, die Farben sind grünlich, ganz wider die Natur: aber die Zeichnung ist excellent, sein individuelles ist in dem Bilde ganz. Besonders finde ich den Mund sehr gut. Das Bild muss gestochen werden: so bleibt der originelle, edelmüthige Mann mehr im Andenken derer, die ihn liebten, und es thut meinem Herzen wohl, seinen Manen dieses Opfer der Dankbarkeit bringen zu können. Danken Sie in meinem Namen Herrn v. Pongrácz für seine Gefälligkeit auch unterdessen, bis ich die 27. f. ihm werde selber übergeben können, welches ich bald thun werde, da ich die Tante in Beretó besuchen will. Meine Anzeige wegen Daykas Gedichten in der Ung. Zeitung hat einen seiner Conscholaren bewogen, mir biografische Nachrichten zuzuschicken, und so bin ich denn bald im Stande seine hinterlassene poesien herauszugeben. — Sophie hat ein

sehr schweres Liegen gehabt; ich zitterte sogar für ihr Leben. Jetzt erholt sie sich schon. Iphigénie ist ein herzliches Kind. Nicht bloss in meinen Augen, sondern auch in den Augen von Fremden passirt sie für ein höchst interessantes Gesicht. Die Augen sind von der Mutter, vielleicht auch die stumpfe Nase; der Mund, das Kinn mag von dem Vater seyn. Gefühle der Natur, wie heilig sind die! Sophie glaubte ehe sie Mutter ward kaum, dass sie eine zu zärtliche Mutter werden könnte, aber sie sollten sie sehen, wie unersättlich sie an dem Kind hängt. Sie trinkt es selbst; und den vierten Tag träumte sie schon, dass das Kind herumliefe, u. sie frug es: Szeretsz engem? Die Antwort war: szeretem Mamácskát. Gäbe doch der Himmel endlich meinen vielen Leiden ein Ende, und erhalte er mir das Kind zu meinem Trost.

Sie schreiben mir von meiner Tante, von der Cousine nichts. Wie froh bin ich doch aus Ihrem Brief zu wissen, dass mein Brief in Ihre Hände kam! Empfehlen Sie mich ihrer Gnade u. umarmen Sie Ihre liebenswürdige Frau.

Kulin ist verewigt; sein Ruhm stirbt gewiss nicht aus. Wohl der guten u. gerechten Sache, dass der liebenswürdige Palatin durch ähnliche Züge die Comissionen u. Comissaere kennt!

Manzi Splényi schrieb uns heute die Nachricht, dass der Krieg den 24ten Aug. declarirt sey. Ich las dieser Tagen das berühmte Buch Napoleon Bonap. — — — Das ist grell! — sehr grell!

Leben Sie wohl, lieber Herr Bruder. Ich empfehle mich in Ihre schätzbare Freundschaft.

Kázmér, d. 1. 7br. 1805.

Ihr Sie verehrender
Ferencz.

Ein Fieber Access hielt mich länger auf als ich glaubte. Nur gehe ich nach Semlyén ab.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 173. sz.]

811.

Kazinczy -- Nagy Gábornak.

Kázmér, 5. 7br. 1805.

Pepi mondja, hogy az Urral volt 's az Urtól hallá, hogy Sophie anya etc. — Mondja hogy látta az én szép komámat is etc.

En betegen fekszem. A' lélek szenvedései által elgyengült test sárgaságot vont reám. Hogy kigyógyúlhassak, hogy ne recidivázhaszak, itt maradék, 's itt is leszek szüretig. Az ólta hogy az Urat láttam, sok bántások estek rajtam. De nem bírom eléggé a' tollat, hogy sokat írthassak.

Vette e leveletem Bécsben? Hozott e nekem holmit? Irjon az Ur Postán, 's írja meg azt, a' mi engem interesszálhat. Levelét a' Velejteit Postáról váltom-ki.

Révai, azt hallom, az Ur által nekem irt a' Gemen vize felől. Kérem levelét. Hát Virág hogy fogadta? Daykának nagy csomó Msját kaptam ajándékban.

Mit végzett az Ur Bécsben? mit remél?

Pepiné viselő; szégyen lesz hátra maradni. Köszöntöm barátinkat: az Úrtól pedig gyakor leveleket kérek. Adieu.

Inasom egy Notát ad az Urnak, hogy végye által holmimet Rickltől. Azért adtam neki kezébe, hogy ha az Ur nem talál Debreczenben lenni, néki is ki adassanak pakétjeim. A' pakéteket bontsafel mind és bánjon így velek:

1. A' Kis János Epistolájából két exemplárt vegyen ki, és küldje fel első postával. De addig nem lévén czélom, hogy kéz közt forogjon a' nyomtatás, míg mellé nem nyomtattatik a' Német fordítás is, kérem az Urat mindenre, hogy a' több exemplárt mind peesételje le, és adja az inasnak, 's a' verset senki ne lássa.

2. Hogy ha más pakétom van, azt is adja neki.¹

3. Lesz egy kis pakét két kuprummal. A' kuprum lenyomását (NB mind a' két képet) küldje fel nekem Postán; magát a' cuprumot tartsa-meg magánál, míg érte megyek 's a' Portót az Urnak lefizetem. Ricklt az Ur elégitse-ki.

Fő Hadnagy Fazekas Ur verseit Álmosdról felhoztam. Magam viszem le Debreczenbe 8berben.²

Szekerem egy hét alatt vissza jó. Küldje-fel az Ur általa mind azt, a' mije küldeni való vagyon, 's hogy felhozhassák, adja által most Inasomnak.

¹ Kazinezy az 1. és 2-vel jegyzett sorokat. úgy látszik, utólagosan kitörlölte. —

² Egész oddig kihúzta Kazinezy a föntebbi 1-gyel jelzett szótól kezdve.

Ezen két rendbeli írást ¹ Báró Geizler József adta kezembe fine intabulationis, in Comitatu Zabolcsiensi. — Kérem az Urat, cselekedje vele a' mi kell.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: Q. H. 960.]

812.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Kázmér, 5. 7hr. 1805.

Édes barátom,

Holmi tudósítások, mellyeket gazdaságom felől vettem Semlyénből, közel két hétig hánykódások közt tartották lelkemet, 's annyira vittek, hogy nagyon megijedt az I pam, 's vagy forró nyavalyától féltett, vagy sárgaságtól, mert hideg környékezett meg rettentő hőséggel. Végre nyavalyám sárgasággá decidálta magát. Hánytatója 's mannája, minekelőtte Dr. Mecznert megkaphatánk, megszabadított a' nagyjától. Jobban vagyok, de dagadva vagyok, Meczner azt mondja, hogy a' Cúra jól ment, 's rheubarbarát praescribált sáliákkal. Ismerem a' nyavalyát: 1791ben sokáig kinzott. Félvén a' recidivától, nem megyek Semlyénbe, hol új historiák várnak. — Bátyám Péchy Imre Úr közbe vetette magát. Meglátjuk mit nyerek. Én Széphalmot választottam lakóul és birtokul a' mellette való földeknek egy részét 's egynehány embert. A' két utolsót nem óhajtja Józsi és nem tudom mi lesz a' dologból. Sophie úgy 1¹/₂ órányira lesz imádvá szeretett jó szüléjítől, én pedig I pamtól és napamtól. kik úgy szeretnek mint gyermekeket 's segéllenek. Legnagyobb az, hogy Semlyéntől esem messze, hol nyugodalmat nem várhaték.

Sophie szívesen köszönt. Ugyan ezt parancsolták szüléji, midőn még nem gondoltam hogy itt maradok. A' kis Fizsi egy szép gyermek. Mintegy egy hetes volt, midőn valamely kelés ütötte ki magát rajta, melly mig rejtve volt, a' Bába elvesztette reményét megmaradása eránt. Láttad volna akkor, hogy az az asszonyka, a' ki viselős korában sem hitte még, hogy szeretni fogja gyermekét, mit tevé! — Négy napos volt a' gyermeke, midőn magához szállít, és beszéli álmát: Iphi már járó, beszéllő gyermek volt; együtt sétált vele: 's az anyjának ezen kérdésére: *Szeretsz engem?* ezt felelte magyarul:

¹ A gyűjteményből hiányzanak.

Szeretem Mamácskát! Hát fogsz e tanulni? -- *Fogok Mamácska!* — Melly boldog érzések!

Hogy levelem kezédbe ment, onnan tudom, és egyedül onnan tudom, mert a' Sógornak, Pepinek, a' Debr. vásárban Nagy Gábor barátom mondotta, hogy Sophie Anya: Kövér pedig mutatta neki levelemet is. — Senki sem válaszolt barátságos levelemre: talán mert nem hitték hogy levelek itt talál. — Hiszem tehát, hogy levelemet az anyám, a' húgom, és Dobozy is vette. — Az Onkel nem vala Debreczenben. Édes barátom, áldjon meg Isten minden örömeikkel! Hitvesedet tisztelem, lyánykáidat 's fiadat ölelem. Én szüretig itt maradok. Mi újság nálatok? Élj szerencsésen.

K. F.

Péchy Imre Bátyámnak szóló levelemet ajánlom barátságodba. Cselekedd, hogy minél előbb vegye. Az én házi dolgaimat illeti: és még Gyűlésig kell vennie.

[Megjelent a «Kazinczy lev.» III. kötetében.]

813.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Kázmér, 10. Septbr. 1805

Nagy tekintetű 's igen nagy becsű barátom,

Ágyban írom levelemet, egy undok 's alkalmatlan nyavalya, a' sárgaság, az elhúlt holnap utolsó napján nekem jött, 's azolta rettenetesen elkínoz. Szerencsém, hogy az Ipamnál ért: mert ez addig is, míg az Orvos kijött a' Városból, nem késett a' Cúrával 's a' nyavalya mérgét elfordította, úgy hogy az Orvos alig tehetett egyebet annál, hogy a' Cúrárt javallotta 's folytatását rendelte. Azonban az őszi hónapokban veszedelmes lehet a' dolog, 's megeshetik, hogy Kázmért tovább fogok múlatni, mint véltem. Ime, barátom, így ingerli a' környülállás vágyásomat Hozzád és a' tiszteletre legméltóbb emberhez 's Asszonyhoz mehetni. —

Utolsó leveled nekem igen kedves vala. Becsülöm azt a' szerencsét, hogy hozzád a' bizakodás tónusában szólhatok, Hozzád, kit azon nemes érzések miatt, mellyekkel minden leveleid eltöltek, teljes szivemből, teljes lelkemből, és minden erőmből szeretlek. Édes dolog tulajdon érzésinket másban feltalálni, édes azt látni, hogy az idegen

szív a' miénknek érzéseit visszazengi! — De levelednek egy más becse is vagon. Sógorod fölöl itt hazug hírek terjedtek-el. Már Semlyénben, éppen a' midőn onnan Augustus utolsó napján ide meg indúltam, Kövér Rubennek ott lakó testvére beszéllé nekem, hogy a' Szolnok Vgyei Fő Ispán a' faluban hálván, ötet magához hívatta, 's elbeszélte neki a' tudva lévő dolgot, és néki is megköszönte, a' mit Ruben csinált. Toldit nem ismerem: igen a' fiját, a' ki Sárosinét elvevé, kinek tüzeben magam is égtem két esztendeig, 's útmutatás nélkül oda hagytam. Rendes dolog, hogy a' virtusok egy részről, más részről a' vétkek a' legszorosbb egyességben vannak egymással. A' poltron egyszersmind együgyű, ostoba, alacsony érzésű, bosszús, nevetségesen fecsegő. Kötelességnek tartottam a' Sógoromnak megírni a' hirt, a' ki bennünket, mintegy 8 nappal a' hazug tudósítás által búsitott-el, melyet az Ujhelyi (Zemplény Vgyei) gyűlésen halla. Kértem ötet, hogy Ipának Szatthmár Vgyei Fő Ispán B. Wécsy Miklósnak olvasná el levelemet. Áldassék az ég, hogy W. egy újabb szép oldalról ismertetik.

«Mitsoda? Nemes emberre botot?» — Nem bot ez, hanem páleza. Ezt így beszéllé Toldi. — Módját fogom ejteni, ha Hozzád menedek, hogy ezt a' Carricaturát megláthassam.

Elj szerencsésen, barátom, jelentsd tiszteletemet Sógorodnak, Nénédek, 's szeress. Maradok változhatatlanul tisztelő barátod

K. F. mpr.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

814.

Németh László — Kazinczynak.

Győr, Szept. 10dik, 1805.

Szeretett Barátom,

Utolsó leveledben jelentett atyai örömdöt éreztük mi is tellyes szívvel, 's ohajtottunk az egekre boldogulásáért virágozni kezdő familiádnak. Tsak Téged éltessen annak közepette a' jóltévő Gondviselés, leszz áldássá, leszz örömd. Iphigeniadat örömmel atyafiságunkba vállaljuk. Mi a' testnek és vérnek atyafisága a' lelkeknek atyafiságához képest!

Szeressék gyermekeink is a' jót, a' szépet, az embert, a' hazát, hatalmasabb lántzok fogják őket öszve szoritani, mint ha ugyan

azon szív alatt nyugodtak volna. Legyen e' földön virtus, öröm és megelégedés a' részek. —

Az előbbi leveledben jelentett kívánságodra nézve is azonnal meg tettem a' lépéseket: várjuk el, mi leszz a' dologból. —

A' Tokainak küldésével le forráztál, 's könnyen az következhetik belőlle, hogy hozzád hasonló esetekben folyamodni nem fogok bátor-kodni. A' barátság a' költsönös kedveskedéseket szereti tsak! Adják mind az által az Eggek, hogy meggyógyulásomra érkezzenek az elindított bouteillák, hogy egész megelégedéssel és háborítatlan örömmel ihassam Nectartokból egésségtekért, egésségünkért! Most még távol vagyok ezen ohajtott tzeltől, noha naponként való előmeneteleimmel azt tsak ugyan kitsinyenként meg közelíteni láttatom.

Kisünknek epistoláit máig sem vettem. Honnét várjam? most volna legjobb ideje megérkezéseknek.

Grammaticai munkáidnak folyamatjában igen belé illene. ha Révai Miklós Grammaticáját és antiquitásait az Annalisaink számára recenseálnád — tedd meg, kérek.

A' kedves betegedet feleségemmel egygyütt tiszteljük, tsokoljuk kis alaktokat, én pedig a' leg forróbb szeretettel szorítlak vigasztalást ohajtó szívemhez.

hiv Némethed sk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Iród. Lev. 4r. 176. sz.]

815.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Kázmér, 11. 7br. 1805.

Io, Paean!

Ma veszem B. Prónay Sándornak levelét, 's örömben, hogy az én kedves barátom KIS nyerte-el a' pálmát, felejem, hogy beteg vagyok. Tisztelt, nagy férjfi, örök dísze Nemzetednek, fényesítője barátidnak. élni fogsz! Érezzd teljes mértékben azt az örömet, mellyet magadnak szerzettél, azt, hogy javallást nyertél, és hogy hathatósan boldogítottad azt az ügyet, mellynek szolgálsz. --- Imhol a' Prónay levele. Vévén azt, a' mellyet én irtam ezen dologban Prónaynak, és a' mellyet tőle válaszképpen vettem, illő hogy fíjanak levelét is vedd, és tudd mi történt. Nem árulom-el a' barátságot, midőn Prónaynak levelét veled közlöm, melly neki talán nem volna kedves — (a'

mennyiben nem szeretjük, hogy a' mit barátságos bízakodással mon-
dunk egy másnak, az általa egy harmadiknak is mondattassék) —
de ha elárulnám is KISnek, a' nemes-lelkű barátnak árulnám-el, a'
ki tudja, mint kell ezen tudósítással élnie.

Pesten d. 6. Sptbr. 1805. Nemes lelkű barátom! Érezvén, sőt az
édes atyámnak írott leveledből tudván is, mely nagy részt veszen a'
Te, a' hazai literatúrát szerető, 's azt első ifjúságottól fogva nagyra
nevelő lelked a' tudva lévő jutalom írások elítélésében, barátságos köte-
lességemnek tartottam lenni ezen interessáns és a' Hazánkban maga
nemében első dolognak kimeneteléről Tégedet, úgy is ezen literatúránk
fő oszlopát, tudósítani. Által esvén tehát az elég számosan beküldött
írások' olvasásán, a' mult szombaton Kultsár István Uram, a' ki ezen
dolognak egyedül a' kezdője, előmozdítója, lelke és mindenese, a'
barátjaival hozzám jöven, elővették a' dolgot 's minekutánna némelly
principiumokat előre megállapítottunk volna, p. o. hogy a' kik mago-
kat megnevezték, a' Concurrentiába nem jöhetnek, 's több affélet,
majd nem egy szivvel szájjal az első koszorú ezen következendő
Jeles-mondású írásnak: *Pannoniae mihi sunt dulces* etc. etc. itél-
tetett. A' második jutalom eránt egy kis kérdés volt az *Attulere*
sitim tempora! és az *Ad republicas sanandas* között; úgy hogy e'
kettő közt fel akartuk osztani az accessitot, de azután meghagytuk
az elsőnek az egészt; a' másodiknak pedig, a' mellyet jelességéért
ki nem akartuk [?] hagyni, egy harmadik kissebb jutalmat, vagy
is második accessitot rendeltünk hevenyében; melly ugyan jól esett.
Ez így megesvén, a' leveleket felbontván, ime az első *Kis János* —
a' második *Pánczél* (úgy tetszik) *István*, Kendi-Lónai Ref. Predik.
Erdélyben — harmadika pedig Pucz Antal Nagy-Bajesi Pleb. Győr
mellett találtatott. Ez ugyan szép! három különbféle vallásbeli három
pap, mint egy a' 3 vallás kezét láttatik fogni a' nyelv' nevelésére.
Jó ómen! az Isten tegye foganatoszá. — Némelly politicus tekinte-
tekre való nézve is igen jó. —

Az első írásnak dicséretére egyebet nem mondhatok, hanem
hogy 100 aranyban mertem volna fogadni, mondottam is sokaknak
(minekelőtte főképp az atyámnak irtál), hogy az írója senki sem más,
hanem Te, kedves barátom; nem tudván a' hazában mást, a' kinek
a' M. nyelv tökéletes tudása mellett a' külső nyelvek annyi ismeret-
sége, olly finom ízlése, és annyi, praejudiciumok nélkül való disin-

teressentiája legyen, mint a' milyen ebből az írásból kilátszik. Úgy tetszett, mintha ama' beszédjeidet hallanám, a' midőn két esztendővel ezelőtt hozzád szerencsém volt. Az Írás végén megjegyzette az Író, hogy a' midőn éppen indulóban volt, az írásra egy tudós barátjának szép jegyzéseit vette legyen, 's fenn tartja magának, hogy azokat, ha szerencsés leend, maga 's közönség' hasznára fordíthassa, 's azolta hallom, hogy Te valál hozzá ezzel a' barátsággal. — A' második a' *Sitim* etc. is egy derek tudós munka, még talán tudományosabb: de a' tudománya nem jön le egész a' mi időnkig, 's nincs is a' tárgyhoz úgy alkalmaztatva mint az elsőben. A' harmadik is ugyan egy jeles munka, és in alio genere. főképp nagy oratoriával 's buzgósággal van írva, hogy egy első rendű híres Debr. papi orátor munkájának néztem. Most ezen három munka kinyomtatásáról és ismét új problémának kiadásáról gondolkozunk, vagy is inkább gondolkodik a' mi érdemes Hazánkfija. Kultsár, a' ki magát ezen nemes czélnak egészen szentelni akarja. Ezenkívül Sógorom, Gr. Teleki László ezen tárgyról írt igen jeles munkája is nyomtatásban ki fog jőni, hihető ezekkel együtt. A' többi, még talán egy német írást kivéven, mintegy 18—20 írás, nem volt igen haszonvehető. Többnyire haszontalan dicsekedéssel absolválják a' dolgot, a' M. nyelvet éjig magasztalják, 's külömbféle a' dologhoz nem tartozó, p. o. a' M. nyelv' másokkal, kiváltképpen a' Zsidóval való atyafiságba, kiterjedésébe, 's ilyenekbe ereszkednek.

Az előtt az atyámnak, most pedig a' Sógoromnak Gr. Rádaynak írott leveleiből, nagy örömmel 's egész részvétellel értettem mind boldog házasságotat, mind most szerencsés 's örvendetes atyáskodásodat. Az egék légyenek tovább is, életed' minden részeiben, szerencsésé és boldoggá. —

Az utolsó st hozzá leírtam, édes KISEM, mert az szívemet érdekli. Te szerencsés férj és jó atya vagy; ismered örömeimet. Oh mint füzte szorosssban hozzám az én szeretett Sophiema a' kis Fizsi! 's melly gyönyörűség nékem azt látni, hogy ez a' fiatal anyácska kaczag minden alkalmatlanságot, maga szoptat, maga dajkaskodik, és a' gyermeknek éjjeli sikoltására nem Pólálóját (Kindswuib), nem Rengetőjét (Kindsmüdchen) költi-fel, hanem maga szökik-ki az ágyból. A' minap egy képzelhetetlenül kedves scénám volt. A' Gróf és Grófné, a' Sophie ott nem létében, Iphigenie felől beszélgettek, A' gyermek holnap lesz öt hetes, és így fizionomiája felől még nem

szóllhatni; de kéntelen vagyok mondani, hogy minden azt vallja felőle, hogy az, ha így marad, első karú szépség lesz; szebb metszésű setét kék szemet, szebb metszésű ajakokat nem látni; 's a' Grófné azt mondotta, hogy nem hitte, hogy Sophie illy gyengéded anya leend. Pour moi je me le suis toujours imaginé, felele a' Gróf. car Sophie est une excellente personne en tout sens; 's a' hang azt mutatta, hogy az atya *becsüli* a' leányát. — Fizsi még csak negyed napos gyermek volt, 's Sophie reggel magához szóllít: Kazinczy, monda, halld csak, mit álmodtam. A' lyányod már járt, már beszélt. Kértem tőle: *Szeretsz engem?* 's azt felelte (tudniillik a' gyermek az anyjának): *Szeretem mamúcskát.* 'S nevedd a' boldog atyát 's nyelve' bohó szeretőjét; tudakoztam Sophiet, melly nyelven mondta azt Fizsi; 's képzeld: *Magyarúl!*

Élj szerencsésen, Édes KISEM! az Isten viseljen gondot éltedre. örömeidre 's szemed' fényére. Ne szűnj-meg szeretni hív barátodat. és most minden gondod az legyen, hogy pályairásod úgy menjen ki a' Publicumba, hogy minden érdeemesnek tartsa a' koszorúra, 's munkád Iróinknak codexe legyen, mint verseid 's próásád Kánonja!

Öllelek.

Kazinczy Fer. mpr.

Septb. és Octobert itt fogom tölteni; beteg vagyok; sárgaság van rajtam; leveleidet itt fogom várni. — Nagyon ohajtanám, hogy munkád a' példák által vastaggá váljon. Engem kimelés nélkül említ-hetsz megtévedésemben. Virág ezt *cselekedte*, 's szeretetem eránta ez által nem fogyott. Epistolád nyomtatványait 8 nap alatt venni fogom. Még egyet sem láttam.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

816.

Kis János — Kazinczynak.

N. Dömölkön, Sept. 11dikén 1805.

Nagy érdemű Barátom!

Édes atyai örömödhez sok szerentsét kívánok, tiszta szivem szerént ohajtom, hogy az az atyai áldás, mellyet Iphigeniádra adtál, foganatos legyen, és hogy annak tellyesedését ne tsak megérhessed

tisztelt hitveseddel együtt, hanem soká gyönyörködhessetek is mind a' kettőn tökéletességeinek szemlélésében.

Én a múlt hónapnak 25dikét 26. és 27dikét Pesten töltöttem. Megesmerkedtem Virággal és Kultsárral, elébb ismért Barátinat pedig meglátogattam az egy Verseghin kívül, a' kihez nem ejthettem módját, hogy Budára néki alkalmas órában által mehettem volna. — Virágban lehetetlen az egyenes lelket és a' megesmért jó eránt való buzgóságot tsak hamar meg nem esmerni és nem tisztelni. Kultsár felől tellyességgel nem lehet igaz az, a' mit egyik Levelemben mint Bétsben, de hihető ellenségétől hallott hírt irtam. Német nyelven irt Dissertatio egynél több nem concurrált, az is a' mint mondják, minden Critica alatt volt. — Minden Barátim igen szivessen láttak, 's egészen megújulva hagytam-el társaságokat. — Hartlebentől elkértem az Epistolákból egy exemplárt; de azt által sem nézhettem, mert Kultsárnak kellett ádnom. — A' Gyermekek Bibliothécájából hoztam velem egy exemplárt, a' mellyben a' nyomtatásbeli hibákon kívül némely változtatásokat is találtam, különösen a' Titulus levélen, mellyeket a' szegény Kis István (a' ki éppen oda érkezéseimkor halt meg) a' maga tetszése szerint tétetett. Irtam a' fijának, hogy hozza helyre a' hibát. Flórát nem kaphattam vissza ettől, fogadta, hogy betsületesen ki fogja nyomattatni.

Azt irod: hogy Verseim manuscriptumát várod. Megvallom, igen szeretném ha öszveszedést érdemlő darabjaim nem poinpásan, hanem legalább tsinosan, az az úgy, a' mint Te töled várni kell, újra kinyomtattnának, és azok, a' mellyek még eddig napfényt nem láttak, hozzájuk adattatnának, szeretném a'vagy tsak azért is, mert azt reménylem, hogy azokat tsinos könlösben együtt látván, hathatósabban fognék önszeretetem által is serkentetni többeknek és jobbakkal kidolgozására. Az illyes serkentésre pedig, nem tagadhatom, az én környülállásaimban nékem szükségem vagyon. Eddig tsak imitt amott elszórva 's rongyos ruhában láthatom elmémnek akár-millyen szüleményeit. Másfelől és másféleképpen sem igen ösztönöztem az efféle foglalatosságra. Egyetlen egy Apollóm, Músám, Maccenásom és mindenem egyedül Te voltál és Te vagy, és ha valaha valami munkámban élni fogok, akarom hogy éljen ezen történetnek emlékezete is. Ha tehát költeményes próbáimnak dajkája akarsz lenni, én szives köszönettel veszem barátságos szivességedet. De, Barátom, sem én nem képzeltem, sem Te nem képezed talán, mennyi fáradságodba kell ezen munkának kerülni. Minthogy én sem a' leírásra,

sem a' leirt kézírásnak általnézésére magamat nem ajánlhatom, elgondolhatod, milyen vesződésre tarthatsz számot. Ha ezt is hozzám való szeretetedből magadra akarod vállalni, tudósíts, és ha terhedre nem lesz, jeleld ki a' már nyomtatva lévő munkáimból azokat a' darabokat, a' mellyeket az ezen Gyűjteménybe való felvételre méltóknak ítélsz, én azonnal el fogom indítani Feléd verseim manuscriptumát. Nyomtatatlan verseim is alkalmas tsmót tesznek, tsak a' próbát állhassák ki.

Éppen az estve vevém Schedius levelét, mellyben írja, hogy Aug. 29-dikén és 31-dikén a' concurráló írások ítélő biráji gyűléseket tartván, a' nevezetesebb értekezések felől utolszor tanátskoztak, 's az első jutalmat a' te jövendőléted szerint az én munkámnak ítélték. Már Pesten létemben volt okom ezt a' szerentsét reményleni, mert Báró Prónay Sándor, mint az említett ítélőszéknek Praesese, a' ki Schediustól a' *devisen* látott kézírásomnak esmerőjétől nevetem megtudta, nagy enthusiasmmussal beszéllett nála létemkor munkám felől. Azt mondta a' többek között, hogy ő ezer aranyban is mert volna fogadni, hogy a' munka nem másé, hanem Kazinczyjé, 's ha másé fog lenni, így gondolkodott ugyan a' maga szája vallása szerint, aggratulálni fog Nemzetének, hogy Kazinczyn kívül még más is talál-tatik, a' ki illyesmit tudott írni. Ezt a' nékem hízeltető complimentet itt méltán el kellett volna halgatnom, 's el is halgattam volna, ha egyszersmind olly nyilvánosság bizonyosságát nem foglalná magában annak, melly szives tisztelettel viseltessék ez a' Báró erántad, és ha ezen tiszteletét tudodra adni tsak azért is nem kívánám, hogy őtet veled megszerettethessem. Megérdemli valóban sok tekintetben szeretetedet; a' szépért és jóért lángolva ég az ő szive, 's nyelvének akadozása elragadó ékessen szóllássá válik, midőn a' tudományokról, 's különösen a' hazai Literaturáról is kezd szóllani. Az én munkámnak mind tökéletességeit, mind fogyatkozásait tsudálatraméltó érett értelemmel clömbe számálta, mintha ex professo sokáig studierozott [!] volna rajta. —

A mit Professor Révayról írsz, az éppen egy oly epés misanthropushoz illik; én őtet nem láthattam Pesten létemkor, mert nem volt odahaza: de hallottam, hogy most is telve van epével, mint az előtt.

Versegi Grammaticáját bánom hogy meg nem vettem, tsak a' Tiszta Magyarország 'Tzim alatt kiadott munkáját hoztam el velem, ebben pedig azt mondja, hogy különös állításait a' Grammaticában

bővebben evolválta és megbizonyította. Ugyanazért nem is olvastam még ezt a könyvet. Szeretném, ha állításait criticád alá vennéd, és criticádat kinyomtattatnád. Élj szerentséssen.

A' mi szemeim állapotját illeti, az semmi jó reménységgel nem táplál. Beer ugyan Bétsben biztatott, hogy kimélve eltartnak és nem félhetem őket. Erősítő spiritust rendelt, hogy azzal szemöldökömet dörgöljem. De más Doctor meg nem javasolja (ő approbálja) ezt az orvosságot. Annyi bizonyos, hogy szemeim még most is gyengülnek. 'Soldos Doktor Barátom azzal vigasztal, hogy majd ha egyszer jobban megállapodom, megszűnnek szemeim gyengülni, inkább erősödni fognak. Ki tudja? Nem tudom, mit reményljek, gyakran aggódom.

Örökös híved

K.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

817.

Kazinczy — B. Prónay Sándornak.

Császári Királyi Kamarás

Mélt. Báró Prónay Sándor Úrhoz,

a' nagy Prónay' fijához, a' legnagyobb Magyar Asszony' vejéhez.

Nagy és igaz fényű barátom!

Kegyességed, melly levelednek minden sorából szóll hozzám, kezese nékem azon szép szerencsének, hogy jobb csillagzataim engem mind azzal, a' mi a' Prónayaktól, Telekietől, Rádayaktól ered vagy velek öszvefűggsben vagon, szorosán öszvecsatlottanak. Áldom jóltevő Génusomat ezen becses adományért, 's néki eresztem magamat szerencsém' szabad érzésének, 's nem kérdem, ha érdemlem e? Eh, mit avassa magát a' sziv' boldog érzésibe a' hideg eszmélet, a' hol az kél, lángol! — E' szerencsére magamat méltóvá tenni, Véled, tisztelt, nemeslelkű Férjfiú, azt, hogy tekintetdre méltóztatál, meg nem bánatni — ez légyen minden hálám annak helyébe, mellyet nagysága miatt elnémúlt örömöm Néked nem nyújthat méltóképpen.

Hogy azt a' koszorút, mellyet a' te nagy Atyád téve-ki a' pályafutójnak, KIS nyerte-el, azon véghetetlenül örvendek. Mi vala méltóbb mint az, hogy annak theoriai munkája tétessék Codexévé Iróinknak, a' kinek prósjája és versei nekik már is kánonjaik? Kisély nyelvünket senki sem ismeri inkább, 's nincs senki, a' kinek miveltebb izlése volna. Azonban becsületekre vál a' nagylelkű Agonothé-

táknak, hogy a' Bajcsi Plebánus sem marada koszorú nélkül. Ez új csillag a' magyar egen. Ha ő tüzet kap, 's ragyogásnak ered, az az ő munkájok léssen.

A' kérdés felől én azt tartom, hogy illőbb nem tétethetett-ki megfejtés végett. Iróink eddig vakon tapogattak, 's a' Sion' kolompozóji sokakat elszédítettek a' jobb fők közzül. Ez megadja literatúránknak a' directiót, 's elintézte a' tónust, melly eránt még olly felette sok ideig tartott volna a' versengés. Bár tsak most Kultúr barátunk a' legszerencsésbb kidolgozásokra tételne jutalmat; eggy Epigrammára (mint a' Göthéé an den Herzog v. Braunsch. T. VIII. pag. nescio quota: «*Dich ergriff mit Gewalt*» vagy valamely szép énekére «*Auf Kieseln im Bache*» ibidem — vagy Bürgernek Sonettjére «*Meine Liebe lange, wie die Taube*» etc. — «*Ich lauschte mit Molly*» — 's prózában valamely első rendű Tragoediára etc. etc.) -- vagy a' Classicusok' munkái közzül Tacitusnak *Agricolájára* vagy Szallustnak *Catilinájára*, Cicerónak eggyik vagy másik munkájára — de úgy, hogy a' fordítás az *Originálnak characterét egész mértékben utól érje*, az az, olly édes, olly könnyű, olly elegáns legyen. Bizony az illy problema nagyon fogná Literatúránkat gyarapítani. — Az olly kép telenségek, mint a' Széchényié, a' legjobb *Psychológiára* — a' Péczelié eggy *tökélletes Originál-szomorú-játékra*, literatúránknak nem esecsemő korára valók.

Én négy esztendő olta a' stylisticának sok nemeiben gyakorlottam erőmet. Nem sokára, egymás után, öt kötetben fognak megjelenni nagy gonddal készített fordításaim. Ezeknek első darabja Marmontelnek hat szívköpző Regéjit foglalja magában, 's a' thema a' *francia elegantiá*. A' 3dik kötetben van Lessingnek két remekje: *Emília* és *Minna*. a' théma: a' *német erő*. — az 5dik kötetben Ossziának 7, Dénisnek 2 éneke, 's a' Klopstock Messziásának leg szebb töredékei. Minden darab előtt eggy tisztelt név áll, p. o. *Darthála* előtt Ossziából az ő Excell. neve. — Minden kötetnek eggy rézre metszett Portréja, 3. vignettje és 2. nagy reze lesz. Az első kötetnek két vignettjét ide rekesztem.¹⁾ Eggy Herculanumi Terpsichore eggy régi gemma szerint festve, a' levegőben lebeg, symbolja a' francia könnyűségnek 's elegantiának. — A' másik Cosway után van dolgozva, 's ezt jelenti: A' szerelem és az *ars musica* a' vad oroszánt is megszelidíti. — A' nyomtatás és a' papiros meg fogja érdemleni a' rézmetszeteket.

¹⁾ Megvan az eredeti levél mellett maig is.

Ezen felyül Rochefoucauldnek Gnómájit nyomtatják számonra. Schulz, kinél egy német sem nyomta-ki ékesebben a' francziák' atticismusát, németre fordította ezt a' munkát. Én versent futottam vele, 's meg akartam mutatni, hogy ámbár nyelvünk a' metaphysical oldalról tekintve, felette messze maradt az Európaiak mellől, még is alkalmas Rochefoucauldnek szépségeit, könnyűségét, elegantiáját felfogni, 's hogy az Olvasó ítélhessen, a' Magyar textusnak elibe tettem a' francziát és a' Német fordítást. Nyugtalan vagyok alátáni, mit ítél róla majd a' Recensens, 's mit mond majd reá Debreczen? Nem ázt e, hogy az *nincs magyarul?* De szeretném tudni, mint tenné tehát Rochefoucauldöt *magyarul* magyarra Debreczen, és ezt a' Debreczeni Rochefoucauldöt olvashatná e az, a' ki a' francziát 's Németet olvasta?

Fordított egyveleg írásimnak mindenik kötete 800 futnál többre kerül, 's erszényem ezt nem győzi eggyyszerre. Az ötödik kötet nyomban fogja követni az elsőt. Ebben fordúlván elő *Darthála*, melly a' Te nagy Atyád' nevét fogja viselni homlokán, nemes érzésű barátom, Ő Excelljának képét óhajtom elébe tétetni, 's kérlek, hogy tiszteletemnek bėjelentése mellett nyerd-meg nekem azt a' szerencsét, hogy Ő Excelltziája a' maga képét Udv. Agens Sok Úrhoz küldjefel olly rendeléssel, hogy azt onnan az én metszőm által vehesse.

Ezen felyül Sylvesternek Grammaticáját 's Dayka Gábornak verseit nyomtattatom. Mind a' kettőt ismerheted a' minapi újságlevelekből. Sylvester felől azt reméltem, hogy Eggenberger a' maga költségén fogja kiadni. Azt izente, hogy el van rettentve Prof. Révai által, a' ki azt állítja, hogy a' munka nem kap elég árost. 'S a' legelső Magyar Grammatica, melly az ismeretes bibliothecákban a' Sinai Miklósén kívül sehol nem találtatik, illy hidegséget érdemlett e? — Lelek én olly nemes gondolkozású Hazafit ennek is, a' ki száz arany áldozatot nem tart haszontalan pénzfecsérlésnek, 's felsegáll. De sajnálnám, ha elkésne megjelenése.

Daykának Abelardját 's Heloizát, Colardeau után, ki nem lehet adni a' Censúra miatt. De azért tíz árkusnyi verse marad kiadható. Jelentsd tiszteletre méltó hitvesednek, hogy Dayka az Ő atyja költeményét, a' testvérére Gróf Toroczkaínéra, német Alexandrinusokra fordította. A' versek rosszak: de azt mutatják, hogy Dayka a' nagy Teleki' érdemeit ismerte.

Atyai örömeimen való részvéted ellágyított. A' lyányom egy gyönyörű alak, még pedig nem csak az én szemeimben az. A' sors

nekem a' feleségemben adott pótolékok szenvedésimért; Az egy szeretetetre méltó jó lélek; merő természet, és nem tudja, mi az affectatió. Tizenegyedik holnapja múlt házassági életemnek, és még semmi történet nem zavarta-meg boldogságomat. 'S az a' gondolat, hogy feleségem annak az embernek a' gyermeke, a' ki engem 22 esztendőök oltá úgy szeretett mint atyám, oktatóm, barátom, Mesterem, hivatalbeli Előjáróm, kibeszélhetetlen boldogságokat foglal magában. Köszönöm Gróf Rádaynak, hogy levelemet azzal a' jósággal fogadta, a' mellyel személyemet boldogítja; ennek az ő barátságának köszönhetem azt a' szerencsémnek is, hogy most B. Prónay új oldalról méltóztat kegyességére.

Élj szerencsésen, nagy férjfiú, 's fogadd-el szent tiszteletemnek 's hűségemnek ezen megújítását. Nagylelkű Atyádat, Napádat, Hitvesedet 's Sógorodat méltóztassal nevemben tisztelni 's ajánlj kegyességbe. — Maradok változhatatlanul

Kázmérrt Zemplényben,
Septembr. 15d. 1805.

alázatos s' hiv tisztelőd:
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredelije b. Prónay István péczeli levéltárában.]

818.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Kázmér 21. 7br. 1805.

Édes barátom! Én még is beteg vagyok, 's nem is reméllem hogy szüret előtt olly állapotban légyek, hogy le lehessen mennem Semlyénbe.

Cselédeim, a' minap, reméllem által adták az Úrnak leveletem. Nem tudom, ha az Úr adott e nekik választ akkor vagy nem? 's azok, a' miket az Úr nekem Bécsi 's Pesti útjából hozott, ő nálók vannak e már, vagy még is az Úrnál. Cselekedje tehát az Úr azt a' barátságot, írjon nekem első Postával mindenről, a' mi engem interesszálhat; és ha holmim még az Úrnál volna, t. i. a' mit Bécsből 's Pestről hozott, adja által a' Debreczeni vásárkor Rózner nevű Kassai Kalaposnak, a' ki a' Kis István boltjához közel árul. Az Adressz az enyém legyen, de illy hozzá adással: Abzugeben in Kaschau bey Herrn von Neumannyi.

Item — tekintse-meg az Úr most is, a' vásárkor is Ricklt, nincs e nála valamim? 's Institórist a' vásárkor, 's ha van, vegye

által, 's a' feljebb kitett úton küldje Kassára. — Bár csak az Úr nekem akkor egy *Verseghy Ungrische Grammatikot* és egy más könyvet sub titulo *Mulatságok* küldhetne, hogy megtekinthetném. — Itt semmi újság; Kassán 24, Ujhelyben 30. 7br. lesz a' Gyűlés. Kételkedni sem lehet róla, hogy Zemplénből Lónyay ne menjen. Dr. Szentgyörgyi Urat egész házával szíves barátsággal tisztellem. Köszöntöm Kis Imre és Fazekas Fő Hadnagy Urat is. Betegen Daykával múlatom magam, derekasan készül sajtó alá a' szép munka.

Az Úr kedves Jeanettjét egész barátsággal tisztellem. Az én fészkem gyönyörű kis majorság; Fizsim nevedik, hizik, 's még eddig igen szép alak. Adieu.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: Q. H. 960.]

819.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

à Monsieur Gabriel de Nagy Assesseur du Comté de Bihar
à Debrecin.

Édes barátom! Az elmúlt Postán irtam az Úrnak, hogy Semlyénbe lement cselédjeim nem jönnek, 's nem tudom, voltak e az Úrral Debreczenben? 's az Úr által adta e nekik, a' mit nekem talám Bécsből és Pestről hozott? — Hogy tudhassam, kérem az Urat, írjon nekem első Postával, par Cassovie & Velejte à Kázmér. És a' Debreczeni vásárkor Kísnél és Institórisnál tudakozódjon az eránt, ha ők nekem nem hoztak e valamit? 's ha igen, vegye által, és lepecsételvén, a' Kis István boltja mellett áruló Róznér nevű Kassai Kalaposnak adja oda, hogy ő azt Kassán tegye le számomra Neumányi Úrnál.

Ugyan ezt cselekedje az Úr, haladók nélkül Ricklnél is; végye által, a' mi ott számomra le vagon téve, 's bontsa-fel, 's írja meg nekem, mim érkezett? 's Róznér által azt is küldje Neumányi Úrhoz Kassára az én adresszem alatt, és lepecsételve.

Szeretném ha a' Verseghy Ungr. Grammatikját és az Anonymus *Mulatságok*, fele vers, fele próza titulusú Munkáját az Úr által megkaphatnám. Éljen az Úr szerencsésen.

Én szüretkor is nehezen leszek Semlyénben. Adieu.

Kázmér 22. 7br. 1805.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: Q. H. 960.]

820.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Kázmér, d. 22. 7br. 1805.

Érdemes barátom,

Én még is rosszul vagyok; a' hideg elhagyott: de annak helyébe néha gyújtogató tolvaj hőség jó reám: színem nem sárga többé, hanem petyhedt, 's olly gyenge vagyok, hogy sem ülni, sem járni, sem kocszini nem tudok hosszasan. Nem tudom, mikor látom meg Semlyént, hol keserűségnél úgy sem várok egyebet.

Manczi és az inasom reményilem megvitték néked leveletem, 's te az acclusumot Péchy Imre Urnak megküldéd, vagy ha Debreczenben volt, megadád. Azolta semmi tudósításom sincs. Senki sem ír; és ámbár megparancsoltam a' kocsisnak, hogy mihelyt lovai megpihennek, jőjjön, nem jön, hanem nyomtat. Most újra megy parancsolatom, hogy tegyen félre mindent 's jőjjön.

Ha azon könyvekre, mellyeket Júliusban nálad hagyék, többé szükséged nem lesz, pecsételd-le, és a' Debr. Octoberi vásárkor adreshzem alatt küldd Kassára, mellé vetvén ezt: abzugeben beyn Herrn von Neumányi, in Kaschau; 's adassd-meg a' Kassai Kalapáros Rózner-nek, kinek boltja a' Kis István Pesti Könyváros sátora mellett van.

A' mi kedves Kisünk elnyerte a' B. Prónay praemiumát. Ezt az öreg B. Prónay László Excell. fijának, B. Prónay Sándor barátomnak, a' Teleki József vejének leveléből tudom. A' két *accessitot* egygy Erdélyi Ref. Préd. Pánczél, és egy Bajesi Plebánus (Komárom mellett), a' neve Putz Antal, nyerték el. Mit mond ezeknek munkájokra majd Debreczen? Ha Prónay Debreczent tette volna Brabeutává, ez bizonyosan a' beküldött irásokból egy újat készített volna, 's azt mondta volna (mint a' Hirmondó' praemiauma által munkára hevitett Iróink Grammaticájokra), hogy egyik sem érdemlette-meg a' jutalmat, és hogy Kis nem tud magyarul! — Félttem ettől, és kértem B. Prónay Excelt, hogy Debreczenbe ne küldje *ítéletre!* — Kisnek kimondhatatlanul örvendek. Az ő prózája és versei lévén a' magyarságnak legszebb canonjai: illő vala, hogy theoreticus munkája Iróinknak codexe legyen, 's az lesz!

Sophie ma méne ki anyjostúl és lyányostúl legelébb kocsin. Vicekeresztanyjánál teszi-meg a' gyermek az első vizitet. Nő és

nehezedik, azt karom igen világosan érzi. Az anyja exempláris anya, valamint exempláris feleség! Maga szoptat, 's teje elég van, és eléggé substantióz. — Élj szerencsésen, édes barátom! hitvesedet tisztetem, gyermekeidet 's magadat öllelek. Adieu.

[Megjelent a «Kazinczy lev.» III. kötetében.]

821.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Nagy érdemű szeretet Barátom!

Nem képzelheted, milyen rég ohaitom látásodat, és éppen midőn ezen öröm vágyódás teljesedésinek közlítése egy ui Boldogságra jutással kecsegtetne — akkor értem érzéseimet fájdalommal érdeklő indulattal egésségednek meg bomlását. Tegnap estve vettem becses leveledet, mely mindenkor kedves örömet gerjesztvén bennem, siettem fel bontani — de képzelheted -- mint meg dobantam első sora olvasásakor -- képzelheted eszt -- a ki Barátod iránt forrón érezni tudsz. — Hálá az Egeknek, hogy ha már meg kellett lenni, hogy ezen rossz érjen, kedveseidnek keblébe ért. Nagy érdemű Ipod, tudom, még nagyobra becsüli azon Tökéletességit, mely az Emberiség köz javára diszesíti őtet, és fáradozásinak édes jutalmát leli abba: hogy nagy talentuminak ilj sikerit mutathatta azon, kinek élete becses előtte, becses a Nemzet, és feles számu Emberséges Ember előtt; — engedgyék az Egek, hogy mentül előb távozzon tőled a nyavalja és kérlek, tudósics, hogy már egészszen jobban vagy, mert hid el, nagy nyughatatlanság terhe alol szabadit fel az, ha tudhatom, hogy semmi bajod sincsen. — Ugyan szeretem azon gondolatomat, hogy Sógorom állapottyát meg irtam, — a gyáva Tholdi valamere járt, mindenütt hazudott ezen dologba, szolgálai nemtelenségre alázódot, lé nyaló soldossai is tarka hireket szárnyoltattak. Én egy kis Sógoromat a Mars szolgálattýába iktatván, Juliusba Temesvárra vittem ezredgyéhez, akkor utomba csak el hültem, miket kellett e tekintetbe Tholdi beszédgyei után hallanom, és fájdalomos elé adásokkal, mert igaz az, hogy Sógoromat az emberi nem java szereti. — Én is törekedtem meg felelni az atyafi, és felebaráti szeretetnek, és a Dolgot igaz valóságába úgy beszéltem: hogy a mennyibe lehetet, Tholdit is characterizáljam — de ez ám nagy Mesterség — szeretet Barátom! mert a character nélkül való embert characterizálni csak nem képtelen-

ség. — Érdemetlen Tholdi, hogy oljan férfit, miljennek tudlak és a kinek Barátságával kevély vagyok, még csak láthassa is ötöt egyébként, hanem úgy, a mint szokták a tökéletes minden napi fél embert nézni az egész embert ismerni, és becsülni tudók — és eszt mondanám rólla ha Sógoromat meg nem bántotta volna is. A Menyét még nem láttam, de látni az olta vágyom, a mi olta értettem, hogy figyelmedre hosszassabb időre érdemes volt. Tholdi most szabadságot kért — és nyert a guberniumtul erdélji Jóságába való mulatásra — — — azomba akár hol akár mit beszéljen, soldossai akár mit fecsegienek — hid el, nehtelen cselekedeteivel aszt eszközlötte, hogy a Bűnnek sánta lábön járó büntetése csak ugyan el éri most; nem Wesselényi eszközlö ugyan aszt, mint Wesselényi, mert olj nemes el szánással viseltetik ezen fél embernek is csak fele iránt, hogy gyerekeire nézve meg tudott, és akart volna nékie engedni — de az emberiség szent érzései ellen el követet tetemes hibái; azon ocsmány cselekedetei, meljek noha nem puha ember, és férfiú vagyok — de olj rettenetesek, hogy ha csak eszembe ötlődnek is, borzadok, csigázó fen héjázási — mind ezek a felsőb kormány elibe úgy hatottak, hogy Tholdi fő Ispány tovább nem lehet; ha csak ezen diszes Méltóság érdemit egy Bandita kapitányságává nem akarják változtatni. — Meg engedgy, kedves Barátom! hogy ennyit irok ezen emberrül — de bizodalommal szólok veled — és hid el, hogy noha még személesen nem ismersz, mert mikor első szeretetedre hevültem, láttalak ugyan a gr. Károly instelatioján, de akkori iffiuságom tartózkodó természetete olj nemü volt, hogy a kit leg inkább meg szerettem, aval ereszkedtem leg későbre méljeb ismerettséghbe, és ezen tartózkodásomat mostani időmbe, és gondolkodásom módgyába számtalanszor kárhoztatom — nem ismersz ugyan, a mint mondám — de hid el, hogy a mit mondok — tapasztalás nélkül valóságát nem álítom. — Közlöm veled azon verseket, meljeket Buczy Emil küldte a napokba hozzám, nem azért, mivel dicséretemre intéződtek, hanem mivel szépen készültek és Neved érdeme említették benne. Meg mutattam Buczynak a Báró Prónaj eö Exja hazafi kérdésire tett feleletemet és azokra intézte ezen Verseit. — Köszönöm, hogy a B. Prónay ékes és okos levelét közlötted velem: örvendem, hogy Hazám nagyjai közt tudhatok oljanokat, kik a Nemzet javáért tüzzel érzenek, és nemes el szánásu indulattal cselekednek; örvendem, hogy a Haza Java eszközlésibe a foganatos utra találni igyekeznek — a Haza oltalom geniussa levegjen ezen nagy férfiú körül, oltalmazza, erősittse

ötet — levegjen körülettünk is, hogy Csokonai nevének halhatatlanságot szerezzünk. — Én a Telet ugy is városba, és sok emberséges Ember közt töltvén, igyekezetem leg sükerebbe erejét arra fordítom, hogy a' nékie emeltetendő emlékezet építményre költséget gyűicsek. Nékem ezen építményre egy gondolat jutot eszembe, meljet papirosra hamarjába le mázolván, itt küldöm. [!]¹ — A vason fül heljet be kanyarodó kigyók tartanak Laurus koszorút, melj környékezi Csokonainak őssi czimerét, az alsó Rész téglábul épülve, közepén vagyon faragot kőre bé vésve az inscriptio: a monumentum hátulsó részére bizonyos távulságra ültetődik egy *Platanus orientalis*, meljet én adok, job oldalrul két jegenye fa olasz, közepekbe egy gyász füz *Salix Babilonica*, balrul hasonló képpen — elől a két szeglethez oljan formán, hogy a szegletek éle csak félignyre takarodgjon el, távulrul nézve megint 2 olasz jegenye. — A Monumentumon áló vasat én magam kölcségin meg csináltatom, az alsó részre ketten gyüithetünk annyit, hogy jövő Tavaszon miheljt annyira melegedik az idő, hozzá kezdheünk. Már tehát ha ezen gondolatom heljbe hagyásodat meg nyeri, a Raizolatot tisztába kell vétetni és a heljnek minéműséghez képest proportionalni, hogy az alsó Részhez alkalmaztatva légyen a Vas is mind magosságára, mind szélességire nézve; én meg tudván annak proportioját és le rajzolva meg kaphatván Csokonai czimerét, azonnal munkába vetetem. — Ugy tudom, hogy Kassán a Carpatuson találtató *opalokat* pallérozák, — nagyon le köteleznél kedves Barátom, ha iljetén pallérozott opálokat különbféle nagyságba vennél néhányot számomra és egyéb ott találtató *ásványokat* is szereznél; — nagy köszönettel meg forditanám azokra téendő kölcségedet. — Nyughatatlanul várom tudni, hogy jobban vagy és tisztelvén érdemeidet, igazán szeretvén tégedet, vagyok

Krasznán 24-a Sept. 1805

igaz hiv barátod
Cserey Farkas mp.

Túl a világnak büszke dagálljasi
Érzéseiktől, a ligetek között,
Hol a valóság tiszta képét
Nyomja az érdemes oszlopokra, —

¹ Látható a levél mellett plajbászszal rajzolva.

Ott, ott találok mennyei Tárgyait
 A Tiszteletnek, — fel koszorúztatott
 Ott a Ditsőség 's a' ligetnek
 Lauruszi közt nevet a szelidség,

Midőn az Éjjnek csillagi fénylenek,
 Halvány világok sütnék az egybe nőtt
 Myrtusz közé, 's a halhatatlan
 Kelleme a remegést ki oltják.

Ottan repülök sokszor az evezés'
 Szent szárnyaim, ott csókolom a reményt —
 Téged', Kazinczynak, 's a mezőnek
 Homlokítokra kötöm virányit.

Midőn leg első gondolatid, nemes
 Érzésed' a' szív Angyala a Haza
 Hasznára fordította, holdog
 Képzeteim mosolyogtak arra.

A szent Barátság Szivemet egy igaz
 Érzésre készíté, meljet az emberi
 Lélek szelidenn ált ölelvén,
 Bennem az emberiségre czélzó

Indulat érzett értted. Öröm között
 Öllek ismét, 's szenderedésemet
 Egy álom édes képzellettel
 Fogja körül. — Ölel a valóság.

A halhatatlan Tisztelet érdemed'
 Virányit ismét fel koszorúzza, egy
 Tündér az élet kellemével
 Önti reád gyönyörű vagyonyját.

Túl a halálon mejjedet élteti
 Köz-jót irányzó gerjedezésed, a'
 Boldog reménység hinti rád szent
 Kellemeit szerető kegyével:

O! melj örömmel tisztelek olj mejet,
 Meljbe halandó nintsen, az életet.
 Egy szűnhetetlen küszködés a
 Jóra, örökre repitti által

A szenvedésénn. Benned az élet olj
 Czélhoz repül, melj édes irányibann
 Hazánkra néz, 's a kérkedékeny
 Oszlopokat soha sem vadászsza.

O! ély tehát! ély, hintsen az érdemes
 Létel read olly kellemet, a' szelid
 Érzés között, melly a halandó'
 Büszke dagallyait egybe törje.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 193. sz.]

822.

Kazinczy — Sárközy Istvánnak.

Nagy-Kázmértt, Zemplényben, Octobr. 1. napján 1805.

Szeretetre-méltó barátom 's rokonom!

Örvendezve vettem mai napon Aug. 4dikén költ leveledet. Boldog idők' emlékezetét. tamasztotta-fel bennem. Én az vagyok, a' ki voltam: képzeld, melly keserves ezen érzésekkel azt látni, hogy némelly gyáva fő vagy megváltozott, vagy nem mer a maga alakjában megjelenni. Annál édesbb vala látnom leveledből, hogy Te, szeretett barátom, az vagy, a' kinek illik lenned. Maradj az továbbá is, 's tarts-meg barátságodban.

Két holnap olta Dayka foglalt-el egészen. Két beceses csomóját kaptam-meg firkálásainak. Gyűjteményövel kész vagyok. Egynehány nap mulva kész leszek aetheticai 's gramm. jegyzéscimmal is: de biographiája még megakaszthatja a' munka' megjelenését. Csupán csak az a' verse nem találatott sehol, melly nálad vagyon-meg. Az nem nyerheti-meg a' Censura' engedelmét: de hadd légyen-meg nálam kézírásban, hadd tégyem bekötött Mspma mellé. Kérlek, ird-le, 's pecsét alatt küldd Pestre Prof. Schédius Úrhoz az én adresszem alatt, vagy Debreczenbe Dr. Szentgyörgyi barátomhoz.

Csokonay felől tett jelentésem Debreczenben nagy zúgást támasztott. Azok a' böles fők a' misanthrópiában és Cynismusban ellenségi indulatot láttak; 's észre nem vették, hogy Csokonay kevélykedve olvasná azt, ha láthatná, egészen feltalálván benne a' Rousseaui phyzionomiát, mellyet olly annyira affectált. A' Cs. emlékezete szent nékem: de böles bolondokkal nem jó feltenni. Sok ideig nem lesz semmi belőle, hogy verseit kiadjam. Csak hadd adja-kí más elébb; én osztán criticus kézzel látok hozzájuk.

Horváth Ádámiban nagy változások eshettek. Poetából *Metaphysicus* leve; Kántnak vagy tanítványa, vagy ellensége, 's *nem tud németül!* Mondjad neki, hogy a' Múzsák bosszút fognak állani rajta, és éppen a' *Metaphysica* által. Mintegy esztendeje, hogy novissima Philosophiájának egy szakaszát vettem. Elvévé tőlem Debreczenben egy barátom, hogy ítéletét adhassa felőle, mert én ahhoz nem értek. Kívánok neki jó gyomrot a' papi dolgok elintézéseihöz.

Én, édes barátom, Aug. 8dikán egy szép leányka atyjává lettem, kit más nap Iphigenia név alatt kereszteltettem-meg. A' nevet minden allusio nélkül választottam. Egyedül azért választottam, mert szépen hangzik. Ha *ezifra*, annyival inkább *kevély idea* volt volna öszve kapcsolva vele, nem fogadtam volna el. Ráth Mátyás a' fíjút Socratesnek keresztelteté, Prof. Németh László barátom a' magát Arisztippusnak. Nem egy úton járok velek e részben. — Valóban az atyai örömököt csak az ismeri, a' kit a' szeretetre legméltóbb asszony tesz atyává. —

Fiad által küldd-meg a' Dayka' versét, 's tétessd-le számomra Dr. Szentgyörgyi József Úrnál Debreczenben. — Nagy öröömre lesz azt, minekutánna oda vala minden reményem megkaphatása eránt, ismét birni.

Élj szerencsésen, édes barátom. Horváth barátunkat csókolom. Szokolay Vice Notarius Úrnak mondjad hogy neheztelek, hogy hallgat. Élj szerencsésen.

tisztelő atyafi barátod
Kazinczy Ferencz mp.

Zemplén Vármegyei követek: Vice Ispán Lónyai Gábor és Gróf Desöffy József.

Abaúji: Vice Ispán Puky László és Vitéz János.

Szabolcsi: Vay József és Ibrányi Miklós.

Levelemet tegnap estve hideglelési forráságban ágyban-fekve irtam. Mentsd-ki mocskáit, és irj ismét, 's ird-meg, mikor kaphatom meg Daykámnak nálad lévő versét. — Csokonay felől hagyj jelenenem, hogy Cserey Farkas barátom Erdélyben olly szándékkal vagyon, hogy neki eggy Cippus emeltessék sirja felett. A' gondolat felette szép, 's azon leszek, hogy teljesíttessék. Túl a' Dunán Csokonaynak sok barátja van: nem lehetne e e' végre collectát gyűjteni? Ha lehet, és tehetsz valamit, tedd-meg. Ez is fogja nevelni a' jó masszáját, mellyre minden jobb agyagból gyúrt ember olly igen köteles. Élj szerencsésen barátom. Ide leveledet par Cassovie, Velejte, à Kázmér utasítsd.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában; M. Irod. Lev. 4r. 251. sz.]

823.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Kázmér Octob. elsőjén 1805.

Halhatatlan barátom!

Cselédeim ma felérkezvén Semlyénből, meghozták Epistoládnak régen várt csomóját, és Septembernek 11-dikén idegen kézzel íratott leveledet. Sok leveleim érkeztek a' Semlyéni Postáról, 's nevezetes leveleim: de a' Tiéd volt az első a' mit felbontottam.

Eddig vetted azon levelemet, mellyben Neked megküldöttem a' B. Prónay Sándor hozzám irt levelének mását. Láthatd abból, hogy azok, a' miket nékem a' jutalom irások felől irsz, már előttem tudva voltak. Hidd-el nekem barátom, hogy szint úgy örvendek megtiszteltetéseden, mintha magamnak jutott volna a' szép koszorú. Én Téged olly formán szeretlek, mint a' szerelmes szereti inádott kedvesét: felejtem magamat benned! — Munkád megjelenését nyugtalanul várom. Légy rajta, hogy azt mondhassa a' Publicum, hogy az méltó volt elnyerni az elsőséget. Inkább későn bocsássd sajtó alá, csak hogy tökéletes legyen. — B. Prónay Sándort ön sok esztendőök óta ismerem, becsülöm, szeretem. Schediusnak ítélete igaz lehet felőle, hogy micrologus: de annak is van haszna: 's a' Grammatikusnak micrologusnak kell lennie; többet mondok, az, a' ki valamelly nemében a' tudománynak igen járatos; az előtt, a' ki nem járatos éppen abban a' mértékben benne, mindég micrologusnak fog tetszeni. B. Prónay Sándornak meg van az allgemeine Übersichtje is. Én pedig ki merem mondani, hogy a' mi Schédiusunknak óhajtanám,

hogy néha micrologusabb legyen, mint a' millyennek tapasztaltam. De itt is vagy néki van igazsága, vagy nekem; 's illő hogy toleransok legyünk, 's az érdemet megismerjük, ha az érdem mellett gyenge-segeket sejdítünk is.

Epistoládnak egy exemplárját felküldöm Schindelmayernek, a' holnapi postával, hogy a' német fordítást nyomtassa mellé. Ezt azért nem küldöttem-fel eddig neki, mert előbb látnom kellett a' Magyar Original' nyomtatványát, hogy ha hibás vagy rüt talál lenni, nyomtattassék újra. Rendelést tettem nála, hogy a' német nyomtatványokat a' hozzájok készített képekkel egygyütt szállítsa le Prof. Fábri Úrhoz Posonyba, hogy ott a' német fordítás a' magyar original mellé köttethetessék és a' Diaeta alatt eladattathassék. Tégy tehát rendelést Hartlebennél, hogy mind a' 200 exemplárt küldje haladék nélkül Fábrihoz Pozsonyba. Így a' te exemplárjaid el fognak kelni. Ne halasszd a' nékie való írást, mert én úgy hiszem, hogy Schindelmayer még Octoberben oda küldi a' német nyomtatványokat.

Ez az Epistola szépen van nyomtatva. Csak azt sajnálom, hogy a' betűk nem éppen újak. Eggy két hibát leltem a' nyomtatásban, de az szenvedhető.

En 14 nap oltá Daykát készitem sajtó alá. A' versek nem tennének eggy jó kötetet; tehát melléjek aesthetikai és gram. jegyzéseket ragasztok, hogy ifjú Költőink lássák, mit kell követniük, kerülniük. Ez a' munka előttem igen kedves foglalatosság volt, 's ohajtanám, hogy az olly Olvasónak, mint KIS és Prónay, tessék. E' napokban küldöttem meg Némethnek azt a' papiros darabot, mellyben a' virtus gyakorlásáról szólván Markus Brutusnak magasztalása alatt melegen ömlött ki szívem. Szeretném ha Németh azt a' leveletem Veled közlené. Nagy bajom, hogy könyveim itt nincsenek. Az lpm' könyvei közt csak ugyan feltaláltam Höltyt és Matthissont, kikre szükségem vala. Ha lemegyek Semlyénbe, kipótolom a' hízakokat.

Tegnap estve arra emlékeztem, hogy 1794ben Lőcsén mulatván, eggy délutánt Daykával Göthének apró dalainak olvasgatásában töltöttem-el. Dayka provocált, hogy fordítsuk mind ketten ezt a' dalát:

«Ach wer bringt die schönen Tage
 Jene Tage der ersten Liebe,
 Ach wer bringt nur eine Stunde
 Jener holden Zeit zurück!
 Einsam nähr' ich meine Wunde,

Und mit stets ernenter Klage
 Traur' ich ums verlorne Glück.
 Ach wer bringt die schönen Tage
 Jener holden Zeit zurück!

Más nap reggel felolvasánk éjjeli munkánkat. A' Dayka' fordítása nincs-meg. Az enyém meg van. Annak helyébe az enyémet tettem Daykánnak versei közzé, elbeszélvén, hogy az nem övé. hanem enyém. Imhol van az:

Ah, ki adja vissza nékem
 Eggy szép óráját első tüzemnek!
 Ah ki adja-vissza életemnek
 Elrepült szép napjait!
 Oda minden békeségem;
 'S itt kesergem veszteségem!
 'S éltem' édes álmait.
 Ah ki adja vissza nékem
 Éltem' boldog napjait!

Szabad e kérni, hogy nekem ítéletedet mondd-meg? —

Oh küldd, küldd Albumodat! Mihelytt Semlyénbe megyek, végig futom Zschkőnyveidet 's leveleidet, 's megírom, mit óhajtok látni verseid' gyűjteményében, 's kijegyzem a' helyeket, a' hol változtatást óhajtok. Kevélykedni fogok azon megtiszteltetésen, hogy Verseidet én bocsáthatom ki; 's tulajdon kezemmel írom-le a' betűszedő számára, 's felelek érte, hogy csinosága ellen nem lesz szó. Képcdet újra festetem 's elébe teszem a' munkának. Ne halasszd meg küldeni verseidet. — Szemed' gyengeségét kesergem. Adják az Egek, hogy rettegéscd és az én rettegéseim eloszoljanak. — Éjfél van, Sophiem és a' lányom csendesen alusznak asztalom mellett. Élj szerencsésen, 's felelj hamar.

tisztelő barátod
 Kazinczy Fer. mpr.

Epistoládnak egynehány exemplárjai velüre vannak nyomtatva. Azok közzül egynehányat a' Némettel fogok Néked küldeni.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

824.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Kázmér, 7d. Octob. 1805.

Nagy tekintetű, drága barátom,

Minden leveled' vételével nőttön nő Erántad barátságom, háladatosságom, szíves tiszteletem. Melegen szereted a' jót 's az a' szép ambitio nyugtalanít, hogy szép tettek által megnyerhessd a' magad becsülését és az azokét, a' kik hozzád hasonlítanak. 'S ki ne szeresse az illy gondolkozású Embert? Az, hogy nagy Sógorod dolgában olly nemesen kitétted magadat, az, hogy az ő megbántásában olly heves részt vészesz, becsülésére válik szivednek. Érzed te nyilván, melly irigylést érdemlő szerencse, azzal a' pigmacusok közzé nem illő nagy férjfiival olly szoros relatióban lenni! — Adják az Egek, hogy mások is olly melegen keljenek pártjára 's nemtelen ellenkezője örökösen elboritassék azzal a' gyalázzattal, a' mellyet érdemlett: Ő pedig a' maga valóságos nagyságában jelenhessen-meg a' Publicum szemei előtt, hogy az ő Numenjét, még azok is tisztelettel tekintsek, a' kik csak azt szokták tisztelni, a' mit a' Világ bélyegez meg a' becsület' bélyegével. Hogy Wesselényi neki a' maga nagylelkűsége szerint kész vala megbocsátani, az Wesselényit eléggé megdicsőíti; örvendek, hogy azt W. felől tudom: de illő, hogy azt az üres fejű Nagyot a' Te és a' Horácz kifejezése szerint a' véteknek sánta lábón járó büntetése utólérje. A' jobb agyagból gyúrt szív nem ismeri a' bosszú alacsony örömeit, de a' bálványok döntögetésén támadt öröm nem illetlen a' jobb agyagból gyúrt szívhez is. Ezen a' legjobb világon olly sokszor nyomja-le az ártatlanságot a' gabszág, hogy ha a' gabszág bukik meg néha, annak a' jobb ember szívesen örülhet.

Ha betegeskedésem alkalmatlanná nem tett volna reá, az elmúlt holnapban sűrű leveleimet fogtad volna venni. — B. Prónay Sándor, fija Lászlónak, a' Brabeutának, nekem September 6-dikán ira a' pallya irások felől. Tőle, az az, ezen levélből tudám-meg, hogy az első jutalmat az én kedves barátom, KIS nyerte-el, — a' másodikat egy Erdélyi Kendi Lónyai Prédikátor Pánczél — a' 3dikát egy Nagy Bajesi Plebanus, Pucz Antal. Leírnám neked a' levelet, de még gyengébb vagyok, minthogy azt tehetném, 's azok közt, a' kik körültem forognak és cöpizálhatnak, nincs egy is olyan, hogy

vele azt látathassam. — Azután csak hamar vettem Kisnek is levelét, a' ki beszéli, hogy Pesten volt 's B. Prónay Sándorral munkája felől sokat beszélt, 's ez azt mondta neki, hogy azokról emlékeztvén, a' mit én néki, az az Prónaynak 1783ban tulajdon házánál mondtam litteraturánk felől, azt hitették vele, hogy a' pályairás az én munkám. Én abban igen szép dicséretet lelek, hogy a' leginkább becsült és szeretett barátom és Confraterem' munkáját az enyémnek vélték. — Krasznán olvasni fogjuk mind a' Prónay, mind a' Kis leveleit. —

Arra, hogy Csokonaynak emlékezet követ emeljünk, nem kell sok. Kevésbe fog kerülni, mert azt kell vennünk eszünkbe, hogy az a' Debreczeni temetőben álland, a' hol ha márvány vagy Sandstein lesz a' monumentum — vagy *fa* — soha sem fog perennálni. A' téglát megkímélik. A' fát a' Debreczeni temetőből ellopdoszák, lehasogatják a' kemény tél napjaiban fa nélkül szükölködők: hijába minden tilalom, minden vigyázás. A' kő és márvány pedig Debreczenben olly becses dolgok, hogy azt hijába igyekeznénk ólommal és vas kapcsolatokkal oda csíptetni, talán még az első esztendőben letördelnék, levájnák róla. — De ellenkező itéletben vagyok a' Platanus és Populus italicák eránt is. Az aetheticai unitas 6 fa helyett egyet kíván. A' Platanus hamar kivész a' hidegben. Próbák bizonyítják. Osztán ez a' szép fa bizonyosan zsákmányává lenne a' zsványoknak, ha megmaradna is. Én azt tartom, hogy az egy *babilonai füz* elég lenne a' monumentumhoz; 's az a' gondolat, hogy ennek ágát religiosus tiszteletből is sokfelé fognák elhordani szaporítás végett, még inkább tüzel ennek tanácslására. A' populus italica Debreczenben vesztegetve áll mindenfelé, 's elvesztette az ujság kecsét. (Die Reize der Neuheit). Aztán Cs. szorosan fekvén mások közt, ezek a' populus italicák és a' platanus másoknak lennének tiszteletekre. Térek a' Medenczére, mellynek megcsináltatását igérni méltóztatol.

A' halotti Medenczéknek szorosan antik rajzolatok szerint kell készülvén lenni, külömben megbántják a' szemet. Ezeknek egész gyűjteményét adta ki Hamilton Nápolyban. Ezek között kellene választani egyet, és megfáragtatni minden változtatás nélkül, sőt azon szoros parancsolattal, hogy a' modulusok minden részeiben szentül observáltassanak. — Cs. Poéta volt és feleser fija volt. Mint Poéta és feleser fija a' ezimer kevelységére sem nem vágy, sem számot nem tarthat. Annak tehát a' Medenczéről egészen el kellene maradni. Ha boglár hagyaték ott, abba a' ezimer helyett egy lépét (Schmet-

terling) kellene metszetni, mely jelentené 1. Psychét, az az a' lelket. — 2. A' Cs. költeményét a' lélek halhatatlansága felől; — 3. gyönyörű dalát a' Lepéhez (Pillangóhoz). — Szeretném tisztelt barátom, ha ezen criticáim előtted javallást érdemlenének. — Én ezt iratnám a' táblára:

CSOKONAY VITÉZ MIHÁLY	a' homlok
HAMVAI	kőre
szül meghalt	az egyik oldalra.
ARKADIÁBAN * ÉLTEM * ÉN * IS!	a' másik oldalra.

Horátz azt kívánja, hogy a' mi tetszeni akar, légyen simplex duntaxat et unum. Jaj azoknak a' czifra sírköveknek, melyek hosszasan magyarázzák a' megholt érdemeit. — Ki volt legyen Cs., mindég fogja tudni a' maradék. — Az a': Et in Arcadia ego! — igen jól illene sírkövére, megérdekelve fogna az Olvasó eltávozni sirjától. Ez eránt hosszasan levelezhetünk. Aprilisben hozzá foghatnánk a' kórákáshoz. Gyűjtök költséget én is.

Buczy Úrnak Ódája valóban sok poetai tüzzel van írva. De bár inkább szívnek érzéseit énekléné. Efféle dicséreték ezerszer vannak mondva. 's úgy illenek Csereire. mint Festetiesre 's más érdemes Hazafira. 's senkit nem interesszálhatnak mást, mint Csereit, és a' barátját, Kazinczyt. Óhajtom, hogy Buczy az én kedves Daykám verseit olvashassa minél előbb, melyeken egy holnap alatt sokat dolgoztam, 's kövesse példáját.

Kassa mellett a' Peklényi uraságban ássák az Opálokat. Egy kassai kereskedő Herr von Neumányi, nékem igen szoros barátom, tartotta volt arendában, már nem tartja, 's sokat nyert. Egy darabot 30 ezer frton praesentalt a' Bécsi 's Berliui udvarnak: egyik sem vette meg, drágálván. Én magam az ásványokhoz legkissebbet sem értek, és egy gemmádat a' Cicero etc. fejével nem adom minden malachitért etc. etc. 's nevettem midőn a' Jénai Miner. Társaság, mely még arra a' nyomorult Aradi Versgyártóra is elvesztette diplomáját, nékem is nyújtotta azt a' tisztességet. Megköszöntem 's el nem fogadtam. Parancsolj, mennyi aranyig bocsátkozhatom alkuba, 's oly ember fogja megtenni a' választást, a' kiben meg nem csatlakozol.

Ölellek.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

825.

Németh László — Kazinczynak.

Győr, Oct. 9dik. 805.

Szeretett Barátom.

A' ki Dajkának virtusa eleibe tett elmélkedésedet érzékenység nélkül olvashatná, annak a' jót és szépet bébocsátani elméjébe és szívébe lehetetlennek kellene lenni. Én nagy megilletődéssel olvastam minden sorát.

Ezen szók után félbe szakadt leveletem tsak ma, Oct. 18dikán folytathatom. Elgondolhadd mi okból. A' beteg nem tudja mikor nyulhat legohajlottabb munkájához is. Örömeidnek a' ki atya és érez, örül. Ó Barátom, mint fognak azok nevedetni! Én a' kétséges környül állásaim között vigasztalás nélkül tellyességgel szükölködném, ha a' fiam fel nem deritene. Melly öröm minden nap új 's meg új és váratlan nyomait venni észre az eszesedésnek, az emberesedésnek. Látni, mint fesel ki a' tehetetlen testből a' hatalmasan kormányozó lélek. Látni a' fáradhatatlan munkásságot, a' nyughatatlan elevenséget, az elmés és ismét elmésebb trófákat, 's újokban kigondolt játékokat. Keserű ágyonban is gyakran ki fatsarják ezek szememből a' legtisztább örömnck könyvcit. — A természet jóságának és jelességének egy igen szembe tűnő példáját hallottam ma. Vagyon az Atyámnak még egy testvér öttse életben, 80 esztendős ifjú legény, a' fűsvénységnek és kapzsiságnak remeke, a' ki tsupán azért nem házasult vala meg, hogy a' feleségével több személyeknek ne kelljen enni adnia, a' ki most is készebb több napokig koplalni, sem hogy élclmére valót venne (noha 40000 frt értékű az ember legalább is); szóval a' kinek minden egyéb érzés elholt a' szívében a' pénz szerelmén kívül. Még ez az ember is (most itt van nálom) tegnap a' lakómhoz lebotorkált 's azt mondotta neki, hogy a' fiam egy öröme a' világon 's hogy mindenét neki hagyja! — ! Nem ohajtom; nem is vetem meg az ajánlást: de itt tsak a' természeti ártatlanság hathatosságát tsudálom. —

Kisünk, mint ide zártt leveléből¹ látod, nálom vala, — nagy megvigasztaltatásomra szolgált látogatása, külömben talán most is az ágyban volnék. — . . . Az előbbi levelemben arra kértelek, hogy

¹ L. a 828. sz. levelet.

recenseald az Annalisokhoz Révai Grammaticáját, most arra kérek, hogy tedd hozzá Versegiét is. — Az essentiát igen köszönöm előre is, — sajnálom hogy magadot szükited. — Vajha érkezne mennél előbb, hogy, az orvosok biztatásai szerint nyomorult sorsomon könnyebbitene. — Göntzivel és Aponyival való esmerkedtetésedet igen köszönöm, az első sokat olvasott. — Öllelek Barátom hív Sophiáddal és Iphigeniáddal: a barátság szent tüze és a szerelemnek hívsége boldogítsanak.

Németh sk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

826.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Nagy érdemű szeretet Barátom!

Hozzám küldött utolsó leveledet betegen az ágybul irád és az olta semmit se tudhatok rólad; — sokkal forróbban szeretlek pedig Tégedet, hogy ilj állapotba halgatásod ne nyughatalankodtatná szívedet — kérlek tehát, írj mentül előbb — tudósics és pedig árrul tudósics, hogy alkalmatlan nyavalyád egészszen el távozván, becses egészséged az élet igaz kellenjeibe örvendezni meg engedi. — A most járovány hideg lelés engemet is meg lepett volt, de igen érdemes Orvossa vármegyénknek csak hamar el űzte töllem ezen alkalmatlan vendéget és hálá az Egeknek, már jól vagyok. — Én a be állandó iskolai esztendőbe — mingyárt kezdetén — Kolosvári Academiánk előjáróinak eleibe akarom terjeszteni, hogy Erdéljrül nyomós és fontos Mineralogiát leg előbb Fridwalski nevű Jesuista, azután pedig Wernert meg fordítván Magyarra, és csak ugyan Magyarul ügyes Mineralogiát irván mostan is élő igen érdemes N. Enyedi Reformatus Professor Benkő — ezen két érdemes férfiak emlékezeteknek álandósítására a kolosvári academia ásványi gyűiteményes házába állitasson emlékezetek tiszteletét álandósító valami [emléket], melj mi légyen, mibül áljon, meg határozását bölcs ítéletekre bízom. Meglátom, hogy ezen világi és fekete subás egyeledet tudós kormány minő indulattal viseltetik a Türedelem szenttségihez, — meg látom, minő indulattal vészik, hogy egy Jesuista érdemüt egy Reformatus atyafiával akarom egyveztetni. Részemrül nagyon gyönyörködném benne és napjainkhoz illőnek tartanám, hogy egy érdemes Jesuista

emlékezete egy érdemes Reformatuséval dicsőítessen. — Ugyan ekkor fogom javallani azt is, hogy Kolosvárot az academiához állítsasson egy Botanicus kert. Mind az ásványokra, mind plántákra nézve, melj gazdag áldásival bővelkedgyen a Természetnek Erdéj — magad is tudhatod — és így által láthatod, melj igen szükséges légyen az azok körül foglalatoskodó érdemeket jutalmazván, ni ösztönöket élesztetni a szivekbe. Élj Boldogul — irj mentül előb — én soha meg nem szűnök lenni

Krasznán 14-a Octobris 1805.

tisztelő hiv barátod

Cserey Farkas mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 193. sz.]

827.

Németh László — Kazineczynak.

Győr. Okt. 14-dik 1805.

Szeretett Barátom,

Mi lehetne elsőbb tárgya levelemnek szerentséden való igazi szives örömönnél. Ó Barátom a' házi szerentsénél igazább boldogságot a' föld nem esmérhet. Ez köt bennünket a' világgal, ez az örökké valóságnak örömeivel öszve: ez mutatja meg valóságos földi hazánkat, ez gyökeresít meg ember társaink között, ez orvosolja és felejteti el a' mások miát szenvedett bajainkat 's nyomorúságinkat: — szóval ebben érezzük már itt a' földön a' mennyei örömet. Wir haben den Himmel auf Erde etc. Salzman. Adják az egek, hogy a' meg tett lépésed ezen szerentsére vezessen; légy boldog, a' mint meg érdemled; légy szerentsés férj, sorsoddal meg elégedő atya, hogy örülhessen szivem azon, hogy unszolásaimnak engedtel és példámat követted, hogy irigyeid előtt olly boldogságban tündökölhess, mellynek ne árlhassanak!!! Élj, szeress! Leveleid közül mellyet Tokajból indítottanak irsz Sept. 1-jén, azt nem vettem; ha tehát valami volt benne, a' mit tudnom szükséges, ird meg újjobban. Nekem az minden esetre nagy veszteség; mert kedvesebb foglalatosságom leveleid olvasásánál nem hirtelen találkozik.

Hogy az Annalisokban munkás társ leendeszsz, azt köszönettel és nagy örömömre értettem, noha róla, esmérvén erántam való szeretetedet, a' literaturához való buzgóságodat, előre sem kételkedtem semmit is, Sopronyi Társaink munkáinak tőled beküldendő recenzió-

ját kívánva várom. Én tudom, hogy Te előtted más színben jelennek azok meg, mint a' Debretzeni Professor előtt. Ő igen tudós! — Én már közel 50-et eladtam belőlök. — Himfő Szerelmeinek ugyan már vagyon benne egy nem meg vető recenziója: de a' Tiedből mindenkor sokat fog a' Publicum tanulni. — Szirmai Antal Zemplénje már vagyon recenseálva, a' Korabinszkő mappáival együtt. — Vedd amazok után mindjárt Himfőnek követőjét, a' szerelem gyötrelmeit — Elisa Testamentomát. — Gátő István Klavirozás mesterségét. — Kis emberi indulatok tüköre, — és másokat, mellyek tájéktokon találtak kijöni 's előttem mind eddig ismérletlenek. — A' protestáns oskolák állapotjáról 's a' Conscriptioalis Tabelláról, kérlek, el ne felejtkezzél. — Én nem egészen tartok veled a' Censuráról kinyilatkoztatott vélekedésed szerint. Én azt kívánám, hogy a' Felsőség az olvasás regulatiojába ne bocsátkoznék (ez minden esetekben erőszak, és keménykedés), hanem büntetné meg a' törvények szerint azokat, a' kik a' könyvek által másoknak ártani kívánának akár lelkekre, akár testekre nézve, 's mi ilyen az ifjúságnak kezébe, hagyná a' szülékre és nevelőkre. Ezek tudhatják egyedül, mellyik ifjú jut 10, mellyik 20, mellyik 30 esztendő korában ember korra, sőt ezek készíthetik el elméjét azoknak megfogására, a' miket olvas. — Ujjobban elolvastván leveledet, az a' kérdés öltik eszembe, noha egy helyt irod, hogy Sophienak vallása rettentett, hogy ha valóban Pápista e jegyessed; kettő már ebben a' vallásban lévő sógorném — de azt még sem szerethetem, akár mit mondjanak fenn repeső Filosofusink — de el hagyom —! Térek a' másik leveledre, mellyben irod, hogy nálom lévő képedet a' mellyig copiáltassam. Meg leszsz rövid idő alatt. Azon izéltől, hogy kéntelen legyek mind azt amputálni, a' mit nem reménylhetek, hogy a' Bétsiek miát egy idegen nyelven írtt és előttök nem nagy betsű munka felől meg hagyjanak, nem szükség recenziodat magyarul írnod, mivel én ezen szabadsággal minden recenziokban élni fogok, minthogy azok az én kezemből minden változtatás nélkül a' Censura alá küldetnek. Kisünk is részt vesz ezen munkában: de lassan készül hozzá. Jól figyelmezz kérlek a' Debretzeni, Pataki, Kassai és Lőtsei productumokra 's mind azokról, a' mellyeket magad akarsz, mind a' többiekről tudósíts. Bárdosynak Decimái is vagynak már recenseálva etc. Szeretlek, öllelek

Némethed mpr.

828.

Kis János – Kazinczynak.

N. Győr Oct. 17-dikén, 1805.

Nagy érdemű Barátom!

Itt veszem a' Velin exemplárokat, 's mindjárt itt köszönöm meg mind ezeket, mind azt a' barátságodat, melyet nyertes voltomon való örvendezéssel mutatsz. Hogy irásom *Iróink Codex*e legyen? Oh Barátom, mint lehetne azt képzelni is egy olly munkáról, melyet én egy pár hónapok alatt házi betegeim 's hivatalbéli sok foglalatosságim között az én gyenge szemeim kiméllésével mind egy szóig úgy diktáltam etc. A' mennyi örömöm, annyi gondom, mert sok okom van félni, hogy várakozásodnak nem teszek eleget. A' magam óhajtását bizonytalannal nem teljesíthetem. Ha mégis Te tennéd hozzá a' szükséges jegyzéseket, már úgy ditekedhetném mind neveddel, mind pótolásaiddal, mind az egész munkával Melly isteni tűz 's nemes és egyenes gondolkozás ömlik lelkedből minden ejtéssel, melyet tész. Példa lehet Daykához tett Commentariusod' kezdete is Németh levelében, melyet enthusiasmusra való lelkesítés nélkül jó lélek nem olvashat, ha szintén nem Commentariusához valóknak fogják is mondani. Örökös kár, hogy minden gondolataidnak kifakadását a' nyomtató sajtó által elterjedővé 's maradóvá egy Journál által is nem teszed.

De most megengedj, hogy beteg Barátunkal fölthessem ezt a' kis időt, melyet az itt lételekre szakasztottam. Ölellek vagy inkább ölelünk mind a' ketten

K.

Hosszabb levelem Ér Semlyénbe ment ez előtt egy két hetekkel.¹

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

¹ L. a szept. 11-kén kell s 816. szám alatt közölt levelét.

829.

Csehy József — Kazinczyinak.

Kedves barátom!

Alig ha el nem tanálom, hogy régen várod tudósításaimat. Az a' barátság, melly engem tehozzád köt, bizonyossá tesz a' felől, hogy szeretsz, hogy gondolsz reám nem kevesebbé, mint én viszontlag. Elhiteted könnyen magaddal, hogy ez az óra, mellyben levelel hozzád igazítom, 's képzeletemben előttem tartalak, nékem gyönyörködtető. Melly édes annyi sanyarú napok és éjtzakák között egy csendes magányos órát találnom, a' hol jó barátim emlékezete ölellyen meg. Hidd el, hogy fáradsággal tellyes napok tartóztattak, a' minők lehetek azok, mellyekben hasztalan kerestem időt, hogy véled közölhetném magamat. Olasz Ország szélire alig értünk, kijutván a' Krainai gőzölgő hegyekből, hogy Gradiska mellett más sokakkal az ég' változtatása, nékem is hideglelést hozott. Négyszeri accessus után fekvő beteggé nem tett ugyan, de tettetőkép meglankasztott. Ismét 20d. napjára recidivussá lettem, de ekkor csak kétszer lelt. Már jó ideje megint, hogy elhagyott. Ehez járultak sűrű hivatalbéli dolgaim, 's a' katona életnek mindennapi fáradságai. — Egy olasz városkában, a' nevére hirtelen nem akadok; elég az ahoz, hogy közel ama nevezetes Campoforniohoz, egy német Regimentbéli Stabalis áll vélem beszédbe magyarul. Eltávozván, tudakozom egy véle volt fiatal zászló tartótul, ez a' Stabalis ki légyen? Hogy megőrültem, midőn Kazinczyt nevezné, 's tudomra esne, hogy az a' barátságos Úr az én Kazinczyinak testvére! Ez a' fiatal magyar Tiszt téged is ösmér.* Ez az öszve találkozás; nékem felette becses volt; de az Obristlieutenantot többé annak utánna nem láttam. Lakosnak is régen járok már nyomán; de még öszve nem találkozhattam véle. Hogy köztünk van, a' bizonyos.

Levelelmet egy kisdud olasz faluból írom. Gazzuolo a' neve, nem messze San Stefanótul, a' hol mostanában van Fő hadi szállása Herczeg Károlyunknak. Bátor seregeink az Ecs mellyékit szállották meg. Dicsőséges tekintet látni a' magyar granatéros Bataillonokat. Illy férfias, vitézi tekintet és erő nincs egyebütt. Világos

* Kazinczy Ferencz a levél szélére ezt jegyezte: «László testvér öcsém-mel együtt van.»

próbája, hogy a' mi generatióknk még nem enervaltatott. Vajha Országunk geniussa úgy hozzon Cultúrát nemzetünkre, hogy az a' mételey mindég távul maradgyon. — Sem ama primipilaris disz és rend, csak itt. Még ütközetünk nem volt, kivéven azt a' puskázást, melly az Ecs partyain történt most 18kán, 's a' következő napon volt elő nyomulást, mellynek önként való Mivelettje az volt, hogy egy által hajózott ellenséges szakadék visszatakarodott. De nem foglalak úntatni aprólék detaillokkal, kinek nemes lelke mindég irtódzott a' vérrel befecskenkedett bajnoktúl.

Ezentúl számot tartok leveleidre. Utasítsd azokat szokott addressom alatt, kihagyván mégis Regimentem nevét, hogy az, mivel a' Regiment Német Országban van, a' levelet el ne tévesztesse; külömben per Padoue à l'Armée d'Italie. — Tudósíts pedig magadról, 's azokrul, a' mik téged érdekelnek, tehát hazai Litteraturánkról is. Utolsó magyar nyomtatás, mellyet olvastam, az a' lett udvari declaratioknak magyar fordítása. A' Magyar Regimentek kaptak belőlök nyomtatványokat. Örültem rajta, hogy illy ex offo lett fordításban grammaticalis magyarságot lelék. Két hadi mester szót nem fejezett jól ki — úgy mint: *diversiot* segítő fordulással, mondanám *elfordítás*, v. *eltérítésnek*; *fortification de campagnet* tábori erősséggel, mondanám *mezei erősségnek*, melly a' mulandó erősítésnek az ő munkája, valamint a' várak a' maradandó erősítésnek, *de la fortification permanente*. — Be igen érzeni minden felől, hogy nincs Lexiconunk. Vallyon a' Mártoné kijött é már egészen? Édes Kazinczym, tartsd leghivebb barátodat kebecledben és élly! — Tisztelem kedves hitvesedet ő Nagyságát.

Gazzuolo a' velencezi Státusban

Ment mp.

Oct. 20dikán. 1805.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 192. sz.]

830.

Sárközy István — Kazinczynak.

Nagy-Bajom, 26-a Octobr. 1805.

Kedves Atyámfia 's Tiszteletre méltó Barátom!

Ezen holnapnak 1-ső Napján datált Kedves Leveledet, Zala Vár megyei szüretemről haza érkezhén csak tegnap előtti postán vettem, és imé sietek tellyesíteni úgy kívánságodat, mint magam szívének

eledelt szolgáltatni; mely akar leveled vételével, akar válaszólasommal nyér egy kis igaz meg elégedést. —

Sietek azért is, mivel Dajka (Gábor Verseinek mikor lehetö megküldését sokszorozva kérdezed. — Imé küldöm azért, hogy jobban által lásd hüséges vóltomat, in Originali. — Meljet csak azért bocsátok ki nehezen kezemből, mivel egynehány betüdet birtam azok által vagy alatt is. De birom már Leveledbe újabb bizonyságit is életednek 's meg változhatatlan szivednek — azért nem vesztek véle. —

Melj Leveledből hogy ki maradt az én Levelemnek némely Czikkelyeire való válasz, azon is örvendek, azért mivel újabb alkalmazhatóságot szolgáltatattál a' kérdésre, és a' Correspondentia folytatásra.

Kérdeztem ugyan is azt is, ha valyon vehetted é még az épség állapottyában — az én fordittásomat, melyet töllem ennek meg küldésekor költsönözve kívántál? Mert meg küldöttem ám — és ha nem vetted, nem leszek é terhedre, ha még egyszer meg küldöm?

Tudom én, hogy nem lehet ezt így ki nyomtatni, mert elégele próbáltam — még pedig már oly csalfasággal is, hogy refutatioját irtam ugyan majd hasonló köntösbe öltöztetvén azt, mint Blunauer a' Németyét — de biz abból is ki nézték az alakot. Mert nem lehet tagadnom, hogy a' Relligió defensája mellett is nem hagytam szározsan Pap Oraimékat. p. o. Ad verba több *Rosz történt Papjaidnak miatta, mint az előtt az értelem idejébe*, etcet. — Így következik a' Refutatio.

«A' Papoknak nem a' Vallás adott kezekbe ívet,

Egy szín alatt háborgattya néha már is a' szívet.

Ha a' Fanatizmus néha annyira emelkedett,

Hogy egy Ország a' másikkal érte meg verekedett:

Ennek sem a' Vallás oka, hanem a' Vak buzgóság,

Melly annyiba különböz, mint az Árnyék és Valóság —

Az Árnyék olyan feléről szokott lenni mindennek,

Hogy a' minek Árnyéka van, előtte álljon ennek:

'S a' világosságot által ő hozzá ne bocsássa,

Természete tehát ennek, hogy a' fényt meg ne lássa.

* * *

Háta megé rejtezett el szintúgy a' Vallásnak is

'S meg eggyező Természete a' vak Buzgóságnak is. —

* * *

Ha Spanyol, Frantz, Hibernia 's más Országok Zajjait

Vagy a' Térített idején America Jajjait

Hozzuk elől: már az igaz, hogy szégyennel béborul,

Itt a' *Vezér* 's az Okosság (v. Kereszténység) mentségébe meg szorul.

De -- -- itt egy keveset Apologisálván azt vetem utánna:

Pap, Király 's más Hatalmasság csak Rész egész népével,

Hát -- egész Kereszténységet vádolsz egy Rész tettével?

Ha egy Korcsmán a' többek közt részeg is a' Bor Áros:

Nem csuda -- de jó életű lehet az egész város. etcet.

Mondám, hogy Refutatio név alatt készítettem ezen Toldalékot, hogy némely igasságokat bé burkolhassak, de biz azzal nem gondoltak, azt felelvén reá, hogy refutationnak elég *Racín*. — Az ugyan igaz is — mert ha az elébb kezembe akadott volna, meg kéméllettem volna magamat. Annyival inkább, hogy nagyon Papossan kellett írnom és Hipocritát jádzanom. — De hiszen azzal is kéntelen az ember néha. Kivált mikor oljan Fő Ispánnyal él, mint én.

Hát az én Kedves Schubarthomnak olvastad e némely verseit? — Bezzeg fordítottam én abból egyet -- De ez ám a' mit igazán ki nem nyomtatnak. Majd ha felelsz és meg irod azt is, mikor jársz Pestre, oda el küldöm vagy el viszem. Mert Fiamat én Debretzenből kéntelen voltam el-hozni. Nem szükség mondanom miért? Ugy is ki talárod — mert Leveled Tonusa mulattya. Kár közöttök egynehány Jó ember. — Vagy bár több volna!

Csokonyai Hamvai nyugodjanak esendessen. — Mi is készítünk, ha reá érünk reá valamit — Horváth ugyan bizonnyal. Éntettem őtet itt esméretessé, én nyomtattam ki az *Haza öröm napját* (vagy mi neve?) installatiókkor. Csináltam neki jó akarókat is. — De ez mind nem elég 's ne is vedd, kérlek, ditsekedés képpen — hanem fájdalmim ki fejezéséül, hogy csak ezt tettem. Még én sokat ígértem magamnak felőle — de fájdalom, nem várhatta el. Mert darabjait öszve szedni lehetetlen az őtet betsülni nem eléggé tudók szekrényiből.

Horvát Ádok Sógorom bizony sokat változott, az igaz, — de nem abba, hogy Poétából Philosophussá lett. — Mert maga is azt mondja, hogy elébb volt ő az, mint Poéta -- Igaz is. Hanem abba, hogy Gazdálkodni kezdett és későcskén. — Most ismét valami más Philosophicumot ír — Kész lévén a' Novissima Philosophiája régen — mert nagyobb Bibliothecám és kevert lévén e' napokba, sok nevetet

küldött, melyeket alig tudtam neki ki keresni Hoffman, Iselin Lexicon-jából 's Brukker Hist. Phil.-ból etcet. Nem tudom mi lesz? De az igaz, hogy ő Philosophus Sublimis és sokkal nagyobb: mint Poeta. — itt mindég ki tetszvéen belöle a' gustus. — —

Iphigeniádnak örvendek, csak valaki Thoast ne keressen nevébe! — Én most adtam férjhez nagyobbik leányomat — Kinek régi módi neve van: Judith — Kisebb fiam pedig Casimir, még itthon van, 6 esztendős, bár valaha menne Kázmérre Iphigeniáért — ha meg érdemelheti. — A nagyobbik Albert, ki most megy a' Pesti Universitáshá Philosophiára in '2-dum Annum. — Ezek után maradok igaz Atyafi szerető Barátod

Sárközy Istv. mpr.

Én nem követlek a' Követésbe, engedd el. —

Lásd a' Couvertál.¹

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

831.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Nagy érdemű Kedves Barátom!

A foljó holdnak 7-dikén irt becses leveledet vettem tegnap sokkott örömmel — hálá a jól lévő Egeknek, hogy egésséged jobbul. Kettős örömmel értettem, hogy az első jutalmot Barátod, Kis János, kit én is tisztellek szívembe, nyerte el; örvendem: hogy ezen derék férfiú érdemei meg ismertettek; örvendem aszt is: hogy a köz haszon gyarapítására intézett, munkásságnak ítélői az valódi igaz érdemre reá tudnak ismerni és annak nyuityák a jutalmot, ki részre hailó tekintet nélkül érdemes arra. Barátom! Kis iránt olj tiszteletet, olj szeretetet élesztettél szívembe: hogy valóba ohaitom ezen derék hazámfiával közelebrül ismerkedni; — ez egyik — másik oka pedig: hogy hazafi kötelességemnek tudván lenni a köz jóra czélzó érdemek iránt háládatossággal lenni, ezen kettős hathatós ösztönök vittek arra, hogy Kisnek ezen ide zárt levelet irjam, meljet el olvasván, kérlek, küld el nékie.

A Csokonai emlékezet köve iránt minden részbe meg ismerem iteletednek heljes voltát és a táblára metzetendő Irás is heljes, igen

Hiányzik.

alkalmatos, — engemet részemről nagyon érzékenyitet az — már a halotti medentzének szeretném egy az építményhez mérséklet raizolatlyát, — meljre hogy *lepe* metzettessen, gyönyörű gondolat. Hamiltonnak gyüiteményit láttam, de magannak meg nincsen, meljre nézve jó volna, ha azon gyüitemény utasítása szerint raizolatnál egy Mustrát, meljen minden részek, mettzések lennének ügyessen. érthető képpen ki téve.

Buczyba a Poetai tíz meg van, a sziv érzéseit igaz voltú minéműségkbe ha ahoz kapcsolandgya, tökéletességre jut ecsettye — Reméllem el is éri eszt, mert az ember iffiu, és igyekezettel szorgalmatos.

Hogy kérésemre azon tájjéki ásványok meg szerzésibe igyekezni kívánsz, barátságossan köszönöm, de evel már nem terhellek, mivel éppen tegnap vettem Eperjesről egy jó akarómtul levelet és laistromát azon ásványoknak — meljeket számomra N. Váradra küldött. A Neumányi Úr Opalja igen szép becses darab lehet. Hogy a Berliu udvar drágálta, nem csudáltam, — de hogy a Bécsi meg nem vette, csudálok és sainálok; — igen kedves dolgot cselekednél, kedves Barátom, ha Neumányi Urtul meg tudnád, hány Karátot nyom azon kő, minémű opál az, kerületének mekorra nagysága és minémű formába van metzve? — Hogy a Jenai Mineralogiai társaság sok méltatlanokra is vesztegette Diplonáját, igaz; de ha Te, Barátom, el fogadtad volna aszt, ha szinte a Természet ezen országa körül foglalatoskodó Tudományba nem vagy is olj gyakorlatos — nem hibázta volna; — én azon Társaságnak assessora vagyok, és minden időbe, ha a Barátság szent szövetsége nem kötöt volna is bennünket olj szorossan egybe, be vétetésedre voxolnék. A Sógorom, Wesselényi, se Mineralogus — még is irtam most, hogy küldessen nékie Diploma; — több érdemei közt erre az is egy és fő, hogy Jóságába a Márvány kő szép mivben vagyon, részemről oda is czélzok, hogy maid ha [a] Diplomát kezébe adom — ennél fogva hathatóssabb serkentő okom lészen ötet árra birni, hogy edgyik falujának határán igen jó nemű puska-kova kő lévén, kezdgyen annak miveltetéséhez, készítettéséhez. — Egy Társaságba sok fele emberek kellenek, meg választot emberek mind azon által, a kit egy N. Váradí — Baróságba és Camerariusi kulesba gyereki módon belé bolondultat ajánlot a Társaság elől járónak, a hibázott, mert ez a kalandozó eszű ember valójába oljanokat vétetet fel a Társasággal, hogy a midőn azoknak neveiket olvastam a laistromba, el is pirultam, boszonkódtam is.

Egy Társaságnak tehát fő gondosságának kellene lenni, hogy a kiknek ajánlásra való hatalom adatik, azoknak eszék, characterek olj szabásu lenne, hogy igyekezeteket a célra arányoznák. A mineralógus Társaságba is nem kell mindég csak Mineralógus, de jó characterű, nyílt eszű, okos ember kell mindég. — Én éppen most, midőn a szüntelen tartó essőzés, komor idő házat őriztet velem, forgatok elmémbe olj Planumot, melyet Hazám Boldogságára nézve még ezen a télen realisálni kívánok, miheljt elnémbe készen leszek vele, papirosra tészem; -- meg vallom, az e felett való gondolkodásimba is gyakran jutsz eszembe és sainálom, hogy szembe nem közölhetem véled aszt, a mit szív szerint ohaitanók. Plánumom oljan, hogy levélbe közleni nem lehet, mert hosszszas, etc. A magyar nyelv diszesítésit, disze álandósítását czélozza az, de erre olj módokrul gondoskodom, melyeknek hogy sükere, ereje lehessen, nem minden ember tudhattya meg — vagy is nem tanácsos minden embernek meg tudni azokat. Te volnál, Kedves Barátom, ki választottyaim közül eggy, kivel mindenek felett és mindenek előtt ohaitanám, sőt szükségesnek is látnám közleni gondolatimot. — Miért nem tehetem, hogy hamarjába ide hozhassalak? már pedig ezen a Télen realisálni akarom intézetemet, csak ugyan miheljt papirosra tehetem elmém mostani gondgyait, rövideden meg irom néked aszt, a mibül, tudom, Te az egész czélzást meg érted. — Élj Boldogul és szeres engemet, mert ezen indulatba heljhez-tetődik fő Boldogságom --- vagyok

Kedves Barátom
Krasznán 28dik Octob. 1805.

igaz hív barátod
Cserey Farkas mp.

Kivül:

Tekintetes *Kazinczy* Ferentz Urnak. P. Kassa, Veleite. *Kázmér*.¹

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 193. sz.]

832.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Nagy érdemű Kedves Barátom!

Imhol megint eggy rég szivbül ohaitot szerencsétül foszt meg a környül alás, mely Boldog ohaitásimmal ellenkező incselkedése a jádзи szerencsének. Barátom, tudom Sibón léted és még se ölhet-

¹ A levél zárlatán piros pecsét.

lek, — fái, sictnék, repülnék látásodra, tiszteletedre — de csak nem rég szabadulván meg a hidegleléstül, Orvosom meg tiltotta, — hogy kíméljem egész szorgalommal magamot és ezen mostani azon kívül is csupa egészségtelenséget magába foglaló levegőt a szabadon a mennyibe csak lehet, kerüljem; — ez tehát egyedül, mert más ok nem tartóztathatna — oka, hogy hozzád nem mehetek. — Melj állapot leg igazabb vágyásimmal egészszen ellenkező lévén, csupán azon el határozott fel tételem vigasztal, hogy a Tavaszon akár hol légy, látogatásodra megyek; társaságodba hosszszassabb ideig gyönyörködgyem és egy mást közelebrül meg ismerhetvén, a leg szentebb, állandó Barátságának szövetségés frigyét innepi örömök közt köthessük. — Utolsó postáival küldöttem feleletemet 7dikén Octobr. irt becses leveledre Kázmérba, azon levelem mellé zártam eggyett Kis Jánoshoz is. Élj boldogul és szeress engemet azon egyenességgel, meljel én örökre vagyok

Krasznán 30-a Octbr. 805.

igaz hív barátod
Cserey Farkas mp.

Kivül:

à Monsieur Monsieur François de *Kazinczy*.

à *Sibo*.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 193. sz.]

833.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Nagy érdemü tisztelt, szeretet Barátom!

Miljen érzés lepte légyen meg szívemet elválásunkor, képzelheted — mint a ki magad is részesse, érzője vagy a nemes Indulatokbul szármozó Barátságának. Vélled hogy közelebrül meg ismerkedhettem, hogy abba, a mit látatlanul is tiszteltem, szerettem benned, látásoddal meg erőstedem, éltém gyönyörüségeinek azon állandó örömeihez tartozik, meljek itt lételem kellemetessé teszik; — barátságú szövetséged nélkült tehát nagyon hejjanos lévén Boldogságom, kérlek, légy irántam állandólag az, a kit benned szeretve tisztelek.

Én kívánságodra meg tudakoztam mind itt, mind beljebb Erdéljbe a magló Juhak árát — párját lehet 6—7 forinton venni ugyan, de mivel ezen nedves időkbe sok mételjt szedtek, senki se javalja, hogy most vétessenek, — eszt tehát néked is kívántam tudodra adni, ne hogy károsodgyál.

A nékem ajándékba adott és emlékezeted becsitt fen tartó *A/ Tichiero*-ba maradt egy fa lapu ilj reá irással: acer rubrum K—stein. Kedves Barátom! gyönyörűséggel láttam, miljen ügyességgel, és jó izlésel szeretted az emlékezetes dolgokat meg tartani, láttam eszt és ugyan azért ezen nevezetes fa levelet viszzá küldhetem, de meg engedgy: hogy irántad viseltető egyenességem, szeretetem egy kérést tétet velem: Én is szeretem aszt, a mi érdemes figyelembe tartatni, miljen emlékezet, miljen nevezetes állapot Jele volna e' nállam! azért ha el lehetsz a nélkül, kérlek, enged által nékem — olj becsbe tartom, miljenrül nem minden embernek van képzeménnye, de a melj édes érzést gerjeszt, és olj heljre tészem, a hová oljankor szoktam tekinteni, midőn a leg nemessebb érzésekkel kívánom szivemet gyönyörködtetni.

Feleségem tisztel, és hidd el, mind kettőnkbe irántad olj egy forma mértékbe éledt azon tisztelet, meljet se idő, se környül álás el nem enyészethet és a meljel állandólag vagyok

Krasznán 7-a Novembr. 1805.

egyenes hív barátod

Cserey Farkas mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 193. sz.]

834.

Németh László — Kazinczynak.

Győr. Nov. 7dik. 1805.

Szeretett Barátom.

Tegnap érkezett meg hat bonteillában a' Töled küldött nectar: köszönöm, Kedvesem, 's adják az Egek, hogy meg gyengültt, sőt egészen elveszett egészségemnek helyre állását segéljék. Az utóbbi levelem oltá ismét vissza estem. Mintegy 4 héttel ez előtt tsak igen tűrhetőn birtam magamat, és naponként jobbultam: de az előbbi orvosom hosszas elhmaradása után ismét meglátogatván, azt mondotta, hogy 24 óráig tartandó izzasztás által a' lábomból egészen kiveszi a' fájdalmat 's az után 4, 5 nap mulva semmi bajom sem leszsz: hozzá tévén azt is, hogy ez volna egy módja gyógyításomnak. Noha ezen ember a' gyógyításomban már eleinte elkövetett némelly hibák miát egész bizodalمامat el vesztette volt, még is, mivel a' másik orvosom is izzasztót ajánlott, reá állottam: de az oltá mind a' fájdalmaim sokkal nagyobbak, mind a' járást nehezebb-

ben teszem; mind a' gyomrom nagyon romlott és erőtelen. Most már a' telet orvoslás nélkül szándékozom eltölteni. Úgy t. i., hogy a' belső részemet mind egészséges eledelek, mind a' legszorgosabb vigyázás által erősítem — itt fog nectarod, reményilem, munkálkodni, — igyekezem, hogy ugy tagaim is erőt nyerjenek, 's a' nyavalyám kevesedjék, a' mit mind eddig tapasztaltam erősödésemkor. 'S ha el nem múlik a' betegségem, utóbb a' tavaszi jó idővel majd lehet talán valamit hasznosan próbálni.

Nálunk minden a' legnagyobb félelembé öltözött, mióta Ulmai seregünk elfogatott. Még nagyítja az ijedést az is, hogy a' várunk körül való erősségeken dolgoznak. Mi lenne én belöllem nyomorultból, ha vagy futnom, vagy itt kellene szorulnom!

Népeim egészségesek, ez az egy ád egy kis vigasztalást, én egyébaránt csak tengődöm a' nyomorúságban: — Öltalmazzon téged és a' Tiedet az Ég hasonló szomorú sorstól. Feleségem tisztel, én is kedves Sophiedet, tsókoljuk Iphigeniátokat,

hived Németh mpr.

Kivül: †

Az Urnak Kazinczy Ferentz Urnak több T. N. Vármegyék Táblabirájának. Budán és Debreczenen által

Ér. Semjénben.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

835.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Ér-Semlyén, November 16.d. 1805.

Nagy tekintetű kedves barátom,

Zsibói és Krasznai utam szép emlékezete úgy tánczolgat-el igen gyakran lelkem előtt, mint a' legkedvesebb álom phantázmáji. Alig merem hinni, hogy ezek a' képek való képek, 's el el kérdem magamat, ha igazán köztetek voltam e? Olly rég olta vagyok oda, és olly sok ízben gátlódott-meg oda menetelem, 's olly nem várt dolgokat láttam 's hallottam ott, hogy örömöm részegüléséből nem eggy hamar fogok vissza térhetni magamhoz. 'S íme midőn így szendergek, így tépelődöm, akkor jó kedves leveled, melly nekem azt a'

† A levél zárlatán ketté tört piros pecsét.

hírt hozza, hogy nálatok lételem benned és tiszteletre 's szeretetre igen érdemes Grófnédban olly forma érzést támaszta, mint bennem támaszta a' Ti látástok, és a' nagy Wesselényié. Ez az út valóban nagy boldogságokat ada nekem. Két levelemben dicsekedtem-fel Sophienak kegyességtekkel, a' harmadikban az Ipaonnak; de örömöm még nincs eléggé kiöntve. Mihelytt reá érek, Kázmérből lett elindulásomnak visszatértemig megírom historiáját 's megküldöm az újságíróknak, hogy tégye egyik Toldalékjába; de nevémet meg nem nevezem; felöletek pedig azzal a' szemességgel fogok szólni, a' mellyet az erántatok való tekintet és barátság kíván. Jelentsd a' Mélt. Grófnénak alázatos kézsókomat, 's ajánlj további kegyes emlékezetébe. Zsibón csak azt mondd, hogy nem tudom kit tiszteljek leginkább, azt a' nagy embert e, a' kit még nagyobbnak leltem, mint a' millyennek eddig tartottam, vagy azt a' példátlan Asszonyságot, (a' ki egy rangban vagyon előttem az öreg Gróf Teleki Józsefné Exc.val, az ifjú Szerencsynéval és B. Vay Miklósnéval, de úgy, hogy ezeknek mindenike hasonlatlan a' maga nemében a' háromhoz, és mindenike egy a' maga nemében) — vagy azt a' szeretetre méltó, korát nagyon túl haladott gyermeket? — Kegyes emlékezeteket 's barátságokat állandó birtokommá tenni, az legyen legbuzgóbb igyekezetem!

Justus Lipsius azt az író-tollat, a' mellyel munkáját írogatta, a' Loretói Szűznek mutatta-bé áldozatul, 's azt kívánta, hogy az örök emlékezetben tartattassék. Német Országnak egy első rangbeli Írója neveti ezt a' cselekedetet, minthogy ez azt mutatja, hogy a' jó Öregnek nagy opiniója volt maga felől. Én pedig ezt a' Német Író-t mosolygom — (pedig *Herder* volt). — Mit használ az a' grimász? Szégyellik mutatni, hogy magokat nagyoknak tartják. Pedig annak tartják! Sonnenfels nekem egyszer azt beszéllé, hogy midőn M. Theresia azt vetette szemére, hogy nagyon ismeri a' maga érdemét, azt felelte ennek a' jó és valóban nagy Asszonynak, hogy legalább aufrichtig. Die Welt glaubt wir gelten mehr als so manch Anderer: wie sollen wir selbst nicht auch fühlen, was uns Andere nachsagen? — Ezt az Alticehrobán talált *acer* levelére *bévezetés* gyanánt hozom-elő.

Azt az *Acer* levelet én minden czél nélkül vittem volt magammal az Erdélyi útra, sőt nem is tudtam hogy viszem. De Wesselényinél plantage-ról lévén szó, elbeszélltem, hogy a' K[ufstein]i várból egy

Körös fa nagyságút láttam-ki egy patak szélén; 's nem győzván csudálni lombjainak gyönyörű játékát (Laubspiel), egy marok ágat hozattam róla; 's más nap reggel a' nálad lelt levelet egy gleditschiával, melyet 1800. Júl. 2d. a' Gróf Lodroni Neuhausi kertjében téptem, felvittem Wesselényinck. Még van magamnak egy acer levelem, ezt tehát megtarthatd. 'S látván, hogy van lelked érzeni a' mit óhajtok hogy érezz, imhol egy *hasonló becsü* ajándék, melyet eczetbe áztatott vasdaraboknak rozsdájával Munkácson irogattam. Mostan pedig értsd-meg, miért hozám elő feljebb Justus Lipsiust.

Tudván leveleiből és a' Nagy (Gábor) beszédjeiből, melly gondos gyűjtögetője vagy a' ritkaságoknak, midőn most útnak indúltam, el-akarám vinni számodra Karrik-Thúrá t azon philologiai jegyzésekkel, a' mellyek ennek megette vannak. De az az emlékezet, hogy már egy néhány ízben poshadt emberekre akadtam a' kik egyeneségemet félre értették, elrettentett. Ha más jött volna onnan, a' honnan én jöttem, 's beszélne a' mi vele ott történt, én bizonyosan nagy részvétellel fognám hallani, 's ha valamit adna ha bár rongyot is, melly vele volt ottan, félre tenném. Így gondolkoztam én, és sokszor megcsalatoztam. Azonban íme ismerem Csereyt, 's kevélykedve mondom azt, hogy ötet annak találtam, a' ki előtt lelkennek egy húrja sem fog adni selyp hangot. Vedd ezt tehát, barátom, és tartsd-meg a' később időknek. Lesz egy idő, hogy oly valaki fogja megilletni, a' ki tisztelni fogja emlékezetedet megtartásáért.

Az Acer levelét, melly nálad vagyon és marad, a' Neuhausi Kertész Salzburghoz egy órányira, acer rubrumnak nevezte: de Bécsben a' botanicus kertben tépett leveleim azt meghazudtolják. Igen szépek lelem az acer platanoidest és Acer dasycarpumot. Szép az a' két levélke is, melyet ide zárok. A' setétebb sambucus nigra laciniata, — a' zöldebb nem tudom micsoda. Ez a' sambucus igen szépen praesentálja magát az anglus boskétekben.

Leonhard Posch Wachs-bossirer lakik Bécsben auf der Wieden, in Stahrembergischen Freyhaus 1. Hof. die Stiegen Nro 8. im 2-ten Stock. Írtam neki, ha nines e catalogusa a' munkáji felől, hogy az ott találató emlékezetes főket kiválaszthassam és nagy számban megvehessem? 2, ha kép után lecsinálhatja e a' fejet, 's mi az ára?

Élj szerencsésen édes barátom! Az Istennek légyen gondja napjaidra és örömeidre. A' Mélt. Grófné kezeit szent tisztelettel 's barátsággal csókolom. Óhajtanám, hogy Sophiet Nála és nálad édes barátom, felvezethessem, és osztán azt láthassam, hogy mind Ti, mind

Nénéd és Sógorod felőle úgy ítéltek, mint a' Somlyai kedves lányka ítelt, kit kérlek, nevemben egész házokkal tisztelj. — P'osta Mester Úrnak pedig mondd-meg, hogy haza érkezvén, mingyárt felhántam, ha az *Italia mia benche sia indarno* Dantenek munkája e vagy a' Petrarcaé? 's az utolsó. —

Én mihellyt az út engedi, indúlok Kázmérba 's ott töltöm a' telet. Leveledet ottan várom. Hát Te mikor mégy beljebb telelni, 's leveleim hol találhatnak?

Öllelek egész tisztelettel 's barátsággal, híved:

Kazinczy Fer. mpr.

Fáid 's virágod baj nélkül jöttek eddig. Mindég emlékezni fogok kedves utazásom felől, őket látván. —

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

'836.

Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak.

Nagy Méltóságú Báró Cs. K. Kamarás Úr,

különös tiszteletű nagylelkű barátom!

Tartván, hogy Nagyságodhoz későcskén jutnak-el a' hírek, melyekkel Debreczen és a' mi tájékunk eltölt: tollhoz nyúlok, és a' mi, mint egy csudálatos álom' káprázolatjai, zavarosan fejembe lökődik, papirosra öntöm. Csuda e, ha illy dolgok, illy váratlan, kedvetlen, rettentő esetek' előadása csuda módra beszéltetnek?

Az az ember, a' kinek Nagyságod a' maga szent buzgóságú Beszédében Octobr. 4-d. 1804. bukást és veszélyt kívánt, Bécsben van, és a' Nagy Károly székében ülő Fejedelmünknek azzal insultált, hogy oda érvén, mingyárt bált ada, és a' Bavariai Választó Fejedelmet, a' ki hazája, és hazájának Feje ellen fegyvert rántott, Bécsben megvendéglette. — Közelgetvén az Ellenség az Austriai Monarchia Capitalisához, Fels. Urunk mint méltó Maradék a' nagy Thereziának, legkedvesebb magzatját, a' Korona örökösét hív Magyarjainak kebelekre hozta és nékiek védelmekbe ajánlotta; 's a' mi kedves Nemzetünk ismét azt a' szent hűséget fogadta, a' melyet M. Therezia eránt teljesített. Fels. Urunk másnap Ollmüczba indúlt 4. hintón; az elsőben maga ült a' Császárnéval, 's közben ült a' legidősbbs leánymagzatjok; a' Kormányt pedig a' mi kedves Palatinusunk vette által, maga mellé vévén Consiliariusoknak 4. Magnást és 4. Nemest.

1. Gróf Brunszvik Józsefet, 2. Gróf Majláthot, 3. Gróf Haller Józsefet, 4. (nem tudta meg nevezni Senator Simonfi, a' ki Pozsonyból érkezék.). A' Nemeselek között 1. volt Septemviralista Bezerédit. 2. Consiliarius Majthényi Lászlót, 3. Vay Józsefet, 4. Péchy Imrét. Ezek Budán a' Palatinus körül vannak, és a' környülállások szerint consullágnak. Colossalis érdemű nagy és jó emberek!

A' Palatinus bajszot nevelt. — A' Rendek a' Diaetán megnehezteltek, hogy az ő oblatumok oly formán vétetett stylusba, hogy *mivel azt Ő Fels. ez 's amaz törvény erejéhez képest úgy is parancsolhatta.* Erre felszóllalt valaki, hogy az a' Státusoknak nehezen esik, hogy a' mit ők nem tartozásképpen, hanem hűségből cselekedtek, és a' mit nekik *parancsolni nem lehetett,* a' Cancellaria így szedte stylusba, 's azt kívánták, hogy az ő stylusok meg ne változtassék, 's úgy menjen articulusba a' mint ők rendelték. Osztan nem csak *adni* kell, hanem *venni* is; kéri tehát ő Felségét, hogy 1. a' Magyar Nyelv légyen a' közdolgok folyásának nyelve, ez resolváltott és éppen ma hallom, hogy a' Szabolcsi gyűlésen a' Locumtenentiale Consilium parancsolatai már Magyarul concipiálva publicáltattak. 2. hogy Anonyma delatio ne acceptáltassék; 's 3. minden delatióban a' delator megneveztessek a' delatusnak, és a' delatio in extenso közöltessék vele. 4. hogy ne alacsony rendű ember legyen investigáló Commissarius, hanem Vgyéken a' Fő Ispány, a' Fő Ispány felett pedig *Bárá Regni.* 5. hogy executión ne kezdtessek az investigatio, mint Szatthmárban és Zemplénben esett. Itt megszóllala Kende, a' Szatthmári Vice Ispán és Követ, hogy az nincs úgy: de letorkoltatott.

B. Vay Miklós, a' ki jelen sem vala és még meg nem jött Bádénból az Ipától, Brigadéros Generalisnak denomináltatott. Rhédey Oberster lesz. Szentkereszti Districtualis Generalis.

Mondják, hogy Generalis Makk capitulálván, midőn capitulatioja a' Felséges Császárnak kezébe ment, vissza küldötte, hogy ő *olgy emberrel* nem capitulál. E' szerint Herczeg Lichtenstein subscribálta a' Capitulatiót. Azután Mackot maga elibe hívatta és vele szörnyű módra bánt. Sokkal enyhébb módon, de csak ugyan nem szépen bánt más 13 elfogott Generalisainkkal is.

Az Erdélyi Cancellaria vagy Debreczenben vagy N.-Váradon fog helyt fogni a' dolog kimeneteléig.

Irtóztató csapás ez a' mi Monarchiánkon. Hazánktól ugyan az Isten elfordítja az ellenségnek ide jövetelét, mert mi szüksége volna neki ide jönni, Bécsben ben lévén? de Hazánk a' Monarchiával

elválaszthatatlanúl lévén öszvekötvé: a' jó, mint a' rossz közös közöttök.

Nincs időm többet írni; 's míg ezt irtam, egynehány Vendég félben szakasztotta az írást velem. Mentsen-ki Nagyságod rendeletlen írásomért. A' Mélt. Bárónét a' legszívesbb tisztelettel tisztelem, a' Mélt. Urfi még illy sietve sem kerüli-el igen érzékeny emlékezésemet. Ajánlom magamat nagy tekintetű kegyességeibe 's maradok

Nagyságodnak

Debreczen 19. Novembr. 1805.

alázatos hiv tisztelője:

Kazinczy Ferencz mpr.

A' *Czindery elküldetése felfordúlt*, és talán ez eránt is lett rendelés. Bizonyost felőle mondani nem tudott az az ember, a' kitől az itt elvont sort hallottam.

Ezen leveletem méltóztassék Nagyságod Mélt. Cserey Farkas Úrral közleni. —

A Borítékon: ¹

de Debrecin. à Monsieur Monsieur Niclas Baron de Wesselényi de Hadad. Chambellan de Sa Majesté Imperiale et Imperiale Royale Apostolique

p. Somlyó,

à Zsibó.

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós görcsöni levéltárában.]

837.

Kazinczy -- Id. B. Wesselényi Miklósnak.

Sietve, 28. Novbr. 1805.

Nagy Méltóságú Báró Cs. K. Kamarás Úr.

különös tiszteletű 's bizodalomú Uram!

Nem tudhatván, ha Sibón és Sibó' tájékán tudva vannak és lehetnek e azok a' történetek, mellyek még a' Keresztúrban lakó Szénási Urat is felverhetik indolentiájából, sietek Nagyságodnak azokat a' mellyek hozzánk eljutottak vagy itt estenek, hírül vinni. Nagyságod azokat végye szives tiszteletemnek 's hűségemnek jele gyanánt.

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét s fölötte e jegyzés: «1805. 19—9br. Kaszintzki».

Elakadván az ujságlevelek, ő Kir. Magassága a' Fels. Palatinus, minden nap nyomtatott Bülletíneket ereszt-ki a' Budai Publicum megnyugtatására. Azoknak 4 első darabjai kezemben vagynak; az 5diket és 6dikát olvastam, Bátyám Péchy Imre Úrnak pedig két rendbeli levelcít extraháltam. Azokból vannak véve az itt következő tudósítások:

A' Francziák Novemb. 12dikén reggel Bécsbe csengő muzsika alatt béjöttek. Tisztjeik a' Fogadótkban, köz emberek a' Kazármákban szállottak meg. -- A' Francziák Generalisa, Herczeg Múrárt, Albert Herczegnek Palais-jában vett szállást. Albert ennek számára szakácsot és eselédeket hagyta ott, 's Múrárt a' Herczegnek ezen nemes tettét olly tekintettel fogadta, a' mint érdemlé. Napoleon Schönbrunnban vett lakást. A' fának árát 30 frtról 6 frtra szállította-le, verbu által, sánczot ásat, életet vétetett, 's ingyen osztatta-ki a' Nép közt. Múrárt Fr. Generalis Bécs Városnak Commendásává tétetett. Bécsben lettek 800 ágyút, temérdek puska port, 40 milliót érő rezet, és 22 milliót érő lavetáknak destinált negyven esztendeig álló fát. Ezt az utolsót Gr. Eszterházytól, az Erdélyi Cancellaria Concipistájától értettem, valamint azt, hogy jelen volt a' Coronae Custosnál, midőn a' Korona lúdáját (a' 4dik kolcsa a' Császárnál lévén) széljelverték, belőle a' koronát, palástot etc. kiszedték, és egy ferslágba pakkolva Munkácsra szállították.

A' Császárné éjjeli 11 óraker egygyetlen egy kocsin hagyta-el Bécset; és ámbár a' parancsolat előre kiment, hogy készen várják a' statiókon a' lovak, egy helytt még is két egész óráig várakozott, és Pozsonyba csak éppen reggeli 7 óraker ért-el. A' kocsin maga, legidősbb leánya, Doctor Stift és egy Udv. Asszonyosság ült. Pozsonyból a' Császárral és ezen Erez Herczeg asszonykával Olmüezre ment. A' Korona örököse a' maga több testvéreivel Kassán vannak [!]; az öreg Ferdinánd Herczeg M. Theréznek fija, Eperjesre küldetett; a' Salzburgi Elector pedig Váradra váratik minden órán. A' pénzt ő Felsege rész szerint Budára és Selymeczre, rész szerint Olmüezbe szállította.

A' Magyar Cancellaria dissolváltatott. Ennek helyébe az 1802diki törvény szerint a' Palatinus, (kinek ő Felsege minden dolgok' kormányát által adta) egy Staats Rathot állíta, 8 Mágnásból és 4 Nemesből, kiknek nevei a' *Péchy Imre leveléből* im itt következnek. 1. Gr. Brunszvik József. 2. Gr. Illésházy István. 3. Balog Péter Zólyomi és 4. Personális Semsei Ugocsai Fő Ispánok. -- Osztán 1. Bezerédi

Ignác volt Septemvir. 2. Vay József. 3. Majthényi László. 4. Péchy Imre. Ezekhez adattak későbbre 1. Szent Iványi Ferencz, 2. a' Kalocsai érsek, 3. B. Orczy László, 4. Gr. Barkóczy Ferencz. Ezeket fordul meg most minden, és ezek a' Magyar Cancellaria helyébe léptek.

9dik Novemb. Generalis Davoust megtámadta Generalis Merveldtet Mária Zell körül; és ámbár a' hegyek védelmére voltak a' miéinknek, ezeket megverte Davoust.

Miurat a' Burg kapuján ment-bé Bécsbe, 's azt a' Postaszekeret, melly Pozsonyba 14dben ért, Regelsbrunnig 7 francia huszár által convoyiroztatta.

Mortier Linz mellett által jött a' Dunán 's 10dikben a' Moszkva sereget vissza nyomta. 11dikben Generalis Schmied a' Francziákat megtámadta 's megverte. Mind a' két rész Generalisa Mortier és Schmiedt elestek. A' fr. 6000 embert vesztett, mi csak ezrel.

13d. Novbr. a' francziák 48 ezren csengő muzsikával a' legnagyobb paradában végig defiliroztak Bécsnek útszájain 's a' Muszkák után mentek Morvába, mert ezek nem gondolván a' győzelemmel, mellyet Schmied alatt Mortier ellen nyertek, siettek magokat a' hátrább álló Kutusow seregével öszvecsatolni. Ez a' 48 ezer ember a' Tábori hidon ment-ki és Korn Neuburg mellett halt.

Nov. 15d. 40 fr. katona Pozsony elébe jött; 4 közzülök maszkirozta magát, csolnakra ült, Pozsonyba általment és a' repülő híd mellett álló strázsa kezéből hajnal tájban a' fegyvert kitekerte 's a' Dunába vetette, a' hajósokat pedig bajonettel kényszerítette, hogy a' repülő hidat vigyék által. Ezt a' hajósok megcelekedték. Gen. Gróf Pálffy Miklós leizent fr. Gen. Vialhoz, a' ki Dévén mellett, Pozsonyhoz egy órányira az Austriai határon, hajói hidat vert, és rajta 4000 embert által szállított, megtudakozni, hogy a' Pozsonyi Commercialis repülő híd miért foglaltatta-el. Fr. Generalis Vial vissza izent, hogy ő azt vissza adja, sőt a' francia sereg egész M. Országról vissza vonja magát. Azonban a' 4000 ember Pozsonyon csengő muzsikával végig ment a' Holics körül fekvő Muszkákat megtámadni. Mi lett belőle, még máig sem tudjuk. Károly Herczeg Zágrábig vonta magát. Három részről nyomulniak felője 1. Masszéna, 2. Bernadotte, 3. Davoust. Még nem hallunk felőle semmit.

Ő Fels. a' mi jó Királyunk Generalis Gyulait Napoleonhoz küldötte fegyver nyugtot kérni. Ez ajánlotta, de 3 conditio alatt: 1. hogy Velence és Tyrolis *provisorisch* néki azonnal adassék által. 2. hogy a' Magyar *Insurrectio contramandaltassék*. 3. hogy

a' Muszkva menjen-ki a' ditiókból. Illy kemény conditiokra a' Császár nem állhata.

Most jó egy Cs. Regimentbéli Kapitánytól levél, hogy őket a' fr. egész Körmöndig nyomta bé az Országba. És így a' M. föld is theatruma a' hadnak.

Egy Pesti Kereskedő (így írja Péchy Pestről ddató 19-ae 9br.) levelet kapott az atyjától Stutigardból, hogy oda 9bernek 23-dikára hetven ezer francia új trupp várattatik.

A' Palatinus mindent elkövet, hogy az ellenség ne ingereltessék. Ökröket és eleséget szállítat Bécsbe, hogy hazánk a' requisitioktól megszabaduljon; 's az Austria szomszédjában fekvő Vgyék dispensálva vannak az insurrectiotól 's csak legényeket statuálnak.

A' mi főispánunk, Cancell. Gr. Teleki Sámuel Excell. 25dikben Váradon Gyűlést tartá, hol Rhédey Lajos Obersternek választatott a' Bihari Regimenthez, Obristlieutenant Kazinczy László pedig ajánlatni fog a' Palatinusnak, hogy Obersternek denomináltassék a' Gyalogsághoz. — Gróf Thurn is Májorságra candidáltatott. De egy pajkos falusi Magyar ezt ordította, *gravamen az!* Tudniillik a' mostani Diaetán panaszkodánk, hogy az Udvar Németeket tesz Tiszteknak a' M. Regementekhez.

Gr. Teleki Jóska torok fájásban fekszik Váradon. Nála ismerkedtem meg Gr. Eszterházy és Zejk Concipista Urakkal, 's megszerettem mind kettejét. Cons. Szegedi és Benyovszki Urakkal a' Fő Ispánnal 25-a ebédeltem, és Mélt. Cons. Szegedi Urat nagyon megszerettem. Elbeszéltem néki a' Mélt. Urfi reflexióját, hogy Lucius Junius Brutus rosszul bánt, hogy megölette a' fiaiit 's hogy azt más Consulra kellett volna bizonia, 's Cons. Szegedi Ur osztán estve Hodosyné asszony-nál beszéltette-el velem a' Fő Ispán Excellnak ugyan ezt és Zsibón töltött örömeimet. Nagy részvétellel hallgatta a' Fő Ispán, örült a' Mélt. Urfia, 's ő Nagyságának a' M. Bárónénak érdemlett magasztalásokat adott. — Beszéltem a' M. Urfinak plasztikai Mesterségét is, hogy egy szép paripát gyúrt szemem láttára, és hogy azt Sophienak elkértem. M. Cserey Farkas Urat is dicsérte ő Exc. — A' Pap Cserei a' Gyűlésen jelen volt, dicsekedtem Nékie, hogy 'Sibót és Krasznát láttam.

Én 8d. Decembr. Kázmértl leszek. Onnan ismét fog menni levelem hírekkel. Ajánlom magamat nagybecsű kegyességeibe 's maradok hí tisztelettel alázatos szolgálja

K. F.

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós görögöni levéltárában.]

838.

Kis János — Kazinczynak.

N. Dömölk, Nov. 28-dikán 1805.

Nagy Érdemű Barátom!

Miolta utolsó leveletskémet Győrből hozzád utasítottam, azolta többnyire vagy ide 's tova utaztam vagy egészen hivatalomnak éltem. Megfordultam a' többek között Po'sonyban is, a' hol még ott értem az Ország gyűlését. Jóllehet különös és időt kívánó foglalatosságim vittek oda, mégis csak ugyan vettem hasznát másra is, a' mennyire lehetett, az alkalmatosságának. Jelen voltam a' Gyűlésnek utolsó ülésében és a' törvények sanctionaltatásán. Meglátogattam Balog Pétert, B. Podmanitzky Jó'sefet és Desőffy Jó'sefet, 's a' t. Prof. Fábri már akkor az epistolának magyar exemplárjait Pestről megkapta, de Bétsből még semmi sem ért hozzá. — Némethünket azolta is meglátogattam, most is nyomorúttul sínlődik. — Pestről régen várok választ, semmit sem kapok, sem manuscriptumot, sem levelet, sem a' már régen depositálva lévő jutalmat. A' mi egyéb tudománybéli foglalatosságimat illeti, azok is a' mostani zenebonás időben csak tsendesen 's szomorúan folynak. Verseimet csak ugyan már nagy részént leíratam. Minden órán Hozzád indítom őket némely más aprólékságokkal együtt. Isten Hozzád. Irj mennél előbb

K.

Pápa, Nov. 30-dikán.

Itt tegnap az a' hír terjedt el, hogy a' Frantziák Győrbe jöttek volna, ma ez ismét meghamisítatott. Annyi bizonyos, hogy a' tegnap arra utazott katonáink vissza jöttek, és a' kik eddig Győr felé marsiroztak, Komárom felé mennek.

Kivül:

À Monsieur Monsieur François de Kazintzy

p. Ofen, Debretzen.

à Ér-Semlyón.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

839.

Kazinecy — Id. B. Wesselényi Miklósnak.

Debreczen, 4. xbr. 1805.

Tegnap bejöttem ide, innen Kázmér felé utazván. Brigáde Generalis Báró Vay Miklós Úr, csukaszín kaputrokban veres paszomantos aufslaggal, dolmányjal és nadrággal előmbé lépett. Váradra ment Gener. Dukához. A' Báróné szombaton lesz itt. Nincs egyéb hír, hanem hogy a' Fr. Császár Austriát 9 departementre osztotta és francia módú igazgatás alá vetette. Bécsnek Magistratusa Municipalitívé változott-el. Isten! melly nagy csapás ez rajtunk! — Generalis Gróf Pálffy Miklós Bonapartenak azt izente, hogy M. Ország neutralitásba akar lenni, 's ez cselekedte, hogy a' Fr. Császár még eddig megkímélt. De a' Palatinus declarálta, hogy azt declarálni sem Pálffyn, sem az országon nem áll, minthogy az a' királyi hatalomhoz tartozik; 's mivel Pálffy a' maga határán túl lépett, ötet Generalisi Méltóságától megfosztotta. Azolta a' Francziák, azt mondják, Nagy Szombatig (Tyrnau) béjöttek. —

Bátyám P'échy Imre Úrnak olvastam tegnap egy levelét. Irja, hogy beszéllek, hogy a' Moszkva Császár ő Felségét kérte volna, hogy békéljen meg. De még eddig semmit többet nem tudni.

Hollabrunnál Morvában a' Francia utól érte az Austriai és Moszkva egyesült sereget. Az Austriaiak egy Parlamentért küldöttek a' Fr.-hoz, hogy engedje elválni őket a' Moszkvától. Ezt a' fr. megengedte, 's neki állott a' Moszkvának, 's megverte 's elfoglalta minden munitióját. Másnap pedig a' Moszkvák kérték, hogy hadd mehesenek haza. Ez is megengedettett. Legnevezetesebb újság az, hogy a' 28diki Novemberi levél szerint akkor tájban 80 ezer Moszkva és ugyan annyi fr. állott szembe egymással, akkor nap vagy megütköztek vagy elkezdtek a' béke eránt az alkut. Minden bizodalunk a' mi nagy Vitézünk Károly. Lebegjen felette a' Győzelem és adja vissza boldogságunkat. Ó most Varasd felé igyekszik: de oda igyekszik a' francia is. Maradok hív tisztelettel.

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós görcsöni levéltárában.]

840.

Cserey Farkas — Kazineczynak.

Nagy tekintetű, és érdemű Kedves Barátom!

Hogy itt léteddel irántam viseltető Barátságod meg erősödött, annál inkább örvendem, mennél buzgóbb vágyódással kívántam Barátoddá lenni, és ezen ohaitásom be teljesedésével, hid el, olj örömet értem el, meljnek kellemetessége annyival inkább el nem enyészhető, mivel láttalak és szivemhez szorithattalak tégedet. -- Becses Leveledet -- szép, és örökös meg becsülést érdemlő Ajándékokat vettem és a leg tisztább egyenességű indulattal köszönöm eszt. Szent tisztelettel vettem kezembe a Karrik-Thurát és az aval lévő Philologiai jegyzésidet — meg értvén hol, és tudván minő környül állások közt irtad aszt. — Tisztelő becsületbe fogom tartani, és pedig úgy tartani, hogy annak érdemlet emlékezete el ne enyészsen, és így a késő maradék előtt is bizonyítsa mind azon nagy szerencsémet, melj Barátoddá tett, mind azon igyekezetemet, meljcl Barátim és Nemzetem emlékezetet érdemlő dolgait az enyészéstül meg menteni törekedem. Mivel én büszke vagyok ezen becses ajándék birtokára, ritkáb dolgaimnak gyüiteményibe — első heljre tészem és pedig érdemlett tekintettel; — erre nézve, kérlek, ird meg nékem, meljlik esztendőbe voltál Munkácson és micsoda idő táiba irtad eszt. Az *acer* levének birhatása is nagy öröömre vagyon és irántam viseltető szives szeretetednek jeletül illő becsbe fogom tartani; — maid egygy heljre tészem a Karrik Thurával emlékezetednek örökösítésére. — Az *acer rubrum* szépségén kívül sok hasznót ad; — éiszaki Amerikába nem csak a fáját használják külömbféle szép munkákra, hanem kérgébül festéket, nedvességébül pedig zukrot — és sirupot készitenek — ki álván a mi elimánkat, jó volna eszt az *acer sacharinummal* szaporítani. Az én vadas kertembe, meljnek heljét mutattam néked távulrul, az iljetén köz hasznú idegen fáknak gyüiteménye lészen. — Köszönöm a küldöt két fa levélkét is -- az edgyiket én se ismerém — a *Sambucus laciniata nigra* szép bokros fa, volt nékem is, de el veszett.

Kedves Barátom! gyakran forgasz emlékezetünkben és itt léted reánk nézve olj szerencse volt, melj Boldog, édes, és álandó emlékezeted heljhezette sziveinkbe. Feleségem tégedet szives indulattal tisztel — kedves Grófnédot ismeretlenül is barátságí érzéssel tisztel

teli — én pedig kezeit csókolom azon drága léleknek, kinek birtoka érdemeidnek olj kedves jutalma, — Iphigeniát csókoljuk kívánván, hogy örömtökre nevedegyen Boldogul. — Wesselényinének tegnap vevén levelét — tudakozza, hogy expressusok hol találna meg tégedet, mivel beszédibül, és leveledbül tudtam, hogy sietsz Sophied karjai közzé, aszt válaszoltam: hogy Kázmérbe kaphatod Leveleket és ott találkozhatik veled Követtyek. Közlötte Wesselényi velem leveledet, meljbe a kedvetlen uiságokat irtad: köszönöm, hogy rollam is meg emlékeztél. Véletlen, és suljos csapás ez Monarchiankra, és mindnyájunkra nézve — e felett való panaszímot és szívem érzéseit szóval inkább, mind írásba ohaitám veled közleni. Erdeljübül minden fő Ispányok a foljó holnap 6dikjára Kolosvárra be menni parancsoltattak, hogy 8dikba a Guberniummal edgyütt a környülalásokhoz képest tanácskozassanak; a mi Wesselényink ezen állapotba is eggy előre látó, és buzgó hívségü Hazafinak szent kötelességít teljesíti, éppen most, midön eszt írák, veszem tudósítását: hogy ő maga Kolosvárra megyen és kér, hogy én is mennyek, de az Anyámat kelletvén várni, nem mehetek, és hid el, igen sok tekintetbül fáí, hogy nem mehetek, ismervén felettébb nagy gyengeségít az erdelji fő Ispányi karnak — az egész Hazánkba nincs több 3- vagy 4 fő Ispánynál, ki hivataljára minden tekintetbe érdemes volna, a többiek ostoba arrogantiával teljes fél emberék, és meg vallom, nagyon reszket szívem, hogy ezek el hibázzák a tenni meg kívántató, és most!! tehető jó lépést.

Bizván barátságodba, kérlek, az ide zárt levelet tétesd Kassán Postára ugy — hogy Brünbe ne Bécs felé mennyen. — Élj olj Boldogul, mind szívem egyenes érési kívánnýák, maradván

Krasznán 5dik Decemb. 1805.

igaz hived, barátod
Cserey Farkas mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 193. sz.]

841.

Csehý József — Kazinczynak.

Kedves barátom,

Hazánk adott menedék helyett visszafogadott kebelébe előbb, hogy sem hittük volna. Bús sóhajtások közt vettem búcsút ez előtt négy holnappal Csáktornýától, és a' Zrinýiek' árnyékaitól, dobogó

szívvel köszöntöm most újra, és elfelejtem szenvedett viszontagságainkat. Ma Böröndön, Szala Vmegyében, tartunk nyugvó napot. Melly édes az enyhülés sok eltöltött sanyarú napok után, érzetted te is ezt, velünk együtt; de nem tudják azok, a' kik a' puhaságban élnek! Oct. 30. és 31dikén véres csatánk vala Caldiero alatt, a' hol Massena ádáz serege megátalkodva vitta sánczainkat. Én egyik redutáinkból békességes Nézője valék a' hareznak. A' rohanó ellenség minden felől visszaverettett: a' midőn az Ulomi veszedelem postája érkezett, önként oda hagytuk positionkat, mellyet a' magyar gyalog seregek olly vitézül védelmeztek. Retirádánk sebes volt, de jó rendel. Az ellenség álmosan nyomozott. — Körmendnél tekintetre méltó állapotba tételnek hadaink. De hagygyuk oda Márst; hadd fenye csorbájit kardgyának, 's térjünk vissza barátinkhoz. Hányattatásaink közt Litteraturanknak és Virágunknak kedveltyére akadtam, Jakó Stipsicz Huszár Regementbéli Hadnagyban. Lakost hasztalan lestem, akár hányszor akadt előmbe Lattermann. Ő mindenkor oda volt Regementyétől. Az Armée parancsolatból gyönyörködve értettem meg a' mult napokban, hogy qua talis a' Generalis Quártély Mester Staabhoz vételett által.

Nem tudom mi okon, a' miolta a' táborozás tart, soha egy levelet sem kaptam sohonnan. Kétség kívül valahol le tartóztatták őket, vagy ha szerencsésen Páduaba megérkeztek, Solignac Uram ki-válthattya.

A' Clima' változásai miatt a' quartana három ízben meglátogatott; de most egészséges vagyok. Ha ez úttal levelem szerencsésbb lehetne, kérnélek, hogy írj 's a' levelet utasítsd à l'armée de l'Archiduc Charles.

Meg-jegyzem azt is ex super abundanti, hogy Fő Hadnagygyá avancéroztam.

Kedves Feleségedet ő Nagyságát tisztelem, téged pedig szívemhez szorítalak.

Börönd, Dec. 7d. 805.

Ment mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 192. sz.]

842.

Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak.

Kázmértt, Decemb. 9d. 1805.

Nagy Méltóságú Báró Cs. K. Kamarás Úr,

különös tiszteletű 's bizodalomú Uram!

Nagysádnak neve napján végre felértem Kázmérba; 's így az a' nap, melly nekem az Idősbb és Ifjú B. Wesselényi Miklós 's az Idősbb és Ifjú B. Vay Miklós emlékezete miatt, örökké innepnapom leszen, nékem a' Sophie és az Iphigenia meglátása által kétszeres innepnapom lett. Kértem az Istent, hogy Nagyságodat és a' Méltóságos Urfit az emberiség öröme, javára 's dicsőségére tartsa-meg sok időkre. A' Grófné a' legszívesbb köszönettel köszöni Nagyságodnak róla való megemlékezését, 's a' Mélt. Urfi paripáját a' Gróffal együtt 's Sophieval és Süsivel nem győzte csudálni. Nagy gyönyörűséggel hallgatták beszélgéseimet Zsibó és Kraszna felől; nagy gyönyörűséggel az Erdélyi Diaetai dolgokat és a' Zilahi kis Papius dictioját, a' Galliciai Kreis Ambeli Frizór történetén pedig édesen kaczagtak. Valóban Mélt. Báró, nem én vagyok az magam, a' ki kimondhatatlanul sajnálom, hogy Zsibó Kázmértől messze van, és ha egyenesen kellene felelnünk, nem tudjuk a' Zsibó Urát, a' Zsibó Asszonyát, vagy a' Zsibó Urfiját becsüljük e inkább, mindenikét a' maga sphaerájában tekintvén.

Én 6dikban jöttem ide, 's holnap ismét vissza megyek Semlyénbe. De ha becsesek is itt tölthető kevés szempillantásaim, nem állhatom-meg, hogy Nagyságodhoz a' Grófné és Sophie társaságában ülven ne írjak. —

A' kis lyányom 48 napi távollétem alatt úgy megnőtt, úgy meghízott, úgy megszépült, hogy ha idegen helytt találtam volna, nem fogtam volna reá ismerni. Az Istenség látta hogy legfőbb óhajtásom az volt, hogy egy egészséges teremtés legyen a' gyermekem, 's megadta a' mit kértem. A' gyermek ép, egészséges, erős, mint egy kis gömböcz, 's mind physiomiája, mind színe egy szép gyermeket ígérnek. — Oh, a' természet örömei felyül múlnak minden institutionális, conventionális bolondságokat! Azon szomorú történetek felől, mellyek Fels. Urunknak tartományait érték, nem írhatok semmi újságot. A' korona

7dik xberben délben Ujhelytt, estve Terebesen a zsidóskodni szerető Csáky Imrénél volt: Sdükban Nagy Mihályra ment, éjtszakára Ungvárra. Ma vagy holnap Munkácsra beér. A' 200 korona őrző legény már Munkácson van. B. Splényi József Excell. kíséri. Ennek, mint Onkeljének, tiszteletére ment B. Splényi Manczi barátjánk Terebesre, 's onnan egy rövid francia levélkét írt ide, azzal a' hírrel, hogy Fels. Urunk 's Asszonyunk Teschenben van; ellenben az ellenség Brünt bírja. Mondják, Győrig jött már s Nagy-Szombatra. Hála Istennek, hogy a' Károly Herczeg serege egész Szala Vgyéig vonhatta magát, 's így Insurgenseinkkel és Pesten lévő katonaságunkkal egyesülhet. Ő Fels. a' Császárné Kassára váratik a' Püspök lakóházaiba; a' Korona Örököse a' Barkóczy háznál vett szállást; ketteje a' hercegeknek a' Kamaránál lakik, a' több testvérek az Orczy és a' Comendáns háznál.

Generalis B. Vay Miklós nagy örömmel beszélt, hogy a' fiját Miklóst a' Bavariai Elector olly szépnek lelte, hogy azt írta Carlsruhába a' Bádeni Electornak, minek előtte Vay oda ért, hogy szebb gyermeket soha sem látott. Nem csuda tehát, ugymond Vay, ha ott is aszt mondták osztán fölöle. A' gyermek az úton kezdett németül csácsogni; 's ott tökéletesen meg tanult. Mondtam a' Generalisnak, hogy e' szerint a' fija igen korán kezdte elterjesztetni azt, a' mi neki tiszte 's destinatiója, Vaytól és B. Adolsheim Joannától vévén eredetét:

extendere majestatem nominis hungarici! —

Óhajtom, hogy a Mélt. Urfi is láthassa a' külföldet, még pedig az Atyja' szemei alatt!

Mélt. Cserey Farkas barátomnak két meleg szívvvel írt levelét leltem itt: de nincs időm neki felelni. Leveleimet méltóztassék közleni vele. Azok neki is irattatnak.

Higye-el Nagysád, hogy életetemnek igen becses szempillantásai azok, midőn Zsibóra emlékezem. — A' Nagysád rézre metszett képét itt reméltem találni. El van zárva a' leveleknek az út. De annál bizonyosbb vagyok benne hogy eddig kész.

Sophie el von az írástól: kéntelen vagyok véget vetni. — Éljen Nagyságod szerencsésen, 's tartson-meg kegyes emlékezetibe. Ő Nagyságának kezeit csókolom, 's köszönöm erántam mutatott kegyességeit. Köszöntöm Papiriust! Nevelje az az Isten, a' kinek gondja van hazánkra, 's tartsa-meg nagy és szent szolgálatokra! Ámen!!!

A borítékon: ¹

de Velejte. à Monsieur Monsieur Nicolas Baron de Wesselényi, Chambellan de Sa Majesté Imp. Roy. Apostolique. p. Debrecin, Somlyó, Zsibó.

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós göröcsöni levéltárában.]

843.

Ragályi Tamás - - Kazinczynak.

Pest 11d. Dec. 1805.

Édes Uram Bátyám, Barátom, Komám!

8d. Aug. írott levelét Oct. 23dikán vettem. Pestre volt az igazítva, onnét igazítottatott Miskólczra, a' hol ismét sokáig mulatott lakó helyünknek távol léte miatt, végre Alacsán lelt meg a' szelid természet ölébe, hol akkor a' szüretelésbe foglalatoskodtam, vagy inkább gyönyörködtem. Kázmérba igazítám reá azonnal írt feleletemet. Az a' gondolat, hogy talán ez is úgy járt, mint a' nekem szálló levél, vett reá, hogy azt nem egészen szórúl szóra, a' nállam levő párról ezt nem tehetvén, — ide írva, ki vévén belőle azt, a' mit már eddig ki írtam, ismét Póstára tegyem.

Alacska 23d. Oct. 1805.

Édes Uram Bátyám, Barátom, Komám! Életem legboldogabb órái közé tartoznak azok, mellyeket véllem az Uram Bátyám levelci éreztetnek. Éreztem, mi boldog az, a' ki barátja lehet Kazinczynak; éreztem legközelebb ma, azon levélnek olvasása által, mellyel engemet édes Uram Bátyám Komájává szentel. — Soha sem fogom én elfelejteni: hogy az, a' ki Aug. 8dikán fejtődött ki egészen a' nem létéből, — 's lett gyönyörűségek azoknak, a' kiktől származott, — gyermeke annak, a' ki engem szeretett — 's ne történjen meg! hogy szüksége légyen azon adósságra, mellyel Atyjának tartozom, 's a' mellyet, mihelyt úgy történne, le fizetni igyekezni legszorosbb kötelességem lesz. Képzeltetetlen gyönyörűség tetszik ki az Uram Bátyám megbecsülhetetlen levelének minden soraiból. Tartson az zavarodás nélkül!!!

Ragályi Tamás.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 175. sz.]

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét, a mely fölé ez van jegyezve: «1805. 9. xbr. Kaszintzki.»

844.

Cserey Farkas — Kazinczyinak.

Nagy tekintetű és érdemű szeretet Barátom!

Rég nem halhatván tölled, és felülled semmit, félbe szakasztom a nyughatatlanító halgatást és tiszteletedre bocszám ez rendeimet. Az ellenségnek bámulást érdemlő szerencsésén a midőn csudálkozunk — méltó képpen rettenthetnek annak következesei bennünköt, mert a midőn a nagy Habsburgi Rudolf maradékát thronussátul futásra távozni kintelenit egy csupa szerencse játszásának bámulást érdemlő szüleménnye, micsoda derülésre lehet ki nézésünk. Ugy látom, hogy ezen hódításra törekedő Corsikai puja nagy ember kész el követni mindent vágyódásinak, és dagáljos intézetinek be teljese désekre. — Austria már hatalmába és terjeszti erejét Olasz ország felé, ha armadáját Massenával edgyesitheti, akkor olj győzhetetlen állapotba heljhezheti magát, meljtül nem csak Európának, de merem mondani egész világnak sorsa meg határozása fog fiigni, akkor parancsolni fog nekünk is egy olj Békeséget, melj szolgálai lántzokra fűdz bennünköt. Ilj méltó aggodásimot pedig a keseriti még keservesebben, hogy ezen nem vélt csapás akkor lep meg minket, midőn a sok titkos és nyilvánóságos okok közt a puhaság kényne olj veszedelmes álomba rengette Nemzetünköt, meljbiül a jelen való veszedelemnek sulja is alig elégséges fel senkenti, de fel serkenésünk is olj kábult kibzemények közt haboz, hogy csak ugy látunk, mind a téli zuzmarásodot fák ágai közt szokott keresztül nézni a hiu képzeményü álmok közt eitzaka meg csipásodott szem. — Bár hittek volna Hazánk nagyjai a sok jó intéseknek, jövendöléseknek és ne engedték volna magokat és sziveiket el koresosittatni. — A mint utolsó levelembé irám, a gubernium Kolosvárra be gyütötte a fő Ispányokat, ezek Tanácskozásoknak első gyűlésit 10-a praesentis tartották, meljbe a gubernator Gr. Bánffy György következő 4 pontokat terjesztette eleikbe. 1. A gabona szük voltárul, és következőleg a szükölködök fel segéllésérül. 2. A belső csendesség fen tartásárul. 3. Hogy mivel se pénzt, se gabonát a Királjnak nem adhatunk, adgyunk Lovat, marhát, a mennyit lehet. 4. Találjunk módot, hogy lehetne a Tyrokat szelideb módon ki állítani. — Az első pontra nézve az állítatott meg, hogy a kir. Thesaurarius a melj Dézma gabonát a Katonaságnak által nem ad, aszt a szükölködök

épség állapotjában vettem volt. Nincs meg többé, 's kedves dolgot fogsz tenni előttem, ha megküldöd újra: de arra kérlek, hogy ird-le magad, még pedig in folio, hogy azt a' Dayka in-folio irt verse mellé költethessem. Fel fogom jegyezni barátságunk és jóságod' emlékeztére a' következő időknek, hogy a' Dayka papirosát 's elveszettnek gondolt versét tőled kaptam-meg.

Schubartot, igen is, ismerem. Valaha sokat olvastam. Most nem olvashatom többé. Izlésem el van kényeztetve; nem olvashatom a' mi nem *classisch!* 's azt tartom, hogy a' szép Mesterségek' productumai közt *igen nem-szép* a' mi nem *igen-szép*. — Könnyen kitalálom, melly darabját fordítottad, 's szeretném ha azt is melléje tennéd a' Dayka által lefordított darab társának; csak hogy már ezt ne *in folio*, hanem, hogy leveled mellé illyék a' béköttesben, *in 8°*.

Én minden becsesebb emberek' hozzám irt leveleit félre teszem, 's mikor egy kötetnyire gyűltek, egyyüvé kötettem. Ezért szeretném, ha azok, a' kik velem correspondentiában vannak, mindenkor egy formában írják leveleiket, p. o. vagy mindég in 4°, vagy mindég in 8°. — Horváth Ádámnak in 4° irt levelei régen veres kordoványba kötve állanak könyveim közt, mint szintén az öreg Rádayéi és Földiéi is, 's Sylvesteremnek egyik Scholionjában *ezt* (t. i. Rádayról, Földiről és Horváth Ádámról) a' Publicumnak meg is mondtam, hogy a' ki valaha, vagy most, Literaturánk historiáját írni akarja, tudja-meg, hol találhat dátumokra. Halálom után olly helyre lesznek letéve, a' hol az Irók hasznokat vehetik: de nem a Széchényi Bibliothecájába!¹

Hogy az ősszel a' hideg gyötrött, sajnálom. Óhajtom hogy már megszabadúltál légyen gyötréseitől. Egyéberánt a' hideglelés mint sok morális és physical baj nem mindég árt, sőt igen sokszor használ. Egészséged annál állandóbb lesz ezután.

Jövendő menyed, édes barátom, egy egészséges, ép, és szép gyermek. Tulajdon anyja' emlőjin hizik; mert ez a' tiszteletre méltó fiatal asszony igazabb gyermeke a' természetnek, mint hogy megtagadhatná sugallásait, 's gyermekét dajka által szoptattathatná, noha azt mind én kívántam, mind szülőji, félvén, hogy a' bajt maga ki nem állhatja. — Ide érvén, a' postán találtam Sophiem' levelét, melly-

¹ Kazinczy említett levelei legnagyobb részt a m. t. Akadémia könyvtárában őriztetnek.

ben dd. 27. 9bris anyai örvendezésekkel ír keble' gyümölcse nevedése felől, azt vetvén mellé, hogy minthogy a' gyermek mindég képeket néz, ha leteszik, Sophie Novbr. 11dikén (ez az esztendő's innepe öszvekelésünknek) egy vászonra festett, de öszvegyűrve tartott képet fel akasztotta a' falra, hogy a' gyermek tanuljon engem ismerni, 's mikor szeméi a' képre tapadnak, mindég ezt a' szót súgja fülébe: Papa! Papa! — Édes barátom, sirok örömben, hogy ezen érzéseket nékem is megadatott érezhetnem, holott remélni többé nem mertem. — 'S képzeld-el, a' kis Fizsi nagy conqueteket csinál! Fabchich, (Győri Prof., Aeschylusnak, Sophoclesnek 's Euripidesnek fordítója, azt írja a' leveleddel egygyütt vett levelében, hogy Euripidesnek két Iphigeniáját, Aulisban és Taurisban, ennek a' Magyar Iphigeniácskának fogja inscribálni. Levelében vagyon egy kis mustra. Ha olyan mind, kedves lesz az ajándék. Euripidesnek a' két darabja görögben képzelhetetlenül szép.

Thoast nem kívánsz neki! Az sokféle gondolatokat támaszt. Göthe is írt egy Iphigeniát. Abban Thoás egy szeretetre méltó barbarus.

Lehelld lelkedet, édes barátom, a' kis Kázmérba, kit mint jövendőbeli vőmet csókolok: de mondd-meg neki, hogy ha az atyja' lelke nem lesz rajta, nekem nem lesz vóm, mert én csak azt fogadom annak, a' ki

Élj szerencsésen, édes barátom! Csókold Horváthunkat: de kikötvén, hogy transcscendentalismus vagy empeirismus, 's categoriak ne folyjanak akkor nap szájából. -- Hát Szokolay Úrral vagy e néha? a Vice Notariussal? Ha igen, mondd, hogy fájlalom, hogy rólam felejtkezik. Az egy szép lelkü fiatal ember. Adieu!

tisztelőd, barátod:

Kazinczy Ferencz mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 251. sz.]

846.

Id. B. Wesselényi Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Két rendbeli, mostan történt dolgok le írásaival meg rakott betses Leveleidet Barátságai szeretettel vettem, és köszönöm. — Ditsekedhetem véle, Barátom, hogy a' történt dolgokat, én voltam az

Erdélybe, aki talám leg elsőbb tudtam meg, még pedig igaz kútfekéből. — Ez után is kérlek, Kedves Barátom, mindenekről tudósíts, — Jól tudod, hogy az én lelkemet nem a' másokkal született ujságok után vágyó tsapzi kívánság, hanem Hazámnak sorsa, 's következendő állapotja iránt való gondoskodás ösztönözi az ujjabb ujjabb történt dolgok után való áhitozásra.

Azért kérlek, Kedves Barátom, egy alkalmatosságot se mulass el 's a' dolgok folyásairól tudósíts. — Ohajtva várom Leveleidet és vagyok

Kedves Barátom

Sibó 1805 20-ik Xbris

Hiv Barátod

B. Wesselényi Miklós mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 175. sz.]

847.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Ér-Semlyén December 22d. 1805.

Szeretetre méltó, drága barátom!

Rögen nem irtam neked. Útban vagyok szüntelen; fel Kázmérba és vissza ismét. De hiszen Zsibóra irt három levelcim Néked is irattattak, 's úgy reménylem, hogy olvastad őket. Végre szarandóságaim egy ideig megszűnvn, sietek ölelésedre, 's jelentem, hogy Octoberi két levelcidet Sophie X-bernek 6-dikán kezembe adta, 's Kisnek az egyikét elküldöttem. Éltem a' szabadsággal, 's a' levélet felbontván, tisztán maradott oldalára levelednek magam is irtam. Ohajtom édes barátom, hogy ezen tiszteletre méltó embernek engedjék-meg fájós szemei, hogy leveledre felelhessen, 's érezhesd azt a' boldogságot, mellyet én immár sok esztendők oltá érzek, mit tesz ő tőle szerettetni. Ha ismét találsz nékie írni, ird e' helyeket horitékodra: par Pest, Veszprém, Pápa, Kis-Czell, à Nemes-Dömölk. —

Gyógyi-almafácskáid a' két Gleditschiával 's Platanussal Kázmérban állanak elásva, még egy bizonyos ember megengedendi, hogy oda ültetessenek, a' hol megvéniük kell. Az egyik almafa az ipam kertjében fog maradni. — Chrysanthemumod pedig itten telet. Él és sok fijak sarjadnak gyökeréből. Valóban, édes barátom, gyönyörködöm Erdélyi útannak ezen zsákmányaiban. Örökké emlékeztetni fognak azok azon napjaimra, mellyeket Zsibón 's Krasznán

töltöttem, és a' mellyekben barátságodat szorosban nyerhettem-meg; 's ki tudja, nem a' Te Gleditschiád alatt fogom e valaha aludni az örök álmot? — Bár közel volna Kázmér és Széphalom Zsibóhoz és Krasznához! bár annyira volna, hogy minden esztendőben elmehetnék oda Sophieval szentebb Wahlfarthat tenni, mint a' törökök' buzgóji tesznek Meckába! Az Ipam és Napam gyönyörködve hallgatták azokat, a' miket nékiek Erdély felől beszéllettem, 's az Ipam örvend azon szerencséjének, hogy remélheti látásodat. — Hollandus thécedet a' Napam kóstolta. Tetszett a' szaga: de a' szín is, íz is elárulta. — Ellenben bezzeg tetszett a' Somlyai Kisasszonyka' krompélya. Eggyet megfőztünk, hogy ismerhessük ízét, 's azt vallottuk mi is mindnyájan, hogy még jobb ízűt nem ettünk soha. Ha véle találsz lenni, méltóztassál néki meg vinni köszönetemet 's köszönetésemet; Sophie is köszöni róla emlékezését. Én pedig Kapitány Perczelné Asszonynak még most is hálalom, hogy Somlyóról, hol forspont nem léte miatt megrekedtem, kiszabadíta, 's köszönöm mindnyájoknak erántam mutatott kegyességeket.

A' 2-dik X-beri ütközet felől egy privátus levélben azt olvasám e' napokban, hogy az ütközet előtt I. Sándor egy buzdító beszédet tartott a' néphez, 's Constantin igen is tüzesen vitte a' vezérséget. A' Fr. Császár a' maga serege színét egyenesen a' Centrumnak vitte, 's sort rontván, úgy elszélesztette őket, hogy az Oroszok, a' helyett hogy destinatiójok helyére Olmüczba vonáltak volna, Holics mellé vonakodtak. A' mi Urunk a' esata mezején küldé a' Fr. Császárhoz Herczeg Lichtensteint fegyvernyugtot kérni, 's a' tegnap érkezett ujság toldalékjából látom, hogy 4d. X-berben a' két Császár eggyütt volt a' fr. sereg előtt. Gróf Illésházy István van arra rendelve, hogy a' haza költöző Oroszokat vezesse. A' Székely Huszárok nagy magok veszteségekkel igen szép cselekedetet tettek, úgy Oberster Wartensleben is, a' ki Tyrolisból szerencsésen által verte magát Cseh Országba. — Pacem te poscimus omnes!

Élj szerencsésen, édes barátom! Neidnek ma irok, fel nyilván az út Bécs felé, Sógorodnak képe eránt. Tisztelt Grófnédnak kezeit csókolom 's ajánlom magamat kegyes emlékezetébe. Maradok igaz tisztelettel örökös barátod

Kazinczy Fr. mpr.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

848.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Ér-Semlyén, 22. Xbr. 1805.

Kedves édes barátom! Az Úrnak két nálam lévő könyvét a' legszivesbb köszönettel itt küldöm vissza. A' *Múltságok* még nálam maradtak.

Küldök ezen felyül egy esomó Processusos Irást. Az Ipm kéri az Urat, hogy méltóztassék megtekinteni a' mostani armi- és Juristitiális időkben, és feltenni osztán, hogy mint kellene elindítani a' pert [a] Sigráiak ellen. Áll ez a' esomó:

1. Egy Czikó Mihály által subscribált Elenchusból.
2. 10. darab hozzá tartozó írásból.
3. 17. copiából. in summa: 28. darabból.

Ha a' *Frankreich* az Urnál olvasatlanul hever, méltóztassék kiküldeni.

Küldje ki az Ur a' B. Geiszler két darab intabulálni való papirosait is.

Én 6-a xbr. felértem. Meg nem ismertem volna a' lyányomat, olly nagy, olly szép. Rám ütött, *mert mindég a' képeket nézi*, ha ölben tartják, 's az anyja az én vászonra olajjal festett képeniet, melly addig öszve gömbörgetve állott, 11. Novembr. (festo copulationis anniversario) felakasztotta a' falra, hogy a' gyermek tanulja ismerni távollévő atyját, 's mikor a' gyermek szeme a' képen függött, ő mindég ezt sugta a' fülébe: *Papa! Papa!* Igy írja ezt Sophie azon levelében, melly az alatt ért Semlyénbe, míg én Kázmérba utazék. — 'S mondja osztán az ember, hogy nem boldogság férjnek lenni 's atyának!

Kázmérrt csak 3 nap múlattam. Egy Protestatiót csináltam ott a' legmoderatusabb tónussal, meg akarván kimélni az A[sszonya]m[aj]t, csak Jósi ellen az Arenda miatt, 's beküldtem a' 16. xbr. Kassán tartott Gyűlésre: magam 10-a elhagytam Kázmérrt, Pestre akartam menni instantiázni, de a' nagy eső elijesztett; képzeltem millyen lesz

az út Keresztes körül, ha a' hegyalján is immcabilis, 's itt vagyok, 's itt fogok telelni. — Debreczennek a' szép lyányai örvendenek hallom, mert jó a' Gárda. Lesz e béke? — A' Korona 7-a xbr. délb. Ujhelyben, 9ben v. 10-ben ért Munkácsra. A' Korona örököse Kassán a' Gr. Barkóczy házánál van szállva; a' két öccse a' Sógorom szobájában lakik 's a' Török Pepi és Vécsey Mária ágyában hál; a' Herczeg asszonyok a' Commendáns háznál és az Orczyében. Orczy minden héten szekereken vitteti [!] bé a' sült fejér kenyeret, hort, gyümölcsöt, vadat a' Herczegeknek és embereiknek Vilmányból. — Lónyai Gábor egy kosár szőlőt küldé egy Zemplén Vgyei insurgens által a' Korona örökösének. Gr. Eszterházy József jelen vala, 's mondta, hogy a' legény az ő Vgyéje Insurgense. A' Herczeg egy marék húszast ada neki olly ígérettel, hogy az Insurgensek mind illy pénzzel fognak fizettetni. — József Herczeg Krainiknak, a' ki ötöt Hidas Némethiben magyarul köszöntötte meg, e' *magyar szókkal* felelt:

«Köszönöm alázatosan az Urnak; az Isten áldja-meg az Urat!»

A' Franciscanusoknál 200 millió mondatik letéve lenni Kassán. Mások azt mondják hogy a' Linzi Archivum van ott. — 200 paripája érkezett oda a' Császárnak. A' Zsidók felszedték a' zabot az egész tájékon m. 4 Rf. 's adják per 6 Rf. — A' Maylandi Ferdinand, azt mondják, 22 szekérrel mulat Szerencsen a' kis váraeskában.

Éljen az Ur szerencsésen. A' szép AsszonyKomámát tisztelem. Adieu. Az Isten juttassa az Ur kedves Jeanettjét is az én Sophiem bajaira 's örömeire. Adieu, édes barátom.

Kis Imre 's Fazekas Fő Hadnagy Uraknak is szóll a' levélnek eggy része.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában; Q. H. 960.]

849.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Ér-Semlyén 23. xbr. 1805.

Szeretetre-méltó kedves barátom!

Az Austriai Monarchia Literaturájának *Évkönyveit* — czzel az új, de szükséges szóval bosszantani akarlak — ime küldöm. Közötök, ezen Évkönyv' darabjai közt, fogod találni a' szép Kriska vissza kívánt írásait is. Mondd neki azt, a' mit akarsz; nekem mind eggy. —

Ezt a' hosszas csomó processusos dolgokat tárgyzó papirosokat pedig, kérlek, adassd-meg Nagy Gábor Urnak, még pedig minél elebb, és bizonyossá tévén magadat az eránt, hogy tulajdon magának ment kezébe.

Én 6. xbrben értem-fel Kázmérba. A' kis Fízist meg nem ismerem volna, ha több gyermekek közt láttam volna meg. Megnőtt ő hét alatt, meghízott, 's fuzionomiája evolválta magát. Oltvaras szegényke. Nekem bizonyosan lyányom, mert ha ölbe veszik, vagy ha fekve képhez közel jut, mindég a' képet nézi; 's egy visszajövetellemmel itt talált levelében azt írja Sophie, hogy öszvekelésünk anni-versariumán, Nov. 11dikén, vászonra festett képemet felfüggesztette a' falra, hogy a' gyermek visszatértemig ismerni kezdjen, 's mikor a' gyermek szemci abba tapadtak, akkor ő mindég ezt a' hangot sügja fülébe: *Papa! Papa!* — Édes barátom, mely édes, mely szent érzések! 's mely asszony Sophie! ---

Generális B. Vayné nekem Bécsből egy magyar levelet írt. Megtartom azt a' maradéknak, hogy csudáltassék. Annak az asszonyságnak nincsen mása. Meglehet, hogy egy levelkét zárok ezen levelembe. Ha veszed, vidd által, kérlek; végye bár későn, csak kezedből vegye. Bizony nagyobb asszonyt nem ismerek.

Élj szerencsésen, édes barátom, 's múlassd magad az Évkönyvekkel, az az esztendői könyvekkel. Az Ipanmal szóllottam Recenziója felől. — *Wie das grob ist!* mondám. Und *wie seicht!* monda az a' szeretetre méltó ember, a' ki a' Recenzióban nem a' durvaságot érzette, hanem a' hibáságot. Élj szerencsésen, édes barátom! Hitvesed kezét 's gyermekeidet csókolom, 's kívánok víg inneplést, víg új esztendőt, víg híreket. Adieu!

[Megjelent a «Kazinczy lev.» III. kötetében.]

850.

Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak.

Ér-Semlyén 29. xbr. 1805.

Nagy Méltóságú Báró, Cs. K. Kamarás Úr,

Különös tiszteletű 's bizodalomú Nagy és Jó Uram!

Kolozsvár, a' hol Nagysád, az én kedves barátomnak, Mélt. Csercy Farkas Úrnak, tudósítása szerint, mostan mulat, nem fog ugyan hírek nélkül szűkölködni: de ennyi hihetetlennek tetsző és

még is igaz hírek közt kedves új meg' új tudósításokból értenünk, hogy a' mit egy felől hallunk, más felől is békibizonyosodik, 's ez az ok reá birt, hogy ismét tollhoz nyúljak, 's a' mik nálunk tudva vannak, Nagyságodnak békjelentsem.

Bátyám Péchy Imre Ur írja-ide egy atyámfijának, d. dato 19-ac xbr. hogy más nap, az az 20dik xbrb. Vácznak indul, hogy az Austerlicz' tájáról haza takarodó Orosz sereget Nógrád, Gömör, Abaúj 's Zemplén Vgyéken keresztül vezesse. Csak Februar közepén váratik vissza ezen functiojából. Irja továbbad, hogy ámbár fegyvernyugvás köttetett, közelébb vagyunk a' háborúhoz mint a' békességhez; mellynek jele az, hogy Ő Felsége marhat és életet Bécsnek vinni M. Országról többé nem enged. Ez arra bírta a' Francziákat, hogy húszezer Pozsonyba békjött, 's minthogy ott nékiek remonstratio léte-tett, hogy az a' Vgye annak nyújtására, a' mi tőle kívántatik, elég-telen: a' Francziák azt felelték, hogy úgy a' sor Nyitrára kerfűl.¹ —

Fels. Urunkat a' hideg leli, a' Fels. Császárnét pedig a' petecs szegezte ágyba. Azt írja az az ifjú, a' ki Péchy Imre Ur körül van, hogy Ő Fels. a' Császár Holicban volt, úgy elzárva minden Kabinetti embereitől, hogy a' Nyitra Vgyei V. Notariussal volt kén-telen tétetni a' Conceptusokat: a' Fels. Császárné pedig Friedbergben fekszik Morva Országnak határán. Isten tudja, mit higyjünk. Pedig ez előtt egy héttel az a' hír volt itt, hogy Ő Fels. a' Császár a' Császárnéval 's Kassán mulatott gyermekeivel Budán vagyon már, és hogy a' legidősbbs Cs. K. Herezegasszony Párizs felé utazik, mint jövendőbeli Herczeg Eugeniusné. Ezek e' szerint mind vak hírek vol-tak. Az Isten fordítson-el minden veszedelmet az Uralkodó ház felől, mellynek java elválaszthatatlanul együtt jár a' Nép' javával. Az Insurrectio nem contremandaltatott. Kétséges, mi akar lenni. De hiszen a' ki békél, nem következik, hogy öszvetett kézzel békéljen.

E' napokban egy Ūri ember utaza-el itt Otomány felől Vámos Pires felé. Beszéltünk Octóberi utam felől. Nagy ellensége a' *vanit*-tásnak. Elhiszem: de *vanitásból!* Én eléggé egyenes vagyok megval-lani, hogy bennem sok vanitás van, 's azt tartom, hogy az olly vétek vagy erőtlenség, a' mellyből sok virtus csirázik. A' dicsőséget, ugy-mond Salluszt, mind a' jó ember ohajtja,² mind a' rossz ember; a' külömbség a' kettő közt az, hogy ez oktalan, nevetséges útkon

¹ E szó helyett előbb *jön* volt írva, de Kazinczy kihúzta.

² Előbb: *kivánja*, de Kazinczy kihúzta.

igyekszik azt magáévá tenni: amaz a' jókon és tisztessen. Nem mondhatom-ki, mint kínoz a' kaczagás, mikor illy bölesekre akadok. Érezvén, hogy nem bírnak *annyi fénnyel*, a' mennyit az ő kevélységek elégnék tartana, azt cselekszik a' mit a' szőlőgerezd után hasztalanul ugráló róka; Philosophusokká lesznek, 's azt mondják, hogy a' dicsőség *vad egres*. Nékem a' jók szeretete az, a' mi a' Nagyoknál a' dicsőség, és ha illy kis ember' szájába illhetnék azt mondani, a' mit Bonaparte mondott Fiorellának ezen szavaira: De, Generalis, te fiatal vagy, 's nincs semmi passziód: nem kell sem asszony, sem táncz, sem játék, sem ló, sem pompa. — Van! felele B[onaparte], egy olly passzióm van, melly absorbeál minden más passziókat — örökké akarok élni a' nagy és jó emberek' emlékezetekben — én is ezt mondanám. — Tökés Uram az én ifjú barátomnak, a' Mélt. Urfinak, magyarázza-meg ezen görög sort: ἡδίστον ἀκούσμα ὁ ἐπαίσιος. (A' fül nem ismér gyönyörködtetőbb zengzetet, mint a' dicséret.) Így gondolkoztak a' Görögök, és a' kiknek lelkeik a' Görögök után képzezte (!) magát: 's — Úr ezen nem kap, *azt mondja*.

Kivánok boldog új esztendő't; a' Mélt. Bároné kezét alázatos tisztelettel csókolom, 's magamat ajánlom kegyességebbe

alázatos szolgálja:

Kazineczy Ferencz mpr.

A borítékon:

à Monsieur Monsieur Niclas Baron de Wesselényi de Hadad, Chambellan de sa Majesté Imperiale Royale Apostolique. p. Somlyó. Clausenbourg. Sibó.¹

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós görcsöni levéltárában.]

851.

Szentgyörgyi József — Kazineczynak.

Kedves Drága Barátom!

Ezen nyomban veszek egy négy latos pakétot, melly neked szöll: de rajta ilyen felyül irás vagon:

«Requiritur Imp. Officium postale, quatenus has litteras, siquidem isto duo mandata Juridica acclusa habeantur, Titt. Domino Medicinae

¹ E szó más tintával s kézzel van írva.

Doctori et Physico L. R. Civitatis Debrec. *Szent-Györgyi* transmittere dignetur; qui Dominus' quo citius per securam occasionem vel conductum Expressum hasce transponere velit.»

Ennél fogva nem tudván bizonyosan otthon létedet, követet nem fogadtam, ne hogy — hanem rendelésedtől és parantsolatodtól várok. Kedves leveledet és az, -- mitsoda darabokat tsak? Uram bocsásd bűnömet, az Év-könyv darabokat hozó követedhez szerentsém nem vólt, és akkor köszönetemet nem tehetvén, most tellyesitem. Mi bámúló várakozásban, de külömben tsendesen és egésségben vagyunk, Feleségem tisztel, gyermekeim tsókolják kezeidet és én, mint böltsen tudod, vagyok egyenes szívű híved

Debretzen Dec. 29én 1805.

Szent Györgyi József mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

852.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

A' Filozofust behoztam; itt hagyom ha kell. De Berzeviczy Pál Úr itt nem lévén többé, talán nincs rá szükség. - Ha az Úr reá érne, kikeresni Titust, és a' Swieten, Pray, Cornides leveleit, azt igen jól tenné. Úgy a' Böszörményi Pál Recepisséjét is, de 500 florenis Agenti Aulico Hasslinger missis, jó volna. — Baktán együtt valék az Urral, 's nem szóllottam a' levelem által tett kérés felől. Úgy elfelejtettem, mintha a' Lethéből ittam volna. De most reiterálok azt azzal az ígérettel, hogy a' Debr. Szentgyörgy napi vásárnál tovább nem kell, minthogy, a' mint a' Fried communicált levele bizonyítja, tovább reá szükségem nem lessz. Kérem az Urat, cselekedje azt. Látja, hogy bátran cselekedheti, én pedig fogadom, hogy meg nem csalom.

[1805. Dec.]

Kivül:

à Monsieur Gabriel de Nagy.

[Eredetije a Múzeum könyvtárában: 332. Oct. Hung.]

853.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.¹

Édes barátom,

Az Orvos tárgyú levelet abba hagytam, hogy itt mint barát fesseghessek. —

Sophie köszöni azt a' figyelmet, és barátságot, a' mellyet eránta mutatsz. Fekszik, és így ki lesz mentve, hogy neked maga nem felel. Ő tehát nem csak férje, hanem maga miatt is le van kötelezve erántad, 's ki ne szeresse Szentgyörgyit háládatosságon kívül is?

A' το φρονειν μουον αγαθον igen szép. Örültem, hogy az a' Szentgyörgyim gondolatja, hogy pecsétjére az metszettség. De a' czímer igen rossz izlésű metszés, és még inkább rossz izlésű rajzolás.

A' hajlék és hajlás eránt nem villongok. — A' hajlék bizonyosan egyebet tesz. De *hajték* lehetne, és az jobb volna arra, a' mit most *hajlásnak* nevezünk.

Neveltem magamban azon kérdésedem, hogy soll ich lieber *Herr Gemahl* sagen? Bizonyosan jobb a' *Mann* mint az a' czifra és izetlen *Herr Gemahl*, még a' *szokás* miatt is, nem csak a' Philosophia miatt. Azonban mint mindenben, úgy a' titulusokban is az eszes ember nem azt nézi, a' mit a' Philosophia szorosban javall, hanem a' mit az Istenasszony módi parancsol, a' szót cum grano salis vévén. Csak az botránkozik-meg az egynek és a' másnak esztelen szóllásán, a' ki előtt az *új*. Debreczenben az szokás, hogy a' gyermek az atyjáról ennek jelen nem létében szóllván így szóll: *édes atyám Uramnak* azt mondták. Bécsben, Kassán, Váradon ez: az *atyámnak* azt mondták. Eggyik a' másikon fog meg botránkozni, míg előtte új a' szóllás. — Éppen az az ember, a' ki a' maga felelőse felől idegen előtt így szóll: *Meine Frau* e' helyett *meine Gemahlin*, a' mi nem szokás, vagy e' helyett *mein Weib*, nevetségessé tenné magát ha ezt mondaná magyarul: *az én asszonyom*, pedig a' Frau, Asszony. Magyarul jól esik mondanom *az Uram*. Németül is megyen: *mein Herr*. De mondja hát valaki francziául: *mon maître!*

¹ «Kelet nélkül; minden esetre Csokonai halála [Január. 1805] és Lilla második kiadása [1808] közti időből, 's melléklet egy más «orvosi tárgyú» levélhez, mellyen a' datum, 's a' pontos Szentgyörgyi által mindenkor feljegyzett vételnap eligazítana, ha ez kezünknel volna.» — Toldy és Bajza jegyzete.

Szokásban van, hogy a' gyermek az anyja felől cselédhez szöllvén ezt mondja: *az asszony ezt 's ezt parancsolja* (ezt magam mentségéül mondom) 's ez ezt teszi: *a' ház asszonya*. És ezt azért *kell* így mondani, mert *tiszteletlenül* fogna hangzani *incivilizált ember'* füleiben: *az anyám ezt parancsolja* és igen édesen, das ist süszlich, így: *asszonyám ezt parancsolja*. De még nagyobb oka van ennek, t. i. az, hogy ez így SZOKÁS Debreczenen kívül. — Ellenben az sehol sem szokás, hogy a' testvér ezt mondja a' testvére felől: *Bay Consiliárius*. Ha ez is szokásban volna, ez is jól volna mondva.

Ugyan ezért sajnálnám, ha aristocratizmussal vádolnál, vagy vádolna más jó ember, ha azt látná, hogy az Ipam 's Napam etc. felől szöllvén ezt mondanám, a' mint mondom is: *Nsd, és Nsgok*. Ez másként nem lehet, és így hadd legyen.

Örvendek hogy Csokonainak papirosait TE regisztrárod. Hogy Kis Imre Úr nyomtattatja Lilláját, nem szeretem, mert Lillán sok igazítani való vagyon. Adieu édes barátom. Ajánlom magamat barátságodba, 's várlak ha szükség hogy jőjj; -- ha nem szükség, csak írj mit csináljak, nyugtass-meg hogy ne rettegjünk, és parancsolj ránk, hogy a' hidegtől őrizkedjünk. Adicu.

[Megjelent a «Kazinczy lev.» III. kötetében.]

854.

Szombathy János — Kazinczynak.

Tekintetes Úr,

Különös tisztelettemmel való Nagy és Jó Uram!

A' Krakкаи kis Abéczére tett Jegyzéseim ha valamelly kedveséget nyertenek a' Tekintetes Úr előtt, nagy szerentsémnek tartom. Akadtam azólta is egy különös bizonyására annak, melly nagy tiszteletben tartotta: legyen Luther Márton a' Keresztnek jegyét. Úgy itélem, nem volna helytelen, ha minapi levelemben lévő 5dik czikelyhez, a' hol vagynak a' gyermekek imádságai, ezen szók után: *Imé itt vagyon a' gyermekek ezen kis Abéczében lévő tanításának kútfeje*, mintegy függő-tóldalék hozzá járulna, illy forma öszve kötéssel:

«Ugyan Luther Márton, a' Keresztelésről írt munkájában, mellynek titulusa: *«Das Taufbüchlin D. Mart. Luth.* így tanítja a' Keresztelő Személyt:

«Der Teuffer spreche:

«Fare aus du unreiner Geist, vnd gib raum den heiligen Geist.

«Darnach mach er im ein Creutz an die Stirn, und an der Brust
und spreche:

«Nim das zeichen des heiligen Creutzes, beide an der Stirn, und an
der Brust.»

Azután következik az Imádság; az Imádság után pedig az Exorcismus, ezen szókkal, és a' Keresztnek hármias jegyével:

«Ich beschwere dich du unreiner Geist, bey dem Namen des
«Vaters †, und des Sons †, und des heiligen Geists †, Das du aus-
«farest vnd weichest von diesem Diener Jhesu Christi N.*

A' Pataki Kollégium' Historiáját, tsak rövid Jegyzésekben foglalván, ki adtam: kötelességemnek tartom a' Tekintetes Úrnak is megküldeni: méltóztassék tőlem el-fogadni.

Többire . . . [A befejezés hiányzik.]

[Fredetiye a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

855.

Sárközy István — Kazinczynak.

Kedves Atyámfia 's Tisztelt Barátom!

Cserey Farkas Barátunkal azt a' Jót nem tehetem, a' mit óhajtana pro hic et nunc. Sok okok állanak ellent, de leg nagyobbikát nem mondhatom ki. — Elég az, hogy reversálnom kellett az esser-nyűt — — — Talám Diaetán meg fordulok egyget 's ha öszve találkozzhatunk, akkor többet Neki is, Neked is. Mi is rescribaltunk a' Patensnek, még pedig elég fontossan. — Magam is eggyik valék koholói közzül — De hjába!

Hanem annak csak ugyan örülök, hogy az itt való Magistratus renuncialt ama favornak, és nem veszi ötszörözve Salariumát. A' Servitoroknak pedig az vagyon mondva, a' ki el-nem élhet az eddig való Bérrel, jelentse magát, hogy másokat lehessen heljettek fogadni — de még egy se jelentette. Így tehát csak a' Contributio ötszöröz-
tetik, a' Domestica pedig a' szörnű drágaság miá csak valamivel

* «Der Sechste Teil der Büch. d. Doct. Mart. Lutheri. Seite 105, 106.» Szombathy J. jegyzése.

szaporittatik és a' szegénység kedvéért a' leg jobb módon gazdálkodunk 's csak a' mi el kerülhetetlen, arra költünk. És így szabad dispositionkba tartjuk a' *Domestica Cassát*.

Sokat vársz Lelkem töllem ugy e? — Bár csak meg ne esatlakoznál! Én is esmérem, hogy sokkal tartozom, de nem érek reá tellyesíteni. Majd egyszer elől veszem mind annyi Leveledet és a' Restantiákat ugy rovom le.

Spissits Biographiáját nem akarom imígy amígy 's az afféléket mind különös curával akarom meg irni. Ugy a' Csáktornyai várba lévő *Emblematique* festést, meljet egyszer obiter irtam. A' Mura Szt.-Mártoni Templarius Templomát, Czinderit 'st. mind félbe hagytam. Ezek pedig mind olyan *Locus Credibilis*be valók, mint én ohajtanék leg alább egyget.

Majd ha ismét le tehetem a' Hivatalt, akkor jobban reá érek. Pedig már Csapodj B. nagyon készül és kér, hogy ha nem promovealtatom, nolim ducere jugum cum infidelibus. — Azt pedig tudom, hogy nem lesz, mert Fő Ispányunk sokaknak meg vallotta, hogy míg ő az lesz, egy protestanst se tesz. — Nékem pedig azt izente egykor, hogy ha elébb nem resignáltam volna, régen avanciroztatott volna. — De tudtam, hogy nem azt teszi.

Most ismét hizelkedik, nem tudom, mit akar. E' napokba egy *Collaudatoriat*, vagy minek mondjam, telyes *Contestatiokkal* irt Vármegyénknek erántam — — De ő azért csak az — a' ki. —

A propos! Mond meg nékem, miből álló legyen az az aulae familiarisság, mellyet Cserey Farkas egynehány Esztendővel ez előtt a' Pápa Nuntiusától (vagy kitől) kapott.

Nem nagy gloria, sem fort Esprit — — — Vagy tán csak Ujság kapdozás — — —

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

JEGYZETEK.

Az első kötet előszavában jelzett eljárásunk módjától nem térünk el a kiadásnak jelen, harmadik kötetében sem. S újra emlékeztetjük az olvasót, hogy az első kötet XVI. és 539. lapjain tett észrevételeket szíveskedjék emlékezetébe idézni az itt következő jegyzeteknek mind készítési, mind használhatási módjának megértésére nézve. Mivel a levelezés eddig megjelent két kötetére többször történik hivatkozás: az alábbiakban *I. k.* és *II. k.* rövidítéssel élünk. Az *Erdélyi Leveleket* (Nemzeti Könyvtár, szerk. Abafi L. IV. k.) pedig *E. L.* jeggyel jelöljük. A számok itt is a levelek folyó számait mutatják.

564. 1. lap fölül 8. sor: «Állj munkának és igazoljad szeretetét, reményeit; igazoljad *dalát*» (t. i. Virágnak). . . Virág kétszer is megénekelte Csehyt, a kivel, ha jól sejtem, még Dugonics révén megismerkedett; először 1799-ben, midőn Csehy, apja ellenére, katonává lett. E versben a dicsőség mezejére küldi őt Virág, a hol szabadon zöldel a borostyán. A másik költeménynek nincs kelete. Ebben a vitézségre ösztönzi őt Virág. »A mint kezdetted pályádat — írja — fúsd ki, s Apolló zöld koszorút fog tenni fejedre.« E költeményekre máshol is ezéző Kazinczy. L. a 613. sz. levél elejét. V. ö. a következő levéllel s az erre vonatkozó jegyzettel.

1. lap alúl 8. sor: *Ihász*i nyomdahiiba; *Zrinyi* olvasandó helyette.

565. Mivel Csehy e levélben önéletrajzi adatokat nyújt: ezeknek megértésére el kell mondanom egyet-mást róla azon életrajz alapján, a mely levelei előtt található, fenmaradt töredék kéziratának bevezetéséül. A *II. k.* 600. lapján ez életrajzot Kazinczynak tulajdonítottam. Ez tévedés. Kazinczy csak apró jellemvonásokat örökített meg vitéz barátjáról, jobbára ama levelek alapján, a melyeket Csehy halála után Miháلكovics Józseftől s Csehynek más ismerőseitől kapott. Az életrajz Miháلكovicsstól való s kivált a szóban levő levélhez nyújt néhány becses, bár nem elégséges adatokat. A mit ebből Kazinczy az *E. L.*-ben (196—199. l.) ismételi, azt figyelmen kívül hagyom, csupán a levélben emlegetett *kisded magyar társaság* keletkezésének elmondására szorítokozom.

Miháلكovics József 1796-ban ismerkedett meg Csehyyel, a ki akkor első éves joghallgató volt. Csehy abban az időben mindenkít fölkeresett Pesten és Budán, a ki tudós hírében állott, mert »a magyar literatort és a literaturát enthusiasmmussal kedvelte; ha elkerülhetette, más nyelven nem szólott és szólásá-

ban magyar puritanismust affectált. Mivel nemcsak maga kedvelte a magyar irodalmat, de másokat is ösztönzött annak szeretetére: lársak után nézett. Ilyeneket talált azokban, a kik vele együtt tanultak. Csehy Mérey Sándornak tulajdonítja azt a gondolatot, hogy többen összeállottak és egy kised magyar társaságot alapítottak: Mihálkovicz ellenben egyenest Csehytől származtatja azt. Elég az hozzá, hogy valami heten csakugyan összeállottak és «hetenként az iskolai szünnapokon összegyűlvén, a magyar nyelv előmozdítására ügyekező foglalatosságokat kötelesség gyanánt tartoztak előmutatni, s közülök minden hónapban előlül választatott vokok többségével a társak által». E kis társaság a negyedik esztendőben oszlott fel. Mihálkovicz elragadtatással szól Csehynek egyik elnöki megnyitójáról, mely maig is megvan a Kazinczyhoz írott levelek gyűjteményében. A társaság tagjai 1797-ben ezek voltak: Csehy József, Mihálkovicz József, Mérey Sándor, Ábrahám József, Nagy Benedek, Kovács Imre és Say. Ihászi Imrét, kiről alább szólunk, Mihálkovicz nem említi. A társaságnak voltak rendes jegyzőkönyvei s volt irattára is, a melyek mind Mérey Sándor birtokában maradtak a feloszlás után. Ekkor a kis társaság tagjai elszéledtek. Azokon kívül kikerül alább szólunk, Mihálkovicz a következőket jegyzi föl: Ábrahám József auditor lett valamelyik regementnél, Nagy Benedek magyar borokkal kereskedett. Say Székesfehérvárnak fő nótáriusa lett.

Mérey Sándor neve úgy is mint színdarab-átldozóé, úgy is mint színeszigazgatóé egyaránt ismeretes. L. Bayer J. »A nemzeti játékszín története« cz. művét, a melyben működése legbővebben tárgyaltatik. — Lakosra nézve I. a *II. k.* 579. l. és Kis János Emlékezéseit (Olcso Könyvtár) II. kiadás, Budapest, 1891. 69. 418. l.

Ihászi Imre, a ki a «Slenszhajn» című érzékeny játéka alá így jegyzi nevét: »a soproni nemes magyar nevendék társaság egyik tagja«, telemes részt vett a magyar játékszín meginduló küzdelmeiben és számos darabot átldozott vagy fordított, hogy az első színjátszók repertoirját gazdagítsa. L. Bayer J. id. m. I. k. 195., 326., 327. stb. lapjait.

Mihálkovicz József, kiről fentebb emlékeztünk, előbb Jászberényben tanár volt (ebben az évben a II. grammatikai osztály főnöke), később ugyanott a Jász-kún kerület főjegyzője. Csehy halála után néhány levelet is írt Kazinczynak. Virág Benedek egy epistolát írt hozzá, a melyben azt mondja, hogy Mihálkoviczsnak «ékes tolla anyáknak szép nyelvén kimutatta magát s eltölte örömmel minden jó hazafit» s kéri: mikor szedi munkáinak részeit illő rendbe s teszi a haza oltárára? A *Tudományos Gyűjteményben* a következő műve jelent meg: «Várnai ütközet a magyar történetekből 1443—1444.» (1818. évf. III. f.) Talán erre czéloz Virág is epistolájában. V. ö. a 674. sz. jegyzettel.

Kovács Imre született 1774-ben s meghalt 1824. jún. 28-kán. 1801—1807. végeig a nagyváradi akadémián tanított, 1808-tól kezdve pedig a pozsonyi kir. akadémián. A *Tud. Gyűjteményben* olvasható rövid nekrológiában úgy említik, mint a «természeti, nemzeti és magyar jogi köz-törvényeknek tanítóját, a törvényeknek doctorát és mind a két törvényszékhez felesküdt prókátort». (1824. IX. f. 124. l.) Műve: «Tentamen publicum ex jure naturali, quod in regia academia Posoniensi 1808. ex institutionibus E. Kovács subierunt Bened. Ebergényi, etc.»

Csepessányi Gábor szül. 1775. jún. 17. Egerben, meghalt 1841. febr. 5. Pozsonyban. 1793-tól a kassai, 1810. május 10-től 1831-ig a pozsonyi akadémián a meny-

nyiségtan tanára volt. L. bővebben Szinnyei J. «Magyar írók élete és munkái» II. k. 271. h.

Hogy mily műveket fordított Csehy ifjú korában: arról bővebb adataink hiányoznak. Mihálkovicz a fentebb említett életrajzban ide vonatkozólag ezeket írja: «Csehy fáradhatatlan buzgó igyekezetéhez képest a magyar literatúrában nagy előmeneteleket tett. Jeles próbatételeket készített, kár volna, ha azok örök homályban maradnának. Ő a prózát s verseket egyaránt kedvelte, mind kettőre a finomabb ízlést a pallérozott nyelvekből, a francziából és olaszból, melyeket olvasott és írt, kölcsönözé». A *Vajtha fia, Velek* cz. regéjének töredéke megvan; ezen kívül Mihálkovicznál voltak próbafordításai, statisztikai jegyzései, naplótöredékei stb. Montesquieuból is fordított, de műve, nem tudni, hova kallódott el. 1798-ban Csehy nyolcz más társát, a fentebb említett kis társaság tagjait, arra bírta, hogy «minden tudomány terminológiáját lefordítják magyarra». Csehy ekkor a Jus criminale-t és a Hungaricumot vállalta magára. «Semmi deák vagy idegen szót nem kell szenvedni — így kivonatolja Kazinczy Csehynék egy, Mihálkoviczhoz intézett levelét. Csinálni kell, ha nincs. Mi is úgy teszünk. Készakarva üzzük a nagy puritanismust, nem mintha magában annyira affectálnánk, hanem mivel a célra szükséges».

Csehy László, Józsefnek bátyja, 1799-ben júl. első hetében mondá első miséjét. Úgy látszik, Csehy László már 1812-ben nem volt életben, mert sem József az ekkor írt végrendeletében, sem József öccse, István, a Kazinczyhoz írt leveleiben nem említi őt.

Csehy e levelében a *Lovász mesterség felől* való jegyzeteit is felhossa. Erre vonatkozólag ide iktatjuk Mihálkoviczhoz írt leveléből a megfelelő pontot (Kazinczy átiratában): «Új tanulmányomban szerzett ismereteimet gyűjtögetem össze most: a' *Lovász mesterség fő czikkelyeit*. Ezek az első dolgok, a' melyeket a' cavalleristának tudni szükséges. Így lépek beljebb a' hadi tudományba, a' midőn a' béke nekünk minden classisok felett több időt enged, ha *hasznolni* akarjuk, előttem tartván mindenkor, mint első czélt, a' mivel a' Nemzetnek tartozom». — Végül a *Ment* névre idézzük Mihálkovicz megjegyzését: «Ment nevet maga önként választotta magának vezeték név gyanánt, melylyel nékem való levelezésében élt is. Ezt a szót választotta először: az értelme végett, mint hogy magát *ment*nek tartotta sok uralkodó hibás tévelygésektől; másodsor: kedvelte az egy syllabájú nevet; harmadsor: alkalmaztatta substitutum gyanánt, ha mingyárt az azzal való élésre semmi egyéb oka nem lett volna is.»

566. Két férfiúról emlékezik Virág e levelében: *Rosos*ról és *Somogyi*ról. Az elsőt *Rosos Pált* értli: a ki előbb oserói választott püspök, veszprémi kano-nok, az apostoli szék proto-notarius, udvari tanácsos, referendarius, később veszprémi püspök, v. b. titkos tanácsos volt. Meghalt 1809-ben, — mint Dessewffy József írja — «bújjában».

A másik Perlaki *Somogyi Lípót*, előbb győri plebános, a kir. törvényszék praelatusa, később győri kanonok s egyszersmind szombathelyi püspök, v. b. titkos tanácsos, a ki, mint egyházi szónok, korában nagy hírre tett szert. Magyar, latin és német nyelven tartott ünnepi és halotti beszédei nyomtatásban is megjelentek. A kit élete bővebben érdekel, azt Mészáros Józsefnek a Somogyi koporsójánál tartott «Halottas beszéd»-re utasítjuk, a melyben a Dánielik és

Nagy Iván munkáival nem épen egyező, de annál hitelesebb adatokat találhat. Mészáros beszéde Székes-Fehérvárott jelent meg, é. n., de kétség kívül 1822-ben. V. ö. az 576. sz. levél 29. lapjával.

5. lap fölül 5. sor: «Megmondom Eggenbergernek, hogy *Bozókyt* is számodra». Bozóky Istvánnak két műve jelent meg ez időben: 1. A haza esedezése az országgyűlés előtt a magyar nyelv tökéletesítése iránt, Pozsony, 1802; 2. Atala vagy a két indus szerelme a luiziánai pusztákon, Chateaubriand után ford. Pozsony, 1803. Nagyon valószínű, hogy Virág az előbbire céloz, mert az 1802. decz. 23-kán kelt levelében erről mond ítéletet. L. a *II. k.* 559. sz. levelét (536. l.).

567. «*Gyerkenyi* által küldött egy Metasztaziust». V. ö. a 639. sz. levéllel s a hozzá tett Kazinczy-féle jegyzettel.

«Most már akarom tudni», stb. V. ö. az *I. k.* 10. sz. levelével s az erre vonatkozó jegyzettel.

6. lap fölül 6. sor: Sándorfi. Virág bizonyosan Sándorffy Józsefet érti, a ki 1767. ápr. 20-án született Hegyköz-Ujlakon (Biharm.) s meghalt 1824. nov. 30. Mint orvos fiatal korában Bécsben telepedett le s részt vett a M. Hirmondó szerkesztésében is Kerekes S. halála (1800. aug.) után. 1813—1824-ig a debreczeni-nagyváradí szinészetnek bőkezű pártfogója volt. Több apró művei közt nevezetesebbek a «Poétai botánika. Nevezetesen a poéták elmés költeményeikben becsúszott plánták neveik, melyeket . . . örömeiben szedett ezen versekben S. J». Bécs, 1795; továbbá a *Bakter* cz. verse, a melyért gr. Rhédeytil tizezer frt honorariumot kapott. A *Magyar Kurir* 1803. évf. 13. száma hirdeti «Az Orvosi és gazdasági tudósítások» cz. munkáját s rá előfizetést. Vajjon megjelent-e e mű: nem tudom. Petrik nem ismeri. L. bővebben K. Nagy Sándor «A váradí szinészet története» cz. művét. Nagyvárad, 1884. 23—42 l.

6. lap fölül 7. sor: «Hát igaz-e, hogy *Debreczenben egy tudós társaság* légyen s a görög és deák Classicusokat magyar nyelven kiadni akarja». . . Lehet — legalább Géresi Kálmán ezt tartja valószínűnek hozzánk intézett levelében — hogy Virág a Budai Ezsaiás kiadásaira céloz. A mult század végén s a jelen század elején több latin auctort adtak ki Debreczenben, így pl. Cicerot és Livius, csak hogy nem magyar, hanem latin jegyzetekkel.

7. lap fölül 2. sor: «Olvasd Bartsaihoz intézett első sorait» (t. i. Besse nyeknek). A szóban levő munka Lucanus első könyvének fordítása, mely 1776-ban jelent meg. Ennek «első sorai» ilt következnek: «Barátom! Nem tudom, mitsoda boldog vagy boldogtalan történetek okozzák Hazánkba, hogy a mikor más idegen nyelveknek vizsgálások miatt Nemzetünknek Anya nyelvét felejtenünk kellene, annak tanulásába és felemelésébe legnagyobb tüzzel éppen akkor fáradunk».

7. lap, kikezdés: »A' teátrumról vagyon ugyan már egy két szó a' Museumban». Virág a *M. Museum* II. kötetének «Elegyes dolgok» cz. cikkére céloz, a melynek 3-dik szakasza a »Magyar Teátrum«-ról szól. Ebben olvasható az a vélemény, hogy »A teátrum a nyelvnek és erkölcsöknek oskolája.« 417 l.

7. lap alul 4. sor: «Tavaly Budán, Pesten egy *Nűszöl* nevű játszottá Medeát». *Nouseul János*, mint Bayer József szíves közléseiből, a melyeket több ízben sikerrel használtam, értesülünk, 1744-ben született Gráczban, állítólag grófi

családból, de családi nevéből csak annak kezdőbetűje, H. maradt ránk. Felesége, Lefevre Rozália, színésznő volt, a kit megszöktetett s ő maga is a színészi pályára lépett. Eleinte Mannheimban, Münchenben, Berlinben és Hannoverben működtek, a dícsőség azonban csak a nejéhez szegődött, a ki mint vígjátéki hősnő első rendűvé lön. Híre eljutott Bécsbe is és 1799-ben a Burgba szerződtek, hol 1804-ben bekövetkezett haláláig hősanyai szerepekben a legkiválóbbnak tartották. Nonsculnek organuma oly szerencsétlen volt, hogy csak harmadrangú szerepekre szerződtek kegyelemből, neje mellett. Bécsből 1781-ben távozott s ezzel kezdődik kalandos élete. Úgy látszik, egész életében hóbotos, «félbolond» volt. Büszkeségből nem lakott nejével s nem is járt hozzá, hogy azt ne higgyék, mintha a felesége kegyelméből élne. S midőn észrevette, hogy csak a felesége kedvéért szerződtek, 1791-ben ott hagyta a Burgot s Bécsét is és kilencz évig bujdosott ismeretlen helyeken, míg nem 1800-ban ismét visszatért a Burgba, hol 1813-ig működött. Időközben kóborlási ösztönétől űzve jöhetett Pestre is, hogy magyarul játszsze a nélkül, hogy tudott volna magyarul. Egykorúak följegyzése szerint a legnagyobb mulatságok közé tartozott Nonscul magyar beszédét a színpadról hallani, mely csak annál jobban nevettek, minél komolyabban látszott szerepét venni.

8. lap: az itt említett férfiak a következők: *Juhász János* premontrói és *Makk Domokos* pálosrendű pap, a kik szintén részesei voltak a Martinovics-féle szövetségnek.

Tancsics Ignác, a gr. Sztáray Mihály gyermekeinek nevelője, ez alkalomból szintén elfogatott. Kiszabadulása után Desselffy Józsefnek volt a görög nyelvre oktatója s ott lakott a grófnál. Kazinczy a következő rövid életrajzot írja róla a *M. P.* 401. lapján: »Tancsics Ignác szül. Körmenten 1765. okt. 31-én. atyja solutionum magister principis Batthyány, — gr. Sztáray Albert (kinek neje gr. Csáky Walburga) tanítója valaha, utóbb bibliothekarius, eleresztetett 1803. máj. 6-án, megh. N.-Mihályban, Zemplén várm. 1825. márcz. 3-án.«

Harsányira vonatkozólag I. a Ferenczi-Danielik-féle életrajgyűjteményt. II. k. 103. l.

Takács Károly, a kinek életéről a *II. k.*-ben nem tudtam közelebbi adatokat, a század elején Nagy-Váradon tanárkodott mint exhortator. Előbb a derecskei plebánia administratora volt. Illei Takács Károlynak több műve ismeretes; legnevezetesebb a *Vay László* h. művének. »A német hívség vagy Bécs polgárjai a francia hadban« címűnek fordáléka: »A magyar hívség, annak leírása három részben Magyarországra nézve«. I. Az erd. múzeum-egylet bölcsélet-, nyelv- és történettudományi szakosztálya kiadványainak VIII. kötetében megjelent »Kazinczy F. levelezése« cz. cikket Széchy Károlytól.

Varga Márton bölcsellettudor, előbb a komáromi gymnasium, később a nagyváradai jogakadémia, majd a pozsonyi kir. akadémia tanára. L. Bozoky Alajosnak »A nagyváradai kir. akadémia százados múltja 1788—1888-ig« cz. művét. Budapest, 1889. 68. l.

568. 9. lap 3. kikezdés: »*Gruberizált* hallhatatlan költemények«. . . V. ö. a *II. k.* 540. sz. levelével.

Cicero fordításához a 3. sornak egy változatát is a levél alá jegyzi Virág. jöllehet aztán keresztül húzza. Az áthúzott sorok ezek: »Vagy tán jobb leszen

így: Felfortyan 's meg meg lelobad szeleburdi haragja. Amúgy jobbnak gondolom. Mit ítélsz?»

10. lap 2. kikezdés: «Én most egy 1580. és 1647. Esztendőben kiadott magyar Könyvet olvasgatok.» 1580-ban több munka jelent meg Bártfán, Debreczenben, Kolozsvárt, Krakóban és Nagy-Szombatban Balassa Bálinttól, Félegyházi Tamástól, Valkai Andrástól, Besenyői Jakabtól, Bogáti Fazekas Miklóstól, Csengeri Andrástól, Istvánffi Páltól, stb. Abból a körülményből azonban, hogy Virág 1803-ban kiadván Telegdi Miklósnak ily című munkáját: «Négy predikáció az anyaszentegyház négy Evangelistáinak ünnepeire, és a Salve Regina magyarázattya», az előszóban ezeket írja: «Megvallom igazán, *olvasgatván Telegdi Munkáját*, kezdettem ohajtani, hogy bár még egyszer kiadattatnának azok»: — azt következtetjük, hogy Virág Telegdi Miklósnak valamelyik, a mondott évben kiadott művére czéloz, a melyek a következő czímmel jelentek meg: 1) «Az Evangeliomoknak, mellyeket vasárnapokon es egyéb innepeken esztendő által az Anyaszentegyhazban olvasni es praedicallani szoktanac, Magyarázattyanak Harmadic része»; 2. Telegdi Miklós «felelete Bonemisza Péternek feitegetés neuű könyvére»; 3. «Rőuid Iras. Melyben meg bizonyettatic, hogy a Papa nem Antichristus».

1647-ben szintén több magyar munka látott napvilágot Bécsben, Debreczenben, Gyula-Fejérvárott, stb. Kászoni Jánostól, Török Istvántól s Geleji Katonától. Hogy ezek közül melyiket olvasta Virág, még annyi valószínűséggel sem lehet támogatni, mint az előbbit. Geleji Katonáról máshol is emlékezik Virág s falán ennek a művére czéloz, a mely «A Valtság-Titkanak Masodik Volumenje, torgatekja» czímmel jelent meg 1647-ben.

11. lap 4. sor: *Juhász Ferencz*ről máshol, tudtommal, nem emlékezik sem Virág, sem Kazinczy. Úgy látszik, Juhász még ifjú korában elhalt.

A levél végén idézett sorok kiegészítve így hangzanak: «Collis o Heliconii Cultor Uraniae genus, qui rapis teneram ad virum Virginem», stb. Catullus LXI: 1—3.

569. Csokonainak e levele először a *Szépirodalmi Szemle* 1847. évf. 21., 22. számában jelent meg s innen az «Olcso könyvtár» is átvette Dayka műveihez bevezetésül. Mind a két előbbi közlés hézagos és szövege sem hű. Tartalma ismeretes levén: csak két kis megjegyzésem van hozzá. Ugyanis a 17. l. alján Csokonai *Bárdossy János*ról emlékeztvén, kérdi: «ez lesz tán az a' Hazafi, a' ki Berzeviczy Gergely Úrnak »Tractatusát de commercio» Censor fővel még megnövelte?» Csokonai jól sejtette, mert Berzeviczynek a «De commercio et industria Hungariae» című, Lőcsén 1797-ben megjelent művére csakugyan az a Bárdossy tett észrevételeket »Observationes in Greg. Berzeviczii libellum de commercio et industria Hungariae» czímmel (Lőcse, 1797), a ki Daykának igazgatója volt Lőcsén s a kinek *II. Leopoldhoz* írt ódáját Dayka magyarra fordította.

19. lap fölül 19. sor: *Cseppán* István. Cseppánnak a levélben említett versei az *Orpheus* VI. füzetének 133—134. lapján jelentek meg. V. ö. a *II. k.* 561. lapjával.

570. «A' Lakostól fordított *Arabs Poéma* fejedelmi». . . E műre több levélben czéloz Kazinczy, de egy sort sem idéz belőle. Kerestettük e művet a soproni »magyar társaság» levéltárában s nagy könyvtárainkban is, de nyomára eddig még nem akadunk.

Ami segédkönyveket, a melyeket Csokonai a levélben említett értekezéséhez föl akar használni, s a melyeknek szerzőit fel is sorolja, idézi a «Rövid értekezés az Anakreoni dalokról» czímmel írt dolgozatában csillag alatt. A kérdéses munkák címe — kissé kiegészítve — a következő: 1. *Beviczky* Car. Emer. Alex.: Specimen poeseos Persicae, sive Muhammedis Schems-Eddini notioris agnomine Haphyzi gazelae, sive odae sexdecim ex inilio Divani depromptae, nunc primum latinitate donatae, cum metaphrasi ligata et soluta, paraphrasi item ac notis; Vindobonae, 1771. — 2. *Gleim*: Versuch in scherzhaften Liedern, Berlin, 1749. és: Lieder nach dem Anakreon, Berlin, 1766. — 3. Über die Philosophie des Anakreon; ein Versuch, von Joh. Fr. *Degen*, Erlangen, 1776, és: Anacreontis carmina ex rec. Brunckii, varietatem lectionis selectam indicemque adiecit Joan. Frid. *Degen*. Ed. III. Erlangae, 1781. Ez utóbbi kiadásra hivatkozik Csokonai. — 4. Anmerkungen über den Anakreon, von Prof. *Schneider*, Leipzig, 1770. — 5. *Eschenburg* v. ö. az *I. k.* 564. l. — 6. *Batteux* Károlynak «Cours des belles lettres ou Principes de la littérature» (Paris 1747-50) című művét *Ramler* a következő cím alatt fordította németre: «Einleitung in die schönen Wissenschaften nach dem Franz. des Batteux mit Zusätzen vermehret v. K. W. Ramler». E munka 1802-ig hat kiadást ért. (1756, 1762, 1769, 1774, 1785, 1802.) — 7. *Schlegel János Adolf* ugyancsak Batteuxnek «Les beaux arts réduits à un même principe» cz. művét (Paris 1743) fordította németre: «Einschränkung der schönen Künste auf einen einzigen Grundsatz», Lipsce, 1751. (új kiadások 1759 és 1770). — 8. *Sulzer*: Allgemeine Theorie der schönen Künste nach alphabetischer Ordnung. Neue Auflage, Leipzig, 1786.

571. «A tegnapi újság hirdeti az Úr *Anacreonját*.» E hirdetést a *Magyar Hirmondó* 1803. évf. 12. száma közli a következőképen: «Csokonay Vitéz Mihály Hazánk' derék Poétájának két kis munkája nyomtatatik most itt. Az első ezen cím alatt: *Anakreoni Dalok*; a' második két szép Magyar Áriából áll; az első a' *Pillangóhoz*, melyet a múlt esztendőben a M. Hirmondóban kiadtunk, a' másik a' *Reményhez*. . . Mi légyen az árok, nem tudjuk, de hogy gyönyörködve fogják Hazánkfiain akármelly árét is olvasni, a' Munkából láthatjuk.»

573. Bartsch Ádám rézmetsző s az udvari könyvtár őrje (1757—1821) életére l. Wurzbach: *Allg. Lexikon* cz. életrajzgyűjteménye l. k. 171-173. lapjait. A levélben kétszer előforduló *Monsiau* nem nyomdahiiba, hanem Kazinczy rövidítésének hü közlése.

Kazinczynek Gessnerből fordított darabjai csak kilencz kötetes munkájában jelentek meg s az ott látható metszetek Grünertől és Mansfeld-től valók; ez utóbbival Kazinczy már fogsága előtt ismerős volt. l. a *II. k.* 419. sz. levelét.

574. *Fráter Pál*ról Kazinczy a *M. P.* 380. lapján azt írja, hogy mint «bihari főszolgabíró meghalt Érsemjénben 1812. decz. 21-kén.» V. ö. Nagy Iván: «Magyarország családai» cz. gyűjteményes műve IV. k. 262. lapjával, továbbá a 628., 695. sz. levelekkel.

575. 27. lap, 6. kikezdés: «Igen szép kegyelem,» stb. Erre vonatkozólag a *M. Hirmondó* 1803. évf. 13. számában a következőket olvassuk:

«Tekintvén Fels. Urunk Görög Úrnak a nevelésben mutatott szerentsés próbáit, valamint szinte egyéb szembetűző érdemeit is, azzal akarta eránta való

Fels. bizodalmt megmutatni, hogy második születt Fiának, Fő Hertzeg József Ő Kir. Hertzegségnek nevelését rá bízni méltóztatott. Görög Ūrnak illy nagy megtiszteltetése, fontos kötelességekkel nagyon öszve kötve, mellyeknek, és a' benne helyheztetett Fels. bizodalomnak hogy voltaképpen megfeleljen, szükség, hogy minden igyekezeteit egyedül ezen Nevelés szent tzeljainak elérésére fordítsa. Ezen túl tehát megszűnnek a *Magyar Hirmondó* körül tett dajkázkodásai 's 14 esztendőig tartott sok szíves láradozásai».

«Mi lesz a' Vármegyék Mappájából?» — kérdi ezzel kapcsolatban Kazinczy. Görög Demeter Magyarország vármegyéinek külön-külön térképeit küldözgette mellékletül a *M. Hirmondó* előfizetőinek. Évenként négy megye térképét kapták az előfizetők ingyen, a nem előfizetők 20 kron szerezhették meg darabonként. A térképgyűjtemény a következő czímmel jelent meg: «Magyar Átlás, az az Magyar, Horvát és Tót országok vármegyéji 's szabad kerületei és a határőrző katonaság Vidékinek közönséges és különös Táblái. Közrebocsátotta Görög. (Magyarul és latinul), 1802.» Görög több mint 20 térképet metszetett ki. Midőn a szerkesztő megválik lapjától, azt mondja, hogy összesen 127 művet ajándékozott a lap előfizetőinek. Görögre nézve I. Márton József munkáját (Bécs, 1834): »Ts. K. Udvari főnevelő Görög Demeternek életírása.»

«*Komáromy Györgynek ki van adva a halálos sententia.*» Kóji Komáromy György «abaúji generalis perceptor, főnotárius, II. József alatt törvényszéki elnök, diaetai követ, megh. 1807. febr. 24-én». *M. P.* 387. I. Kazinczy alatta szolgált, mint abaújmezei aljegyző. I. a *P. E.* 67. I. Komáromy György távoli rokonságban is volt Kazinczyval, a mennyiben Kazinczynak anyai nagyanyja, Komáromy Julianna második unokatestvére volt Komáromy Györgynek. Mit kell értenünk a halálos sententia alatt Kazinczy levelében: nem tudom s azt sem, hogy erre a Komáromy Györgyre vonatkozik-e az, vagy talán ennek basonnévű unokatestvére. Mindezt -- mint Kazinczy írja — *Bárczayné asszonyom férje* beszélte. Ezt úgy is lehetne érteni, hogy annak a bizonyos nőnek első férje Bárczay volt, s a második férjétől értesült Kazinczy. Vagy talán csak egyszerűen szójáték s magát Bárczay Ferenczet érli Kazinczy.

576. Azok közül, a kikről Kazinczy e levelében említést tesz, csupán *Nagy Sámuel* és *Almásy Pál* neve ismeretlen, ámbár ez utóbbi már a *II. k.* 398. 520, 587. lapjain előfordult. *Nagy Sámuel* hírneves komáromi gyakorló orvos, a kinek egy műve 1801-ben Komáromban a következő czímmel jelent meg: «Az oltalmazó himlőről, írta a komáromi nép megvilágosítására N. S.» Nevével a következő levelekben is sűrűn találkozunk. Danielik neki tulajdonítja a *Campé* psychológiája fordítását (*Psychologia. Campéból. Pozsony és Komárom, 1794, Petriknél; Nagy Sándor a fordító*) s Gessnernek a «*Dafnis és az első hajós*» (*Pozsony, 1797*) című két idylljének fordítását is.

Zsadányi és törökszentmiklósi *Almásy Pál* v. b. titkos tanácsos, aradmezei főispán, a helytartó tanács ülnöke, koronaőr, septemvir s főlovászmester, stb. I. bővebben Szimyei J. id. m. I. k. 127, 129. h.

579. E levelet először a Vasárnapi Ujság 1869. évf. 13. számában közölte Bodó Lajos és pedig, úgy látszik, szintén az eredeti fogalmazványról, a melyről jelen másolatunk is való.

A levél 9. sorában *Bulyovszky* nyomdahiba *Szulyovszky* helyett. *Szulyovszky László* Zemplénben 1773-ban lett assessorrá s Rákócson lakott. Ő is a «világ bölcsei», vagyis a szabadkőművesek közé tartozott s mint Kazinczy önéletrajzában írja, épen *Szulyovszky* vitte őt el 1784. jan. 16-kán a felavatásra: «Jan. 16-kán, 1784-ben estve setétben a verbung tisztje quartélyházához vive *Szulyovszky* s a setét kamarában hagyta. Hozzá fogának felvevésemhez». Ugyanez a *Szulyovszky* akarta elvéteni egyetlen leányát *Kazinczyval*, a mint *Kazinczy* önéletrajzában olvassuk: «*Szulyovszky László* Rákócson megszólítá az anyámat és *András* bátyámat, hogy velem az ő egyetlen leányát, most *Boronkay Gáspár*-nét vétessék el . . . de én róla hallani se akartam». (Ballagi Géza úr szíves közlése.)

Puky Ferencz nevével többször találkozunk a levelezés folyamán, mert ő az özvegy *Kazinczynénak* a hetvenes években tanácsadója, a *Kazinczy-háznak* mind végig jóakarója, az árváknak gyámola s oktatója volt; különösen *Ferencz* nevelésére volt némi hatással. *Puky Ferencz* 1790. ápr. 20-tól 1792 elejéig Nógrádmegye főjegyzője, innen kezdve előbb helyettes, júl. 5-kétől pedig választott alispánja volt, *Nagy Iván* szerint (id. m. IX. k. 502. l.). *Kazinczynak* e levele azonban még akkor is helyettesnek mondja őt, mikor már *Nagy I.* szerint nyugalomra vonúlt. I. a *P. E.* 31. és 219. l.

*Óváry László*ról *Kazinczy* a *P. E.* 65. és 265. lapjain úgy nyilatkozik, hogy *Óváry* hivatalt soha sem viselt, inkább a homályt kereste, bár széles tudományú és szeplőtelen lelkű ember volt. *Miskolczon* lakott s «gondok és házassági öröm nélkül élé napjait a legholdogabb függetlenségben, egyedül azt bánván öreg napjaiban, hogy feleséget nem veve, s szolgálat nélkül szolgálá a megyét, melynek tagja volt. Minden keresé társaságát s azért keresé, hogy tőle tanulhasson», stb. *Óváry* a választottak csoportjához tartozott a megyében s innen van, hogy *Kazinczy* is kereste barátságát.

Molnár János pesti evang. pap, kinek több német nyelvű műve jelent meg a mult században, a melyek közt legnevezetesebbek a következők: «*Wünsche und Fürbitten der evang. Gemeinde in Pest für Sr. Majestät Joseph d. II. 1790*»; »*Präliminarien zu einer historisch-kritischen Untersuchung über die Rechte und Freyheiten der prot. Kirche in Ungarn*», 1790. Mint *Ballagi Géza* megjegyzi, igazi német alapossággal adja elő a protestánsok százados küzdelmeit. (625. l.)

Majthényi László előbb *Hont vármegye* jegyzője, 1787-ben alispánja, meghalt 1825. oct. 13-án. *Kazinczy* későbbi leveleiben is mindig az «én *Majthényim*»-nek írja, kinek beszédeit csodálták. Levelezett is vele, de fájdalom, eddig e levelezésből még semmi sem ismeretes.

580. «*Rost* Cuprumát visszavárom . . . » *Kazinczy* az *E. L.*-ben (57. l.) említi *Rostot*, a kinek «boltjából» *Cserey Farkas* «egy szép alabaster medenczét» hozatott. Nevéhez a kiadó azt jegyezte, hogy *lipesei* könyvkereskedő. Azonban a *Kazinczy* 760. sz. leveléből látjuk, hogy pontosabban *képek*kereskedő s *antiquarius* volt.

37. lap alúl 2. sor: «Megengedjen az Úr, ha a' *Filozofust* nem küldöm. Csak *assecuráljon* az eránt elébb *B. Úr*, hogy a könyv csak *elolvasódik*». Minden

valószínűség szerint Bessenyei György ismert vígjátékára czéloz, a mely iránt biztosítást kíván Benedek Mihály debreczeni paptól.

E levél eredetijére Nagy Gábor ezt jegyezte: »Vettem és válaszoltam Mart. 8. 803.»

581. E levélben a következő férfiakról van említés: *Szabó Sámuel*, *Zalányi István*, *Ujfalvi*, *Pataki* s b. *Szentkereszti Sámuel*.

Szabó Sámuel született Abrudbányán 1756. decz. 25-kén s tanult külföldön is, Göttingában. A székely-keresztúri gymnasiumban ez időben tanította a theologia dogmaticát, logicát, rhetoricát, poesist és a német nyelvet. «Szabó — írja Kazinczy az *E. L.*-ben — sokat dolgozott magyar nyelven, fordította nevezetesen a Marmontel Inkáit és a maga idejében nagyon kedvelt édeskés Mezei Éjeket, melyeknek sem egyike, sem másika nem volt soha kedves olvasásom. Dolgozásai mind kéziratban maradának». «Egy szíves, lelkes, kisdud öreg, ki első pillantásával szívet nyer.»

Zalányi István ismeretlen férfiú, kiről semmi közelebbi adatom nincs.

Ujfalvi és *Pataki* szolgabíró Urak. Az ez évről kiadott schematismusban említettik *Ujfalvi Sámuel*, de mint vicecomes; nincs-e a levélben tévedés, hogy Ujfalvi már ekkor alispán volt: nem tudom. *Pataki Dánielt* úgy említi a schematismus, mint vicejuxta nobilium-ot; ez tehát a kérdéses férfiú lehet.

Szentkereszti Sámuel 1780 körül Zemplén megyében volt állomáson s ekkor ismerkedett meg Kazinczyval. L. az *E. L.* 112. l.

582. *Fried Sámuel* kassai kereskedő, városi tanácsos, a ki főleg gazdasági ügyekben volt segítségére Kazinczynak s közvetítőként szerepelt közte és Dessewffy József között. Később, midőn Kazinczy leánya Kassán volt Dessewffyéknél: Fried leányával sokat társalgott. Kazinczy «jó fejnek s excellens embernek» mondja egyik levelében.

Szatmári Király József «Szabolcs vármegye első alispánja, consiliarius, szül. 1750. október havában, meghalt 1819. decz. 5-kén, élete 69-ik esztendejében.» *M. P.* 396. l. Őt is a megye legkiválóbbjai közé sorozza Kazinczy. *P. E.* 65., 264. l. Szatmári az 1794-ki megyegyűlésen, midőn gr. Károlyi főispánt iktatták hivatalába, egy nagyszerű tervet mutatott be a megye rendjeinek, a mely szerint »egy valóságos és a nemzetnek tulajdon díszét, méltóságát kiabrazoló és a tárgy fontos voltának valóban megfelelő nemzeti játékszín építésére s örökös virágzására« 400.000 forintot hozott javaslatba, a mely összegre 44-en alá is írtak 1000 — 1000 forintot. Szatmári is az aláírók közt van. L. bővebben Bayer id. m. 202., 203. lapjait.

Bay István kir. tanácsos később is fontos szerepet játszott Szabolcsmegyében s többször candidáltak alispánságra, de úgy látszik, máskor is kisebbségben maradt. L. Dessewffy Józsefnek 1820. febr. 15-én Kazinczyhoz írt levelét. Kazinczy a *M. P.*-ban (372. l.) azt jegyzi meg róla, hogy neje 1811-ben Budaházyé. Ez tévedés. Budaházy Lajos özvegye csak 1812-ben lett Bay nejevé. *Turul*, 1890. évf. 79-82. l. Bay István 1820. febr. 20-án halt meg.

Balás Fiskális. A Balás-család Nógrádból szakadt Zemplénbe, még pedig egy Mihály nevű, a ki Tokajban kamarai ügyész volt. Ennek második fia Károly

a ki 1792-ben állta ki az ügyvédi vizsgálatot s nemességét 1797-ben hirdették ki Bihar vármegyében. L. Nagy Iván id. m. I. k. 109. lapját. Minden valószínűség szerint ez a *Balás Károly* az a kérdéses férfiú, a kőről Kazinczy említést tesz.

583. A levél végén említett *Liedemann Márton* kolozsvári ág. ev. lelkész, született 1767-ben Iglón. Hazai és külföldi iskolákban elvégezvén tanulmányait, Lőcsén tanáruól választották. Itt huszonkét évet töltött mint tanár és igazgató. 1817-ben választották meg Kolozsvárra. Liedemann leginkább a bétéseleti irodalmat művelte. Legnevezetesebb munkája a »Briefe über die Freiheit des menschlichen Willens«. Neustadt, 1833. Német nyelvű beszédei is megjelentek nyomtatásban. Meghalt 1837. ápr. 14. L. *Magyar Plutarch*, 257. l.

584. «Két Ódának bészínelését kértém volna ki a' Tek. Urtól *Rhédey Lajos Úr Ó Nagyságához.*» Rhédey Lajos gróf valóságos kamarás, a Lipót rendnek keresztcs vitéze, Biharmegyének főispáni administratora, ki a levélben említett áldozókészségén kívül nagy terjedelmű botanikus kertjét Nagy-Várad városának ajándékozta 1819. jan. 1-jén. Rhédeyvel a levelezés folyamán többször fogunk találkozni. Kazinczy Dénes miatta kényszerült lemondani a bihari alispánságról 1810-ben. L. a *M. P.* 356. l.

A Csokonaitól említett ódák egyike *Somssich Lázár* deák ódájának fordítása. Somssich előbb (1774-ben) a m. kir. helytartóságnál titkár, az 1790/1-ki országgyűlésen Zalamegye követe, 1792-ben kir. udvarnok és helytartósági tanácsos, több tudós társaság tagja. Nagy I. id. m. X. k. 301. l. Szóban levő műve a következő czímmel jelent meg: »Carmen ad Lud. Rhédei de Kis-Rhéde nunciūm comit. Szalhmár ad Com. Reg. Hungariae anno ac. vulg. 1802. *Posonii* celebrata legatum pro militaris academiae in Hungaria fundatione decem millia florenorum donantem«. Posonii é. n. Ezt fordította le Csokonai «Mélt. kir. tanácsos Somssich L. úr ódája Mélt. Rhédey Lajos Ó Nagyságához» czímmel.

A másik ódája «Mélt. Gróf Festetics György Ó Nagyságára. A hadi oskólaról» czímet viseli. — Csokonainak az előbbi fordítása a *M. Hirmondóban* nem jelent meg, hanem külön kiadásban látott világot. Lehet azonban, hogy a nevezett lap mellett külön mellékletül küldetett meg az előfizelőeknek.

585. Berzsényi Dánielről, mint költőről ez az első adat irodalmunkban s annál fontosabb, mivel a Kazinczynak küldött költemények czímecit is tudjuk. E költemények: *A reggely*, *A magyarokhoz* s *Nagy Lajos és Hunyadi Mátyás*. A középsőnek szövege a Toldy kiadásában látható a variánsok közt. Így érthető csak a Kazinczy erős felbuzdulása. L. az 588. sz. levelet.

586. 44. lap alúl 10. sor: «*Rajtsal* sokszor emlegettünk . . .» Megyeri Raics Péter a soproni ág. ev. lyceumnak rectora és a theologiának, encyclopaediának és mathesisnek sok évig volt tanára, egyszersmind a soproni ág. ev. ekklezsia magyar predikátora és a «szépen virágzó magyar társaságnak érdemes directora». Született Győrött, meghalt 1824. június 24-kén. A »magyar társaság« Lakos János indítványára választotta őt elnökévé 1792. nov. 4-én, mikor is Wietoris Jonathán. az akkori igazgató, díszes közönség jelenlétében magyar beszéddel iktatta be őt hivatalába. Raics nagyon méltó volt az ifjúság figyelmére

és bizalmára. A társaságnak nemcsak szellemi, de anyagi gyarapodását is határozatosan előmozdítá. Alatta szilárdult meg és virágzott föl a társaság. L. Kovács Sándornak «A soproni ev. lyceumi magyar társaság története 1790—1890». című művét, 9—13. l.; továbbá a »Tudományos Gyűjtemény« 1824: VII. 120. s Kis I. Eml. 65. 67. 73. és 422. l.

45. lap: «A' Zeitschriftben nem sokára megjelenendő leírásánál Győr vármegyének egyebet nem írtam«. Ha Németh a Schedius-féle Zeitschriftet érti: ebben 1803-tól kezdve nincs tőle más, mint a következő című dolgozat: «Flächeninhalt einiger Gespannschaften des Königreichs Ungern nach den durch H. v. Görög herausgegebenen Landcharten berechnet.»

587. 46. lap alúl 9. sor: »Jász-Berényből a Diactai pasquillusokat kaptam meg«. A szóban forgó pasquillusok aligha jelentek meg nyomtatásban, legalább Ballagi Géza mit sem tud róluk. 1802-ben három fiatal ember: Zsarnóczy János, Mikola István és Kiss Károly ellen indított a kir. ügyész bűnvádi pert, mivel »az illetők sajtó útján állítólag felségsértést követtek el«. Lehet, hogy talán ezeknek valamelyik művére czéloz Csehy.

A levélben említett idegen nyelvű szerzőknek következő művei ismeretesek, a melyekkel Csehy ez időtt foglalkozhatott: *La Caille* Nic. Louis: «Leçons d'astronomie», 1780; «Astronomiae fundamenta», 1757; »Observations faites au cap de Bonne-Espérance», 1763; »Coelum australe stelliferum», 1763; «Observations sur 515 étoiles du zodiaque», 1763. stb. — *Legendre*: «Éléments de géométrie», 1790; «Essai sur la théorie des nombres», 1798. «Nouvelles méthodes pour la détermination des orbites des comètes», 1805, stb. — *La Croix* Sylv. Fr. főműve: »Traité du calcul différentiel et du calcul intégral«, 1797. Ennek folytatása: «Traité des différences et des séries», 1800. stb.

47. lap 5. sor: »Generalisomat e' napokban várom vissza«, t. i. Wallhert, a kinek Csehy előbb adjutansa volt.

588. A levélben említett *Balde Jakob* az újabb idők egyik legjelesb latin költője. Született Ensishaimban (Elszász) 1604-ben. Huszonegy éves korában belépett a jezsuita rendbe, néhány évig tanárkodott, de életének nagyobb részét mint a müncheni bajor királyi udvar papja töltötte el. Meghalt 1668-ban, Neuburgban. Összegyűjtött költeményei Münchenben jelentek meg 1729-ben. L. bővebben: Allg. Deutsche Biographie II, 1.

589. 50. lap 4. sor: «Oroszházit . . . látni fogod». Úgy látszik, Virág nem Oroszházi-t, hanem Orosházit akart írni s ez esetben Czetter Sámuel kell rajta értenünk, a kiről már többször volt szó. Az 593. számú levélben is így írja: «Íme az Oroszházi», valószínűleg Czetter Sámuelről metszett kép.

7. sor: «Grammatikádat (Kövesdi Pál az auctora) Kis István által küldöm vissza». E grammatika Kassán jelent meg 1766-ben következő címmel: «Elementa linguae hungaricae sive grammatica hungarica succincta methodo comprehensa et perspicuis exemplis illustrata».

590. Sinay Miklósról érdekes történetet jegyzett föl Kazinczy pandektáiban. Mikor Bécsből Kazinczy visszajött, 1803. jún. 26-án fölkereste Sinayt s elbeszélte neki, hogy az úrnapi bucsú alkalmával látta a királyi családot. «Sinay

— írja Kazinczy — hasonló szerencséjére emlékezőn, felmelegült. A mint egyszer a Leopoldstadti hídcskán jöttem volna bé a városba, úgy mond, láttam, hogy egy hat lovas hintó jön, s mindenki kapkod a kalapjához. A császárné jött. Bizony, mondtam, méltó, hogy ezt a drága felséget én is süveg-levéve tiszteljem. Az nekem kötelességem, azért meg is teszem. Tehát megállék, levontam a süvegemet és meghajtottam magam. Az a drága felség megnyitotta a hintó ablakát és mellyéig kihajolva úgy köszönt nekem. Így teszi az embert boldoggá a nem tudás! — Az előbbi történetecske csak ártatlan mosolygásra való, hogy a széles tudományú ember nem tudta azt, hogy a császárné ott ismeretlennek köszönt. — — »A szegény szerencsétlen Sinay — folytatja tovább Kazinczy — ő felségénél eszedzett sércelme orvoslása iránt. Ő felsége e szókkal eresztette el: Domine Sinay, cognosces me justum tuum judicem futurum!« M. Irad. Lev. 4r. 181. sz. az Akad. könyvtárában.

591. A levélben említett *Kövér Imréről* többször emlékezik Kazinczy s pedig mindig az atyafi-szeretet hangján. Kövér Imre távoli rokona volt neki és ér-selyméni birtokos, a ki körülbelül olyan szerepet vitt a Kazinczy-családban, mint Puky Ferencz. Főleg gazdasági dolgokban volt nagy segítségére Kazinczynak kezdő gazda korában; ez többször vett tőle kölcsönt, mikor szépbalmi házát építteté is. Egyik levelében nyíltan bevallja Kazinczy, hogy Kövér a »legnyomorúságosabb epochájában« érezlette vele jóságát.

593. »Visszaküldöm a Grammatikát«. Vagy az előbb említett Kövesdi-félel érti, vagy Lálán a Révaiét.

55. lap fölül, kikezdés: «Nagyon örültem, hogy Bessenyei a Római Historiát magyarizza». Erre vonatkozólag Beöthy Zs. «A szépprózai elbeszélés a régi magyar irodalomban» című művében (II. k. 264. l.) ezeket írja: «Nyomatatlan marad legnagyobb, nyolcz kötetben írt történelmi munkája, *Rómának viselt dolgai*, melyet már Biharban készített 1801—1803».

55. lap alúl 7. sor: «NB. Tsak extractus». Vajjon milyen munkából való e kivonat: nem tudjuk. Ballagi Géza úr, kit e pont kiderítésére fölkerültünk, szintén nem tudta megállapítani, de ígérte, hogy még tovább is kutatni fog utána.

56. lap alúl 3. sor: «Az új nősök egészen lángba fognak hozni». Baróti Szabó és Virág minden valószínűség szerint magára Pyber Benedekre czéloznak, a ki ez időtt vehette nőül dísznői Horváth Borál s így őt értik az «új nősök» egyikén. Ezt a véleményt Virágnak a II. k. 559. sz. levelében található adat is támogatja. Azt írja ugyanis Virág 1802. decz. 23-ki levelében, hogy Pyber »megházasodik két hét alatt».

595. «*Kültösy* vagy *Schreyer Ádám* Pesti József Városi tudós Plebános». Született Szent-Endrén 1763-ban vagy 1764-ben s meghalt 1841. okt. 5-én. Iskoláit Budán, Győrött s a pozsonyi egyetemes papnevelő intézetben végezvén, 1788-ban pappá szenteltetett. Sasinban egy, Somorján fél, Pesten a belvárosban nyolcz esztendeig volt káplán; 1798-ban a József külvárosban plebánossá lón s itt élt tizenkét évig, a mikor a Terézvárosba lételett át, a hol huszonöt évig viselte a lelkipásztori hivatalt. E mellett a jótékony nőegyesület árvaházában minden jutalom nélkül tanította a vallást. A józsef- és terézvárosi templomok fölépítéséhez tetemes adománynyal járult s végrendeletében is nagyobb összege-

ket hagyott jótékony czélokra. L. «Egyházi Tudósítások», 1841. évf. II. 124. l. Hogy a költészet terén is működött: azt csak ebből a levélből látjuk. Cseh életrajzában írja Mihálkovic, hogy midőn a főntebb említett «kisdud társaság» alapították: Schreyer négy sorú versekben üdvözölte a társakat. (Nem tudom, nincs-e tévedés a nevében. Mert egy *Kiáltossi Antal* versíró ismeretes e korból.) Úgy látszik, Virág is ehhez írta *Kiáltossinak* című ódáját, melyben a többi közt így szól:

Rákos Lakosa!
Zengd, zengd régi dicsőségét e' pusztá mezőnek,
S öbreszd Hunnia gyermekit!
Oh! ha vagy egy bazafit buzdit fájdalmas örömré,
Nyerjen érzékeny cziparád sok áldást.

596. E levél és a hozzáfűggesztett latin költemény, jóllehet az eredeti gyűjteményben egymás mellé vannak sorozva, úgy látszik, nem tartoznak együvé. A levél minden valószínűség szerint még az előbbi évben kelt. Erre mutat legfőként a harmadik pont, a melyben a «Zeitschrift von und für Ungern» című folyóiratnak a «Himfy Szerelmei»-ről írt bírálatára czéloz. E bírálat ugyanis az 1802. év I. felében jelent meg. A latin költemény kelettel van ellátva. Ez Virágnak más valamelyik leveléhez lehetett csatolva, de hogy melyikhez, most már alig lehet eldönteni.

597. A levélben említett férfiakról a következőkben adunk rövid felvilágosítást:

Tóthpápay néven két férfiú ismeretes ez időben; az egyik Tóthpápay Sámuel, ügyvéd, a ki a Martinovics-féle mozgalom részesei közül négynek volt védőügyvéde; a másik pedig Mihály, a kiről Szombathy János id. műve 49. lapján ezeket írja: «Orvos-doktor és először paedagogiarcha, aztán egyszersmind természet historiját, dieteticát, paedagogicát, stb. tanító professor. Folytatta iskolai hivatalát 1791—1805. esztendőben». Valóbbszinű, hogy ez utóbbira czéloz Kazinczy.

Ragályi József kir. tanácsos és borsodi alispán. A *P. E.* 65. lapján Kazinczy őt is ama «jó fejek» közé sorozza, a minőkkel kevés megegyeskedhetett a múlt század végén.

Uza Pál, a kinek neve Kazinczynak a fogságból írt leveleiben többször előfordul, »születetett 1763. márczius 15-én, elszabadult Munkácsról 1803. febr. 27-én, hol szomszédom volt 10 hónapig, valamint Brünnben egy ideig, s a spielbergi vár földalatti szobájában két hónapig. Tiszta, nemes, erős lélek«. Ezeket jegyzi meg róla Kazinczy a *M. P.* 402. lapján.

«Dr. *Szombatinak* semmi baja». Kazinczy kétség kívül *Cseh-Szombati Józsefet* érti, a kiről már az *I. k.* 193. sz. levelében is tett említést Horváth Ádám. A 193. sz. jegyzetben Cseh-Szombatiról semmiféle életrajzi adatokat nem tudtam, mivel neve pusztán *Szombatinak* sem gyűjteményes műveinkben, sem a M. N. Múzeum könyvtára catalogusában nem fordul elő. Mind e mellett teljesen bizonyos, hogy úgy Horváth Ádám a 193., mint Kazinczy a jelen levélben Cseh-Szombatit értik, s ez okból a hírneves orvos rövid életrajzát mintegy pótlásúl összefoglalom Báthori Gábornak a következő című munkájából: «Néhai orvos doktor tek, nemes és nemzeti Cseh Szombati József úr sírhalma», Pest, 1815. Cseh-

Szombati Rév-Komáromban született 1748. júl. 11-kén. Elemi iskoláit szülőföldjén, a gymnasiumot Pozsonyban és Debreczenben végezte, mint háromszáz társa között mindig az első tanuló. 1777-ben Franequerába ment az orvosi szak tanulmányozására, hol a híres Campernek nemcsak kegyét, hanem barátságát is megnyervén, egy év múlva a göttingai egyetemre tért, hol két esztendőig maradt. 1780-ban Camper hívására visszament Franequerába, hol tudományával s ügyességével az egész lakosság szeretetét kiérdemelte. Rövid ideig tartó gyakorlata után megindult hazafelé Franciaország fővárosán, aztán Strassburgon s több nevezetes német városon keresztül, és miután magát Bécsben doctorrá avattatta 1782. júl. 11-kén, hat évi távollét után visszatért hazájába. Pesten telepedett le, hol akkor «veszedelmes hideglelés uralkodott», melyen a többi pesti orvosok nem igen tudtak segíteni. «Cseh-Szombati — írja Báthori — ezt a hideget igen szerencsésen és kevés napok alatt meggyógyítván, magára vonta mindjárt az egész pesti publicum figyelmességét, magának a legfőbb házakba útat szerzett, hitele minden nap nevedezett, azután pedig szerencsés cúrái által híre-neve az egész országban elterjedt». Cseh-Szombati folyvást tanulta gyakorló orvos korában is az újabb vívmányokat s figyelmét semmi nem kerülte el, a mit a szenvedő emberiségre nézve értékesíteni lehetett. Megfeszített tevékenysége hamar fölemeszté lelki erejét s már 1815. febr. 2-án meghalt. Nevének emlékéért nagy összegű hagyományai őrzik maig is. A debreczeni főiskolában a chemia, technologia, növény- és ásványtan tanítására felállítandó cathedra dotatiójára 25.000 rh. forintot hagyott mint alapítványt; a pataki és pápai ref. főiskolákra egyenkint 1000 rh. frtot, a pesti ecclesiára pedig 3000 rh. forintot. Túdori értekezése 1790-ben jelent meg «Dissertatio inauguralis medica de morbis glandularum secundum aetates» czímmel. Mint pesti orvos lefordította egykori tanárának, Campernek, munkáját a következő czím alatt: «Observationes circa mutationes, quas subeunt calculi in vesica. Ex Belgico sermone in Latinum translatae».

«*Jenai Doctor*». Ugyanaz a Dobsa Ferencz, a kiről Kazinczy a *II. k.* 545. sz. levelében is emlékezik. V. ö. a rá vonatkozó jegyzettel és Szinnyei J. id. m. II. k. 944., 945. hasábjaival.

«*Vitéz Agens*». *Vitéz Józsefet* érti, a kiről Kazinczy számos levelében tesz említést, s a kiről az *J. L.*-ben (107. l.) azt jegyzi meg, hogy őt az erdélyi kancellár H. József korában «szép írása miatt a debreczeni togatusok közül maga mellé vette volt». Ez időben »magyar udvari ügynök, biharmegyei táblabíró és a helvét hitvallásúak gyülekezetének bécsi ülnöke».

598. 62. lap alúl 13. sor: »A Mathematicus *Zsebes*«. Erdélyben ez időtt több *Sebes* nevű (mert kétség kívül ez volt a kérdéses férfiú vezeték neve) tisztviselőről van szó, de hogy melyiket érti Kazinczy, nem tudom megmondani. Lehet, hogy *Sebes Pál* iskolaigazgatóra czélez, vagy talán arra, a ki később kormányzó titkárrá volt s a kivel találkozott is Kazinczy Erdélyben Kenderessinél, de keresztnevét ennek is elhallgatja. Koncez József úr, kihez ez ügyben fölvilágosításért fordultunk, az előbbi véli, Jakab Elek úr pedig az utóbbi.

63. lap 2. kikezdés: «Ha az Úr tudja, ki írta azon *Amor Martyrja* szerelmeit, jelentse néki szíves tiszteletemet». V. ö. a 614. sz. levéllel. A kérdéses munka nem a Kazinczy idézte czímmel jelent meg, hanem a következővel: «A szerelem gyötrelmei» Pesten, 1803. A könyv zöldes borítékán pedig e czím olvas-

lató: «A szerelem aggodása». Szerzőjét nem ismerjük. Az egész mű Kisfaludy Sándor «Kesergő szerelem» című lyrai beszélynck igen szembevető utázata. Száz énekből áll.

Az utolsó pontban említett férfiak közül csak *Seelmann* Károly neve ismeretlen. Seelmann már a múlt század utolsó tizedében működött mint színműfordító. Ez időben károly-fejérvári főbíró és tanácsnok volt. Négy színműve (Aurélius 1795. A miniszter é. n., Gróf Essex é. n., Vajler és Aloyzia, é. n. mind a négy németből fordítva) s a következő munkái ismeretesek: 1. Minden Európában, Ásiában és Afrikában volt és mostan virágzó vitéz rendeknek, ordóknak tüköre, avagy rövid le-írása, Kolozsvár és N. Szeben, 1793. — 2. A jelesebb rendeken lévő nevendék gyermekek jó móddal lehető tanítatlásokra való útmutatás vagy gyermekeknek barátja, Kolozsvár és N. Szeben, 1794.

599. «Hadd dicsekedjem fel azon szerencsémmel, hogy... *Czika* Sándor Úrral... s *Tóth* Ferencz Úrral... ismerkedni szerencsém vala». *Czika* Sándor Spáh Gábornéknak, úgy látszik, testvére volt. *Tóth* Ferencz pedig minden valószínűség szerint a magyar ref. egyháztörténelemnek egyik legtermékenyebb írója. Született 1768. nov. 19-én Veresberényben. Tanulmányait Debreczenben végezte 1793-ban; itt volt segédtanár s könyvtárnok is. 1799-ben gr. Teleki Sámuelnél nevelő volt s növendékeivel nagy részt Bécsben tartózkodott. Járt Göttingában is. Pápán az egyházi tanács meghívására 1801-ben foglalta el theologiai tanári székét, a melyet 1817-ben cserélt föl ugyanott papi hivattal. Tíz év múlva superintendens lön. Meghalt 1844. szept. 2-án. Művei közül legismeretesebbek a következők: A helv. hitv. túl a dunai püspökök élete, Győr, 1808; A magyar-és erdélyországi prot. eklézsiák historiája, Komárom, 1808; A helv. hitv. túl a tiszai püspökök élete, Győr, 1812. L. a »Magyar Plutarch« 448—449. l.

65. lap fölül 1. sor: «Dr. Nagy Sámuel és Selt Urak Pezzl nevű Chirur-gussal a' karomat... megnéztették». Nagy Sámuelre l. az 576. sz. levél jegyzetét. *Seth* János orvostudor Komárom megye tiszti orvosa volt, a kinek «Versuch über die Blattern-Impfung u. deren wesentliche Vorzüge zur Beförderung dieser wohlthätigen Erfindung» című műve Komáromban, 1801-ben jelent meg. Dolgozott a *Schedius Zeitschriftjébe* is.

Az alább említett *Farkas* kétségtelenül *Farkas János*, a komáromi ref. ecclesia nagyérdemű lelkipásztora s a «venerabilis tractus nagy tekintélyű seniora», ki 57 éves korában, 1812. jún. 23-án halt meg. Farkas igen kedvelt papja volt a komáromiaknak, a kik őt mint predikátort s mint magánembert egyaránt szerették. «A közönségre nézve micsoda érdemekkel lündöklött — olvassuk *Farkas* nekrológiájában — bizonyágot tesznek az ő sok jeles tanítványi, kiket hajdan mind Debreczenben, mint a rhetorikának közönséges tanítója, mind Keckskeméten, mint az oda való gymnasiumnak rendes professora a tudományoknak, a vallásnak s az országnak oszlopául nevelt; bizonyágot tesznek hazánknek nagy mélt. s tekint. rendei, kik előtt, mint diactai papnak kétszer lön szerencséje megjeleni, közönséges kedvességet s tiszteletet nyert, sőt sokaknak barátságát is megérdemlette». «Hazai s külf. Tudósítások». 1812. II. 3. sz.

600. A levélben említett *Asbóth András* nagybátyja volt Lajosnak, az 1848—9-ki tábornoknak s testvére Jánosnak, a hírneves georgikoni tanárnak.

Asbóth András is gazdasággal foglalkozott, néhány évvel később mezőhegyesi kir. gazdasági kormányzóvá lett. Ifjabb korában barátságot kötött Kis Jánossal, a ki Emlékezései 77—79. lapjain hosszabban ír róla.

601. 68. lap 1. kikezdés 3. sor: *Berzeviczy Pál* m. kir. helytartósági tanácsos és altárnokmester. Született 1758-ban, meghalt 1828. márcz. 18-án. L. Szinnyeji J. id. műve I. k. 986—987. h.

»Láttam a' Gróf *Brunszvik Kísasszony* férje Galleriáját«. Brunszvik Antal septemvirnek két leánya volt: Mária Terézia és Jozefin. Csak ez utóbbi volt férjnél s pedig először gr. Deymnál, másodsor b. Stakelbergnél. Brunszvik Józsefnek, az országbírónak szintén két leánya volt: az egyik Júlia, a másik Henriette; amannak férje b. Forray András, emezé gr. Chotek Hermann. Kazinczy vagy a *Deym-* vagy a *Chotek*-féle családi képtárra czélozhat.

602. A levélben említett *Péchy Mihály*ról a Tud. Gyűjtemény 1819. évf. V. f. 113. lapján a következő nekrológot találjuk: «Folyó évi febr. 12-én egy jeles előljáráját vesztette el a magyar hadi sereg, mert az nap utolsó harcát vívta meg a halállal Fejérszéken, Kővárvidéken Pécsújfalusi Péchy Mihály es. kir. ezredes, főörnmester, életének 65. esztendejében».

603. Dr. *Lonovics Imre* biharmegyei főorvos, a kinek egy munkája 1827-ben nyomtatásban is megjelent Nagy-Váradon. Címe: «Rövid oktatás, miképpen lehessen mustforrás közben a pinczékben ártalom s megfulladás nélkül fogogni és azokból a fojtó levegőnek (aer fixus) szabad kimenetelt szerezni. Heintl F. munkája szerint a borosgazdák hasznára rövideden megmagyarázta Lonovics Imre».

604. 72. lap alúl 6. sor: «Und da ich an Sie denke, so mache ich mir Vorwürfe wegen *Géczy*, den Sie u. Koppi einst so sehr liebten, nichts erfragt zu haben». Géczy Andrásról már Földi is emlékezett a 374. számú levélben s az ehhez tartozó jegyzetben azt írtam, hogy nem tudom eldönteni, ő-e a kérdéses férfiú. Géczy András 1800-ban a trencsényi, 1804-ben pedig a privigyei gymnasiumnak volt igazgatója, mint kegyesrendi szerzetes. Kazinczy e levélben minden valószínűség szerint őt érti, valamint Földi is a 374. számúban.

605. 74. lap fölül 16. sor: «Megmondotta, hogy . . . a' Musarion 3dik éneke 's az Ince és Yariko' levele volt a' *Nézellő*ből lefordítva». A »Musarion« Wieland híres költeménye három énekben (1768). A »Nézellő« az Addison és Steele jeles erkölcsi folyóirata: «The Spectator» (1711—12), mely «Der Zuschauer» czímen német fordításban is megjelent. Ennek elbeszélő adalékai közül az «Ince és Yariko» története egyike a legismertebbeknek, melyet a németeknél Gellert rövidebb, Bodmer 1756. hosszabb elbeszéléssé és Pelzel 1770. drámává dolgozott föl.

74. lap alúl 7. sor: «Győrott csak Fábry Urat láttam». Fábry nevével már két levélben találkoztunk eddig: az *I. k.* 13. és a *II. k.* 438. sz. levelében. Az első levelet Fábry Gergely írta, de nem Kazinczynak, mint tévesen közöltem. A második levélben kétségkívül ugyanarra czéloz Kazinczy, mint a jelen levélben t. i. *Fábry Pál* győri magyar és német lelkészre, a ki, úgy látszik, fia volt Fábry Gergely superintendensnek. Született 1752. márczius 20-án Hrusován, Gömörmegyében. Középkisloát Eperjesen és Debreczenben végezte s aztán az

altorfi egyetemre ment, a hol «világosan gondolkozó és alapos» theologussá képezte magát. Tanulmányainak végeztével egy ideig a Szirmay- és Szulyovszky-családnál volt nevelő, 1785-ben tokaji lelkész; de már a következő évben a győri ev. egyházközség hívta meg őt papjának, a mit Fábry el is fogadván. 43 esztendeig viselte papi hivatalát. Kétszer is jelölték őt superintendensnek, de Fábry mind a kétszer vonakodott a jelölést elfogadni csupa szerénységből. Meghalt 1829. máj. 11-én 77 éves korában. L. a «Vereinigte Ofner Pester Zeitung», 1829: 40. sz. és Kis J. Emlékezései 166. 167.

606. 75. lap alúl 5. sor: «Ich fassle den Vorsatz, Sie zu bitten, dass... zur Ehre meines Freundes (Viczy J.) u. des Kaschauer Rathes den... erzählten Zug anführen wollen». Schedius a következőkép teljesítette Kazinczy kérelmét: «Die königl. Freystadt *Kaschau* hatte zum Beweise der dankbaren Anerkennung der Verdienste des allgemein geehrten H. *Joseph Viczy*, Doktors der Arzneykunst u. Stadt-Physikus daselbst, beschlossen, sein Porträt auf öffentliche Kosten in Kupfer stechen zu lassen. Aber in der Ausföhrung dieses edeln Vorhabens war den biedern Bürgern dieser Stadt schon sein Freund Hr. *Franz von Kazinczy* zuvorgekommen, auf dessen Kosten das von H. Szekeres (Wagner) gemahlte Bildniss des Hr. v. Viczy in Wien durch H. Sam. Czetter sehr niedlich in Kupfer gestochen wurde. Es hat die Inschrift: Kis-Viczy Viczy József, Torna várm. és Kassa városa orvosa. — Viro antiquae virtutis constanti, intrepido servatori civium Fr. Kazinczy, ut intuentium animi ad ejus exemplum accendantur. 1803». Zeitschrift von u. für Ungern. IV. Bd. 269. l.

75. lap alúl 3. sor: «Ich höre, Wielands Grazien seyen bey Belnay ungr. erschienen». Wieland műveiből két fordítás jelent meg 1804-ben, t. i. a «Téli rege», Pozsonyban és «Herceg Piripiónak tündér története. Irla W. után magyar földieinek mulattatására Fellegváry Ágoston». V. ö. a 614. sz. levéllel (96. l.). «A gráciák» fordításáról nincsen tudomásom. Kis János is fordított belőle egy részt a «Zsebbe való könyv»-ben, de ez külön nem jelent meg.

607. 77. lap alúl 8. sor: «Egy *Flora* tzmű Holmit akarok kiadni». A tervezett kiadás csak 1806-ban jött létre ily cízzel: «Flora, vagy szívreható apró románok, erköltsi mesék, versek és egyéb hasznosan gyönyörködtető darabok. A szép nemnek és a szép nem barátjainak. Zaid Kiadója által». l. k. Pest. N. Kiss István könyvárosnál, 1806.

608. Az erdélyi főurakból alakult társaságnak »egy magyar journal« kiadása iránti célja nem valósült meg ekkor. Tudunkkal e században a legelső erdélyi folyóirat az *Erdélyi Muzeum* volt, a melyet Döbrentei indított meg.

79. lap fölül 7. sor: «Küldöm már valahára *Czidet* és a *Kéntelességből való Orvost*. Nem külömben 20 példányát egy halotti Munkátskámnak». Amazokra nézve l. az 546. sz. levél jegyzetét (II. k. 603. 604. l.); emez, t. i. a «halotti Munkátska» ily cízzel jelent meg: «Congregatio mixta marcalis moralis. Avagy olyan halotti tanítás, melyben a közönséges hivatalt megérdemlő asszonynak tulajdonságai lefratnak, és egy régolta üressen volt asszonyi hivatalra candidatio is lészen. Mellyet minek utánna már a ns marosszéki marcalis congregationnak napja márt. 15-kére határozottnak lenni kihirdetettve volt, néhai Nyárad Gállfalvi Nagy Su-

sanna asszonynak... néhai Botos Péter úr özvegyének érdemlett utolsó földi tisztessége megadására készített és el-is mondott Geritzén 1802. K. G.». Megjelent Kolozsvárt, 1802-ben. V. ö. e munkára nézve a 614. sz. levéllel.

A kiknek Kozma idézett munkáját küldetni kívánja: azok már a föntebbi jegyzetekből ismeretesek *Kováts* Mihály orvoson kívül, a ki korának egyik leg-híresebb orvosa s a budapesti egyetem tanára volt. Született 1768. júl. 4-én, meghalt 1848-ban. Műveit I. Szimnyei «Magyar természettudományi és mathemat. könyvészeté»-ben 401—403 l.

A levél utolsó pontjában említett *Sombori László* a kiválóbb erdélyi írók közé tartozott ez időtt. Életéről azonban keveset tudunk. Atyját, a szintén László nevűt, sok gyermekkel áldotta meg Isten. «Egy fiú, László — így idézi a kitídi krónikás papot Bőjthe Ödön — szép tudományú ember volt, sok szép hivatalokat viselt deák korában a nagyenyedi kollegiumban, onnét a cancellariára, onnét a királyi táblára ment s lett prókátorrá Maros-Vásárhelytt s megházasodván, vette feleségül t. Borosnyai Lukács Simon urannak, a m. vásárhelyi nagyerdemű s tudományú papnak leányát, Máriát. A tábla elbomolván II. József császár uralkodása alatt, lejött Hunyadvármegyébe a maga jószágába s idővel lett a dévai táblán sindicussá, melyet a prókatori hivatallal folytatott mind addig, míg megváltozék a József császár rendelése. Azután választatott Zaránd vármegye nótariusává és most Kolozsváron vagyon az országgyűlésen a vármegye részéről. 1796-ban Sombori L. és felesége dévai Csáky Dániel birtokait Sztrigy-Szent-Györgyön árverésen megveszik s nagyanyai részökkel egyesítvén, lesznek birtokosok Hunyad vármegyében». Somborinak születési és halála éve ismeretlen. Házasságát azonban bizonyos. Kocz József szíves közlése szerint a m. vásárhelyi. ref. hilközség esketési anyakönyvében Sombori esküvése így van bejegyezve: »1783. apr. 28. copuláltatott S. L. nemes ifjú ide való egyik predicator B. Lukács Simeon hajadon leányával, Mária Margarétával.« Ebből tehát hozzátvetőleg következtethetünk születésére; ha 1783-ban 25—28 évesnek vesszük: az 1755—60 évek között születethetett. 1813-ban Kenderesi Mihálynak egy levelében úgy fordul elő, mint a ki még élt ez időben. Azt mondja ugyanis, hogy más nemzeteket föllümlni ügyekcznek a költészetben Virág, Nagy és Sombori. L. Bőjthe Ödön: »Hunyad megye Sztrigy melléki részének és nemes családainak története« cz. műve 263. l. Budapest, 1891.

Művei: 1. Az 1794-dik esztendőben tartatott nemes haza gyűléséhez intézett köteles beszédje Maros-Vásárhelyi S. L.-nak, ns Hunyad-vármegye egygyik követtyének. 1794. H. és é. n. — 2. A múzsák háládatosságá gr. Széki Teleki Sámuel úr Ő Exc.-hoz a könyvtárért, melyet nagy jó szíve sok ezerekből álló költségével és megbecsülhetetlen hasznú fáradságával egybeszerezvén, Erdélybe, M. Vásárhelyre a közzjóra helyeztetett. Kolozsvár, 1803. Erre ezéloz Kozma a levélben. — 3. Örömrre vált bús képzeletek története. Kolozsvár, 1804. — 4. A haza szent szava. Kir. fő kormányzója (Bánffy György) nagy neve napján. Kolozsvár, 1806. — 5. Jó hazafi Báróczy, neve és munkái fennmaradnak. Kolozsvár, 1811.

609. «Már valahára kinyomta Tratner *Telegdit*». V. ö. az 568. sz. levél jegyzetével. A kiadás előszavában Virág ezeket írja: «Int az üdö, hogy a tisztelendő régiségeket keresve keressük és hazafi társainkat is arra buzdítsuk, hogy szemesek, hogy vigyázók legyenek: hogy az elfüstösödött s rongyosodott könyve-

ket, írásokat, melyek sokszor szelemeneken és szurdékokban méltatlanul hevernek és senyvednek; vagy a tudatlanság birtokából szabadulást várnak, tehetségek szerént igyekezzenek össze szerzeni. A ki maga nem érkezik valamit közhaszonra fordítani, közölye mással: tegye ajándékát a Haza oltárára, melyet itt Pesten Ő Exc. Gróf Széchényi Ferentz hazafiúsága és bőkezűsége épített. Int az üdö, ez a békeségnek ideje int. hogy a multakra emlékezvén a jövőökre kinézzünk».

611. Az e szám alatt közölt két levél s az ide mellékelt harmadik változat csak fogalmazványok, a melyeket Kazinczy valószínűleg még egy példányban megírt s talán azt küldötte el anyjának. Tartalmuk, mint bárki meggyőződhetik, fölötte fontos Kazinczy családi állapotára, anyjával és testvéreivel, különösen Józseffel való viszonyára. Hangja kissé erős és önérzetes, de mutatja, hogy Kazinczy mennyire küzdött magával, hogy az anyja iránti tisztelet és hála hangjával mikép egyeztesse össze a »kedvetlen dolgok« miatti keserűségét.

A levélben említett személyek közül a következőkről adhatok rövid felvilágosítást:

Báró *Vaync* és *Sárosyné*. Az elsőn leglőbb valószínűség szerint Vay Miklós cs. és kir. kamarás, dandártábornok nejét Adelsheim Johanna bárónöt érti, a kivel Vay 1799. júl. 1-jén kelt össze. L. bővebben a *M. P.* 266. l. A Vayak közül Biharmegyében lakott László is. »A német hívség« írója vagy fordítója, a kinek neje Irinyi Zsuzsanna volt, de nem igen hihető, hogy Kazinczy ezt értene a kérdéses személyen.

Sárosy András major (szül. 1762. szept. 18-án, meghalt 1802. nov. 20-kán, a kiról a *II. k.* 543. sz. levelében is emlékezik Kazinczy) neje Illosvay Krisztina. született 1782. nov. 2-án, férjhez ment először 1801-ben, másodsor 1804-ben gr. Tholdy Ádámmoz. E fiatal özvegy körülbelül két évig ideálja volt Kazinczy-nak, a ki a Kis J.-hoz, Szentgyörgyihez és Csereyhez írt leveleiben számtalanszor megemlékezik róla. V. ö. különösen a 808. sz. levéllel.

Rátkay. Kazinczy a Szentgyörgyi Józsefhez 1811. ápr. 12-én írt levelében említést tesz egy Rátkay István nevű férfiúról, a ki az újhelyi vásárban 100 frton tartotta a gabona köblét s azért a vármegye hajdúi el akarták venni az egész árát a rabok számára. Vajjon ez-e a levélben nevezett férfiú: eldönteni nem lehet.

A 84. lap első pontjában említett *Terka*, *Szepesi asszony* s az alább ismételve felhozott *Bónis Ferencz* kilétükről semmi adatom nincs. A következő lap vége felé *Szepesinéről* szól Kazinczy, a kin talán b. Szepessy Sámuelné, Vattai Battát érti, a ki a *P. E.* 41. lapján is említve van. Nem valószínű, hogy *Terka* az özv. Szerencsynét, Radvánszky Terézt jelenti, mert akkor talán más levélben is szólna erről.

Tiszáné. Valószínűleg Tisza Lászlónét gr. Teleki Katalint érti Kazinczy. Tisza László 1765-ben Biharmegyénél kezdte hivatalos pályáját mint főjegyző és megyei követ; utóbb cs. és kir. kamarás lón.

Bata. Teljesen ismeretlen férfiú, a kiról, tudtommal, Kazinczy máshol nem emlékezik. Egy Batta-család élt Zemplénben, de hogy ebből származott-e a kérdéses férfiú, nem tudom.

Szirmay János, a ki német sonetteket írt, Kazinczynak rokona volt. A levelezés további folyamán többször van szó róla. Hozzá írta Kazinczy az «Olasz dalt német drombhoz énekelni» kezdetű sonettjét,

«*Bernáth Geduval és Ravazdival is megférék*» — írja tovább Kazinczy. Az első talán ugyanaz a semlyéni birtokos, a kihez Kazinczyék egyik szobaleányát, Marit, elszöktették, mint a 652. sz. levél mutatja. A második valószínűen Ravazdi György, szintén biharmegyei birtokos.

85. lap fölül 4. sor: «Szégyelném, ha *Máli* szebben tudna érzeni *Loyzi* eránt, mint én ő eránta». Mind a kettő Kraynik Józsefné, Kazinczy Klára gyermeke. Az elsőről Kazinczy a következő apróságot jegyzi föl pandectáiban (Akad. könyvtár: M. Irod. Lev. 4r. 181. sz.): «Hallván, hogy engem a szegény Sárosy egy órával halála előtt így szólított meg: «A kis Kazinczy jön» — egyszer andalgásából magához térvén, ezt mondá: «Édes bácsi, hogy kinevezték a nevéből!» V. ö. a 628. sz. levéllel s az erre vonatkozó jegyzettel.

86. lap fölül 2. sor: Consil. *Fáy*. Kazinczy valószínűleg Fáy Ábrahámmra céleoz, a kiról a *M. P.* 379. lapján ezeket jegyzi meg: «1785-től abatúji főszolgabíró, utóbb assessor az eperjesi districtuális táblán, végre consiliarius, meghalt Mérán 1822. júl. 1-jén 79 esztendő korában».

Klobusiczky Pál. Kazinczy leírásából fősvény embernek látszik, a kinek a művészi szép iránt kevés fogékonysága volt. Meghalt 1800. nov. 7-én gyermektelenül; neje: Pallai Erzsi 1751. decz. 28-ka óta. L. a *P. M.* 386. l.

86. lap alúl 3. sor: «*Zmeskál* 17 esztendeje, hogy concipista». Kazinczy Zmeskál Miklóst érti, a ki lehet, hogy 1803-ban még fogalmazó volt, de már a következő évi schematismushoz mint az udvari cancelláriának titkára fordul elő.

87. lap fölül 2. sor: *Párniczky*. Úgy hiszem, e kérdéses férfiú Párniczky Mihály, Kazinczynek iskolatársa, a kiról Nagy Iván, mint kamarai titkárról emlékezik. A *P. E.* 142. lapján Kazinczy előadván, hogy 1791-ben, midőn iskola-felügyelői állásától megvált, anyja kérésére Bécsbe ment más hívatalt kérni: az útezőn találkozott Párniczky Mihálylyal, a ki őt magához hívá szállásra. Itt találkozott Hajnóczy Józseffel, a kinek őt Párniczky mutatta be.

Galgóczy. Talán Galgóczy Antal, a ki a Ludoviceumra ezer forintot ajánlott 1808-ban. Kir. tanácsos, pozsonyi alispán volt. Kazinczy az anyjához írt leveleiben más helyen is említi egy Galgóczy nevű férfiút, a ki valószínűleg szomszédja lehetett Kazinczyéknak Regmeczen vagy Ér-Semlyénben. Ha ez utóbbi föltevésünknek van némi alapja: akkor természetesen nem Galgóczy Antalt kell értenünk az itt nevezett személyben.

Ibrányi Farkas. Előbb szabolesvármegyei alispán, utóbb 1807-ben a Tiszán túli kerületi tábla ülnöke, hová — mint Kazinczy írja 1808-ban gr. Dessewffy Józsefnek — Blüdey Lajos gr. nagy bosszúságára neveztetett ki, «mint-hogy oda már praesesnek vala egykor kinevezve».

Bernáth József. Róla Kazinczy a *M. P.* 373. lapján ezeket írja: «septemvir, meghalt 1803. okt. 31-én 67 esztendő korában».

87. lap alúl 7. sor: *Csóka János*. A *II. k.* 599. lapján, mint ismeretlen férfiúról szóltam Csókáról. Tévedésemet annyiban kügazíthatom, hogy Csóka debreczeni református pap volt, a kit 1801-ben a nagyváradi egyház akart megnyerni, de ő nem fogadta el a meghívást. L. Keresztesi J. Naplója, 385. l. Kazinczy a Fazekas Istvánhoz írt leveleiben többször említi őt, 1807. febr.-ban írt leveléből következtethető, hogy ekkor már nem élt Csóka, mert Kazinczy köszönetet mond Fazekasnak, hogy Csóka «hátrahagyottjai» iránt igen szépen viselle magát,

89. lap alúl 2. sor: *Gencsy Lajos*. Gr. Dessewffy József a húszas években írt leveleiben többször emlékezik egy *Gencsy* nevű személyről, a kit Bay Istvánnal együtt Szabolcsmegyében alispánnak akartak candidálni s a ki mindig Dessewffyyel volt egy véleményen a megyei gyűléseken. Vajjon ez-e az itt említett férfiú: nem tudom.

90. lap alúl 4. sor: «A' *Semlyéni Papon* kívül senkinek sem szólottam s idetartozik a' *Vice-Ispán* is». Az elsőn ifj. Fazekas Istvánt érti, a másodikon Péchy Imrét, a kik a levelezés eddigi folyamából már ismeretesek.

Íde mellékeljük az itt közlött két levélnek harmadik változatát is, a mely némely részében újabb világot vet e levelek tartalmára:

Édes Asszonyám! én véghetetlenül örvendek azon, h. készebb voltam 26 holnapig túrni a' nyomorúságot és holmit, a' mit szenvedésem ideje alatt nem vártam, mint hogy magamat az Asszonyám kegyességeiért és az Öcsémnek megbecsülhetetlen jótéteményeiért háladatannak mutassam 's a' világnak felfedezzem, mik esnek. Azt vártam mindég, h. Asszonyám teljcsíteni fogja az én sok izben tett kérésemet, 's tűz és füst nélkül megeshetik, a' minék meg kell esnie. — De ha nem nézek egyebet, mint a' magam javomat, kéntelen vagyok kimondani, hogy kár volt mindjárt akkor n. állani félre, mikor (1801. Sept. 2d.) a' Regmeczi kapuban megmondám, hogy vagy Póshoz megyek v. Lasztócra. Eddig nyugtot értem volna 's n. keseredtünk volna el egymás ellen. Ime Miklós (megbocsásson h. kéntelen vagyok előhozni) holmi ollyas lépést tett, a' mit neki Asszonyám keserítésképpen veve — iszonyú lett a' tűz 's Asszonyám megengetelődött, 's ha Miklós szenvedett 's szenved is, de csakugyan fellelte a' nyugodalmat 's azt szerze Asszonyámnak is, melyet ha együtt maradt volna, 2 koszorú hagyma is megzavart volna ezerszer. Én keserítés nélkül mentem volna el a' háztól, h. ne remélhettem volna bárt, h. Asszonyám énerántam is megengetelődik? Eddig úgy elkezdtem volna élni, a' nyomorúság megtanított volna h. vonjam meg magamat 's pénzemet kíméljem-meg. Ki nem látja, h. én azért költök könyvre, kutyában azért lelek örömet, mert magam el únom 's azért kívánkozom el a' háztól, h. felejtsem bajomat 's a' nyűgtől 's nem érdemelt bántástól szabaduljak? — József öcsém Bogdány és Csaroda közt azt beszéltte, h. a' *fiatal embert* nyomorúság által kell megtanítani, - - de a' következés azt mutatta, h. igazábban calculált Miklós, mint a' ki ötlet öreg emberként fiatal embernek nézte. Megszakad a' nagyon felvont húr és a' bizatlanságnak szomorú a' következése, mert meg kell bálnunk a' mit tettünk. Sokszor a' szégyen örökösen elrekeszti az útát a' békülésre. — Talán az a' tartalék rettenté Asszonyámat h. mit mond a' világ ha Semlyénben lakom külön. Minden attól függ, h. az ember h. ejti a' dolgot. Ime Gencsy Lajos Balkányban. — Édes Asszonyám, én elesvén minden reményemen kívül Regmecztiől, szégyenletemben h. velem illyes történhetik és az Asszonyám eránt való tiszteletből mindenek azt hirdetem, h. engem onnan n. akaratom s tudtom nélkül löktek-ki, hanem h. önként kívánkozom Semlyénbe. Ha az én fájdalom elfojtása, ha ez a' magamba zárt panasz, ha ez az Asszonyám eránt bizonyított háladatos tiszteletem érdemel valanút, méltóztassék viszont azt mondani mindenek, h. én a' háztól Asszonyámnak akaratjából mentem-el azért, h. valaha magam lássak dologhoz. Tudja a' Mindentudó Isten, h. én Csóka J.-n kívül senkivel sem tudattam panaszomat, és így azt lehet mondani, h. esendesen válunk két felé. Így nyugtunk lessz 's ha nem

bánt Jósi újra, öszve forrhatunk. Imbol van szőlőm, marhám, juhóm, sertésem és minden, valami meg van abból, a' mit Asszonyám nekem adott. Vegye vissza mind v. egy részben, a' mint legjobbnak fogja látni; csak adja nekem azt, a' mit Asszonyámtól az Őcsémhez írt levélben kértem. és a' mit ő Regmeczen tavaly 28. Jun. az Asszonyám jelenlétében. nevében, hallattára és hallgattára nekem adott, 's adjon mellé annyi földet és rétet h. élélhessek és marháimat kitelelhessem [!]. mert a' közös dolog, látom én. h. új meg új historiákat szülne. — Asszonyám most azt mondta, h. a' mit Regmeczen magaménak néztem volt, nem adta nekem. Annál jobb! noha annak néztem. — Egyéberánt Asszonyám v. az Őcsém másszor azt mondták, h. a' Regmeczi földet azért nem tarthattam meg. mert ott az executio által a' birtok megkevesedett. Semlyénben annyi a' föld és rétet, h. magunk meg n. győzzük 's munkára adjuk-ki. Akkor n. eszem itt sem magam, sem cselédem, sem marhám. Essék hát, a' mit most kérek, annak helyébe. Mind egy akár az asztalról kapom, akár a szűrűről, akár a' mezőben, én pedig nyerek vele 's nyugodalman helyre áll. Acceptalom jövedőbeli successioun rátájában, 's szívesen visszaadom a' superfluumot, ha a' mit n. várok, többet kapnék, mert én többet mint a' testvéreim n. óhajtok.

Nem kell félni h. kéréscimmal terhére legyek. Szemérmesbb kérő nincs mint én, Rabságomon kívül semmit nem kértem. Nem építék kastélyt. De illő h. olyan vityillóm legyen, a' hol nyugtot leljek, 's a' honnan ki ne lökdössön más, ha eszébe jut.

Asszonyám elindúltakor 1/2 telekkel ijesztett. Én attól n. félek. Ismerem Asszonyámat. De ha arra jönne a' dolog, megmutatnám h. a' meg n. érdemlett szerencsétlenséget pirulás nélkül tudom viselni.

— — — N. úgy állunk mint 1794—1801 — — — — Ne engedje h. a' világ bennünk megbotránkozók. Eloget botránkozott eddig is. Nincs mód benne, h. én a' háznál maradjak. Regmecze és Regmecznek tájékára én n. megyek soha. 's Semlyénben maradok ha egyképpen nem, másképpen. Itóztató scénák következhetnek, 's én oka semminek nem leszek.

Én Ragályi József forma emberben vaktában megnyugszom 's azt az egyet kérem, h. mihelyt lejjő Asszonyám, intézze el a' dolgot, ha jóra nem, rosszra, h. tudhassam mit csináljak.

Ila az talál lenni az Asszonyám végzése, h. a' juhaim enyémeik legyenek. parancsolja, h. jőjjenek Semlyénbe. Én egy részét eladom 's takarmányt veszek rajta.

Semlyén, 28. Aug. 1803.

E levél, melynek eredeti fogalmazványa ugyanott őriztetik, a hol a szövegben közölt két változat, tele van rövidítésekkel, a melyeket hüen közleni nem lehet. Csak a könnyen érthető s maig is szokásos rövidítéseket hagytuk meg, a többit kiegészítve közöljük.

613. 92. lap fölül 13. sor: »Azokról (t. i. Édes G. verseiről) sok jegyzéket tettem 's reneascálni készültem a' Schedius . . . periodicus írásában 's talán fogom a' Decsy Úr ujság leveleiben«. Decsy Sámuel 1793. márcz. 1-jétől kezdte szerkeszteni a Magyar Kurirt, a melynek azonban sem 1803. sem 1804-kj évfolyamában nem teljesítette ígéretét Kazinczy.

614. «*Sáska Úr. a' Szinjátászó*». . . Ezen nem ért mást Kazinczy, mint az erdélyi színjátászó társaság híres hősapai szereplőjét, Sáska Jánost. V. ö. Bayer J. id. m. I. k. 414, 498, 500, 502. l.

«*A' Medecin malgré lui*-t még Debreczenben megolvastam» — folytatja Kazinczy. E darab hihetőleg az a Molière-féle fordítás, a mely Kolozsvárott 1791-ben jelent meg s a melyet 1799. ápr. 28-án először Debreczenben adtak elő ily czímmel: »A kéntelenségből való orvos«. V. ö. az 546. és 608. sz. levelekkel és az ezekre vonatkozó jegyzetekkel.

Kis János *Zaidja* 1803-ban jelent meg: «Zaid, vagy negyedik Mahumed török császárnak szerencsétlen szerelme. Igaz történeten épült román. Kotzebue után». V. ö. a 106, 148, 149, 256. l. és Kis J. Emlékezései 426. lapjával.

96. l. fölül 3. sor: «Bozóky . . . egy Magyar *Recueil de Chansons*-t ád ki». E művön nem érthet mást Kazinczy, mint a következő című versgyűjteményt, a mely Pozsonyban 1805-ben jelent meg: «Tavaszi virágok 1805-re. Szedte B. I.» V. ö. Szinnyi J. id. m. I. k. 1290. hasábjával.

615. 97. lap alúl 10. sor: «*Netty* a' beteg *Ninához* ment», t. i. gróf Ráday Pálné báró Prónay Simónnéhoz. Ráday Pál gr., az I. Gedeon unokája, Prónay László főispánnak veje; Ráday neje: Prónay Ágnes. *Nina* Prónay Simon báró (a Prónay László fiának) neje: Hirgeist Nina, a kinek szépségéről, gyöngéd lelkéről Kazinczy mindig elragadtatással szólt, mióta őt vele 1795-ben Budán Hirgeist Ferencz, az akkor még hajadon Nina bátyja, megismertette. E házasság épen nem volt ínyére az öreg bárónak, s ismerjük Kazinczynak egy levelét, a melyben megkísérli a bárót menyével kibékíteni.

98. lap fölül 2. sor: *B. Podmaniczky Lászlóné*, t. i. Radvánszky Karolina, a Radvánszky Teréz (Szerencsyné) és Radvánszky Polyxéna (Ujházy Samuné) testvére.

616. 4. sor: «Én egy Bibliopolának kérésére a' mi kedvelt *Telekyn*nek utazásait németre fordítom». Teleki Domokosnak 1796-ban Bécsben jelent meg ily című munkája: «Egy néhány hazai utazások leírása, Tót- és Horvátországnak esmertetésével egygyütt. Kiadatott G. Teleki D. által». Ezt a munkát fordította Németh László németre a következő czímmel: «Reisen durch Ungern und einige angränzende Länder. Beschrieben von Reichsgr. Dominik Teleki v. Szék. Pesth, 1805.» A címlapot megelőzi Teleki Domokosnak Czetter Sámuel-től festett arcképe. (Petrik nagy bibliographiai művében e fordítás Nemesnek van tulajdonítva, hibásan.)

617. *Neidl*. V. ö. a 620. sz. levéllel. Neidl János rézmetsző született 1776. márcz. 20-án Grácban, meghalt 1832. aug. 31. Budapesten. Neidl eleinte az ötvösséget tanulta és csak szabad óráit szentelhette kedvencz foglalkozásának; utóbb hírneves rézmetszővé lön. L. bővebben a Wurzbach id. m. 20. k. 141. l.

«Nem ismerted e *Mihálóczit*?» kérdi Virág. *Mihálóczy György* született Héthárson Sárosmegyében, 1749-ben. Középkoláit Kassán, Ungvárott, Tokajban, Miskolczon, Székes-Fehérvárott, Veszprémben és Kanizsán végezte, a jogot Nagy-Szombatban és Bécsben hallgatta; ez utóbbi helyen Kollár vezetése mellett hosszabb ideig szolgált az udvari könyvtárban s itt tüzetesen foglalkozott a görög és latin nyelvvel és a könyvészzettel, 1776-ban Pesten a természeti jogból és a

széptudományokból vizsgálatot tett, mire a kassai gymnasiumhoz nevezetelett ki tanárnak, s itt Baróti Szabó Dáviddal négy évig benső barátságban élt. 1780-ban a nagyváradi gymnasiumhoz nevezetelett ki «humaniorum litterarum professor senior- és prodirector»-rá s itt működött 1788-ig. Innen kezdve a nagyváradi kir. jogakadémiánál a természeti jozot adta elő s nagy népszerűségnek örvendett. Beszélt öt nyelven, a görög írókat eredetiben olvasta. «Alapos tudományos készütsége s leereszkedő bánásmódja által tanítványainak közbeesülését, szeretetét és bizalmát vívta ki. . . Kellemes társalgó, lelkes költő, zene- és virágkedvelő, és szenvedélyes könyv-, érem- és régiséggyűjtő volt». Meghalt 1801. júl. 27-én. Művei közül csak az «Elegia Miksa fhg. kir. Fenséégének Kassára érkezése alkalmából» címűt írta magyarul, és ez Kassán, 1777-ben jelent meg. Más művei latin nyelvűek: Versus lyrici et elegiaci, M-Varadini, 1781; Funus Mariae Theresiae, 1784. stb. L. bővebben Bozóky Alajos id. m. 78—80. l.

A Virágtól említett classicali verselők közt csupán *Birsi Ferencz* az ismeretlen, a kire más adatot nem is találtam, mint azt, hogy «1764-ben 26 jó hexameterben köszönti Barkóczy primást». L. Négyessy L., A mértékes magyar verselés története, Bpest. 1892. 43. l. Ebből az egy adatról az látszik, hogy Birsi Ferencz pap volt, talán ekkor még csak növendék.

102. lap alól 9. sor: »Örömdre írhatom még, hogy az *Egri papok* — a' kis papok — is élednek». Az egri seminariumban valami irodalmi ügyeket kezdett erősödni a század elején, mint a mult század végén a pesti központi seminariumban Dayka igazgatója következtében. Hibetöleg *Tittel Pál* vonhatta magára Virág figyelmét. Tittel Pál 1784. jan. 5-kén született Pásztón, s mint növendékpap Egerben hallgatta a böleseletet és theológiát s tanulmányai végeztével b. Fischer István, az akkori érsek, magához vette őt előbb levéltárnoknak, 1806-ban pedig az ottani lyceumban a mennyiségtan tanárává nevezte ki. 1803-ban tehát kétségtelenül már valami jelét adta későbbi tudományos ügykezetének, s talán nem tévedünk, ha Virág czélzatát ő rá értjük első sorban. (Szvörényi József szíves közlése.)

621. 106. lap fölül 5. sor: «A' Generalisok közöttül magyar Uniformisban jelentek meg *Knezzevics* és *Schusteg* Brigadérosok». Az első, Kneszevich Péter b. lovassági tábornok, a Mária Terézia rend lovagja, született Grachaczban 1755. nov. 30-án, meghalt Szent-Honán (Zalavármegyében) 1832. márcz. 11-kén. Életét l. Wurzbach id. m. 12. k. 147. l. — A másik Schusteck Mámuel b.

622. Az egész levelet v. ö. a 628. sz. levéllel.

«A' Tisztválasztás' egész menetét megírtam Dr. Decsinek». A M. Kurir 1803. évf. II. félév 29. számában jelent meg egy czikk «A bihari tisztépítő szék-ről» aláírás nélkül. S mivel hasonló tartalmú más czikk nincs a lapban: ezt Kazinczyénak kell tartanunk, ambár valószínű, hogy a szerkesztő mástól is kapott híreket s eshetöleg czekkel egészítette ki a Kazinczy tudósítását.

623. 112. lap fölül 9. sor: «Az Aradi levélben azt a' *livort* nem tulajdonítod véteknak». Aradon ez időben Perecsényi Nagy László élt és működött. Valószínűleg a tőle kapott levél valamely rossz akaratú megjegyzésére czéloz Virág, V. ö. a 824. sz. levéllel s Virág Benedeknek P. Nagy Lászlóhoz írt episto-

lájával, a melynek 8—10. sorában mintha épen erre az egy szóra hivatkoznék Virág, midőn így szól:

Haszon egy szó,
S kár neki ha más száj, más fül magyarázza s itéli;
Inkább a Maros árja legyen vesszője.

626. Kis Jánosnak ez a levele válasz Kazinczynak a hozzá 1803. aug. 25-kén írt s e kötetben a 808. sz. alatt közölt levélre. A tévedés onnan eredt, hogy Toldy és Bajza Kazinczynak említett levelét 1805-re tették, holott az tartalma és kelete szerint is az 1803-ban írt levelek közé tartozik. Csak így érthető Kis János e levelének következő kifejezése: «Tini barátsága kevélylé tesz». T. i. Illosvay Krisztináé, az özvegy Sárosy Andrásnéé, a kiről Kazinczy a 808. sz. levélben hosszasan ír.

113. lap alúl 9. sor: «*Emberi indulatok tüköre* nevezet alatt most is egynéhány fordított erköltsi mesém nyomtattalnak Webernél». Ezt a munkát nem említi Kis J. Emlékezéseiben: 424—430. l. (V. ö. a 648. sz. lev. 161. lapjával.) Pedig a munka csakugyan megjelent Pozsonyban, 1804-ben, ily czímmel: «Emberi indulatok tüköre rész szerint igaz, rész szerint költött történetekben. Nagy részint La Fontaine után».

114. lap 14. sor: «Különös nagy tűzzel beszéllett mind Ő (t. i. Kisfaludy S.), mind Nagy Kánonok Rólad». Ez utóbbin Kis János *Nagy Józsefet* érti, a ki györmegyei áldozópap, később ikervári plebános, szombathelyi kanonok, káptalani nagyprépost s az 1790-ben föllállított szombathelyi seminarium első igazgatója volt. Műveit Danielik is felsorolja (221—2. l.).

627. 115. lap fölül 1. sor: »Értem *Mihálkövítőt*... V. ö. a 674. sz. levéllel s az erre vonatkozó jegyzettel.

628. Az egész levelet v. ö. a 622. sz. levéllel. A megemlített férfiak, kikről némi felvilágosítást adhatok, a következők:

Fráter Pál. A 622. sz. levél jegyzetében idézett czikk megmondja, hogy az érmelléki járásnak volt szolgabírája. V. ö. az 574. sz. levéllel s az erre vonatkozó jegyzettel.

Szentiványi József a debreczeni kerületi tábla ülnöke volt.

Consiliarius *Buday László*, volt bihari alispán. A megyei választásnál a szalontai és belényesi járásból ő szedte a szavazatokat.

Tokody György consiliarius, a nagyváradai tudományi kerület fődirectora, szül. N.-Váradon 1752. ápr. 25-én, meghalt ott 1818. júl. 21-én». L. a *M. P.* 401. l. Illei Takács Károly 1802-ben ily czímű verssel üdvözölte őt: «A nagyváradai szelídebb tudományokat gyakorló ifjúságnak öröme T. Gy. úrnak neve napján». N.-Várad, 1802.

Mihályi neve nem fordul elő az említett hírlapi tudósításban.

117. lap fölül 4. sor: «Én Ferencz napján Bátorban voltam a kir. Commissariusnál». Talán Szentiványi Ferenczet érti Kazinczy, a kit a kormány a mult években kir. biztosul küldött Zemplénmegyébe.

117. lap fölül 8. sor: «A Főispánnál ebédeltem». Szabolcsmegye főispánja ekkor b. *Splényi Gábor* v. b. titk. tanácsos volt. L. az *I. k.* 587. l.

Ibrányi Antal. Valószínűleg ugyanaz, a kiről Dessewffy József gr. azt írja Kazinczynek 1820. febr. 15-ki levelében, hogy «a régi nemzetségű és hatalmas Ibrányi Antalt az önbizodalmatlanság, a nyugalmas élet szeretete és talán a fősvénység is elidegenítette minden áldozattételektől». Nevét más alkalommal is emlegeti Dessewffy.

Melcer kilétéről nincs közelebbi adatom. Kazinczy a *M. P.* 390. lapján s a *P. E.* 65, 264. lapján említést tesz egy Melcer Lászlóról, de a leírásból semmiképp nem következtelhető, hogy e levélben is erre céloz.

A levél utolsó sorában említett *Cseresi és Loyzi*, mint fentebb megjegyzém, Kazinczy Klára gyermekei voltak. Az elsőről Kazinczy pandectáiban azt olvassuk, hogy Maris testvérével együtt kísétált egy dombra 1801-ben; tizennégy esztendősek lehettek. Az egyik azt ajánlotta a másiknak, hogy újanak verset nagybátyjuk kiszabadulásáról.

630. A levélben említett két tanító: *Schönfeld* és *Beke* közül csak ez utóbbiról vannak adataim, ha Németh t. i. Beke Farkast érti. Ez esetben I. Szinyei J. id. m. 760. h.

633. A *Magyar Kurir* 44. számában a következő cikkre céloz Szentgyörgyi: «Van Bree híres Antverpiai festő egy igen szép festett képpel udvarolt Bonaparte Asszonyságnak, mellyen az első Conzul a' tenger partján ül, és egy világ golyóbisára könyökölvén, azon ég övedzetére néz, mellynek báta megott Anglia sűrű mennydörgésekkel fenyegető felhővel körülvétele láttatik. A' Bonaparte felett való ég szép tiszta, mellyben azon három párkák, az az, senkinek sem kedvező isten asszonyok szemléltetnek, a' kik minden ember szerentséjét és élete fonalát kezekben tartják. Az első Párka, *Clotho*, mosolygva pergeti a' kezében lévő orsót, 's ezen nagy ember ifjú életét rajzolja le; — a' második, *Lachesis*, borostyán koszorút készít, 's azt ezen héros feje felett tartja, a' mellette álló győzelem isten asszonya pedig jobb kezének mutató ujjával Anglia Országra mutat. — A' harmadik és a' legszörnyűbb Párka, *Atropos*, a' ki az ember élete fonalát el szokta metszeni, igen mélyen aluszik. — Az emberiségnek isten asszonya, a' ki maga szorongatások közt lévő gyermekeit a' maga palástya alá rejtette, álmom hozó mákot hint Atroposra, ne hogy valamiképen fel ébredjen».

635. 134. lap alúl 12. sor: «A' váradi censor». Ez Szerdabelyi Antal volt, ki előbb a baranyamegyei törvényszéknél mint tollnok működött, 1789-től pedig 1805-ig a nagyváradi akadémiánál tanárkodott, mint jogtudor, prosenior, később senior, aztán könyvvizsgáló. Meghalt tanári működésének 26. évében. V. ö. a 648. sz. levéllel.

637. Szentgyörgyi énekeiről Toldy és Bajza azt írták a kiadás előszava XI. lapján, hogy azok kéziratban maradtak. Ez csak annyiban igaz, hogy külön nem jelentek meg nyomtatásban. De a reformátusoknál maig is használatban lévő énekeskönyvekben hat ének Szentgyörgyitől való és pedig a »Csokonai-album« szerint a következő dicséretes: a 77, 83, 92, 152, 160, 236. számúak. L. a 43. l. Kálmán Farkas «Éneklő kar» című munkájában (Budapest, 1880) a 160. számú helyett a 159. számút tulajdonítja Szentgyörgyinek. L. a 61. l.

136. lap alúl 7. sor: «A' *Schiller Biográfiájának fordítóját* nem ismerem, fordítását nem láttam». 1803-ban sem Schiller Frigyesnek, a «nagy»-nak,

sem Schiller Károly Ágostnak semmiféle életrajza nem jelent meg magyarul. Lehet, hogy Tanárki Mihály fordítását érti, mely már ekkor kéziratban készen lehetett, nyomtatásban azonban csak 1810-ben jelent meg ily cízmmel: «Biographiák vagy a régi és újabb időbéli nevezetes embereknek életeknek s viselt dolgaiknak leírásai. Schiller (de nem Frigyes, mint Petrik bibliographiai művében hibásan van, III. k. 305. l.) után fordította Tanárki Mihály». Pesten, 1810 és 1812. Az eredetit Schiller Károly Ágost írta s adta ki Bécsben 1789/99-ben; czíme: «Gallerie interessanter Personen oder Schilderung des Lebens und Charakters berühmter Menschen». Újabb kiadás 1804-ben. Nem lehetetlen, hogy az eredetiben *Biografiájának* helyett *biografiáinak* volt írva s ekkor föltevésünknek annál valóbszínű alapja van.

647. 157. lap alúl 11. sor: «Térek a' szegény beteg Mariskára». Szentgyörgyi a Kazinczyék szobaleányát érti, a ki iránt Kazinczy minden esetre többel viseltetett, mint pusztá emberbaráti szeretettel. A Kazinczy-család azt hitte, hogy Ferencz nőül akarja őt venni, s midőn gr. Török Zsófiával jegyet váltott, czélzolt is Ferencz erre a balhiedelemre s tagadta, hogy neki ez valaha szándéka lett volna. V. ö. 166. 168. 171. 173. 176. és 195. lapokkal.

158. lap 12. sor: «Nuperae res Wiennenses». Ballagi Géza úr szíves közlése szerint csak kéziratban olvasták e röpiratot. Kazinczy könyvtárának catalogusában, a melyet maga Kazinczy állított össze 1807-ben, midőn könyvtárát a sírospataki főiskolának eladta, nem fordul elő ez a röpirat.

648. 161. lap alúl 8. sor: «Osztán a' nagylelkű *Földes Úr*, körüllebegve Náp[oly] pántlikájával, mutatja mind civilis, mind moralis nagyságát». Széchenyi Ferencz grófot érti, a ki 1791-ben a sz. Januarius nápolyi rend vitéze lőn s erre czéloz Kazinczy.

Azok, a kiknek Kazinczy a levélben említett fordításait ajánlani akarta, valamennyien ismeretesek, kivéve *Csebi Pogány Lajost*, a ki később 1810-ben megyei főjegyző, 1825-ben alispán, aztán kir. tanácsos és mérnök-kapitány volt. L. Nagy I. id. m. IX. k. 370. l.

649. E levélben van szó először *Kiss Imréről*, a ki később az Arkádiai pörben levelezett is Kazinczyval. Ide iktatjuk a *Magyar Kurirban* (1831. II. 36. sz.) megjelent nekrológiának egy részét: «Nyolcz napig tartott betegség után érző-inának elgyengülésében múlt ki aug. 17-én (1831), életének 56. esztendejében közsajnálkozástól és fájdalmas részvételtől kísértetve t. ns. Kiss Imre úr, a cs. k. priv. salétrom készítő hivatal főinspectora s több tek. ns. vármegyék táblabírája. Született ez a derék férfiú Kis-Ujszálláson 1775. nov. 29-én. Atyja, szintén Imre, prédikátor, anyja Szondy Mária». Tanult Debreczenben, aztán a bécsi egyetemen. «Technologia vagy mesterség-tudomány» czimű nagy munkául dolgozgatott, de azt nem fejezhette be. »Csak ezen tekintetben is — folytatja tovább a nekrológ-író — idő előtt vesztette el ő benne egy hasznos tagját a tudós világ; idő előtt vesztette el benne 30 esztendeig volt nagyhasznú tisztjét, meghittjét, s a mint méltán nevezte, barátját a mélt. vajai b. Vay familia.»

Seyfriednek a levélben említett «muzsikája» aligha jelent meg nyomtatásban, mert ennek semmi nyomát sem találjuk bibliographiai munkáinkban.

Seyfried X. Ignác lovag (1776—1841) Hohenlohe-Schillingsfürst herceg fia, korának egyik legtermékenyebb zeneszerzője, a ki 1797-től 30 éven át az An der Wien színház karmestere volt. Műveit azonban rég elfeledték, mivel azoknak főjellemvonása a gondolatszegénység. Különb is inkább az egyházi zene és az opera, mint a dalköltés terén volt ismeretes. L. H. Mendel Munk. Conv. Lexicon. Berlin, 1880. IX. k. 244—245. l.

Abban a «muzsikális gyűjtemény»-ben, a melyre Csokonai céloz, «A pillangóhoz» és «A szemrebányás» című versei vannak megzenésítve; amaz zenére alkalmazta Heyden, emezt Stipa. Bécs, 1803.

Kossovits. V. ö. a 655. sz. levéllel.

651. Fesslernek a levélben említett munkája a következő címmel jelent meg: «Aristides und Themistocles. Vom Verfasser des Marc Aurels. 2 Theile». Berlin, 1792. Mind a két résznek van egy-egy címképe.

661. A levél első felét v. ö. a 667. sz. levéllel.

Forró Pál munkája a következő címmel jelent meg: »Quintus Curtiusnak Az Nagy Sandornak Macedonok királyának viseltetett dolgairól irattatott Historiaia, mely most Deakból Magyar nyelvre Haporthoni Forró P. által fordítottat es Urunk ő Felsege akarattyabol nyomtattatott Debreczenben Lipsiai Pál örökösi által. Anno 1619«.

Triumphus Philosophiae. Ily címmel nem található bibliographiai gyűjteményeinkben. Lehet, hogy a szerző neve alatt jelent meg.

Zalárdi Jakkó László. V. ö. a 667. sz. levéllel. Jakkó Lászlónak ismeretes egy munkája, mely a következő címmel jelent meg: «Az új hadi tudomány' lelke. Fordította Z. Jakkó L. a' b. Stipsits Huszár Regementjében Fő-Hadnagy». Pest, 1809. A munka előszavában Jakkó többi közt ezeket írja: »Nem gondolom, hogy haszontalan munkát cselekszem, ha ezen materiát megvilágosítom, annyi-val is inkább, minthogy a szövetségesek hadimunkálkodásoknak plánumáról Belgiumban 1794-ben Árchenthal Úr a maga Minervájában (1794. júniusban) egy kis munkáscskámat nyomtattatta ki, a melyben ő ezen tárgyról csak rövid-deden szól, de mégis a hadakozást értők előtt közönséges tetszést nyert«. Az *Erdélyi Muzcum* I. évf. 164. lapján a következő tudósítás olvasható Jakkóról: «Szalárdi Jakkó L. főhadnagy, a Stipsics Huszárjai között, egy kötet tábori dalokat s beszédeket szándékozik kiadni, hogy a magyar katona magyar hadi énekek által gyűljön csatázásra». E tervezett kiadás azonban nem jelent meg, legalább bibliographiai gyűjteményeinkben semmi nyomát nem találtam.

664. A levél utolsó pontjában említett *Lübeck* és *Rösler* kiadványai a következő címmel jelentek meg: «Patriotisches Wochenblatt für Ungern. Zur Verbreitung gemeinnützigter Kenntnisse und zur Beförderung alles Guten und Nützlichen. Für Leser aus allen Ständen. Herausgegeben v. Joh. Karl Lübeck». Megindult Pesten 1804-ben. A másik Pozsonyban jelent meg «Musenalmanach von und für Ungarn auf das Jahr 1801. Herausgegeben v. Christ. Rösler» címmel.

666. A levélben említett *Rickl* kereskedő Kazinczynak afféle szállítója lehetett, a ki a hozzá Erdélyből s máshonnan érkezett küldeményeket biztos

alkalommal szállította el Kazinczyhoz. Nevével számos levélben találkozunk, de keresztnévére nem akadtam.

A levél hátulsó felére Nagy G. ezeket jegyezte: «Vettem Mart. 18-kán, 1804.»

668. 189. lap alúl 12. sor: «Tegnap írtam Bécsbe 's egy czédulácskát zártam levelembe, hogy adják-meg a 'Magyar Kurir' kiadójának... Megválnék, adnak-e helyt levelekben tudósítasomnak». Úgy látszik, nem adtak, mert a M. Kurir 1804. évfolyamának első felében egy szó említés sincs Szentgyörgyiről.

A tovább említett *Erős Gábor*ról a M. Kurir 1815. I. 23. számában nekrológ olvasható, a mely szerint Erős Gábor 1815. jan. 30-án halt meg Debreczenben, a hol iskoláit végezte. «Az iskolai tudományok mellett -- olvassuk a nekrológban — jökor elkezdette a rajzolást és metszegetést is». Tanárainak bátorítására és segítségével több társával (Petes Dáviddal és Pap Józseffel) még deák korában kiadott egy ó- és új-atlást. Debreczent elhagyván, Pesten és Bécsben képezte magát a rajzolásban és metszésben. De nemcsak ezeket, hanem »a betű formáknak metszését és öntését is megtanulták s annyira vitték, hogy az ő betűik csaknem minden más betűket meghaladtak». A kívánt engedélyt azonban nem kapták meg. Így aztán Erős Gábor h. Vay Miklós salétrom-főző házában húzta meg magát s «minden jeles próbatételeit a betűmetszésre, öntésre, nyomtatásra, sőt a stereotypusra nézvé is abbanhagyta». 36 éves korában halt meg. Keresztesi József is említi őt Naplójában. T. i. az általa a szalacsi ref. templom úrasztalához készíttetett »nagy poliár«-ra Erős G. metszette az írást, mint «debreczeni deák és sculptor». L. id. m. 394. l.

671. 2. sor: «Woschitz Úr halálát szívósen sajnálom». Woschitz Ferencz debreczeni postamester volt az ez évi schematismus szerint.

672. *Zsombory Párkas*, Péchy Imre apai nagynénjének, Péchy Júliának a fősze, tehát rokona Kazinczynak, azért mondja a név után: «Bátyám Urani».

674. 193. lap fölül 10. sor: «*Mihálkóvi* Fessler Corvinnusa fordításából közölt néemely töredékeket». Ez a Mihálkóvi Mihálkovic József, kinek említett fordítása ily czím alatt jelent meg: «Korvinus Mátyás magyar király. Fessler után készítette Mihálkovic József. Két rész», mindegyikben egy-egy czímkép. Pesten, 1813. Trattner Mátyás bet. 214. és 204. l. Ez a Mihálkovic, mint nyomtatásban megjelent értekezése mutatja, egyébként is foglalkozott a XV. és XVI. század történelmével. V. ö. az 565. számú levéllel.

Az itt említett *Latterman Ferencz* az előbbi évben Gráczban állomásozott. Jakos János neve nem fordul elő a schematismusban.

675. *John Frigyes* rézmetsző, született Marienburgban 1769. máj. 24., meghalt Marburgban 1843. szept. 2. Életét I. bővebben Wurzbach id. műve X. köt. 235. l.

677. 196. lap fölül 8. sor: «Oberster *Hertelendi*». . . Hertelendy Gábor született Gosztonban, Vas megyében, régi nemes családból 1742. szept. 7-kén. Iskoláit Kőszegen és Esztergomban végezvén, 1759-ben a katonai pályára lépett,

a hol elég gyorsan emelkedett. 1778-ban főhadnagy, 1783-ban kapitány lön. Részt vett a hét éves háborúban, később a török háborúban is, a hol annyira kitüntette magát, hogy Lipót, a toskánai fejedelem, később magyar király, egy szép levélben mondott neki köszönetet, igérvén, hogy soha sem fog megfélemezni érdemeiről. 1794-ben őrnagygyá, három év múlva alezredessé lön s a cassanói csatában (1799. ápr. 27.) szerzett érdemeiért a Mária Terézia keresztjét kapta. 1800-ban ezredesi rangra emeltetett a nádor huszárezredében s részt vett az 1805-ki francia háborúban. 1808-ban tábornokká lön s a Tiszán inneni fölkelő sereg dandárnokává. 1814-ben mint altábornagy nyugalmába vonult. Meghalt 1820. jún. 16-án. «Valódi katonai elmésséggel, okos észszel, nagylelkű bátorsággal, igazságszeretettel teljes vala» — írja róla Nagy János a *Tud. Gyűjt.* 1834. évf. V. f. 64. I. Emlékét fentartotta egy indulója, mely az ő nevét viseli. L. Vasárnapi Ujság: 1870. 8. sz. Itt következik:

Hát fiain, ti vitéz nevetek
 Rablánczczal váltjátok-e fel?
 Ősz fejem is ma tehát veletek
 Nyert koszorúját veszsze-e el?
 Nem magyar az, czudar az, ki kivont
 Karddal is esdekel és kér párdont.
 Rajta tehát velem, a ki vitéz,
 A csatán elől lobogó tollamra néz;
 Ezeredem vér mezején vezetem,
 Győzni vagy halni tanulj, seregem!

678. 198. lap fölül 8. sor: «*Theophron, Elisa, Atala* ... ki vagynak adva». Belnay deák újsága, az «*Ephemerides statistico-politicae*» 1804. évf. ápr. 27-ki számában találjuk az idézett darabok elsejét hirdetve ily czímmel: «*Theophron* vagy a tapasztalt Tanácsadó, a tapasztalatlan ifjúság hasznára». Megjelent-e valóban e mű, nem tudom. Sem a múzeumi könyvtárban, sem Petrik bibliographiai művében nincs ilyen czímen. A másik kettőnek hírlapi hirdetésére nem tudtam ráakadni. Valószínűnek tartom azonban, hogy az *Elisa* Wobeser Vilma Karola következő német munkájának fordítása lehet: «*Elisa oder das Weib, wie es sein sollte*». Leipzig, 1795. E munka francziára s angolra is le van fordítva s ugyanezt fordíthatták le magyarra is. A harmadik műre nézve v. ö. az 566. sz. levél jegyzetének Bozóky Istvánról szóló részével.

11. sor: «Hát Salzmannd kezdő könyvének fordítója, *Bersi*, ki lehet?» Bersi életéről csak annyit tudunk, a mennyiről Kazinczy tudósít utazásaiban. Kazinczy életének utolsó évében találkozott a tornallyai predikátorral, Berzsi Mihálylyal s így jellemezte őt:

«Ez — írja róla — nő nélkül tölté életét, de sok gyermekei vannak; azokat neki mennyei szíve adá. Árvákat, szegényeket nevel, segéli a szűkölködőket, minden jövedelmecskéjét jótételekre vesztegeti, magának sok sohasem kelle, most elgyengült öregségében még kevesebb kell. De öregsége nem teszi hideggé az iránt, a mi új, ha jó az új, s haladó ifjú társait nem irigy szemmel és bosszúsán nézi, hanem örömmel gyönyörködve s akarja, hogy tiszteltessenek, mert érzi, hogy érdemlik azt. Szemere és én forró csókkal jöttünk el a szere-

ltre méltó öregtől». Műve a következő czímmel jelent meg: »Salzmann Christiánnak Erkölesei kezdő könyve a véle való hasznos életre szükséges bevezetéssel együtt, melyet a gyermekek kedvéért magyarra fordított Bersi Mihály». Pozsony, 1803.

679. A *conscriptióra* nézve Kazinczy a *P. E.* 228. lapján így ír: «Az ország gyűlése végeztése szerint minden vármegye téteté a népesség conscriptióját, s Bihar a maga táblabírái közül engemet is kiküldé, mellém adván *Baranyi József* urat azon tájra, mely Debreczen és Várad között fekszik».

199. lap 4. sor: «*Rector* Uram, a ki szívem szerént való barátom, híva most ki magához». A derecskei rector 1804. ápr. 25-kétől 1806. szept. 26-ig *Obernyik József* volt, Csokonai barátja. (Géresi K. szíves közlése.) Obernyiknek része volt a Sylvester grammatikája lemásolásában is. Sinay Miklós — megnyeré derecskei rector Obernyik barátját, hogy kérésemet teljesítse, s így kiadhatám azt Pesten, 1808-ban Magyar Régiségek és Ritkaságok czíme alatt» — írja Kazinczy a *P. E.* 229. lapján.

680. A levélben említett *Sacy Antal Izsák* báró híres orientalista volt (1758—1838). Arab grammatikát s arab költészeti anthológiát adott ki s korának egyik legnagyobb tekintélye volt e téren. Csokonai — úgy látszik — a következő munkájára czéloz: «Mémoires sur diverses antiquités de la Perse». 1793. és 1797.

202. lap alól 8. sor: «Egy egy Kalvinista Bútsúztató akad, mint a *Czinderyné* 100 frtjára». A bucsúztató czíme: «Czindery' sirja felett a kesergő özvegy». «Készült 1798. T. N. Tolnai Pestetils Mária Asszonyságnak udvarlására».

681. A levélben említett «*Siegenthal* Ublán Oberster» Bersina von Siegenthal Henrik báró lovassági tábornok, a Mária Terézia rend lovagja, kinek életét I. Wurzbach id. műve I. köt. 335. l. úgy látszik, Csehy e nevezett férfinak kéziratban levő munkáját akarta magyarra fordítani, mert nyomtatásban, tudtommal, egy munkája sem jelent meg.

684. 207. lap 3. sor: «Itt nincs egyéb ujság, hanem hogy *Patay András* megnyerte már a' dispensaliót, hogy az Ángyát, Özv. Patay Józsefnét elvehesse». Patay Andrásról semmi adatot sem sikerült találnom, de a bátyjáról, Józsefről, annyit tudok, hogy a sárospataki főiskola fő-curatora volt 1788. márcz. 4-kétől 1796. szept. 15-kéig. Meghalt 1797. ápr. 4-kén. Neje Fáy Judit volt s ezt vette nőül Patay András. L. Szombathy J. id. m. 37. l. és a *M. P.* 392. lapját.

686. A Mindenés Gyűjtemény idézett lapján csakugyan megtaláljuk Szombathy János közleményét, a melynek a Virágtól említett verselőkre vonatkozó részét ideiktatom. Szombathy több adalékot hoz fel a deákos verselésre nézve s megmondja, adalékai hol találhatók. Így:

«Szepsi Korotz György' Királyi ajándékja előtt *Kötvélyesi Jánosé*. Nyomt. Oppenheimban, 1612. 12».

«A' Beketsi Templom fel-szenteltetésének le-frásában *Kötvélyesi Jánosé*. Nyomt. Cassán, 1625. 8-vo.

«Pataki *Fűsűs János* Királyok' tüköre ajánlásában és a munkában is sok helyen. Nyomt. 1625. 8-vo.

«Téjfalvi Tsiba Márton Romano Categorussa elejin *Kis-Marjai Veszelin Pálé*. Nyomt. 1637. 8-vo.

«Miskóltzi Gáspár Angliai Independentismussa végin *Beregi M. Jánosé*. Nyomt. Traject. 1654. 8-vo.

«Somosi Petkó János' igaz boldogságra vezérlő útja előtt *Póсахázi Jánosé* és Könyvnyomtató *Rémius Györgyé*. Nyomt. Patak, 1656. 8-vo».

Négyesy László felsorolja azt is, ki mennyi hexametert vagy distichont írt. Körtvélyesi 2 versben 24 distichont, a melyekben leoninusok is vannak, mint a Beregi 27 distichonjában is, a melyek — Négyesy szerint, — igen gyarlók. Fűsűs 3 distichonos versben 13 párt, 2 hexameteres versben 9 sort, egy anakreoni versben 7 sort s egy külön pentametert, Veszelin egy versben 6 distichont, Póсахázi egy versben 8 distichont, Rémius pedig egy versben 2 distichont írtak. Rémius (Négyesy *Rémius*-nak írja) 2 distichonáról Négyesy azt véli, hogy azokat nyilván Póсахázi írta Rémius nevében. I. A mértékes magyar verselés története, Budapest, 1892. 30—35. l.

A levélben említett Tertina, Perecsényi és Takács szóban levő munkái a következő cízzel jelentek meg: 1. «Gloriosissimus pacis et religionis triumphus in Gallicanae reipublicae primi (a szövegben hibásan: *primis*) consulis, Napoleonis Bonaparte pacifico simulacro, quod adnuto et decreto Pii VII. pontificis maximi, beatissimi, celeberrimus aevi nostri statuarius, Canova... Romae ex Pario marmore caelat, poetice adumbratus in Hungaria»... Posonii, 1803. Ez Tertináé. Perecsényi Nagy Lászlóé a következő: «Carmen votivum, quo... Jos. Büky de Felső-Pulya... diem nominis... anno 1804. pie, laeteteque recoluit». M. Varadini, 1804. Takács Károly ugyanekkor írta »Ama nagy érdemű, híres Felső-Pulyai Büky József úrnak neve napján, 1804. szíves indulatból» című munkáját, a mely szintén N. Váradon jelent meg, 1804-ben.

Habán fedél. Landgraf Ádámnak még 1772-ben megjelent Pozsonyban, Sopronban és Egerben ily című munkája: »Habán fedél, avagy egy igen használatos, szalma és agyagból öszveszerkötetett héjazat nemének leírása, mellyben sok és igen nevezetes hasznai, a tűz ellen való jó tulajdonsága, hozzá megkívánható eszközök, szerek, elkészíttetésének módja és a reá való szüksége... részenként megmagyaráztatik és lerajzolásokkal megvilágosíttatik». E munka mint Virág is írja, másodsor Pozsonyban, 1773-ban jelent meg.

687. A levél utolsó pontjában ezeket olvassuk: «El is felejték gratulálni, a' közelebbi Ujságban *Vice-Ispánnak* tettek». A Magyar Kurir 1804. évf. III. negyedének 6. számában (júl. 20.) a következő tudósítás foglaltatik: «A Bihar Vármegyei Nemesség eddig tett sok jótéteményei által szerzett érdemét nem szűnik meg még most is nevelni és gyarapítani; elég bizonyosága ennek azon emberi jószívúségből származott ajándék, mellyet a Váradon lévő őrző katonaságnak hónapoként ajánlott a tisztelt Nemesség és az az atyai gondoskodás, mellyel a *Vármegye két Nagy Érdemű Vice-Ispánnyai*, Tek. *Beöthy László* és *Kazintzy Ferencz* Urak, a Vármegye több Nemes Rendjeivel együtt, a Báró Auffenberg Regementjéhez viseltettek ennek a Lógerba való elindulásakor, midőn t. i. az egész Katonaságnak és a Tiszteknek mindenféle segedelmet nyújtottak

és alájok ingyen forspontot rendeltek», stb. Talán fölösleges is megjegyezmem, hogy Kazinczynek a keresztnéve van fölcserélve: nem Ferencz, hanem Dénes.

691. 211. lap alúl 2. sor: «Tegnap veszem gratuláló levelét *Csanádi István* Úrnak Álmosdról». Csanádi István 1783-ban választatott Biharmegye főügyvédévé, de 1804-ben már nem volt hivatalban, legalább neve nem fordul elő az ez évi schematismusban.

694. «Az Anyám azt mondá *Dobozy Mihálynak*, hogy ezt a' szerencsét, t. i. Sophiet, nem is álmodhatta». Dobozy Mihály született 1767-ben, ifjabb éveiben a m. kir. udvari kancellaria hivatalnokja volt, később birtokán, Kis-Szántón lakott és Biharmegyének al-, aztán fő-szolgabírája volt; viselte az egyházkerületi főgondnoki s a debreczeni kollegium fő-kuratori tisztségét is. Kazinczy is emlékezik a *M. P.* 194. lapján Dobozy Mihályról, a ki Bossányi Ferenczcezel együtt a megyének kiváló embere volt, de ez talán az itt szóban levőnek apja, vagy más rokona lehetett. L. Nagy Iván, id. m. pótlék-kötet, 201. l. V. ö. a 695. sz. levéllel.

695. Két ismeretlen férfiú, *Szunyoghy Farkas* és *Tokody* nevét említi e levélben Kazinczy. Az első, híres biharmegyei család ivadéka, Nábrádon, Szatmármegyében volt birtokos. L. Nagy I. id. m. X. k. 898. l.

A második Tokody József vagy Imre lehetett s talán Nagy Iván téved, mikor azt írja, hogy az első 1807-ben, a második pedig 1806-ban kezdett, mint aljegyző, a megyénél szolgálni. Kazinczy 1810. decz. 6-án, Desseffyhez írt levélben, említ egy *Tokody* nevű férfiút, a ki ekkor választatott meg főnotáriusnak, keresztnévét azonban elhallgatja.

697. A levél 4. sorában említett *Ibrányi Miklós* Szabolcsmegye főjegyzője volt ez időben. Kazinczy a 822. sz. levélben azt írja róla, hogy 1805-ben Szabolcsmegye követévé választatott. Meghalt 1807. febr. 9-én Kassán. L. Nagy I. id. m. V. k. 217. l. és a *M. P.* 382. lapját.

698. 219. lap alúl 7. sor: «Excellentiád *azon jutalom* által, melyet *ez idén kitett*, igazi fényt vont újabbán magára». Kulcsár Istvánnak és b. Prónay Lászlónak e szóban forgó jutalomtétele több levélben is említve van s különben is nyelvtörténeti szempontból annyira érdekes a kérdés, hogy nem tartom fölöslegesnek a Magyar Kurirnak e tárgyat illető híradását szóról-szóra közölni. A híradás címe: «Jutalom Kérdés». Tartalma itt következők: «Mind a külföldiek, kik éppen nem tudják, mind a Hazafiak, kik nem tanulják, bal ítélettel vannak a Magyar nyelvnek kimíveltségéről. Ellenben azok, kik a nyelvvizsgálóknak és más régiebb íróknak könyveiket figyelmetesen olvassák, e mellett azt is megfontolják, hogy nemcsak a polgári életben, hanem az Országos hivatalokban is valamint ezelőtt volt, úgy most is elégséges kelete vagyon ezen nyelvnek, sokkal kedvezőbb ítéletet hoznak. E két ellenkező vélekedésnek megegyeztetésére és azon dicsőségnek elnyerésére, hogy a Magyar Nemzet nyelvére nézve is a tinsosb Európai nemzetek közzé tartozik, kész ugyan önként törekedni minden Hazafi Tudós: de még is hasznosnak vélte egy *Tudományok Barátja* (t. i. Kulcsár István), hogy őket jutalom által is felserkentse és olly értekezésnek kidolgozására kérje, mely-

ben különbféle okokból megfejtessenek és minden oldalról megvilágosíttassanak e következendő kérdések:

*Mennyire ment már a Magyar Nyelvnek kimíveltetése? Mitsoda eszköz-
lések 's módok által kellene azt nagyobbra vinni? Miképp lehetne ezen eszközöket
foganatosokká tenni?*

Ezen kérdésekre lehet magyar, deák vagy német nyelven felelni. A leg-
jobban megfelelő munkának jutalmául tizenkét arany (12) vagyon rendelve: mind-
azáltal ha több érdemes írók kitetsző tökéletességgel fáradoznának, az elsőhez
igen közelítő munkának is hat arany (6) jutalma lenne.

A feleleteket e folyó esztendőben Sz. András havának végével Pestre kell
küldeni az alább megnevezett Gróf Szécsényi Könyvesháza Elöljárójához. Ugyan
ennél találja meg a jutalom pénzt is, a kinek fog ítéletni a jövő 1805. esztendő-
nek bőjt más havának első napján. A munkák értelmes Hazafiaknak vizsgálásaira
fognak bízattatni, és az ítélet a M. Kurir által is ki fog hirdettetni.

Hogy az ítélet minden személy válogatás nélkül megeshessék; kérettetnek
a felelő Tudósok, hogy kézírásaikra valami fontos mondást tegyenek s ugyan azt
írják egy bepetsételt levélre is, mellyben nevek, lakások, hivataljok s. a. t. legyen
feljegyezve. A kik jutalmat nem nyernének, kézírásaikat bepetsételve maradott
leveleikkel egygyütt viszszavehetik.

NB. Hogy senki gyanúba ne vehesse ezen kérdések tételét, bizonyossá
teszem az egész Hazát, hogy a pénz valósággal nálam le is vagyon téve. Pest,
15. febr. 1804. Miller Jakab Ferdinánd, az Ország Bibliothecájának gondviselője».
(II. negyed, ápr. 17-ki, 31. sz.)

Kulesár István felajánlott adományát nem sokára b. Prónay László újjal
növelte, s az erről szóló hír ugyancsak a Magyar Kurir (II. negyed, június 8-ki)
46. számában jelent meg. A híradó ismétli röviden a névtelen hazafi felajánlott
jutalmáról fönt idézett közlést s aztán így folytatja: «Tudós hazánkfiainak ezen
kérdéseknek meg fejtésekre leendő hathatósabb fel buzdítások végett nagy mélt.
Tóth-Prónai Prónay L. Cs. Kir. belső Status Tanácsos Ur és Tek. Csanád Vár-
megye Fő Ispánnya Eő Exc., a Pesti nemzeti Bibliotéka Directorához, Miller
Ferdinánd Jakab Urhoz, minap küldött levelében azon fellyebb fel jegyzett jutalom
pénzekhez 150 forintokat ígérni méltóztatott, mellyekből annak, a ki leg jobban
felel, 100, annak pedig, a ki ehez leg közelebb fog lenni, 50 forintok jutalmúl
fognak adatni. A meg határozott idő a jövő 1805. eszt. Febr. 1-ső napjáig
hosszabbítatott meg. Vajha többen is találkoznának nemes és tehetősebb hazánk-
fiai közt olyanok, a kik ezen tudós és tudományokat előmenetelesíteni kívánó
Méltóságnak nagy lelkűségét követnék». V. ö. a 702., 714., stb. sz. levelekkel.

700. A levél borítékán a következő czímezés olvasható: «de Cassovie. à
Monsieur Monsieur Gabriel de Nagy, Assesseur du Comté de Bihar. à Debresin».
Zárlatán ép piros pecsét s fölötte Nagy Gábornak e megjegyzése: «Vettem Nov.
12-kén, 1804. Válasz nem szükséges. Csokonay Úrral közlöttem Nov. 12-kén».

701. 224. lap kikezdés: «Eperjest és a' szolgálatot végképen ott hagy-
tam»... Ráday Pál gr. az eperjesi kerületi tábla ülnöke volt.

702. A 228. lapon három művéről tesz említést Kis János: a Mythológiáról,
Gvadányi historiájának folytatásáról s a Gyermekek Bibliothekájáról. Az elsőnek

teljes címe: «Görög és római mythologia, vagy is a régi görögök és rómaiak költött isteneiknek és félisteneiknek mesés története. Negyvennégy rézre metszett képekkel». Pozsony, 1805. A második, nem tudom, megjelent-e csakugyan. Talán a «Kellemetes időtöltésre való elmés nyájasságok, egymint egynehány regék Mátyás királyról, válogatott anecdoták és különféle kérdések és feleletek» című munkáját érti, a mely Sopronban, 1806-ban jelent meg. A harmadik műve ily czímet visel: «Gyermekek és ifjak bibliothekája, az az elmét gyönyörködtető és nemes szívet formáló apró történetek, beszélgetések, utazások és versek. A mind két nemen levő ifjúság számára egynehány nevezetes német írók munkáiból. Két kötet. Pesten, 1805».

703. A Kazinczy esküvőjén levők közül *Nedeczky, Mocsáry* és *Geiszler* neve ismeretlen. A Nedeczky családból, mely rokonságban volt a Török családdal, ez idétt három férfitut gyaníthatunk, a kikre Kazinczy czélozhat: Jánost, a ki a holiczi uradalom fiscalisa volt, Benedeket és Józsefet, a kik különböző megyei tisztségeket viseltek; de hogy melyik volt ezek közül Kazinczy vőfélye, el nem dönthetjük, mivel a keresztnevet Kazinczy elhallgatja. — A Mocsáry néven minden valószínűség szerint *Mocsáry Antalt* érti, a ki 1757. szept. 17-én született. Tanulmányai végeztével a megyénél kezdett szolgálni, 1790-ben főszolgabíróvá választatott. Meghalt 1836 körül. A Csokonai síremlékére gyűjtendő pénz beszedői közt őt is említi Kazinczy. Egyébiránt Mocsáry neve az irodalomban sem ismeretlen. Több apró prózai és verses művén kívül ismerjük egy nagyobb munkáját, mely 1826-ban jelent meg Pesten ily czímmel: «Nemes Nógrád vármegyének historiai, geographiai és statistikai esmertetése. Rézre metszett rajzolatokkal négy kötetben». — *Geiszler Józsefről* szól Kazinczy a 811. sz. levelében; *Geiszler Mihályról* az 1809-ben írt leveleiben tesz említést, mint a ki az insurrectióban kapitánynya vala választandó. Ugyanaz-e e férfiú a jelen levélben említettel, nem tudom.

Császár József debreczeni tanár volt s úgy látszik, leginkább nyelvészettel foglalkozott. Előbb szerkesztette a Magyar Hírmondót 1802. jan. 1—1803. máj. 27-ig. L. Szimyei J. id. m. II. k. 194. h.

704. A munka, melyet Döbrentei ez alkalommal Kazinczynak küld, ily czímen jelent meg: «A soproni Magyar Társaság Próba Munkáinak első zsongéje. Első darab. Költemények. A társaság költségén, 1804.» L. Kovács S. id. m. 35. l. V. ö. a 221. és 226. lapokkal.

705. A mire e levélben Kazinczy Schediust kéri: ez utóbbi csakugyan teljesíti a kérelmet. Kazinczy András rövid nekrológja megjelent a Zeitschrift v. u. für Ungern cz. folyóirat 1804. évf. VI. füz. 334. lapján. Érdekes megjegyeznünk, hogy e nekrológ három utolsó sora szóról-szóra megegyez az itteni közlemény 232. lapjának négy felső sorával.

Kazinczy András fiáról, Istvánról, már a *II. k.* 399. sz. levelében is volt említés, de az ehhez csatolt jegyzetben róla csak annyit mondhattunk, a mennyit Kazinczy a *M. P.* 384. lapján megjegyez. E kevés adatot most Nagy József ungvári predikátornak a Kazinczy István temetésekor mondott halotti beszédéből kissé kibővíthetjük. Kazinczy István született 1774. márcz. 19-kén. (Liszky Sámuelnek ugyanekkor mondott beszédében: márcz. 23-kán.) Iskoláit elvégezvén: apja a gazdasághoz fogta, mert köz-hívtalban szolgálni nem volt kedve. Első

neje b. Hellenbach Eszter, második Pankotai Jóna Mária, harmadik pedig Boronkay Rozália volt. Kazinczy István több vármegyének táblabírája s a «felső Zempléni Unggal egyesült egyházi vidék nagy buzgóságú és kegyességű coadjutor curatora» volt. Tíz gyermeke maradt: András, Mária, Ottilia, Gábor (a későbbi író és híres szónok), Rozália, Zsófia, Klára, István, János és Piroska. Meghalt Beretón, 1827. decz. 17-kén. I. «Az igaz hazafi rövid halotti beszédben» cz. mű 37—41. l.

Itt emlékezik Kazinczy Korosról, a kinek nevével már a Ráday Gedeon leveleiben is találkozunk, de a jegyzetekben róla semmi felvilágosítást nem adhattam. Kazinczy apró jegyzeteiből s önéletrajzi töredékéből, a melyekhez nem régiben jutottam, szerozhettem némi tájékozást Koros Imre felől, a ki nem volt más, mint Kazinczy Lajosnak és Istvánnak a nevelője Pesten. Kazinczy jegyzetei közt így találjuk ezt leírva: «Nevelte Pesten a gyermekeket (l. i. K. Lajost, Péternek, a Ferencz atyja testvérének fiát) együtt Istvánnal, az András fiával (Gábor, a későbbi hírneves szónok és író apjával) Pater Koros Imre Piarista, s ez a derék pap megmutatá, hogy nem vala érdemellen a két protestans atya bizodalma». Így érthető aztán, hogy Koros Imre oly buzgón járta a közbenjáró szerepét a mester és ifjú tanítványa — Ráday Gedeon és Kazinczy — között. I. az Egyet. Phil. Közlöny, 1891. évf. 979. l.

707. 236. lap fölül 2. sor: Fő Notarius *Horváth*. Az ez évi schematicusban Horváth főjegyző neve nem található, de a következő éviben előfordul egy Horváth László helyettes alispán neve s épen Zemplénmegyében. Valószínű tehát, hogy ez az a főjegyző, a kire Kazinczy hivatkozik.

236. lap alul 2. sor: Kamarás *Jékelfalusi József*. Jékelfalussy J. cs. és kir. tanácsos és kamarás, Szirmay szerint a tudományt szerető s áldozatra kész férfiú, a ki a francia háborúk alatt mintegy húszezer forintot adott az államnak segédelmül; 1808-ban szintén húszezret adott a Ludoviceum alapjára, 1827-ben pedig 8333 forintot a M. N. Múzeumára. 1817-ben vette nőül gr. Csáky Annát. V. ö. a 730. sz. levél jegyzetével.

709. 240. lap alul 4. sor: «A *Wagner* által festett képet» . . . Wagner bécsi pastellfestő az erdélyi főurak közül ez időtt többet lefestett, «híven, de sietve s nem nemesített ízlésben». *E. L.* 178. l.

Pataky Sámuel. «Kolozsvárott ápr. 2. napján (?) meghalt mélt. P. S. úr, kir. Tanácsos és Protomedicus s az Erd. Kir. Kormányzéknel Referens, életének 59. esztendejében. Ő benne jeles eleven elme, széles tudomány és Hivatalbeli szorgalmatos munkásság egyesülve társaságbeli kellemetességgel; azért minden Rendeknek bizodalmat és szeretetet megnyerte, s annyival közönségesb az ő halálán való sajnálkodás. Vele kibalt a Pataki nevű tudós és szerentés Orvosoknak sora, kik Erdélyben egy századnál tovább egymást követték». Tud. Gyűjt. 1824. V. 118. l. A Tud. Gyűjtemény tudósítója tévedt a Pataky halála napjának leírásában; nem ápr. 2-án, hanem május 7-én halt meg, mint a Csizsár Sámuel- és Hegedűs Sámuelnek fölötte mondott halotti beszédei mutatják. Született 1765. febr. 16-án. Neje Mauchs Zsófia volt. «Descriptio physica, chemica aquarum mineralium Magni Principatus Transilvaniae» című munkája Pesten, 1820-ban jelent meg.

710. A 242. lapon előforduló *Szatthmáry György*-re nézve l. az *I. k.* 540. lapján levő 3. jegyzetet. — *Melczér László* kir. tanácsos, aransarkantyús vitéz s a kir. kúriának protonotariususa és septemvir. Eleinte mint Borsodvárnegye al-, később mint főjegyzője szolgált. Meghalt 1823. ápr. 20-án. Őt is azok közé sorozza Kazinczy, a kik a mult század végén valódi díszei voltak a tiszai megyéknek. L. a *P. E.* 65. és a *M. P.* 390. lapját.

243. lap fölül 6 sor: *Vexatio dat intellectum*. E hírhedt röpirat 1764-ben készült a nemesség érdekében, de húsz évig csak kéziratban olvasták. 1785-ben adta ki Wucherer. L. Ballagi G. id. műve 81. s köv. lapjait.

E levél, mint szövegéből látható, nincs befejezve. Nem lehetetlen, hogy a 714. számú levél ennek csak folytatása. Volt-e erről Toldynak és Bajzának tudomása: nem tartom valószínűnek. Úgy látszik, csak a folytatást, a 714. sz. levelet kapták meg Kis Lajostól, a melyet azután némi kibagyásokkal közöltek is.

713. A Magyar Kurir 1805. évfolyama jan. 25-ki számában teszi közzé Kozma Gergely abbeli szándékát, hogy *Reimar* H. Sámuel hamburgi tanárnak a vallásról írott és kiadott könyvét, melyet «a világosodottabb nemzetek már a mult század közép tájától fogva tulajdon nyelveiken olvasván, éig magasztalnak», magyarra fordítja. Ugyanis «tapasztalván, hogy ez a munka az érő félbe lévő elméket sokféle jelesebb tudománybeli esméretekkel s igazságokkal édesdeden gazdagíthatja, megéréseket sietetheti . . . néhány időktől fogva hivatalbeli kötelességemtől maradtól üres óráimat magyarrá lett fordítására teljes gyönyörűséggel szenteltem». Hogy miert közli előre Kozma szándékát, híradása végén így fejezi ki: «a fordításbéli kedvetlen öszvetalálkozásnak elkerülése végett». Reimarus (szül. 1694. Hamburgban, 1728 óta az akadémiai gymnasiumban a görög s keleti nyelveknek és a matematikának tanára, megh. 1768.) «a vallásról írott könyve»: «Die vornehmsten Wahrheiten der natürlichen Religion in zehn Abhandlungen auf eine begreifliche Art erklärt und gerettet. Hamburg, 1755» és sokszor 1781-ig. Kozma valószínűen ezt a munkát akarta lefordítani. A híres »wolfenbütteli töredékek»-et, melyeket Lessing kiadott, szintén ez a Reimarus írta 1744 és 1767 közt. Fia, Reimarus János Albert Henrik (1729 — 1814. gyakorló orvos és gymnasiumi tanár Hamburgban) szintén írt két vallásbölcseleti művet: «Von dem Dasein Gottes und von der menschlichen Seele als eine Vorerinnerung zu den alten Auflagen von H. S. Reimarus Wahrheiten der natürlichen Religion», Hamburg 1781 és «Über die Gründe der menschlichen Erkenntniss und der natürlichen Religion». U. o. 1787.

A *Zrinyi Miklós* néven említett regényt 1804-ben adta ki Pesten Trattner Mátyás a következő cízzel: «Zrini Miklós horváthországi bán szerinvári baráttainak és Illyefalvi Judit kisasszonynak történetei. Fordítottatott németből B. A. által». L. a 727. számú levelet, a melyben Kazinczy az említett regény fordítójának *Barkasi Mihályt* mondja. Valószínű, hogy Kazinczy téved s a regény címlapján levő *B. A. Barkassy Ádámot* jelenti, a ki a 119. sz. levél címzése szerint csakugyan a jászberényi helv. hitv. egyház lelkesze volt. V. ö. az *I. k.* 119. sz. jegyzetével. Kazinczynak e levele vezette tévútra id. Szinyei Józsefet, a ki a regény fordítójának szintén Barkasi Mihályt mondja. L. id. műve 587. hasábját.

A később említett *Gedő Józsefről* Kazinczy az *E. L.* 91. lapján úgy nyi-

latkozik, mint «nyelvünk emelkedésének egyik buzgó s értelmes barát»-járól, a ki Alsó-szent-Mihályfalván lakott. 1816. okt. 31-én írt levelében unitarius földesúrnak mondja őt Kazinczy, a ki «nemesak azt tudja, mi jó, hanem azt is, mi lehet jó».

Arankának a levélhez mellékelt, de kiadásunkban hiányzó verse *1803-beli Ferencz napja* czímmel 1803-ban készült Kazinczy nevenapjára. Aranka versei közt is ki van adva ily czímmel: «Egy Jó Ifjú Ferencz' Napjára». L. Aranka Gy. Elmejátékjai. N. Várad, 1806. Ez az oka, hogy a kiadásban mellőztük. V. ö. a 727. sz. levél jegyzetével.

714. Az egész levelet v. ö. a 710-kei s az erre tett jegyzet utolsó pontjával.

257. lap fölül 5. sor: «Meg kellene dicsérni a' sopronyi *Siest* és a' *Váczi Máramarosit*, hogy gondosan nyomtatnak». Az első *Siest János József*, a kinek nyomdaczége Conrád Andrásnak egy német munkáján látható először 1772-ben, ha Horvát István nem téved.

A második *Marmarosi Gottlieb Antal* váczi nyomdász, a ki az 1793. év közepén vette át Ambró Ferencz örökösétől a már akkor jó híré nyomdát. «Hogy ő alatta — írja Vác városának monographusa, Karesú — igen kerestet, tehát virágzó volt a váczi nyomda, mutatják és hirdelik az ő sajtója alól kiketrült számos művek. Buzgó tevékenységének mindjárt az első évben igen fényes bizonyítékát adta, melylyel magát az első rangú nyomdászok sorába küzdötte fel». A városi tanács véleménye Gottliebről teljesen öszhangzik a Kazinczyéval. A megye alispánja ugyanis 1802-ben informatiót kívánt magának Gottliebről szerezni, s a város tanácsa a következő tudósítást küldé ez ügyben: «Hogy ugyanezen Gottlieb Antal polgártársunk és külső tanácsbeli azon kilencz év alatt, mióta itt lakik, a közöttünk történt többszöri érintkezés szükségességénél fogva előttünk igen ismeretes, a társalgásban komoly és békés, a becsületes ember teendőit úgy szokta végezni mindig, hogy mi sem hiányzik abból, a mi egy példás és jó keresztény emberben megkíváratik. Mesterségét pedig fáradhatatlan serénységgel és iparkodással gyakorolja és azon fölül végre a magyar, német, tót, oláh és latin nyelveket is bírja». Az 1823. ápr. 8-ki tanácsüléscről fölvett városi jegyzőkönyv már mint hollat említi Gottlieböt. L. Karesú Arzén: «Vác város története» cz. műve IX. köt. 203—214. l.

258. lap utolsó pont: «Wielandnak van egy munkája, hogy a' nyelv' culturája nem a' szép circulusok tónusa által, hanem a' jó írók' munkái által gyarapodik». Valószínűen czélzás Wielandnak «Briefe an einen jungen Dichter» cz. művére, mely először a «Teutscher Merkur» 1782. és 1784. évi folyamaiban jelent meg. Wieland munkáinak legteljesebb (berlini, Hempel-féle) kiadásában a XXXVIII. kötetben. E fent idézett gondolatot különben Wieland sok értekezésében és bírálatában kifejezte.

717. 260. lap alúl 15. sor: «Csokonainak halála cránt egy kis tudósítást küldöttem az Ujságrónak». Csokonai 1805. jan. 28-kán halt meg; az erről szóló tudósítás pedig megjelent a Magyar Kurir febr. 19-ki (15.) számában. L. a *M. P.* 213. lapján.

Az itt említett *Dombi Márton* Csokonai műveinek kiadója s első életrajzírója. Mint pesti láblai ügyvéd működött s meghalt 1864. május 11-én 88 éves korában. V. ö. Szinyei József id. m. II. k. 996. hasábjával.

718. Az e levélre adott választ l. a 853. sz. alatt. V. ö. a 853. sz. levél jegyzetével.

722. 268. lap fölül 4. sor: «Egy itt N. Dömölkön lakó nemes szívű földes Asszony, Consil. és Vice Ispán Marits Ur' leánya, különösen megkért, hogy nevében tisztoljelek». Szolgacgyházi *Marich Tamás* fejérmegyei viceispán, cs. és kir. kamarás, aranysarkantyús vitéz, született 1746-ban; mint első alispán negyven esztendőig szolgálta a megyét. Meghalt 1831. okt. 14-kén. Ha a Marichról a M. Kurir 1831. II. 40. számában megjelent nekrológnak hitelt adhatunk, Marichnak csak két mostoha leánya volt: egyik Trstyánszky Jánosné Nedeczky Katalin. a másik Nedeczky Ferenczné Nedeczky Erzsébet.

727. «Az én házi állapotom megváltozásáról a' minapi levele a' Magyar Kurirnak már elterjesztette a hírt.» A M. Kurirnak febr. 12-ki (13.) számában jelent meg a Kazinezy András nekrológja s utána zárjelben a következők olvashatók: «Eltemetése napja, nov. 11-ke, családjának egy más története miatt is emlékezetes napjává lett; ezen volt tudniillik öszvekelése M. Kazinezy Ferencz Urnak Nagy-Kázmért Mélt. gr. Szendrei Török Lajos Urnak Sophia Antonia leányával.» V. ö. a 729., 730. és 753. sz. levelek ide vonatkozó részeivel.

Aranka Urnak megküldött verse. V. ö. a 713. sz. levéllel s az ehhez tartozó jegyzettel. Érdekesnek tartom ideiktatni *Aranka* főntebb idézett versének ana sorait, a melyekről Kazinezy úgy nyilatkozik, hogy azokban «az írók' nevei, jók és rosszak egyvelgesít, még pedig úgy, mintha a' szerencse fazekában volnának egygyűvé rázva». A mint *Aranka* elmondja, hogy fölkelnek Batthyány, Bruckenthal, Teleki, Széchenyi, stb. «a nagy lelkű, magyar szívű más igaz Hérosok s például elől mennek», így folytatja:

Vélek emez Dicséretet	Dioszegi, Mátyási,
És Borostyánt nyert Elmék:	Viski, Benkő, Pápai,
Báróczi, Virág, Budai,	Landerer, Kiss, Hochmeister,
Révai, Görög, Batsányi,	'S a' több tudós munkás Sereg
Dugonits, Molnár, Szalkai,	Nagy sürűen, mint a' felleg
Szabó, Sándor, Nagy, Kazinezy,	Eme mai kortosodott
Szép, Sáros, Döme, Nagyváti,	Névvel Magyar Lelkek ellen,
Czinke, Seelman, Kis, Gyöngyösi,	És előre már ő benne
Sárvári, Kováts, Bozóki,	Fájulót ártatlan Nyom ellen
Takáts, Decsy, Kis-Paludi,	Nemesül Viaskodnak.
Márton, Eder, Csokonai,	

Aranka művei kiadásában --- valószínűleg épen Kazinezynek e levelétől ösztönözelve — így változtatta meg az idézett sorokat:

Vélek emez dicséretet
És borostyánt nyert elmék:
Báróczi, Virág, Kazinezy,
Révai, Görög, Batsányi
'S a több munkás munkás tudós sereg, stb.

728. *Cserey Farkas*, a kinek nevével a 609. sz. levelben találkozunk először, korának egyik legbuzgóbb ügykezetű, legműveltebb s legtüzesebb magyar embere volt. Sógorának, az idősb Wesselényi Miklósnak nagy bámulója s a főispánnal való összerothadva a földön védője lévén: Kazinczynak is megnyerte lészteletét, a ki nagyon valószínűleg anyagi támogatást is várt a gyermektelen s igen gazdag férfitűl. Született Bécsben, 1773. okt. 28.-kán; tanult a váci «Theresianum»-ban, aztán Nagy-Károlyban; megnősült 1798-ban. Neje gr. Haller Gábor főispán leánya volt. 1805-től kezdve Kazinczynak egyik legbizalmasabb barátja, a kihez Kazinczy különösen nagy gonddal írta leveleit, a melyekből azonban csak az 1810-ig írottakat sikerült megtalálnunk s reményünk sem lehet, hogy a többi valaha előkerüljön. Szabó Károly beszélt e sorok írójának, hogy Kazinczy további leveleinek töredékei közül néhányat Krasznán sikerült ugyan megmentenie, de Csereynek többi irodalomtörténeti értékű adatai egész halomszámra heverték összerothadva a földön egy nagy szobában. Az időre már ő sem emlékezett, de hogy Kazinczynak későbbi levelei itt veszték, azt biztosan állította. Szerencsére a Cserey levelei fennmaradtak s maig is megvannak. L. Szinnyei J. id. m. II. k. 288. 289. h. E levelek közlésére nézve szükségesnek tartom megjegyezni, hogy azokat a szó elfogadott értelmében hüen-közölni, teljességgel lehetetlen. Sokszor egy mondat minden szava után vízszintes vonalat tesz, az interpunctiók nagy részét elhagyja, vagy éppen megfordítva rakja fel, stb. A mennyire lehet, hüen adom a szöveget, de a levélfőnök minden különözségét utánozni, úgy hiszem, a hűség követelményeinek lühajtása lett volna.

730. 281. lap fölül 17. sor: «A' Jékelfalusi felől tett hírt... te is szépnek találtad». Kazinczy ugyancsak a Magyar Kurir 1805. évfolyama 13. számában közölte azt a hírt, hogy Jekelfalussy József az árvák fölsegítésére «2000 forintból álló áldozatot tett;» valamint, hogy Jekelfalussy a Szirmay munkája (Zemplén vármegye topographiája és historiája) kiadására 500 forintot ajándékozott.

A másik közlemény, a melyről Kazinczy e levélben említést tesz, a következő számban jelent meg s arról szól, hogy Teleki Sámuel erdélyi kancellár Strassburgban megtalálta Tacitusnak egy pergamenre írt példányát, a mely Mátyás király könyvtárából való. «Ugyan ottan találta — folytatja Kazinczy — a nevezett Mátyás királynak originalis képét is olajfestékkel és azt is kópiáztatta. Meghozatta Párisból a híres Piranesi calchographusnak minden munkáit is, hogy légyenek meg valahol a hazában. Ezek 2000 frtnál többbe állanak».

281. lap fölül 20. sor: «Sárosinének egy levelet írtam a *Pisch* dolgában». Ki ez a kérdéses férfiú: nem tudom. Kazinczy leveléből katonának látszik. Pisch Ferencz sőtisztről s Pisch Mihály kohászati előadóról (ustrinae superioris magister) van tudomásunk ez időből, de hogy ezek közül valamelyikkel, vagy egészen ismeretlen férfúval volt-e dolga Kazinczynak, el nem dönthetem.

733. 287. lap alül 17. sor: «Gondolnám, te sem vagy idegen attól, a' mit Dr. *Meczner Pál* cselekedett Januárban az Anyámmal». Meczner orvosról, a ki — úgy látszik — az özvegy Kazinczynénak ez időben háziiorvosa volt, több levelében emlékezik Kazinczy. Így 1806. decz. 28.-án kell levelében írja, hogy Porkoláb sárospataki tanárhoz is Meczner jár, a ki Kazinczynét gyógyítja «nem minden siker nélkül, de kevésbé látszható előmenettel».

288. lap fölül 7. sor: «Vagy azt a' modestiát grimasszoljam talán, hogy azt a' *Halmiak* jobban fogják tudni, mint én?» Egy *Halmy László* nevű egyénről van tudomásunk, a ki «Melt. septemvir és consil. Vajai Vay József úr halálára» czímmel verseket írt s adott ki 1822-ben, Pesten; de hogy erre czéloz-e Kazinczy, nem bizonyos.

289. lap kikezdés: «Tom Jones nevű Anglus Roman». Fielding híres regénye ily czímmel jelent meg 1749-ben: «Tom Jones, or the history of a foundling». E regény német fordításban 1786--88 jelent meg és rendkívül népszerűvé lett úgy Németországban, mint nálunk.

740. *Ragályi Tamás* testvére a Kazinczy József nejeének, R. Máriának. Született 1785. decz. 19-én. 1805-ben Pestre költözött s itt adta ki a ma már névről is alig ismert s fölötte ritka folyóiratát ily czímmel: «Segítő. Hónapos Irás a Szépnek előmozdítására. Kiadja Kiscsoltói Ragályi Tamás Budán, Jandererné betűivel.» 1806. Minden valószínűség szerint csak egyetlen füzet látott belőle napvilágot. Előfizetése egész évre három frt. lett volna. A dolgozótársak közt találjuk magát a szerkesztő-kiadót, továbbá Palóczy Lászlót, Döbrenteit, Böloni Lászlót. — Ragályi mint megyei tisztviselő Borsodmegyében kezdte pályáját s ugyane megyének volt követe az 1825—7-ki országgyűlésen, meg az 1830-kin is, a hol mint jeles szónok nagy híre jutott. Az 1830-ki országgyűlés után a kir. tábla ülnöke, később alnádor, 1841-ben septemvir lön. A m. tud. Akadémia 1835-ben választotta tiszteleti tagjává. Meghalt 1849-ben

Levelében a «József Bátyám Uram»-on mindig sógorát, Kazinczy Józsefet, a Ferencz testvéröccsét érti.

741. 301. lap alúl 16. sor: «Vettem más levelet is *egy Magyar Országon lakó Urtól*; és most *Váradon egy ott lakó barátom* szóval köszönte meg, hogy a' Cs. (Csokonai) verseinek kiadására . . . just szerzeltem». Az elsőn Puky Istvánt érti Kazinczy, a kire az *I. k.* 545. lapján a 27. sz. jegyzetben hivatkoztunk. A másodikon pedig Illei Takács Károlyt.

742. *Kenderessi Mihály* a jelen századbeli erdélyi irodalmi mozgalom egyik főpártfogója, nagy műveltségű főúr s lelkes magyar hazafi, született 1758. nov. 19-én Felső-szállás-Patakon, a honnan családja nemesi előnevét írta. Iskoláit elvégezvén, 1778-ban előbb Szebenben kezdte hivatalos pályáját, innen Maros-Vásárhelyre ment protonotariusnak, 1781-ben mint udvari fogalmazó kezdett szolgálni. 1786-ban megfordult Magyarországon több nevezetes városában és Bécsben. 1787-ben rendes jegyző lett s két év múlva megnősült. 1791-ben Hunyadmegye követévé választotta egy nevezetes utasítással, a melyet maga Kenderessi készített. A következő évben főbíróvá tétetvén, így küldetett az országgyűlésre. 1793-ban kormányzéki titkárrá lön. Már ekkor érintkezésben volt az akkori magyar írókkal, a kik szívesen ellátogattak hozzá tanácsért s pártfogásért. Ő maga különösen történelmi, földrajzi s utazási munkákat tanulmányozott, de e mellett nagy jogász és statisztikus hírében is állt. 1802-ben meghalt első neje s öt év múlva vette nőül Sepsői Szotyori Mária. 1809-ben főkormányzéki tanácsossá neveztetett ki, de már előbb candidálatott Hunyadmegye főispánjának. Nemcsak a tudósoknak és íróknak volt bőkezű pártfogója, de a szegényeknek.

is valódi gyámola volt. Erős nemzeti érzés buzgott benne. Wesselényi Miklós báró mellett ő fáradozott legtöbbet a kolozsvári játékszín megalapításán s mint az erdélyi játékszín országos biztosa szorgalmasan látogatta a színi előadásokat. Barátságban volt Virággal és Kazinczyval; Vályi Nagy Ferenczet, a Homér fordítóját anyagilag is segítette, valamint Döbrenteit, mint az Erd. Muzeum szerkesztőjét, Elekest, Buczyt és Deákyt, az Anacharsis fordítóját. Meghalt 1824. ápr. 6-kán. L. Sas. 1831. I. 133—147. l. Több apró művei mellett legfontosabb «A tudomány és virágzó nemzeti nyelv hazánk boldogságának talpkövei» cz. munkája, mely Kolozsvárt, 1805-ben jelent meg.

744. Kazinczy e levelének 311. lapján *Baranyi Józsefről, Dobozy Lajosról* és *Margitairól* tesz említést. Az elsőre nézve l. a 679. sz. levél jegyzetét. Dobozy Lajos született 1769-ben; a bécsi katonai intézetben tanult s előbb huszárkapitány volt s mint ilyen több háborúban részt vett; később a biharvármegyei fölkelő seregnek lett őrnagya, majd alezredese. Neje Rhédey Polixena volt. L. Nagy I. id. m. III. k. 322. l. Élt még ez időben egy más hasonló névű férfi is, a ki az 1809-ki fölkelésnél mint hadnagy, később pedig mint megyei tisztviselő és egyházi ülnök működött. (L. Nagy I. id. m. Pétlék-k. 201. l.) Azonban valószínű, hogy Kazinczy az előbbire céloz. — A harmadikról, bár Kazinczynak még egy másik levelében is előfordul, semmi adatom nincs. Élt ugyan egy Margitai nyomdász-család Debreczenben, de hogy ebből származott-e a kérdéses férfiú: nem tudom.

312. lap 1. sor: «A legközelebbi újságlevélben egy tiszteletet érdemlő Ifjú lépe fel». . . A M. Kurir márcz. 19-ki (23.) számában Cserey Farkas b. Hüpsch-ről, az európai «fővebb tudós társaságok érdemes tagjáról» emlékezik, a ki az epilepsia gyógyításával szerzett magának hírnevet s a ki ez időben halt meg. Erre a rövid nekrológra céloz Kazinczy.

745. *Zigán Jánosról* és *Szűcs Istvánról* tesz említést Kis János e levelében. Az első született Ajkán, Veszprémmegyében, 1772. márcz. 19-kén. Iskoláit Sopronban végezte 1784-től 1792-ig. Eleinte Veszprémben volt predikátor 1797. végeig; a következő évben Hőgyészre, Vas megyébe költözött szintén predikátornak s itt maradt haláláig, 1809-ig. Kis János téved, midőn azt írja Emlékezésében, hogy 1800-ban halt volna meg Zigán. «Jeles tudománya — írja róla Kis J. — tanítási ügyessége, példás élete s társalkodási nagyon szeretetre méltó tulajdonai életét becsessé s halálát fájdalomossá tették mindeneknek, kik őtet közelebbről esmerték.» Műveit l. Petrik bibl. m. III. k. 882—883. l. V. ö. Kis J. Eml. 391—393. l.

Szűcs István, a kiről már a II. k. 572. lapján is volt említés, szintén Ajkán született 1768 körül. 1781-től fogva néhány évig Sopronban tanult, míg Győrbe nem hívatott iskolaigazgatónak. Innen másfél év múlva Pozsonyba ment tanulmányait folytatni, melyet elvégezvén, ihárosberényi predikátorrá lőn. Innen előbb Csengére, majd Téthre ment, hol a moson-győri egyházmegye alesperessé választotta. Meghalt 1839-ben. «Valamint — írja Kis J. Eml. 393. lapján — egész iskolázatása alatt példás szorgalmat s erkölcsi magaviseletet mutatott, úgy hivataloskodásában is mindenütt nagy buzgósággal s hűséggel járt el s közkedvességet nyert.» Műveit l. Kis J. id. m. 393, 394. l.

746. 316. lap alúl 8. sor: «*En néhai Atyámnak* Kéz írásba maradt Munkáit szándékozom kinyomtattatni». Idősb Cserey Farkasról fia egy későbbi, 1807. máj. 22-kén kelt levelében rövid élet- és jellemrajzot ír, a melyet — mivel egyben-másban kiegészíti a Szinnyi J. id. m. II. k. 287. hasábján előforduló adatokat, bár azok is nagyrészt e levélből vannak véve — érdekesnek tartok ideiktatni. «Az atyám — írja az ifjú Cserey F. — életének 64. esztendejében, 1782-ben, decz. 8-kán reggel halálozott meg Bécsben. Negyven esztendőig egy folyamatosan szolgált. 1779-ben maga kérésére egész fizetéssel nyugodalomra bocsátatott, de nem sokáig nyughatott, mert a nagy Terézia halálával József-re szállván a kormány, felhívta Bécsbe, és új, még pedig nagyon fényes méltóságba akarta helyheztetni, noha az atyám annak elfogadásában ellenkezett. De azon embert-megismerni tudó fejedelm személyének igen nagy becsületet adó kifejezésekkel tette eleibe, hogy az ő és a haza java kívánja, hogy még szolgáljon. És a midőn már ott volna, hogy a Terézia öreg hív szolgáját a fia érdeme szerint emelné, kiszólitá a halál. Igen szorgalmatos és fáradhatatlan munkásságú volt, mégis mindig nagyon jó kedvű és a társaságban igen nyájas. Hivatalát nagy szorgalommal folytatta és megtántoríthatatlan volt hazájához való szeretete, melytől buzdíttatván, fejedelmének is gyakran megmondotta az igazat és elrontotta tekintete által a hazaárulóknak és a gyáva tanácsadóknak a haza ellen intézett alacsony incselkedéseit. A nemzet előtt igen nagy tekintetben volt, és maig is Erdélyben nagy tisztelettel emlékeznek róla. A királyné vele való nagy megelégedését bizonyítják Teréziának itt meglévő Handbilletjei és cabinet-secretarius b. Püchlerrel folytatott igen fontos levelezései, melyből sokat lehet tanulni; megbizonyítja azon nagy kegyelem, mely szerint a tasnádi és krasznai dominiumokat és Erdélyben még egy más jószágot örökösen, Zilah városát pedig mint coronae honunot csak 99 esztendőkre cum mixta donatione adta; de a cameralis aestimatio szerint való ároknak felét, a midőn ezen nagy kegyelemnek megköszönésére audientiára menne, elengedte a királyné. Terézia soha semmi erdélyi dologhoz nem szólott, még arról előbb az atyámmal nem beszélt; és a midőn Erdélyt illető tárgy adatott elibe, azt felelte: Ich muss erst meinen alten Cserey darüber befragen. Hivatalának a legbuzgóbb igyekezettel való folytatása mellett meg nem szűnt tudósi foglalatosságától, annyira, hogy valóban lehet csudálni, mint érkeztetett annyira». Ez után felsorolja apja munkáit, az itteni levélben idézetet is, a melyeket Szinnyi is felsorol a mondott helyen.

749. 318. lap alúl 11. sor: «Nagy híre van a' *Billenös* czifrájának mindenszerte». Kazinczy Sároshné érti, a ki ez időben ment férjhez másodsor gr. Tholdy Ádámmal. L. a *M. P.* 395. l. V. ö. a 766. sz. levéllel, a hol róla mint újdonsült grófnéról (die Neugebackene) emlékezik.

6. sor: «Szeretnék veled szólnani a' *Bertuch* magyar textussal is megbővített képes könyve eránt». A szóban levő munka ily czímmel jelent meg: «Novus orbis pictus juventuti instituendae et oblectandae. Complectens animalium, plantarum, florum . . . icones. Auctore F. I. Bertuch. Természethistoriai képeskönyv az ifjúság hasznára és gyönyörködtetésére. Új kiadás, deák és magyar leírással, megbővítve némely buzgó hazafiaknak munkájok által». Bécs, 1805. V. ö. a 766. sz. levéllel.

750. 321. lap 1. sor: «Kicsoda *Dési Sándor?*» V. ö. a 752. sz. levéllel. Élt-e csakugyan ily nevű író s nincs-e lévadás a keresztnévben, nem tudom megmondani. Annyi bizonyos, hogy nyomtatásban ily nevű írótól semmiféle munka meg nem jelent. Színyyei sem tud róla semmit.

320. lap fölül 4. sor: «A' szeretetre méltó gyermek gr. *Kemény*»... Valószínűen gr. *Kemény Józsefet* érti Kazinczy, a ki 1795-ben születvén, ez időtájt tíz éves gyermek volt.

752. A levélben említettek közül csak *Elekcs János* ismeretlen, a kiről az Abafi Figyelője I. évf. 289-293. lapján olvasható rövid életrajz. Elekcs kegyesrendi tanár született 1779-ben Gyergyó-újfaluban. 1802-ben a szerzetbe lépvén, Kecskeméten tanult és tanított egyszersmind. Két év múlva Szegeden találjuk őt, a honnan 1805-ben Kolozsvárra helyezték át. 1807-ben s a következő évben Váczon végezte a bölcséleti tanfolyamot s innen ismét Kolozsvárra ment eleinte a papnevelőintézet alkormányzójának, azután a humaniorák I. osztálya tanárának. 1814-ben betegeskedvén, Szent-Györgyön tartózkodott, 1815-ben pedig Veszprém-ben volt a III. grammatikai osztálynak tanára és hitelemző. Itt halt meg 1817-ben jún. 4-kén 37 éves korában. Kazinczy az *E. L.* 76. lapján megemlíti, hogy arcképét olajban festve látta Kenderossinél. A költészetben tett próbái a következő apró munkákban jelentek meg: 1. Átilla vitéz és nemes unokáihoz a székely lovas és gyalog ezredekhez 1809. Kolozsvár; 2. Óda, melyet Gyermónostori b. Kemény Ignác Kolozsvármege főispánjának . . . készített 1809. Kolozsvár; 3. Szomorú versek, melyeket Hallierkői gr. Haller Karolina asszonynak, néhai Maros-Némethy gr. Gyulay Ferencz elmaradott özvegyének utolsó tiszteletére . . . készített. Kolozsvár, 1809; 4. Tisztelet-koszorú, melyet Kurbély György veszprémi püspök főpásztori hivatalába teljes hatalmú belépése ünnepén kimutattak a veszprémi kegyes iskolák 1815-ben, Veszprém; 5. Főt. Szmodis János kanonok úrnak . . . 1815, Veszprém; 6. Gyászkoszorú, melyet nagymélt. és főt. Csikmindszenti Mártonfi József úr ő Exc.-jának . . . sírja felibe kívánt függeszteni 1815-ben, Veszprém; 7. Néhai t. Révai Miklósnak halálát kesergő szomorú emlékezel, melyet hozzá viseltetett tiszteletből készített, Pest, é. n.

753. *Kazinczy Honoria* Kazinczy Andrásnak leánya, a kit Nagy Iván id. munkájában nem is említ. Kazinczy Ferencz is két gyermekéről emlékezik a K. Andrásról írt nekrológban, Nagy Iván pedig csak egyet, Istvánt, említi. Férje Karner László, született 1759. okt. 1-jén, consil. 1819-ben, meghalt Ungvárott 1824. júl. 6-kán. L. a *M. P.* 383. l. és a 705. sz. levelet.

325. lap alúl 15. sor: «Mich fuhr ein Schauder an, als ich in der Ungr. Zeitung die Nachricht von der Restauration eures Comitats in dem nehml. Blatt zu sehen bekam, in welchem meine Nachricht über das Absterben des Onkels stand». A M. Kurirnak ugyanazon (1805. febr. 12. (13.) keletű) számában, a melyben Kazinczy András nekrológja megjelent, közöl valaki egy igen dagályos és émelgyós leírást az ungvármegeyi választásról. A közlő nem győzi Luby Károly kir. biztost dicsérni, a választás főeredményét pedig röviden foglalja össze: első alispánná Bánhegyesi Kuhn Imrét, másodikká Pálóczy Horváth Györgyöt, megyei adószedővé Pongrácz Ferenczet választották. Kazinczynak vagy a közlés módja, vagy a megválasztottak személye nem tetszett.

A levél utolsó soraiban említett *Pongrácz* festőt illetőleg minden kutatásom hiába való volt. Ily nevű sárospataki tanárról van tudomásom, de alig hihető, hogy ez, a ki magyar irodalmat tanított, a festéssel is foglalkozott volna.

755. 4. sor: *Jósa Antal*, testvére a Kazinczy István második feleségének, Jósa Máriának, veje Kazinczy Péternek, s több vármegye táblabírája. Kazinczy a Dessewffy József grófhoz 1809. máj. 12-kén írt levelében is emlékezik egy ily nevű férfúrról, a ki «Mádon gr. Szirmaynak egy curiáját adta el 2000 forintban zsidóknak»: de hogy ez-e a kérdéses férfiú, el nem dönthetem.

A következő sorban említett «Lieutenant Wesener»-ről semmi adatom sincs.

756. 8. sor: *Hagara*. Magosligethi Hagara Pál ez időben volt Ugocsamegyének helyettes alispánja.

«Generalis Gróf Zsennyeiné»... Sennyei Imre tábornok 1767-ben kapta a grófságot Mária Teréziától. Meghalt 1774-ben. Első neje b. Palocsay Róza, a második b. Révay Mária volt; ez maradt özvegyen s ettől született Antónia, utóbb csillagkeresztes hölgy, gr. Majláth József cs. és kir. kamarásnak a neje. Gróf Sennyei Imrének másod unokája volt b. Sennyei János cs. és kir. kamarás. A grófnő elhaltával (1820) az általa özvegyi jogon birt. jószágok a bárói ágra szállottak.

Az említett *Kulin József* ügyvéd a kis-faludi tanulmányi alapnak és a diósgyőri korona-uradalmaknak is ügyésze volt. 1805. szept. 1-sején már nem volt életben.

759. *Schraembl Ferencz Antal* özvegyénél nyomtatták a Kis János szóban forgó epistoláját magyarul és németül; ez utóbbi prózai fordítás. Schraembl utóda *Schindelmayer*, a kiről szintén sokszor emlékezik Kazinczy.

Junker rézmetsző (keresztnevét soha sem mondja meg Kazinczy) pozsonyi születésű hazánkfia, a ki Kazinczy képe alá a Terentiusból vett mottót: «placere bonis quam plurimis» metszette. Kazinczy Nagy Sámuel kolozsvári collegiumi tanárról szólván, elmondja, hogy tanítványai «kalligraphiai mustrákat» készítettek a vizsgálatra s ebben oly előmenetelt tévének, hogy ha «a művészi polyhistság veszedelmes útjára nem csapnak által, hazánk nem egyedül a *Juncker* és *Karacs* nevével fog kevélykedhetni». L. az *E. L.* 86. l.

760. 336. lap alúl 9. sor: «Gróf *Illésháznak* írok»... Kazinczy gróf Illésházy Istvánt érti, a ki 1762. ápr. 30-kán született s 1838. júl. 30-kán halt meg. Részt vett az 1790-ki országgyűlésen s 1792-ben cs. és kir. kamarássá lön. 1797-ben a tréncsén-liptómegyei fölkelő nemesség ezredesévé neveztetett, három év mulva pedig ugyan e két vármegye főispánjává. 1801-ben v. b. titkos tanácsos, 1808-ban aranygyapjas vitézzé lön. Nemcsak jó szónok s lelkes hazafi volt, de a szegényeknek bőkezű jóttevőjük is. Az 1825-ki országgyűlés elején kir. főasztalnok lett s az Akadémia egyik nagy alapítója s igazgatótanácsának tagja. L. Nagy I. id. m. V. k. 228. l. Az Illésházyak mindig szerették a műkincseket s könyveket gyűjteni. A szóban levő gróf 1835-ben a M. N. Múzeumnak ajánlkozta gazdag könyv-, kézirat- és térkép-gyűjteményét, a melyet az akkori ör, Horvát István vett át. E gyűjteményben volt a XV. századbéli dubniczi krónika s egy Corvin-codex is, mely utóbbira Veranchich Antal sajátkezűleg jegyezte

fői, hogy az Mátyás király könyvtárából való. Illésházy könyvtárának már a jelen század elején volt katalogusa: *Catalogus bibliothecae Dubnicensis ad exc. familiam comitum Illésházy de eadem pertinentis et provida cura. . .* Steph. I. an. 1806. In ordinem redactae a Georgio Bucszánszky. Két nagy folio-kötet a M. N. Múzeum könyvtárában. Kazinczynak nem volt szüksége, hogy Illésházyinak is írjon gyűjteménye iránt, mert azt a sávospataki főiskola, a melynek Kazinczy az elsőségét adta, szerezte meg 1807-ben. Catalogusát ily czímen készítette el Kazinczy: «*Bibliotheca antiquaria rerum Hungaricarum Francisci Kazinczy, Bibliothecae Collegii Reform. Sáros-Patakiensi illata.*»

337. lap: «*Ismeri e a' Mélt. Úr Lippertnek Dactylithécáját?*» Lippert Fülöp Dániel kérdéses műve ily czímmel jelent meg: «*Dactylithecae universalis signorum exemplis nitidis redditae chilias sive serinium milliarium primum — secundum. Delectis gemmis antiquo opere sculptis plerisque eiusque fere hodie praedicatione et notitia multorum in omni Europa clarissimis exemplo de muscis in massa quadam terrea candida petito expressit, ordinavit, edidit Lippert. Lipsiae, 1755—6.* Két kötet.

762. 2. sor: *Rhédey Ferencznek*, a későbbi bihari alispánnak nagynénjé (apja testvére), Julianna, neje volt Komáromy Györgynek; imen a Rhédeyvel való rokonság.

764. 347. lap alúl 19. sor: «*Mostani magyar olvasásom Gauthier: Utak és utszak építésének módgya.*» E fordítás Kovács Ferencztől való. V. ö: a II. k. 577. lapjával.

767. Fölül 9. sor: «*Rochevoucauld h. mássa.*» . . . A h. valószínűleg *hitelesnek* a rövidítése; de lehet, hogy a *herczeg* szóé.

772. E levél először 1808-ban, a Kazinczytól kiadott «*Magyar régiségek és ritkaságok*» I. kötete 174—178. lapjain jelent meg. L. u. o. Kazinczy észrevételeit a 178—180. lapokon. Az utolsó pontban említett *Baksai Ábrahámra* nézve I. Szinnyei J. id. m. I. k. 372, 373. hasábjait. Kazinczy ezeket írja róla: «*Baksai Ábrahám Titoknokja volt az akkori Késmárki birtokos és Szirádiai Palatinus Laskó Albertnek, 's 1567-ben, tizennyolcz esztendővel későbbben, mint a' mi Ábéczénk megjelent, Krakkóban egy deák nyelven írt, magyar történetekre tartozó, Chronicont nyomtatata, mely Zsámboki által a' Bázselben 1568-ban kiadott Bonfinio Magyarországi Historiája mellé ragasztatott.*» L. u. o. 135. l.

781. 372. lap alúl 10. sor: «*Nem vagyok egészen érdemetlen arra, a' mit felőlen a' *Freimüthige Bemerkungen* eines Ungarn über sein Vaterland írja unodott.*» Erről a műről Kazinczy már a 492. sz. levélben is szólt. Azonban az ehhez csatolt jegyzetben tévesen hivatkoztam egy más hasonló című munkára s tévedésemet itt helyreigazítom. Kazinczy minden valószínűség szerint Glatz Jakab munkájára czéloz, a mely a következő czímmel jelent meg: «*Fr. Bem. eines Ungarn über sein Vaterland. Auf einer Reise durch einige ung. Provinzen. Teutschland, 1799.*» A munka 23 fejezetre van osztva s néhol-néhol éles megfigyelő tehetséggel írja le a szerző a magyar jellemet, vendégszeretetet, nemzeti büszkeséget s a német elleni gyűlöletet. Nagy Gábort azért érdekelhetette kiváltképen e munka, mert első néhány fejezetében leginkább Debreczennel

foglalkozik; de ismerteti Miskolczot is, aztán a Szepeességet, Liptó-, Turóc-, Trencsén- és Nyitra megyét, végre Pozsonynyal foglalkozik s érdekes adatokat mond el a pesti színészetéről is. Melyik pontjára czéloz Kazinczy e munkának: egész bizonyossággal alig állapítható meg: de nagyon valószínű, hogy a következő helyet tartotta szem előtt: «Es ist meine Meynung, dass bey den reformirten Gelehrten in Ungarn wenig oder gar nichts Gutes anzutreffen sey. Man findet unter ihnen manchen gelehrten, geschmackvollen, braven Mann, der der grössten Hochachtung würdig ist, und würden die Mängel, die ich unter ihnen und an ihren Einrichtungen angetroffen und gerügt habe, aus dem Wege geräumt werden: so ist nicht zu zweifeln, dass die Reformirten den Ev. Lutherischen leicht den Vorzug streitig machen und den Sieg davon tragen könnten. . . . Ich verehere unter ihnen viele Männer von Kopf und Herz, und würde mich eines groszen Vergehens schuldig machen, wenn ich alle, ohne Ausnahme, für Menschen hielte. . . . Ist denn (um nur ein einziges Beyspiel anzuführen) Kasinzi [!] nicht auch reformirt?»

373. lap 13. sor: «Sinai hány esztendeig tanított?» Sinay 1760-ban választott tanárnak s tanított 1790-ig, mikor superintendens lón.

A mire Kazinczy a római kalendariumot illetőleg kérte Nagy Gábort, ez utóbbi teljesítette is a kérést, mert a szóban forgó munka előszavában a római kalendariumról nincs semmi említés.

784. 376. lap fölül 4. sor: *Baykor*. Erről a férfiúról Kazinczy több leveleben emlékezik. Baykor ügyvéd volt s mint ilyen jutott Festetich grófhoz, de onnan két-három év mulva megvált. «Ez a sok szép tulajdonságú, sok szép készületű, sok szép tapasztalású ember — írja róla Kazinczy az 1806. decz. 8-kán Sárközyhez intézett levelében — Kassán telepedett meg és magának tekintetet s nevet szerzett.» Baykor beszélt Kazinczynak Festetich Györgyről és Széchenyi Ferenczről oly dolgokat, a melyek megingatták Kazinczy bizalmát az ő emberi nagyságukban. Egy későbbi (kelet nélküli) levelében azt mondja Baykorról Kazinczy, hogy az «meg akarja mindég ölni a maga ellenkezőjét».

377. lap. alúl 16. sor: «*Haykul* Bécsi Nyomató.» *Haykul Antal* erdélyi oláh családból származott és szakadt Bécsbe; ez ideált nyert királyi szabadalmat a nyomtatásra. Innentől fogva számtalan levélben találkozunk vele. Kazinczyt sokáig hitegette fordításainak kinyomásával. Márton István tanár ajánlotta Haykult Kazinczynak, a ki sokszor egészen elkeseredve panaszkodott a nyomdász halogatásáról barátainak. «Gazabbúl még Kiss István sem csalt meg» — írja róla Dessewffy J.-nek 1811. jan. 17-kén kelt levelében.

380. lap 2. sor: «Csóri scénám elfelejthetetlen és papirosra van léve». Nem tudtam ráakadni, hol mondja el «csóri scénáját» Kazinczy, de apró följegyzései közt találtam ehhez hasonlóra, a mikor őt félreismerték. Ez 1802. márcz. 24-kén történt Margittán. Talán nem érdektelen ennek a leírását ideiktatnom. «Hogy az itt (t. i. Margittán) tartatni szokott híres marhavásárt lássam, — így beszél Kazinczy e kalandját — ide jövék. Egy órával naplemente előtt kiindultam a város felett lévő magas partra, látni akarván azt a hegyet, a hol a szegény nagyatyámmal gyermek koromban szüreteltem; és a hol 30 esztendő óta nem valék. Fellépvén az első bércze, s nem távol a másikat látván magam előtt, tovább haladtam, s a Calvária erányában a két bércz közt egy gubás

ember jött szembe velem. Megszóltám, ha tud-e magyarul? — Tud. — Mi helyek látszanak amott? — Micske, Terebes, s ím itt pedig Ábrány. — Hát Tóti hol van? — Nem látszik a hegy miatt. — Kié az a borház? — A grófnéé. — Meglátszik-e ide a Fogas-hegy? — Én onnan jövök, etc. etc. — Megáldja Isten kendet. — Áldja meg Isten az urat is! — Alig megy tíz lépést, visszafordul. Bár csak az úr valami jót hozna nekünk! «Hát? tán ugyan garabonczás deáknak néz kend engem?» — Hallgat s elszégyenli magát. De mit? — Felbátorodik. Nem bánám én, akármit, csak valami *jót*»

«Ez a jámbor szőlőműves meg nem foghatta az öltözetemből s kérdéseimből, mi ember lehetek. Vállaimról az iszonyú szélben egy szürke posztó, katonaszabású köpenyeg repdesett, a fejemen egy ponceau-szín posztó kucsmá volt, lobogó tetővel s asztrakán prémmel; — a csizmám a lábam élén összefűzött kordován stíbleske volt. — Kérdéseim idegennek mutattak és mégis azt jelentték, hogy a localitásról tudok holmit. Elváltunk egymástól, s úgy tartom, mind a ketten neveltünk abentheuerünk felett.» A m. tud. Akad. könyvtárában: M. brod. 4. r. 181. sz.

785. A Révaitól vitatott *Gyöngyös* folyó (helyesebben: *patak*) nevét Kazinczy csakugyan ily értelemben javította ki a Sylvesterhez írt előszavában, a hol a kérdéses sorok így fordulnak elő: «Nádasdy kedvelte a tudományokat s azon szigetben, *mellyet közel a' Városhoz két folyó' a' Rába és a' Gyöngyös körülölel, téglából Oskolaházat építtetett*».

789. Két ismeretlen férfúról emlékezik e levelében Kazinczy. Az egyik *Riethaller Mátyás* nagyváradi kanonok, Bars megye törvényszéki ülnöke, a püspöki lyceum prodirectora s egyszermind censor. Censori jelentéseit l. Bayer J. id. m. II. k. 362., 308., 310. l. — A másik *Cziráky Antal* gr. aransarkantyús vitéz, cs. és kir. kamarás. Született 1772. szept. 8-kán, meghalt 1852. febr. 22-kén. L. Szinnyei J. id. m. II. k. 526., 527. h.

790. A pályabírák közt említi Prónay *Bátorit* is, a kiről azt mondja, hogy «debreczeni nevelés». Ez valószínűen *Báthory Gábor*, a ki Solton született 1755. jan. 26-án s jó részt a debreczeni főiskolában tanult. L. bővebben Szinnyei J. id. m. I. 666—669. h.

795. 4. sor: «Az Orth. Cracoviensisbe rölham ki mondott *vélekedés*... A Krakkai ABC. előszavában így ír Kazinczy: «Originálját (a Krakói Abc-nek) látni nem volt alkalmatosságom. Párját egygy szeretetre-méltó ifjú barátomnak köszönhetem, Kis-Csoltói Ragályi Tamás Úrnak, a' tavaly meghalálozott Borsod. Várm. Elsőbb Vice-Ispán és Kir. Consiliárius Ragályi József Ur fijának, kinek nevét — gyönyörködve hirdetem azt előre — literatúrai dolgozások fogják nemesíteni. Ez a' tekintetel-érdemlő barátom az egész kis munkát a' halhatatlan nevű Széchenyi Bibliothecájából vette-ki kérésemre, s diplomatiái hűséggel másolta-le az első betűn kezdvén az utolsóig, s ez által abba a' karba tett, hogy a' munkát minden változtatás nélkül adhatom Olvasóimnak».

796. 403. lap 1. sor: «*Dobozy Mihály, Mihályné*...» Dobozy Mihály Biharvármegye szolgabírája volt ez időtt. Neje Csanádi Teréz.

801. 407. lap alúl 15. sor: «Nemzetünk historiájának egy régi löredéke Pray és Deguignes (Ázsiai dolgok) szerint». Kazinczy Pray Györgynek minden valószínűség szerint az «Annales veteres Hunnorum, Avarum et Hungarorum ab anno a. n. Chr. CCX. ad an. CMXCVII.» cz. munkájára czéloz, a mely Bécsben, 1761-ben jelent meg. — Deguignes Józsefnek szóban levő műve Párisban, 1756—1758-ban jelent meg ily czímmel: »Histoire générale des Huns, des Turcs, des Mogols et des autres Tartares occidentaux ... avant et depuis-Jésus Chr. jusqu'à présent». Német fordítása Dähmertől való. 1770—1.

804. E levelet, véleményem szerint, Péchy Imréhez írta Kazinczy, azért közöltem a szövegben ily czímmel. Mind a levél hangja, mind tárgya, hogy őt hívják fel mintegy bírónak a család dolgában, arra mutat, hogy e czím nélküli levél Péchy Imrének szült. A 812. sz. levélben azt írja Kazinczy, hogy «Bátyám, Péchy Imre, közbe vetette magát», később pedig, hogy Szentgyörgyi a mellékelt levelet adja át Péchynek, mert az «házi dolgait illeti és még gyűlésig kell vennie». Az idő távolsága miatt nem állítható bizonyosan, hogy ez a levél lett volna a 812. számúnak melléklete (ez aug. 17-kén, a 812. számú pedig szept. 5-kén kelt): de annyi igenis, hogy e, csak Péchy előtt ismeretes dolgokat tárgyzó levél egyenesen hozzá is volt küldve.

413. lap fölül 5. sor: *Horváthné és Gr. Schmidegg*. Az elsón talán Horváth Lászlónól érti, a kinek férjéről a 707. sz. levélben tesz említést. A másodikon valószínűleg gr. Schmidegg Ferenczet, a kivől a Dessewffy Józsefnek 1808. márcz. 12-én írt levelében s máshol is emlékezik. 1811-ben arra kéri Dessewffyt, hogy szólítsa fel Schmidegget, vállalja az el a követséget. Szül. 1763. szept. 12-kén. L. a *M. P.* 395. l.

808. Főntebb, a 626. sz. levél jegyzetében már kiigazítottam tévedésemet, hogy e levelet az 1805-ben írottak közé soroztam: de itt újra szükségesnek tartom megjegyezni s kérni a kutatót, hogy e levelet vagy a 626. számú előtt, vagy pedig a 610. számú után olvassa; amaz felelet erre a levélre, emez pedig chronologiai sorrendben előzi azt meg.

809. A levélben említett főispán gr. *Tholdy Zsigmond* cs. és kir. kamarás. Nagy I. szerint a nagyszalontai Tholdy-családból származott s a grófságot 1755-ben kapta a család Mária Teréziától. Nagy I. megjegyzi, hogy még 1794-ben élt. Látni való, hogy még 1805-ben is életben volt s csak a következő évben halt meg.

810. 421. lap alúl 4. sor: «Meine Anzeige wegen Daykas Gedichten in der ung. Zeitung hat einen seiner Conscholaren bewogen, mir biogr. Nachrichten zuzuschicken...» A szóban levő tudósítás megjelent a Magyar Kurir 1805. júl. 23-ki (7.) számában «Tudósítás Ujhelyi Dayka Gábornak kiadandó versei felől» czímmel.

813. 426. lap. 4. sor: «Kövér Rubennek ott lakó testvére». *Kövér Gábor* nevű megyei főadószedő élt ez időtt Közép-Szolnok vármegyében s így minden valószínűség szerint reá czéloz Kazinczy. Hogy Rubennek testvére volt-e: azt szintén csak ebből következtethetjük. Nagy I. id. m. VI. k. 454. lapján azt mondja, hogy ez a Kövér család a takta-kenézi előnevet használta s épen Gábor

1815-ben volt megyei pénztárnok. Látni való, hogy már tíz évvel előbb is az volt.

815. A Kis János munkája mellett megdicséرت *Pánczél Pál* (nem István) műve «A magyar nyelvnek állapotjáról, kimíveltetése módjairól, eszközeiről» cízzel 1806-ban jelent meg. Ismeretes egy másik műve is: «*Mathematica geographia*, vagyis a mérés tudománya szerint a föld golyóösszetételére vezető tudománynak summája», melyet szerzője még 1781-ben írt, de nyomtatásban csak 1820-ban jelent meg Kolozsvárott.

Pucz Antal előbb nagy-bajesi, később ballonyi plébánus munkái: 1. A vallás győzedelme a mai hitetlenek és új bölcsek ellen. Egy igen hasznos könyvecske. Irta frantzia nyelven Lancelin. Fordította németből P. A. Komárom, 1797. — 2. A Teremtőnek esmérete és szeretete a teremtmények vizsgálásából. Magyarázta. P. A. Pest, 1807. — 3. A keresztes hadaknak rövid leírása. Az olvasást kedvelők számára magyarázta P. A. Pest, 1811. — 4. Értekezés a ragadó nyavalyákról, azoktól való őrizkedésről. Pest, 1816. — 5. Aesthetika, vagy is a szép tudományoknak Theoriája. Irta Eberhard G. A. Magyarázta. P. A. Pest, 1817. — 6. Tavasz virágok. Kiadta P. A. Pest, 1818. — 7. A babonának és az ő sokféle nemeinek rövid előadása. A tudatlanok tanítására és a félelmények megnyugtására. Közrebocsátotta P. A. Esztergom, 1822. — 8. Értekezés a nemzeti nyelv tökéletesítése és terjesztése módjairól. Esztergom, 1824. — 9. Értekezés az ördögösségről. Irta deák nyelven Riegger Pál József. Magyarázta P. A. Pest, 1820. Dolgozott a *Flórába* is, ide írta «Hiero syrakusai király történetei» című művét. — 10. Nyári rózsák. Pest, 1823. — 11. Őszi gyümölcsök. Közrebocsátotta P. A. Esztergom, 1827.

816. Kis János levele végén két orvosról emlékezik: *Beer* bécsi és *Zsoldos* magyar orvosról. Az elsőre nézve Kis J. Emlékezéseiben (448. l.) ezeket olvasuk: «Elsőben Pápan orvos doktor Zsoldos barátomnál, azután ennek tanácsára Pesten az idősb Szombathy doktornál s utóbb Bécsben az akkor leghíresebb szemorvosnál, Beernél kerestem orvoslást. Orvosságot sehol sem találtam, de Beer, miután szemeimet több ízben sokáig huzamosan nézte s vizsgálta, azt a magában csekély, de reám nézve mégis vigasztaló nyilatkozást tevő, hogy mennyire tudománya szerint bajomról ítélhet, a vakságtól megmenekedhetem, ha szemeimet kémélemdem».

Zsoldos János született Köveskálón (Zalam.) 1767. máj. 2-kán. Iskoláit 1778-ban kezdte Alsó-Öcsön, honnét a következő évben Sopronba ment, 1781-ben pedig a debreczeni collegiumba. Iskolái végeztével Halason volt 1790—2-ig tanító, ekkor Németségba ment, Jenába, s innen 1794-ben több német város látogatására indult s 1795-ben avatták orvos-túdorrá. 1796-ban Pápan telepedett le s harminczhat évig élt ott, 1830. júniusában a pesti egyetem tagjává választott. Kis János még tanulókorában ismerkedett meg vele s mikor Nemes-Dömölkön volt, gyakran meglátogatták egymást. L. Kis J. Emlékezései, 139., 413. l. Zsoldos 1823-ban Veszprém megye első főorvosává választott. Művei: 1. Asszony orvos, melyben a szüzeknek, a házas... asszonyoknak nyavalyáik adattatnak elő. Győr, 1802. — 2. Diætika vagy az egészséget fentartó és a betegségtől tartóztató rendszabások. Győr, 1814. — 3. Historia corticis Rhus Cotini cum

observationibus clinicis praemio coronatis. Jaurini, 1815. E munkájával 100 arany jutalmat nyert. -- 4. Constitutio rei sanitatis in Hungaria partibusque adnexis. Papae, 1819. -- 5. Choleráról. Győr, 1831.

817. 435. lap fölül 2. sor: «Schulz, . . . németre fordította ezt a' munkát» (Rocheffoucauld gnómáit). Ily czím alatt jelent meg: «Sätze aus d. höhern Welt- und Menschenkunde. Französisch u. deutsch v. Fr. Schulz». Berlin, 1790.

2. kikezdés: «Sylvesternek Grammaticáját 's Dayka Gábornak verseit nyomtattatom. Mind a kettőt ismerheted a' *minapi újságlevelekből*». Az elsőről szóló tudósítás a M. Kurír 1805. júl. 19-ki (II. 6.), a másodikról való pedig ugyanott a következő számban jelent meg.

818. 437. lap 3. sor: «Egy más könyvet sub titulo *Multságok* küldhetne». Csizmazia Somogyi Sándornak ez időben jelent meg idézett művéből az 1. füzet. Több nem is jelent meg. Pest, 1805. Nyomtatta Landerer.

824. 449. lap alúl 9. sor: «A' halotti Medenczéknek . . . egész gyűjteményét adta ki *Hamilton* Nápolyban». Hamilton Vilmos (1730--1803) «Antiquités étrusques, grecques et romaines» című művét 1766--67-ben adta ki Nápolyban négy kötetben, s úgy hiszem, ezt érti Kazinczy a gyűjteményen.

450. lap alúl 4. sor: «Aradi Versgvártó». . . Talán fölösleges is megemlíteni, hogy Kazinczy Perecsényi Nagy Lászlóra czéloz az idézett kifejezéssel.

826. *Fridvalszky János* született 1740. decz. 13-kán Zólyomban, meghalt 1784-ben. Tizenhat éves korában lépett a jezsuita szerzetbe s tanulmányai végzetével a kolozsvári főiskolában a mennyiségtan tanára lett, később pedig szepesi kanonok és lipótmegyei főesperes, egyszersmind az ítélő tábla ülnöke. Midőn a szerzet eltöröltetett, Fridvalszkynak a királynő 200 frt évi nyugdíjat engedett. Munkái: 1. Mineralogia Magni Principatus Transsylvaniae, seu metalla, semi-metalla, sulphura, lapides et aquae; Claudiopoli, 1767. -- 2. Inscriptiones romano-transylvanicae. Claudiopoli, 1767. -- 3. Dissertatio de skumpia seu cotino planta coriaria (rhus cotinus Linnæi) cum diversis experimentis in M. Principatu Transsylvaniae institutis; Claudiopoli, 1773. -- 4. Reges Ungariae Mariani ex antiquis diplomatis aliisque mss. conscripti; Viennae, 1775. -- 5. Ode in Carolum e com. Pálffy; Leutschoviae, 1779. -- 6. Supellex concionatoria in festa Deiparae Virginis et angelorum. Leutschoviae et Cassoviae, 1781.

827. E levél tévedésből került mostani helyére. Nem 1805. okt. 14-kén, hanem 1804-ben kelt s így a 698. sz. levél után kellett volna következnie.

830. Sárközy István a Széchenyi Ferencz gr. főispánságával elégedetlen levén: nem valószínűtlen, hogy szóban forgó munkáját részben ő ellene is írta, mely azonban nem jelenhetett meg nyomtatásban.

459. lap alúl 13. sor: «Én nyomtattam ki az *Haza öröm napját* (vagy mi neve?) installatiókkor». Csokonai kérdéses műve «A haza templomának örömnapja» cízzel Pécsen, 1798-ban jelent meg. «Szerzettett nagymélt. gr. Széchenyi F. Ö. Exc.-jának a Nagy Somogy Vármegye Főispányi székébe Jul. 4. napján 1798. lett béiktatására».

835. E levélnek kézírata elveszvén a nyomdában: néhány felőlőbb hibáját a szövegnek Ferenczi Zoltán Úr szivességéből itt kell helyreigazítanunk.

465. lap 4. sor: *vagyok* helyett: *vágyok*.

466. lap alúl a 7. sor, onnan: *legalább* — egész addig: nachsagen idézőjel közé teendő.

467. lap fölül 1. sor: *nagyságút* helyett: *nagyságú fát*.

U. o. » 2. sor: *lombjainak* » : *lombjának*.

U. o. A kikezdés 2. sorában a gyűjtőjel nagy betűvel kezdődik.

U. o. alúl 8. sor: *in Stahrembergischen Freyhaus* helyett: *im* Stahr. *Dreyhaus*.

468. lap 1. sor: «*Somlyai kedves lyányka*». Kazinczy valószínűleg *Szentmarjay Terézt* érti, a kit Cserey leveleinek földadására és kiváltására Somlyón fölkért, mint írja: «az illetén meg nem romlott szelidség mások ingerléséből se vetemedhetik alacsony barátságatalanságra». L. Cserey F. 1806. jan. 20-kán Kazinczyhoz írt levelét. A 847. sz. levélben azt írja Kazinczy, hogy «bezzeg tetszett a Somlyai Kisasszonyka Krompélyá»: itt valószínűleg újra Szentmarjay Terézre czéloz.

836. 469. lap fölül 2. sor: Senator *Simonfi*. Kazinczy kétség kívül *Simonffy Sámuel* debreczeni senatort, később főbíró-t érti, a ki 1754. okt. 12-kén született Debreczenben. Apja, Simonffy István esküdt, anyja Kőrösi Borbély Zsuzsánna volt. Simonffy Sámuel 21 éves korában már ügyvédi diplomát nyert s mint expeditor és acturius kezdett szolgálni s mint ilyen «mind pontosságának, mind nagyobbakra is alkalmas voltának számtalan próbáit mutatván: megegyentették és megrövidítették az ő útát ezen n. város nagytekintetű vénei senatori közé való belépésre, midőn életének még csak 34. esztendeje attól távol járna». Később a debreczeni egyháznak és főiskolának curatora, majd városi levéltárnok lón s mint ilyen igen hasznos szolgálato-kat tett a közönségnek. 1809-ben a debreczeni fölkelő sereg ezredesévé neveztetett ki, 1811-ben pedig Debreczen főbírájává választották. Meghalt 1821. márcz. 27-én. L. Nagy I. id. m. X. k. 199. l. és Szoboszlai Pap Istvánnak ily című beszédét: «Halotti elmélkedés, melyet . . . Német-ujfalui Simonffy Sámuel . . . utolsó tisztességének megadására készített». Debreczen, 1821. 4-o.

469. lap alúl 16. sor: «Itt megszóllala *Kende*». Kölcsei Kende Pál, a ki előbb mint al-, aztán mint főszolgabíró, majd mint alispán szolgált Szatmárme-gyében. A M. Kurir egyik számában följegyezve látható, hogy Fischer István püspököt Szatmárra érkezésekor egy szép beszéddel üdvözölte.

837. Két ismeretlen férfiú nevét találjuk e levél elején: Szénásiét és Esz-terházyét. Az első *Szénási József* lehet, a ki Dobokamegyében «rectificator com-missarius» czímmel van bejegyezve a schematismusban. A másik gr. *Eszterházy Mihály*, az erdélyi cancellariánál fogalmazó.

472. lap fölül 2. sor: «A' Kalocsai érsek». Ez időben a kalocsai érsek gr. Kollonics László volt.

Zejk. Szegedi és *Benyovszki*. Az első Zejkfalvi Zejk János, a második Szegedi Ignác al-szolgabíró Küküllő megyében, a harmadik Benyovszky Mihály consiliarius és udvari referendarius.

473. lap alúl 4. sor: «A' Pap Cserey». Nagyajtai Cserey József előbb jezsuita, később világi pap, tanár, azután marosvásárhelyi plebános, 1794 – 1815-ig gyulafehérvári kanonok. L. Szinyei J. id. m. II. k. 290, 291. li.

842. 479. lap felül 11. sor: «Nagy gyönyörűséggel hallgatták . . . a' *Zilahí kis Papirius* dictióját»: ifjabb Wesselényi Miklósnak egy beszédét, a melyet a Zilahon összegyűlt megyei rendek előtt mondott. Wesselényi Miklós báró egyik későbbi (1806-ki) levelében szó szerint van idézve.

848. 488. lap fölül 11. sor: «Ha a' *Frankreich* az Urnál olvasatlanúl hever, méltóztassék kiküldeni». Kazinczy a «*Frankreich im Jahr 1795—1803, aus den Briefen deutscher Männer in Paris*» czímű, Altonában megjelenő füzetes vállalatra czéloz.

850. 492. lap 13. sor: «*Tőkés* Uram». . . *Tőkés Mihály* Pataki Mózes előtt volt nevelője ifj. Wesselényi Miklós bárónak. «Az vala szándéka (t. i. id. Wesselényinek) — olvassuk az *E. L.* 321. lapján — hogy fiát cz (*Tőkés*) vezérelje keresztül minden iskoláin, s ezt idővel ez és maga ő vezessék ki a külföldre. Hogy a czél elérthessék, előbb a nevelőt küldé utazni Német- és Franciaországba; de midőn *Tőkés* onnan 1808-ban visszajöve, a szándék változást szenvedé s helyébe Pataki Mózes úr lépett.»

852. *Hasslingerről* emlékezik Kazinczy e levelében. *Hasslinger István András* udvari agens, ezen kívül Varasd- és Szerémsmegyék táblabírája volt.

853. Toldy és Bajza e levélnek keltét nem tudták megállapítani. Szentgyörgyinek a 718. sz. alatti levelében e sorok olvashatók: «Még ilyen tanúlt Grammatikus állítására sem hiszem, hogy a Mélt. Asszony karjai tsak a *Hajlékokban* fájnának; fájnak biz azoknak *hajlasi* még a szabad levegőnn is». Ez a mondat ad kulcsot e levél keltének elgázításához. Kazinczy azt írja ugyanis, hogy: «A *hajlék* és *hajlás* eránt nem villongok». Ez a levél tehát a 718. számú levélre adott válasz s így mindenesetre Csokonai halála után, még 1805. februárjában kelt.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

A számok a lap számaint mutatják. A csillagos számok azon lapokat jelölik, a melyeken az illető névről vagy tárgyról a jegyzetben némi felvilágosítás olvasható.

- Ábrahám József. 500.
Addison. 515.
Adelung. 254.
Almásy Pál. 29. 506.*
Ámor mártírja szerelmei. 96. 513.*
Anakreon. 22. 23. 33. 106. 119. 505.
Ányos Pál. 38. 57.
Apponyi. 452.
Aranka György. 40. 63. 69. 71. 79.
95. 252. 272. 274. 537. 538.
Asbóth András. 66. 514.*
Asbóth János. 109. 121. 141. 185. 514.
Atala (Bozóky István fordítása). 502.
529.
Bacsányi János. 79. 190. 275.
Bajza József. 494. 524. 525. 536. 552.
Baksai Ábrahám. 362. 545.*
Balás (Károly?). 40. 509.*
Balassa Bálint. 504.
Balde Jakab. 48. 510.*
Ballagi Géza. 507. 510. 511. 526. 536.
Balog Péter. 471. 474.
Bánffy Dénes gr. 79.
Bánffy György. 482.
Bánffy József b. 79.
Baranyi József. 200. 209. 310. 403.
530. 541.
Barczay Ábrahám. 1. 7. 502.
Barczafalvi Szabó Dávid. 172.
Bárczay Ferencz. 83. 506.
Bárczayné. 27.
Bárdossy János. 17. 454. 504.
Barkassi Ádám. 275. 536.
Barkó Vince. 342. 353.
Barkóczy Ferencz gr. 243. 472. 489.
Báróczy Sándor. 30. 31. 74. 160. 177.
238. 240. 275. 304. 377. 386. 390.
418.
Baróti Szabó Dávid. 5. 10. 20. 39.
56. 58. 102. 106. 123. 143. 306.
319. 511. 523.
Bartsch Ádám. 24. 505.*
Basedow. 153.
Bata (Batta?). 84. 518.
Báthori Gábor. 394. 512. 547.
Báthory Zsófia II. Rákóczy Györgyné.
183.
Batízi András. 361. 362.
Batteux Károly. 22. 33. 505.
Batthyány Lajos hg. 162.
Batthyány Miksa gr. 335.

- Bay Ferencz. 162. 418.
 Bay István. 40. 508.* 520.
 Bayer József. 500. 502. 508. 547.
 Baykor ügyvéd. 376. 379. 546.*
 Beer bécsi szemorvos. 433. 549.
 Beke Farkas dr. 121. 525.
 Belnay György. 75. 198. 529.
 Bél Károly. 68.
 Benedek Mihály. 508.
 Benkő Ferencz. 63. 69.
 Benyovszky Mihály. 473. 551.
 Beöthy László. 107. 116. 531.
 Beöthy Zsolt. 511.
 Bercsényi Miklós. 183.
 Bereczk György. 196.
 Beregi M. János. 207. 531.
 Bernadotte. 472.
 Bernáth Gedeon. 84. 166. 519.*
 Bernáth József. 87. 519.*
 Bersina von Siegenthal Henrik. 203.
 530.*
 Bertuch F. I. 350. 542.
 Berzeviczy Gergely. 17. 165. 504.
 Berzeviczy Pál. 68. 515.*
 Bercsenyi Dániel. 43. 47. 57. 509.
 Berzi Mihály. 198. 529.*
 Besenyői Jakab. 504.
 Bessenyei György. 7. 55. 304. 502.
 508. 511.
 Bethlen Imre. 79.
 Beza Theodorus. 81.
 Bezerédy Ignác. 469. 471.
 Binz bécsi antiquár. 68. 135.
 Birsí Ferencz. 102. 523.
 Bodmer. 515.
 Bodó Lajos. 506.
 Boér János. 277.
 Boér Sándor. 63.
 Bogáti Fazekas Miklós. 504.
 Bónis Ferencz. 84. 87.
 Bossányi Ferencz. 532.
 Bozóky Alajos. 503. 523.
 Bozóky István. 49. 96. 502. 522. 529.
 Bőjthe Ödön. 517.
 Bölöni László. 540.
 Böszörményi Pál. 493.
 Bréa. 329.
 Brunsvik Antal gr. 515.
 Brunsvik Henriette gr. Chotek Her-
 manné. 68. 515.
 Brunsvik Josefín gr. Deymné. 68. 515.
 Brunsvik József. gr. 469. 471. 515.
 Brunsvik Júlia b. Forray Andrásné.
 515.
 Buczászky György. 545.
 Buczy Emíl. 299. 301. 319. 322. 323.
 440. 450. 461. 541.
 Budai Ezsaiás. 6. 196. 207. 279. 284.
 297. 307. 502.
 Buday László. 116. 524.
 Büki József (Felső-Pulyai—). 209. 531.
 Bürger. 47. 173. 254. 302. 322. 354.
 434.
 Campe. 198. 506.
 Camper. 513.
 Catullus. 504.
 Chateaubriand. 502.
 Chodowiecki Dániel. 33.
 Chotek gr. 515.
 Cicero. 49. 58. 103. 124. 434. 502. 503.
 Colardeau. 19.
 Collin. 152.
 Conrád András. 537.
 Cornelius Nepos. 49.
 Cornides Dániel. 37. 493.
 Cosway. 434.
 Csáky Imre gr. 480.
 Csanádi István. 211. 532.
 Csapodi István. 497.
 Császár József. 230. 279. 534.*
 Cseh-Szombati József. 61. 512.* 549.
 Csehy István. 501.
 Csehy József. 1. 2. 8. 46. 57. 59. 80.
 92. 102. 105. 114. 162. 164. 179.
 188. 192. 203. 220. 264. 306. 346.
 374. 378. 388. 399. 410. 415. 456.
 477. 499.* 510.
 Csehy László. 3. 501.
 Csengeri András. 504.
 Csépan István. 19. 504.
 Csepcsányi Gábor. 2. 500.*
 Cserey Farkás idősb. 316. 331. 542.*
 Cserey Farkas ifjabb. 79. 276. 282.

296. 301. 312. 314. 322. 330. 334. Degen János Frigyes. 19. 505.
 342. 347. 352. 353. 356. 365. 370. Deguignes József. 407. 548.
 377. 387. 399. 401. 404. 409. 419. Dési Sándor. 321. 324. 543.
 425. 439. 445. 448. 452. 460. 465. Desoardo. 68.
 476. 482. 486. 496. 507. 539.* 541. Dessewffy József gr. 162. 327. 334.
 Cserey József. 473. 551.* 337. 378. 444. 474. 503. 508. 548.
 Cservenka kapitány. 352. Dessewffy Sámuel gr. 162.
 Csiszár Sámuel. 535. D'Etoile Maximilian gr. 211. 244. 274.
 Csizmazia Somogyi Sándor. 550. 282.
 Csóka János. 87. 144. 519.* 520. Dévai Bíró Mátyás. 362. 373. 384.
 Csokonai Mihály. 12. 22. 23. 26. 27. Deym gr. 515.
 32. 37. 42. 74. 79. 87. 93. 95. 130. Dobozy Lajos. 311. 403. 541.*
 163. 170. 178. 185. 191. 199. 200. Dobozy Mihály. 215. 216. 402. 403.
 204. 211. 215. 221. 222. 234. 249. 425. 532.* 547.
 257. 260. 263. 265. 269. 275. 278. Dobsa Ferencz. 165. 513.
 280. 282. 284. 287. 288. 295. 297. Domby Márton. 260. 537.
 298. 301. 308. 311. 315. 317. 322. Domokos Lajos. 85. 172. 310.
 330. 334. 347. 348. 353. 364. 371. Domokos Lőrincz. 107.
 372. 376. 387. 388. 399. 401. 410. Döbrentei Gábor. 230. 271. 516. 534.
 441. 444. 445. 449. 459. 460. 494. 540.
 495. 504. 505. 509. 527. 537. 550. Döme Károly. 5. 23. 27. 37. 45. 46. 79.
 552. 166.
 — — Dayka műveinek bírálata. Dörner. 23.
 11—22. Dugonics András. 6. 46. 79. 106. 166.
 Czetter Sámuel. 510. 522. 172. 264.
 Czika Sándor. 64. 65. 514.* Duka generalis. 475.
 Czikó Mihály. 488. Édes Gergely. 81. 92. 102. 106. 112.
 Czinderyné. 202. 117. 124. 125. 144. 145. 150. 521.
 Cziráky Antal gr. 391. 547. Eggenberger. 5. 6. 196. 366. 372. 373.
 Czirjék Mihály. 1. 19. 391. 402. 408. 410. 502.
 Damm. 198. 228. Elekes János. 324. 541. 543.*
 Danielik-féle életrajz-gyűjtemény. 502. Elisa. 198. 529.
 503. 506. 524. Ember Pál. 308.
 Dante. 468. Endrődi János. 7.
 Darvas Ferencz. 170. 217. 223. 408. Engel János. 70. 74.
 Davoust generalis. 472. Erdősi I. *Sylvester* alatt.
 Dayka Gábor. 11. 23. 24. 33. 42. 44. Erős Gábor. 189. 528.*
 58. 202. 326. 323. 334. 376. 407. Eschenburg. 22. 23. 505.
 421. 423. 435. 437. 443. 446. 450. Eszterházy Ferencz gr. 62. 67.
 451. 455. 458. 483. 504. 523. 543. Eszterházy Mihály gr. 471. 473. 489.
 550. 551.
 — — műveinek bírálata. 11—22. Eszterházy Pál gr. 221.
 Deáky Antal. 541. Fábich József. 123. 485.
 Debreczeni grammatika. 10. 172. 181. Fábrius András. 66.
 222. 310. 378. 386. Fábry Gergely. 515.
 Decsy Sámuel. 92. 107. 521. 523. Fábry Pál. 74. 122. 446. 474. 515.*

- Farkas János. 65. 514.*
 Fáy Ábrahám. 61. 86. 519.*
 Fazekas István. 90. 133. 519.
 Fazekas Mihály. 260. 265. 278. 280.
 288. 323. 372. 391. 414. 423. 489.
 Fejér György. 79.
 Fekete János generalis. 349.
 Félegyházi Tamás. 504.
 Ferdinánd főherceg. 105. 489.
 Ferencz császár és király. 18. 468.
 472. 475. 487. 491.
 Ferenczi Zoltán. 550.
 Fessler. 165. 169. 193. 527. 528.
 Festetics György gr. 42. 55. 79. 111.
 201. 509. 546.
 Festetics Lajos gr. 201.
 Festetics László gr. 9. 201.
 Fielding. 289. 540.
 Fischer István b. 523. 551.
 Forró Pál. 178. 186. 190. 196. 527.
 Földi János. 33. 166. 200. 386. 387.
 484. 515.
 Frankreich. 488. 552.
 Fráter Antalné. 213.
 Fráter György. 277. 321.
 Fráter Pál. 26. 216. 321. 505.* 524.
 Freimüthige Bemerkungen. 372. 545.*
 Fried Sámuel. 40. 83. 165. 240. 293.
 493. 508.*
 Fridvalszky János. 452. 550.*
 Fülöp János. 170. 201. 223.
 Fűsüs János. 207. 531.
Galgóczi (Antal?). 87. 519.*
 Gáty István. 454.
 Géczy András. 72. 515.*
 Gedő József. 252. 536.*
 Geizler (József?) b. 229. 230. 424.
 488. 534.
 Geizler Mihály. 534.
 Geleji Katona István. 102. 504.
 Gellert. 515.
 Gencsy Lajos. 89. 520.*
 Géresi Kálmán. 502. 530.
 Gessner Salamon. 15. 24. 54. 175.
 505. 506.
 Gibbon. 68.
 Glatz Jakab. 372. 545.
 Gleim. 22. 33. 505.
 Goecking. 76.
 Goethe. 152. 162. 256. 376. 387. 434. 446.
 Gottlieb Antal. 257. 537.*
 Gönczi. 452.
 Görög Demeter. 27. 386. 506.
 Gruber Károly. 275.
 Grüner. 505.
 Guarini. 16.
 Gulácsiné. 264.
 Gusztáv svéd király. 153. 159.
 Gvadányi József gr. 1. 228. 347. 533.
 Gyarmathi János. 102. 387.
 Gyöngyösi István. 275.
 Gyöngyösi János. 6. 55. 62. 63. 92.
 102. 208. 275. 304. 310. 387.
 Gyulai Ignác gr. 472.
Hafiz. 22. 202.
 Hagara Pál. 329. 544.
 Habóthy István. 272.
 Hajnóczy József. 36. 519.
 Halicius Mihály. 196.
 Haller Albert. 52. 333.
 Haller József gr. 469.
 Haller Pál. 107.
 Halmágyi László. 341.
 Halny (László?). 288. 289. 295. 540.
 Hamilton Vilmos. 449. 550.
 Harsányi István. 8. 503.
 Hartleben. 6. 356. 358. 376. 389. 392.
 407. 431. 446.
 Hasslinger István András. 493. 552.
 Haykul Antal. 377. 393. 546.*
 Hegedűs Sámuel. 535.
 Herder. 48. 466.
 Hertelendy Gábor. 196. 203. 528.*
 Hesiodus. 82. 119.
 Hirgeist Ferencz. 401. 522.
 Hirgeist Ninon b. Prónay Simonné.
 97. 522.
 Homeros. 94.
 Horányi Elek. 186.
 Horatius. 8. 9. 11. 29. 48. 92. 93. 112.
 118. 125. 126. 162. 199. 208. 268.
 288. 304. 309. 450.

- Horvát István. 183. 537. 544.
 Horváth Ádám. 79. 444. 459. 484. 512.
 Horváth György (Pálóczi—). 543.
 Horváth (László ?). 236. 413. 535. 548.
 Hölty. 446.
 Huber. 15.

 Ibrányi Antal. 117. 525.*
 Ibrányi Farkas. 87. 519.*
 Ibrányi Miklós. 217. 444. 532.*
 Iházi Imre. 2. 499. 500.*
 Illésházy István gr. 336. 471. 487.
 549.*
 Illosvay Krisztina l. *Sárosyné* alatt.
 Illosvay László. 418.
 Institutoris Mossóczi Mihály. 257. 321.
 364. 401. 436. 437.
 Istvánffi Pál. 504.

 Jakab Elek. 513.
 Jakkó László (Zalárdi—). 179. 188.
 478. 527.*
 Jankovich Miklós. 385.
 János főherceg. 57.
 Jekelfalussy József. 236. 281. 535.*
 539.
 Jenisch. 68. 146. 159. 225. 254.
 John Frigyes. 194. 247. 333. 358.
 392. 528.
 Jóna Antal. 328. 544.*
 Jósika János b. 79.
 József (II.) császár. 115. 158. 513.
 József főherceg nádor. 469. 471. 472.
 475. 489.
 Juhász Ferencz. 11. 504.
 Juhász János. 8. 503.
 Juncker. 333. 356. 392. 393. 544.
 Juricskay László. 107.

 Káldi György. 119. 126.
 Kalmár György. 102.
 Kálmán Farkas. 525.
 Kálnoki. 59.
 Kant. 184.
 Karacs Ferencz. 252. 544.
 Karsú Arzén. 537.
 Karner László. 421. 543.*

 Károli Gáspár. 161.
 Károly főherceg. 69. 472. 475. 480.
 Kászoni Miklós. 504.
 Katona István. 336.
 Kazinczy András. 222. 230. 231. 234.
 253. 325. 421. 534. 538. 543.
 Kazinczy Dénes. 53. 84. 104. 107.
 116. 216. 297. 310. 413. 509. 532.
 Kazinczy Ferencz életrajzi adatai:
 — — betegsége. 61. 62. 64. 65. 67.
 68. 70. 71. 73. 78. 85. 132. 133.
 134. 135. 141. 150. 329. 424.
 — — fogsága. 36. 37. 52. 53. 96.
 — — házassága. 229. 230. 232. 239.
 241. 242—247. 253. 254. 266. 272.
 280. 326. 336. 338. 375. 406. 538.
 — — véleménye az újításról. 152.
 153. 159—162. 171—173. 176. 177.
 254—256. 303. 309. 319.
 — — művei: Egyveleg munkái. 28.
 303—305. 341. 357.
 — — —: Anakreon fordítása. 119.
 130.
 — — —: Bácsmegyei. 8. 234. 252.
 276. 334.
 — — —: Denis fordítása. 304. 305.
 357. 434.
 — — —: Gessner fordítása. 28. 46.
 101. 335. 392.
 — — —: Goethe: A testvérek. 31.
 41. 46. 48.
 — — —: Goethe: Clavigo. 8. 31. 41.
 46. 48. 50. 153.
 — — —: Goethe: Stella. 46. 230. 305.
 — — —: Helikoni virágok. 96.
 — — —: Herder paramythionjai. 28.
 71. 305.
 — — —: Klopstock Messiasa. 304.
 305. 434.
 — — —: Lessing: Emilia Galotti. 8.
 28. 41. 134. 258. 305. 369. 378.
 392. 434.
 — — —: Lessing: Minna v. Barn-
 helm. 8. 28. 41. 134. 305. 369. 378.
 434.
 — — —: Lessing meséi. 28. 69. 72.
 — — —: Marmontel. 28. 30. 31. 46.

135. 145—149. 160—162. 238. 357.
393. 434.
- Kazinczy Ferencz művei: Marmontel:
A négy palaczk. 8. 9. 147. 304.
417.
- — —: Marmontel: Alcibiades. 8.
9. 41. 160. 304.
- — —: Marmontel: Alcidonis. 41.
- — —: Metastasio: Regulus. 28.
41. 305.
- — —: Metastasio: Themistokles.
28. 29. 40. 165. 305. 341. 352.
- — —: Metastasio: Titus kegyel-
messége. 28. 29. 37. 41. 166. 305.
341.
- — —: Molière: A kénytelen házas-
ság. 8. 28. 31. 41. 42. 71. 153.
- — —: Molière: A bot csinálta
doktor. 8. 28. 29. 41. 71. 153. 305.
- — —: Orpheus. 28. 50. 231. 409.
- — —: Osszian fordítása. 162. 304.
305. 327. 338. 357. 434. 467. 476.
- — —: Rochefaucauld erkölcsi
meséi. 247. 254. 268. 275. 305.
312. 317. 333. 351. 357. 364. 368.
377. 390. 393. 435.
- — —: Sallustius fordítása. 335.
354.
- — —: Siegwart fordítása. 165.
- — —: Shakspeare: Hamlet. 28. 30.
231. 409.
- — —: Sylvester kiadása I. *Syl-
vester* alatt.
- — — Wieland: Diogenes. 51. 69.
72. 350.
- — — Yorik és Eliza levelei. 41.
304.
- Kazinczy Gábor. 59. 535.
- Kazinczy Honória. 231. 325. 328.
543.*
- Kazinczy István. 231. 325. 534.* 535.
- Kazinczy József (Ferencz testvére).
84. 85. 89. 94. 230. 300. 371. 413.
424. 486. 488. 520.
- Kazinczy Józsefné Bossányi Zsuzsanna.
68. 83. 103. 104. 134. 165. 166.
194. 195. 210. 212. 234. 412. 488.
- Kazinczy Klára (Kraynik Józsefné).
84. 116. 229. 519.
- Kazinczy Lajos. 535.
- Kazinczy László. 84. 117. 456. 473.
- Kazinczy Miklós. 9. 84. 89. 117. 404.
- Kazinczy Péter. 88. 166. 535.
- Kazinczy Zsuzsanna (Péchy Sándorné).
84. 213. 297.
- Kemény (József ?) gr. 320. 324. 543.
- Kende Pál (Kölcsői--). 469. 551.*
- Kenderessi Mihály. 306. 320. 323.
324. 513. 517. 540.*
- Kerekes Sámuel. 502.
- Keresztési József. 519. 528.
- Kiáltossi I. *Schreyer Ádám* alatt.
- Kilián. 6. 62. 76.
- Kininger Vincze György. 24. 96. 101.
194. 247. 306. 358. 391.
- Kis István. 5. 63. 73. 92. 95. 123.
161. 192. 198. 217. 228. 312. 369
431. 437.
- Kis János. 27. 31. 41. 42. 45. 47. 49.
56. 76. 79. 80. 85. 95. 113. 119.
121. 122. 126. 133. 145. 152. 156.
158. 197. 205. 224. 242. 252. 266.
271. 275. 304. 310. 312. 318. 320.
322. 327. 330. 333. 335. 337. 346.
350. 351. 356. 358. 364. 368. 375.
386. 389. 390. 392. 393. 395. 406.
409. 416. 423. 427. 430. 433. 438.
445. 449. 451. 454. 455. 460. 474.
486. 500. 516. 523. 524. 533. 541.
549.
- Kiss Imre. 163. 169. 178. 185. 191.
201. 217. 249. 264. 265. 275. 278.
280. 288. 323. 332. 348. 372. 391.
489. 495. 526.*
- Kiss Károly. 510.
- Kisfaludy Sándor. I. 31. 44. 48. 49.
56. 72. 73. 76. 77. 79. 114. 257.
267. 275. 304. 310. 378. 380. 394.
407. 454. 514.
- Kleist. 42.
- Klobusiczky Pál. 86. 519.*
- Klopstock. 152. 153. 254. 256. 417.
- Knesevich Péter b. 106. 523.*
- Köcsi Patkó János. 94.

- Komáromy György. 27. 166. 189. 506.* 545.
 Kohl Kelemen. 4. 149.
 Konez József. 513. 517.
 Kónyi János. 23. 27.
 Koppi Károly. 72.
 Korabinszky József Máté. 454.
 Koros Imre. 232. 535.*
 Kossovich. 164. 170.
 Kovachich Márton György. 61.
 Kovács Ferencz. 545.
 Kovács Imre. 2. 500.*
 Kovács Sándor. 510.
 Kováts Mihály. 79. 517.*
 Kozma Gergely. 38. 61. 72. 78. 94. 250. 273. 517. 536.
 Körtvélyesi János. 207. 530.
 Kövér Gábor. 241. 548.
 Kövér Imre. 53. 234. 412. 425. 511.*
 Kövér Ruben. 426. 548.*
 Kövesdi Pál. 50. 510.
 Kraynik József. 83. 489.
 Kreskai Imre. 208.
 Kresznerics Ferencz. 123.
 Kuhn Imre. 543.
 Kulcsár István. 58. 63. 74. 106. 124. 144. 162. 393. 394. 428. 429. 431. 434. 532.
 Kulin József. 329. 422. 544.
 Kutusow. 472.
 La Caille. 46. 510.
 La Croix. 47. 510.
 Lácza József. 149.
 Laczkovics János. 36.
 LaFontaine. 77.
 Lakos János b. 1. 2. 8. 22. 27. 28. 33. 46. 136. 162. 185. 193. 456. 478. 500. 504. 509. 528.
 Landerer Mihály. 79. 163. 190. 222. 249. 251. 257.
 Landgraf Ádám. 531.
 Lattermann Ferencz. 8. 193. 528.
 Legendre. 47. 510.
 Lessing. 36. 244. 387. 536.
 Leyer. 6.
 Liedemann Márton. 42. 165. 335. 509.*
 Lipót (II.) császár és király. 68. 252. 529.
 Lippert Fülöp Dániel. 337. 545.
 Lipsius Justus. 466.
 Liszkay Sámuel. 534.
 Livius. 124. 502.
 Locke. 152.
 Lodroni gr. 467.
 Lonovics Imre dr. 70. 515.*
 Lónyai Gábor. 217. 218. 224. 235. 437. 444. 489.
 Lórántffy Zsuzsánna. 183.
 Luby Károly. 543.
 Luther. 495. 496.
 Lübeck János Károly. 185. 527.
 Mack generalis. 469.
 Magyar Hirmondó. 42.
 Magyar Minerva. 198.
 Magyar Museum. 126. 502.
 Magyar Kurir. 130. 170. 178. 189. 198. 273. 531. 532. 536. 541.
 Majláth György. 52. 54. 85. 329. 470.
 Majláth József gr. 544.
 Majthényi László. 37. 469. 472. 507.*
 Makk Domokos. 8. 503.
 Mannsfeld József György. 505.
 Mányoky Ádám. 98.
 Margitai. 311. 402. 541.
 Mária Terézia. 542. 548. 550.
 Marics Tamás. 268. 380. 407. 538.*
 Marmarosi I. *Gottlieb Antal* alatt.
 Marmontel. 35. 379.
 Márjási Boldizsár. 88.
 Martialis. 174.
 Martinovics Ignác. 36.
 Márton István. 42. 192. 390. 457. 546.
 Massena. 472. 478.
 Matthisson. 46. 47. 371. 446.
 Mátyási József. 7. 79. 304. 310. 387.
 Mauksch kolozsvári gyógyszerész. 240. 335.
 Meczner Pál dr. 287. 295. 424. 539.*
 Melzer László. 242. 525. 536.*
 Melzer (?) 117. 525.
 Mérey Sándor. 2. 500.*

- Merveldt. 472.
 Mészáros Ignác. 171.
 Mészáros József. 501.
 Metastasio. 6. 105. 502.
 Meyer Ottó. 198. 228.
 Micskei. 259. 265. 269. 278.
 Miháلكovics József. 2. 115. 193. 204.
 499. 500.* 501. 512. 528.*
 Miháلكövi I. *Miháلكovics* alatt.
 Mihalóczy György. 101. 522.*
 Mihályi. 116. 524.
 Mikola István. 510.
 Miller Jakab. 377. 389. 393. 533.
 Milton. 198.
 Mindenes Gyűjtemény. 207. 530. 531.
 Mindszenty Sámuel. 79.
 Mocsáry Antal. 230. 534.*
 Molière. 94. 522.
 Molnár János. 36. 102. 507.*
 Montesquieu. 55. 501.
 Mortier generalis. 472.
 Murat. 471. 472.
- Nagy Benedek. 500.
 Nagy Gábor. 23. 26. 28. 32. 33. 37. 40.
 60. 67. 83. 104. 135. 137. 154. 165.
 166. 169. 177. 178. 181. 185. 186.
 191. 206. 207. 210. 211. 215. 216.
 217. 222. 234. 249. 259. 265. 269.
 277. 280. 288. 298. 302. 315. 321.
 329. 348. 357. 363. 366. 370. 372.
 380. 389. 391. 393. 403. 407. 410.
 422. 425. 436. 437. 467. 488. 493. 545.
 Nagy Iván. 502. 505. 507. 519. 532.
 541. 543. 544. 548. 551.
 Nagy János. 529.
 Nagy József kanonok. 114. 148. 162.
 198. 257. 267. 333. 407. 524.*
 Nagy József ungvári predikátor. 534.
 Nagy Sámuel dr. 29. 32. 65. 68. 79.
 506.* 514.
 Nagy Sámuel tanár. 544.
 Nagy Sándor (K.—). 502.
 Napoleon. 290. 295. 422. 468. 471.
 472. 475. 482. 487. 492.
 Nedeczky (Benedek vagy József?).
 229. 534.*
- Négyesy László. 523. 531.
 Neidl János. 96. 105. 522.*
 Németh László. 27. 31. 44. 48. 51.
 66. 73. 79. 100. 109. 120. 141.
 154. 162. 184. 190. 205. 213. 228.
 242. 248. 258. 260. 286. 312. 317.
 333. 335. 351. 357. 364. 369. 377.
 390. 393. 395. 404. 407. 426. 444.
 451. 453. 455. 464. 474. 510. 522.
 Neumányi. 436. 437. 450.
 Neumányi. 461.
 Nicolai. 255.
 Niczky László. 117.
 Nouseul János. 7. 502.*
- Obornyik József.** 199. 529.*
 Oeser Frigyes. 392.
 Orczy László b. 6. 201. 472. 489.
 Orczy Lőrincz b. 1. 404. 405.
 Orosházi I. *Czetter Sámuel* alatt.
 Ováry László. 34. 507.*
 Ovidius. 11. 288.
- Paczkó Ferencz.** 79.
 Palóczy László. 540.
 Pálffy Miklós gr. 472. 475.
 Pánczél Pál. 428. 438. 448. 549.*
 Pap József. 528.
 Páviz Pápay Ferencz. 102. 196.
 Pánciczky Mihály. 87. 519.*
 Pászthory Sándor. 162.
 Pataki Dániel. 39. 508.
 Pataki Mózes. 552.
 Pataky Sámuel. 240. 352. 535.*
 Patay András. 207. 530.
 Patay József. 530.
 Patay Józsefné. 207. 530.
 Pázmány Péter. 6. 362.
 Péchy Imre. 52. 69. 86. 107. 116. 191.
 216. 235. 259. 391. 411. 424. 438.
 469. 471. 472. 475. 491. 520. 548.
 Péchy Mihály. 70. 515.*
 Péczeli József. 172. 434.
 Perczelné. 487.
 Percsényi Nagy László. 209. 450.
 523. 531. 550.
 Petes Dávid. 528.

- Petrarca. 468.
 Petrik-féle bibliographiai mű. 502.
 522. 541.
 Pezzl. 65. 68. 514.
 Pfannschmied. 206.
 Pisch (Mihály vagy Ferencz?), 281. 539.
 Plinius. 78.
 Plutarch. 36.
 Podmaniczky József h. 474.
 Podmaniczky Lászlóné. 98.
 Pogány Lajos (Csébi—). 162. 526.*
 Pongrácz Ferencz. 543.
 Pongrácz festő. 326. 421.
 Pope. 16. 19.
 Pósa. 88. 520.
 Pósbázi János. 207. 531.
 Posch Lénárt. 467.
 Pöhlitz. 254.
 Pray György. 37. 336. 407. 493. 548.
 Prónay Ágnes (Ráday Pálné). 99.
 219. 223. 224. 522.
 Prónay Honória. 99. 219.
 Prónay László h. 30. 218. 235. 238.
 240. 305. 316. 377. 386. 389. 393.
 394. 400. 407. 409. 410. 435. 438.
 522. 532. 533.
 Prónay Prisca. 99. 219.
 Prónay Sándor h. 41. 95. 107. 219.
 377. 394. 409. 426. 432. 433. 438.
 445. 449. 547.
 Prónay Simonné Hirgeist Ninon. 97.
 522.
 Pucz Antal. 428. 434. 438. 448. 549.*
 Puky Ferencz. 34. 218. 223. 507.*
 511.
 Puky István. 298. 322. 540.
 Puky László. 444.
 Pyber Benedek (Gyerkényi—). 5. 56.
 58. 143. 178. 502. 511.

 Ráday Gedeon gr. 98. 99. 101. 102.
 170. 238. 307. 484. 522. 435.
 Ráday Pál a költő. 98. 99.
 Ráday Pál gr. 79. 97. 217. 223. 407.
 429. 436. 522. 533.
 Radvánszky Karolin I. *Podmaniczky*
 Lászlóné alatt.
 Radvánszky Polyxéna. 83.
 Radvánszky Teréz. 83. 162. 518.
 Ragályi József. 60. 94. 512. 521. 547.
 Ragályi Tamás. 299. 317. 371. 401.
 403. 481. 540.* 547.
 Raics Péter. (Megyeri—). 44. 358.
 390. 407. 509.*
 Rájnis József. 20. 58. 102. 123. 198.
 Rákóczy György (I). 183.
 Ramler. 22. 198. 505.
 Rát Mátyás. 54. 74. 102. 121.
 Rátkay (István?) 83. 518.*
 Ravazdi (György?) 84. 519.
 Raynal. 305.
 Reimar H. Sámuel. 536.*
 Reimar János Albert. 536.
 Rémius (Rénius?) György. 207. 531.
 Reviczky Károly. 22. 202. 505.
 Révai Miklós. 8. 9. 63. 79. 101. 102.
 124. 162. 192. 199. 320. 372. 373.
 380. 391. 394. 396. 402. 403.
 408. 410. 423. 432. 435. 452. 511.
 547.
 Rhédey Ferencz. 341. 545.
 Rhédey Lajos gr. 42. 107. 116. 310.
 389. 469. 472. 509. 519.
 Rickl kereskedő. 76. 186. 192. 195.
 234. 238. 261. 264. 317. 350. 393.
 406. 423. 436. 437. 527.*
 Riethaller Mátyás. 391. 547.
 Rochefaucauld. 118. 126. 305.
 Rousseau. 288. 297. 302. 308. 354.
 Rosos Pál. 4. 501.*
 Rost. 336. 507.*
 Rouscher. 159.
 Rozgonyi Erzsi. 83.
 Rózner. 436. 437.
 Rösler. 185. 527.

 Sacy Antal Izsák. 201. 530.*
 Sajnovics. 6. 56.
 Salis. 47.
 Salzmann. 198. 529.
 Sándor István. 359. 361.
 Sándorffy József. 6. 286. 502.*
 Sandrart. 33.
 Sárközy Albert. 459. 460.

- Sárközy István. 442. 457. 483. 496.
546. 550.
- Sárközy Kázmér 460.
- Sárosy András. 416. 417. 418. 518.
- Sárosy Andrásné Illosvay Krisztina.
83. 244. 281. 318. 332. 349. 350.
416. 426. 489. 518.* 542.
- Sározy-Szabó Sámuel. 61.
- Sáska János. 94. 251. 522.
- Say 500.
- Schauenburg. 68.
- Schedius Lajos. 6. 31. 41. 44. 71. 75.
79. 92. 109. 195. 231. 256. 265.
335. 377. 389. 394. 432. 443. 445.
516. 521. 534.
- Schiller Frigyes. 77. 105. 152. 333.
358. 376. 387.
- Schiller Károly Ágost. 136. 526.
- Schindelmayer. 356. 358. 390. 393.
407. 446. 544.
- Schlegel János Adolf. 22. 47. 505.
- Schmid kereskedő (Rickl társa). 264.
350.
- Schmidegg Ferencz gr. 413. 548.
- Schmied generalis. 472.
- Schneider tanár. 505.
- Schönfeld. 121. 525.
- Schraembl Ferencz Antal. 333. 356.
544.
- Schreyer Ádám (Kialtossi—). 57. 511.*
- Schubart 459. 484.
- Schulz Frigyes 275. 305. 334. 435. 550.
- Schusteck Mánuel b. 106. 523.
- Schwandtner. 120. 122.
- Sebes (Pál F). 62. 513.*
- Seimann Károly. 63. 514.*
- Segrais. 15.
- Semsey. 471.
- Seneca. 36. 134. 153. 171. 271.
- Sennyei Imre gr. 329. 544.*
- Sennyei János b. 544.
- Séth János. 65. 514.*
- Scyfried X. Ignác. 164. 526. 527.*
- Siegenthal I. *Bersina v. Siegenthal*
alatt.
- Siess János József. 257. 537.
- Simonffy Sámuel. 469. 551.*
- Sinay Miklós 50. 80. 124. 187. 190.
373. 435. 510.* 530. 546.
- Sok János. 195. 357. 377. 391. 392.
407. 435.
- Soldos János I. *Zsoldos* alatt.
- Sombori László. 79. 320. 321. 324.
517.*
- Somogyi Lipót (Perlaki—). 4. 29.
501.*
- Somssich Lázár. 42. 50. 162. 509.
- Spáh Gábor és neje. 5. 28. 40. 41.
42. 64. 83. 91. 350. 402.
- Spissics János. 497.
- Splényi Gábor b. 232. 524.
- Splényi József b. 480.
- Splényi Magdolna. 229. 402. 404. 406.
408. 422.
- Steele. 515.
- Stolberg. 48. 68.
- Stunder János. 4. 10. 96. 106. 108.
136. 349.
- Suetonius. 93.
- Sulzer. 22. 33. 37. 42. 251. 505.
- Swieten. 37. 242. 493.
- Sylvester (Erdősi János). 50. 59. 101.
113. 124. 187. 342—346. 359. 364.
372. 379. 380—386. 388. 391. 401.
408. 409. 410. 435. 484. 530. 547.
550.
- Szabó Károly. 539.
- Szabó Sámuel. 39. 508.*
- Szacsavay Sándor. 158.
- Szander. 38.
- Szathmáry György. 242. 536.
- Szathmári Király József. 40. 401.*
- Széchenyi Ferencz gr. 6. 42.
122. 141. 148. 162. 188. 322.
265. 392. 434. 526. 546. 547.
- Széchy Károly. 503.
- Szegedi Ignác. 473. 551.
- Szemere Pál. 529.
- Szénási József. 470. 551.
- Szenczi Csenc Péter. 80. 81.
- Szenczi Molnár Albert. 80. 187. 188.
359.
- Szentgyörgyi István 34. 35. 72. 93.
286.

- Szentgyörgyi József. 27. 29. 31. 49.
51. 65. 75. 83. 91. 103. 130. 136.
151. 157. 159. 167. 171. 173. 176.
179. 188. 190. 194. 205. 209. 210.
212. 228. 229. 233. 248. 249. 255.
258. 259. 265. 270. 279. 285. 293.
297. 310. 318. 323. 332. 349. 370.
372. 375. 376. 394. 402. 414. 417.
424. 438. 489. 492. 494. 518. 525.
- Szentiványi Ferencz. 472. 524.
- Szentiványi József. 116. 524.
- Szentjóni Szabó László. 33. 298.
- Szentkereszti Sámuel. 39. 63. 469.
508.
- Szentmarjay Ferencz. 36. 377.
- Szentmarjay Teréz. 468. 551.*
- Szepessy (Sámuelné Vattai Batta?)
85. 518.
- Szerdahelyi Antal. 158. 525.*
- Szeresnéné I. *Radvánszky Teréz*
alatt.
- Szilágyi Gábor. 8. 260.
- Szinnyei József. 501. 506. 522. 525.
536. 537. 543. 545. 547. 551.
- Szirmay Antal. 215. 230. 258. 269.
278. 329. 351. 454.
- Szirmay János. 84. 518.*
- Szoboszlai Pap István. 551.
- Szokolai (Dániel?) 61. 444. 485.
- Szolarcsik Ferencz. 36.
- Szombathy János. 187. 207. 328. 342.
359. 365. 385. 495. 530.
- Szombati József I. *Cseh-Szombati* alatt.
- Sztáry Albert gr. 503.
- Sztáry Mihály gr. 503.
- Sztáry László. 34. 507.*
- Sztáry Menyhért. 117.
- Szunyoghy Farkas. 216. 532.
- Szűcs István. 313. 541.*
- Szvórényi József. 523.
- Tacitus 80. 236. 261. 308. 434. 539.
- Takács József. 79.
- Takács Károly (Illei—). 8. 123. 200.
209. 503.* 524. 531. 540.
- Tanárki Mihály. 526.
- Táncsics Ignác. 8. 503.*
- Telegdi Miklós 79. 504. 517.
- Teleki Ádám gr. 39. 95.
- Teleki Domokos gr. 100. 109. 120.
141. 154. 155. 248. 260. 404. 522.
- Teleki Ferencz gr. 79.
- Teleki József gr. 132. 317. 473.
- Teleki László gr. 377. 390. 394. 429.
- Teleki Pál gr. 79.
- Teleki Sámuel. 79. 109. 120. 141.
154. 235. 473. 539.
- Tertina Mihály. 59. 60. 70. 209. 249.
531.
- Tessodik Sámuel. 349.
- Theokritos. 82. 93.
- Theophron 198. 529.*
- Tholdy Ádám gr. 518. 542.
- Tholdy Zsigmond gr. 420. 426. 439.
548.
- Thurn gr. 473.
- Tisza László. 518.
- Tisza (Lászlóné gr. Teleki Katalin?)
84. 97. 518.*
- Tittel Pál. 523.*
- Tokody György. 116. 524.*
- Tokody (Imre vagy József?) 216. 532.
- Toldy Ferencz. 136. 494. 524. 525.
536. 552.
- Tóth Farkas. 102.
- Tóth Ferencz. 64. 65. 514.*
- Tóthpápay Mihály. 60. 61. 512.*
- Tóthpápay Sámuel. 512.
- Tótkés Mihály. 492. 552.*
- Török István. 504.
- Török József gr. (Kazinczy F.-né nagy-
bátyja). 242. 311. 388. 402. 414.
- Török József gr. (Kazinczy F. sógora).
132. 133. 232. 233. 237. 244. 245.
325. 329. 422. 489.
- Török Lajos gr. 34. 164. 217. 219.
223. 229. 242. 243. 257. 274. 337.
430.
- Török Zsófia Kazinczy F.-né. 132. 133.
165. 175. 211. 212. 217. 254. 260.
261. 337. 388. 389. 392. 396. 422.
429.
- Török Zsuzsanna Mária. 131. 164. 175.
230. 243.

- Trattner János Tamás. 8. 79. 257. 517.
 Tsétsi János. 102.
 Ujfalvy (Sámuel?) 39. 508.
 Uza Pál. 60. 377. 512.*
 Ūrményi József. 2. 29. 237. 240. 264.
 Varga Márton 8. 55. 123. 503.*
 Valkai András. 504.
 Vályi Nagy Ferencz. 541.
 Vay József. b. 444. 469. 472.
 Vay Józsefné Adelsheim Johanna. 83.
 86. 518.
 Vay László b. 503.
 Vay Miklós b. 238. 240. 298. 305.
 469. 475. 479. 480. 490. 528.
 Verancsics Antal. 544.
 Versegly Ferencz. 8. 33. 101. 112.
 115. 123. 142. 178. 186. 257. 275.
 377. 394. 404. 432. 437. 452.
 Veszelin Pál. 207. 531.
 Vial generalis. 472.
 Viczay József. 75. 83. 110. 122. 251.
 516.
 Vilmáni Libécz Mihály. 101.
 Virág Benedek. 1. 2. 4. 5. 9. 29. 47.
 49. 54. 57. 58. 63. 74. 79. 85. 92.
 96. 101. 105. 106. 112. 114. 119. 123.
 126. 142. 162. 164. 178. 186. 192.
 193. 195. 203. 207. 221. 256. 265.
 275. 304. 306. 310. 319. 323. 347.
 372. 373. 377. 378. 386. 391. 394.
 402. 403. 410. 415. 418. 423. 430.
 431. 478. 499. 500. 511. 523. 541.
 Virgilius. 11. 77. 93. 94. 288. 306.
 Vitéz Imre 16.
 Vitéz János. 444.
 Vitéz József. 61. 67. 107. 513.*
 Vitsch. 97. 98.
 Voltaire. 275.
 Voss. 94.
 Wagner festő. 240. 241. 535.
 Walther generalis. 47. 510.
 Weber. 72. 77. 113. 198. 228. 257.
 357. 370. 378.
 Wécsey Leopoldina. 229.
 Wécsey Mária gr. Török Józsefné.
 233. 237. 325. 489.
 Wécsey Miklós b. 61. 233. 391. 426.
 Werner. 452.
 Wesener. 328. 544.
 Wesselényi Miklós b. id. 62. 103.
 239. 276. 291. 296. 305. 324. 341.
 352. 364. 367. 388. 397. 402. 405.
 406. 408. 420. 426. 440. 448. 461.
 466. 468. 476. 475. 477. 479. 483.
 485. 490. 541. 552.
 Wesselényi Miklós b. ifj. 552.
 Weszprémi István. 196. 200.
 Wieland. 51. 75. 77. 96. 153. 157.
 159. 169. 258. 289. 296. 335. 376.
 515. 516. 537.
 Wietorisz Jonathán. 509.
 Winkermann. 336.
 Wobeser Vilma Karola. 529.
 Woschitz Ferencz. 191. 250. 528.
 Wucherer. 536.
 Wurzbach. 505. 522. 523. 530.
 Zalányi István. 39. 508.
 Zeininger. 265.
 Zejk János (Zejkfalvi—). 473. 551.
 Zigán János. 313. 541.*
 Zmeskál Miklós. 86. 519.*
 Zrinyi Miklós. 1. 134. 135. 201. 499.
 «Zrinyi Miklós» cz. regény. 536.
 Zsarnóczy János. 510.
 Zsebes I. *Sebes* alatt.
 Zsigray Jakab. 36.
 Zsoldos János. 433. 549.*
 Zsombory Farkas 191. 528.*

TARTALOM.

	Lap
564. Kazinczy — Csehy Józsefnek. Regmetz. Jan. 4d. 1803.	1 (499) *
565. Csehy József — Kazinczynak. Przemysl, Jan. 26d. 1803.	2 (499)
566. Virág Benedek — Kazinczynak. Pest, Jan. 29d. 1803.	4 (501)
567. Virág Benedek — Kazinczynak. Pest, 1803. Febr. 9d.	5 (502)
568. Virág Benedek — Kazinczynak. Pest, 17d. Febr. 1803.	9 (503)
569. Csokonai Mihály — Kazinczynak. Debreczenben, Febr. 20d. 1803.	11 (504)
570. Csokonai Mihály — Kazinczynak. [Febr. 20. körül 1803.]	22 (504)
571. Kazinczy — Csokonai Mihálynak. 21. Február 1803.	23 (505)
572. Kazinczy — Kininger Vincze Gvörögynak. Ér-Semlyén. d. 22. Febr. 1803.	24
573. Kazinczy — Bartsch Ádámnak. Ér-Semlyén. d. 23. Febr. 1803.	24 (505)
574. Csokonai Mihály — Kazinczynak. Debreczen, 23. Febr. 1803. ...	26 (505)
575. Kazinczy — Nagy Gábornak. Febr. 27. 1803.	26 (505)
576. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Ér-Semlyén, 27. Febr. 1803.	27 (506)
577. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzenben, Febr. 28-án. 1803.	31
578. Kazinczy — Csokonai Mihálynak. Ér-Semlyén, 2d. Mart. 1803. ...	32
579. Kazinczy — Puky Ferencznek. Ér-Semlyén, 3d. Mart. 1803.	34 (506)
580. Kazinczy — Nagy Gábornak. 3. Mart. 1803.	37 (507)
581. Kozma Gergely — Kazinczynak. Sz. Gericze. Kos Hava 10-kén, 1803.	38 (508)
582. Kazinczy — Nagy Gábornak. Ér-Semlyén, 12. Mart. 1803.	40 (508)
583. Kazinczy — Schedius Lajosnak. Ér-Semlyén, Mart. 15d. 1803. ...	41 (509)
584. Csokonai Mihály — Kazinczynak. Debreczen, 15. Mart. 1803. ...	42 (509)
585. Kis János — Kazinczynak. N. Dömölk, Martz. 27d. 1803.	43 (509)
586. Németh László — Kazinczynak. Győr, Martz. 29d. 1803.	44 (509)
587. Csehy József — Kazinczynak. Przemysl, Mart. 30d. 1803.	46 (510)
588. Kazinczy — Kis Jánosnak. Ér-Semlyén, Ápr. 6d. 1803.	47 (510)

* A zárjel köztli szám az illető levélre vonatkozó jegyzet lapzáma.

	Lap
589. Virág Benedek — Kazinczynak. Pest, 6d. April, 1803.	49 (510)
590. Kazinczy — Sinay Miklósnak. Ér-Semlyén, 13d. Apr. 1803.	50 (510)
591. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzen, Ápr. 15. 1803.	51 (511)
592. Kazinczy — Péchy Imrének. Ér-Semlyén, 22. Apr. 1803.	52
593. Virág Benedek — Kazinczynak. Pesten, 1803. April.	54 (511)
594. Kis János — Kazinczynak. Sopronból, Máj. 3d. 1803.	56
595. Csehy József — Kazinczynak. Przemysl, Máj. 14d. 1803.	57 (511)
596. Virág Benedek — Kazinczynak. (1803?)	58 (512)
597. Kazinczy — Nagy Gábornak. Pest, 20. May 1803.	60 (512)
598. Kazinczy — Kozma Gergelynek. Tatán, Máj. 25d. 1803.	61 (513)
599. Kazinczy — Spáh Gábornénak. Komárom, 30. May 1803.	64 (514)
600. Németh László — Kazinczynak. Győr, Máj. 31d. 1803.	66 (514)
601. Kazinczy — Nagy Gábornak. Bécs, 2. Jun. 1803.	67 (515)
602. Benkő Ferencz — Kazinczynak. N. Enyed, 30. Juny, 1803.	69 (515)
603. Kazinczy — Engel Jánosnak. Grosswardein, den 8-ten Jul. 1803.	70 (515)
604. Kazinczy — Schedius Lajosnak. In den Bädern v. Gross-Wardein, 6. 13. Jul. 1803.	71 (515)
605. Kazinczy — Kis Jánosnak. Pászthón, Jul. 23d. 1803.	73 (515)
606. Kazinczy — Schedius Lajosnak. Pászthó, d. 23. Jul. 1803.	75 (516)
607. Kis János — Kazinczynak. N. Dömölk, Jul. 23d. 1803.	76 (516)
608. Kozma Gergely — Kazinczynak. Sz. Geritzén, Jul. 31-dik, 1803.	78 (516)
609. Virág Benedek — Kazinczynak. Aug. elején, Pesten, 1803.	79 (517)
610. Édes Gergely — Kazinczynak. Csórott, 24. Aug. 1803.	81
611. Kazinczy — anyjának. Ér-Semlyén, Aug. 27d. 1803.	83 (518)
612. Kazinczy — Spáh Gábornénak. Ér-Semlyén, 29d. Aug. 1803. ...	91
613. Kazinczy — Édes Gergelynek. Ér-Semlyén, 1803. Szept. 1-jén ...	92 (521)
614. Kazinczy — Kozma Gergelynek. Ér-Semlyén, Septbr. első nap- ján 1803.	94 (522)
615. Kazinczy — Gr. Ráday Pálnak. Ér-Semlyén, Septbr. 2d. 1803.	97 (522)
616. Németh László — Kazinczynak. Győr, Szept. 6-dik 1803.	100 (522)
617. Virág Benedek — Kazinczynak. Sept. 10-dikén, 1803.	101 (522)
618. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzenben, Sept. 13. 1803.	103
619. Kazinczy — Nagy Gábornak. Ér-Semjén, 15. 7br. 1803.	104
620. Neidl János — Kazinczynak. Wien, den 20-ten Sept. 1803.	105
621. Csehy József — Kazinczynak. Przemysl, Sept. 21-dikén 803. ...	105 (523)
622. Kazinczy — B. Prónay Sándornak. Várad, 22. 7br. 803.	107 (523)
623. Stunder János — Kazinczynak. Pest, d. 22. Sept. 1803.	108
624. Németh László — Kazinczynak. Győr, Szept. 30-dik 1803.	109
625. Virág Benedek — Kazinczynak. September végén, 1803.	112 (523)
626. Kis János — Kazinczynak. N. Dömölk, Oct. 6-dikán 1803.	113 (524)
627. Csehy József — Kazinczynak. Przemysl, October 12-dikén 1803.	114 (524)
628. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. Debreczen, Oct. 13d. 1803.	116 (524)
629. Kazinczy — Édes Gergelynek. Ér-Semlyén, 1803. Okt. 29.	117
630. Németh László — Kazinczynak. Győr. Nov. 22-dik, 1803.	120 (525)
631. Virág Benedek — Kazinczynak. Nov. 27. 1803.	123

	Lap
632. Édes Gergely — Kazinczynak. Dec. 2—7. 1803.	125
633. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzen, Dec. 11. 1803.	130 (525)
634. Kazinczy — Gr. Török Zsuzsánnának. Ér-Semlyén, d. 13. Xber. 1803.	131
635. Kazinczy — Kis Jánosnak. Ér-Semlyén, Decemb. 19d. 1803.	133 (525)
636. Kazinczy — Nagy Gábornak. [29. Dec. 1803.]	135
637. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Ér-Semlyén, 29. Xbr. 1803.	136 (525)
638. Németh László — Kazinczynak. Decz. 31-dik. 1803.	141
639. Virág Benedek — Kazinczynak. Az 1803-diknak utolsó napján ...	142
640. Kis János — Kazinczynak. N. Dömölk, Jan. 15-dikén 1804.	145
641. Kohl Kelemen — Kazinczynak. Wien, d. 22. Jänner 1804.	149
642. Édes Gergely — Kazinczynak. Csórott, 3-a Febr. 1804.	150
643. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Ér-Semlyén, 5. Febr. 1804.	151
644. Kazinczy — Nagy Gábornak. 10. Febr. 1804.	154
645. Németh László — Kazinczynak. Győr, Febr. 10-dik 1804.	154
646. Kis János — Kazinczynak. Dömölk, Febr. 11-dikén 1804.	156
647. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzenben, Febr. 11-én 1804.	157 (526)
648. Kazinczy — Kis Jánosnak. Ér-Semlyén, Febr. 12d. 1804.	158 (526)
649. Csokonai Mihály — Kazinczynak. Debreczen, Febr. 14. 1804.	163 (526)
650. Kazinczy — Gr. Török Zsuzsánnának. Ér-Semlyén, den 17. Feber 1804.	164
651. Kazinczy — Nagy Gábornak. [Febr. 21. és 23. közt. 1804.]	165 (527)
652. Kazinczy — Nagy Gábornak, 21 Febr. [1804.]	166
653. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzenben, Febr. 22-én 1804.	167
654. Kazinczy — Nagy Gábornak. 24. Febr. [1804.]	169
655. Kazinczy — Csokonai Mihálynak. Semjénben, 24. Febr. 1804.	170
656. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. 24. Febr. 1804.	171
657. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debr. Febr. 24-én 1804.	173
658. Kazinczy — Gr. Török Zsuzsánnának, den 1. Merz 1804.	175
659. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. 1. Mart. 1804.	176
660. Kazinczy — Nagy Gábornak. 1. Mart. [1804.]	178
661. Virág Benedek — Kazinczynak. Ao. 1804. Mart. elején	178 (527)
662. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debr. Martzius 2-án 1804.	179
663. Nagy Gábor — Kazinczynak. Debretzenben, Martzius 2-kán 804.	181
664. Németh László — Kazinczynak. Győr, Mart. 4-dik 1804.	184 (527)
665. Kazinczy — Nagy Gábornak. 9. Mart. 1804.	185
666. Kazinczy — Nagy Gábornak. d. 10. Mart. 1804.	186 (527)
667. Kazinczy — Virág Benedeknek. Ér-Semlyén, 12. Mart. 1804.	186
668. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. 19. Mart. 1804.	188 (528)
669. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. 25. Mart. 1804.	190
670. Németh László — Kazinczynak. Győr, Martz. 31d. 1804.	190
671. Kazinczy — Nagy Gábornak. 4. Apr. 1804.	191 (528)
672. Kazinczy — Péchy Imrének. Bagos. Májusnak 1-jén 1804.	191 (528)
673. Virág Benedek — Kazinczynak. 10. Május 1804.	192
674. Csehy József — Kazinczynak. Przemysl, Május 20d. 1804.	192 (528)
675. John Frigyes — Kazinczynak. Wien, d. 24. t. May 1804.	194 (528)

	Lap
676. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzenben. Május 24-én	194
677. Kazinczy — Virág Benedeknek. Hosszú Pályiban, Májusnak 26d. 1804.	195 (528)
678. Kis János — Kazinczynak. Nemes-Dömölk, Jun. 3-dikán 1804.	197 (529)
679. Csokonai Mihály — Kazinczynak. Debretzen, Jun. 12d. 1804. ...	199 (530)
680. Csokonai Mihály — Kazinczynak. Debretzen, Jun. 13d. 1804. ...	200 (530)
681. Csehy József — Kazinczynak. Przemysłóban Jun. 23-dikán 1804.	203 (530)
682. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzenben, Jun. 29-én 804.	205
683. Kazinczy — Nagy Gábornak. Esztár 5-o Jul. 1804.	206
684. Kazinczy — Nagy Gábornak. Esztár, 6-a Jul. 1804.	206 (530)
685. Kazinczy — Nagy Gábornak. 29. Jul. 1804.	207
686. Virág Benedek — Kazinczynak. Jul. 30d. 1804, Pesten ...	207 (530)
687. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debr. Júl. 30-án 1804.	209 (531)
688. Kazinczy — Nagy Gábornak. Léta. 1. Aug. 1804.	210
689. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzenben, Aug. 3-án 1804.	210
690. Kazinczy — Nagy Gábornak. Mike Pércs 16. Aug. 1804.	211
691. Kazinczy — Nagy Gábornak. Ér-Semlyén 7. 7ber. 1804.	211 (532)
692. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Ujfalu 10. 7br. 1804.	212
693. Németh László — Kazinczynak. Raab d. 12. Sept. 1804.	214
694. Kazinczy — Nagy Gábornak. 26. 7br. 1804.	215 (532)
695. Kazinczy — Fráter Pálnak. Ér-Semlyén, 28. Septbr. 1804.	216 (532)
696. Kazinczy — Nagy Gábornak. 3-a 8br. [1804] ...	217
697. Kazinczy — Gr. Ráday Pálnak. Kázmér, Octóbr. 5d. 1804.	217 (532)
698. Kazinczy — B. Prónay Lászlónak. Kázmér, Octob. 5d. 1804. ...	218 (532)
699. Csehy József — Kazinczynak. October 17-dikén 1804.	220
700. Kazinczy — Nagy Gábornak. Kassán, Nov. 6d. 1804.	222 (533)
701. Gr. Ráday Pál — Kazinczynak. Ludány 6. 9br. 1804.	223 (533)
702. Kis János — Kazinczynak. N. Dömölk, Nov. 9-dikén 1804.	224 (533)
703. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Kázmér 16. [és 18.] Nov. 1804.	229 (534)
704. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Sopron, November 30d. 1804.	230 (534)
705. Kazinczy — Schedius Lajosnak. Kázmér, d. 30. Novbr. 1804. ...	231 (534)
706. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Kázmér, 5. Dec. 1804.	233
707. Kazinczy — B. Prónay Lászlónak. Kázmér, 7d. Xbr. 1804.	235 (535)
708. Kazinczy — Ürményi Józsefnek. Kázmér, 10. Decembr. 1804. ...	237
709. Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak. Kázmér, Decemb 15d. 1804.	239 (535)
710. Kazinczy — Kis Jánosnak. Kázmér, 1-a Jan. 1805.	242 (536)
711. Németh László — Kazinczynak. Győr. Jan. 2-dik. 1805.	248
712. Kazinczy — Nagy Gábornak. Regmecz 12. Jan. 1805.	249
713. Kozma Gergely — Kazinczynak. Sz. Geritze Jan. 28-kán 1805.	250 (536)
714. Kazinczy — Kis Jánosnak. [l. a 710. sz. levelet.] ...	253 (537)
715. Németh László — Kazinczynak. Győr. Febr. 5-dik. 1805 ...	258
716. Kazinczy — Nagy Gábornak. d. 7. Febr. 1805.	259
717. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. É. S. 10. Febr. 1805.	259 (537)
718. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzenben Febr. 11-én 1805.	261 (538)

	Lap
719. Cseh József — Kazinczynak. Przemysl, Febr. 14d. 1805	263
720. Kazinczy — Nagy Gábornak. 18. Febr. [1805.]	265
721. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzenben, Febr. 19. 1803.	265
722. Kis János — Kazinczynak. N. Dömölkön Febr. 19-dikén 1805. ...	266 (538)
723. Kazinczy — Nagy Gábornak. [1805. Febr.]	269
724. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzen Febr. 22. 1805. ...	270
725. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Ér-Semlyén, Februárius 23d. 1805.	271
726. Hahóthy István — Kazinczynak. Ér-Kesserű die 28 febr. 1805.	272
727. Kazinczy — Kozma Gergelynek. Ér-Semlyén, 1. Mart. 1805.	273 (538)
728. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Ér-Semlyénben, Mart. 6d. 1805.	276 (539)
729. Kazinczy — Nagy Gábornak. Ér-Semlyén, d. 6. Mart. 1805.	277
730. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Ér-Semlyén, 6. Mart. 1805.	279 (539)
731. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 6-a Mart. 1805.	282
732. Budai Eszaiás — Kazinczynak. Debreczenben, 10. Mart. 1805. ...	284
733. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Ér-Semlyén, 13. Mart. 1805.	285 (539)
734. Id. B. Wesselényi Miklós — Kazinczynak. Sibó. 1805. 18-dik Mart.	291
735. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzenben Mart. 19-én 1805.	293
736. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán 20. Mart. 1805	296
737. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Ér-Semlyén, d. 23. Mart. 1805.	297
738. Puky István — Kazinczynak. Getzeltelyben, 23. Mart. 1805	298
739. Kazinczy — Buczy Emílnak. Ér-Semlyénben, Mart. 30d. 1805. ...	299
740. Ragályi Tamás — Kazinczynak. Pesten 30d. Márt. 1805.	299 (540)
741. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Ér-Semlyén, Mart. 31d. 1805. ...	301 (540)
742. Virág Benedek — Kazinczynak. Pest. 1805. Martzius végén	306 (540)
743. Kazinczy — Budai Eszaiásnak. Ér-Semlyén, d. 31. Mart. 1805.	307
744. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Ér-Semlyén, 31. Mart. 1805.	310 (541)
745. Kis János — Kazinczynak. N. Dömölk, Apr. 6-dikán. 1805.	312 (541)
746. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán 8-a Apr. 1805.	314 (542)
747. Ragályi Tamás — Kazinczynak. Pesten 17-dik April. 1805.	317
748. Németh László — Kazinczynak. Győr, April. 28-dik. 805.	317
749. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. 29. Apr. 1805.	318 (542)
750. Kazinczy — Buczy Emílnak. Ér-Semlyén, Apr. 30d. 1805.	319 (543)
751. Kazinczy — Nagy Gábornak. 30. Apr. 1805.	321
752. Buczy Emíl — Kazinczynak. Kolosvár, 5. Maii 1805.	323 (543)
753. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Honóriának. Ér-Semlyén 6. Mey [!] 1805.	325 (543)
754. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Kázmértt, Májusnak 16d. 1805.	327
755. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Honóriának. Nyiregyháza, d. 18. May 1805.	328 (544)
756. Kazinczy — Nagy Gábornak. Ér-Semlyén, d. 19. May 1805.	329 (544)
757. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 20-a May 1805.	330
758. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzenben Május 20-án 1805.	332
759. Kazinczy — Kis Jánosnak. Ér-Semlyén 22. May 1805.	333 (544)

	Lap
760. Kazinczy — Cseréy Farkasnak. Ér-Semlyén 23. May 1805.	334 (544)
761. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Alsó Olysó, az 5-dik hó- napnak 25-dik napján	337
762. Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak. Ér-Semlyén, 27. May 1805	341 (545)
763. Szombathy János — Kazinczynak. S. Patak. 27-a May. 1805.	342
764. Csehly József — Kazinczynak. Przemysl. Május 28-dikán 1805.	346 (545)
765. Kazinczy — Nagy Gábornak. [1805. May.]	348
766. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Pünkösöd első napján	349
767. Németh László — Kazinczynak. Győr. Jun. 1-jén 1805.	351 (545)
768. Id. B. Wesselényi Miklós — Kazinczynak. Sibó, 1805. 1-ma Jun.	352
769. Cseréy Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 2-a Juny 1805.	353
770. Kazinczy — Kis Jánosnak. Ér-Semlyén 4. Jún. 1805.	356
771. Kazinczy — Raics Péternek. Ér-Semlyén, Jún. 4d. 1805.	358
772. Szombathy János — Kazinczynak. S. Patak. 4-a Jun. 1805.	359 (545)
773. Kazinczy — Nagy Gábornak. Ér-Semlyén 5-a Jun. 1805.	363
774. Kis János — Kazinczynak. Pápa, Jun. 6-dikán 1805.	364
775. Cseréy Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 8-a Jun. 1805.	365
776. Kazinczy — Nagy Gábornak. 10. Jun. 1805.	366
777. Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak. Ér-Semlyén d. 12. Jun. 1805.	367
778. Kis János — Kazinczynak. N. Dömölk, Jun. 15. 1805.	368
779. Kazinczy — Cseréy Farkasnak. Ér-Semlyén 15. Junii 1805.	370
780. Ragályi Tamás — Kazinczynak. Pesten 16-dik Jun. 1805.	371
781. Kazinczy — Nagy Gábornak. Kőly, 19. Jún. 1805.	372 (545)
782. Kazinczy — Révai Miklósnak. Ér-Semlyén 19. Jún. 1805.	373
783. Csehly József — Kazinczynak. Eperjes Júl. 9-dike 1805.	374
784. Kazinczy — Kis Jánosnak. Ér-Semlyén. Júl. 14d. 1805.	375 (546)
785. Révai Miklós — Kazinczynak. Pesten, 1805. Juliusnak 14. napján	380 (547)
786. Kazinczy — B. Prónay Lászlónak. Ér-Semlyéntt, Jul. 15d. 1805.	386
787. Kazinczy — Cseréy Farkasnak. Ér-Semlyén, 17. Júl. 1805.	387
788. Kis János — Kazinczynak. Fűred, Júl. 19-dikén 1805.	390
789. Kazinczy — Nagy Gábornak. Ér-Semlyén d. 20. Jul. 1805.	391 (547)
790. Kazinczy — Kis Jánosnak. Ér-Semlyén 20. Jul. 1805.	393 (547)
791. Németh László — Kazinczynak. Győr. Júl. 29-dik. 1805.	395
792. Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak. Ér-Semlyén 30. Jul. 1805.	397
793. Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnénak. Ér-Semlyén 30. Jul. 1805.	398
794. Cseréy Farkas — Kazinczynak. Kraszuán 1-ma Aug. 1805.	399
795. Ragályi Tamás — Kazinczynak. Pest, 2-a Aug. 1805.	401 (547)
796. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Kázmér. August 8d. 1805.	402 (547)
797. Kazinczy — Nagy Gábornak. Kázmér, 8-a Aug. 1805.	403
798. Ragályi Tamás — Kazinczynak. Pestről 8-dik Aug. 1805.	403
799. Kazinczy — Cseréy Farkasnak. Kázmér, 9. Aug. 1805.	404
800. Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnénak. Kázmér, 9d. Aug. 1805.	405
801. Kazinczy — Kis Jánosnak. Kázmér, 9. Aug. 1805.	406 (548)
802. Kazinczy — Gr. Ráday Pálnak. Kázmér, August. 13d. 1805.	407

	Lap
803. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Kázmér, Aug. 15d. 1805.	408
804. Kazinczy — Péchy Imrének. Kázmér, 17. Aug. 1805.	411 (548)
805. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzenben, Augusztus 18-án 1805.	414
806. Fazekas Mihály — Kazinczynak. Debretzen, 20-dik August. 1805.	414
807. Csehý József — Kazinczynak. Potol Styriában. Aug. 21-dik 1805.	416
808. Kazinczy — Kis Jánosnak. Ér-Semlyén, 25d. Aug. 1803. [nem 1805.]	416 (548)
809. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán 30-a Aug. 1805.	419 (548)
810. Kazinczy — Karner Lászlónak. Kázmér, d. 1. 7br. 1805.	421 (548)
811. Kazinczy — Nagy Gábornak. Kázmér, 5. 7br. 1805.	422
812. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Kázmér, 5. 7br. 1805.	424
813. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Kázmér, 10. Septbr. 1805.	425 (548)
814. Németh László — Kazinczynak. Győr, Szept. 10-dik, 1805.	426
815. Kazinczy — Kis Jánosnak. Kázmér, 11. 7br. 1805.	427 (549)
816. Kis János — Kazinczynak. N. Dömölkön, Sept. 11-dikén 1805. ...	430 (549)
817. Kazinczy — B. Prónay Sándornak. Kázmérrt, Septembr. 15d. 1805.	433 (550)
818. Kazinczy — Nagy Gábornak. Kázmér 21. 7br. 1805.	436 (550)
819. Kazinczy — Nagy Gábornak. Kázmér 22. 7br. 1805.	437
820. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Kázmér, d. 22. 7br. 1805. ...	438
821. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán 24-a Sept. 1805.	439
822. Kazinczy — Sárközy Istvánnak. Nagy-Kázmérrt, Octobr. 1. napján 1805.	443
823. Kazinczy — Kis Jánosnak. Kázmér, Octob. elsőjén 1805.	445
824. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Kázmér, 7d. Octob. 1805.	443 (550)
825. Németh László — Kazinczynak. Győr, Oct. 9-dik. 1805.	451
826. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán 14-a Octobris 1805. ...	452 (550)
827. Németh László — Kazinczynak. Győr. Okt. 14-dik 1804. [nem 1805.]	453 (550)
828. Kis János — Kazinczynak. N. Győr Oct. 17-dikén, 1805.	455
829. Csehý József — Kazinczynak. Gazzuolo, Oct. 20-dikán. 1805.	456
830. Sárközy István — Kazinczynak. Nagy-Bajom, 26-a Octobr. 1805.	457 (550)
831. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán 28-dik Octob. 1805. ...	460
832. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán 30-a Octbr. 1805.	462
833. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán 7-a Novembr. 1805. ...	463
834. Németh László — Kazinczynak. Győr. Nov. 7-dik. 1805.	464
835. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Ér-Semlyén, November 16d. 1805.	465 (550)
836. Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak. Debreczen 19. Novem- ber 1805.	468 (551)
837. Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak. Sietve, 28. Novbr. 1805.	470 (551)
838. Kis János — Kazinczynak. N. Dömölk, Nov. 28-dikán 1805.	474
839. Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak. Debreczen, 4. Xbr. 1805.	475
840. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán 5-dik Deczemb. 1805. ...	476
841. Csehý József — Kazinczynak. Börönd Dec. 7d. 1805.	477
842. Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak. Kazinérrt, Deczemb. 9d. 1805.	479 (552)

	Lap
843. Ragályi Tamás — Kazinczynak. Pest 11d. Dec. 1805.	481
844. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán 16d. Decemb. 1805. ...	482
845. Kazinczy — Sárközy Istvánnak. Ér-Semlyén, Xbr. 20d. 1805. ...	483
846. Id. B. Wesselényi Miklós — Kazinczynak. Sibó 1805. 20-dik Xbris	485
847. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Ér-Semlyén December 22d. 1805.	486
848. Kazinczy — Nagy Gábornak. Ér-Semlyén, 22. Xbr. 1805.	488 (552)
849. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Ér-Semlyén 23. Xbr. 1805.	489
850. Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak. Ér-Semlyén 29. Xbr. 1805.	490 (552)
851. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzen Dec. 29-én 1805.	492
852. Kazinczy — Nagy Gábornak. [1805. Dec.]	493 (552)
853. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. [I. a 718. sz. levelet.]	494 (552)
854. Szombathy János — Kazinczynak. H. és é. n.	495
855. Sárközy István — Kazinczynak. H. és é. n.	496
Jegyzetek ...	499
Név- és tárgymutató ...	553
Igazítás ...	575

TARTALOM.

ABC-rendben a levéltrók szerint.

- Benkő Ferencz. 602.*
Buczy Emil. 752.
Budai Ezsaiás. 732.
Csehy József. 565. 587. 595. 621. 627. 674. 681. 699. 719. 764. 783. 807. 829. 841.
Cserey Farkas. 731. 736. 746. 757. 769. 775. 794. 809. 821. 826. 831. 832. 833.
840. 844.
Csokonai Mihály. 569. 570. 574. 584. 649. 679. 680.
Dessewffy József gr. 761.
Döbrentei Gábor. 704.
Édes Gergely. 610. 632. 642.
Fazekas Mihály. 806.
Hahóthy István. 726.
John Frigyes. 675.
Kazinczy -- anyjának. 611.
Kazinczy -- Bartsch Ádámnak. 573.
Kazinczy -- Buczy Emílnak. 739. 750.
Kazinczy -- Budai Ezsaiásnak. 731.
Kazinczy -- Csehy Józsefnek. 564.
Kazinczy -- Cserey Farkasnak. 728. 741. 760. 779. 787. 799. 803. 813. 824.
835. 847.
Kazinczy -- Csokonai Mihálynak. 571. 578. 655.
Kazinczy -- Gr. Dessewffy Józsefnek. 754.
Kazinczy -- Döbrentei Gábornak. 725.
Kazinczy -- Édes Gergelynek. 613. 629.
Kazinczy -- Engel Jánosnak. 603.
Kazinczy -- Fráter Pálnak. 695.
Kazinczy -- Karner Lászlónak. 810.
Kazinczy Ferencz -- Kazinczy Honóriának. 753. 755.

* A számok az illető levelek sorszámát jelölik.

- Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. 628.
 Kazinczy — Kozma Gergelynek. 598. 614. 727.
 Kazinczy — Kíninger Vincze Györgynek. 572.
 Kazinczy — Kis Jánosnak. 588. 605. 635. 648. 710. 714. 759. 770. 778. 784.
 790. 801. 808. 815. 823.
 Kazinczy — Nagy Gábornak. 575. 580. 582. 597. 601. 619. 636. 644. 651. 652.
 654. 660. 665. 666. 671. 683. 684. 685. 688. 690. 691. 694. 696. 700. 712.
 716. 720. 723. 729. 751. 756. 765. 733. 776. 781. 789. 797. 811. 818. 819.
 848. 852.
 Kazinczy — Péchy Imrének. 592. 672. 804.
 Kazinczy — B. Prónay Lászlónak. 698. 707. 786. 817.
 Kazinczy — B. Prónay Sándornak. 622.
 Kazinczy — Puky Ferencznek. 579.
 Kazinczy — Gr. Ráday Pálnak. 615. 697. 802.
 Kazinczy — Raics Péternek. 771.
 Kazinczy — Révai Miklósnak. 782.
 Kazinczy — Sárközy Istvánnak. 822. 845.
 Kazinczy — Schedius Lajosnak. 583. 604. 606. 705.
 Kazinczy — Sinay Miklósnak. 590.
 Kazinczy — Spáh Gábornénak. 599. 612.
 Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. 576. 637. 643. 656. 659. 668. 669. 692. 703.
 706. 717. 730. 733. 737. 744. 749. 766. 796. 812. 820. 849. 853.
 Kazinczy — Gr. Török Zsuzsánnának. 634. 650. 658.
 Kazinczy — Úrményi Józsefnek. 708.
 Kazinczy — Virág Benedeknek. 667. 677.
 Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnak. 709. 762. 777. 792. (800.) 836. 837.
 839. 842. 850.
 Kazinczy — Id. B. Wesselényi Miklósnénak. 793. 800.
 Kis János. 585. 594. 607. 626. 640. 646. 678. 702. 722. 745. 774. 788. 816. 828. 838.
 Kohl Kelemen. 641.
 Kozma Gergely. 581. 608. 713.
 Nagy Gábor. 663.
 Neidl János. 620.
 Németh László. 586. 600. 616. 624. 630. 638. 645. 664. 670. 693. 711. 715. 748.
 767. 791. 814. 825. 827. 834.
 Puky István. 738.
 Ráday Pál gr. 701.
 Ragályi Tamás. 740. 747. 780. 795. 799. 843.
 Révai Miklós. 785.
 Sárközy István. 830. 855.
 Stunder János. 623.
 Szentgyörgyi József. 577. 591. 618. 633. 647. 653. 657. 662. 676. 682. 687. 689.
 718. 721. 724. 735. 758. 805. 851.
 Szombathy János. 763. 772. 854.
 Virág Benedek. 565. 567. 569. 589. 593. 596. 609. 617. 625. 631. 639. 661. 673.
 686. 742.
 Wesselényi Miklós b. 784. 788. 846.